
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00997071 6

R.R.D.

September 22nd

19[illegible]

SCRIPTORUM CLASSICORUM
BIBLIOTHECA OXONIENSIS

OXONII
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO
LONDINI ET NOVI EBORACI
APUD HUMPHREDUM MILFORD

M. TVLLI CICERONIS

EPISTVLAE

VOL. I

EPISTVLAE AD FAMILIARES

RECOGNOVIT
BREVIQVE ADNOTATIONE CRITICA INSTRVXIT

LVDOVICVS CLAVDE PVRSER

COLLEGII SANCTAE ET INDIVIDVAE TRINITATIS IVXTA DVBLIN SOCIVS

OXONII

E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO

OXONII

Excudebat Joannes Johnson
Architypographus academicus

PRINTED IN GREAT BRITAIN

PRAEFATIO

Ciceronis Epistulae ad Familiares[1] in duas praecipue partis cadunt, alteram libros I–VIII continentem, alteram libros IX–XVI. Initio a Tirone singuli libri prolati; postea saeculo fere quarto quintove in volumina quaternorum ut videtur librorum compacti; denique ante saeculum nonum ad formam octonariam concesserunt, ibique, quantum ad rem criticam attinet, hodie restant.

Sed felici casu ad ambas partis constituendas tamquam fundamentum datur codex unus Mediceus, bibliothecae Laurentianae 49. 9 (*M*). Is saeculo nono conscriptus correctiones accepit a librariis ipsis factas (M^l), quae multum valent; a variis manibus per saecula X–XII inlatas (M^c), quae alicuius momenti sunt; a viris ingeniosis post apographum in usum Colucci Salutati a Pasquino de Capellis (a. 1389) scriptum (*P*) inculcatas (M^r), quae nil nisi coniecturae habendae sunt[2]. In libris I–VIII longe primarius exstat is codex, in libris IX–XVI primarius quidem sed ita ut non ceteros codices obumbret.

In prima parte praeter *M* adhibendi sunt duo codices, Harleianus 2773 Musei Britannici saecl. xii (*G*)—quem olim Graevius possederat a quo 'primus' appellabatur—multos

[1] Hoc nomen, quamquam codicum auctoritate stricto iure non vindicatur, propter longum usum ut retineatur aequum bonum postulat.

[2] Id apographum hodie exstat in bibliotheca Laurentiana 49. 7.

correctores perpessus[1]; et Parisinus 17812 saec. xii (*R*), is quoque multifariam correctus[2]. Hi duo codices arto vinculo inter se conexi, quod ex lacunarum communione praecipue elucet, in multis rebus a *M* discrepare inveniuntur, ut ibi quoque a lacunis decerni potest (vide sis iv. 12. 2 : v. 2. 7 ubi quae *M* omittit ex *GR* supplentur; cf. iv. 6. 3); longe tamen in pluribus ita consentiunt ut cognatione inter se coniungi sit pro explorato. Itaque tres illi codices ad unum archetypum (*X*) referri possunt.

In altera parte praeter *M* in usum vocandi praecipue tres libri manu scripti, ipsi quoque ex una origine deducti eademque ab *M* diversa. Hi sunt (1) Harleianus 2682[3] Musei Britannici saecl. xi (*H*). Olim fuit in ecclesia cathedrali Coloniae Agrippinensis et nescio quo modo cum nomine Melchioris Hittorpi coniungitur, quo factum est ut in editione Graeviana et 'Basilicanus' et 'Hittorpianus' vocetur; postea inter Graevi libros inventus est unde, sicut *G*, in Harlei possessionem transiit a. 1725. Pluribus a librariis conscriptus est et aliquotiens correctiones accepit. Praeter Epistulas multa Ciceronis opera continet hic codex, quem in partem vocavit in textu Orationis pro Milone constituendo et alias luculentissime A. C. Clark, vir mihi amicus. (2) Erfurtensis, nunc Berolinensis, saecl. xii/xiii (*F*), qui habet xii. 29. 2; 21 : xiii. 78 ad finem libri xvi multosque alios Ciceronis libellos[4]. (3) Palatinus 598 saecl. xv/xvi (*D*), olim Heidelbergae a. 1623 Romam transportatus, in editione Graeviana 'Palatinus sex-

[1] Contuli ipse a. 1884.

[2] Conlatione a Mendelssohnio in editione publici iuris facta usus sum. Codicem Turonensem ut ex *R* derivatum vix est cur memorem; cf. Mendelssohn, *Mélanges Graux*, p. 169 sq.

[3] Contuli ipse a. 1884.

[4] Conlatus est a. 1827 a Wundero.

tus' appellatus[1]. Epistulae scriptae sunt ordine perturbato, sed horum trium codicum videtur optimus esse *D*; omnes tamen ex una stirpe (*Y*) orti coniuncte sunt considerandi. Quos si cum *M* composueris inferiores nimirum invenies sed tantum paulo inferiores. Quippe ne de aliis rebus dicam, ut saepe ubi *Y* hiat *M* locos integros certosque reddit (velut x. 32. 4 : xii. 4. 1 ; 26. 2 : xiii. 7. 1 : xv. 4. 14 : xvi. 15. 2), ita haud rarius lacunas in *M* satis magnas explere potest *Y* (velut ix. 15. 1 ; 16. 7 : x. 18. 2 ; 23. 5 : xi. 13. 1 : xii. 14. 3 : xiii. 28. 3 : xvi. 2. 5. Praeter xii. 4. 1 ; 26. 2 omnes omissiones tam hae quam illae ex homoeoteleuto exstitisse videntur).

De codicibus ex *M* et *X* vel *Y* conflatis qui 'contaminati' vocantur nihil disputamus, neque eis usi sumus: scilicet cum fontis integros habemus non est cur aquas limo turbatas hauriamus.

Supra diximus de codice *P*, scilicet apographo Pasquiniano in usum Colucci a. 1389 confecto. Ex eo per Italiam in saeculo xv pullulabat turba codicum, in quibus quamquam errores interpolationes mutationes usque quaque scatebant tamen non numquam (sed haec rara avis erat) vera Ciceronis verba exierunt. Qua ex materia editiones antiquissimae[2] plerumque eo usque pendebant[3], dum provenit Victorius, qui reiectis infirmioribus illis adminiculis in Mediceo tamquam in fundamento stabili pedes posuit. Cuius viam et rationem plerumque secuti Manutius et Lambinus doctrina sagacitate diligentia textum tam exposuerunt quam emen-

[1] Contulit in usum Mendelssohni A. Mau.

[2] Velut editio Neapolitana (1474) quae tamen aliquando lectionem servat incorruptam. Cf. Orelli Praef. xxxi.

[3] Scilicet excipiendus est Cratander qui subinde codice usus est qui quodam modo ad *HD* accedebat.

daverunt. Post longum intervallum antiquiorum postremus Graevius editionem suam 'variorum,' ut dicitur, opus utilissimum sed vix omnibus numeris absolutum, protulit, cui emendationes melioris notae non nullas debemus. Recentiorum editorum et scriptorum qui de Ciceronis epistulis optime meriti sunt insignem seriem enumerare longum est, neque artae huius editionis leges omnia quae in epistulis recensendis emendandis inlustrandis permulta et egregia opera contulerunt singulis locis proferri sinunt. Sed fas obstat quin memorare omittam Gurlittum, Ruetium, O. E. Schmidtium, qui alias et in locis temporibusque quibus litterae singulae datae sunt constituendis operam luculentam navaverunt; et tris editores praestantissimos Wesenbergium, Mendelssohnium, C. F. W. Müllerum, quos honoris causa nomino et quibus mea qualiacunque libenter accepta refero.

L. C. P.

Dabam Dublini
Mense Maio MDCCCCI.

SIGLA

PER LIBROS I-VIII

M = codex Mediceus 49. 9 saecl. ix
M[1] = correctiones in M factae a librariis ipsis
M[c] = correctiones in M inlatae per saecl. x-xii
M[r] = correctiones inlatae post 1389 quae coniecturarum loco habendae sunt
G = codex Harleianus 2773 (olim Graevi primus) saecl. xii
R = codex Parisinus 17812 saecl. xii
P = codex Mediceus 49. 7 ex M anno 1389 transcriptus
I = fragmentum Hamburgense (ad v. 10 a. 1) circ. saecl. xii
S = fragmentum Freierianum (ad ii. 1. 1) circ. saecl. xii
T = palimpsestus Taurinensis (ad vi. 9. 1) circ. saecl. vi
codd. = consensus codicum MGR

PER LIBROS IX-XVI

M, *M*[c], *M*[r], *ut supra*
H = codex Harleianus 2682 saecl. xi
D = codex Palatinus 598 saecl. xv
F = codex olim Erfurtensis, nunc Berolinensis 252 saecl. xii, xiii
L = fragmentum Heilbronnense (ad xii. 19. 1) circ. saecl. xii
codd. = consensus codicum MHD ; ab xiii. 78 MHDF

PER VTRAMQVE PARTEM

N = editio Neapolitana 1474
Crat. = Cratander 1528
Vict. = Victorius
Man. = Manutius
Lamb. = Lambinus
vett. = codices recentiores editoresve vetusti
vulg. = scriptura in editionibus vulgata

M. TVLLI CICERONIS
EPISTVLARVM AD FAMILIARES
LIBRI SEDECIM

LIBER PRIMVS

AD P. LENTVLVM

I *Scr. Romae Id. Ian. a. u. c. 698 (a. Chr. 56).*

M. CICERO S. D. P. LENTVLO PROCOS.

Ego omni officio ac potius pietate erga te ceteris satis 1 facio omnibus, mihi ipse numquam satis facio; tanta enim magnitudo est tuorum erga me meritorum, ut, quod tu nisi perfecta re de me non conquiesti, ego quia non idem in tua causa efficio, vitam mihi esse acerbam putem. In causa haec sunt: Hammonius, regis legatus, aperte pecunia nos oppugnat; res agitur per eosdem creditores, per quos, cum tu aderas, agebatur; regis causa si qui sunt qui velint, qui pauci sunt, omnes rem ad Pompeium deferri volunt, senatus religionis calumniam non religione, sed malevolentia et illius regiae largitionis invidia comprobat. Pompeium et hortari 2 et orare et iam liberius accusare et monere, ut magnam infamiam fugiat, non desistimus; sed plane nec precibus nostris nec admonitionibus relinquit locum, nam cum in sermone cotidiano tum in senatu palam sic egit causam

5 quod *G*: qui *MR*: quoniam *Crat.*: quia *Vict.* 14 et iam *M*: etiam *GR*

tuam, ut neque eloquentia maiore quisquam nec gravitate nec studio nec contentione agere potuerit, cum summa testificatione tuorum in se officiorum et amoris erga te sui. Marcellinum tibi esse iratum scis; is hac regia causa excepta ceteris in rebus se acerrimum tui defensorem fore ostendit. Quod dat, accipimus; quod instituit referre de religione et saepe iam retulit, ab eo deduci non potest.
3 Res ante Idus acta sic est (nam haec Idibus mane scripsi): Hortensi et mea et Luculli sententia cedit religioni de exercitu; teneri enim res aliter non potest; sed ex illo senatus consulto, quod te referente factum est, tibi decernit, ut regem reducas, quod commodo rei p. facere possis, ut exercitum religio tollat, te auctorem senatus retineat. Crassus tris legatos decernit nec excludit Pompeium, censet enim etiam ex iis, qui cum imperio sint; Bibulus tris legatos ex iis, qui privati sunt. Huic adsentiuntur reliqui consulares praeter Servilium, qui omnino reduci negat oportere, et Volcacium, qui Lupo referente Pompeio decernit, et Afranium, qui adsentitur Volcacio. Quae res auget suspicionem Pompei voluntatis, nam advertebatur Pompei familiaris adsentiri Volcacio. Laboratur vehementer; inclinata res est. Libonis et Hypsaei non obscura concursatio et contentio omniumque Pompei familiarium studium in eam opinionem rem adduxerunt, ut Pompeius cupere videatur; cui qui
4 nolunt, idem tibi, quod eum ornasti, non sunt amici; nos in causa auctoritatem eo minorem habemus, quod tibi debemus, gratiam autem nostram exstinguit hominum suspicio, quod Pompeio se gratificari putant. Ut in rebus multo ante, quam profectus es, ab ipso rege et ab intimis ac

4 tibi] regi *vir doctus ap. Corradum*: tibicini (*i. e.* αὐλητῇ) *marg. Crat.* iratum] gratum *vel* non ingratum *Tyrrell* 12 reducas *Vict.*: deducas *codd.* 16 sint *Ernesti, fort. recte* 19 Quae res . . . Volcacio *del. Gurlitt*: nam . . . Volcacio *del. Krauss* 20 animadvertebatur *Lamb.* 21 adsentiri *Crat.* (ass-) *vulg.*: adsentire (ass- *GR*) *codd.* 26 quod *M*: quo *GR*: quo plus *Streicher*

domesticis Pompei clam exulceratis, deinde palam a consularibus exagitatis et in summam invidiam adductis ita versamur. Nostram fidem omnes, amorem tui absentis praesentes tui cognoscent. Si esset in iis fides, in quibus summa esse debebat, non laboraremus.

II *Scr. Romae a. d. xvi Kal. Febr. a. 698 (56).*

M. CICERO S. D. P. LENTVLO PROCOS.

Idibus Ianuariis in senatu nihil est confectum, propterea 1
quod dies magna ex parte consumptus est altercatione Lentuli consulis et Canini tr. pl. Eo die nos quoque multa verba fecimus maximeque visi sumus senatum commemoratione tuae voluntatis erga illum ordinem permovere. Itaque postridie placuit ut breviter sententias diceremus; videbatur enim reconciliata nobis voluntas esse senatus, quod cum dicendo tum singulis appellandis rogandisque perspexeram. Itaque, cum sententia prima Bibuli pronuntiata esset, ut tres legati regem reducerent, secunda Hortensi, ut tu sine exercitu reduceres, tertia Volcaci, ut Pompeius reduceret, postulatum est, ut Bibuli sententia divideretur. Quatenus de religione dicebat, cui quidem rei iam obsisti non poterat, Bibulo adsensum est; de tribus legatis frequentes ierunt in alia omnia. Proxima erat Hortensi sententia, cum Lupus 2
tr. pl., quod ipse de Pompeio retulisset, intendere coepit ante se oportere discessionem facere quam consules. Eius orationi vehementer ab omnibus reclamatum est, erat enim et iniqua et nova. Consules neque concedebant neque valde repugnabant, diem consumi volebant, id quod est

3 praesentes tui *M*: praesentisve *GR* 10 tr. pl.] tiranii publio lentulo *M*: *similia in GR* 12 permovere *Lamb.*: removere *codd.* 14 cum in dicendo *Madvig* 20 cui quidem *Lamb.*: cuique *codd.* 23 tr. pl.] tirannus publio lentulus *M*: *similia in GR* 24 consulares *Krauss* 27 id quod est *Wesenberg*: id est quod *M*: idemque est *G*: idque est *R*

factum; perspiciebant enim in Hortensi sententiam multis partibus pluris ituros, quamquam aperte Volcacio adsentirentur. Multi rogabantur, atque id ipsum consulibus *non*
3 invitis, nam ei Bibuli sententiam valere cupierunt. Hac controversia usque ad noctem ducta senatus dimissus est. Ego eo die casu apud Pompeium cenavi nactusque tempus hoc magis idoneum quam umquam antea, quod post tuum discessum is dies honestissimus nobis fuerat in senatu, ita sum cum illo locutus, ut mihi viderer animum hominis ab omni alia cogitatione ad tuam dignitatem tuendam traducere. Quem ego ipsum cum audio, prorsus eum libero omni suspicione cupiditatis; cum autem eius familiaris omnium ordinum video, perspicio, id quod iam omnibus est apertum, totam rem istam iam pridem a certis hominibus non invito rege ipso consiliariisque eius esse corruptam.

4 Haec scripsi a. d. XVI K. Februarias ante lucem; eo die senatus erat futurus. Nos in senatu, quem ad modum spero, dignitatem nostram, ut potest in tanta hominum perfidia et iniquitate, retinebimus; quod ad popularem rationem attinet, hoc videmur esse consecuti, ut ne quid agi cum populo aut salvis auspiciis aut salvis legibus aut denique sine vi posset. De his rebus pridie, quam haec scripsi, senatus auctoritas gravissima intercessit, cui quom Cato et Caninius intercessissent, tamen est perscripta; eam ad te missam esse arbitror. De ceteris rebus quicquid erit actum, scribam ad te et, ut quam rectissime agantur omnia mea cura, opera, diligentia, gratia providebo.

3 non *add. Wesenberg* 4 cupierunt *MR*: cupierant *Madvig*: cupiebant *G, fort. recte* Hac *Crat.*: haec *codd.* 5 est *Wesenberg*: et *codd.* 22 posset *M*: -sit *GR* 23 quom *Mendelssohn*: quam M^{1}: cum $M^{c}GR$ 26 agantur *R*: agatur *MG* omnia] omni *Vict. vulg.*: omnia omni *Koch*

III *Scr. Romae medio mense Ian. a. 698 (56).*

M. CICERO S. D. P. LENTVLO PROCOS.

A. Trebonio, qui in tua provincia magna negotia et ampla 1 et expedita habet, multos annos utor valde familiariter. Is cum antea semper et suo splendore et nostra ceterorumque amicorum commendatione gratiosissimus in provincia fuit, tum hoc tempore propter tuum in me amorem nostramque necessitudinem vehementer confidit his meis litteris se apud te gratiosum fore; quae ne spes eum fallat, vehementer rogo 2 te commendoque tibi eius omnia negotia, libertos, procuratores, familiam, in primisque ut, quae T. Ampius de eius re decrevit, ea comprobes omnibusque rebus eum ita tractes, ut intellegat meam commendationem non vulgarem fuisse.

IV *Scr. Romae circiter xv Kal. Febr. a. 698 (56).*

M. CICERO S. D. P. LENTVLO PROCOS.

A. d. xvi K. Febr. cum in senatu pulcherrime staremus, 1 quod iam illam sententiam Bibuli de tribus legatis pridie eius diei fregeramus, unumque certamen esset relictum sententia Volcaci, res ab adversariis nostris extracta est variis calumniis; causam enim frequenti senatu non magna varietate magnaque invidia eorum, qui a te causam regiam alio traferebant, obtinebamus. Eo die acerbum habuimus Curionem, Bibulum multo iustiorem, paene etiam amicum; Caninius et Cato negarunt se legem ullam ante comitia esse laturos. Senatus haberi ante K. Februarias per legem Pupiam, id quod scis, non potest neque mense Febr. toto nisi perfectis aut reiectis legationibus. Haec tamen opinio 2 est populi Romani, a tuis invidis atque obtrectatoribus nomen

6 gratiosissimus *Lamb.*: gratissimus *codd.* 10 libertos *R*: liberos *MG* 18 cum *ante* sententia *add. N Lamb.* 20 non] in *Ernesti* 22 transferebant *GR* 26 id] ob id *GR*

inductum fictae religionis, non tam ut te impediret, quam ut ne quis propter exercitus cupiditatem Alexandriam vellet ire. Dignitatis autem tuae nemo est quin existimet habitam esse rationem ab senatu; nemo est enim, qui nesciat, quo minus discessio fieret, per adversarios tuos esse factum; qui nunc populi nomine, re autem vera sceleratissimo tribunorum latrocinio si quae conabuntur agere, satis mi provisum est, ut ne quid salvis auspiciis aut legibus aut etiam sine vi
3 agere possent. Ego neque de meo studio neque de non nullorum iniuria scribendum mihi esse arbitror; quid enim aut me ostentem, qui, si vitam pro tua dignitate profundam, nullam partem videar meritorum tuorum adsecutus, aut de aliorum iniuriis querar, quod sine summo dolore facere non possum? Ego tibi a vi, hac praesertim imbecillitate magistratuum, praestare nihil possum; vi excepta possum confirmare te et senatus et populi Romani summo studio amplitudinem tuam retenturum.

V a *Scr. Romae circiter Non. Febr. a. 698 (56).*

M. CICERO S. D. P. LENTVLO PROCOS.

1 Tametsi mihi nihil fuit optatius quam ut primum abs te ipso, deinde a ceteris omnibus quam gratissimus erga te esse cognoscerer, tamen adficior summo dolore eius modi tempora post tuam profectionem consecuta esse, ut et meam et ceterorum erga te fidem et benevolentiam absens experirere: te videre et sentire eandem fidem esse hominum in tua dignitate, quam ego in mea salute sum expertus, ex tuis
2 litteris intellexi. Nos cum maxime consilio, studio, labore, gratia de causa regia niteremur, subito exorta est nefaria Catonis promulgatio, quae nostra studia impediret et animos a minore cura ad summum timorem traduceret; sed tamen,

2 Alexandream *vett.*; *cf.* 7. 4 6 tribunorum *scripsi*: tiranno *G*: *om. MR* 7 mi provisum *Müller*: in im- *R* provisum *codd.* 9 possent *MG*: -sint *R* 14 vi *vett.*: ut *codd.*

in eius *modi* perturbatione rerum quamquam omnia sunt metuenda, nihil magis quam perfidiam timemus et Catoni quidem, quoquo modo se res habet, profecto resistemus. De Alexandrina re causaque regia tantum habeo polliceri, 3
me tibi absenti tuisque praesentibus cumulate satis facturum, sed vereor, ne aut eripiatur causa regia nobis aut deseratur; quorum utrum minus velim, non facile possum existimare. Sed, si res coget, est quiddam tertium, quod neque Selicio nec mihi displicebat, ut neque iacere †regem pateremur nec nobis repugnantibus ad eum deferri, ad quem prope iam delatum existimatur. A nobis agentur omnia diligenter, ut neque, si quid obtineri poterit, non contendamus nec, si quid non obtinuerimus, repulsi esse videamur; tuae sapien- 4
tiae magnitudinisque animi est omnem amplitudinem et dignitatem tuam in virtute atque in rebus gestis tuis atque in tua gravitate positam existimare; si quid ex iis rebus, quas tibi fortuna largita est, non nullorum hominum perfidia detraxerit, id maiori illis fraudi quam tibi futurum. A me nullum tempus praetermittitur de tuis rebus et agendi et cogitandi; utor ad omnia Q. Selicio, neque enim prudentiorem quemquam ex tuis neque fide maiore esse iudico neque amantiorem tui.

V b *Scr. Romae paulo post vi Id. Febr. a. 698 (56).*

M. CICERO S. D. P. LENTVLO PROCOS.

Hic quae agantur quaeque acta sint, ea te et litteris 1
multorum et nuntiis cognosse arbitror; quae autem posita sunt in coniectura quaeque videntur fore, ea puto tibi a me

1 modi *add. vett.* 3 resistemus *Crat.*: resistimus *MG*: restitimus *R* 6 causa regia *del. Man., Baiter* 8 neque] nec Q *Baiter*: neque nomen proprium *R* 9 regem] rem *et postea* delata *Martyni-Lag.* 10 ad eum] ad eum negotium *Wesenberg. bene* 16 positam (*corr. ex* possitame) *M*[1]: se positam *GR*: *fort.* esse positam 20 Q.] q̄ (*ex* que) *M*: que *G*: quae *R* 25 aguntur . . . acta sunt ea *vel* agantur . . . acta sint [ea] *Wesenberg* 26 cognovisse *G*: cognoscere *vett.*

scribi oportere. Postea quam Pompeius et apud populum a. d. VIII Idus Februarias, quom pro Milone diceret, clamore convicioque iactatus est in senatuque a Catone aspere et acerbe inimicorum magno silentio est accusatus, visus est mihi vehementer esse perturbatus. Itaque Alexandrina causa, quae nobis adhuc integra est (nihil enim tibi detraxit senatus nisi id, quod per eandem religionem dari
2 alteri non potest), videtur ab illo plane esse deposita. Nunc
id speramus idque molimur, ut rex, cum intellegat sese, quod cogitabat, ut a Pompeio reducatur, adsequi non posse et, nisi per te sit restitutus, desertum se atque abiectum fore, proficiscatur ad te; quod sine ulla dubitatione, si Pompeius paulum modo ostenderit sibi placere, faciet; sed nosti hominis tarditatem et taciturnitatem. Nos tamen nihil, quod ad eam rem pertineat, praetermittimus. Ceteris iniuriis, quae propositae sunt a Catone, facile, ut spero, resistemus. Amicum ex consularibus neminem tibi esse video praeter Hortensium et Lucullum; ceteri sunt partim obscurius iniqui, partim non dissimulanter irati. Tu fac animo forti magnoque sis speresque fore ut fracto impetu levissimi hominis tuam pristinam dignitatem et gloriam consequare.

VI *Scr. Romae mense, ut videtur, Mart. a. 698 (56).*

M. CICERO S. D. P. LENTVLO PROCOS.

1 Quae gerantur, accipies ex Pollione, qui omnibus negotiis non interfuit solum, sed praefuit. Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime scilicet consolatur spes, quod valde suspicor fore ut infringatur hominum improbitas et consiliis tuorum amicorum et ipsa die, quae debilitat

4 inimicorum *Weinhold, coll. Q. Fr.* ii. 3. 3 : nimium *codd.* : omnium *Man.* 7 detraxerit *G* 13 paulum *M^1* : paullum *M^r*; paululum *GR* 15 praetermittemus *Ernesti* 17 resistimus *R* 26 in] ex *Lamb.* : *om. Wesenberg*

cogitationes et inimicorum et proditorum tuorum. Facile 2
secundo loco me consolatur recordatio meorum temporum, quorum imaginem video in rebus tuis; nam etsi minore in re violatur tua dignitas quam mea adflictast, tamen est tanta similitudo, ut sperem te mihi ignoscere, si ea non timuerim, quae ne tu quidem umquam timenda duxisti. Sed praesta te eum, qui mihi 'a teneris,' ut Graeci dicunt, 'unguiculis' es cognitus; inlustrabit, mihi crede, tuam amplitudinem hominum iniuria. A me omnia summa in te studia officiaque exspecta; non fallam opinionem tuam.

VII *Scr. Romae exeunte mense Quint. a. 698 (56).*

M. CICERO S. D. P. LENTVLO PROCOS.

Legi tuas litteras, quibus ad me scribis gratum tibi esse, 1
quod crebro certior per me fias de omnibus rebus et meam erga te benevolentiam facile perspicias; quorum alterum mihi, ut te plurimum diligam, facere necesse est, si volo is esse, quem tu me esse voluisti; alterum facio libenter, ut, quoniam intervallo locorum et temporum diiuncti sumus, per litteras tecum quam saepissime conloquar. Quod si rarius fiet quam tu exspectabis, id erit causae, quod non eius generis meae litterae sunt, ut eas audeam temere committere; quotiens mihi certorum hominum potestas erit, quibus recte dem, non praetermittam.

Quod scire vis, qua quisque in te fide sit et voluntate, 2
difficile dictu est de singulis; unum illud audeo, quod antea tibi saepe significavi, nunc quoque re perspecta et cognita scribere, vehementer quosdam homines et eos maxime, qui te et maxime debuerunt et plurimum iuvare potuerunt, invidisse dignitati tuae, simillimamque in re dissimili tui

4 mea] mea salus *Aldus*, *coll.* I. 5 *a* 1   adflictast *Mendelssohn* : adflicta est *Vict.* : adflicta sit (sit *ex* si *M*) *codd.*   8 ungulis *G*
20 rarius *M*: minus *GR*

temporis nunc et nostri quondam fuisse rationem, ut, quos tu rei publicae causa laeseras, palam te oppugnarent, quorum auctoritatem, dignitatem voluntatemque defenderas, non tam memores essent virtutis tuae quam laudis inimici. Quo quidem tempore, ut perscripsi ad te antea, cognovi Hortensium percupidum tui, studiosum Lucullum, ex magistratibus autem L. Racilium et fide et animo singulari; nam nostra propugnatio ac defensio dignitatis tuae propter magnitudinem benefici tui fortasse plerisque offici maiorem auctori-
3 tatem habere videatur quam sententiae. Praeterea quidem de consularibus nemini possum aut studi erga te aut offici aut amici animi esse testis; etenim Pompeium, qui mecum saepissime non solum *a* me provocatus, sed etiam sua sponte de te communicare solet, scis temporibus illis non saepe in senatu fuisse; cui quidem litterae tuae, quas proxime miseras, quod facile intellexerim, periucundae fuerunt. Mihi quidem humanitas tua vel summa potius sapientia non iucunda solum, sed etiam admirabilis visa est; virum enim excellentem et tibi tua praestanti in eum liberalitate devinctum non nihil suspicantem propter aliquorum opinionem suae cupiditatis te ab se abalienatum illa epistula retinuisti; qui mihi cum semper tuae laudi favere visus est, etiam ipso suspiciosissimo tempore Caniniano, tum vero lectis tuis litteris perspectus est a me toto animo de te ac de tuis
4 ornamentis et commodis cogitare. Qua re ea, quae scribam, sic habeto, me cum illo re saepe communicata de illius ad te sententia atque auctoritate scribere: quoniam senatus consultum nullum exstat, quo reductio regis Alexandrini tibi adempta sit, eaque, quae de ea scripta est auctoritas, cui scis intercessum esse, ut ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, ut magis iratorum hominum

13 a me *vett.* : me *M* : *om. GR* 16 fuerunt *vett.* : fuerint (-it *G*) *codd.* 21 te *vett.* : tuae *M* : et tuae *G* : *om. R* 26 sic *GR* : si *M* 29 ea re *Mendelssohn* scripta *codd.* : perscripta *Wesenberg*

studium quam constantis senatus consilium esse videatur, te perspicere posse, qui Ciliciam Cyprumque teneas, quid efficere et quid consequi possis, et, si res facultatem habitura videatur, ut Alexandream atque Aegyptum tenere possis, esse et tuae et nostri imperi dignitatis Ptolomaide aut aliquo propinquo loco rege conlocato te cum classe atque exercitu proficisci Alexandriam, ut, eam cum pace praesidiisque firmaris, Ptolomaeus redeat in regnum; ita fore ut et per te restituatur, quem ad modum senatus initio censuit, et sine multitudine reducatur, quem ad modum homines religiosi Sibyllae placere dixerunt. Sed haec sententia sic et illi et 5
nobis probabatur, ut ex eventu homines de tuo consilio existimaturos videremus; si cecidisset ut volumus et optamus, omnis te et sapienter et fortiter, si aliquid esset offensum, eosdem illos et cupide et temere fecisse dicturos. Qua re, quid adsequi possis, non tam facile est nobis quam tibi, cuius prope in conspectu Aegyptus est, iudicare; nos quidem hoc sentimus, si exploratum tibi sit posse te illius regni potiri, non esse cunctandum, si dubium sit, non esse conandum. Illud tibi adfirmo, si rem istam ex sententia gesseris, fore ut absens a multis, cum redieris, ab omnibus conlaudere; offensionem esse periculosam propter interpositam auctoritatem religionemque video. Sed ego te, ut ad certam laudem adhortor, sic a dimicatione deterreo redeoque ad illud, quod initio scripsi, totius facti tui iudicium non tam ex consilio tuo quam ex eventu homines esse facturos. Quod si haec ratio rei gerendae periculosa tibi esse 6
videbitur, placebat illud, ut, si rex amicis tuis, qui per provinciam atque imperium tuum pecunias ei credidissent, fidem suam praestitisset, et auxiliis eum tuis et copiis adiuvares; eam esse naturam et regionem provinciae tuae, ut illius reditum vel adiuvando confirmares vel neglegendo impedires.

5 Ptolemaide . . . Ptolemaeus *vulg.* 17 iudicare *vett.* : -ari *codd.* 29 imperium tuum pecunias *Vict.* : imperii tui provincias *codd.*

In hac ratione quid res, quid causa, quid tempus ferat, tu facillime optimeque perspicies; quid nobis placuisset, ex me potissimum putavi te scire oportere.

7 Quod mihi de nostro statu, de Milonis familiaritate, de levitate et imbecillitate Clodi gratularis, minime miramur te tuis ut egregium artificem praeclaris operibus laetari; quamquam est incredibilis hominum perversitas (graviore enim verbo uti non libet), qui nos, quos favendo in communi causa retinere potuerunt, invidendo abalienarunt; quorum malevolentissimis obtrectationibus nos scito de vetere illa nostra diuturnaque sententia prope iam esse depulsos, non nos quidem ut nostrae dignitatis simus obliti, sed ut habeamus rationem aliquando etiam salutis. Poterat utrumque praeclare, si esset fides, si gravitas in hominibus consularibus; sed tanta est in plerisque levitas, ut eos non tam constantia in re publica nostra delectet, quam splendor

8 offendat. Quod eo liberius ad te scribo, quia non solum temporibus his, quae per te sum adeptus, sed iam olim nascenti prope nostrae laudi dignitatique favisti, simulque quod video non, ut antehac putabam, novitati esse invisum meae; in te enim, homine omnium nobilissimo, similia invidorum vitia perspexi, quem tamen illi esse in principibus facile sunt passi, evolare altius certe noluerunt. Gaudeo tuam dissimilem fuisse fortunam; multum enim interest, utrum laus imminuatur, an salus deseratur; me meae tamen ne nimis paeniteret, tua virtute perfectum est; curasti enim, ut plus additum ad memoriam nominis nostri

9 quam demptum de fortuna videretur. Te vero emoneo cum beneficiis tuis tum amore incitatus meo, ut omnem

17 quia . . . favisti *habet schol. Bob. p.* 288 *Orelli* : quia *schol.* : qui *MR* : quo *G* 18 quae *G, schol.* : qui *M* : quod *R* 19 favisti *schol., et Vict. commemorat* : praefuisti *M*[r] : *om. GR* 28 emoneo *codd.*; *cf. Ellis ad Avian. Fab.* iii. 4 : moneo *Crat.* : ego moneo *Koch* : oro et moneo *Starker* 29 beneficiis *G* : beneficentiis *MR*

gloriam, ad quam a pueritia inflammatus fuisti, omni cura atque industria consequare magnitudinemque animi tui, quam ego semper sum admiratus semperque amavi, ne umquam inflectas cuiusquam iniuria. Magna est hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria consulatus tui. Haec profecto vides quanto expressiora quantoque inlustriora futura sint, cum aliquantum ex provincia atque ex imperio laudis accesserit; quamquam te ita gerere volo quae per exercitum atque imperium gerenda sunt, ut haec multo ante meditere, huc te pares, haec cogites, ad haec te exerceas sentiasque (id quod quia semper sperasti, non dubito quin adeptus intellegas), te facillime posse obtinere summum atque altissimum gradum civitatis. Quae quidem mea cohortatio ne tibi inanis aut sine causa suscepta videatur, illa me ratio movit, ut te ex nostris eventis communibus admonendum putarem, ut considerares, in omni reliqua vita quibus crederes, quos caveres.

Quod scribis te velle scire, qui sit rei publicae status, **10** summa dissensio est, sed contentio dispar; nam, qui plus opibus, armis, potentia valent, perfecisse tamen mihi videntur stultitia et inconstantia adversariorum, ut etiam auctoritate iam plus valerent. Itaque perpaucis adversantibus omnia, quae ne per populum quidem sine seditione se adsequi arbitrabantur, per senatum consecuti sunt; nam et stipendium Caesari decretum est et decem legati, et, ne lege Sempronia succederetur, facile perfectum est. Quod ego ad te brevius scribo, quia me status hic rei publicae non delectat; scribo tamen, ut te admoneam, quod ipse litteris omnibus a pueritia deditus experiendo tamen magis quam discendo cognovi, tu tuis rebus integris discas, neque

17 reliqua vita M^r: re qua vita *codd.*: re quae vitares *Hirschfeld* 20 profecisse *vett.* tamen *codd.*, *Lehmann* (*De Epp. ad Att. rec. p.* 194): tantum M^r *vulg.*: tandem *Gulielmius* 23 se *GR*: sed *M*: se posse *Ernesti* 30 cognovi, tu tuis Mr *Wesenberg*: cognovit Utuis *M*: cognovi ut tuis *GR*

salutis nostrae rationem habendam nobis esse sine dignitate neque dignitatis sine salute.

11 Quod mihi de filia et de Crassipede gratularis, agnosco humanitatem tuam speroque et opto nobis hanc coniunctionem voluptati fore. Lentulum nostrum, eximia spe summae virtutis adulescentem, cum ceteris artibus, quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui fac erudias; nulla enim erit hac praestantior disciplina. Quem nos, et quia tuus et quia te dignus est filius et quia nos diligit semperque dilexit, in primis amamus carumque habemus.

VIII *Scr. Romae mense Ian. a. 699 (55).*

M. CICERO S. D. P. LENTVLO PROCOS.

1 De omnibus rebus, quae ad te pertinent, quid actum, quid constitutum sit, quid Pompeius susceperit, optime ex M. Plaetorio cognosces, qui non solum interfuit iis rebus, sed etiam praefuit neque ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi praetermisit. Ex eodem de toto statu rerum communium cognosces. Quae quales sint, non facile est scribere. Sunt quidem certe in amicorum nostrorum potestate, atque ita, ut nullam mutationem umquam hac hominum aetate habitura res esse vide-
2 atur. Ego quidem, ut debeo et ut tute mihi praecepisti et ut me pietas utilitasque cogit, me ad eius rationes adiungo, quem tu in meis rationibus tibi esse adiungendum putasti; sed te non praeterit, quam sit difficile sensum in re publica, praesertim rectum et confirmatum, deponere. Verum tamen ipse me conformo ad eius voluntatem, a quo honeste dissentire non possum, neque id facio, ut forsitan quibusdam videar, simulatione; tantum enim animi inductio et me her-

5 summae virtutis *GR*: summa virtute *M* 27 conformo *R*[2]: confirmo *codd.* a quo *R*: a *supra lin. G*: quo *M*

cule amor erga Pompeium apud me valet, ut, quae illi utilia
sunt, et quae ille vult, ea mihi omnia iam et recta et vera
videantur; neque, ut ego arbitror, errarent ne adversarii
quidem eius, si, cum pares esse non possent, pugnare de-
sisterent. Me quidem etiam illa res consolatur, quod ego is 3
sum, cui vel maxime concedant omnes, ut vel ea defendam,
quae Pompeius velit, vel taceam vel etiam, id quod mihi
maxime libet, ad nostra me studia referam litterarum; quod
profecto faciam, si mihi per eiusdem amicitiam licebit.
Quae enim proposita fuerat nobis, cum et honoribus amplis-
simis et laboribus maximis perfuncti essemus, dignitas in
sententiis dicendis, libertas in re publica capessenda, ea
sublata totast, nec mihi magis quam omnibus; nam aut
adsentiendum est nulla cum gravitate paucis aut frustra
dissentiendum.

Haec ego ad te ob eam causam maxime scribo, ut iam 4
de tua quoque ratione meditere. Commutata tota ratio est
senatus, iudiciorum, rei totius publicae; otium nobis ex-
optandum est, quod ii, qui potiuntur rerum, praestaturi
videntur, si quidam homines patientius eorum potentiam
ferre potuerint; dignitatem quidem illam consularem fortis
et constantis senatoris nihil est quod cogitemus; amissa
culpa est eorum, qui a senatu et ordinem coniunctissimum
et hominem clarissimum abalienarunt. Sed ut ad ea, quae 5
coniunctiora rebus tuis sunt, revertar, Pompeium tibi valde
amicum esse cognovi, et eo tu consule, quantum ego per-
spicio, omnia, quae voles, obtinebis, quibus in rebus me
sibi ille adfixum habebit, neque a me ulla res, quae ad te
pertineat, neglegetur; neque enim verebor, ne sim ei mole-
stus, cui iucundum erit etiam propter se ipsum, quom me
esse gratum videbit. Tu velim tibi ita persuadeas, nullam 6

4 desisterent *GR*: destiterat M^1: destiterent M^c 10–13 fuerat (*ex cod. Amstelodami*) . . . totast *Boot*: fuerant . . . tota sunt *Madvig*: fuerant . . . tota si *codd.* 30 se *Graevius*: te *codd.*

rem esse minimam, quae ad te pertineat, quae mihi non carior sit quam meae res omnes; idque cum sentiam, sedulitate mihimet ipse satis facere possum, re quidem ipsa ideo mihi non satis facio, quod nullam partem tuorum meritorum non modo referenda, sed ne cogitanda quidem gratia consequi possum.

7 Rem te valde bene gessisse rumor erat; exspectabantur litterae tuae, de quibus eramus iam cum Pompeio locuti. Quae si erunt allatae, nostrum studium exstabit in conveniendis magistratibus et senatoribus, ceteraque, quae ad te pertinebunt cum etiam plus contenderimus quam possumus, minus tamen faciemus quam debemus.

IX *Scr. Romae mense Dec. a. 700 (54).*

M. CICERO S. D. LENTVLO IMP.

1 Periucundae mihi fuerunt litterae tuae, quibus intellexi te perspicere meam in te pietatem; quid enim dicam benevolentiam, cum illud ipsum gravissimum et sanctissimum nomen pietatis levius mihi meritis erga me tuis esse videatur? Quod autem tibi grata mea erga te studia scribis esse, facis tu quidem abundantia quadam amoris, ut etiam grata sint ea, quae praetermitti sine nefario scelere non possunt. Tibi autem multo notior atque inlustrior meus in te animus esset, si hoc tempore omni, quo diiuncti fuimus, et
2 una et Romae fuissemus. Nam in eo ipso, quod te ostendis esse facturum quodque et in primis potes et ego a te vehementer exspecto, in sententiis senatoriis et in omni actione atque administratione rei publicae floruissemus (de qua ostendam equidem paulo post qui sit meus sensus et status, et rescribam tibi ad ea, quae quaeris); sed certe et ego te

3 possum *G*: possim *MR* 11 pertinebunt *vett.*: -bant *codd.* 23 quo diiuncti *vett.*: quod iuncti *M*: quo iuncti *GR*

auctore amicissimo ac sapientissimo et tu me consiliario fortasse non imperitissimo, fideli quidem et benevolo certe usus esses. Quamquam tua quidem causa te esse imperatorem provinciamque bene gestis rebus cum exercitu victore obtinere, ut debeo, laetor; sed certe, qui tibi ex me fructus debentur, eos uberiores et praesentiores praesens capere potuisses; in eis vero ulciscendis, quos tibi partim inimicos esse intellegis propter tuam propugnationem salutis meae, partim invidere propter illius actionis amplitudinem et gloriam, mirificum me tibi comitem praebuissem; quamquam ille perennis inimicus amicorum suorum, qui tuis maximis beneficiis ornatus in te potissimum fractam illam et debilitatam vim suam contulit, nostram vicem ultus est ipse sese. Ea est enim conatus, quibus patefactis nullam sibi in posterum non modo dignitatis sed ne libertatis quidem partem reliquit. Te autem etsi mallem in meis rebus 3
expertum quam etiam in tuis, tamen in molestia gaudeo eam fidem cognosse hominum non ita magna mercede, quam ego maximo dolore cognoram. De qua ratione tota iam videtur mihi exponendi tempus dari, ut tibi rescribam ad ea, quae quaeris.

Certiorem te per litteras scribis esse factum me cum 4
Caesare et cum Appio esse in gratia teque id non reprehendere adscribis; Vatinium autem scire te velle ostendis quibus rebus adductus defenderim et laudarim. Quod tibi ut planius exponam, altius paulo rationem consiliorum meorum repetam necesse est.

Ego me, Lentule, initio rerum atque actionum tuarum non solum meis sed etiam rei publicae restitutum putabam et, quoniam tibi incredibilem quendam amorem et omnia in te ipsum summa ac singularia studia deberem, rei publicae, quae te in me restituendo multum adiuvisset, eum certe me

6 praestantiores *vett.* 28 initio ⟨vi⟩ *vel* ⟨cursu⟩ *Boot*: initio ⟨euento⟩ *Tyrrell*

animum merito ipsius debere arbitrabar, quem antea tan-
tum modo communi officio civium, non aliquo erga me
singulari beneficio debitum praestitissem. Hac me mente
fuisse et senatus ex me te consule audivit et tu in nostris
5 sermonibus conlocutionibusque [ipse] vidisti. Etsi iam
primis temporibus illis multis rebus meus offendebatur
animus, cum te agente de reliqua nostra dignitate aut
occulta non nullorum odia aut obscura in me studia cerne-
bam; nam neque de monimentis meis ab iis adiutus es, a
quibus debuisti, neque de vi nefaria, qua cum fratre eram
domo expulsus, neque hercule in iis ipsis rebus, quae quam-
quam erant mihi propter rei familiaris naufragia necessariae,
tamen a me minimi putabantur, in meis damnis ex auctori-
tate senatus sarciendis eam voluntatem, quam exspectaram,
praestiterunt. Quae cum viderem (neque erant obscura),
non tamen tam acerba mihi haec accidebant, quam erant
6 illa grata, quae fecerant. Itaque, quamquam et Pompeio
plurimum te quidem ipso praedicatore ac teste debebam et
eum non solum beneficio, sed amore etiam et perpetuo quo-
dam iudicio meo diligebam, tamen non reputans, quid ille
vellet, in omnibus meis sententiis de re publica pristinis
7 permanebam. Ego sedente Cn. Pompeio, cum, ut laudaret
P. Sestium, introisset in urbem dixissetque testis Vatinius
me fortuna et felicitate C. Caesaris commotum illi amicum
esse coepisse, dixi me M. Bibuli fortunam, quam ille ad-
flictam putaret, omnium triumphis victoriisque anteferre,
dixique eodem teste alio loco eosdem esse, qui Bibulum
exire domo prohibuissent et qui me coegissent; tota vero
interrogatio mea nihil habuit nisi reprehensionem illius tri-
bunatus. In quo omnia dicta sunt libertate animoque
maximo de vi, de auspiciis, de donatione regnorum, neque

2 alicui *Orelli* 5 ipse *om. codd., add. M^c sup. lin.* uidisti *M*: audisti *GR* 21 pristini (-is *R*) spernebam *codd.*: pristini spermanebam *M^c* 25 me M. *Schütz*: meam *codd.*: me eam *M^c*: me eam M. *Orelli* 30 quo] qua *Man.*

vero hac in causa modo, sed constanter saepe in senatu.
Quin etiam Marcellino et Philippo consulibus Nonis Aprili- 8
bus mihi est senatus adsensus, ut de agro Campano fre-
quenti senatu Idibus Maiis referretur. Num potui magis in
arcem illius causae invadere aut magis oblivisci temporum
meorum, meminisse actionum? Hac a me sententia dicta
magnus animorum motus est factus cum eorum, quorum
oportuit, tum illorum etiam, quorum numquam putaram.
Nam hoc senatus consulto in meam sententiam facto Pom- 9
peius cum mihi nihil ostendisset se esse offensum, in Sar-
diniam et in Africam profectus est eoque itinere Lucam ad
Caesarem venit. Ibi multa de mea sententia questus est
Caesar, quippe qui etiam Ravennae Crassum ante vidisset
ab eoque in me esset incensus. Sane moleste Pompeium
id ferre constabat; quod ego cum audissem ex aliis, maxime
ex meo fratre cognovi. Quem cum in Sardinia Pompeius
paucis post diebus quam Luca discesserat convenisset, 'te,'
inquit, 'ipsum cupio; nihil opportunius potuit accidere.
Nisi cum Marco fratre diligenter egeris, dependendum tibi
est, quod mihi pro illo spopondisti.' Quid multa? questus
est graviter; sua merita commemoravit; quid egisset saepis-
sime de actis Caesaris cum ipso meo fratre quidque sibi is
de me recepisset, in memoriam redegit seque, quae de mea
salute egisset, voluntate Caesaris egisse ipsum meum fratrem
testatus est. Cuius causam dignitatemque mihi ut com-
mendaret, rogavit ut eam ne oppugnarem, si nollem aut
non possem tueri. Haec cum ad me frater pertulisset et 10
cum tamen Pompeius ad me cum mandatis Vibullium
misisset, ut integrum mihi de causa Campana ad suum
reditum reservarem, conlegi ipse me et cum ipsa quasi re
publica conlocutus sum, ut mihi tam multa pro se perpesso
atque perfuncto concederet, ut officium meum memoremque
in bene meritos animum fidemque fratris mei praestarem,

8 putaram *Mr*: putarem *codd.* 28 tamen] etiam *Madvig*

eumque, quem bonum civem semper habuisset, bonum virum esse pateretur. In illis autem meis actionibus sententiisque omnibus, quae Pompeium videbantur offendere, certorum hominum, quos iam debes suspicari, sermones referebantur ad me, qui cum illa sentirent in re publica, quae ego agebam, semperque sensissent, me tamen non satis facere Pompeio Caesaremque inimicissimum mihi futurum gaudere se aiebant. Erat hoc mihi dolendum, sed multo illud magis, quod inimicum meum (meum autem? immo vero legum, iudiciorum, oti, patriae, bonorum omnium) sic amplexabantur, sic in manibus habebant, sic fovebant, sic me praesente osculabantur, non illi quidem ut mihi stomachum facerent, quem ego funditus perdidi, sed certe ut facere se arbitrarentur. Hic ego, quantum humano consilio efficere potui, circumspectis rebus meis omnibus rationibusque subductis summam feci cogitationum mearum omnium; quam tibi, si potero, breviter exponam.

11 Ego si ab improbis et perditis civibus rem publicam teneri viderem, sicut et Cinneis temporibus scimus et non nullis aliis accidisse, non modo praemiis, quae apud me minimum valent, sed ne periculis quidem compulsus ullis, quibus tamen moventur etiam fortissimi viri, ad eorum causam me adiungerem, ne si summa quidem eorum in me merita constarent. Cum autem in re publica Cn. Pompeius princeps esset vir, is qui hanc potentiam et gloriam maximis in rem publicam meritis praestantissimisque rebus gestis esset consecutus, cuiusque ego dignitatis ab adulescentia fautor, in praetura autem et in consulatu adiutor etiam exstitissem, cumque idem auctoritate et sententia per se, consiliis et studiis tecum me adiuvisset meumque inimicum unum in civitate haberet inimicum, non putavi famam incon-

5 perferebantur *vel* deferebantur *Orelli* 12 osculabantur *Mr*: occultabantur *MR*: occultabant *G* 19 sicut et *GRMr*: sic et *M* Cinneis *codd.*: Cinnanis *vulg.* 29 cumque *Mr*: quaecunque *codd.*

stantiae mihi pertimescendam, si quibusdam in sententiis paulum me inmutassem meamque voluntatem ad summi viri de meque optime meriti dignitatem adgregassem.

12 In hac sententia complectendus erat mihi Caesar, ut vides, in coniuncta et causa et dignitate. Hic multum valuit cum vetus amicitia, quam tu non ignoras mihi et Quinto fratri cum Caesare fuisse, tum humanitas eius ac liberalitas brevi tempore et litteris et officiis perspecta nobis et cognita. Vehementer etiam res ipsa publica me movit, quae mihi videbatur contentionem, praesertim maximis rebus a Caesare gestis, cum illis viris nolle fieri et, ne fieret, vehementer recusare. Gravissime autem me in hac mente impulit et Pompei fides, quam de me Caesari dederat, et fratris mei, quam Pompeio. Erant praeterea haec animadvertenda in civitate, quae sunt apud Platonem nostrum scripta divinitus, quales in re publica principes essent, talis reliquos solere esse civis. Tenebam memoria nobis consulibus ea fundamenta iacta iam ex K. Ianuariis confirmandi senatus, ut neminem mirari oporteret Nonis Decembr. tantum vel animi fuisse in illo ordine vel auctoritatis, idemque memineram nobis privatis usque ad Caesarem et Bibulum consules, cum sententiae nostrae magnum in senatu pondus haberent, unum fere sensum fuisse bonorum omnium. 13 Postea, cum tu Hispaniam citeriorem cum imperio obtineres neque res publica consules haberet, sed mercatores provinciarum et seditionum servos ac ministros, iecit quidam casus caput meum quasi certaminis causa in mediam contentionem dissensionemque civilem. Quo in discrimine cum mirificus senatus, incredibilis Italiae totius, singularis omnium bonorum consensus in

6 et Quinto *vulg.*: et que *M*: atque *GR* 12 hanc mentem *M*[c] 18 iacta iam *Baiter*: iactatam *M*: iactata *GR*: iacta *M*[r] 22 consules *M*[r]: consulem *codd.* 29 mirificus senatus] *Graevius*: mirifica senatus *M*: mirificus et *GR* 30 consensus *codd.*: consensio (*cum* mirifica) *N Orelli*

me tuendo exstitisset, non dicam, quid acciderit (multorum est enim et varia culpa), tantum dicam brevi, non mihi exercitum sed duces defuisse. In quo ut iam sit in iis culpa, qui me non defenderunt, non minor est in iis, qui reliquerunt, et, si accusandi sunt, si qui pertimuerunt, magis etiam reprehendendi, si qui se timere simularunt. Illud quidem certe nostrum consilium iure laudandum est, qui meos civis et a me conservatos et me servare cupientis spoliatos ducibus servis armatis obici noluerim declararique maluerim, quanta vis esse potuisset in consensu bonorum, si iis pro me stante pugnare licuisset, cum adflictum excitare potuissent; quorum quidem animum tu non perspexisti solum, cum de me ageres, sed etiam confirmasti atque
14 tenuisti. Qua in causa (non modo non negabo, sed etiam semper et meminero et praedicabo libenter) usus es quibusdam nobilissimis hominibus fortioribus in me restituendo, quam fuerant idem in tenendo. Qua in sententia si constare voluissent, suam auctoritatem simul cum salute mea reciperassent. Recreatis enim bonis viris consulatu tuo et constantissimis atque optimis actionibus tuis excitatis, Cn. Pompeio praesertim ad causam adiuncto, cum etiam Caesar rebus maximis gestis singularibus ornatus et novis honoribus ac iudiciis senatus ad auctoritatem eius ordinis adiungeretur, nulli improbo civi locus ad rem publicam
15 violandam esse potuisset. Sed attende, quaeso, quae sint consecuta. Primum illa furia muliebrium religionum, qui non pluris fecerat Bonam deam quam tris sorores, impunitatem est illorum sententiis adsecutus, qui, cum tr. pl. poenas a seditioso civi per bonos viros iudicio persequi vellet, exemplum praeclarissimum in posterum vindicandae seditionis de re publica sustulerunt, idemque postea non meum

11 pugnare licuisset *GR* : pugna reliquisset *M* 20 excitatis *M*[r] : exercitati *codd.* 26 illa furia *Bandinelli* : illa furta *codd.* : ille fur *Lamb.*

monumentum (non enim illae manubiae meae, sed operis
locatio mea fuerat), monumentum vero senatus hostili
nomine et cruentis inustum litteris esse passi sunt. Qui me
homines quod salvum esse voluerunt, est mihi gratissimum;
sed vellem non solum salutis meae quem ad modum medici,
sed ut aliptae etiam virium et coloris rationem habere volu-
issent. Nunc, ut Apelles Veneris caput et summa pectoris
politissima arte perfecit, reliquam partem corporis incohatam
reliquit, sic quidam homines in capite meo solum elabora-
runt, reliquum corpus imperfectum ac rude reliquerunt. In 16
quo ego spem fefelli non modo invidorum, sed etiam in-
imicorum meorum, qui de uno acerrimo et fortissimo viro
meoque iudicio omnium magnitudine animi et constantia
praestantissimo, Q. Metello L. f., quondam falsam opinionem
acceperunt, quem post reditum dictitant fracto animo et
demisso fuisse (est vero probandum, qui et summa voluntate
cesserit et egregia animi alacritate afuerit neque sane redire
curarit, eum ob id ipsum fractum fuisse, in quo cum omnis
homines tum M. illum Scaurum, singularem virum, con-
stantia et gravitate superasset!)—sed, quod de illo acce-
perant aut etiam suspicabantur, de me idem cogitabant,
abiectiore animo me futurum, cum res publica maiorem
etiam mihi animum, quam umquam habuissem, daret, cum
declarasset se non potuisse me uno civi carere, cumque
Metellum unius tr. pl. rogatio, me universa res publica duce
senatu, comitante Italia, promulgantibus omnibus *magi-
stratibus*, te ferente consule, comitiis centuriatis, cunctis
ordinibus hominibus incumbentibus, omnibus denique suis
viribus reciperavisset. Neque vero ego mihi postea quic- 17

15 acceperant *Ernesti* 16 est vero probandum *om. Baiter* 18 curarit *vett.*: curaret *codd.* fractum *vett.*: factum *codd.*: factum fractum *Tyrrell* 26 omnibus] octo tribunis *Schütz qui* referente consule *ante* promulgantibus *transposuit* magistratibus *add. Lehmann coll. Pis.* 35 27 te ferente *Lehmann*: referente *codd.*: *fort.* referente te 28 hominibus *M*: omnibus *GR*: *del. Graevius*

quam adsumpsi neque hodie adsumo, quod quemquam malevolentissimum iure possit offendere; tantum enitor, ut neque amicis neque etiam alienioribus opera, consilio, labore desim. Hic meae vitae cursus offendit eos fortasse, qui splendorem et speciem huius vitae intuentur, sollicitudinem autem et laborem perspicere non possunt; illud vero non obscure queruntur, in meis sententiis, quibus ornem Caesarem, quasi desciscere me *a* pristina causa. Ego autem cum illa sequor, quae paulo ante proposui, tum hoc non in postremis, de quo coeperam exponere. Non offendes eundem bonorum sensum, Lentule, quem reliquisti, qui confirmatus consulatu nostro, *non* numquam postea interruptus, adflictus ante te consulem, recreatus abs te totus est nunc ab iis, a quibus tuendus fuerat, derelictus; idque non solum fronte atque vultu, quibus simulatio facillime sustinetur, declarant ii, qui tum nostro illo statu optimates nominabantur, sed etiam sensu saepe iam tabellaque docu-
18 erunt. Itaque tota iam sapientium civium, qualem me et esse et numerari volo, et sententia et voluntas mutata esse debet. Id enim iubet idem ille Plato, quem ego vehementer auctorem sequor, tantum contendere in re publica, quantum probare tuis civibus possis; vim neque parenti nec patriae adferre oportere. Atque hanc quidem ille causam sibi ait non attingendae rei publicae fuisse, quod, cum offendisset populum Atheniensem prope iam desipientem senectute, cumque eum nec persuadendo nec cogendo regi posse vidisset, cum persuaderi posse diffideret, cogi fas esse non arbitraretur. Mea ratio fuit alia, quod neque desipiente

8 desciscere me *Schütz*: desciscerem *MG* a *add. vett.* 12 non *add. Vict.* 13 abs *GR*: aps *M* 16 declarant ii (hij *G*) *GR*: declaranti ei *M* tum] tum in *Wesenberg* 17 sensu] sententia *Man.* 20 idem M^r: eidem *codd.* quem ego vehementer auctorem sequor, tantum] M^r *vulg*: quod (quo *P*) ego v. auctoremque ortatum *MP*: quem ego v. auctoremque sequor ortantum M^r: quod ego v. optarem te ortatum (hortatum *R*) *GR* 26 nec ⟨nisi⟩ cogendo *conieci* 27 cum] cui *coni. Wesenberg*

populo nec integra re mihi ad consulendum, capesseremne rem publicam, implicatus tenebar, sed laetatus tamen sum, quod mihi liceret in eadem causa et mihi utilia et cuivis bono recta defendere. Huc accessit commemoranda quaedam et divina Caesaris in me fratremque meum liberalitas; qui mihi, quascumque res gereret, tuendus esset, nunc in tanta felicitate tantisque victoriis, etiam si in nos non is esset, qui est, tamen ornandus videretur. Sic enim te existimare velim, cum a vobis meae salutis auctoribus discesserim, neminem esse, cuius officiis me tam esse devinctum non solum confitear, sed etiam gaudeam.

Quod quoniam tibi exposui, facilia sunt ea, quae a me de 19
Vatinio et de Crasso requiris. Nam de Appio quod scribis sicuti de Caesare te non reprehendere, gaudeo tibi consilium probari meum. De Vatinio autem primum reditus intercesserat in gratiam per Pompeium, statim ut ille praetor est factus, cum quidem ego eius petitionem gravissimis in senatu sententiis oppugnassem, neque tam illius laedendi causa quam defendendi atque ornandi Catonis; post autem Caesaris, ut illum defenderem, mira contentio est consecuta. Cur autem laudarim, peto a te, ut id a me neve in hoc reo neve in aliis requiras, ne tibi ego idem reponam, cum veneris. Tametsi possum vel absenti: recordare enim, quibus laudationem ex ultimis terris miseris; nec hoc pertimueris, nam a me ipso laudantur et laudabuntur idem. Sed tamen defendendi Vatini fuit etiam ille stimulus, de quo in iudicio, quom illum defenderem, dixi me facere quiddam, quod in Eunucho parasitus suaderet militi:

'Ubi nóminabit Phaédriam, tu Pámphilam
contínuo; si quando ílla dicet: "Phaédriam
intrómittamus cómissatum," Pámphilam

6 gereret M^c: geret M^1: iniret *G*, *fort.* *ivete*: in ira *R* 8 sic M^r: si *codd.* 10 esse, cuius *vett.*: essecutus *M*: es secutus *GR* 31 Pamphilam] tu P. *vett. ex cod. Bemb. Terenti Eun.* 442. *Tum scribendum* "Phaedriam in | tro mittamus comissatum," tu Pamphilam

cantátum provocémus; si laudábit haec
illíus formam, tu húius contra; dénique
par pró pari reférto, quod eam mórdeat.'

Sic petivi a iudicibus, ut, quoniam quidam nobiles homines et de me optime meriti nimis amarent inimicum meum meque inspectante saepe eum in senatu modo severe seducerent, modo familiariter atque hilare amplexarentur, quoniamque illi haberent suum Publium, darent mihi ipsi alium Publium, in quo possem illorum animos mediocriter lacessitus leviter repungere; neque solum dixi, sed etiam saepe facio deis hominibusque adprobantibus.

20 Habes de Vatinio; cognosce de Crasso. Ego, cum mihi cum illo magna iam gratia esset, quod eius omnis gravissimas iniurias communis concordiae causa voluntaria quadam oblivione contrieram, repentinam eius defensionem Gabini, quem proximis superioribus diebus acerrime oppugnasset, tamen, si sine ulla mea contumelia suscepisset, tulissem; sed, cum me disputantem, non lacessentem laesisset, exarsi non solum praesenti, credo, iracundia (nam ea tam vehemens fortasse non fuisset), sed, cum inclusum illud odium multarum eius in me iniuriarum, quod ego effudisse me omne arbitrabar, residuum tamen insciente me fuisset, omne repente apparuit. Quo quidem tempore ipso quidam homines et eidem illi, quos saepe significo neque appello, cum se maximum fructum cepisse dicerent ex libertate mea meque tum denique sibi esse visum rei publicae, qualis fuissem, restitutum, cumque ea contentio mihi magnum etiam foris fructum tulisset, gaudere se dicebant mihi et illum inimicum et eos, qui in eadem causa essent, numquam amicos futuros. Quorum iniqui sermones cum ad me per homines honestissimos perferrentur, cumque Pom-

15 contrieram *P*: conteram *codd.* 16 superioribus *del. Cobet* 18 exarsi] *ab hoc verbo ad* ii. 1. 2 (quodque) *deest G* 22 fuisset *vett.*: fugisset *MR* 24 significo neque *Madvig*: significationeque *M*: significatione *R*: nutu significationeque *Ernesti*

peius ita contendisset ut nihil umquam magis, ut cum Crasso redirem in gratiam, Caesarque per litteras maxima se molestia ex illa contentione adfectum ostenderet, habui non temporum solum rationem meorum, sed etiam naturae, Crassusque, ut quasi testata populo Romano esset nostra gratia, paene a meis laribus in provinciam est profectus; nam, cum mihi condixisset, cenavit apud *me* in mei generi Crassipedis hortis. Quam ob rem eius causam, quod te scribis audisse, magna illius commendatione susceptam defendi in senatu, sicut mea fides postulabat.

21 Accepisti, quibus rebus adductus quamque rem causamque defenderim, quique meus in re publica sit pro mea parte capessenda status. De quo sic velim statuas, me haec eadem sensurum fuisse, si mihi integra omnia ac libera fuissent; nam neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes neque delendum, etiam si id fieri posset, summorum civium principatum *neque* permanendum in una sententia conversis rebus ac bonorum voluntatibus mutatis, sed temporibus adsentiendum. Numquam enim *in* praestantibus in re publica gubernanda viris laudata est in una sententia perpetua permansio, sed, ut in navigando tempestati obsequi artis est, etiam si portum tenere non queas, cum vero id possis mutata velificatione adsequi, stultum est eum tenere cum periculo cursum, quem coeperis, potius quam eo commutato quo velis tamen pervenire, sic, cum omnibus nobis in administranda re publica propositum esse debeat, id quod a me saepissime dictum est, cum dignitate otium, non idem semper dicere, sed idem semper spectare debemus. Quam ob rem, ut paulo ante posui, si essent omnia mihi solutissima, tamen in re publica non alius

6 a meis *vett.*: a mieis *M*: amicis *R* 7 apud me in M^r: apud in *M*: apud *R*: paludatus in *coni. Mendelssohn* 11 quamque (*i. e.* singulam) *codd.*: quam *Lehmann* 17 neque *vett.*: nec M^r: *om.* *MR* 19 in *add. Wesenberg* 24 coeperis *M*: ceperis *R vulg.*: inceperis *Cobet*

essem atque nunc sum; cum vero in hunc sensum et alliciar beneficiis hominum et compellar iniuriis, facile patior ea me de re publica sentire ac dicere, quae maxime cum mihi tum etiam rei publicae rationibus putem conducere; apertius autem haec ego ac saepius, quod et Quintus, frater meus, legatus est Caesaris et nullum meum minimum dictum, non modo factum, pro Caesare intercessit, quod ille non ita inlustri gratia exceperit, ut ego eum mihi devinctum putarem. Itaque eius omni et gratia, quae summa est, et opibus, quas intellegis esse maximas, sic fruor ut meis nec mihi aliter potuisse videor hominum perditorum de me consilia frangere, nisi cum praesidiis iis, quae semper habui, nunc etiam potentium benevolentiam coniunxissem.

22 His ego consiliis, si te praesentem habuissem, ut opinio mea fert, essem usus eisdem; novi enim temperantiam et moderationem naturae tuae, novi animum cum mihi amicissimum tum nulla in ceteros malevolentia suffusum contraque cum magnum et excelsum tum etiam apertum et simplicem. Vidi ego quosdam in te talis, qualis tu eosdem in me videre potuisti; quae me moverunt, movissent eadem te profecto. Sed, quocumque tempore mihi potestas praesentis tui fuerit, tu eris omnium moderator consiliorum meorum, tibi erit eidem, cui salus mea fuit, etiam dignitas curae; me quidem certe tuarum actionum, sententiarum, voluntatum, rerum denique omnium socium comitemque habebis, neque mihi in omni vita res tam erit ulla proposita, quam ut cotidie vehementius te de me optime meritum esse laetere.

23 Quod rogas, ut mea tibi scripta mittam, quae post discessum tuum scripserim, sunt orationes quaedam, quas Menocrito dabo, neque ita multae, ne pertimescas. Scripsi etiam (nam animum ab orationibus diiungo fere referoque

33 animum *Schmalz*: etiam *codd.*

ad mansuetiores Musas, quae me maxime sicut iam a prima adulescentia delectarunt)—scripsi igitur Aristotelio more, quem ad modum quidem volui, tris libros in disputatione ac dialogo 'de oratore,' quos arbitror Lentulo tuo fore non inutilis; abhorrent enim a communibus praeceptis atque omnem antiquorum et Aristoteliam et Isocratiam rationem oratoriam complectuntur. Scripsi etiam versibus tris libros 'de temporibus meis'; quos iam pridem ad te misissem, si esse edendos putassem; sunt enim testes et erunt sempiterni meritorum erga me tuorum meaeque pietatis, † sed, quia verebar non eos, qui se laesos arbitrarentur (etenim id feci parce et molliter), sed eos, quos erat infinitum bene de *me* meritos omnis nominare. Quos tamen ipsos libros, si quem, cui recte committam, invenero, curabo ad te perferendos. Atque istam quidem partem vitae consuetudinisque nostrae totam ad te defero; quantum litteris, quantum studiis, veteribus nostris delectationibus, consequi poterimus, id omne ad arbitrium tuum, qui haec semper amasti, libentissime conferemus.

Quae ad me de tuis rebus domesticis scribis quaeque 24
mihi commendas, ea tantae mihi curae sunt, ut me nolim admoneri, rogari vero sine magno dolore vix possim. Quod de Quinti fratris negotio scribis, te priore aestate, quod morbo impeditus in Ciliciam non transieris, conficere non potuisse, nunc autem omnia facturum, ut conficias, id scito esse eius modi, ut frater meus vere existimet adiuncto isto fundo patrimonium fore suum per te constitutum. Tu me de tuis rebus omnibus et de Lentuli tui nostrique studiis

1 me *M*: *om.* *R*: me iam *Orelli*: me nunc *Wesenberg*: *del. Graevius* 2 Aristotelio *M*: -eo M^r: -ico *R* 3 in disputatione ac dialogo *del. Lamb.* 5 atque *R*: ab M^1: et M^c 6 Aristoteliam *M*: -icam *R* 11 quia *del. Gronovius*: *lacunam posuit post* nominare *Wesenberg, ubi* eos nolui divulgare *vel simile quid addendum* 13 me *add.* R^2 18 omne ad *vett.*: omne *M* (ad *sup. lin.* M^r): ad omne *R* 23 de Quinti *vulg.*: deque *M*: que de *R* te M^r: et *MR*

et exercitationibus velim quam familiarissime certiorem et quam saepissime facias existimesque neminem cuiquam neque cariorem neque iucundiorem umquam fuisse quam te mihi, idque me non modo ut tu sentias, sed ut omnes gentes, etiam ut posteritas omnis intellegat esse facturum.

25 Appius in sermonibus antea dictitabat, postea dixit etiam in senatu palam sese, si licitum esset legem curiatam ferre, sortiturum esse cum conlega provinciam; si curiata lex non esset, se paraturum cum conlega tibique successurum; legemque curiatam consuli ferri opus esse, necesse non esse; se, quoniam ex senatus consulto provinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem introisset. Ego, quid ad te tuorum quisque necessariorum scribat, nescio; varias esse opiniones intellego. Sunt, qui putant posse te non decedere, quod sine lege curiata tibi succedatur; sunt etiam, qui, si decedas, a te relinqui posse, qui provinciae praesit. Mihi non tam de iure certum est (quamquam ne id quidem valde dubium est) quam illud, ad tuam summam amplitudinem, dignitatem, libertatem, qua te scio libentissime frui solere, pertinere te sine ulla mora provinciam successori concedere, praesertim cum sine suspicione tuae cupiditatis non possis illius cupiditatem refutare. Ego utrumque meum puto esse, et quid sentiam ostendere et quod feceris defendere.

26 Scripta iam epistula superiore accepi tuas litteras de publicanis, *in* quibus aequitatem tuam non potui non probare; †felicitate a quid vellem consequi potuisses, ne eius ordinis, quem semper ornasti, rem aut voluntatem offenderes. Equi-

5 etiam. et *Martyni-Lag.* 8 provincias *Wesenberg* 9 se paraturum *M*, *cf. Hauler in 'Archiv f. lat. Lex.'* iii. 536: seperaturum *R*: se comparaturum *Wesenberg* legemque] legem *Ernesti*: legem quidem *Wesenberg* 12 quoad *vulg*: quod *codd.* 14 putent *vett.*, *Wesenberg*, *forte recte* 26 in quibus *Ernesti*: quibus *codd. Tyrrell*: quibus lectis *Streicher*: ubi *Mendelssohn* 27 felicitate a quid *codd.*: facilitate quidem *N vulg.*: felicitate quadam *Gronovius*: felicitate quidem *Vict.*

dem non desinam tua decreta defendere, sed nosti consuetudinem hominum; scis, quam graviter inimici ipsi illi Q. Scaevolae fuerint. Tibi tamen sum auctor, ut, si quibus rebus possis, eum tibi ordinem aut reconcilies aut mitiges. Id etsi difficile est, tamen mihi videtur esse prudentiae tuae.

X *Scr. Romae ex. a. 700 (54).*

M. CICERO S. D. L. VALERIO IVRISCONSVLTO;

cur enim tibi hoc non gratificer nescio, praesertim cum his temporibus audacia pro sapientia liceat uti. Lentulo nostro egi per litteras tuo nomine gratias diligenter. Sed tu velim desinas iam nostris litteris uti et nos aliquando revisas et ibi malis esse, ubi aliquo numero sis, quam istic, ubi solus sapere videare. Quamquam, qui istinc veniunt, partim te superbum esse dicunt, quod nihil respondeas, partim contumeliosum, quod male respondeas. Sed iam cupio tecum coram iocari; qua re fac ut quam primum venias neque in Apuliam tuam accedas, ut possimus salvum venisse gaudere; nam illo si veneris, tu, ut Vlixes, cognosces tuorum neminem.

14 istinc *Mc Graevius*: isti nunc *MR* 19 tu, ut] *R Streicher*: tam *M Mendelssohn* (*cf.* tam Lynceus ix. 2. 2): tamquam *M^c vulg.*

LIBER SECVNDVS

AD C. CVRIONEM ET CETEROS

I *Scr. Romae a. 701 (53).*

M. CICERO S. D. CVRIONI.

QVAMQVAM me nomine neglegentiae suspectum tibi esse 1
doleo, tamen non tam mihi molestum fuit accusari abs te officium meum quam iucundum requiri, praesertim quom, in quo accusabar, culpa vacarem, in quo autem desiderare te significabas meas litteras, prae te ferres perspectum mihi quidem, sed tamen dulcem et optatum amorem tuum. Equidem neminem praetermisi, quem quidem ad te perventurum putarem, cui litteras non dederim; etenim quis est tam in scribendo impiger quam ego? a te vero bis terve summum et eas perbrevis accepi. Qua re, si iniquus es in me iudex, condemnabo eodem ego te crimine; sin me id facere noles, te mihi aequum praebere debebis.

Sed de litteris hactenus; non enim vereor ne non scribendo te expleam, praesertim si in eo genere studium meum non aspernabere. Ego te afuisse tam diu a nobis et dolui, 2
quod carui fructu iucundissimae consuetudinis, et laetor, quod absens omnia cum maxima dignitate es consecutus quodque in omnibus tuis rebus meis optatis fortuna respon-

7 mihi] *Hic incipit Frag. Freierianum* (*S*) 11 in *RS*: *om. M* 13 condemnabo *S*: commendabo *MR* 20 quodque] *Hic denuo incipit G*; cf. i. 9. 20

dit. Breve est, quod me tibi praecipere meus incredibilis in te amor cogit. Tanta est exspectatio vel animi vel ingeni tui, ut ego te obsecrare obtestarique non dubitem, sic ad nos conformatus revertare, ut, quam exspectationem tui concitasti, hanc sustinere ac tueri possis; et, quoniam meam tuorum erga me meritorum memoriam nulla umquam delebit oblivio, te rogo ut memineris, quantaecumque tibi accessiones fient et fortunae et dignitatis, eas te non potuisse consequi, nisi meis puer olim fidelissimis atque amantissimis consiliis paruisses. Qua re hoc animo in nos esse debebis, ut, aetas nostra iam ingravescens in amore atque in adulescentia tua conquiescat.

II *Scr. Romae a. 701 (53).*

M. CICERO S. D. C. CVRIONI.

Gravi teste privatus sum amoris summi erga te mei patre tuo, clarissimo viro. Qui cum suis laudibus tum vero te filio superasset omnium fortunam, si ei contigisset ut te ante videret, quam a vita discederet. Sed spero nostram amicitiam non egere testibus. Tibi patrimonium dei fortunent; me certe habebis, cui et carus aeque sis et iucundus ac fuisti patri.

III *Scr. Romae a. 701 (53).*

M. CICERO S. D. C. CVRIONI.

1 Rupae studium non defuit declarandorum munerum tuo nomine, sed nec mihi placuit nec cuiquam tuorum quicquam te absente fieri, quod tibi, cum venisses, non esset

4 conformatus *M*: confirmatus M^r*GRS* revertare M^r*S*: revertere *MGR* 9 nisi *S*: ni *G*: ut *R*: *om. M* 18 a vita *GR*M^c: amavita M^1: vita *S* decederet *Wesenberg* 19 Tibi . . . fortunent *profert Nonius p.* 109. 16 (*Mercer*) dei *MGS*: dii *R*: di *Nonius*

integrum. Meam quidem sententiam aut scribam ad te postea pluribus aut, ne ad eam meditere, imparatum te offendam coramque contra istam rationem meam dicam, ut aut te ad meam sententiam adducam aut certe testatum apud animum tuum relinquam, quid senserim, ut, si quando, quod nolim, displicere tibi tuum consilium coeperit, possis meum recordari. Brevi tamen sic habeto, in eum statum temporum tuum reditum incidere, ut iis bonis, quae tibi natura, studio, fortuna data sunt, facilius omnia, quae sunt amplissima in re publica, consequi possis quam muneribus. Quorum neque facultatem quisquam admiratur (est enim copiarum, non virtutis), neque quisquam est quin satietate iam defessus sit. Sed aliter atque ostenderam facio, qui 2
ingrediar ad explicandam rationem sententiae meae; qua re omnem hanc disputationem in adventum tuum differo. Summa scito *te* in exspectatione esse eaque a te exspectari, quae a summa virtute summoque ingenio exspectanda sunt. Ad quae si es, ut debes, paratus, quod ita esse confido, plurimis maximisque muneribus et nos amicos et civis tuos universos et rem publicam adficies. Illud cognosces profecto, mihi te neque cariorem neque iucundiorem esse quemquam.

IV

Scr. Romae a. 701 (53).

CICERO S. D. C. CVRIONI.

Epistularum genera multa esse non ignoras, sed unum I
illud certissimum, cuius causa inventa res ipsa est, ut certiores faceremus absentis, si quid esset, quod eos scire aut

1 meam quidem sententiam *SN*: equidem sentiam *M*[1]*R*: equidem quid sentiam *M*[c]*Müller*: equidem sententiam *G*: equidem sententiam meam *Kayser* 2 eam *MGS*: ea *R Vict.* 4 ad *R Orelli*: aut *M*[1]*G*: in *M*[c]*Baiter* 16 te *add. M*[c] *Ernesti post* exspectatione: in *codd.*: *om. S*: Summam scito tui exspectationem esse *coni. Baiter* 19 plurimis *SM*[c]: plurime *codd.* 25 multa] tria *S* 26 certissimum *codd.*, *Vahlen confert Senec. de Clem.* ii. 4. 2: tritissimum *Bake*

nostra aut ipsorum interesset. Huius generis litteras a me profecto non exspectas; tuarum enim rerum domesticos habes et scriptores et nuntios, in meis autem rebus nihil est sane novi. Reliqua sunt epistularum genera duo, quae me magno opere delectant, unum familiare et iocosum, alterum severum et grave. Utro me minus deceat uti, non intellego. Iocerne tecum per litteras? Civem mehercule non puto esse, qui temporibus his ridere possit. An gravius aliquid scribam? Quid est quod possit graviter a Cicerone scribi ad Curionem nisi de re publica? Atqui in hoc genere haec mea causa est, ut *neque ea, quae sentio, audeam* neque ea,
2 quae non sentio, velim scribere. Quam ob rem, quoniam mihi nullum scribendi argumentum relictum est, utar ea clausula, qua soleo, teque ad studium summae laudis cohortabor. Est enim tibi gravis adversaria constituta et parata incredibilis quaedam exspectatio; quam tu una re facillime vinces, si hoc statueris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eae laudes comparantur, in iis esse laborandum. In hanc sententiam scriberem plura, nisi te tua sponte satis incitatum esse confiderem: et hoc, quicquid attigi, non feci inflammandi tui causa, sed testificandi amoris mei.

V *Scr. Romae a. 701 (53).*

CICERO S. D. C. CVRIONI.

1 Haec negotia quo modo se habeant, ne epistula quidem narrare audeo. Tibi, etsi, ubicumque es, ut scripsi ad te ante, in eadem es navi, tamen, quod abes, gratulor, vel quia

1 Huius *GRS*: in huius *M*: Tu huius *Orelli*: At huius *Hofmann* 2 tuarum . . . domesticos *Ursinus*: tuarum enim rerum domesticarum *GR Müller*: domesticarum enim tuarum rerum domesticos *S*: domesticarum enim tuarum enim rerum domesticarum (domesticarum enim *eicit* M^c) *M*: tuarum enim rerum domesticarum domesticos *Lallemand* 10 Atqui *Kayser*: atque *codd. S* 11 neque . . . audeam *add. Madvig* 18 adamaris] *Hic desinit S* 19 elaborandum *Baiter*

non vides ea quae nos, vel quod excelso et inlustri loco sita est laus tua in plurimorum et sociorum et civium conspectu, quae ad nos nec obscuro nec vario sermone, sed et clarissima et una omnium voce perfertur. Unum illud nescio, 2 gratulerne tibi an timeam, quod mirabilis est exspectatio reditus tui, non quo verear ne tua virtus opinioni hominum non respondeat, sed me hercule ne, cum veneris, non habeas iam, quod cures; ita sunt omnia debilitata *et* iam prope exstincta. Sed haec ipsa nescio rectene sint litteris commissa; qua re cetera cognosces ex aliis. Tu tamen, sive habes aliquam spem de re publica sive desperas, ea para, meditare, cogita, quae esse in eo civi ac viro debent, qui sit rem publicam adflictam et oppressam miseris temporibus ac perditis moribus in veterem dignitatem et libertatem vindicaturus.

VI *Scr. Romae a. 701 (53).*

M. CICERO S. D. C. CVRIONI.

Nondum erat auditum te ad Italiam adventare, cum 1 Sex. Villium, Milonis mei familiarem, cum his ad te litteris misi. Sed tamen, cum adpropinquare tuus adventus putaretur, et te iam ex Asia Romam versus profectum esse constaret, magnitudo rei fecit, ut non vereremur ne nimis cito mitteremus, cum has quam primum ad te perferri litteras magno opere vellemus. Ego, si mea in te essent officia solum, Curio, tanta, quanta magis a te ipso praedicari quam a me ponderari solent, verecundius a te, si quae magna res mihi petenda esset, contenderem; grave est enim homini pudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritum putet, ne id, quod petat, exigere magis quam rogare et in mercedis potius quam benefici loco numerare

8 debilitata *M* : -tate *GR* et *add. Vict.*; *post* prope M^c : *om. codd.* : ac *add. Klotz*

2 videatur. Sed, quia tua in me vel nota omnibus vel ipsa novitate meorum temporum clarissima et maxima beneficia exstiterunt, estque animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere, non dubitavi id a te per litteras petere, quod mihi omnium esset maximum maximeque necessarium. Neque enim sum veritus ne sustinere tua in me vel innumerabilia non possem, cum praesertim confiderem nullam esse gratiam tuam, quam non vel capere animus meus in accipiendo vel in remunerando cumulare atque inlustrare posset.

3 Ego omnia mea studia, omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem denique omnem in Milonis consulatu fixi et locavi statuique in eo me non offici solum fructum sed etiam pietatis laudem debere quaerere; neque vero cuiquam salutem ac fortunas suas tantae curae fuisse umquam puto, quantae mihi sit honos eius, in quo omnia mea posita esse decrevi. Huic te unum tanto adiumento esse, si volueris, posse intellego, ut nihil sit praeterea nobis requirendum. Habemus haec omnia, bonorum studium conciliatum ex tribunatu propter nostram, ut spero te intellegere, causam, vulgi ac multitudinis propter magnificentiam munerum liberalitatemque naturae, iuventutis et gratiosorum in suffragiis studia propter ipsius excellentem in eo genere vel gratiam vel diligentiam, nostram suffragationem, si minus potentem, at probatam tamen et iustam et debitam et pro-

4 pterea fortasse etiam gratiosam. Dux nobis et auctor opus est et eorum ventorum, quos proposui, moderator quidam et quasi gubernator. Qui si ex omnibus unus optandus esset, quem tecum conferre possemus non haberemus. Quam ob rem, si me memorem, si gratum, si bonum virum

7 innumerabilia beneficia *N, marg. M*: *sed* beneficia *postea erasum*, *quam interpolationem recepit Wesenberg* 8 tuam *GR Mendelssohn Lehmann*: tam *M*[1]: tantam *M Baiter* 9 cumulare atque *GRM*[c]: cumulando atque *M*: cumulandoque *Ernesti* 16 quantae *vett.*: quanti *codd.* mihi sit *MR*: mihi *G*: mihi est *marg. Crat.*

vel ex hoc ipso, quod tam vehementer de Milone laborem, existimare potes, si dignum denique tuis beneficiis iudicas, hoc a te peto, ut subvenias huic meae sollicitudini et huic meae laudi vel, ut verius dicam, prope saluti tuum studium dices. De ipso T. Annio tantum tibi polliceor, te maioris animi, gravitatis, constantiae benevolentiaeque erga te, si complecti hominem volueris, habiturum esse neminem; mihi vero tantum decoris, tantum dignitatis adiunxeris, ut eundem te facile adgnoscam fuisse in laude mea, qui fueris in salute. Ego ni te videre scirem, qua mente haec scri- 5
berem, quantum offici sustinerem, quanto opere mihi esset in hac petitione Milonis omni non modo contentione, sed etiam dimicatione elaborandum, plura scriberem; nunc tibi omnem rem atque causam meque totum commendo atque trado. Unum hoc sic habeto, si a te hanc rem impetraro, me paene plus tibi quam ipsi Miloni debiturum; non enim mihi tam mea salus cara fuit, in qua praecipue sum ab illo adiutus, quam pietas erit in referenda gratia iucunda; eam autem unius tuo studio me adsequi posse confido.

VII *Scr. in castris ad Pindenissum a. d. xiv K. Ianuar. a. 703 (51).*

M. CICERO IMP. S. D. C. CVRIONI TR. PL.

Sera gratulatio reprehendi non solet, praesertim si nulla 1
neglegentia praetermissa est; longe enim absum, audio sero; sed tibi et gratulor et, ut sempiternae laudi tibi sit iste tribunatus, exopto teque hortor, ut omnia gubernes et moderere prudentia tua, ne te auferant aliorum consilia. Nemo est qui tibi sapientius suadere possit te ipso; numquam labere, si te audies. Non scribo hoc temere; cui

3 a *R*: ad *MG*: abs *Wesenberg*   10 qua mente *Boot*: quam in te *codd.*   11 quantum *R*: quam tum *G*: quantus *M* (-um M^r): quantum onus *Martyni-Lag.*   quantoque opere *marg. Crat.*: 19 tuo M^1G: tui M^cR 22 IMP. *Wesenberg*: PROCOS *M*: *inscript. om. GR*

scribam, video; novi animum, novi consilium tuum; non vereor ne quid timide, ne quid stulte facias, si ea defendes,
2 quae ipse recta esse senties. Quod *in* rei publicae tempus non incideris, sed veneris (iudicio enim tuo, non casu in ipsum discrimen rerum contulisti tribunatum tuum), profecto vides; quanta vis in re publica temporum sit, quanta varietas rerum, quam incerti exitus, quam flexibiles hominum voluntates, quid insidiarum, quid vanitatis in vita, non dubito quin cogites. Sed, amabo te, cura et cogita, Curio,—nihil novi, sed illud idem, quod initio scripsi: tecum loquere, te adhibe in consilium, te audi, tibi obtempera. Alteri qui melius consilium dare possit quam tu, non facile inveniri potest; tibi vero ipsi certe nemo melius dabit. Dii immortales! cur ego absum vel spectator laudum tuarum vel particeps vel socius vel minister consiliorum? tametsi hoc minime tibi deest; sed tamen efficeret magnitudo et vis amoris mei, consilio te ut possem iuvare.

3 Scribam ad te plura alias; paucis enim diebus eram missurus domesticos tabellarios, ut, quoniam sane feliciter et ex mea sententia rem publicam gessimus, unis litteris totius aestatis res gestas ad senatum perscriberem. De sacerdotio tuo quantam curam adhibuerim quamque difficili in re atque causa, cognosces ex iis litteris, quas Thrasoni, liberto
4 tuo, dedi. Te, mi Curio, pro tua incredibili in me benevolentia meaque item in te singulari rogo atque oro, ne patiare quicquam mihi ad hanc provincialem molestiam temporis prorogari. Praesens tecum egi, cum te tr. pl. isto anno fore non putarem, itemque petivi saepe per litteras, sed tum quasi a †senatuore, nobilissimo tamen adulescente et gratio-

2 timide] temere *Kleyn* 3 in *add. Wesenberg* 9 cogita, Curio *Klotz*: cogitationi (-e *GR*) *codd.*: cogitatio M^c: *fort.* cogita tecum 11 et te adh. *codd.* 14 absum M^cGR: apsum M^1: non adsum *vett.*: *fort.* absum ⟨et non potius adsum⟩ *vel simile quid* 22 quamque *N vulg.*: quamquam *codd.* 27 tr. pl.] tyrannus publio lentulus *codd.*: *cf.* i. 2. 1 29 sectatore *Streicher*

sissimo, nunc a tr. pl. et a Curione tribuno, non ut decernatur aliquid novi, quod solet esse difficilius, sed ut ne quid novi decernatur, ut et senati consultum et leges defendas, eaque mihi condicio maneat, qua profectus sum. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

VIII *Scr. Athenis prid. Non. Quint. a. 703 (51).*

M. CICERO PROCOS. S. D. M. CAELIO.

Quid? tu me hoc tibi mandasse existimas, ut mihi gladia- 1
torum compositiones, ut vadimonia dilata et Chresti compilationem mitteres et ea, quae nobis, cum Romae sumus, narrare nemo audeat? Vide, quantum tibi meo iudicio tribuam (nec me hercule iniuria; πολιτικώτερον enim te adhuc neminem cognovi). Ne illa quidem curo mihi scribas, quae maximis in rebus rei publicae geruntur cotidie, nisi quid ad me ipsum pertinebit; scribent alii, multi nuntiabunt, perferet multa etiam ipse rumor. Qua re ego nec praeterita nec praesentia abs te, sed ut ab homine longe in posterum prospiciente futura exspecto, ut, ex tuis litteris cum formam rei publicae viderim, quale aedificium futurum sit scire possim. Neque tamen adhuc habeo quod te ac- 2
cusem; neque enim fuit quod tu plus providere posses quam quivis nostrum in primisque ego, qui cum Pompeio compluris dies nullis in aliis nisi de re publica sermonibus versatus sum; quae nec possunt scribi nec scribenda sunt; tantum habeto, civem egregium esse Pompeium et ad omnia, quae providenda sunt in re publica, et animo et consilio paratum. Qua re da te homini; complectetur, mihi

1 tr. pl.] tirannus publio lentulus *codd.*: *cf.* i. 2. 1 3 senati *M*: senatus *G*: *notis dat R* 11 Vide . . . cognovi *in parenthesim includit Müller* 27 Qua re . . . crede *Lucilio attribuunt Orelli et Lucian Müller* complectetur *M*: complectendum *GR*: *fort.* complectendum; complectetur

crede. Iam idem illi et boni et mali cives videntur, qui nobis videri solent.

3 Ego cum Athenis decem ipsos dies fuissem multumque mecum Gallus noster Caninius, proficiscebar inde pridie Nonas Quintilis, cum hoc ad te litterarum dedi. Tibi cum omnia mea commendatissima esse cupio tum nihil magis quam ne tempus nobis provinciae prorogetur; in eo mihi sunt omnia. Quod quando et quo modo et per quos agendum sit, tu optime constitues.

IX

Scr. in castris ad Pindenissum vel ex. m. Oct. vel in. Nov. a. 703 (51).

M. CICERO PROCOS. S. D. M. CAELIO AEDILI CVR. DESIGNATO.

1 Primum tibi, ut debeo, gratulor laetorque cum praesenti tum etiam sperata tua dignitate, serius non neglegentia mea, sed ignoratione rerum omnium; in iis enim sum locis, quo et propter longinquitatem et propter latrocinia tardissime omnia perferuntur. Et cum gratulor tum vero quibus verbis tibi gratias agam non reperio, quod ita factus sis, ut dederis nobis, quem ad modum scripseras ad me, quem semper ridere possemus. Itaque, cum primum audivi, ego ille ipse factus sum (scis quem dicam) egique omnis illos
2 adulescentis, quos ille iactitat. Difficile est loqui; te autem contemplans absentem et quasi tecum coram loquerer:

'Non édepol, quantam rem égeris neque quántum facinus
féceris;

quod quia praeter opinionem mihi acciderat, referebam me ad illud:

1 Iam] nam *Wesenberg* 10 *Haec ep. in codicibus invenitur etiam post* viii. 5 (*mgr.* = *codd.* β) 20 quem semper *codd.* : quod semper *codd.* β 23 iactitat *codd.*, *codd.* β : actitat *Vict. vulg.* Difficile est loqui *partem versus esse putat Ribbeck*

‘Íncredibile hoc fáctu obicitur’;

repente vero ‘incessi omnibus laetitiis laetus.’ In quo cum obiurgarer, quod nimio gaudio paene desiperem, ita me defendebam :

‘Égo voluptatem ánimi nimiam —.’

Quid quaeris? dum illum rideo, paene sum factus ille. Sed haec pluribus multaque alia et de te et ad te, quom 3
primum ero aliquid nactus oti. Te vero, mi Rufe, diligo, quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meae, ultorem non modo inimicorum sed etiam invidorum meorum, ut eos partim scelerum suorum, partim etiam ineptiarum paeniteret.

X

Scr. in castris ad Pindenissum a. d. xvii K. Decembr. a. 703 (51).

M. CICERO IMP. S. D. M. CAELIO AEDILI CVRVLI DESIGNATO.

Tu vide, quam ad me litterae non perferantur; non enim 1
possum adduci ut abs te, postea quam aedilis es factus, nullas putem datas, praesertim cum esset tanta res tantae gratulationis, de te, quia quod sperabam, de Hillo (balbus enim sum), quod non putaram. Atqui sic habeto, nullam me epistulam accepisse tuam post comitia ista praeclara, quae me laetitia extulerunt; ex quo vereor ne idem eveniat in meas litteras. Equidem numquam domum misi unam epistulam quin esset ad te altera, nec mihi est te iucundius quicquam nec carius. Sed (balbi non sumus) ad rem redeamus.

1 factu *Mm* : facto *GRgr*: factum *Ribbeck, fort. recte* 2 incessi *quidam ex versu excludunt, velut Wesenberg* laetitiis laetus *Martyni-Lag.* : laetitiis *codd.* : laetus *codd. β* 5 animi *Vict.* : homini *codd., codd. β* 7 quom *Mendelssohn* : quam *codd.* : cum *codd. β* 20 Hillo *Man.* : nihilo *codd.* 21 quod] quia quod *Wesenberg* Atqui *vulg.* : atque *codd.* 24 in meis literis *Martyni-Lag.*

2 Ut optasti, ita est; velles enim, ais, tantum modo ut haberem negoti, quod esset ad laureolam satis, Parthos times, quia diffidis copiis nostris. Ergo ita accidit; nam Parthico bello nuntiato locorum quibusdam angustiis et natura montium fretus ad Amanum exercitum adduxi satis probe ornatum auxiliis et quadam auctoritate apud eos, qui me non norant, nominis nostri; multum est enim in his locis: 'Hicine est ille, qui urbem? quem senatus?' nosti cetera. Cum venissem ad Amanum, qui mons mihi cum Bibulo communis est divisus aquarum divertiis, Cassius noster, quod mihi magnae voluptati fuit, feliciter ab Antiochea hostem reiecerat, Bibulus provinciam acceperat.

3 Interea cum meis copiis omnibus vexavi Amaniensis, hostis sempiternos; multi occisi, capti, reliqui dissipati; castella munita improviso adventu capta et incensa. Ita victoria iusta imperator appellatus apud Issum, quo in loco, saepe ut ex te audivi, Clitarchus tibi narravit Dareum ab Alexandro esse superatum, abduxi exercitum ad infestissimam Ciliciae partem. Ibi quintum et vicesimum iam diem aggeribus, viniis, turribus oppugnabam oppidum munitissimum, Pindenissum, tantis opibus tantoque negotio, ut mihi ad summam gloriam nihil desit nisi nomen oppidi. Quod

4 si, ut spero, cepero, tum vero litteras publice mittam; haec ad te in praesenti scripsi, ut sperares te adsequi id, quod optasses. Sed ut redeam ad Parthos, haec aestas habuit hunc exitum satis felicem; ea, quae sequitur, magno est in timore. Qua re, mi Rufe, vigila, primum ut mihi succedatur: sin id erit, ut scribis et ut ego arbitror, spissius, illud, quod facile est, ne quid mihi temporis prorogetur. De re publica ex tuis litteris, ut antea tibi scripsi, cum praesentia

8 Hicine . . . senatus *initium esse trochaici tetram. putat Lucian Muller, vix probabiliter* 10 divertiis *M*: divortiis *GR* 17 Dareum *M*: Darium *GR* 18 adduxi *N* 20 viniis *M*: vineis *GR*: *cf.* xv. 4. 10 21 operibus *M¹ Wesenberg* 24 in praesentia *Wesenberg, fort. recte*

tum etiam futura magis exspecto. Qua re, ut ad me omnia quam diligentissime perscribas, te vehementer rogo.

XI *Scr. Laudiceae prid. Non. Apr. a. 704 (50).*

M. CICERO IMP. S. D. M. CAELIO AEDILI CVRVLI

Putaresne umquam accidere posse, ut mihi verba dessent, 1
neque solum ista vestra oratoria, sed haec etiam levia nostratia? Desunt autem propter hanc causam, quod mirifice sum sollicitus, quidnam de provinciis decernatur. Mirum me desiderium tenet urbis, incredibile meorum atque in primis tui, satietas autem provinciae, vel quia videmur eam famam consecuti, ut non tam accessio quaerenda quam fortuna metuenda sit, vel quia totum negotium non est dignum viribus nostris, qui maiora onera in re publica sustinere et possim et soleam, vel quia belli magni timor impendet, quod videmur effugere, si ad constitutam diem decedemus.

De pantheris per eos, qui venari solent, agitur mandatu 2
meo diligenter; sed mira paucitas est, et eas, quae sunt, valde aiunt queri, quod nihil cuiquam insidiarum in mea provincia nisi sibi fiat. Itaque constituisse dicuntur in Cariam ex nostra provincia decedere. Sed tamen sedulo fit et in primis a Patisco. Quicquid erit, tibi erit, sed quid esset plane nesciebamus. Mihi me hercule magnae curae est aedilitas tua; ipse dies me admonebat; scripsi enim haec ipsis Megalensibus. Tu velim ad me de omni rei publicae statu quam diligentissime perscribas; ea enim certissima putabo, quae ex te cognoro.

3 *Haec ep. in M post* viii. 8 *iteratur* (*m*) 5 Putarasne *Wesenberg* dessent *M* : deessent *GR* 14 possim et soleam *MG* : possum et soleam *R* : possemus et solemus *m*, *unde* possimus et soleamus *Lamb.*

XII *Scr. in castris in Cilicia paulo ante vi K. Quint. a. 704 (50).*

M. CICERO IMP. S. D. M. CAELIO AEDILI CVRVLI

1 Sollicitus equidem eram de rebus urbanis; ita tumultuosae contiones, ita molestae Quinquatrus adferebantur (nam citeriora nondum audiebamus); sed tamen nihil me magis sollicitabat quam in iis molestiis non me, si quae ridenda essent, ridere tecum; sunt enim multa, sed ea non audeo scribere. Illud moleste fero, nihil me adhuc his de rebus habere tuarum litterarum. Qua re etsi, cum tu haec leges, ego iam annuum munus confecero, tamen obviae mihi velim sint tuae litterae, quae me erudiant de omni re publica, ne hospes plane veniam. Hoc melius quam tu facere nemo potest.

2 Diogenes tuus, homo modestus, a me cum Philone Pessinunte discessit. Iter habebant *ad* Adiatorigem, quamquam omnia nec benigna nec copiosa cognorant. Urbem, urbem, mi Rufe, cole et in ista luce vive; omnis peregrinatio, quod ego ab adulescentia iudicavi, obscura et sordidast iis, quorum industria Romae potest inlustris esse. Quod cum probe scirem, utinam in sententia permansissem! cum una me hercule ambulatiuncula atque uno sermone
3 nostro omnis fructus provinciae non confero. Spero me integritatis laudem consecutum; non erat minor ex contemnenda quam est ex conservata provincia. 'Spem triumphi?' inquis. Satis gloriose triumpharem; non essem quidem tam diu in desiderio rerum mihi carissimarum.

1 *Haec ep. in M post* viii. 9 *iteratur* (*m*) 6 certiora nondum audieramus *m* 7 iis *m*: his *codd.* 16 Pessinuntem *Baiter*: Pessinunta *Martyni-Lag.*, *sed cf. Harusp. Resp.* 28 ad Adiatorigem *Taurellus*: adiatoregem *M*: ad diatum regem *GR*: ab lorrige *m*: ab Adiatorige *Martyni-Lag.* 16 quamquam . . . copiosa] qua nec benignam nec copiosam *m*, *unde* quem nec benignum nec copiosum *Martyni-Lag.* 17 omnia *codd.*: Comana *Klotz*, *parum recte* 26 triumpharam *Schütz*: triumpharem, si non essem equidem *Boot*

Sed, ut spero, propediem te videbo; tu mihi obviam mitte epistulas te dignas.

XIII

Scr. Laudiceae inter K. et Non. Maias a. 704 (50).

M. CICERO IMP. S. D. M. CAELIO AEDILI CVRVLI.

Raras tuas quidem (fortasse enim non perferuntur), sed 1 suavis accipio litteras; vel quas proxime acceperam, quam prudentis, quam multi et offici et consili! Etsi omnia sic constitueram mihi agenda, ut tu admonebas, tamen confirmantur nostra consilia, cum sentimus prudentibus fideliterque suadentibus idem videri. Ego Appium, ut saepe 2 tecum locutus sum, valde diligo meque ab eo diligi statim coeptum esse, ut simultatem deposuimus, sensi; nam et honorificus in me cos. fuit et suavis amicus et studiosus studiorum etiam meorum; mea vero officia ei non defuisse tu es testis, quoi iam κωμικὸς μάρτυς, ut opinor, accedit Phania, et me hercule etiam pluris eum feci, quod te amari ab eo sensi. Iam me Pompei totum esse scis; Brutum a me amari intellegis. Quid est causae cur mihi non in optatis sit complecti hominem florentem aetate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, adfinibus, amicis, conlegam meum praesertim et in ipsa collegi laude et scientia studiosum mei? Haec eo pluribus scripsi, quod non nihil significabant tuae litterae subdubitare, qua essem erga illum voluntate. Credo te audisse aliquid. Falsum est, mihi crede, si quid audisti. Genus institutorum et rationum mearum dissimilitudinem non nullam habet cum illius administratione provinciae; ex eo quidam suspicati fortasse sunt animorum contentione, non opinionum dissensione me ab eo discrepare; nihil autem feci umquam neque dixi,

6 non] non nullae non *Lehmann* 16 quoi iam *Martyni-Lag.* (*ipse quidem* cui): quoniam *codd.* accedit *Lamb.*: accidit *codd.* 23 non nihil *Vict.*: nihil *codd.*: mihi *marg. M*

quod contra illius existimationem esse vellem, post hoc negotium autem et temeritatem nostri Dolabellae deprecatorem me pro illius periculo praebeo.

3 Erat in eadem epistula 'veternus civitatis.' Gaudebam sane et congelasse nostrum amicum laetabar otio. Extrema pagella pupugit me tuo chirographo. Quid ais? Caesarem nunc defendit Curio? quis hoc putaret praeter me? nam, ita vivam, putavi. Di immortales, quam ego risum nostrum desidero! Mihi erat in animo, quoniam iuris dictionem confeceram, civitates locupletaram, publicanis etiam superioris lustri reliqua sine sociorum ulla querela conservaram, privatis, summis infimis, fueram iucundus, proficisci in Ciliciam Nonis Mais et, cum prima aestiva attigissem militemque conlocassem, decedere ex senatus consulto. Cupio te aedilem videre, miroque desiderio me urbs adficit et omnes mei tuque in primis.

XIV *Scr. Laudiceae m. Febr. a. 704 (50).*

M. CICERO IMP. S. D. M. CAELIO AEDILI CVRVLI.

M. Fadio, viro optimo et homine doctissimo, familiarissime utor mirificeque eum diligo cum propter summum ingenium eius summamque doctrinam tum propter singularem modestiam. Eius negotium sic velim suscipias, ut si esset res mea. Novi ego vos magnos patronos; hominem occidat oportet, qui vestra opera uti velit. Sed in hoc homine nullam accipio excusationem. Omnia relinques, si me amabis, cum tua opera Fadius uti volet.

Ego res Romanas vehementer exspecto et desidero in

7 putarat *Wesenberg* 13 Mais *M*: maiis *G*: maii *R* primum *Man.* 14 militemque *GR*: militaremque *M* conlocassem *Orelli*: conlocarem *codd.* 17 *Haec ep. in M et H* (= *Harl.* 2682) *post* xiii. 49 (*mh*) *iteratur, et in Palatino post* xiii. 77 (*d*) 19 Fadio *Orelli*: fabio *codd. omnes*

primisque quid agas scire cupio; nam iam diu propter hiemis magnitudinem nihil novi ad nos adferebatur.

XV *Scr. Sidae iii aut prid. Non. Sext. a. 704 (50).*

M. CICERO IMP. S. D. M. CAELIO AEDILI CVRVLI.

Non potuit accuratius agi nec prudentius quam est actum 1
a te cum Curione de supplicatione, et hercule confecta res
ex sententia mea est cum celeritate, tum quod is, qui erat
iratus, competitor tuus et idem meus, adsensus est ei, qui
ornavit res nostras divinis laudibus. Qua re scito me sperare
ea, quae sequuntur; ad quae tu te para. Dolabellam a te 2
gaudeo primum laudari, deinde etiam amari; nam ea, quae
speras Tulliae meae prudentia temperari posse, scio cui
tuae epistulae respondeant. Quid, si meam legas, quam
ego tum ex tuis litteris misi ad Appium? Sed quid agas?
sic vivitur. Quod actum est, di adprobent. Spero fore
iucundum generum nobis, multumque in eo tua nos humanitas adiuvabit.

Res publica me valde sollicitat. Faveo Curioni, Caesarem 3
honestum esse cupio, pro Pompeio emori possum; sed
tamen ipsa re publica nihil mihi est carius, in qua tu non
valde te iactas; districtus enim mihi videris esse, quod et
bonus civis et bonus amicus es.

Ego de provincia decedens quaestorem Coelium praeposui 4
provinciae. 'Puerum?' inquis. At quaestorem, at nobilem
adulescentem, at omnium fere exemplo. Neque erat superiore honore usus, quem praeficerem. Pomptinus multo ante discesserat; a Quinto fratre impetrari non poterat; quem tamen si reliquissem, dicerent iniqui non me plane post annum, ut senatus voluisset, de provincia decessisse,

2 nihil ad nos novi *mhd*, *fort. recte* 18 Caesari honestissime cupio *marg. Crat.* 23 Coelium *M*: celium *GR*: Caelium *vulg.*

quoniam alterum me reliquissem. Fortasse etiam illud adderent, senatum eos voluisse provinciis praeesse, qui antea non praefuissent, fratrem meum triennium Asiae praefuisse. Denique nunc sollicitus non sum; si fratrem reliquissem, omnia timerem. Postremo non tam mea sponte quam potentissimorum duorum exemplo, qui omnis Cassios Antoniosque complexi sunt, hominem adulescentem non tam allicere volui quam alienare nolui. Hoc tu meum consilium laudes necessest, mutari enim non potest.

5 De Ocella parum ad me plane scripseras et in actis non erat. Tuae res gestae ita notae sunt, ut trans montem Taurum etiam de Matrinio sit auditum. Ego, nisi quid me etesiae morabuntur, celeriter, ut spero, vos videbo.

XVI *Scr. in Cumano iv Non. Mai. a. 705 (49).*

M. CICERO IMP. S. D. M. CAELIO.

1 Magno dolore me adfecissent tuae litterae, nisi iam et ratio ipsa depulisset omnis molestias et diuturna desperatione rerum obduruisset animus ad dolorem novum. Sed tamen, qua re acciderit ut ex meis superioribus litteris id suspicarere, quod scribis, nescio; quid enim in illis fuit praeter querelam temporum? quae non meum animum magis sollicitum habent quam tuum. Nam non eam cognovi aciem ingeni tui, quod ipse videam, te id ut non putem videre; illud miror, adduci potuisse te, qui me penitus nosse deberes, ut existimares aut me tam improvidum, qui ab excitata fortuna ad inclinatam et prope iacentem desciscerem, aut tam inconstantem, ut conlectam gratiam florentissimi hominis effunderem a meque ipse deficerem et, quod initio semperque fugi, civili bello inter-

7 hominem] *cf. Sall. Iug.* 6: nobilem *Ernesti* 22 habent *Klotz*: haberet *codd.*

essem. Quod est igitur meum 'triste consilium'? Ut 2
discederem fortasse in aliquas solitudines. Nosti enim non modo stomachi mei, cuius tu similem quondam habebas, sed etiam oculorum in hominum insolentium indignitate fastidium. Accedit etiam molesta haec pompa lictorum meorum nomenque imperi, quo appellor. Eo si onere carerem, quamvis parvis Italiae latebris contentus essem; sed incurrit haec nostra laurus non solum in oculos, sed iam etiam in voculas malevolorum. Quod cum ita esset, nil tamen umquam de profectione nisi vobis approbantibus cogitavi. Sed mea praediola tibi nota sunt; in his mihi necesse est esse, ne amicis molestus sim. Quod autem in maritimis facillime sum, moveo non nullis suspicionem velle me navigare; quod tamen fortasse non nollem, si possem ad otium; nam ad bellum quidem qui convenit? praesertim contra eum, cui spero me satis fecisse, ab eo, cui iam satis fieri nullo modo potest. Deinde sententiam meam tu 3
facillime perspicere potuisti iam ab illo tempore, cum in Cumanum mihi obviam venisti. Non enim te celavi sermonem T. Ampi; vidisti, quam abhorrerem ab urbe relinquenda, cum audissem; nonne tibi adfirmavi quidvis me potius perpessurum quam ex Italia ad bellum civile exiturum? Quid ergo accidit, cur consilium mutarem? nonne omnia potius, ut in sententia permanerem? Credas hoc mihi velim, quod puto te existimare, me ex his miseriis nihil aliud quaerere nisi ut homines aliquando intellegant me nihil maluisse quam pacem, ea desperata nihil tam fugisse quam arma civilia. Huius me constantiae puto fore ut numquam paeniteat. Etenim memini in hoc genere gloriari solitum esse familiarem nostrum, Q. Hortensium, quod numquam bello civili interfuisset; hoc nostra laus erit inlustrior, quod illi tribuebatur ignaviae, de nobis id existi-

16 cui iam *Martyni-Lag.*: cui tam *M*: cui tamen *G*: vitam *R* 22 civile *GR*: civilem *M*: civile me *Wesenberg*

4 mari posse non arbitror. Nec me ista terrent, quae mihi a te ad timorem fidissime atque amantissime proponuntur. Nulla est enim acerbitas, quae non omnibus hac orbis terrarum perturbatione impendere videatur; quam quidem ego a re publica meis privatis et domesticis incommodis libentissime vel istis ipsis, quae tu me mones ut caveam,

5 redemissem. Filio meo, quem tibi carum esse gaudeo, si erit ulla res publica, satis amplum patrimonium relinquam in memoria nominis mei; sin autem nulla erit, nihil accidet ei separatim a reliquis civibus. Nam quod rogas ut respiciam generum meum, adulescentem optimum mihique carissimum, an dubitas, qui scias quanti cum illum tum vero Tulliam meam faciam, quin ea me cura vehementissime sollicitet, et eo magis, quod in communibus miseriis hac tamen oblectabar specula, Dolabellam meum vel potius nostrum fore ab iis molestiis, quas liberalitate sua contraxerat, liberum? Velim quaeras, quos ille dies sustinuerit, in urbe dum fuit, quam acerbos sibi, quam mihimet ipse socero non

6 honestos. Itaque neque ego hunc Hispaniensem casum exspecto, de quo mihi exploratum est ita esse, ut tu scribis, neque quicquam astute cogito. Si quando erit civitas, erit profecto nobis locus; sin autem non erit, in easdem solitudines tu ipse, ut arbitror, venies, in quibus nos consedisse audies. Sed ego fortasse vaticinor et haec omnia meliores habebunt exitus. Recordor enim desperationes eorum, qui senes erant adulescente me. Eos ego fortasse nunc imitor et utor aetatis vitio. Velim ita sit; sed tamen—.

7 Togam praetextam texi Oppio puto te audisse; nam Curtius noster dibaphum cogitat, sed eum infector moratur. Hoc aspersi, ut scires me tamen in stomacho solere ridere.

2 fidelissime *Orelli* 9 in memoria *MR*: in memoriam *G*: memoriam *Crat.* 12 an] num, *vel om.* an *Wesenberg* qui *M*[c] *Orelli*: quin *codd.*: cum *vulg.* 18 mihimet *Orelli*: mihi fuit *codd.*: mihi *vulg.*

De re Dolabellae quod scripsi, suadeo videas, tamquam si tua res agatur. Extremum illud erit: Nos nihil turbulenter, nihil temere faciemus; te tamen oramus, quibuscumque erimus in terris, ut nos liberosque nostros ita tueare, ut amicitia nostra et tua fides postulabit.

XVII *Scr. Tarsi a. d. xvi K. Sext., vel paulo post a. 704 (50).*

M. CICERO IMP. S. D. †CANINI SALVSTIO PROQ.

Litteras a te mihi stator tuus reddidit Tarsi a. d. xvi 1
K. Sextilis. His ego ordine, ut videris velle, respondebo. De successore meo nihil audivi neque quemquam fore arbitror. Quin ad diem decedam, nulla causa est, praesertim sublato metu Parthico. Commoraturum me nusquam sane arbitror; Rhodum Ciceronum causa puerorum accessurum puto, neque id tamen certum. Ad urbem volo quam primum venire; sed tamen iter meum rei publicae et rerum urbanarum ratio gubernabit. Successor tuus non potest ita maturare, ullo modo ut tu me in Asia possis convenire. De rationibus referendis non erat incommodum 2
te nullas referre, quam tibi scribis a Bibulo fieri potestatem; sed id vix mihi videris per legem Iuliam facere posse, quam Bibulus certa quadam ratione non servat, tibi magno opere servandam censeo. Quod scribis Apamea praesidium 3
deduci non oportuisse, videbam item ceteros existimare molesteque ferebam de ea re minus commodos sermones malevolorum fuisse. Parthi transierint necne praeter te video dubitare neminem. Itaque omnia praesidia, quae magna et firma paraveram, commotus hominum non dubio

1 De re Dolabellae *Hirschfeld*: Dolabella *M* (-ae M^{c}): dolo bellam *GR*: De Dolabella *Baiter* 8 canini *codd.*: ex *Orelli*: c *Mommsen, qui historicum intellegit* 9 Binas litteras *Lamb.*, *Martyni-Lag.* 11 neque *Büchcler*: nec *GR*: ne *M* 14 puerorum *del. Boot* 19 erit *coni. Müller* 20 nullam *codd.*: nullas *vett.*, *Martyni-Lag.* 24 item *M*: idem *GR*

4 sermone dimisi. Rationes mei quaestoris nec verum fuit me tibi mittere, nec tamen erant confectae; eas nos Apameae deponere cogitabamus. De praeda mea praeter quaestores urbanos, id est populum Romanum, terruncium nec attigit nec tacturus est quisquam. Laudiceae me praedes accepturum arbitror omnis pecuniae publicae, ut et mihi et populo cautum sit sine vecturae periculo. Quod scribis ad me de drachmum CCCIↃↃↃ, nihil est quod in isto genere cuiquam possim commodare; omnis enim pecunia ita tractatur, ut praeda a praefectis, quae autem mihi
5 attributa est, a quaestore curetur. Quod quaeris, quid existimem de legionibus quae decretae sunt in Syriam, antea dubitabam venturaene essent; nunc mihi non est dubium quin, si antea auditum erit otium esse in Syria, venturae non sint; Marium quidem successorem tarde video esse venturum, propterea quod senatus ita decrevit,
6 ut cum legionibus iret. Uni epistulae respondi; venio ad alteram.

Petis a me, ut Bibulo te quam diligentissime commendem. In quo mihi voluntas non deest, sed locus esse videtur tecum expostulandi. Solus enim tu ex omnibus, qui cum Bibulo sunt, certiorem me numquam fecisti, quam valde Bibuli voluntas a me sine causa abhorreret. Permulti enim ad me detulerunt, quom magnus Antiochiae metus esset et magna spes in me atque in exercitu meo, solitum dicere quidvis se perpeti malle quam videri eguisse auxilio meo; quod ego officio quaestorio te adductum reticere de praetore tuo non moleste ferebam, quamquam, quem ad modum tractarere, audiebam. Ille autem, cum ad Thermum de Parthico bello scriberet, ad me litteram numquam misit, ad quem intellegebat eius belli peri-

2 tamen *codd.*: tum *N* 4 terruncium *codd.*: teruncium *vulg.* 8 drachmum *Wesenberg*: dracchum *MG*: drachum *R*: drachumum *vel* drachumarum *Bücheler* 11 curatur *S qui denuo incipit a* praefectis (*l.* 10) 26 solitum eum *Baiter*

culum pertinere; tantum de auguratu fili sui scripsit ad me; in quo ego misericordia commotus, et quod semper amicissimus Bibulo fui, dedi operam ut ei quam humanissime scriberem. Ille si *in* omnis est malevolus, 7 quod numquam existimavi, minus offendor in me; sin autem a me est alienior, nihil tibi meae litterae proderunt; nam, ad senatum quas Bibulus litteras misit, in iis, quod mihi cum illo erat commune, sibi soli attribuit: se ait curasse ut cum quaestu populi pecunia permutaretur; quod autem meum erat proprium, ut alariis Transpadanis uti negarem, id etiam populo se remisisse scribit; quod vero illius erat solius, id mecum communicat: 'equitibus auxiliariis,' inquit, 'cum amplius frumenti postularemus.' Illud vero pusilli animi et ipsa malevolentia ieiuni atque inanis, quod Ariobarzanem, quia senatus per me regem appellavit mihique commendavit, iste in litteris non regem, sed regis Ariobarzanis filium appellat. Hoc animo qui sunt, deteriores fiunt rogati. Sed tibi morem gessi; litteras ad eum scripsi, quas cum acceperis, facies quod voles.

XVIII *Scr. Laudiceae in. m. Maio a. 704 (50).*

M. CICERO IMP. S. D. Q. THERMO PROPR.

Officium meum erga Rhodonem ceteraque mea studia, 1 quae tibi ac tuis praestiti, tibi, homini gratissimo, grata esse vehementer gaudeo, mihique scito in dies maiori curae esse dignitatem tuam; quae quidem a te ipso integritate et clementia tua sic amplificata est, ut nihil addi posse videatur. Sed mihi magis magisque cotidie de rationibus 2 tuis cogitanti placet illud meum consilium, quod initio Aristoni nostro, ut ad me venit, ostendi, gravis te susce-

4 rescriberem *Lamb.* in omnis *Baiter*: omnis *codd.*: omnibus *S vulg.* 11 uti me negarem *Lamb.*

pturum inimicitias, si adulescens potens et nobilis a te ignominia adfectus esset. Et hercule sine dubio erit ignominia; habes enim neminem honoris gradu superiorem; ille autem, ut omittam nobilitatem, hoc ipso vincit viros optimos hominesque innocentissimos, legatos tuos, quod et quaestor est et quaestor tuus. Nocere tibi iratum neminem posse perspicio, sed tamen tris fratres summo loco natos, promptos, non indisertos, te nolo habere iratos, iure praesertim;
3 quos video deinceps tribunos pl. per triennium fore. Tempora autem rei publicae qualia futura sint, quis scit? mihi quidem turbulenta videntur fore. Cur ego te velim incidere in terrores tribunicios, praesertim cum sine cuiusquam reprehensione quaestoriis legatis quaestorem possis anteferre? Qui si dignum *se* maioribus suis praebuerit, ut spero et opto, tua laus ex aliqua parte fuerit; sin quid offenderit, sibi totum, nihil tibi offenderit.

Quae mihi veniebant in mentem, quae ad te pertinere arbitrabar, quod in Ciliciam proficiscebar, existimavi me ad te oportere scribere; tu quod egeris, id velim di adprobent; sed, si me audies, vitabis inimicitias et posteritatis otio consules.

XIX *Scr. in castris in Cilicia a. d. x K. Quint. a. 704 (50).*

M. TVLLIVS M. F. *M. N.* CICERO IMP. S. D. C. COELIO L. F. C. N. CALDO Q.

1 Cum optatissimum nuntium accepissem te mihi quaestorem obtigisse, eo iucundiorem mihi eam sortem sperabam fore, quo diutius in provincia mecum fuisses; magni enim videbatur interesse ad eam necessitudinem, quam nobis sors tribuisset, consuetudinem quoque accedere. Postea, quom mihi nihil neque a te ipso neque ab ullo alio de

14 dignum se *S vulg.*: se dignum *Baiter*: *om.* se *codd.* 18 quod *codd.*: cum *S*: quom *Müller*: quo die *Lehmann* 30 quom *Müller*: cum *GR vulg.*: quam *MS*

adventu tuo scriberetur, verebar ne ita caderet, quod etiam nunc vereor, ne, ante quam tu in provinciam venisses, ego de provincia decederem. Accepi autem a te missas litteras in Cilicia, cum essem in castris, a. d. x K. Quintilis scriptas humanissime, quibus facile et officium et ingenium tuum perspici posset, sed neque unde nec quo die datae essent aut quo tempore te exspectarem significabant, nec is, qui attulerat, a te acceperat, ut ex eo scirem, quo ex loco aut quo tempore essent datae. Quae cum essent 2
incerta, existimavi tamen faciundum esse ut ad te statores meos et lictores cum litteris mitterem. Quas si satis opportuno tempore accepisti, gratissimum mihi feceris, si ad me in Ciliciam quam primum veneris. Nam, quod ad me Curius, consobrinus tuus, mihi, ut scis, maxime necessarius, quod item C. Vergilius, propinquus tuus, familiarissimus noster, de te accuratissime scripsit, valet id quidem apud me multum, sicuti debet hominum amicissimorum diligens commendatio, sed tuae litterae de tua praesertim dignitate et de nostra coniunctione maximi sunt apud me ponderis. Mihi quaestor optatior obtingere nemo potuit. Quam ob rem, quaecumque a me ornamenta †ad te proficiscentur, ut omnes intellegant a me habitam esse rationem tuae maiorumque tuorum dignitatis. Sed id facilius consequar, si ad me in Ciliciam veneris; quod ego et mea et rei publicae et maxime tua interesse arbitror.

1 ne id ita *vett.* 4 castris *hic desinit S* 15 C. Vergilius] consul Virgilius *codd.* 21 ad te] in te *Man.* proficiscentur] proficisci poterunt, proficiscentur *Madv.* : p., elaborabo *Mr* : *fort.* p., ita proficiscentur

LIBER TERTIVS

AD AP. CLAVDIVM PVLCHRVM

I *Scr. Romae vel ex. a. 701 (53) vel in. 702 (52).*

CICERO APPIO IMP. S. D.

Si ipsa res p. tibi narrare posset, quo modo sese haberet, 1
non facilius ex ea cognoscere posses quam ex liberto tuo Phania; ita est homo non modo prudens, verum etiam, quod iuvet, curiosus. Quapropter ille tibi omnia explanabit; id enim mihi et ad brevitatem est aptius et ad reliquas res providentius. De mea autem benevolentia erga te etsi potes ex eodem Phania cognoscere, tamen videntur etiam aliquae meae partes; sic enim tibi persuade, carissimum te mihi esse cum propter multas suavitates ingeni, offici, humanitatis tuae, tum quod ex tuis litteris et ex multorum sermonibus intellego omnia, quae a me profecta sunt in te, tibi accidisse gratissima. Quod cum ita sit, perficiam profecto, ut longi temporis usuram, qua caruimus intermissa nostra consuetudine, et gratia et crebritate et magnitudine officiorum meorum sarciam, idque me, quoniam tu ita vis, puto non invita Minerva esse facturum; quam quidem ego, si forte de tuis sumpsero, non solum Παλλάδα, sed etiam Ἀππιάδα nominabo.

6 quod iuuet *R*: quod uiget *G*: quo diuet *i. e.* quod iuet *M, fort. recte*

2 Cilix, libertus tuus, antea mihi minus fuit notus; sed, ut mihi reddidit a te litteras plenas et amoris et offici, mirifice ipse suo sermone subsecutus est humanitatem litterarum tuarum. Iucunda mihi eius oratio fuit, cum de animo tuo, de sermonibus, quos de me haberes cotidie, mihi narraret; quid quaeris? biduo factus est mihi familiaris, ita tamen, ut Phaniam valde sim desideraturus. Quem cum Romam remittes, quod, ut putabamus, celeriter eras facturus, omnibus ei de rebus, quas agi, quas curari a me voles, mandata des velim.

3 L. Valerium iureconsultum valde tibi commendo, sed ita etiam, si non est iure consultus; melius enim ei cavere volo quam ipse aliis solet. Valde hominem diligo; est ex meis domesticis atque intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratias, sed idem scribit meas litteras maximum apud te pondus habituras. Id eum ne fallat, etiam atque etiam rogo. Vale.

II

Scr. Romae circ. m. Mart. a. 703 (51).

M. CICERO PROCOS. S. D. APPIO PVLCHRO IMP.

1 Cum et contra voluntatem meam et praeter opinionem accidisset, ut mihi cum imperio in provinciam proficisci necesse esset, in multis et variis molestiis cogitationibusque meis haec una consolatio occurrebat, quod neque tibi amicior, quam ego sum, quisquam posset succedere neque ego ab ullo provinciam accipere, qui mallet eam quam maxime mihi aptam explicatamque tradere. Quod si tu quoque eandem de mea voluntate erga te spem habes, ea te profecto numquam fallet. A te maximo opere pro nostra summa coniunctione tuaque singulari humanitate etiam atque etiam quaeso et peto ut, quibuscumque rebus poteris

16 etiam] te etiam *Crat.* 28 A te *MG*: at te *R Mendelssohn*

(poteris autem plurimis), prospicias et consulas rationibus meis. Vides ex senatus consulto provinciam esse **2** habendam. Si eam, quod eius facere potueris, quam expeditissimam mihi tradideris, facilior erit mihi quasi decursus mei temporis. Quid in eo genere efficere possis, tui consili est; ego te, quod tibi veniet in mentem mea interesse, valde rogo. Pluribus verbis ad te scriberem, si aut tua humanitas longiorem orationem exspectaret aut id fieri nostra amicitia pateretur aut res verba desideraret ac non pro se ipsa loqueretur. Hoc velim tibi persuadeas, si rationibus meis provisum a te esse intellexero, magnam te ex eo et perpetuam voluptatem esse capturum. Vale.

III *Scr. Brundisii ex. mense Maio a. 703 (51).*

CICERO S. D. APPIO PVLCHRO.

A. d. XI K. Iun. Brundisium cum venissem, Q. Fabius **1** Vergilianus, legatus tuus, mihi praesto fuit eaque me ex tuis mandatis monuit, quae non mihi, ad quem pertinebant, sed universo senatui venerant in mentem, praesidio firmiore opus esse ad istam provinciam; censebant enim omnes fere, ut in Italia supplementum meis et Bibuli legionibus scriberetur. Id cum Sulpicius consul passurum se negaret, multa nos quidem questi sumus, sed tantus consensus senatus fuit ut mature proficisceremur, parendum ut fuerit, itaque fecimus. Nunc, quod a te petii litteris iis, quas Romae tabellariis tuis dedi, velim tibi curae sit ut, quae successori coniunctissimo et amicissimo commodare potest is, qui provinciam tradit, ut ea pro nostra consociatissima voluntate cura ac diligentia tua complectare, ut omnes intellegant nec

12 te] me *Baiter* 15 Fabius Vergilianus *Bengel*: fabianus *codd.* 18 senatui *MG*: senatu *R* firmiore *vett.*: firmiori *codd.*

me benevolentiori cuiquam succedere nec te amiciori potuisse provinciam tradere.

2 Ex iis litteris, quarum ad me exemplum misisti, quas in senatu recitari voluisti, sic intellexeram, permultos a te milites esse dimissos; sed mihi Fabius idem demonstravit te id cogitasse facere, sed, cum ipse a te discederet, integrum militum numerum fuisse. Id si ita est, pergratum mihi feceris, si istas exiguas copias, quas habuisti, quam minime imminueris. Qua de re senatus consulta quae facta sunt, ad te missa esse arbitror. Equidem pro eo, quanti te facio, quicquid feceris, approbabo, sed te quoque confido ea facturum, quae mihi intelleges maxime esse accommodata. Ego C. Pomptinum, legatum meum, Brundisi exspectabam eumque ante K. Iun. Brundisium venturum arbitrabar. Qui cum venerit, quae primum navigandi nobis facultas data erit, utemur.

IV

Scr. Brundisi prid. Non. aut ipsis Non. Iun. a. 703 (51).

CICERO S. D. AP. PVLCHRO.

1 Pridie Nonas Iunias, cum essem Brundisi, litteras tuas accepi, quibus erat scriptum te L. Clodio mandasse, quae illum mecum loqui velles. Eum sane exspectabam, ut ea, quae a te adferret, quam primum cognoscerem. Meum studium erga te et officium tametsi multis iam rebus spero tibi esse cognitum, tamen in iis maxime declarabo, quibus plurimum significare potuero tuam mihi existimationem et dignitatem carissimam esse. Mihi et Q. Fabius Vergilianus et C. Flaccus L. f. et diligentissime M. Octavius Cn. f. demonstravit me a te plurimi fieri; quod egomet multis argumentis iam antea iudicaram maximeque illo libro augurali, quem ad me amantissime scriptum suavissimum misisti.

9 senatus *GR*: senato *M*: senati *Mendelssohn* 14 Brundisium *del. Kleyn* arbitrabar *vett.*: arbitror *M*[c]*GR*: arbitrabor *M*[1]

Mea in te omnia summa necessitudinis officia constabunt. 2
Nam cum te ipsum, ex quo tempore tu me diligere coepisti, cotidie pluris feci, tum accesserunt etiam coniunctiones necessariorum tuorum (duo enim duarum aetatum plurimi facio, Cn. Pompeium, filiae tuae socerum, et M. Brutum, generum tuum), conlegique coniunctio praesertim tam honorifice a te approbata non mediocre vinculum mihi quidem attulisse videtur ad voluntates nostras copulandas. Sed et, si Clodium convenero, ex illius sermone ad te scribam plura et ipse operam dabo te ut quam primum videam. Quod scribis tibi manendi causam eam fuisse, ut me convenires, id mihi, ne mentiar, est gratum.

V

Scr. Trallibus a. d. vi K. Sext. a. 703 (51).

CICERO S. D. APPIO PVLCHRO.

Trallis veni a. d. vi K. Sext. Ibi mihi praesto fuit 1
L. Lucilius cum litteris mandatisque tuis; quo quidem hominem neminem potuisti nec mihi amiciorem nec, ut arbitror, ad ea cognoscenda, quae scire volebam, aptiorem prudentioremve mittere. Ego autem et tuas litteras legi libenter et audivi Lucilium diligenter. Nunc, quoniam et tu ita sentis (scribis enim, quae *de* nostris officiis ego ad te scripserim, etsi tibi iucunda fuerint, tamen, quoniam ex alto repetita sint, non necessaria te putasse), et re vera confirmata amicitia et perspecta fide commemoratio officiorum supervacanea est, eam partem orationis praetermittam, tibi tamen agam, ut debeo, gratias; animadverti enim et didici ex tuis litteris te omnibus in rebus habuisse rationem, ut mihi consuleres restitueresque et parares quodam modo omnia, quo mea ratio facilior et solutior esse posset. Hoc 2

6 collegique *G* 17 hominem *MG* : homine *R* 21 de *add. vett.*
28 restitueresque] praestitueresque *Orelli*

tuum officium cum mihi gratissimum esse dicam, sequitur illud, ut te existimare velim mihi magnae curae fore atque esse iam, primum ut ipse tu tuique omnes, deinde ut etiam reliqui scire possint me tibi esse amicissimum. Quod quibus adhuc non satis est perspectum, ii mihi nolle magis nos hoc animo esse quam non intellegere videntur; sed profecto intellegent, neque enim obscuris personis nec parvis in causis res agetur. Sed haec fieri melius quam dici aut scribi volo.

3 Quod itinerum meorum ratio te non nullam in dubitationem videtur adducere, visurusne me sis in provincia, ea res sic se habet: Brundisi cum loquerer cum Phania, liberto tuo, veni in eum sermonem, ut dicerem me libenter ad eam partem provinciae primum esse venturum, quo te maxime velle arbitrarer. Tunc mihi ille dixit, quod classe tu velles decedere, per fore accommodatum tibi, si ad illam maritimam partem provinciae navibus accessissem. Dixi me esse facturum itaque fecissem, nisi mi L. Clodius noster Corcyrae dixisset minime id esse faciendum; te Laudiceae fore ad meum adventum. Erat id mihi multo brevius multoque commodius, cum praesertim te ita malle
4 arbitrarer. Tua ratio postea est commutata. Nunc quid fieri possit, tu facillime statues; ego tibi meum consilium exponam: Pr. K. Sextilis puto me Laudiceae fore. Perpaucos dies, dum pecunia accipitur, quae mihi ex publica permutatione debetur, commorabor. Deinde iter faciam ad exercitum, ut circiter Id. Sext. putem me ad Iconium fore. Sed, si quid nunc me fallit in scribendo (procul enim aberam ab re ipsa et a locis), simul ac progredi coepero, quam

1 ducam *Lamb.* 5 perspectum *vulg.*: perscriptum *codd.* 8 agetur *MR*[2]: agitur *GR*[1] 12 sic se *R*: se sic *G*: sic si (*ex* sic sic) *M*: sic *Vict.* 15 arbitraretur *Martyni-Lag.* 16 si ad Sidam [maritimam partem provinciae] navibus *Martyni-Lag. Schütz, coll.* 6. 1 20 Laudiceae *M*: laodicee *R*: laodiciae *G. Semper* Laudicea *scripsi, quamquam codices multum variant, cf. Usener in Jahrb.* xci. 1865 p. 228, *et Plin. Epp.* ii. 14. 5 24 Pr. *N*: propter *codd.*

celerrime potero et quam creberrimis litteris faciam ut tibi nota sit omnis ratio dierum atque itinerum meorum. Oneris tibi imponere nec audeo quicquam nec debeo; sed, quod commodo tuo fieri possit, utriusque nostrum magni inte*rest ut te videam ante* quam decedas. Quam facultatem si quis casus eripuerit, mea tamen in te omnia officia constabunt non secus ac si te vidissem; tibi de nostris rebus nihil sum ante mandaturus per litteras quam desperaro coram me tecum agere posse.

Quod te a Scaevola petisse dicis, ut, dum tu abesses, **5**
ante adventum meum provinciae praeesset, eum ego Ephesi vidi fuitque mecum familiariter triduum illud, quod ego Ephesi commoratus sum, nec ex eo quicquam audivi, quod sibi a te mandatum diceret. Ac sane vellem potuisset obsequi voluntati tuae; non enim arbitror noluisse.

VI

Scr. in castris prid. K. Sept. a. 703 (51).

M. CICERO S. D. APPIO PVLCHRO.

Cum meum factum cum tuo comparo, etsi non magis **1**
mihi faveo in nostra amicitia tuenda quam tibi, tamen multo magis meo facto delector quam tuo. Ego enim Brundisi quaesivi ex Phania, cuius mihi videbar et fidelitatem erga te perspexisse et nosse locum, quem apud te is teneret, quam in partem provinciae maxime putaret te velle ut in succedendo primum venirem. Cum ille mihi respondisset nihil me tibi gratius facere posse quam si ad Sidam navigassem, etsi minus dignitatis habebat ille adventus et ad multas res mihi minus erat aptus, tamen ita me dixi esse facturum. Idem ego cum L. Clodium Corcyrae convenis- **2**

1 celerrime *cod. Palatinus quintus*: celerrimis *MG*: -mus *R*: celerrimis nuntiis *Klotz* 4 commodo *GR*: quomodo *M* -rest ut te videam ante *add. vett.* 14 Ac *Orelli*: an *codd.* 28 L.] Lentulum *codd.*

sem, hominem ita tibi coniunctum, ut mihi, cum illo cum loquerer, tecum loqui viderer, dixi ei me ita facturum esse, ut in eam partem, quam Phania rogasset, primum venirem. Tunc ille, mihi cum gratias egisset, magno opere a me petivit ut Laudiceam protinus irem; te in prima provincia velle esse, ut quam primum decederes; quin, nisi ego successor essem, quem tu cuperes videre, te antea, quam tibi successum esset, decessurum fuisse; quod quidem erat consentaneum cum iis litteris, quas ego Romae acceperam, ex quibus perspexisse mihi videbar, quam festinares decedere. Respondi Clodio me ita esse facturum ac multo quidem libentius quam si illud esset faciendum, quod promiseram Phaniae. Itaque et consilium mutavi et ad te statim mea manu scriptas litteras misi; quas quidem ex tuis litteris intellexi satis mature ad te esse perlatas.

3 Hoc ego meo facto valde delector; nihil enim potuit fieri amantius. Considera nunc vicissim tuum. Non modo ibi non fuisti, ubi me quam primum videre posses, sed eo discessisti, quo ego te ne persequi quidem possem triginta diebus, qui tibi ad decedendum lege, ut opinor, Cornelia constituti essent, ut tuum factum, qui quo animo inter nos simus ignorent, alieni hominis, ut levissime dicam, et fugientis congressum, meum vero coniunctissimi et amicissimi esse videatur. 4 Ac mihi tamen, ante quam in provinciam veni, redditae sunt a te litterae, quibus etsi te Tarsum proficisci demonstrabas, tamen mihi non dubiam spem mei conveniendi adferebas, cum interea, credo equidem, malevoli homines (late enim patet hoc vitium et est in multis), sed tamen probabilem materiem nacti sermonis ignari meae constantiae conabantur alienare a te voluntatem meam; qui te forum Tarsi agere, statuere multa, decernere, iudicare dicerent, cum posses iam suspicari tibi esse successum, quae ne

20 cedendum *codd.*: de- *add. vett.* 21 factum iis, qui *Orelli* 22 ignorant *Vict.* lenissime *Martyni-Lag.*

ab iis quidem fieri solerent, qui brevi tempore sibi succedi putarent. Horum ego sermone non movebar, quin etiam, 5 credas mi velim, si quid tu ageres, levari me putabam molestia et ex annua provincia, quae mihi longa videretur, prope iam undecim mensuum provinciam factam esse gaudebam, si absenti mihi unius mensis labor detractus esset; illud, vere dicam, me movet, in tanta militum paucitate abesse tris cohortis, quae sint plenissimae, nec me scire ubi sint; molestissime autem fero, quod te ubi visurus sim nescio; eoque ad te tardius scripsi, quod cotidie te ipsum exspectabam, cum interea ne litteras quidem ullas accepi, quae me docerent, quid ageres aut ubi te visurus essem. Itaque virum fortem mihique in primis probatum, D. Antonium, praefectum evocatorum, misi ad te, cui, si tibi videretur, cohortis traderes, ut, dum tempus anni esset idoneum, aliquid negoti gerere possem; in quo, tuo consilio ut me sperarem esse usurum, et amicitia nostra et litterae tuae fecerant, quod ne nunc quidem despero. Sed plane, quando aut ubi te visurus sim, nisi ad me scripseris, ne suspicari quidem possum.

Ego, ut me tibi amicissimum esse et aequi et iniqui 6 intellegant, curabo; de tuo in me animo iniquis secus existimandi videris non nihil loci dedisse. Id si correxeris, mihi valde gratum erit. Et ut habere rationem possis, quo loco me salva lege Cornelia convenias, ego in provinciam veni pridie K. Sextilis, iter in Ciliciam facio per Cappadociam, castra movi ab Iconio pridie K. Septembris. Nunc tu et ex diebus et ex ratione itineris, si putabis me esse conveniendum, constitues, quo loco id commodissime fieri possit et quo die.

1 solerent *MR* : deberent *G* 4, 15 videretur *GR* : videtur *M* 5 mensuum *M* : mensium *GR* : mensum *Baiter* 22 Tu de tuo *coni. Wesenberg*

VII *Scr. Laudiceae circiter Id. Febr. a. 704 (50).*

CICERO S. D. APPIO PVLCHRO.

1 Pluribus verbis ad te scribam, cum plus oti nactus ero; haec scripsi subito, cum Bruti pueri Laudiceae me convenissent et se Romam properare dixissent. Itaque nullas iis praeterquam ad te et ad Brutum dedi litteras.

2 Legati Appiani mihi volumen a te plenum querelae iniquissimae reddiderunt, quod eorum aedificationem litteris meis impedissem. Eadem autem epistula petebas ut eos quam primum, ne in hiemem inciderent, ad facultatem aedificandi liberarem, et simul peracute querebare, quod eos tributa exigere vetarem prius quam ego re cognita permisissem; genus enim quoddam fuisse impediendi, cum ego cognoscere non *possem*, nisi cum ad hiemem me ex
3 Cilicia recepissem. Ad omnia accipe et cognosce aequitatem expostulationis tuae. Primum, cum ad me aditum esset ab iis, qui dicerent a se intolerabilia tributa exigi, quid habuit iniquitatis me scribere, ne facerent, ante quam ego rem causamque cognossem? Non poteram, credo, ante hiemem; sic enim scribis. Quasi vero ad cognoscendum ego ad illos, non illi ad me venire debuerint. 'Tam longe?' inquis. Quid? cum dabas iis litteras, per quas mecum agebas, ne eos impedirem, quo minus ante hiemem aedificarent, non eos ad me venturos arbitrabare? Tametsi id quidem fecerunt ridicule; quas enim litteras adferebant, ut opus aestate facere possent, eas mihi post brumam reddiderunt. Sed scito et multo pluris esse, qui de tributis recusent, quam qui exigi velint, et me tamen, quod te velle existimem, esse facturum. De Appianis hactenus.

4 A Pausania, Lentuli liberto, accenso meo, audivi, cum diceret te secum esse questum, quod tibi obviam non pro-

14 possem *add. vett.* 21 ac non illi *coni. Wesenberg*

dissem. Scilicet contempsi te, nec potest fieri me quicquam superbius! Cum puer tuus ad me secunda fere vigilia venisset isque te ante lucem Iconium mihi venturum nuntiasset, incertumque, utra via, cum essent duae, altera Varronem, tuum familiarissimum, altera Q. Leptam, praefectum fabrum meum, tibi obviam misi. Mandavi utrique eorum, ut †ante ad me excurrerent, ut tibi obviam prodire possem. Currens Lepta venit mihique nuntiavit te iam castra praetergressum esse. Confestim Iconium veni. Cetera iam tibi nota sunt. An ego tibi obviam non prodirem, primum Ap. Claudio, deinde imperatori, deinde more maiorum, deinde, quod caput est, amico, cum in isto genere multo etiam ambitiosius facere soleam, quam honos meus et dignitas postulat? Sed haec hactenus. Illud idem 5
Pausania dicebat te dixisse: 'Quidni? Appius Lentulo, Lentulus Ampio processit obviam, Cicero Appio noluit?' Quaeso, etiamne tu has ineptias, homo mea sententia summa prudentia, multa etiam doctrina, plurimo rerum usu, addo urbanitatem, quae est virtus, ut Stoici rectissime putant? ullam Appietatem aut Lentulitatem valere apud me plus quam ornamenta virtutis existimas? Cum ea consecutus nondum eram, quae sunt hominum opinionibus amplissima, tamen ista vestra nomina numquam sum admiratus; viros eos, qui ea vobis reliquissent, magnos arbitrabar. Postea vero quam ita et cepi et gessi maxima imperia, ut mihi nihil neque ad honorem neque ad gloriam adquirendum putarem, superiorem quidem numquam, sed parem vobis me speravi esse factum. Nec mehercule aliter vidi existimare vel Cn. Pompeium, quem omnibus, qui umquam fuerunt, vel P. Lentulum, quem mihi ipsi ante-

5 M. Varronem *Wesenberg*: *fort.* A. Varronem 7 ante ad me *MR*: ad me ante *G*: a te ad me *Mendelssohn*: *fort.* ante te ad me 12 cum *GR*: *om.* *M*: qui *Wesenberg* 13 multa *Schütz* 16 Ampio *C. F. Hermann*: appio *MR*: *om.* *G* 20 putant? *cum nota interrogationis Wesenberg* (*Em.* 50): *om. notam vulg.*

pono; tu si aliter existimas, nihil errabis, si paulo diligentius, ut, quid sit εὐγένεια, quid sit nobilitas, intellegas, Athenodorus, Sandonis filius, quid de his rebus dicat, attenderis.

6 Sed ut ad rem redeam, me tibi non amicum modo, verum etiam amicissimum existimes velim. Profecto omnibus officiis meis efficiam, ut ita esse vere possis iudicare. Tu autem si id agis, ut minus mea causa, dum ego absim, debere videaris, quam ego tua laborarim, libero te ista cura;

πάρ' ἔμοιγε καὶ ἄλλοι,
οἵ κέ με τιμήσουσι, μάλιστα δὲ μητίετα Ζεύς.

Si autem natura es φιλαίτιος, illud non perficies, quo minus tua causa velim; hoc adsequere, ut, quam in partem tu accipias, minus laborem. Haec ad te scripsi liberius fretus conscientia offici mei benevolentiaeque, quam a me certo iudicio susceptam, quoad tu voles, conservabo.

VIII

Scr. in castris in agro Mopsuhestiae a. d. viii Id. Oct. a. 703 (51).

CICERO S. D. APPIO PVLCHRO.

1 Etsi, quantum ex tuis litteris intellegere potui, videbam te hanc epistulam, cum ad urbem esses, esse lecturum refrigerato iam levissimo sermone hominum provincialium, tamen, cum tu tam multis verbis ad me de improborum oratione scripsisses, faciendum mihi putavi ut tuis litteris
2 brevi responderem. Sed prima duo capita epistulae tuae tacita mihi quodam modo relinquenda sunt; nihil enim habent, quod definitum sit aut certum, nisi me vultu et taciturnitate significasse tibi non esse amicum, idque, pro tribunali cum aliquid ageretur, et non nullis in conviviis intellegi potuisse. Hoc totum nihil esse possum intelle-

11 μάλιστα . . . Ζεύς *suspectat Frey* 27 et *GR* : *om. M*

gere; sed, cum sit nihil, ne quid dicatur quidem intellego; illud quidem scio, meos multos et inlustris et ex superiore et ex aequo loco sermones habitos cum tua summa laude et cum magna [sollicitudine] significatione nostrae familiaritatis ad te vere potuisse deferri. Nam quod ad legatos attinet, quid a me fieri potuit aut elegantius aut iustius quam ut sumptus egentissimarum civitatum minuerem sine ulla imminutione dignitatis tuae, praesertim ipsis civitatibus postulantibus? nam mihi totum genus legationum tuo nomine proficiscentium notum non erat. Apameae cum essem, multarum civitatum principes ad me detulerunt sumptus decerni legatis nimis magnos, cum solvendo civitates non essent. Hic ego multa simul cogitavi. Primum 3
te, hominem non solum sapientem, verum etiam, ut nunc loquimur, urbanum, non arbitrabar genere isto legationum delectari, idque me arbitror Synnadis pro tribunali multis verbis disputavisse, primum Ap. Claudium senatui populoque Romano non Midaeensium testimonio (in ea enim civitate mentio facta est), sed sua sponte esse laudatum; deinde me ista vidisse accidere multis, ut eorum causa legationes Romam venirent, sed iis legationibus non meminisse ullum tempus laudandi aut locum dari; studia mihi eorum placere, quod in te bene merito grati essent, consilium totum videri minime necessarium; si autem vellent declarare in eo officium suum, laudaturum me, si qui suo sumptu functus esset officio, concessurum, si legitimo, non permissurum, si infinito. Quid enim reprehendi potest? nisi quod addis visum esse quibusdam edictum meum quasi consulto ad istas legationes impediendas esse accommodatum. Iam non tantum mihi videntur iniuriam facere ii,

1 quid] qui *Orelli* 4 sollicitudine *del. Crat.*: sollicitudine significationis *cod. Pal. tert. N* 18 Midaeensium *Rubenius*: mideaesium *M*: mihi deaesium *GR*: Midaeium *Lachmann* in] de *Lamb.* 20 ista] ita *Martyni-Lag.* 21 meminisse me *Orelli* 27 Quid enim] quid in me *Orelli*: quid horum *vel* eorum *Mendelssohn* 30 tantum] tam *Vict.*: tantam *Orelli*

qui haec disputant, quam si cuius aures ad hanc disputa-
4 tionem patent. Romae composui edictum; nihil addidi, nisi quod publicani me rogarunt, cum Samum ad me venissent, ut de tuo edicto totidem verbis transferrem in meum. Diligentissime scriptum caput est, quod pertinet ad minuendos sumptus civitatum. Quo in capite sunt quaedam nova salutaria civitatibus, quibus ego magno opere delector; hoc vero, ex quo suspicio nata est me exquisisse aliquid in quo te offenderem, tralaticium est. Neque enim eram tam desipiens, ut privatae rei causa legari putarem, qui et tibi non privato et pro re non privata sua, sed publica, non in privato, sed in publico orbis terrae consilio, id est in senatu, ut gratias agerent, mittebantur; neque, cum edixi ne quis iniussu meo proficisceretur, exclusi eos, qui me in castra et qui trans Taurum persequi non possent. Nam id est maxime in tuis litteris inridendum. Quid enim erat, quod me persequerentur in castra Taurumve transirent, cum ego Laudicea usque ad Iconium iter ita fecerim, ut me omnium illarum dioecesium, quae cis Taurum sunt, omniumque earum civitatum magistratus legationesque
5 convenirent? nisi forte postea coeperunt legare quam ego Taurum transgressus sum; quod certe non ita est. Cum enim Laudiceae, cum Apameae, cum Synnadis, cum Philomeli, cum Iconi essem, quibus in oppidis omnibus commoratus sum, omnes iam istius generis legationes erant constitutae. Atque hoc tamen te scire volo, me de isto sumptu legationum aut minuendo aut remittendo decrevisse nil nisi quod principes civitatum a me postulassent, ne in venditionem tributorum et illam acerbissimam exactionem, quam tu non ignoras, capitum atque ostiorum inducerentur sumptus minime necessarii. Ego autem, cum hoc suscepissem non solum iustitia, sed etiam misericordia adductus, ut levarem miseriis perditas civitates et perditas maxime per magistratus suos, non potui in illo sumptu non neces-

sario neglegens esse. Tu, *si* istius modi sermones ad te delati de me sunt, non debuisti credere; si autem hoc genere delectaris, ut, quae tibi in mentem veniant, aliis attribuas, genus sermonis inducis in amicitiam minime liberale. Ego, si in provincia de tua fama detrahere umquam cogitassem, non †generum tuum libertum Brundisi neque ad praefectum fabrum Corcyrae, quem in locum me venire velles, rettulissem. Qua re potes doctissimis hominibus auctoribus, quorum sunt de amicitia gerenda praeclarissime scripti libri, genus hoc totum orationis tollere: 'Disputabant, ego contra disserebam; dicebant, ego negabam.' An mihi de 6
te nihil esse dictum umquam putas? ne hoc quidem, quod, cum me Laudiceam venire voluisses, Taurum ipse transisti? quod isdem diebus meus conventus erat Apameae, Synnade, Philomeli, tuus Tarsi? Non dicam plura, ne, in quo te obiurgem, id ipsum videar imitari; illud dicam ut sentio: Si ista, quae alios loqui dicis, ipse sentis, tua summa culpa est; sin autem alii tecum haec loquuntur, tua tamen, quod audis, culpa non nulla est. Mea ratio in tota amicitia nostra constans et gravis reperietur. Quod si qui me astutiorem fingit, quid potest esse callidius quam, cum te absentem semper defenderem, cum praesertim mihi usu venturum non arbitrarer, ut ego quoque a te absens defendendus essem, nunc committere, ut tu iure optimo me absentem deserere posses? Unum genus excipio sermonis, 7
in quo persaepe aliquid dicitur, quod te putem nolle dici, si aut legatorum tuorum quoipiam aut praefectorum aut tribunorum militum male dicitur; quod tamen ipsum non mehercule adhuc accidit, me audiente ut aut gravius diceretur aut in pluris, quam mecum Corcyrae Clodius est locu-

1 Tu si *Orelli*: tui *R*: tu *MG* 6 non ad generum tuum * * neque ad libertum *Vict.* *Excidit aut* Romae *aut* Tarenti *ut Wesenberg monstrat* (*Em.* 114): neque ad libertum tuum *Martyni-Lag.* 13 me *vett.*: meam *M*: me iam *GR* 14 Synnade *M*: sinnade *R*: sinnadae *G* 21 calidius *Schütz* 24 committerem *codd.* 25 posses (-m *G*) *codd.*: possis *Martyni-Lag.* 30 in pluris] liberius *Wesenberg*

tus, cum in eo genere maxime quereretur te aliorum improbitate minus felicem fuisse. Hos ego sermones, quod et multi sunt et tuam existimationem, ut ego sentio, non offendunt, lacessivi numquam, sed non valde repressi. Si quis est qui neminem bona fide in gratiam putet redire posse, non nostram is perfidiam coarguit, sed indicat suam, simulque non de me is peius quam de te existimat; sin autem quem mea instituta in provincia non delectant et quadam dissimilitudine institutorum meorum ac tuorum laedi se putat, cum uterque nostrum recte fecerit, sed non idem uterque secutus sit, hunc ego amicum habere non

8 curo. Liberalitas tua ut hominis nobilissimi latius in provincia patuit; nostra si angustior *est* (etsi de tua prolixa beneficaque natura limavit aliquid posterior annus propter quandam tristitiam temporum), non debent mirari homines, cum et natura semper ad largiendum ex alieno fuerim restrictior et temporibus, quibus alii moventur, isdem ego movear, 'med esse acerbum sibi, uti sim dulcis mihi.'

9 De rebus urbanis quod me certiorem fecisti, cum per se mihi gratum fuit, tum quod significasti tibi omnia mea mandata curae fore. In quibus unum illud te praecipue rogo ut cures, ne quid mihi ad hoc negoti aut oneris accedat aut temporis, Hortensiumque, nostrum conlegam et familiarem, roges ut, si umquam mea causa quicquam aut sensit aut fecit, de hac quoque sententia bima decedat, qua mihi nihil potest esse inimicius.

10 De nostris rebus quod scire vis, Tarso Nonis Octobribus *ad* Amanum versus profecti sumus; haec scripsi postridie eius diei, cum castra haberem in agro Mopsuhestiae. Si quid egero, scribam ad te neque domum umquam ad me litteras mittam, quin adiungam eas, quas tibi reddi velim.

13 est *add. Lamb.* 18 med . . . mihi, *cf. Ribbeck Frag. Com. p.* 120 med *Martyni-Lag.*: me *codd.* 28 ad *add. Wesenberg*

De Parthis quod quaeris, fuisse nullos puto; Arabes qui fuerunt admixto Parthico ornatu, dicuntur omnes revertisse; hostem esse in Syria negant ullum. Tu velim ad me quam saepissime et de tuis rebus scribas et de meis et de omni rei publicae statu; de quo sum sollicitus eo magis, quod ex tuis litteris cognovi Pompeium nostrum in Hispaniam iturum.

IX *Scr. Laudiceae paulo post x K. Mart. a. 704 (50).*

CICERO APPIO PVLCHRO S.

1 Vix tandem legi litteras dignas Ap. Claudio, plenas humanitatis, offici, diligentiae. Aspectus videlicet urbis tibi tuam pristinam urbanitatem reddidit; nam quas ex itinere ante quam ex Asia egressus es ad me litteras misisti, unas de legatis a me prohibitis proficisci, alteras de Appianorum aedificatione impedita, legi perinvitus; itaque conscientia meae constantis erga te voluntatis rescripsi tibi subiratus. Iis vero litteris lectis, quas Philotimo, liberto meo, dedisti, cognovi intellexique in provincia multos fuisse, qui nos, quo animo inter nos sumus, esse nollent, ad urbem vero ut accesseris vel potius ut primum tuos videris, cognosse te ex iis, qua in te absentem fide, qua in omnibus officiis tuendis erga te observantia et constantia fuissem. Itaque quanti illud me aestimare putas, quod est in tuis litteris scriptum, si quid inciderit, quod ad meam dignitatem pertineat, etsi vix fieri possit, tamen te parem mihi gratiam relaturum? Tu vero facile facies; nihil est enim quod studio et benevolentia vel amore potius effici non possit.

2 Ego, etsi ipse ita iudicabam et fiebam crebro a meis per litteras certior, tamen maximam laetitiam cepi ex tuis lit-

3 ad me *M*: a me *R*: ad te *G*: ad meos *Crat.* 25 possit *GR*: posset *M* 29 ipse G^1R: et ipse MG^2

teris de spe minime dubia et plane explorata triumphi tui, neque vero ob eam causam, quo ipse facilius consequerer (nam id quidem 'Επικούρειον est), sed mehercule quod tua dignitas atque amplitudo mihi est ipsa cara per se. Qua re, quoniam pluris tu habes quam ceteri, quos scias in hanc provinciam proficisci, quod te adeunt fere omnes, si quid velis, gratissimum mihi feceris, si ad me, simulatque adeptus eris quod et tu confidis et ego opto, litteras miseris. 'Longi subselli,' ut noster Pompeius appellat, iudicatio et mora si quem tibi item unum alterumve diem abstulerit (quid enim potest amplius?), tua tamen dignitas suum locum obtinebit; sed, si me diligis, si a me diligi vis, ad me litteras, ut quam primum laetitia adficiar, mittito.

3 Et velim, reliquum quod est promissi ac muneris tui, mihi persolvas. Cum ipsam cognitionem iuris auguri consequi cupio tum mehercule tuis incredibiliter studiis erga me muneribusque delector. Quod autem a me tale quiddam desideras, sane mihi considerandum est, quonam te remunerer potissimum genere. Nam profecto non est meum, qui in scribendo, ut soles admirari, tantum industriae ponam, committere ut neglegens *in* scribendo fuisse videar, praesertim cum id non modo neglegentis, sed etiam ingrati animi crimen futurum sit.

4 Verum haec videbimus. Illud, quod polliceris, velim pro tua fide diligentiaque et pro nostra non instituta, sed iam inveterata amicitia cures, enitare, ut supplicatio nobis quam honorificentissime quam primumque decernatur. Omnino serius misi litteras quam vellem (in quo cum difficultas navigandi fuit odiosa, tum *in* ipsum discessum senatus incidisse credo meas litteras), sed id feci adductus auctoritate et consilio tuo idque a me recte factum puto, quod non

21 in *add. vett.*: in rescribendo *Madvig*: scribendo *secl. Baiter*
26 cures enitare *M*: cures. Enitere *GR*: cures et enitare *Kayser*
29 in *add. vett.*

statim, ut appellatus imperator sim, sed aliis rebus additis aestivisque confectis litteras miserim. Haec igitur tibi erunt curae, quem ad modum ostendis, meque totum et mea et meos commendatos habebis.

X *Scr. Laudiceae m. April. a. 704 (50).*

CICERO APPIO PVLCHRO S.

Cum est ad nos adlatum de temeritate eorum, qui tibi 1
negotium facesserent, etsi graviter primo nuntio commotus sum, quod nihil tam praeter opinionem meam accidere potuit, tamen, ut me conlegi, cetera mi facillima videbantur, quod et in te ipso maximam spem et in tuis magnam habebam, multaque mihi veniebant in mentem, quam ob rem istum laborem tibi etiam honori putarem fore; illud plane moleste tuli, quod certissimum et iustissimum triumphum hoc invidorum consilio esse tibi ereptum videbam. Quod tu si tanti facies, quanti ego semper iudicavi faciendum esse, facies sapienter et ages victor ex inimicorum dolore triumphum iustissimum. Ego enim plane video fore nervis, opibus, sapientia tua, vehementer ut inimicos tuos paeniteat intemperantiae suae. De me tibi sic contestans omnis deos promitto atque confirmo, me pro tua dignitate (malo enim dicere quam 'pro salute') in hac provincia, cui tu praefuisti, rogando deprecatoris, laborando propinqui, auctoritate cari hominis, ut spero, apud civitates, gravitate imperatoris suscepturum officia atque partis. Omnia volo a me et postules et exspectes; vincam meis officiis cogitationes tuas.

Q. Servilius perbrevis mihi a te litteras reddidit, quae 2
mihi tamen nimis longae visae sunt; iniuriam enim mihi fieri putabam, cum rogabar. Nollem accidisset tempus, in quo perspicere posses, quanti te, quanti Pompeium, quem

22 ita malo *Orelli*

unum ex omnibus facio, ut debeo, plurimi, quanti Brutum facerem (quamquam in consuetudine cotidiana perspexisses, sicuti perspicies); sed, quoniam accidit, si quid a me praetermissum erit, commissum facinus et admissum dedecus

3 confitebor. Pomptinus, qui a te tractatus est praestanti ac singulari fide, cuius tui benefici sum ego testis, praestat tibi memoriam benevolentiamque, quam debet. Qui cum maximis suis rebus coactus a me invitissimo decessisset, tamen, ut vidit interesse tua, conscendens iam navem Epheso Laudiceam revertit. Talia te cum studia videam habiturum esse innumerabilia, plane dubitare non possum quin tibi amplitudo ista sollicitudo futura sit; si vero efficis ut censores creentur, et si ita gesseris censuram, ut et debes et potes, non tibi solum, sed tuis omnibus video in perpetuum summo te praesidio futurum. Illud pugna et enitere, ne quid nobis temporis prorogetur, ut, cum hic tibi satis fecerimus, istic quoque nostram in te benevolentiam navare possimus.

4 Quae de hominum atque ordinum omnium erga te studiis scribis ad me, minime mihi miranda et maxime iucunda acciderunt, eademque ad me perscripta sunt a familiaribus meis. Itaque capio magnam voluptatem, cum tibi, cuius mihi amicitia non solum ampla sed etiam iucunda est, ea tribui, quae debeantur, tum vero remanere etiam nunc in civitate nostra studia prope omnium consensu erga fortis et industrios viros, quae mihi ipsi una semper tributa merces est laborum et vigiliarum mearum.

5 Illud vero mihi permirum accidit, tantam temeritatem fuisse in eo adulescente, cuius ego salutem *in* duobus capitis iudiciis summa contentione defendi, ut tuis inimicitiis suscipiendis oblivisceretur prope omnium fortunarum ac ra-

2 perspexisti *Wesenberg* 8 discessisset G^1 *Pluygers* 12 efficis] effeceris *Lamb.*: efficies *Kayser* 13 ut censor creeris *Lamb.* 29 in *add. Wesenberg* 31 prope *Müller, coll.* 2. *Verr.* i. 139: pro *codd.*: patroni *vett.*: pro suo *coni. Mendelssohn*

tionum suarum, praesertim cum tu omnibus vel ornamentis vel praesidiis redundares, *ipsi*, ut levissime dicam, multa dessent. Cuius sermo stultus et puerilis erat iam ante ad me a M. Caelio, familiari nostro, perscriptus; de quo item sermone multa scripta sunt abs te. Ego autem citius cum eo, qui tuas inimicitias suscepisset, veterem coniunctionem diremissem quam novam conciliassem; neque enim de meo erga te studio dubitare debes, neque id est obscurum cuiquam in provincia nec Romae fuit.

Sed tamen significatur in tuis litteris suspicio quaedam et **6**
dubitatio tua, de qua alienum tempus est mihi tecum expostulandi, purgandi autem mei necessarium. Ubi enim ego cuiquam legationi fui impedimento, quo minus Romam ad laudem tuam mitteretur? aut in quo potui, si te palam odissem, minus quod tibi obesset facere, si clam, magis aperte inimicus esse? Quod si essem ea perfidia, qua sunt ii, qui in nos haec conferunt, tamen ea stultitia certe non fuissem, ut aut in obscuro odio apertas inimicitias aut, in quo tibi nihil nocerem, summam ostenderem voluntatem nocendi. Ad me adire quosdam memini, nimirum ex Epicteto, qui dicerent nimis magnos sumptus legatis decerni. Quibus ego non tam imperavi quam censui sumptus legatis quam maxime ad legem Corneliam decernendos; atque in eo ipso me non perseverasse testes sunt rationes civitatum, in quibus, quantum quaeque voluit, legatis tuis datum induxit. Te autem quibus mendaciis homines **7**
levissimi onerarunt! non modo sublatos sumptus, sed etiam a procuratoribus eorum, qui iam profecti essent, repetitos et ablatos, eamque causam multis omnino non eundi fuisse. Quererer tecum atque expostularem, ni, ut supra scripsi, purgare me tibi hoc tuo tempore quam accusare te mallem idque putarem esse rectius. Itaque nihil de te, quod cre-

2 ipsi *add. Orelli* lenissime *Martyni-Lag.* 20 nimirum ex Epicteto *secl. vett.* 25 quibus] quas *Wesenberg*

dideris, de me, quam ob rem non debueris credere, pauca dicam. Nam si me virum bonum, si dignum iis studiis eaque doctrina, cui me a pueritia dedi, si satis magni animi, non minimi consili in maximis rebus perspectum habes, nihil in me non modo perfidiosum et insidiosum et fallax in amicitia, sed ne humile quidem aut ieiunum debes agnoscere.
8 Sin autem me astutum et occultum libet fingere, quid est quod minus cadere in eius modi naturam possit quam aut florentissimi hominis aspernari benevolentiam aut eius existimationem oppugnare in provincia, cuius laudem domi defenderis, aut in ea re animum ostendere inimicum, in qua nihil obsis, aut id eligere ad perfidiam, quod ad indicandum odium apertissimum sit, ad nocendum levissimum? Quid erat autem cur ego in te tam implacabilis essem, cum te ex fratre meo ne tunc quidem, cum tibi prope necesse esset eas agere partis, inimicum mihi fuisse cognossem? Cum vero reditum nostrum in gratiam uterque expetisset, quid in consulatu tuo frustra mecum egisti, quod me aut facere aut sentire voluisses? quid mihi mandasti, cum te Puteolos prosequerer, in quo non exspectationem tuam diligentia mea
9 vicerim? Quod si id est maxime astuti, omnia ad suam utilitatem referre, quid mihi tandem erat utilius, quid commodis meis aptius quam hominis nobilissimi atque honoratissimi coniunctio, cuius opes, ingenium, liberi, adfines, propinqui mihi magno vel ornamento vel praesidio esse possent? quae tamen ego omnia in expetenda amicitia tua non astutia quadam, sed aliqua potius sapientia secutus sum. Quid? illa vincula, quibus quidem libentissime astringor, quanta sunt, studiorum similitudo, suavitas consuetudinis, delectatio vitae atque victus, sermonis societas, litterae interiores! Atque haec domestica; quid illa tandem popularia, reditus inlustris in gratiam, in quo ne per imprudentiam quidem errari potest sine suspicione perfidiae, amplissimi

19 Puteolos *Orelli*: -is *codd.*

sacerdoti collegium, in quo non modo amicitiam violari apud maiores nostros fas non erat, sed ne coptari quidem sacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio esset inimicus? Quae ut omittam tam multa atque tanta, quis umquam tanti 10
quemquam fecit aut facere potuit aut debuit quanti ego Cn. Pompeium, socerum tuae filiae? Etenim si merita valent, patriam, liberos, salutem, dignitatem, memet ipsum mihi per illum restitutum puto, si consuetudinis iucunditas, quae fuit umquam amicitia consularium in nostra civitate coniunctior? si illa amoris atque offici signa, quid mihi ille non commisit, quid non mecum communicavit, quid de se in senatu, cum ipse abesset, per quemquam agi maluit, quibus ille me rebus non ornatissimum voluit amplissime, qua denique ille facilitate, qua humanitate tulit contentionem meam pro Milone adversantem interdum actionibus suis, quo studio providit, ne quae me illius temporis invidia attingeret, cum me consilio, cum auctoritate, cum armis denique texit suis? Quibus quidem temporibus haec in eo gravitas, haec animi altitudo fuit, non modo ut Phrygi alicui aut Lycaoni, quod tu in legatis fecisti, sed ne summorum quidem hominum malevolis de me sermonibus crederet. Huius igitur filius cum sit gener tuus, cumque, praeter hanc coniunctionem adfinitatis quam sis Cn. Pompeio carus quamque iucundus, intellegam, quo tandem animo in te esse debeo? cum praesertim eas ad me litteras is miserit, quibus, etiam si tibi, cui sum amicissimus, hostis essem, placarer tamen totumque me ad eius viri ita de me meriti voluntatem nutumque converterem.

Sed haec hactenus; pluribus enim etiam fortasse verbis, 11
quam necesse fuit, scripta sunt. Nunc ea, quae a me profecta quaeque instituta sunt, cognosce. . . . Atque haec

2 ne coptari *Lachmann*: nec optari *codd.*: ne cooptari *vulg.* 13 ornatissimum] ornatum esse *Orelli*: ornatum *Crat.* 15 adversantem *MG vulg.*: adversante *R* 30 a me *R*: ante *G*: me *M* 31 perfecta *vulg.* sunt *GR*: sint *M*

agimus et agemus magis pro dignitate quam pro periculo tuo. Te enim, ut spero, propediem censorem audiemus, cuius magistratus officia, quae sunt maximi animi summique consili, tibi diligentius et accuratius quam haec, quae nos de te agimus, cogitanda esse censeo.

XI *Scr. in castris ad Pyramum post Id. Iun. 704 (50).*

CICERO APPIO PVLCHRO, VT SPERO, CENSORI S. D.

1 Cum essem in castris ad fluvium Pyramum, redditae mihi sunt uno tempore a te epistulae duae, quas ad me Q. Servilius Tarso miserat. Earum in altera dies erat ascripta Nonarum Aprilium, in altera, quae mihi recentior videbatur, dies non erat. Respondebo igitur superiori prius, in qua scribis ad me de absolutione maiestatis. De qua etsi permulto ante certior factus eram litteris, nuntiis, fama denique ipsa (nihil enim fuit clarius; non quo quisquam aliter putasset, sed nihil de insignibus ad laudem viris obscure nuntiari solet), tamen eadem illa laetiora fecerunt mihi tuae litterae, non solum quia planius loquebantur et uberius quam vulgi sermo, sed etiam quia magis videbar tibi gratulari, cum de te ex te ipso audiebam.
2 Complexus igitur sum cogitatione te absentem, epistulam vero osculatus etiam ipse mihi gratulatus sum; quae enim *a* cuncto populo, a senatu, a iudicibus ingenio, industriae, virtuti tribuuntur, quia mihi ipse adsentor, fortasse, cum ea esse in me fingo, mihi quoque ipsi tribui puto. Nec tam gloriosum exitum tui iudici exstitisse, sed tam pravam inimicorum tuorum mentem fuisse mirabar. 'De ambitu vero quid interest,' inquies, 'an de maiestate?' Ad rem nihil; alterum enim non attigisti, alteram auxisti. †Verum tamen

11 ascriptus *Baiter* 14 permulto *Lamb.* : -um *codd., sed cf. Reid ad Acad.* ii. 58 17 obscure *vulg.* : -ra *M* : -rum *GR* 23 a *add. vett.* 24 adsentor *vett.* : adsentior *codd.* 29 Verum] veteratorium *coni. Mendelssohn* : vafrum *Hirschfeld*

est maiestas, etsi Sulla voluit, ne in quemvis impune declamari liceret; ambitus vero ita apertam vim habet, ut aut accusetur improbe aut defendatur. Quid enim? facta necne facta largitio, ignorari potest? tuorum autem honorum cursus cui suspectus umquam fuit? Me miserum, qui non adfuerim! quos ego risus excitassem! 3 Sed de maiestatis iudicio duo mihi illa ex tuis litteris iucundissima fuerunt, unum, quod te ab ipsa re publica defensum scribis, quae quidem etiam in summa bonorum et fortium civium copia tueri talis viros deberet, nunc vero eo magis, quod tanta penuria est in omni vel honoris vel aetatis gradu, ut tam orba civitas talis tutores complecti debeat; alterum, quod Pompei et Bruti fidem benevolentiamque mirifice laudas. Laetor virtute et officio quom tuorum necessariorum, meorum amicissimorum, tum alterius omnium saeculorum et gentium principis, alterius iam pridem iuventutis, celeriter, ut spero, civitatis. De mercennariis testibus a suis civitatibus notandis nisi iam factum aliquid est per Flaccum, fiet a me, cum per Asiam decedam.

4 Nunc ad alteram epistulam venio. Quod ad me quasi formam communium temporum et totius rei publicae misisti expressam, prudentia litterarum tuarum valde mihi est grata; video enim et pericula leviora, quam timebam, et maiora praesidia, siquidem, ut scribis, omnes vires civitatis se ad Pompei ductum applicaverunt; tuumque simul promptum animum et alacrem perspexi ad defendendam rem publicam mirificamque cepi voluptatem ex hac tua diligentia, quod in summis tuis occupationibus mihi tamen rei publicae statum per te notum esse voluisti. Nam auguralis libros ad commune utriusque nostrum otium serva.

1 etsi Sulla voluit *M*: et sic silla voluit *R*: et sic si illa proprium nomen fuit illa uoluit *G* *Totum locum sic dat Lamb.* Verum tamen ea est maiestas, ut Sulla voluit, ut in &c. *Fort.* etsi Sulla noluit, ut in &c. 2 licerct ambigua: ambitus *Lehmann* 3 Quid *coni. Mendelssohn*: quod *codd.*: qui *Baiter*: quomodo *Wesenberg*

Ego enim, a te cum tua promissa per litteras flagitabam, ad urbem te otiosissimum esse arbitrabar; nunc tamen, ut ipse polliceris, pro auguralibus libris orationes tuas confectas omnis exspectabo.

5 D. Tullius, cui mandata ad me dedisti, non convenerat me; nec erat iam quisquam mecum tuorum praeter omnis meos, qui sunt omnes tui. 'Stomachosiores' meas litteras quas dicas esse, non intellego. Bis ad te scripsi me purgans diligenter, te leviter accusans in eo, quod de me cito credidisses. Quod genus querelae mihi quidem videbatur esse amici; sin tibi displicet, non utar eo posthac. Sed si, ut scribis, eae litterae non fuerunt 'disertae,' scito meas non fuisse. Ut enim Aristarchus Homeri versum negat, quem non probat, sic tu (libet enim mihi iocari), quod disertum non erit, ne putaris meum. Vale et in censura, si iam es censor, ut spero, de proavo multum cogitato tuo.

XII *Scr. Sidae a. d. iii aut prid. Non. Sext. a. 704 (50).*

CICERO APPIO PVLCHRO S.

1 Gratulabor tibi prius; ita enim rerum ordo postulat; deinde ad me convertar. Ego vero vehementer gratulor de iudicio ambitus, neque id, quod nemini dubium fuit, absolutum esse te, sed illud, quod, quo melior civis, quo vir clarior, quo fortior amicus es, quoque plura virtutis, industriae ornamenta in te sunt, eo mirandum est magis nullam ne in tabellae quidem latebra fuisse absconditam malevolentiam, quae te impugnare auderet. Non horum temporum, non horum hominum atque morum negotium!
2 nihil iam sum pridem admiratus magis. De me autem suscipe paulisper meas partis et eum te esse finge, qui sum ego. Si facile inveneris, quid dicas, noli ignoscere haesitationi meae. Ego vero velim mihi Tulliaeque meae,

9 leniter *Baiter*

sicut tu amicissime et suavissime optas, prospere evenire ea, quae me insciente facta sunt a meis; sed ita cecidisse, ut agerentur eo tempore! Spero omnino cum aliqua felicitate et opto, verum tamen plus me in hac spe tua sapientia et humanitas consolatur quam opportunitas temporis. Itaque, quem ad modum expediam exitum huius institutae orationis, non reperio; neque enim tristius dicere quicquam debeo ea de re, quam tu ipse ominibus optimis prosequeris, neque non me tamen mordet aliquid. In quo unum non vereor, ne tu parum perspicias ea, quae gesta sunt, ab aliis esse gesta; quibus ego ita mandaram, ut, cum tam longe afuturus essem, ad me ne referrent; agerent, quod probassent. In hoc autem mihi illud occurrit: 'Quid tu igitur, 3
si adfuisses?' Rem probassem, de tempore nihil te invito, nihil sine consilio egissem tuo. Vides sudare me iam dudum laborantem, quo modo ea tuear, quae mihi tuenda sunt, et te non offendam. Leva me igitur hoc onere; numquam enim mihi videor tractasse causam difficiliorem. Sic habeto tamen: Nisi iam tunc omnia negotia cum summa tua dignitate diligentissime confecissem, tametsi nihil videbatur ad meum erga te pristinum studium addi posse, tamen hac mihi adfinitate nuntiata non maiore equidem studio, sed acrius, apertius, significantius dignitatem tuam defendissem.

Decedenti mihi et iam imperio annuo terminato ante 4
d. III Nonas Sext., cum ad Sidam navi accederem et mecum Q. Servilius esset, litterae a meis sunt redditae. Dixi statim Servilio (etenim videbatur esse commotus), ut omnia a me maiora exspectaret. Quid multa? benevolentior tibi quam fui nilo sum factus, diligentior ad declarandam benevolentiam multo. Nam, ut vetus nostra simultas antea stimulabat me ut caverem ne cui suspicionem ficte

2 sed . . . tempore! *Lehmann*: *sine nota exclamatoria vulg.* 10 sunt *N*: sint *codd.* 17 et] ut *Baiter* 29 exspectaret *vett.*: -arent *codd.*

reconciliatae gratiae darem. sic adfinitas nova curam mihi adfert cavendi ne quid de summo meo erga te amore detractum esse videatur.

XIII *Scr. Rhodi circ. iv Id. Sext. a. 704 (50).*

CICERO APPIO PVLCHRO S.

1 Quasi divinarem tali in officio fore mihi aliquando expetendum studium tuum, sic, cum de tuis rebus gestis agebatur, inserviebam honori tuo; dicam tamen vere: Plus quam acceperas reddidisti. Quis enim ad me non perscripsit te non solum auctoritate orationis, sententia tua, quibus ego a tali viro contentus eram, sed etiam opera, consilio, domum veniendo, conveniendis meis nullum onus offici cuiquam reliquum fecisse? Haec mihi ampliora multo sunt quam illa ipsa, propter quae haec laborantur. Insignia enim virtutis multi etiam sine virtute adsecuti sunt, talium virorum tanta studia adsequi sola virtus potest.
2 Itaque mihi propono fructum amicitiae nostrae ipsam amicitiam, qua nihil est uberius, praesertim in iis studiis, quibus uterque nostrum devinctus est. Nam tibi me profiteor et in re publica socium, de qua idem sentimus, et in cotidiana vita coniunctum, quam his artibus studiisque colimus. Vellem ita fortuna tulisset, ut, quanti ego omnis tuos facio, tanti tu meos facere posses, quod tamen ipsum nescio qua permotus animi divinatione non despero. Sed hoc nihil ad te; nostrum est onus. Illud velim sic habeas, quod intelleges hac re novata additum potius aliquid ad meum erga te studium, quo nihil videbatur addi posse, quam quicquam esse detractum. Cum haec scribebam, censorem iam te esse sperabam. Eo brevior est epistula et ut adversus magistrum morum modestior.

1 nova M^1: novam $M^c GR$: nova nunc *Kayser*: nova novam *Bengel* 10 oratione *Gronov.* 12 onus M: munus G, *fort. recte, cf.* vi. 14. 1: minus R 13 cuiquam M: umquam G: quam R 22 Vellem *vett.*: velim *codd.* 24 non despero M^c: non spero M: nunc spero GR

LIBER QVARTVS

AD SER. SVLPICIVM ET CETEROS

I *Scr. in Laterio aut Arcano Q. Ciceronis circ. Non. Apr. a. 705 (49).*

M. CICERO S. D. SER. SVLPICIO.

C. Trebatius, familiaris meus, ad me scripsit te ex se 1
quaesisse, quibus in locis essem, molesteque te ferre, quod me propter valetudinem tuam, cum ad urbem accessissem, non vidisses, et hoc tempore velle te mecum, si propius accessissem, de officio utriusque nostrum communicare. Utinam, Servi, salvis rebus (sic enim est dicendum) conloqui potuissemus inter nos! profecto aliquid opis occidenti rei publicae tulissemus. Cognoram enim iam absens te haec mala multo ante providentem defensorem pacis et in consulatu tuo et post consulatum fuisse; ego autem, cum consilium tuum probarem et idem ipse sentirem, nihil proficiebam; sero enim veneram, solus eram, rudis esse videbar in causa, incideram in hominum pugnandi cupidorum insanias. Nunc, quoniam nihil iam videmur opitulari posse rei publicae, si quid est, in quo nobismet ipsis consulere possimus, non ut aliquid ex pristino statu nostro retineamus, sed ut quam honestissime lugeamus, nemo est omnium, quicum potius mihi quam tecum communicandum putem; nec enim clarissimorum virorum, quorum similes esse debemus, exempla neque doctissimorum, quos semper coluisti,

17 videmur *Crat.* : -bimur *MG* : -bamur *R*

praecepta te fugiunt. Atque ipse antea ad te scripsissem te frustra in senatum sive potius in conventum senatorum esse venturum, ni veritus essem ne eius animum offenderem, qui a me, ut te imitarer, petebat. Cui quidem ego, cum me rogaret ut adessem in senatu, eadem omnia, quae a te de pace et de Hispaniis dicta sunt, ostendi me esse
2 dicturum. Res vides quo modo se habeat, orbem terrarum imperiis distributis ardere bello, urbem sine legibus, sine iudiciis, sine iure, sine fide relictam direptioni et incendiis. Itaque mihi venire in mentem nihil potest, non modo quod sperem, sed vix iam quod audeam optare. Sin autem tibi, homini prudentissimo, videtur utile esse nos conloqui, quamquam longius etiam cogitabam ab urbe discedere, cuius iam etiam nomen invitus audio, tamen propius accedam, Trebatioque mandavi ut, si quid tu eum velles ad me mittere, ne recusaret, idque ut facias velim aut, si quem tuorum fidelium voles, ad me mittas, ne aut tibi exire ex urbe necesse sit aut mihi accedere. Ego tantum tibi tribuo, quantum mihi fortasse adrogo, ut exploratum habeam, quicquid nos communi sententia statuerimus, id omnis homines probaturos. Vale.

II *Scr. in Cumano a. d. iv K. Mai. a. 705 (49).*

M. CICERO S. D. SER. SVLPICIO.

1 A. d. III K. Maias cum essem in Cumano, accepi tuas litteras; quibus lectis cognovi non satis prudenter fecisse Philotimum, qui, cum abs te mandata haberet, ut scribis, de omnibus rebus, ipse ad me non venisset, litteras tuas misisset, quas intellexi breviores fuisse, quod eum perlaturum putasses. Sed tamen, postquam tuas litteras legi, Postumia tua me convenit et Servius noster. His placuit

7 habeant *Graevius* 10 quod . . . quod *R*: quid . . . quid *MG* 27 venisset . . . misisset *M*: venit sed . . . misit *GR*: venisset set . . . misisset *coni. Orelli*

ut tu in Cumanum venires, quod etiam mecum ut ad te scriberem egerunt.

Quod meum consilium exquiris, id est tale, ut capere facilius ipse possim quam alteri dare. Quid enim est quod audeam suadere tibi, homini summa auctoritate summaque prudentia? Si quid rectissimum sit quaerimus, perspicuum est, si quid maxime expediat, obscurum; sin ii sumus, qui profecto esse debemus, ut nihil arbitremur expedire nisi quod rectum honestumque sit, non potest esse dubium, quid faciendum nobis sit. 2

Quod existimas meam causam coniunctam esse cum tua, certe similis in utroque nostrum, cum optime sentiremus, error fuit. Nam omnia utriusque consilia ad concordiam spectaverunt; qua quom ipsi Caesari nihil esset utilius, gratiam quoque nos inire ab eo defendenda pace arbitrabamur. Quantum nos fefellerit et quem in locum res deducta sit, vides. Neque solum ea perspicis, quae geruntur quaeque iam gesta sunt, sed etiam qui cursus rerum, qui exitus futurus sit. Ergo aut probare oportet ea, quae fiunt, aut interesse, etiam si non probes; quorum altera mihi turpis, altera etiam periculosa ratio videtur. Restat, 3
4 ut discedendum putem; in quo reliqua videtur esse deliberatio, quod consilium in discessu, quae loca sequamur. Omnino cum miserior res numquam accidit tum ne deliberatio quidem difficilior; nihil enim constitui potest, quod non incurrat in magnam aliquam difficultatem. Tu, si videbitur, ita censeo facias, ut, si habes iam statutum, quid tibi agendum putes, in quo non sit coniunctum consilium tuum cum meo, supersedeas hoc labore itineris. Sin autem est quod mecum communicare velis, ego te exspectabo; tu, quod tuo commodo fiat, quam primum velim venias, sicut intellexi et Servio et Postumiae placere. Vale.

20 quarum *N Crat.*

III *Scr. Romae ante vi K. intercal. priores a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. SER. SVLPICIO.

1 Vehementer te esse sollicitum et in communibus miseriis praecipuo quodam dolore angi multi ad nos cotidie deferunt. Quod quamquam minime miror et meum quodam modo agnosco, doleo tamen te sapientia praeditum prope singulari non tuis bonis delectari potius quam alienis malis laborare. Me quidem, etsi nemini concedo, qui maiorem ex pernicie et peste rei publicae molestiam traxerit, tamen multa iam consolantur maximeque conscientia consiliorum meorum. Multo enim ante tamquam ex aliqua specula prospexi tempestatem futuram, neque id solum mea sponte, sed multo etiam magis monente et denuntiante te. Etsi enim afui magnam partem consulatus tui, tamen et absens cognoscebam, quae esset tua in hoc pestifero bello cavendo et praedicendo sententia, et ipse adfui primis temporibus tui consulatus, cum accuratissime monuisti senatum conlectis omnibus bellis civilibus, ut et illa timerent, quae meminissent, et scirent, cum superiores nullo tali exemplo antea in re publica cognito tam crudeles fuissent, quicumque postea rem publicam oppressisset armis, multo intolerabiliorem futurum. Nam, quod exemplo fit, id etiam iure fieri putant, ipsi aliquid atque adeo multa addunt et adferunt de suo. Qua re meminisse debes eos, qui auctoritatem et consilium tuum non sint secuti, sua stultitia occidisse, cum tua prudentia salvi esse potuissent. Dices: 'Quid me ista res consolatur in tantis tenebris et quasi parietinis rei publicae?' Est omnino vix consolabilis dolor; tanta est omnium rerum amissio et desperatio reciperandi; sed tamen et Caesar ipse ita de te iudicat et omnes cives sic existimant, quasi lumen aliquod exstinctis ceteris elucere

16 praedicendo *MR*: praedicando *G*: praecidendo *Ross Boot*
23 ipsi *G*: ipse *R*: sed *M*

sanctitatem et prudentiam et dignitatem tuam. Haec tibi ad levandas molestias magna esse debent. Quod autem a tuis abes, id eo levius ferendum est, quod eodem tempore a multis et magnis molestiis abes; quas ad te omnis perscriberem, nisi vererer ne ea cognosceres absens, quae quia non vides, mihi videris meliore esse condicione quam nos, qui videmus.

3 Hactenus existimo nostram consolationem recte adhibitam esse, quoad certior ab homine amicissimo fieres iis de rebus, quibus levari possent molestiae tuae. Reliqua sunt in te ipso neque mihi ignota nec minima solacia, ut quidem ego sentio, multo maxima; quae ego experiens cotidie sic probo, ut ea mihi salutem adferre videantur. Te autem ab initio aetatis memoria teneo summe omnium doctrinarum studiosum fuisse omniaque, quae a sapientissimis ad bene vivendum tradita essent, summo studio curaque didicisse; quae quidem vel optimis rebus et usui et delectationi esse possent, his vero temporibus habemus aliud nihil, in quo adquiescamus. Nihil faciam insolenter neque te tali vel scientia vel natura praeditum hortabor, ut ad eas te referas artis, quibus a primis temporibus aetatis studium tuum dedisti; tantum dicam, quod te spero approbaturum, me, 4 postea quam illi arti, cui studueram, nihil esse loci neque in curia neque in foro viderem, omnem meam curam atque operam ad philosophiam contulisse. Tuae scientiae excellenti ac singulari non multo plus quam nostrae relictum est loci. Qua re non equidem te moneo, sed mihi ita persuasi, te quoque in isdem versari rebus, quae etiam si minus prodessent, animum tamen a sollicitudine abducerent.

Servius quidem tuus in omnibus ingenuis artibus in primisque in hac, in qua ego me scripsi adquiescere, ita versatur, ut excellat; a me vero sic diligitur, ut tibi uni

12 multo] sed multo *Baiter*   15 sapientissimis viris *Martyni-Lag.*

concedam, praeterea nemini; mihique ab eo gratia refertur, in quo ille existimat, quod facile appareat, cum me colat et observet, tibi quoque in eo se facere gratissimum.

IV *Scr. Romae ex. m. Sept. aut in. Oct. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. SER. SVLPICIO.

1 Accipio excusationem tuam, qua usus es, cur saepius ad me litteras uno exemplo dedisses, sed accipio ex ea parte, quatenus aut neglegentia aut improbitate eorum, qui epistulas accipiant, fieri scribis ne ad nos perferantur; illam partem excusationis, qua te scribis 'orationis paupertate' (sic enim appellas) isdem verbis epistulas saepius mittere, nec nosco nec probo, et ego ipse, quem tu per iocum (sic enim accipio) 'divitias orationis' habere dicis, me non esse verborum admodum inopem agnosco (εἰρωνεύεσθαι enim non necesse est), sed tamen idem (nec hoc εἰρωνευόμενος) facile cedo tuorum scriptorum subtilitati et elegantiae.

2 Consilium tuum, quo te usum scribis hoc Achaicum negotium non recusavisse, cum semper probavissem, tum multo magis probavi lectis tuis proximis litteris; omnes enim causae, quas commemoras, iustissimae sunt tuaque et auctoritate et prudentia dignissimae. Quod aliter cecidisse rem existimas atque opinatus sis, id tibi nullo modo adsentior; sed quia tanta perturbatio et confusio est rerum, ita perculsa et prostrata foedissimo bello iacent omnia, ut is cuique locus, ubi ipse sit, et sibi quisque miserrimus esse videatur, propterea et tui consili paenitet te, et nos, qui domi sumus, tibi beati videmur, at contra nobis non tu quidem vacuus molestiis, sed prae nobis beatus. Atque hoc ipso melior est tua quam nostra condicio, quod tu, quid

2 cum] quod *Wesenberg* : quam *Bake* 14 admodum *M* : adeo *GR* 21 dignissimae (-e *R*) *GR* : et dignissimae *M* : et dignitate dignissimae *Lehmann* 22 sis *MR* : sit *G* : esses *Wesenberg* 25 et *Lünemann* : ut *MG* : *om. R*

doleat, scribere audes, nos ne id quidem tuto possumus, nec id victoris vitio, quo nihil moderatius, sed ipsius victoriae, quae civilibus bellis semper est insolens.

Uno te vicimus, quod de Marcelli, conlegae tui, salute 3
paulo ante quam tu cognovimus, etiam me hercule quod, quem ad modum ea res ageretur, vidimus. Nam sic fac existimes, post has miserias, id est postquam armis disceptari coeptum sit de iure publico, nihil esse actum aliud cum dignitate. Nam et ipse Caesar accusata 'acerbitate' Marcelli (sic enim appellabat) laudataque honorificentissime et aequitate tua et prudentia repente praeter spem dixit se senatui roganti de Marcello ne ominis quidem causa negaturum. Fecerat autem hoc senatus, ut, cum a L. Pisone mentio esset facta de M. Marcello et C. Marcellus se ad Caesaris pedes abiecisset, cunctus consurgeret et ad Caesarem supplex accederet. Noli quaerere; ita mihi pulcher hic dies visus est, ut speciem aliquam viderer videre quasi reviviscentis rei publicae. Itaque, cum omnes ante 4
me rogati gratias Caesari egissent praeter Volcacium (is enim, si eo loco esset, negavit se facturum fuisse), ego rogatus mutavi meum consilium. Nam statueram non me hercule inertia, sed desiderio pristinae dignitatis in perpetuum tacere. Fregit hoc meum consilium et Caesaris magnitudo animi et senatus officium; itaque pluribus verbis egi Caesari gratias, meque metuo ne etiam in ceteris rebus honesto otio privarim, quod erat unum solacium in malis. Sed tamen, quoniam effugi eius offensionem, qui fortasse arbitraretur me hanc rem publicam non putare, si perpetuo tacerem, modice hoc faciam aut etiam intra modum, ut et illius voluntati et meis studiis serviam. Nam, etsi a prima aetate me omnis ars et doctrina liberalis et maxime philo-

3 quae] quae in *Boot* 4 vincimus *Ernesti* 7 armis *M*: armis civilibus *GR* 8 sit *codd.*: est *Wesenberg* 12 ominis *RM*[c]: ominus *M*: hominis *G* 14 C. *Baiter*: cum *codd.*: cum C. *Klotz*

sophia delectavit, tamen hoc studium cotidie ingravescit, credo, et aetatis maturitate ad prudentiam et iis temporum
5 vitiis, ut nulla res alia levare animum molestiis possit. A quo studio te abduci negotiis intellego ex tuis litteris, sed tamen aliquid iam noctes te adiuvabunt.

Servius tuus vel potius noster summa me observantia colit; cuius ego cum omni probitate summaque virtute tum studiis doctrinaque delector. Is mecum saepe de tua mansione aut decessione communicat. Adhuc in hac sum sententia, nihil ut faciamus nisi quod maxime Caesar velle videatur. Res sunt eius modi, ut, si Romae sis, nihil praeter tuos delectare possit. De reliquis nihil melius ipso est Caesare, cetera sunt eius modi, ut, si alterum utrum necesse sit, audire ea malis quam videre. Hoc nostrum consilium nobis minime iucundum est, qui te videre cupimus, sed consulimus tibi. Vale.

V *Scr. Athenis circ. medio m. Mart. a. 709 (45).*

SERVIVS CICERONI S.

1 Postea quam mihi renuntiatum est de obitu Tulliae, filiae tuae, sane quam pro eo ac debui, graviter molesteque tuli communemque eam calamitatem existimavi; qui, si istic adfuissem, neque tibi defuissem coramque meum dolorem tibi declarassem. Etsi genus hoc consolationis miserum atque acerbum est, propterea quia, per quos ea confieri debet, propinquos ac familiaris, ii ipsi pari molestia adficiuntur neque sine lacrimis multis id conari possunt, uti magis ipsi videantur aliorum consolatione indigere quam aliis posse suum officium praestare, tamen, quae in praesentia in mentem mihi venerunt, decrevi brevi ad te per-

12 Caesare *R*: cesare et *G*: ceteri et *M Baiter, Wesenberg*: *del.* Caesare *Boot* 13 sunt *GR*: *om. M* 20 sane quam *M*: sane *GR* 23 miserum *Vict.*: mirum *codd.*

scribere, non quo ea te fugere existimem, sed quod forsitan dolore impeditus minus ea perspicias.

2 Quid est quod tanto opere te commoveat tuus dolor intestinus? Cogita, quem ad modum adhuc fortuna nobiscum egerit; ea nobis erepta esse, quae hominibus non minus quam liberi cara esse debent, patriam, honestatem, dignitatem, honores omnis. Hoc uno incommodo addito quid ad dolorem adiungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere iam debet atque omnia minoris existimare? An illius vicem, cedo, doles? 3 Quotiens in eam cogitationem necesse est et tu veneris et nos saepe incidimus, hisce temporibus non pessime cum iis esse actum, quibus sine dolore licitum est mortem cum vita commutare! Quid autem fuit quod illam hoc tempore ad vivendum magno opere invitare posset? quae res, quae spes, quod animi solacium? ut cum aliquo adulescente primario coniuncta aetatem gereret? Licitum est tibi, credo, pro tua dignitate ex hac iuventute generum deligere, cuius fidei liberos tuos te tuto committere putares. An ut ea liberos ex sese pareret, quos cum florentis videret laetaretur, qui rem a parente traditam per se tenere possent, honores ordinatim petituri essent in re publica, in amicorum negotiis libertate sua usuri? Quid horum fuit quod non priusquam datum est ademptum sit? At vero malum est liberos amittere. Malum; nisi hoc peius sit, haec sufferre et perpeti. 4 Quae res mihi non mediocrem consolationem attulit, volo tibi commemorare, si forte eadem res tibi dolorem minuere possit.

Ex Asia rediens cum ab Aegina Megaram versus navigarem, coepi regiones circumcirca prospicere. Post me

10 An *codd.*: At *Man.* cedo *Tyrrell*: credo *codd.*: Cicero *Munro* 17 gereret *codd. cf. Petron.* 63: ageret *Crat.*: degeret *Kayser* 23 usuri *Gulielmius Wesenberg*: uti *codd.*: usi *Martyni-Lag.*: uterentur *Ernesti* 25 sit] est *Wesenberg* 29 Megaram *M, cf. De Div.* i. 57: megarem *GR*: Megara *Madvig*

erat Aegina, ante me Megara, dextra Piraeus, sinistra Corinthus, quae oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata et diruta ante oculos iacent. Coepi egomet mecum sic cogitare: 'Hem! nos homunculi indignamur, si quis nostrum interiit aut occisus est, quorum vita brevior esse debet, cum uno loco tot oppidum cadavera proiecta iacent? Visne tu te, Servi, cohibere et meminisse hominem te esse natum?' Crede mihi, cogitatione ea non mediocriter sum confirmatus. Hoc idem, si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas. Modo uno tempore tot viri clarissimi interierunt, de imperio populi Romani tanta deminutio facta est, omnes provinciae conquassatae sunt; in unius mulierculae animula si iactura facta est, tanto opere commoveris? Quae si hoc tempore non diem suum obisset, paucis post annis tamen ei moriendum fuit,
5 quoniam homo nata fuerat. Etiam tu ab hisce rebus animum ac cogitationem tuam avoca atque ea potius reminiscere, quae digna tua persona sunt, illam, quam diu ei opus fuerit, vixisse, una cum re publica fuisse, te, patrem suum, praetorem, consulem, augurem vidisse, adulescentibus primariis nuptam fuisse, omnibus bonis prope perfunctam esse, cum res publica occideret vita excessisse. Quid est quod tu aut illa cum fortuna hoc nomine queri possitis? Denique noli te oblivisci Ciceronem esse et eum, qui aliis consueris praecipere et dare consilium, neque imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitentur tenere se medicinae scientiam, ipsi se curare non possunt, sed potius, quae aliis tute praecipere soles, ea tute tibi subiace atque apud animum propone.
6 Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat ac molliat. Hoc te exspectare tempus tibi turpe est ac non

19 fuisse] floruisse *Schütz, sed Lambino quoque notum* 22 perfructam *Wölfflin* 26 imitare *codd., scilicet infin. ab 'imito,' cf. Varr. ap. Nonium* p. 473, 18: imitari *Mc Müller*

ei rei sapientia tua te occurrere. Quod si qui etiam inferis sensus est, qui illius in te amor fuit pietasque in omnis suos, hoc certe illa te facere non vult. Da hoc illi mortuae, da ceteris amicis ac familiaribus, qui tuo dolore maerent, da patriae, ut, si qua in re opus sit, opera et consilio tuo uti possit. Denique, quoniam in eam fortunam devenimus, ut etiam huic rei nobis serviendum sit, noli committere ut quisquam te putet non tam filiam quam rei publicae tempora et aliorum victoriam lugere.

Plura me ad te de hac re scribere pudet, ne videar prudentiae tuae diffidere. Qua re, si hoc unum proposuero, finem faciam scribendi: Vidimus aliquotiens secundam pulcherrime te ferre fortunam magnamque ex ea re te laudem apisci; fac aliquando intellegamus adversam quoque te aeque ferre posse neque id maius, quam debeat, tibi onus videri, ne ex omnibus virtutibus haec una tibi videatur deesse.

Quod ad me attinet, cum te tranquilliorem animo esse cognoro, de iis rebus, quae hic geruntur, quemadmodumque se provincia habeat, certiorem faciam. Vale.

VI *Scr. in Attici Ficuleano medio m. Apr. a. 709 (45).*

M. CICERO S. D. SER. SVLPICIO.

Ego vero, Servi, vellem, ut scribis, in meo gravissimo 1
casu adfuisses; quantum enim praesens me adiuvare potueris et consolando et prope aeque dolendo, facile ex eo intellego, quod litteris lectis aliquantum adquievi. Nam et ea scripsisti, quae levare luctum possent, et in me consolando non mediocrem ipse animi dolorem adhibuisti. Servius tamen tuus omnibus officiis, quae illi tempori tribui potuerunt, declaravit et quanti ipse me faceret et quam suum

14 apisci *M*: adipisci *GR* 18 tranquilliore *Martyni-Lag.* 26 lectis tuis *N*

talem erga me animum tibi gratum putaret fore. Cuius officia iucundiora scilicet saepe mihi fuerunt, numquam tamen gratiora. Me autem non oratio tua solum et societas paene aegritudinis, sed etiam auctoritas consolatur; turpe enim esse existimo me non ita ferre casum meum, ut tu tali sapientia praeditus ferendum putas. Sed opprimor interdum et vix resisto dolori, quod ea me solacia deficiunt, quae ceteris, quorum mihi exempla propono, simili in fortuna non defuerunt. Nam et Q. Maximus, qui filium consularem, clarum virum et magnis rebus gestis, amisit, et L. Paullus, qui duo septem diebus, et vester Galus et M. Cato, qui summo ingenio, summa virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, ut eorum luctum ipsorum dignitas
2 consolaretur ea, quam ex re publica consequebantur; mihi autem amissis ornamentis iis, quae ipse commemoras, quaeque eram maximis laboribus adeptus, unum manebat illud solacium, quod ereptum est. Non amicorum negotiis, non rei publicae procuratione impediebantur cogitationes meae, nihil in foro agere libebat, aspicere curiam non poteram, existimabam, id quod erat, omnis me et industriae meae fructus et fortunae perdidisse. Sed, cum cogitarem haec mihi tecum et cum quibusdam esse communia, et cum frangerem iam ipse me cogeremque illa ferre toleranter, habebam quo confugerem, ubi conquiescerem, cuius in sermone et suavitate omnis curas doloresque deponerem. Nunc autem hoc tam gravi vulnere etiam illa, quae consanuisse videbantur, recrudescunt; non enim, ut tum me a re publica maestum domus excipiebat, quae levaret, sic nunc domo maerens ad rem publicam confugere possum, ut in eius bonis adquiescam. Itaque et domo absum et foro, quod nec eum dolorem, quem de re publica capio, domus iam consolari potest nec domesticum res publica.

2 fuerunt *Crat.* : fuerint *codd.* 11 Galus *M* : Gallus *GR*, *cf. Reid ad Lael.*, p. 156 23 cogeremque *GR* : cogerem *M* 31 de *GR* : ad *corr. in* ax *M* : a *M*r : e *Lamb.* : *del. Wesenberg*

Quo magis te exspecto teque videre quam primum cupio ; 3 maius mihi solacium adferre ratio nulla potest quam coniunctio consuetudinis sermonumque nostrorum ; quamquam sperabam tuum adventum (sic enim audiebam) appropinquare. Ego autem cum multis de causis te exopto quam primum videre, tum etiam ut ante commentemur inter nos, qua ratione nobis traducendum sit hoc tempus, quod est totum ad unius voluntatem accommodandum et prudentis et liberalis et, ut perspexisse videor, nec a me alieni et tibi amicissimi. Quod cum ita sit, magnae tamen est deliberationis, quae ratio sit ineunda nobis non agendi aliquid, sed illius concessu et beneficio quiescendi. Vale.

VII *Scr. Romae post Id. Sext. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. M. MARCELLO.

Etsi eo te adhuc consilio usum intellego, ut id repre- 1 hendere non audeam, non quin ab eo ipse dissentiam, sed quod ea te sapientia esse iudicem, ut meum consilium non anteponam tuo, tamen et amicitiae nostrae vetustas et tua summa erga me benevolentia, quae mihi iam a pueritia tua cognita est, me hortata est ut ea scriberem ad te, quae et saluti tuae conducere arbitrarer et non aliena esse ducerem a dignitate.

Ego eum te esse, qui horum malorum initia multo ante 2 videris, consulatum magnificentissime atque optime gesseris, praeclare memini ; sed idem etiam illa vidi, neque te consilium civilis belli ita gerendi nec copias Cn. Pompei nec genus exercitus probare semperque summe diffidere ; qua in sententia me quoque fuisse memoria tenere te arbitror. Itaque neque tu multum interfuisti rebus gerendis et ego

2 maius mihi solacium (solatium *R*) afferre ratio *GR* : maior mihi uatio mihi adferre *M* : maior mihi levatio adferri *Vict.* 17 iudico *Kleyn*

id semper egi, ne interessem; non enim iis rebus pugnabamus, quibus valere poteramus, consilio, auctoritate, causa, quae erant in nobis superiora, sed lacertis et viribus, quibus pares non eramus. Victi sumus igitur aut, si vinci dignitas non potest, fracti certe et abiecti. In quo tuum consilium nemo potest non maxime laudare, quod cum spe vincendi simul abiecisti certandi etiam cupiditatem ostendistique sapientem et bonum civem initia belli civilis invitum sus-
3 cipere, extrema libenter non persequi. Qui non idem consilium quod tu secuti sunt, eos video in duo genera esse distractos; aut enim renovare bellum conati sunt, ii qui se in Africam contulerunt, aut quem ad modum nos victori sese crediderunt. Medium quoddam tuum consilium fuit, qui hoc fortasse humilis animi duceres, illud pertinacis. Fateor a plerisque vel dicam ab omnibus sapiens tuum consilium, a multis etiam magni ac fortis animi iudicatum; sed habet ista ratio, ut mihi quidem videtur, quendam modum, praesertim cum nihil tibi deesse arbitrer ad tuas fortunas omnis obtinendas praeter voluntatem. Sic enim intellexi, nihil aliud esse quod dubitationem adferret ei, penes quem est potestas, nisi quod vereretur ne tu illud beneficium omnino non putares. De quo quid sentiam, nihil attinet
4 dicere, cum appareat, ipse quid fecerim. Sed tamen, si iam ita constituisses, ut abesse perpetuo malles quam ea, quae nolles, videre, tamen id cogitare deberes, ubicumque esses, te fore in eius ipsius, quem fugeres, potestate. Qui si facile passurus esset te carentem patria et fortunis tuis quiete et libere vivere, cogitandum tibi tamen esset Romaene et domi tuae, cuicuimodi res esset, an Mitylenis aut Rhodi malles vivere. Sed cum ita late pateat eius potestas, quem

12 victori sese *Vict.* : victores esse *M* : victos se esse *GR* 23 tamen, si] tametsi *Ernesti* 29 cuicuimodi *Lamb.* : cuiusmodi *MG* : huiusmodi *R* Mitylenis *M* : mitulenis *G* : mitilenis *R*. *Inter* Mityl- *et* Mytil- *codices et inscriptiones variant, nummi fere semper* Mytil- ; *cf. ad* xvi. 21. 5

veremur, ut terrarum orbem complexa sit, nonne mavis sine periculo tuae domi esse quam cum periculo alienae? Equidem, etiam si oppetenda mors esset, domi atque in patria mallem quam in externis atque alienis locis. Hoc idem omnes, qui te diligunt, sentiunt; quorum est magna pro tuis maximis clarissimisque virtutibus multitudo. Habemus 5 etiam rationem rei familiaris tuae, quam dissipari nolumus. Nam, etsi nullam potest accipere iniuriam, quae futura perpetua sit, propterea quod neque is, qui tenet rem publicam, patietur neque ipsa res publica, tamen impetum praedonum in tuas fortunas fieri nolo; ii autem qui essent, auderem scribere, nisi te intellegere confiderem.

Hic te unius sollicitudines, unius etiam multae et assiduae 6 lacrimae, C. Marcelli, fratris optimi, deprecantur. Nos cura et dolore proximi sumus, precibus tardiores, quod ius adeundi, cum ipsi deprecatione eguerimus, non habemus; gratia tantum possumus quantum victi; sed tamen consilio, studio Marcello non desumus. A tuis reliquis non adhibemur; ad omnia parati sumus.

VIII *Scr. Romae in. m. Sext. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. M. MARCELLO.

Neque monere te audeo, praestanti prudentia virum, 1 nec confirmare, maximi animi hominem unumque fortissimum, consolari vero nullo modo. Nam, si ea, quae acciderunt, ita fers, ut audio, gratulari magis virtuti debeo quam consolari dolorem tuum; sin te tanta mala rei publicae frangunt, non ita abundo ingenio, ut te consoler, cum ipse me non possim. Reliquum est igitur, ut tibi me in omni re eum praebeam praestemque et ad omnia, quae tui velint, ita sim praesto, ut me non solum omnia debere

8 potes *Vict.* 29 et *Lamb.* : ut *codd.*

†tua causa, sed causa quoque, etiam quae non possim, putem.
2 Illud tamen vel tu me monuisse vel censuisse puta vel propter benevolentiam tacere non potuisse, ut, quod ego facio, tu quoque animum inducas, si sit aliqua res publica, in ea te esse oportere iudicio hominum reque principem, necessitate cedentem tempori; sin autem nulla sit, hunc tamen aptissimum esse etiam ad exsulandum locum. Si enim libertatem sequimur, qui locus hoc dominatu vacat? sin qualemcumque locum, quae est domestica sede iucundior? Sed, mihi crede, etiam is, qui omnia tenet, favet ingeniis, nobilitatem vero et dignitates hominum, quantum ei res et ipsius causa concedit, amplectitur. Sed plura quam statueram. Redeo ergo ad unum illud, me tuum esse; fore cum tuis, si modo erunt tui, si minus, me certe in omnibus rebus satis nostrae coniunctioni amorique facturum. Vale.

IX *Scr. Romae post Id. Sext. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. M. MARCELLO.

1 Etsi perpaucis ante diebus dederam Q. Mucio litteras ad te pluribus verbis scriptas, quibus declaraveram, quo te animo censerem esse oportere et quid tibi faciendum arbitrarer, tamen, cum Theophilus, libertus tuus, proficisceretur, cuius ego fidem erga te benevolentiamque perspexeram, sine meis litteris eum ad te venire nolui. Isdem igitur te rebus etiam atque etiam hortor, quibus superioribus litteris hortatus sum, ut in ea re publica, quaecumque est, quam primum velis esse. Multa videbis fortasse, quae nolis, non plura tamen, quam audis cotidie. Non est porro tuum uno sensu solum oculorum moveri, cum idem illud auribus per-
2 cipias, quod etiam maius videri solet, minus laborare. At

1 tua causa . . . etiam] tua causa sed posse quoque etiam *Müller, fort. recte*: tua causa quae possim in tua causa sed etiam *Lehmann*; *alii similia* 24 igitur *M*: ergo *G* te *vett.*: de *codd.*: te de *Lamb.*

tibi ipsi dicendum erit aliquid, quod non sentias, aut faciendum, quod non probes. Primum tempori cedere, id est necessitati parere, semper sapientis est habitum; deinde non habet, ut nunc quidem est, id viti res. Dicere fortasse quae sentias non licet, tacere plane licet. Omnia enim delata ad unum sunt; is utitur consilio ne suorum quidem, sed suo. Quod non multo secus fieret, si is rem publicam teneret, quem secuti sumus. An, qui in bello, cum omnium nostrum coniunctum esset periculum, suo et certorum hominum minime prudentium consilio uteretur, eum magis communem censemus in victoria futurum fuisse, quam incertis in rebus fuisset? et, qui nec te consule tuum sapientissimum consilium secutus esset nec fratre tuo consulatum ex auctoritate tua gerente vobis auctoribus uti voluerit, nunc omnia tenentem nostras sententias desideraturum censes fuisse? Omnia sunt misera in bellis civilibus, quae maiores 3
nostri ne semel quidem, nostra aetas saepe iam sensit, sed miserius nihil quam ipsa victoria; quae, etiam si ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit, ut, etiam si natura tales non sint, necessitate esse cogantur; multa enim victori eorum arbitrio, per quos vicit, etiam invito facienda sunt. An tu non videbas mecum simul, quam illa crudelis esset futura victoria? Igitur tunc quoque careres patria, ne quae nolles videres? 'Non,' inquies; 'ego enim ipse tenerem opes et dignitatem meam.' At erat tuae virtutis in minimis tuas res ponere, de re publica vehementius laborare. Deinde qui finis istius consili est? nam adhuc et factum tuum probatur, et ut in tali re etiam fortuna laudatur, factum, quod et initium belli necessario secutus sis et extrema sapienter persequi nolueris, fortuna, quod honesto otio tenueris et statum et famam dignitatis tuae. Nunc vero nec locus tibi ullus dulcior esse debet patria, nec eam diligere minus debes, quod deformior est, sed misereri potius nec eam multis claris viris orbatam

4 privare etiam aspectu tuo. Denique, si fuit magni animi non esse supplicem victori, vide ne superbi sit aspernari eiusdem liberalitatem et, *si* sapientis est carere patria, duri non desiderare; et, si re publica non possis frui, stultum est nolle privata. Caput illud est, ut, si ista vita tibi commodior esse videatur, cogitandum tamen sit, ne tutior non sit. Magna gladiorum est licentia, sed in externis locis minor etiam ad facinus verecundia. Mihi salus tua tantae curae est, ut Marcello, fratri tuo, aut par aut certe proximus sim; tuum est consulere temporibus et incolumitati et vitae et fortunis tuis.

X

Scr. Romae in. m. Nov. a. 708 (46).

CICERO MARCELLO S.

1 Etsi nihil erat novi, quod ad te scriberem, magisque litteras tuas iam exspectare incipiebam vel te potius ipsum, tamen, cum Theophilus proficisceretur, non potui nihil ei litterarum dare. Cura igitur ut quam primum venias; venies enim, mihi crede, exspectatus, neque solum nobis, id est tuis, sed prorsus omnibus. Venit enim mihi in mentem subvereri interdum, ne te delectet tarda decessio. Quod si nullum haberes sensum nisi oculorum, prorsus tibi ignoscerem, si quosdam nolles videre; sed, cum leviora non multo essent, quae audirentur, quam quae viderentur, suspicarer autem multum interesse rei familiaris tuae te quam primum venire, idque in omnis partis valeret, putavi ea de re te esse admonendum. Sed quoniam, quid mihi placeret, ostendi, reliqua tu pro tua prudentia considerabis; me tamen velim, quod ad tempus te exspectemus, certiorem facias.

3 si *add. vett.* est *del. Madvig* 4 stultum est] *del. Madvig*: stultum *Heusinger*: stultum sit *coni. Wesenberg*: stulti *Martyni-Lag.* 25 idque *Vict.*: atque *codd.*: atque id *Orelli*

XI

Scr. Mytilenis m. Oct. a. 708 (46).

MARCELLVS CICERONI S.

1 Plurimum valuisse apud me tuam semper auctoritatem cum in omni re tum in hoc maxime negotio potes existimare. Cum mihi C. Marcellus, frater amantissimus mei, non solum consilium daret, sed precibus quoque me obsecraret, non prius mihi persuadere potuit, quam tuis est effectum litteris ut uterer vestro potissimum consilio. Res quem ad modum sit acta, vestrae litterae mihi declarant. Gratulatio tua etsi est mihi probatissima, quod ab optimo fit animo, tamen hoc mihi multo iucundius est et gratius, quod in summa paucitate amicorum, propinquorum ac necessariorum, qui vere meae saluti faverent, te cupidissimum mei singularemque mihi benevolentiam praestitisse cognovi. **2** Reliqua sunt eius modi, quibus ego, quoniam haec erant tempora, facile et aequo animo carebam; hoc vero eius modi esse statuo, ut sine talium virorum et amicorum benevolentia neque in adversa neque in secunda fortuna quisquam vivere possit. Itaque in hoc ego mihi gratulor; tu vero ut intellegas homini amicissimo te tribuisse officium, re tibi praestabo. Vale.

XII

Scr. Athenis pr. K. Iunias a. 709 (45).

SERVIVS CICERONI SAL. PLVR.

1 Etsi scio non iucundissimum me nuntium vobis allaturum, tamen, quoniam casus et natura in nobis dominatur, visum est faciendum, quoquo modo res se haberet, vos certiores facere. A. d. x K. Iun. cum ab Epidauro Piraeum navi

3 Plurimum *GRMr*: plurimam *M et Index MR* 5 C] consul *codd.* 23 SAL. PLVR. *Baiter*: SALVTEM PLVRIBVS VERBIS *M vulg.*: *om. GR*: S. D.—S. V. B. E. *coni. Orelli* 25 nobis *R*: bonis *MG* dominantur *Lamb.* 26 faciendum . . . facere *codd.*: faciendum, quoquo m. r. s. h., ut v. c. facerem *Martyni-Lag.*: faciendum *del. Lamb.*

advectus essem, ibi *M.* Marcellum, conlegam nostrum, conveni eumque diem ibi consumpsi, ut cum eo essem. Postero die cum ab eo digressus essem eo consilio, ut ab Athenis in Boeotiam irem reliquamque iuris dictionem absolverem, ille, ut aiebat, supra Maleas in Italiam versus
2 navigaturus erat. Post diem tertium eius diei cum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter hora decima noctis P. Postumius, familiaris eius, ad me venit et mihi nuntiavit M. Marcellum, conlegam nostrum, post cenae tempus a P. Magio Cilone, familiare eius, pugione percussum esse et duo vulnera accepisse, unum in stomacho, alterum in capite secundum aurem; sperare tamen eum vivere posse; Magium se ipsum interfecisse postea; se a Marcello ad me missum esse, qui haec nuntiaret et rogaret, uti medicos ei mitterem. Itaque medicos coegi et e vestigio eo sum profectus prima luce. Cum non longe a Piraeo abessem, puer Acidini obviam mihi venit cum codicillis, in quibus erat scriptum paulo ante lucem Marcellum diem suum obisse. Ita vir clarissimus ab homine deterrimo acerbissima morte est adfectus, et, cui inimici propter dignitatem pepercerant, inventus est amicus, qui ei mortem
3 offerret. Ego tamen ad tabernaculum eius perrexi. Inveni duos libertos et pauculos servos; reliquos aiebant profugisse metu perterritos, quod dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset. Coactus sum in eadem illa lectica, qua ipse delatus eram, meisque lecticariis in urbem eum referre ibique pro ea copia, quae Athenis erat, funus ei satis amplum faciendum curavi. Ab Atheniensibus, locum sepulturae intra urbem ut darent, impetrare non potui, quod religione se impediri dicerent, neque tamen id antea cui-

1 M. *add. Orelli* 3 cum ab . . . essem *vulg.* : ab eo digressus cum essem *GR* (*idemque M sed om.* cum): ab eo digressus sum *Streicher* 5 Maleas *Man.* : Malcam *Lamb.* : maias *M* : Kal. Maias *GR* 10 familiare *M* : -em *GR* : -i *Crat.* 12 sperari *Baiter* 15 ei mitterem . . . medicos *GR* : *om. M*

quam concesserant. Quod proximum fuit, uti in quo vellemus gymnasio eum sepeliremus, nobis permiserunt. Nos in nobilissimo orbi terrarum gymnasio Academiae locum delegimus ibique eum combussimus posteaque curavimus, ut eidem Athenienses in eodem loco monumentum ei marmoreum faciendum locarent. Ita, quae nostra officia fuerunt pro collegio et pro propinquitate, et vivo et mortuo omnia ei praestitimus. Vale. D. pr. K. Iun. Athenis.

XIII *Scr. Romae in. m. Sext. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. P. FIGVLO.

Quaerenti mihi iam diu, quid ad te potissimum scriberem, 1
non modo certa res nulla, sed ne genus quidem litterarum usitatum veniebat in mentem. Unam enim partem et consuetudinem earum epistularum, quibus secundis rebus uti solebamus, tempus eripuerat, perfeceratque fortuna, ne quid tale scribere possem aut omnino cogitare. Relinquebatur triste quoddam et miserum et his temporibus consentaneum genus litterarum. Id quoque deficiebat me, in quo debebat esse aut promissio auxili alicuius aut consolatio doloris tui. Quod pollicerer, non erat; ipse enim pari fortuna †adiectus aliorum opibus casus meos sustentabam, saepiusque mihi veniebat in mentem queri, quod ita viverem, quam gaudere, quod viverem. Quamquam enim nulla me ipsum privatim 2
pepulit insignis iniuria nec mihi quicquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultro mihi Caesar detulerit, tamen non nihil eis conficior curis, ut ipsum, quod maneam in vita, peccare me existimem. Careo enim cum familiarissimis multis, quos aut mors eripuit nobis aut distraxit fuga, tum omnibus amicis, quorum benevolentiam nobis

3 orbi *M*: orbis *GR* 16 tale *M*: tibi tale *GR* 20 adiectus *M*: adfectus *GR*: adflictus *vett.*: abiectus *Orelli*: *fort.* deiectus (ad- *pro* de- *ut* iv. 6. 2) 26 non nihil eis *Baiter*: nihil eis *codd.*: nihilominus eis *vett.*: multeis *Klotz* ut id ipsum *Baiter*, *cf.* vi. 19. 2

conciliarat per me quondam te socio defensa res publica, versorque in eorum naufragiis et bonorum direptionibus nec audio solum, quod ipsum esset miserum, sed etiam id ipsum video, quo nihil est acerbius, eorum fortunas dissipari, quibus nos olim adiutoribus illud incendium exstinximus, et, in qua urbe modo gratia, auctoritate, gloria floruimus, in ea nunc his quidem omnibus caremus; obtinemus ipsius Caesaris summam erga nos humanitatem, sed ea plus non potest quam vis et mutatio omnium rerum atque temporum.

3 Itaque orbus iis rebus omnibus, quibus et natura me et voluntas et consuetudo adsuefecerat, cum ceteris, ut quidem videor, tum mihi ipse displiceo. Natus enim ad agendum semper aliquid dignum viro nunc non modo agendi rationem nullam habeo, sed ne cogitandi quidem et, qui antea aut obscuris hominibus aut etiam sontibus opitulari poteram, nunc P. Nigidio, uni omnium doctissimo et sanctissimo et maxima quondam gratia et mihi certe amicissimo, ne benigne quidem polliceri possum. Ergo hoc ereptum est

4 litterarum genus. Reliquum est, ut consoler et adferam rationes, quibus te a molestiis coner abducere. At ea quidem facultas vel tui vel alterius consolandi in te summa est, si umquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quae ab exquisita quadam ratione et doctrina proficiscitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid sit forti et sapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid studia, quid artes, quibus a pueritia floruisti, a te flagitent, tu videbis; ego, quod intellegere et sentire, quia sum Romae et quia curo attendoque, possum, id tibi adfirmo, te in istis molestiis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum, in iis autem, in quibus etiam nos sumus, fortasse semper fore.

5 Videor mihi perspicere primum ipsius animum, qui plurimum potest, propensum ad salutem tuam. Non scribo hoc temere; quo minus familiaris sum, hoc sum ad investigan-

dum curiosior. Quo facilius, quibus est iratior, respondere tristius possit, hoc est adhuc tardior ad te molestia liberandum; familiares vero eius, et ii quidem, qui illi iucundissimi sunt, mirabiliter de te et loquuntur et sentiunt. Accedit eodem vulgi voluntas vel potius consensus omnium. Etiam illa, quae minimum nunc quidem potest, sed possit necessest, res publica, quascumque viris habebit, ab iis ipsis, *a* quibus tenetur, de te propediem, mihi crede, impetrabit.

Redeo igitur ad id, ut iam tibi etiam pollicear aliquid, 6
quod primo omiseram. Nam et complectar eius familiarissimos, qui me admodum diligunt multumque mecum sunt, et in ipsius consuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clausit, insinuabo et certe omnis vias persequar, quibus putabo ad id, quod volumus, pervenire posse. In hoc toto genere plura faciam quam scribere audeo. Cetera, quae tibi a multis prompta esse certo scio, a me sunt paratissima. Nihil in re familiari mea est, quod ego meum malim esse quam tuum. Hac de re et de hoc genere toto hoc scribo parcius, quod te id, quod ipse confido, sperare malo, te esse usurum tuis.

Extremum illud est, ut te orem et obsecrem, animo ut 7
maximo sis nec ea solum memineris, quae ab aliis magnis viris accepisti, sed illa etiam, quae ipse ingenio studioque peperisti. Quae si conliges, et sperabis omnia optime et quae accident, qualiacumque erunt, sapienter feres. Sed haec tu melius vel optime omnium; ego, quae pertinere ad te intellegam, studiosissime omnia diligentissimeque curabo tuorumque tristissimo meo tempore meritorum erga me memoriam conservabo.

6 possit] plus iam possit *Wesenberg*: *fort.* postea multum possit 7 a *add. Lamb.* 12 ipsius me *Lamb.* 14 perveniri *Lamb.* 24 optima *Madvig*

XIV *Scr. Romae in. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. CN. PLANCIO.

1 Binas a te accepi litteras Corcyrae datas; quarum alteris mihi gratulabare, quod audisses me meam pristinam dignitatem obtinere, alteris dicebas te velle, quae egissem, bene et feliciter evenire. Ego autem, si dignitas est bene de re publica sentire et bonis viris probare quod sentias, obtineo dignitatem meam; sin autem in eo dignitas est, si, quod sentias, aut re efficere possis aut denique libera oratione defendere, ne vestigium quidem ullum est reliquum nobis dignitatis, agiturque praeclare, si nosmet ipsos regere possumus, ut ea, quae partim iam adsunt, partim impendent, moderate feramus; quod est difficile in eius modi bello, cuius exitus ex altera parte caedem ostentet, ex altera servi-

2 tutem. Quo in periculo non nihil me consolatur, cum recordor haec me tum vidisse, cum secundas etiam res nostras, non modo adversas pertimescebam videbamque, quanto periculo de iure publico disceptaretur armis; quibus si ii vicissent, ad quos ego pacis spe, non belli cupiditate adductus accesseram, tamen intellegebam, et iratorum hominum et cupidorum et insolentium quam crudelis esset futura victoria, sin autem victi essent, quantus interitus esset futurus civium partim amplissimorum, partim etiam optimorum, qui me haec praedicentem atque optime consulentem saluti suae malebant nimium timidum quam satis prudentem existimari.

3 Quod autem mihi de eo, quod egerim, gratularis, te ita velle certo scio; sed ego tam misero tempore nihil novi consili cepissem, nisi in reditu meo nihilo meliores res domesticas quam rem publicam offendissem. Quibus enim pro meis immortalibus beneficiis carissima mea salus et

3 Corcyra *Martyni-Lag.* 14 ostentet] *M*[1]: -tat *M*[c]*G*, *fort. recte*, *cf.* iv. 11. 2 (carebam): ostendat *R*

meae fortunae esse debebant, cum propter eorum scelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil insidiis vacuum viderem, novarum me necessitudinum fidelitate contra veterum perfidiam muniendum putavi. Sed de nostris rebus satis vel etiam nimium multa.

De tuis velim ut eo sis animo, quo debes esse, id est ut 4
ne quid tibi praecipue timendum putes. Si enim status erit aliquis civitatis, quicumque erit, te omnium periculorum video expertem fore; nam alteros tibi iam placatos esse intellego, alteros numquam iratos fuisse. De mea autem in te voluntate sic velim iudices, me, quibuscumque rebus opus esse intellegam, quamquam videam, qui sim hoc tempore et quid possim, opera tamen et consilio, studio quidem certe rei, famae, saluti tuae praesto futurum. Tu velim, et quid agas et quid acturum te putes, facias me quam diligentissime certiorem. Vale.

XV *Scr. Romae paulo post ep. xiv a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. CN. PLANCIO.

Accepi perbrevis tuas litteras; quibus id, quod scire 1
cupiebam, cognoscere non potui, cognovi autem id, quod mihi dubium non fuit; nam quam fortiter ferres communis miserias, non intellexi, quam me amares, facile perspexi. Sed hoc scieram, illud si scissem, ad id meas litteras accommodavissem. Sed, tamen etsi antea scripsi quae existimavi 2
scribi oportere, tamen hoc tempore breviter commonendum putavi, ne quo *in* periculo te proprio existimares esse. In magno omnes, sed tamen in communi sumus. Qua re non debes aut propriam fortunam et praecipuam postulare aut communem recusare. Quapropter eo animo simus inter nos, quo semper fuimus; quod de te sperare, de me praestare possum.

12 video *Wesenberg* 25 hoc te tempore *Wesenberg* 26 in *add. Lamb.*

LIBER QVINTVS

AD Q. METELLVM ET CETEROS

I *Scr. in Gallia m. Ian. a. 692 (62).*

Q. METELLVS Q. F. CELER PROCOS. S. D. M. TVLLIO CICERONI.

Si vales, benest. Existimaram pro mutuo inter nos animo 1
et pro reconciliata gratia nec absentem *me a te* ludibrio laesum iri nec Metellum fratrem ob dictum capite ac fortunis per te oppugnatum iri. Quem si parum pudor ipsius defendebat, debebat vel familiae nostrae dignitas vel meum studium erga vos remque publicam satis sublevare. Nunc video illum circumventum, me desertum, a quibus minime conveniebat. Itaque in luctu et squalore sum, qui 2
provinciae, qui exercitui praesum, qui bellum gero. Quae quoniam nec ratione nec maiorum nostrorum clementia administrastis, non erit mirandum, si vos paenitebit. Te tam mobili in me meosque esse animo non sperabam. Me interea nec domesticus dolor nec cuiusquam iniuria ab re p. abducet.

II *Scr. Romae vel ex. m. Ian. vel in. Febr. a. 692 (62).*

M. TVLLIVS M. F. CICERO Q. METELLO Q. F. CELERI PROCOS. S. D.

Si tu exercitusque valetis, benest. Scribis ad me 'te 1
existimasse pro mutuo inter nos animo et pro reconciliata gratia numquam te a me ludibrio laesum iri.' Quod cuius

5 absentem *G* : -te *MR* me a te *add. Wesenberg* 13 nostrorum *G*: nostrum *MR* 15 speraram *Wesenberg*

modi sit, satis intellegere non possum, sed tamen suspicor ad te esse adlatum me in senatu, cum disputarem permultos esse qui rem p. a me conservatam dolerent, dixisse a te propinquos tuos, quibus negare non potuisses, impetrasse ut ea, quae statuisses tibi in senatu de mea laude esse dicenda, reticeres. Quod cum dicerem, illud adiunxi, mihi tecum ita dispertitum officium fuisse in rei p. salute retinenda, ut ego urbem a domesticis insidiis et ab intestino scelere, tu Italiam et ab armatis hostibus et ab occulta coniuratione defenderes, atque hanc nostram tanti et tam praeclari muneris societatem a tuis propinquis labefactatam, qui, cum tu a me rebus amplissimis atque honorificentissimis ornatus esses, timuissent ne quae mihi pars abs te
2 voluntatis mutuae tribueretur. Hoc in sermone cum a me exponeretur, quae mea exspectatio fuisset orationis tuae quantoque in errore versatus essem, visa est oratio non iniucunda, et mediocris quidam est risus consecutus non in te sed magis in errorem meum, et quod me abs te cupisse laudari aperte atque ingenue confitebar. Iam hoc non potest in te non honorifice esse dictum, me in clarissimis meis atque amplissimis rebus tamen aliquod testimonium tuae vocis habere voluisse.

3 Quod autem ita scribis: 'pro mutuo inter nos animo,' quid tu existimes esse in amicitia mutuum, nescio, equidem hoc arbitror, cum par voluntas accipitur et redditur. Ego si hoc dicam, me tua causa praetermisisse provinciam, tibi ipse levior videar esse; meae enim rationes ita tulerunt, atque eius mei consili maiorem in dies singulos fructum voluptatemque capio; illud dico, me, ut primum in contione provinciam deposuerim, statim, quem ad modum eam tibi traderem, cogitare coepisse. Nihil dico de sortitione vestra; tantum te suspicari volo, nihil in ea re per conlegam meum me insciente esse factum. Recordare cetera, quam

19 Nam *Wesenberg* 27 ipsi *Martyni-Lag.*

cito senatum illo die facta sortitione coegerim, quam multa
de te verba fecerim, cum tu ipse mihi dixisti orationem
meam non solum in te honorificam sed etiam in conlegas
tuos contumeliosam fuisse. Iam illud senatus consultum, 4
quod eo die factum est, ea praescriptione est, ut, dum id
exstabit, officium meum in te obscurum esse non possit.
Postea vero quam profectus es, velim recordere quae ego
de te in senatu egerim, quae in contionibus dixerim, quas
ad te litteras miserim. Quae cum omnia conlegeris, tu ipse
velim iudices, satisne videatur his omnibus rebus tuus adventus, cum proxime Romam venisti, mutue respondisse.

Quod scribis de 'reconciliata *gratia*' nostra, non in- 5
tellego cur reconciliatam esse dicas, quae numquam
imminutast. Quod scribis non oportuisse 'Metellum, 6
fratrem tuum, ob dictum a me oppugnari,' primum hoc
velim existimes, animum mihi istum tuum vehementer
probari et fraternam plenam humanitatis ac pietatis voluntatem; deinde, si qua ego in re fratri tuo rei publicae causa
restiterim, ut mihi ignoscas (tam enim sum amicus rei p.
quam qui maxime); si vero meam salutem contra illius
impetum in me crudelissimum defenderim, satis habeas
nihil me etiam tecum de tui fratris iniuria conqueri. Quem
ego cum comperissem omnem sui tribunatus conatum in
meam perniciem parare atque meditari, egi cum Claudia,
uxore tua, et cum vestra sorore Mucia, cuius erga me
studium pro Cn. Pompei necessitudine multis in rebus perspexeram, ut eum ab illa iniuria deterrerent. Atqui ille, 7
quod te audisse certo scio, pr. K. Ian., qua iniuria nemo
umquam in aliquo magistratu improbissimus civis adfectus
est, ea me consulem adfecit, cum rem p. conservassem,
atque abeuntem magistratu contionis habendae potestate

5 perscriptione *vett.* 12 gratia nostra *Baiter*: nostra *codd.*: gratia *Mendelssohn* 28 certo scio *GR*: certo *M*: credo *P²N* 29 aliquo *R Sternkopf*: animo *MG*: minimo *Lamb.*: infimo *Orelli*; *fort.* alio quo

privavit. Cuius iniuria mihi tamen honori summo fuit; nam, cum ille mihi nihil nisi ut iurarem permitteret, magna voce iuravi verissimum pulcherrimumque ius iurandum, quod populus idem magna voce me vere iurasse
8 iuravit. Hac accepta tam insigni iniuria tamen illo ipso die misi ad Metellum communis amicos, qui agerent cum eo, ut de illa mente desisteret. Quibus ille respondit sibi non esse integrum; etenim paulo ante in contione dixerat ei, qui in alios animum advertisset indicta causa, dicendi ipsi potestatem fieri non oportere. Hominem gravem et civem egregium! qui, qua poena senatus consensu bonorum omnium eos adfecerat, qui urbem incendere et magistratus ac senatum trucidare, bellum maximum conflare voluissent, eadem dignum iudicaret eum, qui curiam caede, urbem incendiis, Italiam bello liberasset. Itaque ego Metello, fratri tuo, praesenti restiti. Nam in senatu K. Ianuariis sic cum eo de re p. disputavi, ut sentiret sibi cum viro forti et constanti esse pugnandum. A. d. tertium Non. Ian. cum agere coepisset, tertio quoque verbo orationis suae me appellabat, mihi minabatur, neque illi quicquam deliberatius fuit quam me, quacumque ratione posset, non iudicio neque disceptatione sed vi atque impressione evertere. Huius ego temeritati si virtute atque animo non restitissem, quis esset qui me in consulatu non casu potius existimaret quam consilio fortem fuisse?

9 Haec si tu Metellum cogitare de me nescisti, debes existimare te maximis de rebus a fratre esse celatum; sin autem aliquid impertivit tibi sui consili, lenis a te et facilis existimari debeo, qui nihil tecum de his ipsis rebus expostulem. Et, si intellegis non me 'dicto' Metelli, ut scribis, sed consilio eius animoque in me inimicissimo esse commotum, cognosce nunc humanitatem meam, si humanitas appellandast in acerbissima iuiuria remissio animi ac dis-

4 item *vett.*

solutio. Nullast a me umquam sententia dicta in fratrem tuum; quotienscumque aliquid est actum, sedens iis adsensi, qui mihi lenissime sentire visi sunt. Addam illud etiam, quod iam ego curare non debui, sed tamen fieri non moleste tuli atque etiam, ut ita fieret, pro mea parte adiuvi, ut senati consulto meus inimicus, quia tuus frater erat, sublevaretur.

Quare non ego 'oppugnavi' fratrem tuum, sed fratri tuo 10
repugnavi nec in te, ut scribis, 'animo fui mobili,' sed ita
stabili, ut in mea erga te voluntate etiam desertus ab officiis
tuis permanerem. Atque hoc ipso tempore tibi paene
minitanti nobis per litteras hoc rescribo atque respondeo:
Ego dolori tuo non solum ignosco, sed summam etiam
laudem tribuo (meus enim me sensus, quanta vis fraterni
sit amoris, admonet); a te peto ut tu quoque aequum te
iudicem dolori meo praebeas; si acerbe, si crudeliter, si
sine causa sum a tuis oppugnatus, ut statuas mihi non modo
non cedendum sed etiam tuo atque exercitus tui auxilio in
eius modi causa utendum fuisse. Ego te mihi semper
amicum esse volui, me ut tibi amicissimum esse intellegeres
laboravi. Maneo in voluntate et, quoad voles tu, permanebo
citiusque amore tui fratrem tuum odisse desinam quam illius
odio quicquam de nostra benevolentia detraham.

III *Scr. in Hispania cit. a. 698 (56).*

Q. METELLVS NEPOS S. D. M. CICERONI.

Hominis importunissimi contumeliae, quibus crebris con- 1
tionibus me onerat, tuis erga me officiis leniuntur et, ut sunt
leves ab eius modi homine, a me despiciuntur, libenterque
commutata persona te mihi fratris loco esse duco. De illo 2
ne meminisse quidem volo, tametsi bis eum invitum servavi.

12 haec *Wesenberg*

De meis rebus, ne vobis multitudine litterarum molestior essem, ad Lollium perscripsi, de rationibus provinciae quid vellem fieri, ut is vos doceret et commonefaceret. Si poteris, velim pristinam tuam erga me voluntatem conserves.

IV

Scr. Dyrrhachi circ. m. Apr. a. 697 (57).

M. CICERO S. D. Q. METELLO COS.

1 Litterae Quinti fratris et T. Pomponi, necessarii mei, tantum spei dederant, ut in te non minus auxili quam in tuo conlega mihi constitutum fuerit. Itaque ad te litteras statim misi, per quas, ut fortuna postulabat, et gratias tibi egi et de reliquo tempore auxilium petii. Postea mihi non tam meorum litterae quam sermones eorum, qui hac iter faciebant, animum tuum immutatum significabant; quae res
2 fecit ut tibi litteris obstrepere non auderem. Nunc mihi Quintus frater meus mitissimam tuam orationem, quam in senatu habuisses, perscripsit; qua inductus ad te scribere sum conatus et abs te, quantum tua fert voluntas, peto quaesoque, ut tuos mecum serves potius quam propter adrogantem crudelitatem tuorum me oppugnes. Tu, tuas inimicitias ut rei p. donares, te vicisti, alienas ut contra rem p. confirmes, adduceris? Quod si mihi tua clementia opem tuleris, omnibus in rebus me fore in tua potestate tibi confirmo. Si mihi neque magistratum neque senatum neque populum auxiliari propter eam vim, quae me cum re p. vicit, licuerit, vide ne, cum velis revocare tempus omnium servandorum, cum qui servetur non erit, non possis.

21 condonares *Martyni-Lag.* 24 sin mihi *vett.* magistratus *Martyni-Lag.* 26 vide ne tum velis r. t. o. servandorum cum quia qui *Madvig* 27 servandorum *Lallemand*: reservandorum *codd.*: reip. reservandorum *Tyrrell, sed probabilius est* re- *ex* re-vocare *ortum esse*

V *Scr. Romae ex m. Nov. aut in. Dec. a. 692 (62).*

M. CICERO S. D. C. ANTONIO M. F. IMP.

Etsi statueram nullas ad te litteras mittere nisi commen- 1
daticias (non quo eas intellegerem satis apud te valere, sed
ne iis, qui me rogarent, aliquid de nostra coniunctione
imminutum esse ostenderem), tamen, cum T. Pomponius,
homo omnium meorum in te studiorum et officiorum maxime
conscius, tui cupidus, nostri amantissimus, ad te profici-
sceretur, aliquid mihi scribendum putavi, praesertim cum
aliter ipsi Pomponio satis facere non possem.

Ego si abs te summa officia desiderem, mirum nemini 2
videri debeat. Omnia enim a me in te profecta sunt, quae
ad tuum commodum, quae ad honorem, quae ad dignitatem
pertinerent. Pro his rebus nullam mihi abs te relatam esse
gratiam tu es optimus testis, contra etiam esse aliquid abs
te profectum ex multis audivi; nam 'comperisse' me non
audeo dicere, ne forte id ipsum verbum ponam, quod abs
te aiunt falso in me solere conferri. Sed ea, quae ad me
delata sunt, malo te ex Pomponio, cui non minus molesta
fuerunt, quam ex meis litteris cognoscere. Meus in te
animus quam singulari officio fuerit, et senatus et p. R.
testis est; tu quam gratus erga me fueris, ipse existimare
potes; quantum mihi debeas, ceteri existimant. Ego quae 3
tua causa antea feci, voluntate sum adductus posteaque
constantia; sed reliqua, mihi crede, multo maius meum
studium maioremque gravitatem et laborem desiderant.
Quae ego si non profundere ac perdere videbor, omnibus
meis viribus sustinebo; sin autem ingrata esse sentiam, non
committam ut tibi ipsi insanire videar. Ea quae sint et
cuius modi, poteris ex Pomponio cognoscere. Atque ipsum
tibi Pomponium ita commendo, ut, quamquam ipsius causa

17 quod . . . falso] quod . . . salse *Martyni-Lag.*: quo . . . falsa *Kayser* 23 existiment *N*

confido te facturum esse omnia, tamen abs te hoc petam, ut, si quid in te residet amoris erga me, id omne in Pomponi negotio ostendas. Hoc mihi nihil gratius facere potes.

VI *Scr. Romae circ. Id. Dec. a. 692 (62).*

M. CICERO S. D. P. SESTIO L. F. PROQ.

1 Cum ad me Decius librarius venisset egissetque mecum, ut operam darem ne tibi hoc tempore succederetur, quamquam illum hominem frugi et tibi amicum existimabam, tamen, quod memoria tenebam, cuius modi ad me litteras antea misisses, non satis credidi homini prudenti tam valde esse mutatam voluntatem tuam. Sed, postea quam et Cornelia tua Terentiam convenit, et ego cum Q. Cornelio locutus sum, adhibui diligentiam, quotienscumque senatus fuit, ut adessem, plurimumque in eo negoti habui ut Q. Fufium, tr. pl., et ceteros, ad quos tu scripseras, cogerem mihi potius credere quam tuis litteris. Omnino res tota in mensem Ianuarium reiecta erat, sed facile obtinebatur.

2 Ego tua gratulatione commotus, quod ad me pridem scripseras velle te bene evenire, quod de Crasso domum emissem, emi eam ipsam domum |XXXV| aliquanto post tuam gratulationem. Itaque nunc me scito tantum habere aeris alieni, ut cupiam coniurare, si quisquam recipiat; sed partim odio inducti me excludunt et aperte vindicem coniurationis oderunt, partim non credunt et a me insidias metuunt nec putant ei nummos desse posse, qui ex obsidione feneratores exemerit. Omnino semissibus magna copia est; ego autem meis rebus gestis hoc sum adsecutus, ut bonum nomen existimer.

3 Domum tuam atque aedificationem omnem perspexi et

10 prudenti *codd., recte puto* : *edd. verbum adfirmandi desiderant, velut* praedicanti (*Orelli*), prodenti (*Boot*) : hominis prudentis tuam tam valde esse mutatam voluntatem [tuam] *Tyrrell* 26 Omnino *Vict.* : omni *M* : omnis *GR* : sumendi *Mendelssohn*

vehementer probavi. Antonium, etsi eius in me officia omnes desiderant, tamen in senatu gravissime ac diligentissime defendi senatumque vehementer oratione mea atque auctoritate commovi. Tu ad me velim litteras crebrius mittas.

VII *Scr. Romae m. Apr. a. 692 (62).*

M. TVLLIVS M. F. CICERO S. D. CN. POMPEIO CN. F. MAGNO IMPERATORI.

S. T. E. Q. V. B. E. Ex litteris tuis, quas publice mi- 1
sisti, cepi una cum omnibus incredibilem voluptatem; tan-
tam enim spem oti ostendisti, quantam ego semper omnibus
te uno fretus pollicebar. Sed hoc scito, tuos veteres hostis,
novos amicos, vehementer litteris perculsos atque ex magna
spe deturbatos iacere. Ad me autem litteras quas misisti, 2
quamquam exiguam significationem tuae erga me voluntatis
habebant, tamen mihi scito iucundas fuisse; nulla enim re
tam laetari soleo quam meorum officiorum conscientia;
quibus si quando non mutue respondetur, apud me plus
offici residere facillime patior. Illud non dubito quin, si
te mea summa erga te studia parum mihi adiunxerint, res
publica nos inter nos conciliatura coniuncturaque sit. Ac 3
ne ignores quid ego in tuis litteris desiderarim, scribam
aperte, sicut et mea natura et nostra amicitia postulat. Res
eas gessi, quarum aliquam in tuis litteris et nostrae neces-
situdinis et rei p. causa gratulationem exspectavi; quam
ego abs te praetermissam esse arbitror, quod vererere ne
cuius animum offenderes. Sed scito ea, quae nos pro salute
patriae gessimus, orbis terrae iudicio ac testimonio com-
probari; quae, cum veneris, tanto consilio tantaque animi
magnitudine a me gesta esse cognosces, ut tibi multo
maiori, quam Africanus fuit, me non multo minorem quam

10 quantam *vett.*: quam *codd.* 12 tuis litteris *Martyni-Lag.*
19 adiunxerunt *Crat.* 25 vererere *vett.*: verere *M*: verebare *GR*
30 me *Crat.*: a me *M*: *deest GR*

Laelium facile et in re p. et in amicitia adiunctum esse patiare.

VIII *Scr. Romae m. Ian. a. 700 (54).*

M. CICERO M. LICINIO P. F. CRASSO.

1 Quantum †ad meum studium exstiterit dignitatis tuae vel tuendae vel etiam augendae, non dubito quin ad te omnes tui scripserint; non enim fuit aut mediocre aut obscurum aut eius modi, quod silentio posset praeteriri. Nam et cum consulibus et cum multis consularibus tanta contentione decertavi quanta numquam antea ulla in causa suscepique mihi perpetuam propugnationem pro omnibus ornamentis tuis veterique nostrae necessitudini iam diu debitum, sed multa varietate temporum interruptum officium cumulate
2 reddidi. Neque mehercule umquam mihi tui aut colendi aut ornandi voluntas defuit; sed quaedam pestes hominum laude aliena dolentium et te non numquam a me alienarunt et me aliquando immutarunt tibi. Sed exstitit tempus optatum mihi magis quam speratum, ut florentissimis tuis rebus mea perspici posset et memoria nostrae voluntatis et amicitiae fides; sum enim consecutus, non modo ut domus tua tota, sed ut cuncta civitas me tibi amicissimum esse cognosceret. Itaque et praestantissima omnium feminarum, uxor tua, et eximia pietate, virtute, gratia tui Crassi meis consiliis, monitis, studiis actionibusque nituntur, et senatus populusque R. intellegit tibi absenti nihil esse tam promptum aut tam paratum quam in omnibus rebus, quae ad te pertineant, operam, curam, diligentiam, auctoritatem meam.
3 Quae sint acta quaeque agantur, domesticorum tibi litteris declarari puto. De me sic existimes ac tibi persuadeas vehementer velim, non me repentina aliqua voluntate aut fortuito ad tuam amplitudinem meis officiis amplectendam

5 a.d... *Klotz*: *om. Baiter*: Id. (= Idibus) *Ellis*

incidisse, sed, ut primum forum attigerim, spectasse semper, ut tibi possem quam maxime esse coniunctus. Quo quidem ex tempore memoria teneo neque meam tibi observantiam neque mihi tuam summam benevolentiam ac liberalitatem defuisse. Si quae inciderunt non tam re quam suspicione violata, ea, cum fuerint et falsa et inania, sint evulsa ex omni memoria vitaque nostra. Is enim tu vir es et eum me esse cupio, ut, quoniam in eadem rei p. tempora incidimus, coniunctionem amicitiamque nostram utrique nostrum laudi sperem fore. Quam ob rem tu, quantum 4
tuo iudicio tribuendum esse nobis putes, statues ipse et, ut spero, statues ex nostra dignitate; ego vero tibi profiteor atque polliceor eximium et singulare meum studium in omni genere offici, quod ad honestatem et gloriam tuam spectet. In quo etiam si multi mecum contendent, tamen cum reliquis omnibus tum Crassis tuis iudicibus omnis facile superabo; quos quidem ego ambo unice diligo, sed in Marcum benevolentia pari hoc magis sum Publio deditus, quod me, quamquam a pueritia sua semper, tamen hoc tempore maxime sicut alterum parentem et observat et diligit.

Has litteras velim existimes foederis habituras esse vim, 5
non epistulae, meque ea, quae tibi promitto ac recipio, sanctissime esse observaturum diligentissimeque esse facturum. Quae a me suscepta defensio est te absente dignitatis tuae, in ea iam ego non solum amicitiae nostrae sed etiam constantiae meae causa permanebo. Quam ob rem satis esse hoc tempore arbitratus sum hoc ad te scribere, me, si quid ipse intellegerem aut ad voluntatem aut ad commodum aut ad amplitudinem tuam pertinere, mea sponte id esse facturum; sin autem quippiam aut a te essem admonitus aut a tuis, effecturum ut intellegeres nihil

5 inciderunt *Madvig*: interciderunt *codd.* 18 in Marcum benevolentia *Orelli*: in Marco benevolentiam *codd.*

neque te scripsisse neque quemquam tuorum frustra ad me detulisse. Quam ob rem velim ita et ipse ad me scribas de omnibus minimis, maximis, mediocribus rebus ut ad hominem amicissimum et tuis praecipias ut opera, consilio, auctoritate, gratia mea sic utantur in omnibus publicis, privatis, forensibus, domesticis tuis, amicorum, hospitum, clientium tuorum negotiis, ut, quod eius fieri possit, praesentiae tuae desiderium meo labore minuatur.

IX *Scr. in castris Naronae a. d. v Id. Quint. a. 709 (45).*

VATINIVS IMP. CICERONI SVO S.

1 S. V. B. E. E. V. Si tuam consuetudinem in patrociniis tuendis servas, P. Vatinius cliens advenit, qui pro se causam dicier vult. Non, puto, repudiabis in honore, quem in periculo recepisti. Ego autem quem potius adoptem aut invocem quam illum, quo defendente vincere didici? An verear ne, qui potentissimorum hominum conspirationem neglexerit pro mea salute, is pro honore meo pusillorum ac malevolorum obtrectationes et invidias non prosternat atque obterat? Qua re, si me, sicut soles, amas, suscipe meme totum atque hoc, quicquid est oneris ac muneris, pro mea dignitate tibi tuendum ac sustinendum puta. Scis meam fortunam nescio quo modo facile obtrectatores invenire non meo quidem me hercules merito, sed quanti id refert, si tamen fato nescio quo accidit? Si qui forte fuerit qui nostrae dignitati obesse velit, peto a te ut tuam consuetudinem et liberalitatem in me absente defendendo mihi praestes. Litteras ad senatum de rebus nostris gestis, quo exemplo miseram, infra tibi perscripsi.

2 Dicitur mihi tuus servus anagnostes fugitivus cum Vardaeis esse. De quo tu mihi nihil mandasti, ego tamen,

19 meme *M*, *cf.* viii. 2. 1; xiii. 1. 2; *Priscian* xii. 5. 24: me *GR*
20 oneris *M*: honoris *GR*

terra marique ut conquireretur, praemandavi et profecto tibi illum reperiam, nisi si in Dalmatiam aufugerit, et inde tamen aliquando eruam. Tu nos fac ames. Vale. A. d. v Id. Quintilis ex castris Narona.

X a *Scr. Naronae m. Ian. a. 710 (44).*

VATINIVS CICERONI SVO S.

S. V. B. E. E. Q. V. De Dionysio tuo adhuc nihil 1
extrico, et eo minus, quod me frigus Dalmaticum, quod illinc eiecit, etiam hic refrigeravit; sed tamen non desistam, quin illum aliquando eruam. Sed tamen omnia mi dura imperas. De Catilio nescio quid ad me scripsisti deprecationis diligentissimae. Apage te cum nostro Sex. Servilio; nam me hercule ego quoque illum amo; sed huiusce modi vos clientis, huius modi causas recipitis? hominem unum omnium crudelissimum, qui tot ingenuos, matresfamilias, civis Romanos occidit, abripuit, disperdidit, regiones vastavit? Simius, non semissis homo, contra me arma tulit, et eum bello cepi. Sed tamen, mi Cicero, quid facere pos- 2
sum? Omnia me hercule cupio, quae tu mi imperas. Meam animadversionem et supplicium, quo usurus eram in eum, quem cepissem, remitto tibi et condono; quid illis respondere possum, qui *ob* sua bona direpta, navis expugnatas, fratres, liberos, parentis occisos actiones expostulant? Si me hercules Appi os haberem, in cuius locum suffectus sum, tamen hoc sustinere non possem. Quid ergo est? Faciam omnia sedulo, quae te sciam velle. Defenditur a Q. Volusio, tuo discipulo, si forte ea res poterit adversarios fugare; in eo maxima spes est. Nos, si quid erit istic opus, defendes. 3

2 Dalmatiam *G*: alm- *R*: Delm- *M*, *utraque forma invenitur*, *cf.* *C. I. L.* iii. p. 280   15 matresfamilias *M*: patresf- *G*   16 tot regiones *Lamb.*   18 bello] *Hic incipit folium Hamburgense* (*I*)   22 ob *add. Krause*   23 actiones] a Catilio *coni. Orelli*   24 mehercules *GR*: mehercule *I*: mercules *M*

Caesar adhuc mi iniuriam facit; de meis supplicationibus et rebus gestis Dalmaticis adhuc non refert, quasi vero non iustissimi triumphi in Dalmatia res gesserim! Nam, si hoc exspectandumst, dum totum bellum conficiam, viginti oppida sunt Dalmatiae antiqua, quae ipsi sibi asciverunt, amplius sexaginta. Haec nisi omnia expugno, si mihi supplicationes non decernuntur, longe alia condicione ego sum ac ceteri imperatores . . . .

X b *Scr. Naronae Non. Dec. a. 709 (45).*

. . . . Ego post supplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus sum; sex oppida vi oppugnando cepi; unum hoc, quod erat maximum, quater a me iam captum; quattuor enim turris et quattuor muros cepi et arcem eorum totam; ex qua me nives, frigora, imbres detruserunt, indigneque, mi Cicero, oppidum captum et bellum confectum relinquere sum coactus. Qua re te rogo, si opus erit, ad Caesarem meam causam agas meque tibi in omnis partis defendendum putes, hoc existimans, neminem te tui amantiorem habere. Vale. D. N. Decembr. Narona.

XI *Scr. Romae ex. m. Oct. a. 709 (45).*

M. CICERO VATINIO IMP. S.

1 Grata tibi mea esse officia non miror; cognovi enim te gratissimum omnium, idque numquam destiti praedicare. Nec enim tu mihi habuisti modo gratiam, verum etiam cumulatissime rettulisti. Quam ob rem *in* reliquis tuis rebus omnibus pari me studio erga te et eadem voluntate cognosces.

2 Quod mihi feminam primariam, Pompeiam, uxorem tuam,

11 pugnando *Cobet* 12 unum hoc *codd.*: ***** unum hoc (*sc. nominibus quinque oppidorum omissis*) *Martyni-Lag.*, *qui* Ulcinium *latere in* unum *putat* 25 in *add. Martyni-Lag.*

commendas, cum Sura nostro statim tuis litteris lectis locutus sum, ut ei meis verbis diceret, ut, quicquid opus esset, mihi denuntiaret; me omnia, quae ea vellet, summo studio curaque facturum. Itaque faciam eamque, si opus esse videbitur, ipse conveniam. Tu tamen ei velim scribas, ut nullam rem neque tam magnam neque tam parvam putet quae mihi aut difficilis aut parum me digna videatur. Omnia, quae in tuis rebus agam, et non laboriosa mihi et honesta videbuntur.

De Dionysio, si me amas, confice. Quamcumque ei 3
fidem dederis, praestabo; si vero improbus fuerit, ut est, duces eum captivum in triumpho. Dalmatis di male faciant, qui tibi molesti sunt! Sed, ut scribis, brevi capientur et inlustrabunt res tuas gestas; semper enim habiti sunt bellicosi.

XII *Scr. Anti, ut videtur, m. Iun. a. 698 (56).*

M. CICERO S. D. L. LVCCEIO Q. F.

Coram me tecum eadem haec agere saepe conantem 1
deterruit pudor quidam paene subrusticus, quae nunc expromam absens audacius; epistula enim non erubescit. Ardeo cupiditate incredibili neque, ut ego arbitror, reprehendenda, nomen ut nostrum scriptis inlustretur et celebretur tuis. Quod etsi mihi saepe ostendisti te esse facturum, tamen ignoscas velim huic festinationi meae. Genus enim scriptorum tuorum etsi erat semper a me vehementer exspectatum, tamen vicit opinionem meam meque ita vel cepit vel incendit, ut cuperem quam celerrime res nostras monumentis commendari tuis. Neque enim me solum commemoratio posteritatis ad spem quandam immortalitatis rapit, sed etiam illa cupiditas, ut vel auctoritate testimoni

2 ei *R*: et *MGI* 12 Dalmatis *G*: De Dalmatis *R*: Delmatis *M*, *cf. ep.* 9. 2 23 ostendisti *Ernesti*: ostendis *codd. Mendelssohn*

tui vel indicio benevolentiae vel suavitate ingeni vivi perfruamur.

2 Neque tamen, haec cum scribebam, eram nescius quantis oneribus premerere susceptarum rerum et iam institutarum; sed, quia videbam Italici belli et civilis historiam iam a te paene esse perfectam, dixeras autem mihi te reliquas res ordiri, desse mihi nolui quin te admonerem, ut cogitares, coniunctene malles cum reliquis rebus nostra contexere an, ut multi Graeci fecerunt, Callisthenes Phocicum bellum, Timaeus Pyrrhi, Polybius Numantinum, qui omnes a perpetuis suis historiis ea, quae dixi, bella separaverunt, tu quoque item civilem coniurationem ab hostilibus externisque bellis seiungeres. Equidem ad nostram laudem non multum video interesse, sed ad properationem meam quiddam interest non te exspectare, dum ad locum venias, ac statim causam illam totam et tempus arripere; et simul, si uno in argumento unaque in persona mens tua tota versabitur, cerno iam animo, quanto omnia uberiora atque ornatiora futura sint. Neque tamen ignoro quam impudenter faciam, qui primum tibi tantum oneris imponam (potest enim mihi denegare occupatio tua), deinde etiam ut ornes me postulem. Quid, si illa tibi non tanto opere videntur ornanda?

3 Sed tamen, qui semel verecundiae finis transierit, eum bene et naviter oportet esse impudentem. Itaque te plane etiam atque etiam rogo, ut et ornes ea vehementius etiam quam fortasse sentis, et in eo leges historiae neglegas gratiamque illam, de qua suavissime quodam in prooemio scripsisti, a qua te deflecti non magis potuisse demonstras quam Herculem Xenophontium illum a Voluptate, eam, si me tibi vehementius commendabit, ne aspernere amorique nostro plusculum etiam, quam concedet veritas, largiare.

9 Phocicum *Westermann*: Troicum *codd.* 13 seiungere *Ernesti* 21 me] mea *Lamb.* 24 et *om. Orelli* 27 suavissu -i- *R*)me *MR*: plenissime *G*; *fort.* suavissime, plenissime 28 deflecti *G*: deflectum *R*: effecti *M*: flecti *Vict.*: affici *vett.*

Quod si te adducemus ut hoc suscipias, erit, ut mihi persuadeo, materies digna facultate et copia tua. A prin- 4
cipio enim coniurationis usque ad reditum nostrum videtur mihi modicum quoddam corpus confici posse, in quo et illa poteris uti civilium commutationum scientia vel in explicandis causis rerum novarum vel in remediis incommodorum, cum et reprehendes ea, quae vituperanda duces, et quae placebunt exponendis rationibus comprobabis et, si liberius, ut consuesti, agendum putabis, multorum in nos perfidiam, insidias, proditionem notabis. Multam etiam casus nostri varietatem tibi in scribendo suppeditabunt plenam cuiusdam voluptatis, quae vehementer animos hominum in legendo te scriptore tenere possit. Nihil est enim aptius ad delectationem lectoris quam temporum varietates fortunaeque vicissitudines. Quae etsi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt iucundae; habet enim praeteriti doloris secura recordatio delectationem; ceteris vero nulla perfunctis propria molestia, casus autem 5
alienos sine ullo dolore intuentibus etiam ipsa misericordia est iucunda. Quem enim nostrum ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miseratione delectat? qui tum denique sibi evelli iubet spiculum, postea quam ei percontanti dictum est clipeum esse salvum, ut etiam in vulneris dolore aequo animo cum laude moreretur. Cuius studium in legendo non erectum Themistocli fuga redituque retinetur? Etenim ordo ipse annalium mediocriter nos retinet quasi enumeratione fastorum; at viri saepe excellentis ancipites variique casus habent admirationem, exspectationem, laetitiam, molestiam,

13 in legendo te scriptore (-rem *G*) tenere *GR*: in legem dote scripto retinere *M*: in legendo tuo scripto retinere *Orelli Wesenberg* 22 evelli *Kayser*: avelli *codd.* 26 redituque retinetur *codd.*: exituque r. *Kayser*: interituque r. *Ferrarius*: reditusque spe tenetur *Boot*: Themistocli fuga Coriolani fuga redituque r. *Tyrrell, cf. Brut.* 43: Aristidi *pro* Themistocli *commendavit Palmer*

spem, timorem; si vero exitu notabili concluduntur, expletur animus iucundissima lectionis voluptate.

6 Quo mihi acciderit optatius, si in hac sententia fueris ut a continentibus tuis scriptis, in quibus perpetuam rerum gestarum historiam complecteris, secernas hanc quasi fabulam rerum eventorumque nostrorum. Habet enim varios actus mutationesque et consiliorum et temporum. Ac non vereor ne adsentatiuncula quadam aucupari tuam gratiam videar, quom hoc demonstrem, me a te potissimum ornari celebrarique velle. Neque enim tu is es qui, quid sis, nescias et qui non eos magis, qui te non admirentur, invidos quam eos, qui laudent, adsentatores arbitrere; neque autem ego sum ita demens, ut me sempiternae gloriae per eum commendari velim, qui non ipse quoque in me commendando propriam ingeni gloriam consequatur.

7 Neque enim Alexander ille gratiae causa ab Apelle potissimum pingi et a Lysippo fingi volebat, sed quod illorum artem cum ipsis tum etiam sibi gloriae fore putabat. Atque illi artifices corporis simulacra ignotis nota faciebant; quae vel si nulla sint, nihilo sint tamen obscuriores clari viri. Nec minus est Spartiates Agesilaus ille perhibendus, qui neque pictam neque fictam imaginem suam passus est esse, quam qui in eo genere laborarunt; unus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnis imagines omnium statuasque superavit. Atque hoc praestantius mihi fuerit et ad laetitiam animi et ad memoriae dignitatem, si in tua scripta pervenero quam si in ceterorum, quod non ingenium mihi solum suppeditatum fuerit tuum, sicut Timoleonti a Timaeo aut ab Herodoto Themistocli, sed etiam auctoritas clarissimi et spectatissimi viri et in rei p. maximis

7 mutationesque *Madvig*: multasque actiones *codd. Mendelssohn* 10 qui, quid *Crat.*: quicquid *GR*: quid *M*: qui, qui *Ernesti* 18 atqui *Martyni-Lag.* 21 Spartiates *vett*: spatiates *codd.*: superstes *coni. Mendelssohn* ille perhibendus *codd.*: celeber habendus *coni. Wölfflin*

gravissimisque causis cogniti atque in primis probati, ut mihi non solum praeconium, quod, cum in Sigeum venisset, Alexander ab Homero Achilli tributum esse dixit, sed etiam grave testimonium impertitum clari hominis magnique videatur. Placet enim Hector ille mihi Naevianus, qui non tantum 'laudari' se laetatur, sed addit etiam 'a laudato viro.'

8 Quod si a te non impetro, hoc est, si quae te res impedierit (neque enim fas esse arbitror quicquam me rogantem abs te non impetrare), cogar fortasse facere, quod non nulli saepe reprehendunt, scribam ipse de me, multorum tamen exemplo et clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, haec sunt in hoc genere vitia: et verecundius ipsi de sese scribant necesse est, si quid est laudandum, et praetereant, si quid reprehendendum est. Accedit etiam ut minor sit fides, minor auctoritas, multi denique reprehendant et dicant verecundiores esse praecones ludorum gymnicorum, qui cum ceteris coronas imposuerint victoribus eorumque nomina magna voce pronuntiarint, cum ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alium praeconem adhibeant, ne sua voce se ipsi victores esse praedicent. 9 Haec nos vitare cupimus et, si recipis causam nostram, vitabimus, idque ut facias rogamus.

Ac ne forte mirere cur, cum mihi saepe ostenderis te accuratissime nostrorum temporum consilia atque eventus litteris mandaturum, a te id nunc tanto opere et tam multis verbis petamus, illa nos cupiditas incendit, de qua initio scripsi, festinationis, quod alacres animo sumus, ut et ceteri viventibus nobis ex libris tuis nos cognoscant et nosmet ipsi vivi gloriola nostra perfruamur. 10 His de rebus quid acturus sis, si tibi non est molestum, rescribas mihi velim. Si enim suscipis causam, conficiam commentarios rerum omnium, sin autem differs me in tempus aliud, coram tecum loquar.

8 impetraro *Wesenberg*

Tu interea non cessabis et ea, quae habes instituta, perpolies nosque diliges.

XIII *Scr. Asturae aut in Attici Ficuleano m. Mart. aut Apr. a. 709 (45).*

M. CICERO S. D. L. LVCCEIO Q. F.

1 Quamquam ipsa consolatio litterarum tuarum mihi gratissima est (declarat enim summam benevolentiam coniunctam pari prudentia), tamen illum fructum ex iis litteris vel maximum cepi, quod te praeclare res humanas contemnentem et optime contra fortunam paratum armatumque cognovi; quam quidem laudem sapientiae statuo esse maximam, non aliunde pendere nec extrinsecus aut
2 bene aut male vivendi suspensas habere rationes. Quae cogitatio cum mihi non omnino excidisset (etenim penitus insederat), vi tamen tempestatum et concursu calamitatum erat aliquantum labefactata atque convulsa; cui te opitulari et video et id fecisse etiam proximis litteris multumque profecisse sentio. Itaque hoc saepius dicendum tibique non significandum solum sed etiam declarandum arbitror,
3 nihil mihi esse potuisse tuis litteris gratius. Ad consolandum autem cum illa valent, quae eleganter copioseque conlegisti, tum nihil plus quam quod firmitudinem gravitatemque animi tui perspexi; quam non imitari turpissimum existimo. Itaque hoc etiam fortiorem me puto quam te ipsum, praeceptorem fortitudinis, quod tu mihi videre spem non nullam habere haec aliquando futura meliora; casus enim gladiatorii similitudinesque eae, tum rationes in ea disputatione a te conlectae vetabant me rei p. penitus diffidere. Itaque alterum minus mirum, fortiorem te esse, cum aliquid speres, alterum mirum, spe ulla teneri. Quid est enim non ita adfectum, ut id non deletum ex-

11 sapientia est atuo *M*: sapientiae autumo *GR Streicher* 24 atque *Ursinus* 26 videris *Wesenberg*

stinctumque esse fateare? Circumspice omnia membra rei p., quae notissima sunt tibi; nullum reperies profecto, quod non fractum debilitatumve sit. Quae persequerer, si aut melius ea viderem quam tu vides, aut commemorare possem sine dolore; quamquam tuis monitis praeceptisque omnis est abiciendus dolor. Ergo et domestica feremus, ut 4 censes, et publica paulo etiam fortius fortasse quam tu ipse, qui praecipis. Te enim aliqua spes consolatur, ut scribis, nos erimus etiam in omnium desperatione fortes, ut tu tamen idem et hortaris et praecipis. Das enim mihi iucundas recordationes conscientiae nostrae rerumque earum, quas te in primis auctore gessimus; praestitimus enim patriae non minus certe quam debuimus, plus profecto quam est ab animo cuiusquam aut consilio hominis postulatum.

Ignosces mihi de me ipso aliquid praedicanti; quarum 5 enim tu rerum cogitatione nos levare aegritudine voluisti, earum etiam commemoratione lenimur. Itaque, ut mones, quantum potero, me ab omnibus molestiis et angoribus abducam transferamque animum ad ea, quibus secundae res ornantur, adversae adiuvantur, tecumque et ero tantum, quantum patietur utriusque aetas et valetudo, et, si esse una minus poterimus quam volemus, animorum tamen coniunctione iisdemque studiis ita fruemur, ut numquam non una esse videamur.

XIV *Scr. Romae vii Id. Mai. a. 709 (45).*

L. LVCCEIVS Q. F. S. D. M. TVLLIO M. F.

S. V. B. E. V., sicut soleo, paululo tamen etiam deterius 1 quam soleo. Te requisivi saepius, ut viderem; Romae quia postea non fuisti quam discesseram miratus sum;

9 omnium *Graevius*: omnibus *codd.*: omni *Streicher* 15 postulandum *Ernesti* 16 ipsi *Wesenberg* 17 levari *Martyni-Lag.* 30 discesseram *GR*: discesserat *M*: decesserat (*sc. Tullia*) *Orelli*: discesseras *Ernesti*

quod item nunc miror. Non habeo certum quae te res hinc maxime retrahat. Si solitudine delectare, cum scribas et aliquid agas eorum, quorum consuesti, gaudeo neque reprehendo tuum consilium. Nam nihil isto potest esse iucundius non modo miseris his temporibus et luctuosis, sed etiam tranquillis et optatis, praesertim vel animo defetigato tuo, qui nunc requiem quaerat ex magnis occupationibus, vel erudito, qui semper aliquid ex se promat, quod
2 alios delectet, ipsum laudibus inlustret. Sin autem, sicut hinc discesseras, lacrimis ac tristitiae te tradidisti, doleo, quia doles et angere, non possum te non, si concedis, quod sentimus, ut liberius dicamus, accusare. Quid enim? tu solus aperta non videbis, qui propter acumen occultissima perspicis? tu non intelleges te querelis cotidianis nihil proficere? non intelleges duplicari sollicitudines, quas
3 elevare tua te prudentia postulat? Quod si non possimus aliquid proficere suadendo, gratia contendimus et rogando, si quid nostra causa vis, ut istis te molestiis laxes et ad convictum nostrum redeas *atque* ad consuetudinem vel nostram communem vel tuam solius ac propriam. Cupio non obtundere te, si non delectare nostro studio, cupio deterrere ne permaneas in incepto. Nunc duae res istae contrariae me conturbant, ex quibus aut in altera mihi velim, si potes, obtemperes aut in altera non offendas. Vale.

XV *Scr. Asturae paucis diebus post ep. xiv a. 709 (45).*

M. CICERO S. D. L. LVCCEIO Q. F.

1 Omnis amor tuus ex omnibus partibus se ostendit in iis litteris, quas a te proxime accepi, non ille quidem mihi ignotus, sed tamen gratus et optatus (dicerem 'iucundus,' nisi id verbum in omne tempus perdidissem), neque

1 idem *Wesenberg*   9 te ipsum *Crat.*   10 hinc discesseras *N* : hinc dicas seras *M* : indicas *GR* : *fort.* indicas, serus   11 non possum *codd.* : nec p. *Wesenberg*   16 possimus *MR* : possumus *G*   19 atque *add. Wesenberg*   22 Nunc *Martyni-Lag.* : cum *codd.*

ob eam unam causam, quam tu suspicaris et in qua me
lenissimis et amantissimis verbis utens re graviter accusas,
sed quod, illius tanti vulneris quae remedia esse debebant,
ea nulla sunt. Quid enim? ad amicosne confugiam? 2
Quam multi sunt? habuimus enim fere communis; quo-
rum alii occiderunt, alii nescio quo pacto obduruerunt.
Tecum vivere possem equidem et maxime vellem; vetustas,
amor, consuetudo, studia paria; quod vinclum, quaeso, dest
nostrae coniunctionis? Possumusne igitur esse una? nec
me hercule intellego quid impediat; sed certe adhuc non
fuimus, cum essemus vicini in Tusculano, in Puteolano;
nam quid dicam in urbe? in qua cum forum commune sit,
vicinitas non requiritur. Sed casu nescio quo in ea tem- 3
pora nostra aetas incidit, ut, cum maxime florere nos opor-
teret, tum vivere etiam puderet. Quod enim esse poterat
mihi perfugium spoliato et domesticis et forensibus orna-
mentis atque solaciis? Litterae, credo, quibus utor adsidue;
quid enim aliud facere possum? Sed nescio quo modo
ipsae illae excludere me a portu et perfugio videntur et
quasi exprobrare, quod in ea vita maneam, in qua nihil
insit nisi propagatio miserrimi temporis. Hic tu me abesse 4
urbe miraris, in qua domus nihil delectare possit, summum
sit odium temporum, hominum, fori, curiae? Itaque sic
litteris utor, in quibus consumo omne tempus, non ut ab iis
medicinam perpetuam, sed ut exiguam oblivionem doloris
petam. Quod si id egissemus ego atque tu, quod ne in 5
mentem quidem nobis veniebat propter cotidianos metus,
omne tempus una fuissemus, neque me valetudo tua offen-
deret neque te maeror meus. Quod quantum fieri poterit

7 Tecum vivere posse equidem maxime vellem *Lamb.* : T. v. si possem e. m. v. *Madvig* 8 quaeso, deest *Rost* : quas id est *M* : quasi est *GR* 9 coniunctioni *Crat.* 21 tu me *GR* : tuae *M* : tu me ab ea *Wesenberg, cf. Reid ad Acad.* i. 1. 1 ; *sed voc.* urbs (= Roma) *paene nomen urbis existimandum* 22 delectare *vett.* : -ari *codd.*

consequamur; quid enim est utrique nostrum aptius? Propediem te igitur videbo.

XVI *Scr. Romae, ut videtur, circ. m. Mart. a. 702 (52).*

M. CICERO S. D. TITIO.

1 Etsi unus ex omnibus minime sum ad te consolandum accommodatus, quod tantum ex tuis molestiis cepi doloris, ut consolatione ipse egerem, tamen, cum longius a summi luctus acerbitate meus abesset dolor quam tuus, statui nostrae necessitudinis esse meaeque in te benevolentiae non tacere tanto in tuo maerore tam diu, sed adhibere aliquam modicam consolationem, quae levare dolorem tuum posset, si minus sanare potuisset.

2 Est autem consolatio pervulgata quidem illa maxime, quam semper in ore atque in animo habere debemus, homines nos ut esse meminerimus ea lege natos, ut omnibus telis fortunae proposita sit vita nostra, neque esse recusandum quo minus ea, qua nati sumus, condicione vivamus, neve tam graviter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possimus, eventisque aliorum memoria repetendis nihil accidisse novi nobis cogitemus.

3 Neque hae neque ceterae consolationes, quae sunt a sapientissimis viris usurpatae memoriaeque litteris proditae, tantum videntur proficere debere, quantum status ipse nostrae civitatis et haec perturbatio temporum perditorum, cum beatissimi sint qui liberos non susceperunt, minus autem miseri qui his temporibus amiserunt quam si eos-
4 dem bona aut denique aliqua re p. perdidissent. Quod si tuum te desiderium movet, aut si tuarum rerum cogitatione maeres, non facile exhauriri tibi istum dolorem posse universum puto; sin illa te res cruciat, quae magis amoris est, ut eorum, qui occiderunt, miserias lugeas, ut ea non dicam,

10 maerore *MG* : dolore *R*

quae saepissime et legi et audivi, nihil mali esse in morte, ex qua si resideat sensus, immortalitas illa potius quam mors ducenda sit, sin sit amissus, nulla videri miseria debeat quae non sentiatur, hoc tamen non dubitans confirmare possum, ea misceri, parari, impendere rei p., quae qui reliquerit nullo modo mihi quidem deceptus esse videatur. Quid est enim iam non modo pudori, probitati, virtuti, rectis studiis, bonis artibus, sed omnino libertati ac saluti loci? Non me hercule quemquam audivi hoc gravissimo et pestilentissimo anno adulescentulum aut puerum mortuum, qui mihi non a dis immortalibus ereptus ex his miseriis atque ex iniquissima condicione vitae videretur.
5 Qua re, si tibi unum hoc detrahi potest, ne quid iis, quos amasti, mali putes contigisse, permultum erit ex maerore tuo deminutum. Relinquetur enim simplex illa iam cura doloris tui, quae non cum illis communicabitur sed ad te ipsum proprie referetur; in qua non est iam gravitatis et sapientiae tuae, quam tu a puero praestitisti, ferre immoderatius casum incommodorum tuorum, qui sit ab eorum, quos dilexeris, miseria maloque seiunctus. Etenim eum semper te et privatis in rebus et publicis praestitisti, tuenda tibi ut sit gravitas et constantiae serviendum. Nam, quod adlatura est ipsa diuturnitas, quae maximos luctus vetustate tollit, id nos praecipere consilio prudentiaque debemus.
6 Etenim, si nulla fuit umquam liberis amissis tam imbecillo mulier animo quae non aliquando lugendi modum fecerit, certe nos, quod est dies adlatura, id consilio anteferre debemus neque exspectare temporis medicinam, quam repraesentare ratione possimus.

His ego litteris si quid profecissem, existimabam optandum quiddam me esse adsecutum; sin minus forte valuissent, officio tamen esse functum viri benevolentissimi atque

2 ex qua si *Bengel*: et quasi *codd.* 32 functum viri *Orelli*: functurum *codd.*

amicissimi. Quem me tibi et fuisse semper existimes velim et futurum esse confidas.

XVII *Scr. Romae a. 697 (57).*

M. CICERO S. D. P. SITTIO P. F.

1 Non oblivione amicitiae nostrae neque intermissione consuetudinis meae superioribus temporibus ad te nullas litteras misi, sed quod priora tempora in ruinis rei p. nostrisque iacuerunt, posteriora autem me a scribendo tuis iniustissimis atque acerbissimis incommodis retardarunt. Cum vero et intervallum iam satis longum fuisset et tuam virtutem animique magnitudinem diligentius essem mecum recordatus, non putavi esse alienum institutis meis haec ad

2 te scribere. Ego te, P. Sitti, et primis temporibus illis, quibus in invidiam absens et in crimen vocabare, defendi et, cum in tui familiarissimi iudicio ac periculo tuum crimen coniungeretur, ut potui accuratissime te tuamque causam tutatus sum et proxime recenti adventu meo, cum rem aliter institutam offendissem ac mihi placuisset, si adfuissem, tamen nulla re saluti tuae defui; cumque eo tempore invidia annonae, inimici non solum tui, verum etiam amicorum tuorum, iniquitas totius iudici multaque alia rei p. vitia plus quam causa ipsa veritasque valuissent, Publio tuo neque opera neque consilio neque labore neque gratia

3 neque testimonio defui. Quam ob rem omnibus officiis amicitiae diligenter a me sancteque servatis ne hoc quidem praetermittendum esse duxi, te ut hortarer rogaremque, ut et hominem te et virum esse meminisses, id est ut et communem incertumque casum, quem neque vitare quisquam nostrum nec praestare ullo pacto potest, sapienter ferres et dolori fortiter ac fortunae resisteres cogitaresque et in nostra civitate et in ceteris, quae rerum potitae sunt, multis

4 SITTIO *Baiter*: sistio *M*: sestio *GR Willems* 13 Sitti *M*: sesti *GR* 15 in *om. Kayser* 26 duxi *G*: dixi *MR*

fortissimis atque optimis viris iniustis iudiciis talis casus incidisse. Illud utinam ne vere scriberem, ea te re p. carere, in qua neminem prudentem hominem res ulla delectet!

De tuo autem filio, vereor ne, si nihil ad te scripserim, 4 debitum eius virtuti videar testimonium non dedisse, sin autem omnia, quae sentio, perscripserim, ne refricem meis litteris desiderium ac dolorem tuum. Sed tamen prudentissime facies, si illius pietatem, virtutem, industriam, ubicumque eris, tuam esse, tecum esse duces; nec enim minus nostra sunt quae animo complectimur quam quae oculis intuemur. Quam ob rem et illius eximia virtus 5 summusque in te amor magnae tibi consolationi debet esse et nos ceterique, qui te non ex fortuna, sed ex virtute tua pendimus semperque pendemus, et maxime animi tui conscientia, cum tibi nihil merito accidisse reputabis et illud adiunges, homines sapientis turpitudine, non casu et delicto suo, non aliorum iniuria commoveri. Ego et memoria nostrae veteris amicitiae et virtute atque observantia fili tui monitus nullo loco dero neque ad consolandam neque ad levandam fortunam tuam. Tu si quid ad me forte scripseris, perficiam ne te frustra scripsisse arbitrere.

XVIII *Scr. Romae post med. m. Mart. a. 702 (52).*

M. CICERO S. D. T. FADIO.

Etsi egomet, qui te consolari cupio, consolandus ipse 1 sum, propterea quod nullam rem gravius iam diu tuli quam incommodum tuum, tamen te magno opere non hortor solum, sed etiam pro amore nostro rogo atque oro, te conligas virumque te praebeas et, qua condicione omnes

6 non dedisse *Lamb.*: non cepisse *codd.* (non accepisse *G*[1]): intercepisse *coni. Müller* 29 te *GR*: *om. M*

homines et quibus temporibus nos nati simus, cogites. Plus tibi virtus tua dedit quam fortuna abstulit, propterea quod adeptus es quod non multi homines novi, amisisti quae plurimi homines nobilissimi. Ea denique videtur condicio impendere legum, iudiciorum, temporum, ut optime actum cum eo videatur esse, qui quam levissima poena ab
2 hac re p. discesserit. Tu vero, qui et fortunas et liberos habeas et nos ceterosque necessitudine et benevolentia tecum coniunctissimos, quomque magnam facultatem sis habiturus nobiscum et cum omnibus tuis vivendi, et cum unum sit iudicium ex tam multis quod reprehendatur, ut quod una sententia eaque dubia potentiae alicuius condonatum existimetur, omnibus his de causis debes istam molestiam quam lenissime ferre. Meus animus erit in te liberosque tuos semper, quem tu esse vis et qui esse debet.

XIX *Scr. in Cumano circ. iv K. Mai. a. 705 (49).*

CICERO RVFO.

1 Etsi mihi numquam dubium fuit quin tibi essem carissimus, tamen cotidie magis id perspicio, exstatque id, quod mihi ostenderas quibusdam litteris, hoc te studiosiorem in me colendo fore quam in provincia fuisses (etsi meo iudicio nihil ad tuum provinciale officium addi potest), quo liberius iudicium esse posset tuum. Itaque me et superiores litterae tuae admodum delectaverunt, quibus et exspectatum meum adventum abs te amanter videbam et, cum aliter res cecidisset ac putasses, te meo consilio magno opere esse laetatum, et ex his proximis litteris magnum cepi fructum et iudici et offici tui, iudici, quod intellego te, id quod omnes fortes ac boni viri facere debent, nihil putare utile esse nisi quod rectum honestumque sit, offici, quod te mecum,

1 nos nati *Rost* : notati *M* : nati *GR*   9 quomque *Mendelssohn* (cumque *vett.*) : quamque *MR* : quamquam *G*   27 et ex *Martyni-Lag.* : et *M* : ex *GR*

quodcumque cepissem consili, polliceris fore; quo neque mihi gratius neque, ut ego arbitror, tibi honestius esse quicquam potest.

2 Mihi consilium captum iam diu est; de quo ad te, non quo celandus esses, nihil scripsi antea, sed quia communicatio consili tali tempore quasi quaedam admonitio videtur esse offici vel potius efflagitatio ad coeundam societatem vel periculi vel laboris. Cum vero ea tua sit voluntas, humanitas, benevolentia erga me, libenter amplector talem animum, sed ita (non enim dimittam pudorem in rogando meum): si feceris id, quod ostendis, magnam habebo gratiam, si non feceris, ignoscam et alterum timori, alterum mihi te negare non potuisse arbitrabor. Est enim res profecto maxima. Quid rectum sit apparet, quid expediat obscurum est, ita tamen, ut, si nos ii sumus, qui esse debemus, id est studio digni ac litteris nostris, dubitare non possimus quin ea maxime conducant, quae sunt rectissima. Qua re tu, si simul placebit, statim ad me venies; sin idem placebit atque eodem, nec continuo poterit, omnia tibi ut nota sint faciam. Quicquid statueris, te mihi amicum, sin id, quod opto, etiam amicissimum iudicabo.

XX *Scr. ad urbem paulo post prid. Non. Ian. a. 705 (49).*

CICERO RVFO.

1 Quoquo modo potuissem, te convenissem, si eo, quo constitueras, venire voluisses. Qua re, etsi mei commodi causa commovere me noluisti, tamen ita existimes velim, me antelaturum fuisse, si ad me misisses, voluntatem tuam commodo meo.

Ad ea, quae scripsisti, commodius equidem possem de

6 videbatur *coni. Müller* 12 timori] tribuam timori *Koch* 15 sumus *G Crat.* : simus *MR* 17 sint *Wesenberg* 18 Quare *vett.* : quae *codd.* : *del. Streicher* 19 poteris *Crat.* 24 Quoquo *Lamb.* : quo *codd.*

singulis ad te rebus scribere, si M. Tullius, scriba meus, adesset. A quo mihi exploratum est in rationibus dumtaxat referendis (de ceteris rebus adfirmare non possum) nihil eum fecisse scientem, quod esset contra aut rem aut existimationem tuam; dein, si rationum referendarum ius vetus et mos antiquus maneret, me relaturum rationes, nisi tecum pro coniunctione nostrae necessitudinis contulissem

2 confecissemque, non fuisse. Quod igitur fecissem ad urbem, si consuetudo pristina maneret, id, quoniam lege Iulia relinquere rationes in provincia necesse erat easdemque totidem verbis referre ad aerarium, feci in provincia, neque ita feci ut te ad meum arbitrium adducerem, sed tribui tibi tantum, quantum me tribuisse numquam me paenitebit. Totum enim scribam meum, quem tibi video nunc esse suspectum, tibi tradidi. Tu ei M. Mindium, fratrem tuum, adiunxisti. Rationes confectae me absente sunt tecum; ad quas ego nihil adhibui praeter lectionem. Ita accepi librum a meo servo scriba, ut eundem acceperim a fratre tuo. Si honos is fuit, maiorem tibi habere non potui, si fides, maiorem tibi habui quam paene ipsi mihi; si providendum fuit ne quid aliter ac tibi et honestum et utile esset referretur, non habui cui potius id negoti darem, quam *cui* dedi. Illud quidem certe factum est, quod lex iubebat, ut apud duas civitates, Laudicensem et Apamensem, quae nobis maxime videbantur, quoniam ita necesse erat, rationes confectas conlatas deponeremus. Itaque huic loco primum respondeo me, quamquam iustis de causis rationes deferre properarim, tamen te exspectaturum fuisse, nisi in provincia relictas rationes pro relatis haberem, quam ob rem . . .

6 me] me scito *Martyni-Lag.*, *cf.* § 7 18 servo *del. Wesenberg*: Laurea *Reid*: *fort.* a M. Tullio scriba meo, *cf.* § 1 22 cui *add. Graevius* dedi *GR*: darem *M*: dederam *Wesenberg* 24 Laodicensem *codd. sed cf. adn. ad* iii. 5. 3 maximae *Crat.* 26 conlatas *Orelli*: consolatas *M*: collatasque *R*: consolatasque *G*: consolidatas (*codex Palatinus quintus*) 27 referre *Gronov.* 29 relatis *Lamb.*: latis *codd.* quam ob rem detuli *Orelli*

De Volusio quod scribis, non est id rationum; docuerunt 3 enim me periti homines, in his cum omnium peritissimus tum mihi amicissimus, C. Camillus, ad Volusium traferri nomen a Valerio non potuisse, praedes Valerianos teneri. Neque id erat HS |xxx|, ut scribis, sed HS |xix|; erat enim curata nobis pecunia Valeri mancipis nomine; ex qua reliquum quod erat in rationibus rettuli. Sed sic me et 4 liberalitatis fructu privas et diligentiae et, quod minime tamen laboro, mediocris etiam prudentiae: liberalitatis, quod mavis scribae mei beneficio quam meo legatum meum praefectumque Q. Leptam maxima calamitate levatos, cum praesertim non deberent esse obligati; diligentiae, quod existimas de tanto officio meo, tanto etiam periculo, nec scisse me quicquam nec cogitavisse, scribam, quicquid voluisset, cum id mihi ne recitavisset quidem, rettulisse; prudentiae, †cum rem a me non insipienter excogitatam quidem putas. Nam et Volusi liberandi meum fuit consilium, et, ut multa tam gravis Valerianis praedibus ipsique T. Mario depelleretur, a me inita ratio est; quam quidem omnes non solum probant, sed etiam laudant, et, si verum scire vis, hoc uni scribae meo intellexi non nimium placere. Sed ego putavi esse viri boni, cum populus suum servaret, consulere fortunis tot vel amicorum vel civium.

Nam de Lucceio est ita actum, ut auctore Cn. Pompeio 5 ista pecunia in fano poneretur. Id ego agnovi meo iussu esse factum. Qua pecunia Pompeius est usus ut ea, quam tu deposueras, Sestius. Sed haec ad te nihil intellego pertinere; illud me non animadvertisse moleste ferrem, ut ascriberem te in fano pecuniam iussu meo deposuisse, nisi

10 meum] meum M. Anneium *Wesenberg* 11 Q. Leptam *om. G* 16 cum] quod *Lamb.* exc. ne cogitatam quidem putas *vett., bene*: quidem putas *codd.*: eidem imputas *Hirschfeld*: quidem refutas *vel* improbas *Streicher* 24 Lucceio *MG*: lucci *R*: ἐκλογείῳ (*sc. pecunia exacta*) *Boot* 26 ea *Orelli*: tua *MG*: *om. R* 27 hoc *N Wesenberg*

ista pecunia gravissimis esset certissimisque monumentis testata, cui data, quo senatus consulto, quibus tuis, quibus meis litteris P. Sestio tradita esset. Quae cum viderem tot vestigiis impressa, ut in iis errari non posset, non ascripsi id, quod tua nihil referebat; ego tamen ascripsisse mallem, 6 quoniam id te video desiderare. Sicut scribis tibi id esse referendum, idem ipse sentio, neque in eo quicquam a meis rationibus discrepabunt tuae; addes enim tu, meo iussu, quod ego, qui non addidi, nec causa est cur negem nec, si causa esset et tu nolles, negarem.

Nam de sestertiis nongentis milibus certe ita relatum est, ut tu sive frater tuus referri voluit. Sed, si quid est, quoniam de Lucceio parum provisum est, quod ego in rationibus referendis etiam nunc corrigere possim, de eo mihi, quoniam senatus consulto non sum usus, quid per leges liceat, considerandum est. Te certe in pecuniam exactam ista referre ex meis rationibus relatis non oportuit, nisi quid me fallit; sunt enim alii peritiores. Illud cave dubites, quin ego omnia faciam, quae interesse tua aut etiam velle te existimem, si ullo modo facere possim.

7 Quod scribis de beneficiis, scito a me et tribunos militaris et praefectos et contubernalis dumtaxat meos delatos esse. In quo quidem me ratio fefellit; liberum enim mihi tempus ad eos deferendos existimabam dari, postea certior sum factus triginta diebus deferri necesse esse, quibus rationes rettulissem. Sane moleste tuli non illa beneficia tuae potius ambitioni reservata esse quam meae, qui ambitione nihil uterer. De centurionibus tamen et de tribunorum militarium contubernalibus res est in integro; genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat.

7 item *Lamb.* 13 Lucceio *Egnatius*: logaeo *MR*: legato *G*: ἐκλογείῳ *Boot. cf.* § 5 provisum est *Egnatius*: gravisum (gav- *R*) est *MR*: gravissime *G*: gratiosum est *vel* gratum visum est *vett.*: grave visum est *Orelli* 16 pecuniam exactam *Wesenberg*: -ae -ae *M*: -ae -u *GR*: -a -a *vett.* ista referre *marg. Crat. Wesenberg*: ita efferre *codd.*

Reliquum est de sestertiis centum milibus, de quibus 8 memini mihi a te Myrina litteras esse adlatas, non mei errati, sed tui; in quo peccatum videbatur esse, si modo erat, fratris tui et Tulli. Sed, cum id corrigi non posset, quod iam depositis rationibus ex provincia decessimus, credo me quidem tibi pro animi mei voluntate proque ea spe facultatum, quam tum habebamus, quam humanissime potuerim, rescripsisse; sed neque tum me humanitate litterarum mearum obligatum puto neque me tuam hodie epistulam de HS c̄ sic accepisse, ut ii accipiunt, quibus epistulae per haec tempora molestae sunt. Simul illud cogitare debes, 9 me omnem pecuniam, quae ad me salvis legibus pervenisset, Ephesi apud publicanos deposuisse; id fuisse HS |x̄x̄īī|; eam omnem pecuniam Pompeium abstulisse. Quod ego sive aequo animo sive iniquo fero, tu de HS c̄ aequo animo ferre debes et existimare eo minus ad te vel de tuis cibariis vel de mea liberalitate pervenisse. Quod si mihi expensa ista HS c̄ tulisses, tamen, quae tua est suavitas quique in me amor, nolles a me hoc tempore aestimationem accipere; nam, numeratum si cuperem, non erat.

Sed haec iocatum me putato, ut ego te existimo. Ego tamen, cum Tullius rure redierit, mittam eum ad te, si quid ad rem putabis pertinere. Hanc epistulam cur conscindi velim causa nulla est.

XXI *Scr. Romae in. aut med. m. April. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. L. MESCINIO.

Gratae mihi tuae litterae fuerunt; ex quibus intellexi, 1 quod etiam sine litteris arbitrabar, te summa cupiditate adfectum esse videndi mei. Quod ego ita libenter accipio, ut tamen tibi non concedam; nam tecum esse, ita mihi

5 iam *M*: *om. GR* decessissemus *Crat.*: decesseramus *Ernesti* 23 conscindi *Hirschfeld*: non scindi *codd.*

commoda omnia, quae opto, contingant, ut vehementer velim! Etenim, cum esset maior et virorum et civium bonorum et iucundorum hominum et amantium mei copia, tamen erat nemo, quicum essem libentius quam tecum, et pauci, quibuscum essem aeque libenter; hoc vero tempore cum alii interierint, alii absint, alii mutati voluntate sint, unum medius fidius tecum diem libentius posuerim quam hoc omne tempus cum plerisque eorum, quibuscum vivo necessario. Noli enim existimare mihi non solitudinem iucundiorem esse, qua tamen ipsa uti non licet, quam sermones eorum, qui frequen-
2 tant domum meam, excepto uno aut summum altero. Ita-
que utor eodem perfugio, quo tibi utendum censeo, litterulis nostris, praeterea conscientia etiam consiliorum meorum. Ego enim is sum, quem ad modum tu facillime potes existimare, qui nihil umquam mea potius quam meorum civium causa fecerim. Cui nisi invidisset is, quem tu numquam amasti (me enim amabas), et ipse beatus esset et omnes boni. Ego sum, qui nullius vim plus valere volui quam honestum otium idemque, cum illa ipsa arma, quae semper timueram, plus posse sensi quam illum consensum bonorum, quem ego idem effeceram, quavis tuta condicione pacem accipere malui quam viribus cum valentiore pugnare. Sed et haec et multa alia coram brevi tempore licebit.

3 Neque me tamen ulla res alia Romae tenet nisi exspectatio rerum Africanarum; videtur enim mihi res in propinquum adducta discrimen. Puto autem mea non nihil interesse, quamquam id ipsum, quid intersit, non sane intellego, verum tamen, quicquid illinc nuntiatum sit, non longe abesse a consiliis amicorum. Est enim res iam in eum locum ad-

1 commoda *vett.* (*vid. ed. Graevianam* i. 295) *Müller*: communia *codd.*: *del. Vict. Wesenberg*: communia et propria commoda *Lehmann*: *totum locum ita dant Graevius Schmalz Streicher*, esse mihi communia omnia, ita quae opto contingant 2 Etenim *Lamb.*: ut enim *M*: tu enim *G*: ut tu enim *R*: Tum enim *Klotz* 21 tuta *vett.*: tota *codd.*: dura *coni. Mendelssohn*: tolerabili *coni. Müller, coll. Pro Quint.* 97

ducta, ut, quamquam multum intersit inter eorum causas qui dimicant, tamen inter victorias non multum interfuturum putem.

Sed plane animus, qui dubiis rebus forsitan fuerit infirmior, desperatis confirmatus est multum; quem etiam tuae superiores litterae confirmarunt, quibus intellexi, quam fortiter iniuriam ferres; iuvitque me tibi cum summam humanitatem tum etiam tuas litteras profuisse. Verum enim scribam: Teneriore mihi animo videbare sicut omnes fere, qui vitam ingenuam in beata civitate et in libera *re p.* viximus. Sed, ut illa secunda moderate tulimus, sic hanc non solum 4 adversam sed funditus eversam fortunam fortiter ferre debemus, ut hoc saltem in maximis malis boni consequamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debebamus, propterea quod nullum sensum esset habitura, nunc sic adfecti non modo contemnere debeamus sed etiam optare.

Tu, si me diligis, fruere isto otio tibique persuade praeter 5 culpam ac peccatum, qua semper caruisti et carebis, homini accidere nihil posse quod sit inhonorabile aut pertimescendum. Ego, si videbitur recte fieri posse, ad te veniam brevi; si quid acciderit, ut mutandum consilium sit, te certiorem faciam statim. Tu ita fac cupidus mei videndi sis, ut istinc te ne moveas tam infirma valetudine, nisi ex me prius quaesieris per litteras, quid te velim facere. Me velim, ut facis, diligas valetudinique tuae et tranquillitati animi servias.

10 vitam ingenuam *Orelli*: -a -a *codd.* 18 ac peccatum *del. Klein* 19 inhonorabile *GR*: honorabile *M*: horribile *vett. Wesenberg Müller coll. Sull.* 59. *fort. recte* aut *MR*: ac *G*

LIBER SEXTVS

AD A. TORQVATVM ET CETEROS

I *Scr. Romae ex. m. intercal. post. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. A. TORQVATO.

Etsi ea perturbatio est omnium rerum, ut suae quemque 1
fortunae maxime paeniteat nemoque sit quin ubivis quam
ibi, ubi sit, esse malit, tamen mihi dubium non est quin
hoc tempore bono viro Romae esse miserrimum sit. Nam,
etsi, quocumque in loco quisque est, idem est ei sensus et
eadem acerbitas ex interitu rerum et publicarum et suarum,
tamen oculi augent dolorem, qui ea, quae ceteri audiunt,
intueri cogunt nec avertere a miseriis cogitationem sinunt.
Qua re, etsi multarum rerum desiderio te angi necesse est,
tamen illo dolore, quo maxime te confici audio, quod
Romae non sis, animum tuum libera. Etsi enim cum
magna molestia tuos tuaque desideras, tamen illa quidem,
quae requiris, suum statum tenent nec melius, si tu adesses,
tenerent nec sunt ullo in proprio periculo; nec debes tu,
cum de tuis cogitas, aut praecipuam aliquam fortunam
postulare aut communem recusare. De te autem ipso, 2
Torquate, est tuum sic agitare animo, ut non adhibeas in
consilium cogitationum tuarum desperationem aut timorem.
Nec enim is, qui in te adhuc iniustior quam tua dignitas
postulabat fuit, non magna signa dedit animi erga te mitigati,

5 ubi sit *Wesenberg*: ubi est *codd.* 7 quisque *Wesenberg Müller*: quisquis *codd. Mendelssohn, sed forma dubia* 10 cogunt *GR*: coguntur *M*

nec tamen is ipse, a quo salus petitur, habet explicatam aut exploratam rationem salutis suae; cumque omnium bellorum exitus incerti sint, ab altera victoria tibi periculum nullum esse perspicio, quod quidem seiunctum sit ab omnium interitu, ab altera te ipsum numquam timuisse certo scio.

3 Reliquum est ut te id ipsum, quod ego quasi consolationis loco pono, maxime excruciet, commune periculum rei publicae. Cuius tanti mali, quamvis docti viri multa dicant, tamen vereor ne consolatio nulla possit vera reperiri praeter illam, quae tanta est, quantum in cuiusque animo roboris est atque nervorum. Si enim bene sentire recteque facere satis est ad bene beateque vivendum, vereor ne eum, qui se optimorum consiliorum conscientia sustentare possit, miserum esse nefas sit dicere. Nec enim nos arbitror victoriae praemiis ductos patriam olim et liberos et fortunas reliquisse; sed quoddam nobis officium iustum et pium et debitum rei p. nostraeque dignitati videbamur sequi nec, cum id faciebamus, tam eramus amentes, ut explorata nobis
4 esset victoria. Qua re, si id evenit, quod ingredientibus nobis in causam propositum fuit accidere posse, non debemus ita cadere animis, quasi aliquid evenerit, quod fieri posse numquam putarimus. Simus igitur ea mente, quam ratio et veritas praescribit, ut nihil in vita nobis praestandum praeter culpam putemus, eaque cum careamus, omnia humana placate et moderate feramus. Atque haec eo pertinet oratio, ut perditis rebus omnibus tamen ipsa virtus se sustentare posse videatur. Sed, si est spes aliqua rebus communibus, ea tu, quicumque status est futurus, carere non debes.

5 Atque haec mihi scribenti veniebat in mentem me esse eum, cuius tu desperationem accusare solitus esses quemque auctoritate tua cunctantem et diffidentem excitare. Quo

4 seiunctum *vett.* : iunctum *M* : *desunt GR* 27 aliqua *GR Baiter* : aliqua e *M* : aliqua de *Wesenberg* : aliquae *coni. Müller*

quidem tempore non ego causam nostram, sed consilium improbabam. Sero enim nos iis armis adversari videbam, quae multo ante confirmata per nosmet ipsos erant, dolebamque pilis et gladiis, non consiliis neque auctoritatibus nostris de iure publico disceptari. Neque ego, ea, quae facta sunt, fore cum dicebam, divinabam futura, sed, quod et fieri posse et exitiosum fore, si evenisset, videbam, id ne accideret timebam, praesertim cum, si mihi alterum utrum de eventu atque exitu rerum promittendum esset, id futurum, quod evenit, exploratius possem promittere. Iis enim rebus praestabamus, quae non prodeunt in aciem, usu autem armorum et militum robore inferiores eramus. Sed tu illum animum nunc adhibe, quaeso, quo me tum esse oportere censebas.

6 Haec eo scripsi, quod mihi Philargyrus tuus omnia de te requirenti fidelissimo animo, ut mihi quidem visus est, narravit te interdum sollicitum solere esse vehementius. Quod facere non debes nec dubitare quin aut aliqua re p. sis is futurus, qui esse debes, aut perdita non adflictiore condicione quam ceteri. Hoc vero tempus, quo exanimati omnes et suspensi sumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quod et in urbe ea es, ubi nata et alta est ratio ac moderatio vitae, et habes Ser. Sulpicium, quem semper unice dilexisti; qui te profecto et benevolentia et sapientia consolatur. Cuius si essemus et auctoritatem et consilium secuti, togati potius potentiam quam armati victoriam subissemus.

7 Sed haec longiora fortasse fuerunt quam necesse fuit; illa, quae maiora sunt, brevius exponam. Ego habeo, cui plus quam tibi debeam, neminem; quibus tantum debebam, quantum tu intellegis, eos huius mihi belli casus eripuit; qui sim autem hoc tempore intellego; sed, quia nemo est

5 nostris *om.* *GR* 18 aliqua *M*: reparata *GR*: *fort.* reparata aliqua

tam adflictus quin, si nihil aliud studeat nisi id, quod agit, possit navare aliquid et efficere, omne meum consilium, operam, studium certe velim existimes tibi tuisque liberis esse debitum.

II *Scr. in Attici Ficulcano ante xii K. Mai. a. 709 (45).*

M. CICERO S. D. A. TORQVATO.

1 Peto a te ne me putes oblivione tui rarius ad te scribere, quam solebam, sed aut gravitate valetudinis, qua tamen iam paulum videor levari, aut quod absim ab urbe, ut, qui ad te proficiscantur, scire non possim. Qua re velim ita statutum habeas, me tui memoriam cum summa benevolentia tenere tuasque omnis res non minori mihi curae quam meas esse.

2 Quod maiore in varietate versata est adhuc tua causa quam homines aut volebant aut opinabantur, mihi crede, non est pro malis temporum quod moleste feras; necesse est enim aut armis urgeri rem p. sempiternis aut iis positis recreari aliquando aut funditus interire. Si arma valebunt, nec eos, a quibus reciperis, vereri debes nec eos, quos adiuvisti; si armis aut condicione positis aut defetigatione abiectis aut victoria detractis civitas respiraverit, et dignitate tua frui tibi et fortunis licebit; sin omnino interierint omnia fueritque is exitus, quem vir prudentissimus, M. Antonius, iam tum timebat, cum tantum instare malorum suspicabatur, misera est illa quidem consolatio, tali praesertim civi et viro, sed tamen necessaria, nihil esse praecipue cuiquam dolendum in eo quod accidat universis.

3 Quae vis insit in his paucis verbis (plura enim committenda epistulae non erant), si attendes, quod facis, profecto etiam sine meis litteris intelleges te aliquid habere, quod

1 quin *Vict.* : qui *codd.* 10 proficiscantur *Crat.* : -catur *MR* : -car *G* 19 reciperis *Egnatius* : receperis *codd.* : recipieris *Kayser*

speres, nihil, quod aut hoc aut aliquo rei p. statu timeas; omnia si interierint, cum superstitem te esse rei publicae ne si liceat quidem velis, ferendam esse fortunam, praesertim quae absit a culpa. Sed haec hactenus. Tu velim scribas ad me quid agas et ubi futurus sis, ut aut quo scribam aut quo veniam scire possim.

III *Scr. Romae in. m. Ian. a. 709 (45).*

M. CICERO S. D. A. TORQVATO.

Superioribus litteris benevolentia magis adductus, quam 1 quo res ita postularet, fui longior. Neque enim confirmatione nostra egebat virtus tua neque erat ea mea causa atque fortuna, ut, cui ipsi omnia deessent, alterum confirmarem. Hoc item tempore brevior esse debeo. Sive 2 enim nihil tum opus fuit tam multis verbis, nihilo magis nunc opus est, sive tum opus fuit, illud satis est, praesertim cum accesserit nihil novi. Nam, etsi cotidie aliquid audimus earum rerum, quas ad te perferri existimo, summa tamen eadem est et idem exitus; quem ego tam video animo quam ea, quae oculis cernimus, nec vero quicquam video, quod non idem te videre certo sciam. Nam, etsi quem exitum acies habitura sit divinare nemo potest, tamen et belli exitum video et, si id minus, hoc quidem certe, cum sit necesse alterum utrum vincere, qualis futura sit vel haec vel illa victoria. Idque cum optime perspexi, *tum* tale 3 video, nihil ut mali videatur futurum, si id vel ante acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. Ita enim vivere, ut tum sit vivendum, miserrimum est; mori autem nemo sapiens miserum duxit ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua haec vel plura et ornatiora parietes ipsi loqui posse videantur. Ego tibi hoc confirmo, etsi 4

20 sciam *Lamb.* : scio *codd.* 24 tum *add. Wesenberg* 25 vel *secl. Kayser* 27 sit] erit *Pluygers* 28 duxit *Crat.* : dixit *codd.*

levis est consolatio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc maiore in discrimine esse quam quemvis †aut eorum, qui discesserint: alteri dimicant, alteri victorem timent. Sed haec consolatio levis est; illa gravior, qua te uti spero, ego certe utor; nec enim, dum ero, angar ulla re, cum omni vacem culpa, et, si non ero, sensu omnino carebo. Sed rursus γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, qui ad te haec. Mihi tu, tui, tua omnia maximae curae sunt et, dum vivam, erunt. Vale.

IV *Scr. Romae ante med. m. Ian. a. 709 (45).*

M. CICERO S. D. A. TORQVATO.

1 Novi quod ad te scriberem nihil erat, et tamen, si quid esset, sciebam te a tuis certiorem fieri solere; de futuris autem rebus etsi semper difficile est dicere, tamen interdum coniectura possis propius accedere, cum est res eius modi cuius exitus provideri possit. Nunc tantum videmur intellegere, non diuturnum bellum; etsi id ipsum non nullis videmur secus. Equidem, cum haec scribebam, aliquid iam actum putabam, †non quo, sed quod difficilis erat coniectura. Nam cum omnis belli Mars communis et cum semper incerti exitus proeliorum sunt, tum hoc tempore ita magnae utrimque copiae, ita paratae ad depugnandum esse dicuntur, ut, utercumque vicerit, non sit mirum futurum. Illa in dies singulos magis magisque opinio hominum confirmatur, etiam si inter causas armorum aliquantum intersit, tamen inter victorias non multum interfuturum. Alteros prope modum iam sumus experti, de altero nemo est quin cogitet quam sit metuendus iratus victor armatus.

2 aut eorum *MG* : auctorum *R* : victorum *Streicher* 3 discesserunt *Benedict* : discesserint aut eorum qui remanserint *cod. Balliol. et cod. Alani nostri : quae si suppositicia indicantur forsitan scribendum sit* quam quemvis victorum qui vivi discesserint 17 videtur *R Vict.* 18 non quo ego certo sciam sed quod haud diff. *vett.* : non quomodo sed quid diff. *Wesenberg* 27 quam *Vict.* : cum *codd.*

Hoc loco si videor augere dolorem tuum, quem consolando 2 levare debeam, fateor me communium malorum consolationem nullam invenire praeter illam, quae tamen, si possis eam suscipere, maxima est, quaque ego cotidie magis utor, conscientiam rectae voluntatis maximam consolationem esse rerum incommodarum nec esse ullum magnum malum praeter culpam. A qua quoniam tantum absumus, ut etiam optime senserimus eventusque magis nostri consili quam consilium reprehendatur, et quoniam praestitimus quod debuimus, moderate quod evenit feramus. Sed hoc mihi tamen non sumo, ut te consoler de communibus miseriis, quae ad consolandum maioris ingeni et ad ferendum singularis virtutis indigent; illud cuivis facile est docere cur praecipue tu dolere nihil debeas. Eius enim, qui tardior in te levando fuit quam fore putaremus, non est mihi dubia de tua salute sententia, de illis autem non arbitror te exspectare quid sentiam.

Reliquum est ut te angat, quod absis a tuis tam diu. 3 Res molesta, praesertim ab iis pueris, quibus nihil potest esse festivius; sed, ut ad te scripsi antea, tempus est huius modi ut suam quisque condicionem miserrimam putet et, ubi quisque sit, ibi esse minime velit. Equidem nos, qui Romae sumus, miserrimos esse duco, non solum quod in malis omnibus acerbius est videre quam audire, sed etiam quod ad omnis casus subitorum periculorum magis obiecti sumus quam si abessemus. Etsi me ipsum consolatorem tuum non tantum litterae, quibus semper studui, quantum longinquitas temporis mitigavit. Quanto fuerim dolore 4 meministi. In quo prima illa consolatio est, vidisse me plus quam ceteros, cum cupiebam quamvis iniqua condicione pacem; quod etsi casu, non divinatione mea factum est, tamen in hac inani prudentiae laude delector. Deinde,

2 debebam *Lamb.* 15 putaramus *Lamb.* 16 illis] aliis *Ernesti Madvig* 23 miserrimos *GR Madvig*: -o M^1: -u M^c: quod R. s., miserrimum *vett.* 28 in dolore *Lamb.* 32 in hac] hac *Crat.*

quod mihi ad consolationem commune tecum est, si iam vocer ad exitum vitae, non ab ea re p. avellar, qua carendum esse doleam, praesertim cum id sine ullo sensu futurum sit. Adiuvat etiam aetas et acta iam vita, quae cum cursu suo bene confecto delectat tum vetat in eo vim timere, quo nos iam natura ipsa paene perduxerit. Postremo is vir vel etiam ii viri hoc bello occiderunt, ut impudentia videatur eandem fortunam, si res cogat, recusare. Equidem mihi omnia propono, nec ullum est tantum malum quod non putem impendere. Sed, cum plus in metuendo mali sit quam in ipso illo, quod timetur, desino, praesertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus sit. Sed haec satis multa, vel plura potius quam necesse fuit; facit autem non loquacitas mea, sed benevolentia longiores epistulas.

5 Servium discessisse Athenis moleste tuli; non enim dubito quin magnae tibi levationi solitus sit esse cotidianus congressus et sermo cum familiarissimi hominis tum optimi et prudentissimi viri. Tu velim te, ut debes et soles, tua virtute sustentes. Ego, quae te velle quaeque ad te et ad tuos pertinere arbitrabor, omnia studiose diligenterque curabo. Quae cum faciam, benevolentiam tuam erga me imitabor, merita non adsequar. Vale.

V *Scr. Romae ex. m. Dec. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. A. CAECINAE.

1 Quotienscumque filium tuum video (video autem fere cotidie), polliceor ei studium quidem meum et operam sine ulla exceptione aut laboris aut occupationis aut temporis, gratiam autem atque auctoritatem cum hac exceptione, quantum valeam quantumque possim.

4 etiam *vett.* : iam *codd.* acta iam *M* : ea *GR* 5 delectat *Wesenberg* : delectatur *codd.* 11 desino] timere desino *Lehmann*

Liber tuus et lectus est et legitur a me diligenter et custoditur diligentissime. Res et fortunae tuae mihi maximae curae sunt; quae quidem cotidie faciliores mihi et meliores videntur multisque video magnae esse curae; quorum de studio et de sua spe filium ad te perscripsisse certo scio. Iis autem de rebus, quas coniectura consequi possumus, 2 non mihi sumo ut plus ipse prospiciam quam te videre atque intellegere mihi persuaserim; sed tamen, quia fieri potest ut tu ea perturbatiore animo cogites, puto esse meum, quid sentiam, exponere. Ea natura rerum est et is temporum cursus, ut non possit ista aut tibi aut ceteris fortuna esse diuturna neque haerere in tam bona causa et in tam bonis civibus tam acerba iniuria. †Qua re ad eam 3 spem, quam extra ordinem de te ipso habemus non solum propter dignitatem et virtutem tuam (haec enim ornamenta sunt tibi etiam cum aliis communia), accedunt tua praecipua propter eximium ingenium summamque virtutem, cui mehercules hic, cuius in potestate sumus, multum tribuit. Itaque ne punctum quidem temporis in ista fortuna fuisses, nisi eo ipso bono tuo, quo delectatur, se violatum putasset; quod ipsum lenitur cotidie significaturque nobis ab iis, qui simul cum eo vivunt, tibi hanc ipsam opinionem ingeni apud illum plurimum profuturam. Quapropter primum fac 4 animo forti atque magno sis (ita enim natus, ita educatus, ita doctus es, ita etiam cognitus, ut tibi id faciendum sit), deinde spem quoque habeas firmissimam propter eas causas, quas scripsi. A me vero tibi omnia liberisque tuis paratissima esse confidas velim; id enim et vetustas nostri amoris et mea consuetudo in meos et tua multa erga me officia postulant.

13 Quare a. e. s.. quam de omnibus habemus, accedit ea quam . . . communia, sed propter, &c. *Madvig, qui hunc locum ut exemplum interpolationis* [*sc.* accedunt tua praecipua] *lacunam obscurantis adducit: quam rationem sequuntur Wesenberg Baiter*: Qua re adde eam spem quam . . . communia—sed etiam quae sunt tua praecipua propter *Boot* 17 virtutem *codd.*: eloquentiam *Schütz coll.* 9.1: dicendi virtutem *Koch*

VI *Scr. Romae circ. K. Oct. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. A. CAECINAE.

1 Vereor ne desideres officium meum, quod tibi pro nostra et meritorum multorum et studiorum parium coniunctione deesse non debet; sed tamen vereor ne litterarum a me officium requiras. Quas tibi et iam pridem et saepe misissem, nisi cotidie melius exspectans gratulationem quam confirmationem animi tui complecti litteris maluissem. Nunc, ut spero, brevi gratulabimur; itaque in aliud tempus
2 id argumentum epistulae differo. His autem litteris animum tuum, quem minime imbecillum esse et audio et spero, etsi non sapientissimi, at amicissimi hominis auctoritate confirmandum etiam atque etiam puto, nec iis quidem verbis, quibus te consoler ut adflictum et iam omni spe salutis orbatum, sed ut eum, de cuius incolumitate non plus dubitem quam te memini dubitare de mea. Nam, cum me ex re p. expulissent ii, qui illam cadere posse stante me non putarunt, memini me ex multis hospitibus, qui ad me ex Asia, in qua tu eras, venerant, audire te de glorioso et celeri
3 reditu meo confirmare. Si te ratio quaedam mira Tuscae disciplinae, quam a patre, nobilissimo atque optimo viro, acceperas, non fefellit, ne nos quidem nostra divinatio fallet, quam cum sapientissimorum virorum monumentis atque praeceptis plurimoque, ut tu scis, doctrinae studio tum magno etiam usu tractandae rei p. magnaque nostrorum
4 temporum varietate consecuti sumus; cui quidem divinationi hoc plus confidimus, quod ea nos nihil in his tam obscuris rebus tamque perturbatis umquam omnino fefellit. Dicerem, quae ante futura dixissem, ni vererer ne ex eventis fingere viderer. Sed tamen plurimi sunt testes me et initio, ne coniungeret se cum Caesare, monuisse Pompeium et postea,

18 putarant *Lamb.*: -rent *Martyni-Lag.*: -bant *coni. Wesenberg* 20 mira Tuscae *R* (*sed* tusce) *Baiter*: tusce *G*: iratuscae *M*: Etruscae *Wesenberg* 23 monitis *Kayser*

ne seiungeret. Coniunctione frangi senatus opes, diiunctione
civile bellum excitari videbam. Atque utebar familiarissime
Caesare, Pompeium faciebam plurimi, sed erat meum con-
silium cum fidele Pompeio tum salutare utrique. Quae 5
praeterea providerim praetereo; nolo enim hunc de me
optime meritum existimare ea me suasisse Pompeio, quibus
ille si paruisset, esset hic quidem clarus in toga et princeps,
sed tantas opes, quantas nunc habet, non haberet. Eundum
in Hispaniam censui. Quod si fecisset, civile bellum
nullum omnino fuisset. Rationem haberi absentis non tam
pugnavi ut liceret, quam ut, quoniam ipso consule pugnante
populus iusserat, haberetur. Causa orta belli est. Quid
ego praetermisi aut monitorum aut querelarum, cum vel
iniquissimam pacem iustissimo bello anteferrem? Victa est 6
auctoritas mea non tam a Pompeio (nam is movebatur)
quam ab iis, qui duce Pompeio freti peropportunam et rebus
domesticis et cupiditatibus suis illius belli victoriam fore
putabant. Susceptum bellum est quiescente me, depulsum
ex Italia manente me, quoad potui; sed valuit apud me
plus pudor meus quam timor; veritus sum deesse Pompei
saluti, cum ille aliquando non defuisset meae. Itaque vel
officio vel fama bonorum vel pudore victus, ut in fabulis
Amphiaraus, sic ego 'prudens et sciens ad pestem ante
oculos positam' sum profectus. Quo in bello nihil adversi
accidit non praedicente me. Qua re, quoniam, ut augures 7
et astrologi solent, ego quoque augur publicus ex meis
superioribus praedictis constitui apud te auctoritatem auguri
et divinationis meae, debebit habere fidem nostra prae-
dictio. Non igitur ex alitis involatu nec e cantu sinistro
oscinis, ut in nostra disciplina est, nec ex tripudiis solistimis
aut soniviis tibi auguror, sed habeo alia signa, quae ob-

1 ne se diiungeret *Kleyn* 23 prudens . . . positam *Ribbeck et Müller poetae attribuunt*, ad . . . positam *Baiter*, *nihil Wesenberg* 29 volatu *Crat.*

servem; quae etsi non sunt certiora illis, minus tamen
8 habent vel obscuritatis vel erroris. Notantur autem mihi ad
divinandum signa duplici quadam via; quarum alteram
duco e Caesare ipso, alteram e temporum civilium natura
atque ratione. In Caesare haec sunt: mitis clemensque
natura, qualis exprimitur praeclaro illo libro 'Querelarum'
tuarum. Accedit quod mirifice ingeniis excellentibus, quale
est tuum, delectatur. Praeterea cedit multorum iustis et
officio incensis, non inanibus aut ambitiosis voluntatibus;
9 in quo vehementer eum consentiens Etruria movebit. 'Cur
haec igitur adhuc parum profecerunt?' Quia non putat se
sustinere causas posse multorum, si tibi, cui iustius videtur
irasci posse, concesserit. 'Quae est igitur' inquies 'spes
ab irato?' Eodem fonte se hausturum intelleget laudes
suas, e quo sit leviter aspersus. Postremo homo valde est
acutus et multum providens; intellegit te, hominem in
parte Italiae minime contemnenda facile omnium nobilissi-
mum et in communi re p. cuivis summorum tuae aetatis vel
ingenio vel gratia vel fama populi R. parem, non posse pro-
hiberi re publica diutius. Nolet hoc temporis potius esse
aliquando beneficium quam iam suum.
10 Dixi de Caesare; nunc dicam de temporum rerumque
natura. Nemo est tam inimicus ei causae, quam Pompeius
animatus melius quam paratus susceperat, qui nos malos
civis dicere aut homines improbos audeat. In quo ad-
mirari soleo gravitatem et iustitiam et sapientiam Caesaris.
Numquam nisi honorificentissime Pompeium appellat. At
in eius persona multa fecit asperius. Armorum ista et
victoriae sunt facta, non Caesaris; at nos quem ad modum
est complexus! Cassium sibi legavit, Brutum Galliae prae-
fecit, Sulpicium Graeciae, Marcellum, cui maxime suscense-
11 bat, cum summa illius dignitate restituit. Quo igitur haec

14 Eodem] Ex eodem *Lamb.*: eodem e *Baiter* intelleget *Klotz*: intellegest *M*: -lexi *G*: -lexisti *R*: -legit *Baiter*

spectant? Rerum hoc natura et civilium temporum non patietur, nec manens nec mutata ratio feret, primum ut non in causa pari eadem sit et condicio et fortuna omnium, deinde ut in eam civitatem boni viri et boni cives nulla ignominia notati non revertantur, in quam tot nefariorum scelerum condemnati reverterunt.

Habes augurium meum; quo, si quid addubitarem, non 12
potius uterer quam illa consolatione, qua facile fortem virum sustentarem, te, si explorata victoria arma sumpsisses pro re p. (ita enim tum putabas), non nimis esse laudandum, sin propter incertos exitus eventusque bellorum posse accidere ut vinceremur putasses, non debere te ad secundam fortunam bene paratum fuisse, adversam ferre nullo modo posse. Disputarem etiam quanto solacio tibi conscientia tui facti, quantae delectationi in rebus adversis litterae esse deberent; commemorarem non solum veterum, sed horum etiam recentium vel ducum vel comitum tuorum gravissimos casus; etiam externos multos claros viros nominarem; levat enim dolorem communis quasi legis et humanae condicionis recordatio; exponerem etiam quem ad modum hic 13
et quanta in turba quantaque in confusione rerum omnium viveremus; necesse est enim minore desiderio perdita re p. carere quam bona. Sed hoc genere nihil opus est. Incolumem te cito, ut spero, vel potius ut perspicio, videbimus.

Interea tibi absenti et huic, qui adest, imagini animi et corporis tui, constantissimo atque optimo filio tuo, studium, officium, operam, laborem meum iam pridem et pollicitus sum et detuli, nunc hoc amplius, quod me amicissime cotidie magis Caesar amplectitur, familiares quidem eius sicuti neminem. Apud quem quicquid valebo vel auctoritate vel gratia, valebo tibi. Tu cura ut cum firmitudine te animi tum etiam spe optima sustentes.

2 mutata *vett.* : muta *codd.* 31 valebo *M*, *cf.* ii. 11. 2; xiii. 1. 4: conciliabo *GR*

VII *Scr. in Sicilia med. m. Dec. 708 (46).*

CAECINA CICERONI P. S.

1 Quod tibi non tam celeriter liber est redditus, ignosce timori nostro et miserere temporis. Filius, ut audio, pertimuit, neque iniuria, si liber exisset (quoniam non tam interest quo animo scribatur quam quo accipiatur), ne ea res inepte mihi noceret, cum praesertim adhuc stili poenas dem. Qua quidem in re singulari sum fato. Nam cum mendum scripturae litura tollatur, stultitia fama multetur, meus error exsilio corrigitur, cuius summa criminis est quod
2 armatus adversario male dixi. Nemo nostrum est, ut opinor, quin vota Victoriae suae fecerit, nemo, quin, etiam cum de alia re immolaret, tamen eo quidem ipso tempore, ut quam primum Caesar superaretur, optarit. Hoc si non cogitat, omnibus rebus felix est; si scit et persuasus est, quid irascitur ei qui aliquid scripsit contra suam voluntatem, cum ignorit omnibus qui multa deos venerati sint
3 contra eius salutem? Sed ut eodem revertar, causa haec fuit timoris: Scripsi de te parce medius fidius et timide non revocans me ipse sed paene refugiens. Genus autem hoc scripturae non modo liberum sed incitatum atque elatum esse debere quis ignorat? Solutum existimatur esse alteri male dicere (tamen cavendum est ne in petulantiam incidas), impeditum se ipsum laudare, ne vitium adrogantiae subsequatur, solum vero liberum alterum laudare, de quo quicquid detrahas, necesse est aut infirmitati aut invidiae adsignetur. Ac nescio an tibi gratius opportuniusque acciderit; nam quod praeclare facere non poteram, primum erat non attingere, secundum beneficium quam parcissime facere. Sed tamen ego quidem me sustinui;

7 inepte] impense *Wesenberg*: *fort.* si inepta 14 optarit *vett.*: -ret *codd.* 15 persuasus est *non sollicitandum* 17 sint *MR Mendelssohn Müller*: sunt *G Wesenberg Baiter* 29 beneficium *om. Lamb.*

multa minui, multa sustuli, complura ne posui quidem. Quem ad modum igitur, scalarum gradus si alios tollas, alios incidas, non nullos male haerentis relinquas, ruinae periculum struas, non ascensum pares, sic tot malis tum vinctum tum fractum studium scribendi quid dignum auribus aut probabile potest adferre?

4 Cum vero ad ipsius Caesaris nomen veni, toto corpore contremesco non poenae metu, sed illius iudici. Totum enim Caesarem non novi. Quem putas animum esse, ubi secum loquitur? 'Hoc probabit, hoc verbum suspiciosum est. Quid, si hoc muto? At vereor ne peius sit. Age vero, laudo aliquem; non offendo? Cum porro reprendo aliquem, quid, si non vult? Armati stilum persequitur; victi et nondum restituti quid faciet?'

Auges etiam tu mihi timorem, qui in 'Oratore' tuo caves tibi per Brutum et ad excusationem socium quaeris. Ubi hoc omnium patronus facit, quid me, veterem tuum, nunc omnium clientem, sentire oportet? In hac igitur calumnia timoris et caecae suspicionis tormento, cum plurima ad alieni sensus coniecturam, non ad suum iudicium scribantur, quam difficile sit evadere, si minus expertus es, quod te ad omnia summum atque excellens ingenium armavit, nos sentimus. Sed tamen ego filio dixeram, librum tibi legeret et auferret aut ea condicione daret, si reciperes te correcturum, hoc est si totum alium faceres.

5 De Asiatico itinere, quamquam summa necessitas premebat, ut imperasti, feci.

Te pro me quid horter? Vides tempus venisse, quo necesse sit de nobis constitui. Nihil est, mi Cicero, quod filium meum exspectes. Adulescens est; omnia excogitare vel studio vel aetate vel metu non potest. Totum negotium

12 non *G Wesenberg*: num *MR* reprendo aliquem *Wesenberg*: offendam *codd.* 18 sentire *om. Ernesti* 24 et] et aut *coni. Baiter* 26 summa me *Lamb.*

tu sustineas oportet; in te mihi omnis spes est. Tu pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Caesar, tenes; a te omnia proficiscantur et per te ad exitum perducantur necesse est; apud ipsum multum, apud eius
6 omnis plurimum potes. Unum tibi si persuaseris, non hoc esse tui muneris, si quid rogatus fueris, ut facias (quamquam id magnum et amplum est), sed totum tuum esse onus, perficies; nisi forte aut in miseria nimis stulte aut in amicitia nimis impudenter tibi onus impono. Sed utrique rei excusationem tuae vitae consuetudo dat. Nam quod ita consuesti pro amicis laborare, non iam sic sperant abs te sed etiam sic imperant tibi familiares.

Quod ad librum attinet quem tibi filius dabit, peto a te ne exeat, aut ita corrigas ne mihi noceat.

VIII *Scr. Romae in. m. Dec. a. 708 (46).*

CICERO CAECINAE.

1 Cum esset mecum Largus, homo tui studiosus, locutus K. Ianuarias tibi praefinitas esse, quod omnibus rebus perspexeram, quae Balbus et Oppius absente Caesare egissent, ea solere illi rata esse, egi vehementer cum iis ut hoc mihi darent, tibi in Sicilia, quoad vellemus, esse uti liceret. Qui mihi consuessent aut libenter polliceri si quid esset eius modi quod eorum animos non offenderet, aut etiam negare et adferre rationem cur negarent, huic meae rogationi potius non continuo responderunt; eodem die tamen ad me reverterunt; mihi hoc dederunt ut esses in Sicilia, quoad velles; se praestaturos nihil ex eo te offensionis habiturum.

Quoniam quid tibi permittatur cognosti, quid mihi
2 placeat puto te scire oportere. Actis his rebus litterae

4 apud eius *vett.*: ad eius *codd.* 5 omnis] familiaris omnis *Kayser; sed Caecinae ignoscendum* 21 quoad *GR*: quod *M* 24 rogationi vel efflagitationi *Wesenberg, coll.* v. 19. 2

a te mihi redditae sunt, quibus a me consilium petis quid sim tibi auctor, in Siciliane subsidas an ut ad reliquias Asiaticae negotiationis proficiscare. Haec tua deliberatio non mihi convenire visa est cum oratione Largi. Ille enim mecum, quasi tibi non liceret in Sicilia diutius commorari, ita locutus erat, tu autem, quasi concessum sit, ita deliberas. Sed ego, sive hoc sive illud est, in Sicilia censeo commorandum. Propinquitas locorum vel ad impetrandum adiuvat crebris litteris et nuntiis vel ad reditus celeritatem re aut impetrata, quod spero, aut aliqua ratione confecta. Quam ob rem censeo magno opere commorandum.

T. Furfanio Postumo, familiari meo, legătisque eius, item 3
meis familiaribus, diligentissime te commendabo, cum venerint. Erant enim omnes Mutinae. Viri sunt optimi et tui similium studiosi et mei necessarii. Quae mihi venient in mentem quae ad te pertinere arbitrabor, ea mea sponte faciam; si quid ignorabo, de eo admonitus omnium studia vincam. Ego etsi coram de te cum Furfanio ita loquar, ut tibi litteris meis ad eum nihil opus sit, tamen, quoniam tuis placuit te habere meas litteras, quas ei redderes, morem iis gessi. Earum litterarum exemplum infra scriptum est.

IX *Scr. Romae in. m. Dec. a. 708 (46).*

M. CICERO FVRFANIO PROCOS. S.

Cum A. Caecina tanta mihi familiaritas consuetudoque 1
semper fuit, ut nulla maior esse possit; nam et patre eius, claro homine et forti viro, plurimum usi sumus et hunc a puero, quod et spem magnam mihi adferebat summae probitatis summaeque eloquentiae et vivebat mecum coniunctissime non solum officiis amicitiae sed etiam studiis

2 ut subsidas *Baiter* 9 adiuvabit *Ernesti* 26 usi sumus *GR Mendelssohn* : sumus *M* : sum usus (= sumVS) *Bücheler* hunc] *hic incipit folium palimpsesti Taurinensis* (*T*)

communibus, sic semper dilexi, nullo ut cum homine con- 2 iunctius viverem. Nihil attinet me plura scribere; quam mihi necesse sit eius salutem et fortunas quibuscumque rebus possim tueri, vides. Reliquum est ut, cum cognorim pluribus rebus quid tu et de bonorum fortuna et de rei p. calamitatibus sentires, nihil a te petam nisi ut ad eam voluntatem, quam tua sponte erga Caecinam habiturus es, tantus cumulus accedat commendatione mea, quanti me a te fieri intellego. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

X

Scr. Romae c'rc. m. Sext. a. 708 (46).

M. CICERO TREBIANO S.

1 Ego quanti te faciam semperque fecerim quantique me a te fieri intellexerim, sum mihi ipse testis. Nam et consilium tuum vel casus potius diutius in armis civilibus commorandi semper mihi magno dolori fuit, et hic eventus, quod tardius quam est aequum et quam ego vellem reciperas fortunam et dignitatem tuam, mihi non minori curae est quam tibi semper fuerunt casus mei. Itaque et Postumuleno et Sestio et saepissime Attico nostro proximeque Theudae, liberto tuo, totum me patefeci et haec iis singulis saepe dixi, quacumque re possem, me tibi et liberis tuis satis facere cupere, idque tu ad tuos velim scribas, haec quidem certe, quae in potestate mea sunt, ut operam, consilium, rem, fidem meam 2 sibi ad omnis res paratam putent. Si auctoritate et gratia tantum possem quantum in ea re p., de qua ita meritus sum, posse deberem, tu quoque is esses, qui fuisti, cum omni gradu amplissimo dignissimus tum certe ordinis tui facile princeps. Sed quoniam eodem tempore eademque de causa nostrum uterque cecidit, tibi et illa polliceor quae

1 nullo ut *T*: ut non ullo *R*: ut non nullo *MG* 6 sentias *T* 8 es *T Wesenberg*: esses *codd. Müller* 21 hoc *Martyni-Lag.* 27 debebam *Wesenberg*

supra scripsi, quae sunt adhuc mea, et ea quae praeterea videor mihi ex aliqua parte retinere tamquam ex reliquiis pristinae dignitatis. Neque enim ipse Caesar, ut multis rebus intellegere potui, est alienus a nobis et omnes fere familiarissimi eius casu devincti magnis meis veteribus officiis me diligenter observant et colunt. Itaque, si qui mihi erit aditus de tuis fortunis, id est de tua incolumitate, in qua sunt omnia, agendi, quod quidem cotidie magis ex eorum sermonibus adducor ut sperem, agam per me ipse et moliar. Singula persequi non est necesse ; universum 3
studium meum et benevolentiam ad te defero. Sed magni mea interest hoc tuos omnis scire, quod tuis litteris fieri potest ut intellegant, omnia Ciceronis patere Trebiano. Hoc eo pertinet, ut nihil existiment esse tam difficile quod non pro te mihi susceptum iucundum sit futurum.

Antea misissem ad te litteras, si genus scribendi inveni- 4
rem ; tali enim tempore aut consolari amicorum est aut polliceri. Consolatione non utebar, quod ex multis audiebam quam fortiter sapienterque ferres iniuriam temporum quamque te vehementer consolaretur conscientia factorum et consiliorum tuorum. Quod quidem si facis, magnum fructum studiorum optimorum capis, in quibus te semper scio esse versatum, idque ut facias etiam atque etiam te hortor. Simul et illud tibi, homini peritissimo rerum et 5
exemplorum et omnis vetustatis, ne ipse quidem rudis, sed in studio minus fortasse quam vellem, [et] in rebus atque usu plus etiam quam vellem versatus spondeo, tibi istam acerbitatem et iniuriam non diuturnam fore. Nam et ipse, qui plurimum potest, cotidie mihi delabi ad aequitatem et ad rerum naturam videtur, et ipsa causa ea est, ut iam simul cum re p., quae in perpetuum iacere non potest,

5 casu *om. Heumann* 25 et *om. Lehmann* 26 et *secl. Orelli* 28 diuturnam *T Crat. Müller* : -ne *codd. Mendelssohn* 30 ad verum natura *Madvig*, *iniuria*

necessario revivescat atque recreetur cotidieque aliquid fit lenius et liberalius quam timebamus. Quae quoniam in temporum inclinationibus saepe parvis posita sunt, omnia momenta observabimus neque ullum praetermittemus tui
6 iuvandi et levandi locum. Itaque illud alterum, quod dixi, litterarum genus cotidie mihi, ut spero, fiet proclivius, ut etiam polliceri possim. Id re quam verbis faciam libentius. Tu velim existimes et pluris te amicos habere quam qui in isto casu sint ac fuerint, quantum quidem ego intellegere potuerim, et me concedere eorum nemini. Fortem fac animum habeas et magnum, quod est in uno te; quae sunt in fortuna, temporibus regentur et consiliis nostris providebuntur.

XI *Scr. in Tusculano in. m. Iun. a. 709 (45).*

M. CICERO S. D. TREBIANO.

1 Dolabellam antea tantum modo diligebam, obligatus ei nihil eram (nec enim acciderat mihi †opus esse, et ille mihi debebat, quod non defueram eius periculis); nunc tanto sum devinctus eius beneficio, quod et antea in re et hoc tempore in salute tua cumulatissime mihi satis fecit, ut nemini plus debeam. Qua in re tibi gratulor ita vehementer ut te quoque mihi gratulari quam gratias agere malim; alterum omnino non desidero, alterum vere facere poteris.

2 Quod reliquum est, quoniam tibi virtūs et dignitas tua reditum ad tuos aperuit, est tuae sapientiae magnitudinisque animi quid amiseris oblivisci, quid reciperaris cogitare. Vives cum tuis, vives nobiscum; plus adquisisti dignitatis quam amisisti rei familiaris; quae ipsa tum esset iucundior, si ulla res esset publica.

6 ut aliquid etiam polliceri *T. qui in hoc verbo desinit* 17 mihi opera ut eius opus esset *coni. Müller praeeunte Lehmanno qui proposuit* mihi opera eius ut mihi o. esset, *coll.* vii. 31. 2 esse *M*: esset *G*: eius *R* 29 tum *MG*: tam *R*: tamen *Lamb.*

Vestorius, noster familiaris, ad me *scripsit te mihi maximas gratias agere. Haec praedicatio tua mihi valde grata est eaque te uti facile patior cum apud alios tum me hercule apud Sironem, nostrum amicum. Quae enim facimus, ea prudentissimo cuique maxime probata esse volumus. Te cupio videre quam primum.

XII *Scr. Romae ex. m. Nov. a. 708 (46).*

CICERO AMPIO S. P.

Gratulor tibi, mi Balbe, vereque gratulor nec sum tam 1 stultus ut te usura falsi gaudi frui velim, deinde frangi repente atque ita cadere ut nulla res te ad aequitatem animi possit postea extollere. Egi tuam causam apertius quam mea tempora ferebant. Vincebatur enim fortuna ipsa debilitatae gratiae nostrae tui caritate et meo perpetuo erga te amore culto a te diligentissime. Omnia promissa confirmata certa et rata sunt, quae ad reditum et ad salutem tuam pertinent; vidi, cognovi, interfui. Etenim omnis 2 Caesaris familiaris satis opportune habeo implicatos consuetudine et benevolentia sic ut, cum ab illo discesserint, me habeant proximum. Hoc Pansa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, Postumius plane ita faciunt ut me unice diligant. Quod si mihi per me efficiendum fuisset, non me paeniteret pro ratione temporum ita esse molitum; sed nihil est a me inservitum temporis causa. Veteres mihi necessitudines cum his omnibus intercedunt, quibuscum ego agere de te non destiti; principem tamen habuimus Pansam, tui studiosissimum, mei cupidum, qui valeret apud illum non minus auctoritate quam gratia. Cimber autem Tillius mihi plane satis fecit. Valent tamen apud Caesarem non tam ambitiosae rogationes quam necessariae; quam

4 Sironem *codd. recte*: Syronem *vett* 29 tamen] enim *Lamb.* 30 quam quia] quas.quia *Crat.*

quia Cimber habebat, plus valuit quam pro ullo alio valere
3 potuisset. Diploma statim non est datum, quod mirifica est improbitas in quibusdam, qui tulissent acerbius veniam tibi dari, quem illi appellant 'tubam belli civilis,' multaque ita dicunt quasi non gaudeant id bellum incidisse. Qua re visum est occultius agendum neque ullo modo divulgandum de te iam esse perfectum; sed id erit perbrevi, nec dubito quin legente te has litteras confecta iam res futura sit. Pansa quidem mihi, gravis homo et certus, non solum confirmavit verum etiam recepit perceleriter se ablaturum diploma. Mihi tamen placuit haec ad te perscribi; minus enim te firmum sermo Eppuleiae tuae lacrimaeque Ampiae declarabant quam significant tuae litterae, atque illae arbitrabantur, quoniam a te abessent ipsae, multo in graviore te cura futurum. Qua re magno opere *e re* putavi angoris et doloris tui levandi causa pro certis ad te ea, quae essent certa, perscribi.

4 Scis me antea sic solitum esse scribere ad te, magis ut consolarer fortem virum atque sapientem quam ut exploratam spem salutis ostenderem nisi eam, quam ab ipsa re p., cum hic ardor restinctus esset, sperari oportere censerem. Recordare tuas litteras, quibus et magnum animum mihi semper ostendisti et ad omnis casus ferendos constantem ac paratum. Quod ego non mirabar, cum recordarer te et a primis temporibus aetatis in re p. esse versatum et tuos magistratus in ipsa discrimina incidisse salutis fortunarumque communium et in hoc ipsum bellum esse ingressum, non solum ut victor beatus sed etiam ut, si ita
5 accidisset, victus sapiens esses. Deinde, cum studium tuum consumas in virorum fortium factis memoriae prodendis,

4 quem *G Crat. Baiter*: quam *MR. quod fieri potest, cf. Phil.* v. 39; *De Leg.* i. 22 13 atque . . . putavi] *Totus locus secundum Baiterum datur* 14 quoniam *Orelli*: quam *codd.* 15 qua re *vett.*: quam *codd.* e re *add. Gulielmius*: referre *add. Müller* 20 eam] eius *Lamb.*

considerare debes nihil tibi esse committendum quam ob rem eorum, quos laudas, te non simillimum praebeas. Sed haec oratio magis esset apta ad illa tempora quae iam effugisti; nunc vero tantum te para ad haec nobiscum ferenda, quibus ego si quam medicinam invenirem, tibi quoque eandem traderem. Sed est unum perfugium doctrina ac litterae, quibus semper usi sumus, quae secundis rebus delectationem modo habere videbantur, nunc vero etiam salutem. Sed ut ad initium revertar, cave dubites quin omnia de salute ac reditu tuo perfecta sint.

XIII *Scr. Romae in. m. Sext. a. 708 (46).*

CICERO LIGARIO.

Etsi tali tuo tempore me aut consolandi aut iuvandi 1
tui causa scribere ad te aliquid pro nostra amicitia oportebat, tamen adhuc id non feceram, quia neque lenire videbar oratione neque levare posse dolorem tuum. Postea vero quam magnam spem habere coepi fore ut te brevi tempore incolumem haberemus, facere non potui quin tibi et sententiam et voluntatem declararem meam.
Primum igitur scribam, quod intellego et perspicio, non fore 2
in te Caesarem duriorem; nam et res eum cotidie et dies et opinio hominum et, ut mihi videtur, etiam sua natura mitiorem facit; idque cum de reliquis sentio tum de te etiam audio ex familiarissimis eius. Quibus ego ex eo tempore, quo primum ex Africa nuntius venit, supplicare una cum fratribus tuis non destiti; quorum quidem et virtute et pietate et amor in te singularis et adsidua et perpetua cura salutis tuae tantum proficit, ut nihil sit, quod non ipsum
Caesarem tributurum existimem. Sed, si tardius fit quam 3

15 feceram *vett.*: -erim *codd.* 26 quorum . . . proficit] *Praestat sententiam tolerabilem retinere quam emendare aut ut Orelli* amore in te singulari . . . proficitur (*etsi probant Baiter Wesenberg Müller*) *aut ut Pluygers* et virtus et pietas et amor

volumus, magnis occupationibus eius, a quo omnia petuntur, aditus ad eum difficiliores fuerunt, et simul Africanae causae iratior diutius velle videtur eos habere sollicitos, a quibus se putat diuturnioribus esse molestiis conflictatum. Sed hoc ipsum intellegimus eum cotidie remissius et placatius ferre. Qua re mihi crede et memoriae manda me tibi id adfirmasse, te in istis molestiis diutius non futurum.

4 Quoniam quid sentirem exposui, quid velim tua causa re potius declarabo quam oratione. Si tantum possem quantum in ea re p., de qua ita sum meritus ut tu existimas, posse debebam, ne tu quidem in istis incommodis esses; eadem enim causa opes meas fregit quae tuam salutem in discrimen adduxit. Sed tamen, quicquid imago veteris meae dignitatis, quicquid reliquiae gratiae valebunt, studium, consilium, opera, gratia, fides mea nullo loco deerit tuis

5 optimis fratribus. Tu fac habeas fortem animum quem semper habuisti, primum ob eas causas quas scripsi, deinde quod ea *de* re p. semper voluisti atque sensisti, ut non modo nunc secunda sperare debeas sed etiam, si omnia adversa essent, tamen conscientia et factorum et consiliorum tuorum, quaecumque acciderent, fortissimo et maximo animo ferre deberes.

XIV *Scr. Romae a. d. v K. intercal. priores a. 708 (46).*

CICERO LIGARIO.

1 Me scito omnem meum laborem, omnem operam, curam, studium in tua salute consumere. Nam cum te semper maxime dilexi, tum fratrum tuorum, quos aeque atque te summa benevolentia sum complexus, singularis pietas amorque fraternus nullum me patitur offici erga te studique munus aut tempus praetermittere. Sed quae faciam fecerim-

9 ego si *coni. Müller* 11 incommodis *vett.* : commodis *codd.* 15 gratia *secl. Kayser, alii, cum* gratiae *praecesserit ut videtur* 18 de *add. vett.* 19 nunc *Lamb.* : non *G* : cum *MR*

que pro te, ex illorum te litteris quam ex meis malo cognoscere; quid autem sperem aut confidam et exploratum habeam de salute tua, id tibi a me declarari volo. Nam si quisquam est timidus in magnis periculosisque rebus semperque magis adversos rerum exitus metuens quam sperans secundos, is ego sum et, si hoc vitiumst, eo me non carere confiteor.

2 Ego idem tamen cum a. d. v K. intercalaris priores rogatu fratrum tuorum venissem mane ad Caesarem atque omnem adeundi et conveniendi illius indignitatem et molestiam pertulissem, cum fratres et propinqui tui iacerent ad pedes et ego essem locutus quae causa, quae tuum tempus postulabat, non solum ex oratione Caesaris, quae sane mollis et liberalis fuit, sed etiam ex oculis et vultu, ex multis praeterea signis, quae facilius perspicere potui quam scribere, hac opinione discessi ut mihi tua salus dubia non esset. 3 Quam ob rem fac animo magno fortique sis et, si turbidissima sapienter ferebas, tranquilliora laete feras. Ego tamen tuis rebus sic adero ut difficillimis neque Caesari solum sed etiam amicis eius omnibus, quos mihi amicissimos esse cognovi, pro te, sicut adhuc feci, libentissime supplicabo. Vale.

XV *Scr. Romae Id. Mart. a. 710 (44).*

CICERO BASILO SAL.

Tibi gratulor, mihi gaudeo; te amo, tua tueor; a te amari et quid agas quidque agatur certior fieri volo.

XVI *Scr. in Sicilia ex. m. Mart. a. 710 (44).*

BITHYNICVS CICERONI S.

Si mihi tecum non et multae et iustae causae amicitiae privatim essent, repeterem initia amicitiae ex parentibus nostris, quod faciendum iis existimo qui paternam amicitiam

23 BASILO *vett.* : basilio *codd.*

nullis ipsi officiis prosecuti sunt. Itaque contentus ero nostra ipsorum amicitia ; cuius fiducia peto a te, ut absentem me, quibuscumque in rebus opus fuerit, tueare, si nullum officium tuum apud me intermoriturum existimas. Vale.

XVII *Scr. in Latio med. m. Apr. a. 710 (44).*

CICERO BITHYNICO.

1 Cum ceterarum rerum causa cupio esse aliquando rem p. constitutam tum velim mihi credas accedere, id etiam quo magis expetam, promissum tuum, quo in litteris uteris ;
2 scribis enim, si ita sit, te mecum esse victurum. Gratissima mihi tua voluntas est facisque nihil alienum necessitudine nostra iudiciisque patris tui de me, summi viri. Nam sic habeto, beneficiorum magnitudine eos, qui temporibus valuerunt ut valeant, coniunctiores tecum esse quam me, necessitudine neminem. Quam ob rem grata mihi est et memoria tua nostrae coniunctionis et eius etiam augendae voluntas.

XVIII *Scr. Romae ex. m. Ian. a. 709 (45).*

CICERO LEPTAE.

1 Simul atque accepi a Seleuco tuo litteras, statim quaesivi e Balbo per codicillos quid esset in lege. Rescripsit eos, qui facerent praeconium, vetari esse in decurionibus ; qui fecissent, non vetari. Qua re bono animo sint et tui et mei familiares ; neque enim erat ferendum, cum qui hodie haruspicinam facerent in senatum Romae legerentur, eos qui aliquando praeconium fecissent in municipiis decuriones esse non licere.

9 *Wesenberg interpungit* accedere etiam, id quo magis, *nec non Schütz qui tamen* etiam *delevit* 15 ut valeant *codd.* : aut valent *vett.* : aut valuerunt aut valent *Wesenberg* : *om. Ernesti*

2 De Hispaniis novi nihil. Magnum tamen exercitum Pompeium habere constat; nam Caesar ipse ad suos misit exemplum Paciaeci litterarum, in quo erat illas XI esse legiones. Scripserat etiam Messalla Q. Salasso P. Curtium, fratrem eius, iussu Pompei inspectante exercitu interfectum, quod consensisset cum Hispanis quibusdam, si in oppidum nescio quod Pompeius rei frumentariae causa venisset, eum comprehendere ad Caesaremque deducere.

3 De tuo negotio, quod sponsor es pro Pompeio, si Galba, consponsor tuus, redierit, homo in re familiari non parum diligens, non desinam cum illo communicare, si quid expediri possit; quod videbatur mihi ille confidere.

4 'Oratorem' meum tanto opere a te probari vehementer gaudeo. Mihi quidem sic persuadeo me, quicquid habuerim iudici de dicendo, in illum librum contulisse. Qui si est talis qualem tibi videri scribis, ego quoque aliquid sum; sin aliter, non recuso quin, quantum de illo libro, tantundem de mei iudici fama detrahatur. Leptam nostrum cupio delectari iam talibus scriptis. Etsi abest maturitas aetatis, tamen personare auris eius huius modi vocibus non est inutile.

5 Me Romae tenuit omnino Tulliae meae partus. Sed cum ea, quem ad modum spero, satis firma sit, teneor tamen, dum a Dolabellae procuratoribus exigam primam pensionem; et me hercule non tam sum peregrinator iam quam solebam. Aedificia mea me delectant et otium; domus est quae nulli mearum villarum cedat, otium omni desertissima regione maius. Itaque ne litterae quidem meae impediuntur, in quibus sine ulla interpellatione versor. Qua re, ut arbitror, prius hic te nos quam istic tu nos videbis. Lepta suavissimus ediscat Hesiodum et habeat in ore 'τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα' et cetera.

2 suos *Bücheler*: nos *GR*: uos *M* 26 delectant *R Müller*: -tabant *MG Wesenberg* 27 nunc domus *Ernesti Wesenberg*

XIX *Scr. Asturae ex. m. Sext. a. 709 (45).*

CICERO LEPTAE.

1 Maculam officio functum esse gaudeo. Eius Falernum mihi semper idoneum visum est devorsorio, si modo tecti satis est ad comitatum nostrum recipiendum. Ceteroqui mihi locus non displicet. Nec ea re Petrinum tuum deseram; nam et villa et amoenitas illa commorationis est, non devorsori.

2 De curatione aliqua munerum regiorum cum Oppio locutus sum; nam Balbum, postea quam tu es profectus, non vidi. Tantis pedum doloribus adficitur, ut se conveniri nolit. Omnino de tota re, ut mihi videris, sapientius faceres, si non curares. Quod enim eo labore adsequi vis, nullo modo adsequere. Tanta est enim intimorum multitudo, ut ex iis aliquis potius effluat quam novo sit aditus, praesertim qui nihil adferat praeter operam, in qua ille se dedisse beneficium putabit (si modo ipsum sciet), non accepisse. Sed tamen aliquid videbimus, in quo sit species; aliter quidem non modo non adpetendum sed etiam fugiendum puto. Ego me Asturae diutius arbitror commoraturum, quoad ille quandoque veniat. Vale.

XX *Scr. Asturae ex. m. Quint. a. 709 (45).*

CICERO TORANIO S.

1 Dederam triduo ante pueris Cn. Planci litteras ad te; eo nunc ero brevior teque, ut antea consolabar, hoc tempore monebo. Nihil puto tibi esse utilius quam ibidem opperiri, quoad scire possis quid tibi agendum sit. Nam praeter navigationis longae et hiemalis et minime portuosae periculum quod vitaveris, ne illud quidem non quantivis, subito,

4 deversorio *G*: -orium *coni. Wesenberg* 17 id ipsum *Ernesti, cf. Madvig Fin.* ii. 93 29 quantivis *Vict.*: quamvis *codd.*

cum certi aliquid audieris, te istim posse proficisci. Nihil
est praeterea cur adventibus te offerre gestias. Multa
praeterea metuo, quae cum Cilone nostro communicavi.
Quid multa? loco opportuniore in his malis nullo esse po- 2
tuisti, ex quo te quocumque opus erit facillime et expedi-
tissime conferas. Quod si recipiet ille se ad tempus, aderis;
sin (quoniam multa accidere possunt) aliqua res eum vel
impediet vel morabitur, tu ibi eris ubi omnia scire possis.
Hoc mihi prorsus valde placet. De reliquo, ut te saepe per 3
litteras hortatus sum, ita velim tibi persuadeas, te in hac
causa nihil habere quod tibi timendum sit praeter com-
munem casum civitatis. Qui etsi est gravissimus, tamen
ita viximus et id aetatis iam sumus ut omnia, quae non
nostra culpa nobis accidant, fortiter ferre debeamus. Hic
tui omnes valent summaque pietate te desiderant et diligunt
et colunt. Tu cura ut valeas et te istim ne temere com-
moveas.

XXI *Scr. Romae circ. m. Apr. a. 709 (45).*

CICERO TORANIO.

Etsi cum haec ad te scribebam, aut appropinquare exitus 1
huius calamitosissimi belli aut iam aliquid actum et con-
fectum videbatur, tamen cotidie commemorabam te unum in
tanto exercitu mihi fuisse adsensorem et me tibi, solosque
nos vidisse quantum esset in eo bello mali, in quo spe
pacis exclusa ipsa victoria futura esset acerbissima, quae aut
interitum adlatura esset, si victus esses, aut, si vicisses, servi-
tutem. Itaque ego, quem tum fortes illi viri et sapientes,
Domitii et Lentuli, timidum esse dicebant (eram plane;
timebam enim ne evenirent ea quae acciderunt), idem nunc
nihil timeo et ad omnem eventum paratus sum. Cum

2 adventibus *M*: adeuntibus *GR* 6 ille se, ad tempus *ita interpungebant edd. ante O. E. Schmidt* ('*Briefwechsel*' *p.* 361) 7 aliqua *R*: -quae *MG*, *cf.* vi. 1. 4

aliquid videbatur caveri posse, tum id neglegi dolebam; nunc vero eversis omnibus rebus, cum consilio profici nihil possit, una ratio videtur, quicquid evenerit, ferre moderate, praesertim cum omnium rerum mors sit extremum et mihi sim conscius me, quoad licuerit, dignitati rei p. consuluisse et hac amissa salutem retinere voluisse.

2 Haec scripsi, non ut de me ipse dicerem, sed ut tu, qui coniunctissima fuisti mecum et sententia et voluntate, eadem cogitares. Magna enim consolatio est cum recordare, etiamsi secus acciderit, te tamen recte vereque sensisse. Atque utinam liceat aliquando aliquo rei p. statu nos frui inter nosque conferre sollicitudines nostras, quas pertulimus tum cum timidi putabamur, quia dicebamus ea futura quae facta sunt.

3 De tuis rebus nihil esse quod timeas praeter universae rei p. interitum tibi confirmo; de me autem sic velim iudices, quantum ego possim, me tibi, saluti tuae liberisque tuis summo cum studio praesto semper futurum. Vale.

XXII *Scr. Romae m. Maio a. 708 (46).*

CICERO DOMITIO.

1 Non ea res me deterruit quo minus, postea quam in Italiam venisti, litteras ad te mitterem, quod tu ad me nullas miseras, sed quia nec quid tibi pollicerer ipse egens rebus omnibus nec quid suaderem, cum mihimet ipsi consilium deesset, nec quid consolationis adferrem in tantis malis reperiebam. Haec quamquam nihilo meliora sunt nunc etiam atque etiam multo desperatiora, tamen inanis esse meas litteras quam nullas malui.

2 Ego si te intellegerem plus conatum esse suscipere rei p. causa muneris quam quantum praestare potuisses, tamen,

6 amissa *vett.* : missa *codd.* noluisse *marg. Crat.* 9 recordere *Lamb.* 27 nunc etiam, atque *ita interpungunt Seyffert Mendelssohn* : nunc atque *Lamb.* : *comma post* sunt *posuit Orelli*

quibuscumque rebus possem, ad eam condicionem te vivendi, quae daretur quaeque esset, hortarer; sed cum consili tui bene fortiterque suscepti eum tibi finem statueris quem ipsa fortuna terminum nostrarum contentionum esse voluisset, oro obtestorque te pro vetere nostra coniunctione ac necessitudine proque summa mea in te benevolentia et tua in me pari, te ut nobis, parenti, coniugi tuisque omnibus, quibus es fuistique semper carissimus, salvum conserves, incolumitati tuae tuorumque, qui ex te pendent, consulas, quae didicisti quaeque ab adulescentia pulcherrime a sapientissimis viris tradita memoria et scientia comprehendisti, iis hoc tempore utare, quos coniunctos summa benevolentia plurimisque officiis amisisti, eorum desiderium, si non aequo animo, at forti feras. Ego quid possim 3 nescio vel potius me parum posse sentio; illud tamen tibi polliceor, me, quaecumque saluti dignitatique tuae conducere arbitrabor, tanto studio esse facturum, quanto semper tu et studio et officio in meis rebus fuisti. Hanc meam voluntatem ad matrem tuam, optimam feminam tuique amantissimam, detuli. Si quid ad me scripseris, ita faciam, ut te velle intellexero; sin autem tu minus scripseris, ego tamen omnia quae tibi utilia esse arbitrabor summo studio diligenterque curabo. Vale.

2 quaeque *vett. Wesenberg*: quaque *R*: quique *MG*: quaecumque *Müller. fort. recte* 9 ex te *vett. Baiter Wesenberg*: e *M*: ex (*non* ea) *G*: de te *R Streicher Müller*

LIBER SEPTIMVS

AD M. MARIVM ET CETEROS

I *Scr. Romae m. Oct. a. 699 (55).*

M. CICERO S. D. M. MARIO.

Si te dolor aliqui corporis aut infirmitas valetudinis tuae 1
tenuit quo minus ad ludos venires, fortunae magis tribuo
quam sapientiae tuae; sin haec, quae ceteri mirantur, con-
temnenda duxisti et, cum per valetudinem posses, venire
tamen noluisti, utrumque laetor, et sine dolore corporis te
fuisse et animo valuisse, cum ea, quae sine causa mirantur
alii, neglexeris, modo ut tibi constiterit fructus oti tui; quo
quidem tibi perfrui mirifice licuit, cum esses in ista amoeni-
tate paene solus relictus. Neque tamen dubito quin tu in
illo cubiculo tuo, ex quo tibi Stabianum perforasti et pate-
fecisti sinum, per eos dies matutina tempora lectiunculis
consumpseris, cum illi interea, qui te istic reliquerunt, spe-
ctarent communis mimos semisomni. Reliquas vero partis
diei tu consumebas iis delectationibus, quas tibi ipse ad
arbitrium tuum compararas; nobis autem erant ea per-
petienda, quae Sp. Maecius probavisset. Omnino, si quae- 2
ris, ludi apparatissimi, sed non tui stomachi; coniecturam

11 in *Lallemand*: ex *codd.* (*propter* ex quo) 12 Stabianum *MR*: sabianum *G*: tablinum *Boot*, *cf. Varronem ap. Nonium p.* 83 *s. v.* '*cortes*': istud maenianum *Tyrrell* 13 sinum *Boot*: senum *codd.*, *cf. Wölfflin in* '*Archiv*,' x. 451: Misenum *Lamb.* 15 comminus *Madvig* 16 ipse *vett.*: ipsi *codd.*

enim facio de meo. Nam primum honoris causa in scaenam redierant ii, quos ego honoris causa de scaena decessisse arbitrabar. Deliciae vero tuae, noster Aesopus, eius modi fuit ut ei desinere per omnis homines liceret. Is iurare cum coepisset, vox eum defecit in illo loco: 'Si sciens fallo.' Quid tibi ego alia narrem? nosti enim reliquos ludos; qui ne id quidem leporis habuerunt, quod solent mediocres ludi. Apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem, quo quidem apparatu non dubito quin animo aequissimo carueris. Quid enim delectationis habent sescenti muli in 'Clytaemestra' aut in 'Equo Troiano' creterrarum tria milia aut armatura varia peditatus et equitatus in aliqua pugna? quae popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent.
3 Quod si tu per eos dies operam dedisti Protogeni tuo, dum modo is tibi quidvis potius quam orationes meas legerit, ne tu haud paulo plus quam quisquam nostrum delectationis habuisti. Non enim te puto Graecos aut Oscos ludos desiderasse, praesertim cum Oscos vel in senatu vestro spectare possis, Graecos ita non ames ut ne ad villam quidem tuam via Graeca ire soleas. Nam quid ego te athletas putem desiderare, qui gladiatores contempseris? in quibus ipse Pompeius confitetur se et operam et oleum perdidisse. Reliquae sunt venationes binae per dies quinque, magnificae, nemo negat; sed quae potest homini esse polito delectatio, cum aut homo imbecillus a valentissima bestia laniatur aut praeclara bestia venabulo transverberatur? Quae tamen, si videnda sunt, saepe vidisti; neque nos, qui haec spectamus, quicquam novi vidimus. Extremus elephantorum dies fuit. In quo admiratio magna vulgi atque turbae, delectatio nulla exstitit; quin etiam misericordia

2 decessisse *vett.*: di(·e- *R* secessisse *GR*: decesse *M Mendelssohn* 11 clytaemestra *M*: clitemestra *R*: clitemenstra *G* 12 creterrarum *codd.*, *cf. Nonium p.* 547: craterarum *vulg.* 23 oleum *MR*, *f. Att.* ii. 17. 1: consilium *G* 29 spectavimus *Ernesti*

quaedam consecuta est atque opinio eius modi, esse quandam illi beluae cum genere humano societatem.

His ego tamen diebus ludis scaenicis, ne forte videar tibi 4
non modo beatus sed liber omnino fuisse, dirupi me paene
in iudicio Galli Canini, familiaris tui. Quod si tam facilem
populum haberem quam Aesopus habuit, libenter me her-
cule artem desinerem tecumque et cum similibus nostri
viverem. Nam me cum antea taedebat, cum et aetas et
ambitio me hortabatur, et licebat denique, quem nolebam,
non defendere, tum vero hoc tempore vita nulla est. Neque
enim fructum ullum laboris exspecto et cogor non num-
quam homines non optime de me meritos rogatu eorum, qui
bene meriti sunt, defendere. Itaque quaero causas omnis 5
aliquando vivendi arbitratu meo teque et istam rationem
oti tui et laudo vehementer et probo, quodque nos minus
intervisis, hoc fero animo aequiore, quod, si Romae esses,
tamen neque nos lepore tuo neque te, si qui est in me,
meo frui liceret propter molestissimas occupationes meas.
Quibus si me relaxaro (nam, ut plane exsolvam, non pos-
tulo), te ipsum, qui multos annos nihil aliud commentaris,
docebo profecto quid sit humaniter vivere. Tu modo
istam imbecillitatem valetudinis tuae sustenta et tuere, ut
facis, ut nostras villas obire et mecum simul lecticula con-
cursare possis.

Haec ad te pluribus verbis scripsi quam soleo, non oti 6
abundantia sed amoris erga te, quod me quadam epistula
subinvitaras, si memoria tenes, ut ad te aliquid eius modi
scriberem, quo minus te praetermisisse ludos paeniteret.
Quod si adsecutus sum, gaudeo; sin minus, hoc me tamen
consolor, quod posthac ad ludos venies nosque vises neque
in epistulis relinques meis spem aliquam delectationis tuae.

3 ludis scaenicis *del. Vict.* 7 artem *secl. Wesenberg, vix recte* deponerem *Koch* 28 praetermisisse *GR*: -misse *M*

II *Scr. Romae circ. in. m. Febr. 703 (51).*

M. CICERO S. D. M. MARIO.

1 Mandatum tuum curabo diligenter. Sed homo acutus ei mandasti potissimum, cui expediret illud venire quam plurimo. Sed eo vidisti multum, quod praefinisti quo ne pluris emerem. Quod si mihi permisisses, qui meus amor in te est, confecissem cum coheredibus: nunc, quoniam tuum pretium novi, inlicitatorem potius ponam quam illud minoris veneat. Sed de ioco satis est. Tuum negotium agam, sicuti debeo, diligenter.

2 De Bursa te gaudere certo scio; sed nimis verecunde
mihi gratularis; putas enim, ut scribis, propter hominis
sordis minus me magnam illam laetitiam putare. Credas
mihi velim magis me iudicio hoc quam morte inimici lae-
tatum. Primum enim iudicio malo quam gladio, deinde
gloria potius amici quam calamitate; in primisque me de-
lectavit tantum studium bonorum in me exstitisse contra
incredibilem contentionem clarissimi et potentissimi viri;
3 postremo (vix veri simile fortasse videatur) oderam multo
peius hunc quam illum ipsum Clodium. Illum enim oppu-
gnaram, hunc defenderam; et ille, cum omnis res p. in
meo capite discrimen esset habitura, magnum quiddam
spectavit, nec sua sponte sed eorum auxilio, qui me stante
stare non poterant, hic simiolus animi causa me in quem
inveheretur delegerat persuaseratque non nullis invidis meis
se in me emissarium semper fore. Quam ob rem valde
iubeo gaudere te. Magna res gesta est. Numquam ulli
fortiores cives fuerunt quam qui ausi sunt eum contra tantas
opes eius, a quo ipsi lecti iudices erant, condemnare; quod
4 fecissent numquam, nisi iis dolori meus fuisset dolor. Nos
hic in multitudine et celebritate iudiciorum et novis legibus

5 Sed in eo *Wesenberg* 22 aditura *Lamb.* 31 crebritate *Lamb.*

ita distinemur ut cotidie vota faciamus ne intercaletur, ut quam primum te videre possimus.

III *Scr. Romae ante K. Sept. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. M. MARIO.

1 Persaepe mihi cogitanti de communibus miseriis, in quibus tot annos versamur et, ut video, versabimur, solet in mentem venire illius temporis, quo proxime fuimus una; quin etiam ipsum diem memoria teneo; nam a. d. IIII Id. Mai. Lentulo et Marcello coss., cum in Pompeianum vesperi venissem, tu mihi sollicito animo praesto fuisti. Sollicitum autem te habebat cogitatio cum offici tum etiam periculi mei. Si manerem in Italia, verebare ne officio dessem; si proficiscerer ad bellum, periculum te meum commovebat. Quo tempore vidisti profecto me quoque ita conturbatum ut non explicarem quid esset optimum factu. Pudori tamen malui famaeque cedere quam salutis meae rationem ducere. 2 Cuius me mei facti paenituit non tam propter periculum meum quam propter vitia multa, quae ibi offendi quo veneram, primum neque magnas copias neque bellicosas; deinde extra ducem paucosque praeterea (de principibus loquor) reliqui primum in ipso bello rapaces, deinde in oratione ita crudeles ut ipsam victoriam horrerem; maximum autem aes alienum amplissimorum virorum. Quid quaeris? nihil boni praeter causam. Quae cum vidissem, desperans victoriam primum coepi suadere pacem, cuius fueram semper auctor; deinde, cum ab ea sententia Pompeius valde abhorreret, suadere institui ut bellum duceret. Hoc interdum probabat et in ea sententia videbatur fore et fuisset fortasse, nisi quadam ex pugna coepisset suis militibus confidere. Ex eo tempore vir ille summus nullus imperator fuit. Signa

8 IIII *Wesenberg*: III. *codd.* 21 reliquos . . . rapacis . . . crudelis *Wesenberg*

tirone et collecticio exercitu cum legionibus robustissimis contulit; victus turpissime amissis etiam castris solus fugit.

3 Hunc ego mihi belli finem feci nec putavi, cum integri pares non fuissemus, fractos superiores fore; discessi ab eo bello, in quo aut in acie cadendum fuit aut in aliquas insidias incidendum aut deveniendum in victoris manus aut ad Iubam confugiendum aut capiendus tamquam exsilio locus aut consciscenda mors voluntaria. Certe nihil fuit praeterea, si te victori nolles aut non auderes committere. Ex omnibus autem iis quae dixi incommodis nihil tolerabilius exsilio, praesertim innocenti, ubi nulla adiuncta est turpitudo; addo etiam, cum ea urbe careas in qua nihil sit quod videre possis sine dolore. Ego cum meis, si quicquam nunc cuiusquam est, etiam in meis esse malui. Quae acciderunt,

4 omnia dixi futura. Veni domum, non quo optima vivendi condicio esset, sed tamen, si esset aliqua forma rei p., tamquam in patria ut essem, si nulla, tamquam in exsilio. Mortem mihi cur consciscerem causa non visa est, cur optarem multae causae. Vetus est enim, ubi non sis qui fueris, non esse cur velis vivere. Sed tamen vacare culpa magnum est solacium, praesertim cum habeam duas res quibus me sustentem, optimarum artium scientiam et maximarum rerum gloriam; quarum altera mihi vivo numquam eripietur, altera ne mortuo quidem.

5 Haec ad te scripsi verbosius et tibi molestus fui, quod te cum mei tum rei p. cognovi amantissimum. Notum tibi omne meum consilium esse volui, ut primum scires me numquam voluisse plus quemquam posse quam universam rem p., postea autem quam alicuius culpa tantum valeret unus ut obsisti non posset, me voluisse pacem; amisso exercitu et eo duce, in quo spes fuerat uno, me voluisse etiam reliquis omnibus, postquam non potuerim, mihi ipsi

4 fractos nos superiores *Wesenberg* cf. vi. 1. 4 16 aliqua *GR*: -quae *M*,

finem fecisse belli; nunc autem, si haec civitas est, civem esse me, si non, exsulem esse non incommodiore loco quam si Rhodum aut Mytilenas me contulissem.

Haec tecum coram malueram; sed quia longius fiebat, 6
volui per litteras eadem, ut haberes quid diceres, si quando in vituperatores meos incidisses. Sunt enim qui, cum meus interitus nihil fuerit rei p. profuturus, criminis loco putent esse quod vivam; quibus ego certo scio non videri satis multos perisse. Qui si me audissent, quamvis iniqua pace, honeste tamen viverent; armis enim inferiores, non causa fuissent.

Habes epistulam verbosiorem fortasse quam velles: quod tibi ita videri putabo, nisi mihi longiorem remiseris. Ego si quae volo expediero, brevi tempore te, ut spero, videbo.

IV

Scr. in Cumano m. interc. post. a. 708 (46).

M. CICERO S. D. M. MARIO.

A. d. XIIII K. in Cumanum veni cum Libone tuo vel nostro potius; in Pompeianum statim cogito, sed faciam ante te certiorem. Te cum semper valere cupio tum certe, dum hic sumus; vides enim quanto post una futuri simus. Qua re, si quod constitutum cum podagra habes, fac ut in alium diem differas. Cura igitur ut valeas, et me hoc biduo aut triduo exspecta.

V

Scr. Romae m. Apr. a. 700 (54).

CICERO CAESARI IMP. S. D.

Vide quam mihi persuaserim te me esse alterum non 1
modo in iis rebus, quae ad me ipsum, sed etiam in iis, quae ad meos pertinent. C. Trebatium cogitaram, quocumque

3 me *R*: *om. MG* 17 XIIII *Schiche*: VIIII *codd.* 20 simus *Vict.*: sumus *MR* 22 Cura . . . valeas *del. Cobet*: ut valeas *om. GR*

exirem, mecum ducere, ut eum meis omnibus studiis, beneficiis quam ornatissimum domum reducerem; sed, postea quam et Pompei commoratio diuturnior erat quam putaram, et mea quaedam tibi non ignota dubitatio aut impedire profectionem meam videbatur aut certe tardare (vide quid mihi sumpserim), coepi velle ea Trebatium exspectare a te, quae sperasset a me, neque me hercule minus ei prolixe de tua voluntate promisi quam eram solitus de mea polliceri.

2 Casus vero mirificus quidam intervenit quasi vel testis opinionis meae vel sponsor humanitatis tuae. Nam cum de hoc ipso Trebatio cum Balbo nostro loquerer accuratius domi meae, litterae mihi dantur a te, quibus in extremis scriptum erat: 'M. †itfiuium, quem mihi commendas, vel regem Galliae faciam, vel hunc† Leptae delega, si vis. Tu ad me alium mitte quem ornem.' Sustulimus manus et ego et Balbus. Tanta fuit opportunitas, ut illud nescio quid non fortuitum, sed divinum videretur. Mitto igitur ad te Trebatium atque ita mitto ut initio mea sponte, post autem

3 invitatu tuo mittendum duxerim. Hunc, mi Caesar, sic velim omni tua comitate complectare, ut omnia, quae per me possis adduci ut in meos conferre velis, in unum hunc conferas. De quo tibi homine haec spondeo non illo vetere verbo meo, quod cum ad te de Milone scripsissem, iure lusisti, sed more Romano, quo modo homines non inepti loquuntur, probiorem hominem, meliorem virum, pudentiorem esse neminem; accedit etiam, quod familiam ducit in iure civili singulari memoria, summa scientia. Huic ego neque tribunatum neque praefecturam neque ullius benefici certum nomen peto, benevolentiam tuam et liberalitatem peto neque impedio quo minus, si tibi ita placuerit, etiam hisce

13 M. Titinium *Wesenberg*: M. Fufitium *Ellis, coll. Catull.* 54. 5
14 vel hunc . . . delega] *Non intellego*: vel Leptae legatum *Crat.*: vel hunc Leptae delegabo *Wieland, cf. Mendelssohn 'Jahrbuch'* (1886) pp. 68, 69 25 pudentiorem *M*: prudentiorem *GR*: pud. amicum *Wesenberg*: *fort.* pud. adiutorem 27 singulari *GR*: -ris *M*

eum ornes gloriolae insignibus; totum denique hominem tibi ita trado, 'de manu,' ut aiunt, 'in manum' tuam istam et victoria et fide praestantem. Simus enim putidiusculi, quamquam per te vix licet; verum, ut video, licebit. Cura ut valeas, et me, ut amas, ama.

VI *Scr. in Cumano aut Pompeiano m. Mai. a. 700 (54).*

CICERO S. D. TREBATIO.

In omnibus meis epistulis, quas ad Caesarem aut ad Balbum mitto, legitima quaedam est accessio commendationis tuae, nec ea vulgaris sed cum aliquo insigni indicio meae erga te benevolentiae. Tu modo ineptias istas et desideria urbis et urbanitatis depone et, quo consilio profectus es, id adsiduitate et virtute consequere. Hoc tibi tam ignoscemus nos amici, quam ignoverunt Medeae, 1

'Quaé Corinthum arcem áltam habebant mátronae opulentae, óptimates,'

quibus illa manibus gypsatissimis persuasit ne sibi vitio illae verterent, quod abesset a patria; nam

'Múlti suam rem béne gessere et públicam patriá procul;
Múlti, qui domi aétatem agerent, própterea sunt ímprobati.'

Quo in numero tu certe fuisses, nisi te extrusissemus. Sed plura scribemus alias. Tu, qui ceteris cavere didicisti, in Britannia ne ab essedariis decipiaris caveto et (quoniam Medeam coepi agere) illud semper memento: 2

'Qui ípse sibi sapiéns prodesse nón quit, nequiquám sapit.'

Cura ut valeas.

3 sumus *N* putidiusculi *codd.*; impudentiusculi *M marg.* 4 quamquam *Ernesti*: quam *codd.*

VII *Scr. Romae ex. m. Iun. a. 700 (54).*

CICERO TREBATIO.

1 Ego te commendare non desisto, sed quid proficiam ex te scire cupio. Spem maximam habeo in Balbo, ad quem de te diligentissime et saepissime scribo. Illud soleo mirari, non me totiens accipere tuas litteras, quotiens a Quinto mihi fratre adferantur. In Britannia nihil esse audio neque auri neque argenti. Id si ita est, essedum aliquod capias
2 suadeo et ad nos quam primum recurras. Sin autem sine Britannia tamen adsequi quod volumus possumus, perfice ut sis in familiaribus Caesaris. Multum te in eo frater adiuvabit meus, multum Balbus, sed, mihi crede, tuus pudor et labor plurimum. †Imperatorem liberalissimum, aetatem opportunissimam, commendationem certe singularem, ut tibi unum timendum sit ne ipse tibi defuisse videare.

VIII *Scr. Romae ex. m. Quint. a. 700 (54).*

CICERO TREBATIO.

1 Scripsit ad me Caesar perhumaniter nondum te sibi satis esse familiarem propter occupationes suas, sed certe fore. Cui quidem ego rescripsi, quam mihi gratum esset futurum, si quam plurimum in te studi, offici, liberalitatis suae contulisset. Sed ex tuis litteris cognovi praeproperam quandam festinationem tuam et simul sum admiratus cur tribunatus commoda, dempto praesertim labore militiae, contempseris.
2 Querar cum Vacerra et Manilio; nam Cornelio nihil audeo dicere, cuius tu periculo stultus es, quoniam te ab eo sapere didicisse profiteris. Quin tu urges istam occasionem et facultatem, qua melior numquam reperietur? Quod scribis

7 adferuntur *vett.* 13 habes *post* liberalissimum *add. Vict.*: *alius alio loco*: invenisti *ante* Imperatorem *add. Lehmann*

de illo Preciano iure consulto, ego te ei non desino commendare; scribit enim ipse mihi te sibi gratias agere debere. De eo quid sit, cura ut sciam. Ego vestras Britannicas litteras exspecto.

IX *Scr. Romae ex. m. Sept. a. 700 (54).*

CICERO TREBATIO.

Iam diu ignoro quid agas; nihil enim scribis; neque ego 1 ad te his duobus mensibus scripseram. Quod cum Quinto fratre meo non eras, quo mitterem aut cui darem nesciebam. Cupio scire quid agas et ubi sis hiematurus; equidem velim cum Caesare, sed ad eum propter eius *luctum* nihil sum ausus scribere; ad Balbum tamen scripsi. Tu tibi desse 2 noli; serius potius ad nos, dum plenior. Quod huc properes, nihil est, praesertim Battara mortuo. Sed tibi consilium non dest. Quid constitueris, cupio scire. Cn. Octavius est 3 an Cn. Cornelius quidam, tuus familiaris, summo genere natus, terrae filius. Is me quia scit tuum familiarem esse, crebro ad cenam invitat. Adhuc non potuit perducere, sed mihi tamen gratum est.

X *Scr. Romae ex. m. Dec. a. 700 (54).*

M. CICERO S. D. TREBATIO.

Legi tuas litteras, ex quibus intellexi te Caesari nostro 1 valde iure consultum videri. Est quod gaudeas te in ista loca venisse, ubi aliquid sapere viderere. Quod si in Britanniam quoque profectus esses, profecto nemo in illa tanta insula peritior te fuisset. Verum tamen (rideamus licet; sum enim a te invitatus) subinvideo tibi ultro etiam accer-

2 enim] etiam *Lamb.* 11 luctum *add. Vict. coll. Q. Fr.* iii. 1. 25: casum *add. Bergk* 14 Battara *codd.*: Vacerra *Vict., cf.* 8. 2 27 ultro te etiam *vett. Wesenberg*

situm ab eo, ad quem ceteri non propter superbiam eius
2 sed propter occupationem aspirare non possunt. Sed tu in ista epistula nihil mihi scripsisti de tuis rebus, quae me hercule mihi non minori curae sunt quam meae. Valde metuo ne frigeas in hibernis. Quam ob rem camino luculento utendum censeo (idem Mucio et Manilio placebat), praesertim qui sagis non abundares. Quamquam vos nunc istic satis calere audio; quo quidem nuntio valde me hercule de te timueram. Sed tu in re militari multo es cautior quam in advocationibus, qui neque in Oceano natare volueris studiosissimus homo natandi neque spectare essedarios, quem antea ne andabata quidem defraudare poteramus. Sed iam satis iocati sumus.

3 Ego de te ad Caesarem quam diligenter scripserim, tute scis, quam saepe, ego; sed me hercule iam intermiseram, ne viderer liberalissimi hominis meique amantissimi voluntati erga me diffidere. Sed tamen iis litteris, quas proxime dedi, putavi esse hominem commonendum. Id feci; quid profecerim, facias me velim certiorem et simul de toto statu tuo consiliisque omnibus; scire enim cupio quid agas, quid exspectes, quam longum istum tuum discessum a nobis
4 futurum putes. Sic enim tibi persuadeas velim, unum mihi esse solacium qua re facilius possim pati te esse sine nobis, si tibi esse id emolumento sciam; sin autem id non est, nihil duobus nobis est stultius, me, qui te non Romam attraham, te, qui non huc advoles. Una me hercule nostra vel severa vel iocosa congressio pluris erit quam non modo hostes, sed etiam fratres nostri Haedui. Qua re omnibus de rebus fac ut quam primum sciam.

'Aut cónsolando aut cónsilio aut re iúvero.'

12 andabata *Schottus*: -tam *codd.*

XI *Scr. fort. in Tusculano (?) m. Ian. a. 701 (53).*

CICERO TREBATIO.

Nisi ante Roma profectus esses, nunc eam certe relin- 1
queres ; quis enim tot interregnis iure consultum desiderat ?
Ego omnibus, unde petitur, hoc consili dederim, ut a
singulis interregibus binas advocationes postulent. Satisne
tibi videor abs te ius civile didicisse ? Sed heus tu ! quid 2
agis ? ecquid fit ? video enim te iam iocari per litteras.
Haec signa meliora sunt quam in meo Tusculano. Sed
quid sit scire cupio. Consuli quidem te a Caesare scribis ;
sed ego tibi ab illo consuli mallem. Quod si aut fit aut
futurum putas, perfer istam militiam et permane ; ego enim
desiderium tui spe tuorum commodorum consolabor ; sin
autem ista sunt inaniora, recipe te ad nos. Nam aut erit
hic aliquid aliquando aut, si minus, una me hercule conlo-
cutio nostra pluris erit quam omnes Samarobrivae. Deni-
que, si cito te rettuleris, sermo nullus erit ; si diutius frustra
afueris, non modo Laberium sed etiam sodalem nostrum
Valerium pertimesco ; mira enim persona induci potest
Britannici iure consulti. Haec ego non rideo, quamvis tu 3
rideas, sed de re severissima tecum, ut soleo, iocor. Remoto
ioco tibi hoc amicissimo animo praecipio, ut, si istic mea
commendatione tuam dignitatem obtinebis, perferas nostri
desiderium, honestatem et facultates tuas augeas, sin autem
ista frigebunt, recipias te ad nos. Omnia tamen quae vis
et tua virtute profecto et nostro summo erga te studio
consequere.

XII *Scr. Romae m. Febr. a. 701 (53).*

CICERO TREBATIO.

Mirabar quid esset, quod tu mihi litteras mittere inter- 1
misisses : indicavit mihi Pansa meus Epicureum te esse
factum. O castra praeclara ! Quid tu fecisses, si te Taren-

tum et non Samarobrivam misissem? Iam tum mihi non placebas, cum idem tuebare quod †Zeius, familiaris meus.
2 Sed quonam modo ius civile defendes, cum omnia tua causa facias, non civium? Ubi porro illa erit formula fiduciae: 'VT INTER BONOS BENE AGIER OPORTET'? †quis enim est, qui facit nihil nisi sua causa? Quod ius statues 'COMMVNI DIVIDVNDO,' quom commune nihil possit esse apud eos, qui omnia voluptate sua metiuntur? Quo modo autem tibi placebit 'IOVEM LAPIDEM IVRARE,' cum scias Iovem iratum esse nemini posse? Quid fiet porro populo Ulubrano, si tu statueris πολιτεύεσθαι non oportere? Qua re si plane a nobis deficis, moleste fero, sin Pansae adsentari commodumst, ignosco; modo scribe aliquando ad nos quid agas et a nobis quid fieri aut curari velis.

XIII *Scr. Romae iv Non. Mart. a. 701 (53).*

M. CICERO S. D. TREBATIO.

1 Adeone me iniustum esse existimasti ut tibi irascerer, quod parum mihi constans et nimium cupidus decedendi viderere, ob eamque causam me arbitrarere litteras ad te iam diu non misisse? Mihi perturbatio animi tui, quam primis litteris perspiciebam, molestiam attulit; neque alia ulla fuit causa intermissionis epistularum, nisi quod ubi esses plane nesciebam. Hic tu me etiam insimulas nec satisfactionem meam accipis? Audi, Testa mi: utrum superbiorem te pecunia facit, an quod te imperator consulit? Moriar ni, quae tua gloria est, puto te malle a Caesare consuli quam inaurari. Si vero utrumque est,
2 quis te feret praeter me, qui omnia ferre possum? Sed ut ad rem redeam, te istic invitum non esse vehementer gaudeo et, ut illud erat molestum, sic hoc est iucundum.

2 zeius *M* : zeus *GR* : Selius *Klotz* : Seius *Vict.* 6 est *codd.* : est bonus *Man.* : potest *Klotz* : *om. Orelli* 7 quom *Mendelssohn* : quam *M* : cum *GR* 19 arbitrare *Madvig*

Tantum metuo ne artificium tuum tibi parum prosit; nam, ut audio, istic

> 'Non ex iure manum consertum, sed magis ferro
> Rem repetunt,'

et tu soles ad vim faciundam adhiberi, neque est quod illam exceptionem in interdicto pertimescas: 'QVOD TV PRIOR VI HOMINIBVS ARMATIS NON VENERIS'; scio enim te non esse procacem in lacessendo. Sed ut ego quoque te aliquid admoneam de vestris cautionibus, Treviros vites censeo. Audio capitalis esse; mallem 'aere, argento, auro' essent. Sed alias iocabimur. Tu ad me de istis rebus omnibus scribas velim quam diligentissime. D. IIII Non. Mart.

XIV *Scr. Romae circ. m. Quint. a. 701 (53).*

CICERO TREBATIO.

Chrysippus Vettius, Cyri architecti libertus fecit ut te 1
non immemorem putarem mei; salutem enim verbis tuis mihi nuntiarat. Valde iam lautus es qui gravere litteras ad me dare homini praesertim prope domestico. Quod si scribere oblitus es, minus multi iam te advocato causa cadent; si nostri oblitus es, dabo operam ut istuc veniam ante quam plane ex animo tuo effluo; sin aestivorum timor te debilitat, aliquid excogita, ut fecisti de Britannia. Illud 2
quidem perlibenter audivi ex eodem Chrysippo, te esse Caesari familiarem; sed me hercule mallem, id quod erat aequius, de tuis rebus ex tuis litteris quam saepissime cognoscerem. Quod certe ita fieret, si tu maluisses benevolentiae quam litium iura perdiscere. Sed haec iocati sumus

3 manum *codd., et duo codices Orationis pro Murena* 30 : manu *ceteri codices Orationis et paene omnes Gelli* (xx. 10. 4) 6 QVOD] QVO *Beier Wesenberg* 10 aere . . . auro *Mendelssohn Müller*: auro aere argento *MR* : argento auro aere *G*. *fort. Cicero scripsit* A. A. A. 22 effluam *Lamb.*

et tuo more et non nihil etiam nostro. Te valde amamus nosque a te amari cum volumus tum etiam confidimus.

XV *Scr. Romae m. Iun. a. 701 (53).*

CICERO TREBATIO.

1 Quam sint morosi qui amant, vel ex hoc intellegi potest: Moleste ferebam antea te invitum istic esse; pungit me rursus, quod scribis esse te istic libenter. Neque enim mea commendatione te non delectari facile patiebar et nunc angor quicquam tibi sine me esse iucundum. Sed hoc tamen malo ferre nos desiderium quam te non ea quae
2 spero consequi. Quom vero in C. Mati, suavissimi doctissimique hominis, familiaritatem venisti, non dici potest quam valde gaudeam. Qui fac ut te quam maxime diligat. Mihi crede, nihil ex ista provincia potes quod iucundius sit deportare. Cura ut valeas.

XVI *Scr. Romae ex. m. Nov. a. 700 (54).*

M. CICERO S. D. TREBATIO.

1 In 'Equo Troiano' scis esse in extremo 'sero sapiunt.' Tu tamen, mi vetule, non sero. Primas illas rabiosulas sat fatuas dedisti; deinde quod in Britannia non nimis *φιλοθέωρον* te praebuisti, plane non reprehendo. Nunc vero in hibernis iniectus mihi videris, itaque te commovere non curas.

'Úsquequaque sápere oportet; íd erit telum acérrimum.'

2 Ego si foris cenitarem, Cn. Octavio, familiari tuo, non

5 'Quam sint. . . amant' *Tyrrell Böckel poetae cuidam attribuentes* 11 Quom *Mendelssohn, cf. Madvig Fin.* i. 10: quam *codd.*: quod *vett.* 19 Primum *Crat.* 20 deinde—Quod *Tyrrell* in Britannia *codd.*: *τῶν Βρεταννῶν Mendelssohn, quod Trebatius non in Britanniam transierat* nimis *Politianus*: minus *codd.* 22 iniectus (*i.e. veste iniectus*) *codd. Hoffmann Mendelssohn Müller Reid, quod retinui dubitanter*: intectus *Schottus Baiter*: nive tectus *C. F. Hermann*: *fort.* in tectis (*i.e. non sub pellibus*)

defuissem; cui tamen dixi, cum me aliquotiens invitaret: 'Oro te, quis tu es?' Sed me hercules extra iocum homo bellus est; vellem eum tecum abduxisses.

Quid agatis et ecquid in Italiam venturi sitis hac hieme 3
fac plane sciam. Balbus mihi confirmavit te divitem futurum. Id utrum Romano more locutus sit, bene nummatum te futurum, an quo modo Stoici dicunt, omnis esse divites qui caelo et terra frui possint, postea videbo. Qui istinc veniunt, superbiam tuam accusant, quod negent te percontantibus respondere. Sed tamen est quod gaudeas; constat enim inter omnis neminem te uno Samarobrivae iuris peritiorem esse.

XVII *Scr. Romae ex. m. Oct. a. 700 (54).*

CICERO TREBATIO S.

Ex tuis litteris et Quinto fratri gratias egi et te aliquando 1
conlaudare possum, quod iam videris certa aliqua in sententia constitisse. Nam primorum mensum litteris tuis vehementer commovebar, quod mihi interdum (pace tua dixerim) levis in urbis urbanitatisque desiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, saepe autem etiam, quod a te alienissimum est, subimpudens videbare. Tamquam enim syngrapham ad imperatorem non epistulam attulisses, sic pecunia ablata domum redire properabas, nec tibi in mentem veniebat eos ipsos qui cum syngraphis venissent Alexandream nummum adhuc nullum auferre potuisse. Ego si mei commodi rationem ducerem, te 2
mecum esse maxime vellem; non enim mediocri adficiebar vel voluptate ex consuetudine nostra vel utilitate ex consilio atque opera tua; sed cum te ex adulescentia tua in amicitiam et fidem meam contulisses, semper te non modo

8 videbo *G* : videbunt *R* : video *M* : videro *vett. Müller* 17 mensum *MG* : mensium *R*

tuendum mihi sed etiam augendum atque ornandum putavi. Itaque quoad opinatus sum me in provinciam exiturum, quae ad te ultro detulerim meminisse te credo. Postea quam ea mutata ratio est, cum viderem me a Caesare honorificentissime tractari et unice diligi hominisque liberalitatem incredibilem et singularem fidem nossem, sic ei te commendavi et tradidi, ut gravissime diligentissimeque potui. Quod ille ita et accepit et mihi saepe litteris significavit et tibi et verbis et re ostendit mea commendatione sese valde esse commotum. Hunc tu virum nactus, si me aut sapere aliquid aut velle tua causa putas, ne dimiseris et, *si* quae te forte res aliquando offenderit, cum ille aut occupatione aut difficultate tardior tibi erit visus, perferto et ultima exspectato; quae ego tibi iucunda et honesta praestabo.
3 Pluribus te hortari non debeo; tantum moneo, neque amicitiae confirmandae clarissimi ac liberalissimi viri neque uberioris provinciae neque aetatis magis idoneum tempus, si hoc amiseris, te esse ullum umquam reperturum. 'Hoc,' quem ad modum vos scribere soletis in vestris libris, 'idem Q. Cornelio videbatur.' In Britanniam te profectum non esse gaudeo, quod et labore caruisti et ego te de rebus illis non audiam. Ubi sis hibernaturus et qua spe aut condicione perscribas ad me velim.

XVIII *Scr. in Pomptino vi Id. Apr. a. 701 (53).*

CICERO TREBATIO S.

1 Accepi a te aliquot epistulas uno tempore, quas tu diversis temporibus dederas. In quibus me cetera delectarunt; significabant enim te istam militiam iam firmo animo ferre et esse fortem virum et constantem; quae ego paulisper in te ita desideravi non imbecillitate animi tui sed magis ut

3 detulerim *Lamb.*: attulerim *codd.* 8 ita *MG*: grate *R* *Streicher Schmalz, fort. recte* 30 non] ut non *Wesenberg*: non ut *Crat.*

desiderio nostri te aestuare putarem. Qua re perge, ut coepisti; forti animo istam tolera militiam. Multa, mihi crede, adsequere; ego enim renovabo commendationem, sed tempore. Sic habeto, non tibi maiori esse curae ut iste tuus a me discessus quam fructuosissimus tibi sit, quam mihi. Itaque quoniam vestrae cautiones infirmae sunt, Graeculam tibi misi cautionem chirographi mei. Tu me velim de ratione Gallici belli certiorem facias; ego enim ignavissimo cuique maximam fidem habeo.

2 Sed ut ad epistulas tuas redeam, cetera belle; illud miror: quis solet eodem exemplo pluris dare, qui sua manu scribit? nam quod in palimpsesto, laudo equidem parsimoniam; sed miror quid in illa chartula fuerit quod delere malueris quam *non* haec scribere nisi forte tuas formulas; non enim puto te meas epistulas delere ut reponas tuas. An hoc significas, nihil fieri, frigere te, ne chartam quidem tibi suppeditare? Iam ista tua culpa est, qui verecundiam tecum extuleris et non hic nobiscum reliqueris.

3 Ego te Balbo, cum ad vos proficiscetur, more Romano commendabo. Tu si intervallum longius erit mearum litterarum ne sis admiratus; eram enim afuturus mense Aprili. Has litteras scripsi in Pomptino, cum ad villam M. Aemili Philemonis devertissem, ex qua iam audieram fremitum clientium meorum, quos quidem tu mihi conciliasti; nam Ulubris honoris mei causa vim maximam ranunculorum se commosse constabat. Cura ut valeas. vi Id. April. de Pomptino.

4 Epistulam tuam, quam accepi ab L. Arruntio, conscidi innocentem; nihil enim habebat quod non vel in contione recte legi posset. Sed et Arruntius ita te mandasse aiebat et tu adscripseras. Verum illud esto; nihil te ad me postea scripsisse demiror, praesertim tam novis rebus.

13 chartula *M forma recta usus*: cartula *GR* 14 non *ante* scribere *add. vett.*: quam haec scribere *secl. Ernesti*

XIX *Scr. Regi v K. Sext. a. 710 (44).*

CICERO TREBATIO S.

Vide quanti apud me sis; etsi iure id quidem; non enim te amore vinco. Verum tamen quod praesenti tibi prope subnegaram, non tribueram certe id absenti debere non potui. Itaque ut primum Velia navigare coepi, institui Topica Aristotelea conscribere ab ipsa urbe commonitus amantissima tui. Eum librum tibi misi Regio, scriptum quam planissime res illa scribi potuit. Sin tibi quaedam videbuntur obscuriora, cogitare debebis nullam artem litteris sine interprete et sine aliqua exercitatione percipi posse. Non longe abieris; num ius civile vestrum ex libris cognosci potest? qui quamquam plurimi sunt, doctorem tamen usumque desiderant. Quamquam tu, si attente leges, si saepius, per te omnia consequere ut certe intellegas; ut vero etiam ipsi tibi loci proposita quaestione occurrant exercitatione consequere; in qua quidem nos te continebimus, si et salvi redierimus et salva ista offenderimus. v K. Sextil. Regio.

XX *Scr. Veliae xiii K. Sext. a. 710 (44).*

CICERO TREBATIO S.

1 Amabilior mihi Velia fuit, quod te ab ea sensi amari. Sed quid ego dicam 'te,' quem quis non amat? Rufio medius fidius tuus ita desiderabatur ut si esset unus e nobis. Sed te ego non reprehendo qui illum ad aedificationem tuam traduxeris. Quamquam enim Velia non est vilior quam Lupercal, tamen istuc malo quam haec omnia. Tu si me audies, quem soles, has paternas possessiones

3 Vide *M*: videne *GR*: videsne *Graevius*: viden *Mendelssohn*, *bene* 5 subnegaram, non tribueram *Crat.*: -arem, non -erem (-ere *R*) *codd.* 9 planissime *Vict.*: plenissime (a *R*) *codd.* 14 usumque *Egnatius*: unumque *MR*: unumquem *G*: nonnunquam *Lamb.*

tenebis (nescio quid enim Velienses verebantur) neque
Haletem, nobilem amnem, relinques nec Papirianam do-
mum deseres; quamquam illa quidem habet lotum, a quo
etiam advenae teneri solent; quem tamen si excideris,
multum prospexeris. Sed in primis opportunum videtur, 2
his praesertim temporibus, habere perfugium primum eorum
urbem quibus carus sis, deinde tuam domum tuosque agros,
eaque remoto, salubri, amoeno loco; idque etiam mea inter-
esse, mi Trebati, arbitror. Sed valebis meaque negotia vide-
bis meque dis iuvantibus ante brumam exspectabis. Ego a 3
Sex. Fadio, Niconis discipulo, librum abstuli 'Νίκωνος περὶ
πολυφαγίας.' O medicum suavem meque docilem ad hanc
disciplinam! Sed Bassus noster me de hoc libro celavit, te
quidem non videtur. Ventus increbrescit. Cura ut valeas.
XIII K. Sext. Velia.

XXI *Scr. in Tusculano ex. m. Iun. a. 710 (44).*

CICERO TREBATIO S.

Sili causam te docui. Is postea fuit apud me. Cum ei dicerem tibi videri sponsionem illam nos sine periculo facere posse, 'SI BONORVM TVRPILIAE POSSESSIONEM Q. CAEPIO PRAETOR EX EDICTO SVO MIHI DEDIT,' negare aiebat Servium tabulas testamenti esse eas, quas instituisset is qui factionem testamenti non habuerit; hoc idem Ofilium dicere; tecum se locutum negabat meque rogavit ut se et causam suam tibi commendarem. Nec vir melior, mi Testa, nec mihi amicior P. Silio quisquam est, te tamen excepto. Gratissimum mihi igitur feceris si ad eum ultro veneris eique pollicitus eris, sed, si me amas, quam primum. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

2 Haletem *M*: Heletem *codd. ad Att.* xvi. 7. 5   23 Ofilium *vett.*, *cf. Digest* i. 2. 2. 44: officium *MG*: offitium *R*: Offilium *Crat.*

XXII *Scr. in Tusculano m. Iun., ut videtur, a. 710 (44).*

CICERO TREBATIO S.

Inluseras heri inter scyphos, quod dixeram controversiam esse, possetne heres, quod furtum antea factum esset, furti recte agere. Itaque etsi domum bene potus seroque redieram, tamen id caput, ubi haec controversia est, notavi et descriptum tibi misi, ut scires id, quod tu neminem sensisse dicebas, Sex. Aelium, M'. Manilium, M. Brutum sensisse. Ego tamen Scaevolae et Testae adsentior.

XXIII *Scr. Romae ex. a. 692 (62) aut paulo post, ut videtur.*

CICERO S. D. M. FADIO GALLO.

1 Tantum quod ex Arpinati veneram cum mihi a te litterae redditae sunt, ab eodemque accepi Aviani litteras, in quibus hoc inerat liberalissimum, nomina se facturum, cum venisset, qua ego vellem die. Fac, quaeso, qui ego sum esse te; estne aut tui pudoris aut nostri primum rogare de die, deinde plus annua postulare? Sed essent, mi Galle, omnia facilia, si et ea mercatus esses quae ego desiderabam et ad eam summam quam volueram. Ac tamen ista ipsa, quae te emisse scribis, non solum rata mihi erunt sed etiam grata; plane enim intellego te non modo studio sed etiam amore usum, quae te delectarint, hominem, ut ego semper iudicavi, in omni iudicio elegantissimum, quae me digna 2 putaris, coemisse. Sed velim maneat Damasippus in sententia; prorsus enim ex istis emptionibus nullam desidero. Tu autem ignarus instituti mei, quanti ego genus omnino signorum omnium non aestimo, tanti ista quattuor aut quinque sumpsisti. Bacchas istas cum Musis Metelli comparas. Quid simile? Primum ipsas ego Musas numquam

9 M'. *Ernesti*: M. *codd.*

tanti putassem atque id fecissem Musis omnibus approbantibus, sed tamen erat aptum bybliothecae studiisque nostris congruens; Bacchis vero ubi est apud me locus? At pulchellae sunt. Novi optime et saepe vidi. Nominatim tibi signa mihi nota mandassem, si probassem. Ea enim signa ego emere soleo quae ad similitudinem gymnasiorum exornent mihi in palaestra locum. Martis vero signum quo mihi pacis auctori? Gaudeo nullum Saturni signum fuisse; haec enim duo signa putarem mihi aes alienum attulisse. Mercuri mallem aliquod fuisset; felicius, puto, cum Avianio transigere possemus. Quod tibi destinaras trapezophorum, **3** si te delectat, habebis; sin autem sententiam mutasti, ego habebo scilicet. Ista quidem summa ne ego multo libentius emerim deversorium Tarracinae, ne semper hospiti molestus sim. Omnino liberti mei video esse culpam, cui plane res certas mandaram, itemque Iuni, quem puto tibi notum esse, Aviani familiarem. Exhedria quaedam mihi nova sunt instituta in porticula Tusculani. Ea volebam tabellis ornare; etenim si quid generis istius modi me delectat, pictura delectat. Sed tamen si ista mihi sunt habenda, certiorem velim me facias ubi sint, quando arcessantur, quo genere vecturae. Si enim Damasippus in sententia non manebit, aliquem Pseudodamasippum vel cum iactura reperiemus.

4 Quod ad me de domo scribis iterum, iam id ego proficiscens mandabam meae Tulliae; ea enim ipsa hora acceperam tuas litteras. Egeram etiam cum tuo Nicia, quod is utitur, ut scis, familiariter Cassio. Ut redii autem, prius quam tuas legi has proximas litteras, quaesivi de mea

2 erat *GR*: erant *M quod ut servarent add.* ἄγαλμα *Orelli*, ornamentum *Kayser, alii aliud* bybliothecae *codd. hic et* ix. 4 : *sed alibi codd. dant* bibl. 28. 2; *Q. Fr.* iii. 4. 5. *Utrumque rectum* 10 facilius *Vict.* 13 habebo *vett.*: habeo *codd.* 14 Tarracinae *MR*: terracine *G, hodierna non antiqua forma usus* 16 mandaram *Ernesti Müller*

Tullia quid egisset. Per Liciniam se egisse dicebat (sed opinor Cassium uti non ita multum sorore); eam porro negare se audere, cum vir abesset (est enim profectus in Hispaniam Dexius), illo et absente et insciente migrare. Est mihi gratissimum tanti a te aestimatam consuetudinem vitae victusque nostri, primum ut eam domum sumeres, ut non modo prope me sed plane mecum habitare posses, deinde ut migrare tanto opere festines. Sed ne vivam, si tibi concedo ut eius rei tu cupidior sis quam ego sum. Itaque omnia experiar; video enim quid mea intersit, quid utriusque nostrum. Si quid egero, faciam ut scias. Tu et ad omnia rescribes et quando te exspectem facies me, si tibi videtur, certiorem.

XXIV *Scr. in Tusculano circ. xiii K. Sept. a. 709 (45).*

M. CICERO S. D. M. FADIO GALLO.

1 Amoris quidem tui, quoquo me verti, vestigia, vel proxime de Tigellio; sensi enim ex litteris tuis valde te laborasse. Amo igitur voluntatem. Sed pauca de re. Cipius opinor, olim: 'Non omnibus dormio.' Sic ego non omnibus, mi Galle, servio. Etsi quae est haec servitus? Olim cum regnare existimabamur, non tam ab ullis quam hoc tempore observor a familiarissimis Caesaris omnibus praeter istum. Id ego in lucris pono, non ferre hominem pestilentiorem patria sua; eumque addictum iam totum puto esse Calvi
2 Licini Hipponacteo praeconio. At vide quid suscenseat. Phameae causam receperam ipsius quidem causa; erat enim mihi sane familiaris. Is ad me venit dixitque iudicem sibi operam dare constituisse eo ipso die quo de P. Sestio in consilium iri necesse erat. Respondi nullo modo me facere posse: quem vellet alium diem si sumpsisset, me ei non

4 Dexius, *cf. C. I. L.* ix. 6078. 73 13 videtur *codd.*: videbitur *N Crat.* 24 totum *Otto*: tum *codd.*: dudum *Lamb.*: nunc *Starker* 30 quem vellet *vett.*, *cf. Att.* xiii. 49. 1: quem (cum *G*) vellem *codd.*

defuturum. Ille autem, qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere et sat bonum unctorem, discessit a me, ut mi videbatur, iratior. Habes 'Sardos venalis alium alio nequiorem.' Cognosti meam causam et istius salaconis iniquitatem. 'Catonem' tuum mihi mitte; cupio enim legere. Me adhuc non legisse turpe utrique nostrum est.

XXV *Scr. in Tusculano circ. ix K. Sept. a. 709 (45).*

CICERO S. D. M. FADIO GALLO.

Quod epistulam conscissam doles, noli laborare, salva est; 1
domo petes, cum libebit. Quod autem me mones, valde gratum est, idque ut semper facias rogo; videris enim mihi vereri, †nisi istum habuerimus, rideamus γέλωτα σαρδάνιον. Sed heus tu, manum de tabula! magister adest citius quam putaramus; vereor ne in catomum Catonianos. Mi Galle, 2
cave putes quicquam melius quam epistulae tuae partem ab eo loco: 'Cetera labuntur.' Secreto hoc audi, tecum habeto, ne Apellae quidem, liberto tuo, dixeris. Praeter duo nos loquitur isto modo nemo; bene malene videro, sed, quicquid est, nostrum est. Urge igitur nec 'transversum unguem,' quod aiunt, a stilo; is enim est dicendi opifex. Atque equidem aliquantum iam etiam noctis adsumo.

XXVI *Scr. in Tusculano m. interc. post. a. 708 (46).*

CICERO S. D. GALLO.

Cum decimum iam diem graviter ex intestinis laborarem 1
neque iis qui mea opera uti volebant me probarem non valere, quia febrim non haberem, fugi in Tusculanum, cum

2 unctorem *codd.*: cantorem *Man.* 12 nisi istum *M*: ne si istum *GR*: nisi istum placatum *aut* ne si istum inimicum *Wesenberg*: *fort.* ne si istum Sardum habuerimus *codd.*: caverimus *Vict.* 14 putaramus *M*: -bamus *R*: -mus *G* catomum *codd.*: catonium *Wesenberg*: Catonium *vett.* Catonianos *Boot*: catoninos *codd.* 16 audi *vett.*: audii *M*: audi id *GR*: audin *coni. Mendelssohn*

quidem biduum ita ieiunus fuissem ut ne aquam quidem gustarem. Itaque confectus languore et fame magis tuum officium desideravi quam a te requiri putavi meum. Ego autem quom omnis morbos reformido tum *in* quo Epicurum tuum Stoici male accipiunt, quia dicat 'στραγγουρικὰ καὶ δυσεντερικὰ πάθη' sibi molesta esse; quorum alterum morbum edacitatis esse putant, alterum etiam turpioris intemperantiae. Sane δυσεντερίαν pertimueram; sed visa est mihi vel loci mutatio vel animi etiam relaxatio vel ipsa
2 fortasse iam senescentis morbi remissio profuisse. Ac tamen ne mirere unde hoc acciderit quo modove commiserim, lex sumptuaria quae videtur λιτότητα attulisse ea mihi fraudi fuit. Nam dum volunt isti lauti terra nata, quae lege excepta sunt, in honorem adducere, fungos, helvellas, herbas omnis ita condiunt ut nihil possit esse suavius. In eas cum incidissem in cena augurali apud Lentulum, tanta me διάρροια adripuit ut hodie primum videatur coepisse consistere. Ita ego, qui me ostreis et murenis facile abstinebam, a beta et a malva deceptus sum. Posthac igitur erimus cautiores.

Tu tamen cum audisses ab Anicio (vidit enim me nauseantem), non modo mittendi causam iustam habuisti sed etiam visendi. Ego hic cogito commorari quoad me reficiam, nam et viris et corpus amisi; sed si morbum depulero, facile, ut spero, illa revocabo.

XXVII *Scr. Romae, ut videtur, post m. Mart. a. 702 (52).*

M. CICERO S. D. GALLO.

1 Miror cur me accuses, cum tibi id facere non liceat. Quod si liceret, tamen non debebas. 'Ego enim te in consulatu observaram,' et ais fore ut te Caesar restituat. Multa

4 quom *Mendelssohn*: quam *M*: cum *GR* in quo *Ernesti*: quod *codd.*: quo *Man.* 30 te, inquis, in *Lamb.*

tu quidem dicis, sed tibi nemo credit. Tribunatum plebei dicis te mea causa petisse. Utinam semper esses tribunus! intercessorem non quaereres. Negas me audere quod sentiam dicere: quasi tibi, cum impudenter me rogares, parum fortiter responderim.

Haec tibi scripsi, ut isto ipso in genere, in quo aliquid 2
posse vis, te nihil esse cognosceres. Quod si humaniter
mecum questus esses, libenter tibi me et facile purgassem;
non enim ingrata mihi sunt quae fecisti, sed quae scripsisti,
molesta. Me autem, propter quem ceteri liberi sunt, tibi
liberum non visum demiror. Nam si falsa fuerunt quae tu
ad me, ut ais, 'detulisti,' quod tibi ego debeo? si vera, tu es
optimus testis quid mihi p. R. debeat.

XXVIII *Scr. Romae in. m. Sext. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. CVRIO.

Memini cum mihi desipere videbare, quod cum istis 1
potius viveres quam nobiscum. Erat enim multo domi-
cilium huius urbis, cum quidem haec urbs, aptius humanitati
et suavitati tuae quam tota Peloponnesus, nedum Patrae.
Nunc contra et vidisse mihi multum videris, cum prope
desperatis his rebus te in Graeciam contulisti, et hoc tem-
pore non solum sapiens, qui hinc absis, sed etiam beatus.
Quamquam quis, qui aliquid sapiat, nunc esse beatus potest?
Sed quod tu cui licebat, pedibus es consecutus ut ibi 2
esses, 'ubi nec Pelopidarum' (nosti cetera), nos idem prope
modum consequimur alia ratione. Cum enim salutationi
nos dedimus amicorum, quae fit hoc etiam frequentius quam
solebat, quod quasi avem albam videntur bene sentientem
civem videre, abdo me in bibliothecam. Itaque opera
efficio tanta quanta fortasse tu senties; intellexi enim ex
tuo sermone quodam, cum meam maestitiam et despera-

18 urbs fuit, aptius *Wesenberg*

tionem accusares domi tuae, discere te ex meis libris animum
3 meum desiderare. Sed me hercule et tum rem publicam lugebam, quae non solum suis *erga* me sed etiam meis erga se beneficiis erat mihi *vita mea* carior, et hoc tempore, quamquam me non ratio solum consolatur, quae plurimum debet valere, sed etiam dies, quae stultis quoque mederi solet, tamen doleo ita rem communem esse dilapsam ut ne spes quidem melius aliquando fore relinquatur. Nec vero nunc quidem culpa in eo est in cuius potestate omnia sunt (nisi forte id ipsum esse non debuit), sed alia casu, alia etiam nostra culpa sic acciderunt ut de praeteritis non sit querendum. Reliquam spem nullam video. Qua re ad prima redeo: Sapienter haec reliquisti, si consilio, feliciter, si casu.

XXIX *Scr. Patris a. d. iiii K. Nov. a. 709 (45).*

CVRIVS M. CICERONI SVO S.

1 S. v. b.; sum enim χρήσει μέν tuus, κτήσει δέ Attici nostri. Ergo fructus est tuus, mancipium illius; quod quidem si inter senes comptionalis venale proscripserit, egerit non multum. At illa nostra praedicatio quanti est, nos, quod simus, quod habeamus, quod homines existimemur, id omne abs te habere! Qua re, Cicero mi, persevera constanter nos conservare et Sulpici successori nos de meliore nota commenda, quo facilius tuis praeceptis obtemperare possimus teque ad ver libentes videre et nostra refigere deportareque
2 tuto possimus. Sed, amice magne, noli hanc epistulam Attico ostendere. Sine eum errare et putare me virum bonum esse nec solere duo parietes de eadem fidelia deal-

1 discere *Madvig*: dicere *codd.*: *om. Graev.* 3 suis erga me *vett.*: a suis *R*: a me *G*: *om. M* 4 vita mea *add. Wesenberg*: vita *Kleyn* 17 b. *codd.*: b. e. *Wesenberg* 19 comptionalis *MG*, *cf. Lachmann ad Lucret.* ii. 1061 *p.* 135: coemptionalis *vulg. Müller* 24 possimus *del. Lamb.* 25 refigere *Lamb.*: defigere *codd.*

bare. Ergo, patrone mi, bene vale Tironemque meum saluta nostris verbis. Data a. d. IIII K. Nov.

XXX *Scr. Romae in. m. Ian. a. 710 (44).*

CICERO CVRIO S. D.

Ego vero iam te nec hortor nec rogo ut domum redeas; 1
quin hinc ipse evolare cupio et aliquo pervenire, 'ubi nec Pelopidarum nomen nec facta audiam.' Incredibile est quam turpiter mihi facere videar, qui his rebus intersim. Ne tu videris multo ante providisse quid impenderet, tum cum hinc profugisti. Quamquam haec etiam auditu acerba sunt, tamen audire tolerabilius est quam videre. In campo certe non fuisti, cum hora secunda comitiis quaestoriis institutis sella Q. Maximi, quem illi consulem esse dicebant, posita esset; quo mortuo nuntiato sella sublata est. Ille autem, qui comitiis tributis esset auspicatus, centuriata habuit, consulem hora septima renuntiavit, qui usque ad K. Ian. esset quae erant futurae mane postridie. Ita Caninio consule scito neminem prandisse. Nihil tamen eo consule mali factum est; fuit enim mirifica vigilantia, qui suo toto consulatu somnum non viderit. Haec tibi ridicula 2
videntur; non enim ades. Quae si videres, lacrimas non teneres. Quid, si cetera scribam? sunt enim innumerabilia generis eiusdem; quae quidem ego non ferrem, nisi me in philosophiae portum contulissem et nisi haberem socium studiorum meorum Atticum nostrum. Cuius quoniam proprium te esse scribis mancipio et nexo, meum autem usu et fructu, contentus isto sum. Id enim est cuiusque proprium, quo quisque fruitur atque utitur. Sed haec alias pluribus.

Acilius, qui in Graeciam cum legionibus missus est, 3
maximo meo beneficiost (bis enim est a me iudicio capitis

9 ne *M*: nec *GR* 14 esset] est *Wesenberg* 30 meo beneficiost *codd., cf. Phil.* viii. 18: *add.* adfectus *Crat.* usus *Wesenberg, iniuria*

rebus salvis defensus) et est homo non ingratus meque vehementer observat. Ad eum de te diligentissime scripsi eamque epistulam cum hac epistula coniunxi. Quam ille quo modo acceperit et quid tibi pollicitus sit velim ad me scribas.

XXXI *Scr. Romae m. Febr. a. 710 (44).*

CICERO CVRIO S. D.

1 Facile perspexi ex tuis litteris, quod semper studui, et me a te plurimi fieri et te intellegere quam mihi carus esses. Quod quoniam uterque nostrum consecutus est, reliquum est ut officiis certemus inter nos; quibus aequo animo vel vincam te vel vincar abs te. Acilio non fuisse necesse meas
2 dari litteras facile patior; Sulpici tibi operam intellego ex tuis litteris non multum opus fuisse propter tuas res ita contractas ut, quem ad modum scribis, 'nec caput nec pedes.' Equidem vellem uti pedes haberent, ut aliquando redires. Vides enim exaruisse iam veterem urbanitatem, ut Pomponius noster suo iure possit dicere:

'Nísi nos pauci rétineamus glóriam antiquam Átticam.'

Ergo is tibi, nos ei succedimus. Veni igitur, quaeso, ne tamen semen urbanitatis una cum re p. intereat.

XXXII *Scr. Laudiceae post iii Id. Febr. a. 704 (50).*

M. CICERO S. D. VOLVMINO.

1 Quod sine praenomine familiariter, ut debebas, ad me epistulam misisti, primum addubitavi an a Volumnio senatore esset, quocum mihi est magnus usus; deinde εὐτραπελία litterarum fecit ut intellegerem tuas esse. Quibus in litteris omnia mihi periucunda fuerunt praeter illud, quod parum diligenter possessio salinarum mearum a te procuratore defenditur. Ais enim, ut ego discesserim, omnia

3 epistula *secl. vett.* quo modo . . . quid *codd.* : quom acceperit ecquid *Man.* 24 addubitavi an *Madvig* : add- num *M* : add- (*om.* num) *R* : habui dubium utrum *G*

omnium dicta, in his etiam Sestiana, in me conferri. Quid? tu id pateris? non me defendis, non resistis? Equidem sperabam ita notata me reliquisse genera dictorum meorum, ut cognosci sua sponte possent; sed quoniam tanta faex 2 est in urbe ut nihil tam sit ἀκύθηρον quod non alicui venustum esse videatur, pugna, si me amas, nisi acuta ἀμφιβολία, nisi elegans ὑπερβολή, nisi παράγραμμα bellum, nisi ridiculum παρὰ προσδοκίαν, nisi cetera, quae sunt a me in secundo libro 'de oratore' per Antoni personam disputata de ridiculis, ἔντεχνα et arguta apparebunt, ut sacramento contendas mea non esse. Nam de iudiciis quod quereris, multo laboro minus. Trahantur per me pedibus omnes rei, sit vel Selius tam eloquens ut possit probare se liberum; non laboro; urbanitatis possessionem, amabo, quibusvis interdictis defendamus; in qua te unum metuo, contemno ceteros. Derideri te putas; nunc demum intellego te sapere. Sed me hercules extra iocum: valde mihi tuae 3 litterae facetae elegantesque visae sunt. Illa quamvis ridicula essent, sicut erant, mihi tamen risum non moverunt; cupio enim nostrum illum amicum in tribunatu quam plurimum habere gravitatis, id cum ipsius causa (est mihi, ut scis, in amoribus) tum me hercule etiam rei p.; quam quidem, quamvis in me ingrata sit, amare non desinam. Tu, mi Volumni, quoniam et instituisti et mihi vides esse gratum, scribe ad me quam saepissime de rebus urbanis, de re p. Iucundus est mihi sermo litterarum tuarum. Praeterea Dolabellam, quem ego perspicio et iudico cupidissimum esse atque amantissimum mei, cohortare et confirma et redde plane meum, non me hercule quo quicquam desit; sed quia valde *ei* cupio, non videor nimium laborare.

2 non me *Benedict*: nonne *codd.* defendis *M*: -es *GR* non *MR*: nonne *G* 9 per Antoni personam *codd.*: *del. Lamb. Schütz*: per C. Iuli p. *Man.*: per alienam p. *Klotz*, *quasi Ciceroni ne in epistula quidem iocosa errare licuerit* 21 id] idque *Man.* 30 ei *add. Orelli*

XXXIII *Scr. in Tusculano circ. med. m. Quint. a. 708 (46)*

M. CICERO S. D. VOLVMNIO.

1 Quod declamationibus nostris cares, damni nihil facis; quod Hirtio invideres, nisi eum amares non erat causa invidendi, nisi forte ipsius eloquentiae magis quam quod me audiret invideres. Nos enim plane, mi suavissime Volumni, aut nihil sumus aut nobis quidem ipsis displicemus gregalibus illis, quibus te plaudente vigebamus, amissis, ut etiam, si quando aliquid dignum nostro nomine emisimus, ingemescamus, quod haec 'pinnigero, non armigero in corpore tela exerceantur,' ut ait Philoctetes apud Accium,
2 'abiecta gloria.' Sed tamen omnia mihi erunt, si tu veneris, hilariora; quamquam venis, ut ipse intellegis, in maximarum quasi concursum occupationum. Quas si, ut volumus, exceperimus, ego vero multam salutem et foro dicam et curiae vivamque tecum multum et cum communibus nostris amatoribus. Nam et Cassius tuus et Dolabella noster vel potius uterque noster studiis iisdem tenentur et meis aequissimis utuntur auribus. Opus est huc limatulo et polito tuo iudicio et illis interioribus litteris [meis], quibus saepe verecundiorem me in loquendo facis. Mihi enim iudicatum est, si modo hoc Caesar aut patietur aut volet, deponere illam iam personam, in qua me saepe illi ipsi probavi, ac me totum in litteras abdere tecumque et cum ceteris earum studiosis honestissimo otio perfrui.

Tu vellem ne veritus esses ne †pluribus legerem tuas litteras, si mihi, quem ad modum scribis, longiores forte misisses, ac velim posthac sic statuas, tuas mihi litteras longissimas quasque gratissimas fore.

12 Attium *Wesenberg* 14 venies *Iunta* 16 expedierimus *Madvig* 20 huc *codd., recte*: hic *vel* adhuc *Madvig* 21 meis *del. Ernesti*: tuis *Wesenberg* 27 pluribus] per librarios *Orelli*: pigrius *Madvig*

LIBER OCTAVVS

M. CAELI EPISTVLAE

AD

M. TVLLIVM CICERONEM

I *Scr. Romae ix K. Iun. aut paulo post a. 703 (51).*

CAELIVS CICERONI S.

Qvod tibi discedens pollicitus sum me omnis res urbanas 1 diligentissime tibi perscripturum, data opera paravi qui sic omnia persequeretur, ut verear ne tibi nimium arguta haec sedulitas videatur; tametsi tu scio quam sis curiosus et quam omnibus peregrinantibus gratum sit minimarum quoque rerum, quae domi gerantur, fieri certiores. Tamen in hoc te deprecor ne meum hoc officium adrogantiae condemnes, quod hunc laborem alteri delegavi, non quin mihi suavissimum sit et occupato et ad litteras scribendas, ut tu nosti, pigerrimo tuae memoriae dare operam, sed ipsum volumen, quod tibi misi, facile, ut ego arbitror, me excusat. Nescio quoius oti esset non modo perscribere haec sed omnino animadvertere; omnia enim sunt ibi senatus consulta, edicta, fabulae, rumores. Quod exemplum si forte minus te delectarit, ne molestiam tibi cum impensa mea exhibeam, fac me certiorem. Si quid in re p. maius actum 2 erit, quod isti operarii minus commode persequi possint, et quem ad modum actum sit et quae existimatio secuta quae-

3 discedens *Gronov.* : decedens *codd.* cf. 10. 5 8 certiores. tamen *Wesenberg* 14 quoius *M* : quod ius *GR*

que de eo spes sit diligenter tibi perscribemus. Ut nunc est, nulla magno opere exspectatio est. Nam et illi rumores de comitiis Transpadanorum Cumarum tenus caluerunt, Romam cum venissem, ne tenuissimam quidem auditionem de ea re accepi; praeterea Marcellus, quod adhuc nihil rettulit de successione provinciarum Galliarum et in K. Iun., ut mihi ipse dixit, eam distulit relationem, sane quam eos sermones expressit, qui de eo tum fuerant cum Romae nos
3 essemus. Tu si Pompeium, ut volebas, offendisti, qui tibi visus sit et quam orationem habuerit tecum quamque ostenderit voluntatem (solet enim aliud sentire et loqui neque tantum valere ingenio, ut non appareat quid cupiat), fac
4 mihi perscribas. Quod ad Caesarem, crebri et non belli de eo rumores, sed susurratores dumtaxat, veniunt. Alius equitem perdidisse, quod, opinor, certe factum est, alius septimam legionem vapulasse, ipsum apud Bellovacos circumsederi interclusum ab reliquo exercitu; neque adhuc certi quicquam est, neque haec incerta tamen vulgo iactantur, sed inter paucos quos tu nosti palam secreto narrantur; at Domitius, cum manus ad os apposuit. Te a. d. VIIII K. Iun. subrostrani (quod illorum capiti sit!) dissiparant perisse. Urbe ac foro toto maximus rumor fuit te a Q. Pompeio in itinere occisum. Ego qui scirem Q. Pompeium Baulis embaeneticam facere et usque eo ut ego misererer eius esurire, non sum commotus et hoc mendacio, si qua pericula tibi impenderent, ut defungeremur optavi. Plancus quidem tuus Ravennae est et magno congiario donatus a Caesare nec beatus nec bene instructus est. Tui politici libri omnibus vigent.

1 tibi ipsi *Pluygers* 8 expressit *codd.* : pressit *Orelli* : repressit *Lamb.* 15 fictum *Stephanus* 16 Bellovacos *vett.*, *cf. C. I. L.* xii. 1922 : Belluacos *codd.* 24 embaeneticam *codd. lectio certa, cf.* '*Classical Review*' xi. (1897) *p.* 367 25 esurici *vett.* 29 vigent *GR* : vigens *M*

II *Scr. Romae m. Iun. a. 703 (51).*

CAELIVS CICERONI S.

Certe, inquam, absolutus est (me †repraesentante pronuntiatum est), et quidem omnibus ordinibus et singulis in uno quoque ordine sententiis. 'Ride modo,' inquis. Non me hercules; nihil umquam enim tam praeter opinionem, tam quod videretur omnibus indignum, accidit. Quin ego cum pro amicitia validissime faverem ei et me iam ad dolendum praeparassem, postquam factum est, obstipui et mihi visus sum captus esse. Quid alios putas? Clamoribus scilicet maximis iudices corripuerunt et ostenderunt plane esse quod ferri non posset. Itaque relictus legi Liciniae maiore esse periculo videtur. Accessit huc quod postridie eius absolutionem in theatrum Curionis Hortensius introiit, puto, ut suum gaudium gauderemus. Hic tibi 1

'Strépitus, fremitus, clámor tonitruum ét rudentum síbilus.'

Hoc magis animadversum est, quod intactus ab sibilo pervenerat Hortensius ad senectutem; sed tum tam bene, ut in totam vitam quoivis satis esset et paeniteret eum iam vicisse.

De re p. quod tibi scribam nihil habeo. Marcelli impetus resederunt non inertia sed, ut mihi videbantur, consilio. De comitiis consularibus incertissima est existimatio. Ego incidi in competitorem nobilem et nobilem agentem; nam M. Octavius Cn. f. et C. Hirrus mecum petit. Hoc ideo scripsi, quod scio te acriter propter Hirrum nuntium nostrorum comitiorum exspectaturum. Tu tamen simul ac 2

3 me in re praesente *Gronov.*: me praesente *Rutilius*: meme praesente *Mendelssohn*: me in re praesente adstante *conieci* 4 quidem ab omnibus *Wesenberg* 5 Ride *Wesenberg*: vide *codd.* 12 legi Liciniae *vett.*: -e -a *codd.*, *quod fortasse retinere poteris si post* relictus *comma posueris* 13 in maiore *Baiter* 18 tum tam *Benedict*: tota *codd.* 19 quoivis *Mendelssohn*: quovis *codd.* 21 quod *Wesenberg*: quid *codd.* 22 videbatur *Orelli* 25 petunt *Wesenberg*

me designatum audieris, ut tibi curae sit quod *ad* pantheras attinet rogo. Syngrapham Sittianam tibi commendo. Commentarium rerum urbanarum primum dedi L. Castrinio Paeto, secundum ei qui has litteras tibi dedit.

III *Scr. Romae circ. iv Id. Iun. a. 703 (51).*

CAELIVS CICERONI S.

1 Estne? vici et tibi saepe, quod negaras discedens curaturum tibi, litteras mitto? Est, si quidem perferuntur, quas do. Atque hoc eo diligentius facio quod, cum otiosus sum, plane ubi delectem otiolum meum non habeo. Tu cum Romae eras, hoc mihi certum ac iucundissimum vacanti negotium erat, tecum id oti tempus consumere; idque non mediocriter desidero, ut mihi non modo solus esse sed Romae te profecto solitudo videatur facta, et, qui, quae mea neglegentia est, multos saepe dies ad te, cum hic eras, non accedebam, nunc cotidie non esse te ad quem cursitem discrucior. Maxime vero ut te dies noctesque quaeram competitor Hirrus curat. Quo modo illum putas auguratus tuum competitorem dolere et dissimulare me certiorem quam se candidatum? De quo ut quem optas quam primum nuntium accipias, tua medius fidius magis quam mea causa cupio; nam mea, si fio, forsitan cum locupletiore referam; sed hoc usque eo suave est ut, si acciderit, tota vita risus nobis desse non possit. †Sed tanti sed me hercules non multum M. Octavius eorum odia quae Hirrum premunt, quae permulta sunt, sublevat.

2 Quod ad Philotimi liberti officium et bona Milonis attinet,

1 ad *add. vett.* 9 eo *vett.*: ego *codd.*: ego eo *Busch* facio *GR*: facito *M*: factito *vulg.* 13 modo ego solus *Wesenberg* 22 *habent codd. alterum* si *post* fio 23 referam] fiam *Pluygers* 24 sed tanti est, sed *Man.*: Est tanti? Est *Wesenberg*: Est tanti: et *Lehmann* 25 Octavium . . . sublevant *Wesenberg* eorum] *cf. Madvig Fin.* ii. 39: *om. Ernesti*: civium *Boot*

dedimus operam ut et Philotimus quam honestissime Miloni absenti eiusque necessariis satis faceret et secundum eius fidem et sedulitatem existimatio tua conservaretur.

Illud nunc a te peto, si eris, ut spero, otiosus, aliquod ad 3
nos, ut intellegamus nos tibi curae esse, σύνταγμα conscribas. 'Qui tibi istuc,' inquis, 'in mentem venit, homini non inepto?' *Opto* aliquod ex tam multis tuis monumentis exstare quod nostrae amicitiae memoriam posteris quoque prodat. Cuius modi velim, puto, quaeris. Tu citius, qui omnem nosti disciplinam, quod maxime convenit excogitabis, genere tamen quod et ad nos pertineat et διδασκαλίαν quandam, ut versetur inter manus, habeat.

IV *Scr. Romae K. Sext. a. 703 (51).*

CAELIVS CICERONI S.

Invideo tibi; tam multa cotidie quae mirere istoc per- 1
feruntur, primum illud, absolutum Messalam, deinde eundem condemnatum, C. Marcellum cos. factum, M. Calidium ab repulsa postulatum a Galliis duobus, P. Dolabellam xv virum factum. Hoc tibi non invideo, caruisse te pulcherrimo spectaculo et Lentuli Cruris repulsi vultum non vidisse. At qua spe, quam certa opinione descenderat, quam ipso diffidente Dolabella! Et hercules, nisi nostri *equites* acutius vidissent, paene concedente adversario superasset.
Illud te non arbitror miratum, Servaeum, designatum tr. pl., 2
condemnatum; cuius *in* locum C. Curio petiit. Sane quam incutit multis, qui eum facilitatemque eius non norunt, magnum metum; sed ut spero et volo et ut se fert ipse,

6 Qui *vett.*: quid *codd.* 7 Opto *add. Klotz*: *post* exstare *transposuit* velim *Pluygers* 10 conveniat *Lamb.* 15 istoc *M*: istuc *GR* 22 nostri equites *vett.*: nostrisque *codd.*: nos nostrique *C. F. Hermann* 24 Servaeum *Wesenberg*: serva | eum *M*: Servium *R Willems* (*scilicet Servium Polam* 12. 2; *Q. Fr.* ii. 11. 2) 25 in *add. Markland* petit *Wesenberg*

bonos et senatum malet; totus, ut nunc est, hoc scaturit. Huius autem voluntatis initium et causa est quod eum non mediocriter Caesar, qui solet infimorum hominum amicitiam sibi qualibet impensa adiungere, valde contempsit. Qua in re mihi videtur illud perquam venuste cecidisse, quod a reliquis quoque usque eo est animadversum ut Curio, qui nihil consilio facit, ratione et insidiis usus videretur in evitandis consiliis, qui se intenderant adversarios in eius tribunatum, Laelios et Antonios et id genus valentis dico.

3 Has ego tibi litteras eo maiore misi intervallo, quod comitiorum dilationes occupatiorem me habebant et exspectare in dies exitum cogebant, ut confectis omnibus te facerem certiorem. Ad K. Sext. usque exspectavi. Praetoriis morae quaedam inciderunt. Mea porro comitia quem eventum sint habitura nescio; opinionem quidem, quod ad Hirrum attinet, incredibilem aed. pl. comitiis nacta sunt. Nam M. Coelium Vinicianum mentio illa fatua, quam deriseramus olim, et promulgatio de dictatore subito deiecit et deiectum magno clamore insecuta est. Inde Hirrum cuncti iam non faciendum flagitare. Spero te celeriter et de nobis, quod sperasti, et de illo, quod vix sperare ausus es, auditurum.

4 De re p. iam novi quicquam exspectare desieramus; sed cum senatus habitus esset ad Apollinis a. d. XI K. Sext. et referretur de stipendio Cn. Pompei, mentio facta est de legione ea, quam expensam tulit C. Caesari Pompeius, quo numero esset, quoad pateretur eam Pompeius esse in Gallia. Coactus est dicere Pompeius se legionem abducturum, sed non statim sub mentionem et convicium obtrectatorum;

6 usque eo *secl. Baiter, male* 8 evitandis *G Mendelssohn* : evitandis iis *MR Müller* 18 Vinicianum *Ursinus* : vicinianum *codd.* 20 *fort.* clamore insectatio secuta est 28 quoad pateretur eam *C. F. Hermann Mendelssohn Müller* : quoad peteretur, cum *Madvig* : quo appeteretur eam *codd.*

inde interrogatus de successione C. Caesaris; de qua, hoc est de provinciis, placitum est ut quam primum ad urbem reverteretur Cn. Pompeius, ut coram eo de successione provinciarum ageretur; nam Ariminum ad exercitum Pompeius erat iturus et statim iit. Puto Idibus Sext. de ea re actum iri. Profecto aut transigetur aliquid aut turpiter intercedetur; nam in disputando coiecit illam vocem Cn. Pompeius, omnis oportere senatui dicto audientis esse. Ego tamen sic nihil exspecto quo modo Paulum, cos. designatum, primum sententiam dicentem.

Saepius te admoneo de syngrapha Sittiana (cupio enim te 5
intellegere eam rem ad me valde pertinere); item de pantheris, ut Ciburatas accersas curesque ut mi vehantur; praeterea (nuntiatur *enim* nobis et pro certo iam habetur regem Alexandrinum mortuum), quid mihi suadeas, quo modo regnum illud se habeat, quis procuret, diligenter mihi perscribas. K. Sext.

V *Scr. Romae ante Id. Sext. a. 703 (51).*

CAELIVS CICERONI S.

Qua tu cura sis, quod ad pacem provinciae tuae finiti- 1
marumque regionum attinet, nescio; ego quidem vehementer animi pendeo. Nam si hoc modo rem moderari possemus, ut pro viribus copiarum tuarum belli quoque exsisteret magnitudo et quantum gloriae triumphoque opus esset adsequeremur, periculosam et gravem illam dimicationem evitaremus, nihil tam esset optandum; nunc si Parthus movet aliquid, scio non mediocrem fore conten-

1 hoc est de provinciis *del. Ernesti* 13 Cibyratas *vulg.* venentur *Graevius* 14 nuntiatur enim *Müller*: nuntiatum *codd. vulg. sine parenthesi*: *sed tum necesse erit addere* cura *post* procuret 22 modo rem *Bengel*: more *codd.*: more rem *Becher* 24 gloriae] loreae *Mendelssohn coll.* ii. 10. 2; xv. 6. 1 25 periculosamque et *Boot* 26 tam *M*: tamen *GR*: iam *Starker*

tionem; tuus porro exercitus vix unum saltum tueri potest. Hanc autem nemo ducit rationem, sed omnia desiderantur ab eo, tamquam nihil denegatum sit ei quo minus quam paratissimus esset, qui publico negotio praepositus est.

2 Accedit huc quod successionem futuram propter Galliarum controversiam non video. Tametsi hac de re puto te constitutum quid facturus esses habere, tamen, quo maturius constitueres, cum hunc eventum providebam, visum est ut te facerem certiorem. Nosti enim haec tralaticia: de Galliis constituetur; erit qui intercedat; deinde alius exsistet qui, nisi libere liceat de omnibus provinciis decernere senatui, reliquas impediat. Sic multum ac diu ludetur, atque ita diu ut plus biennium in his tricis moretur.

3 Si quid novi de re p. quod tibi scriberem haberem, usus essem mea consuetudine, ut diligenter et quid actum esset et quid ex eo futurum sperarem perscriberem. Sane tamquam in quodam incili iam omnia adhaeserunt. Marcellus idem illud de provinciis urget neque adhuc frequentiam senatus efficere potuit. Hoc si praeterito anno Curio tribunus erit, eadem actio de provinciis introibit. Quam facile nunc sit omnia impedire et quam hoc Caesari, qui sua causa rem p. non curent, †superet, non te fallit.

VI

Scr. Romae ante ex. m. Febr. a. 704 (50).

CAELIVS CICERONI S.

1 Non dubito quin perlatum ad te sit Appium a Dolabella reum factum sane quam non ea qua existimaveram invidia; neque enim stulte Appius, qui, simul atque Dola-

13 moretur *GR*: moreretur *M*: moremur *Ernesti* 17 incili iam *Man.*: in cilicia *codd.* 18 frequentiam senatus *Busch*, *cf.* 9. 2: frequentem (-er *R*) senatus (-is *M*) *codd.*: frequentem senatum is *Orelli*: frequentem senatum *vett.* 19 si] sic *Crat.* 20 erit *Mendelssohn*: et *codd.*: erit et *Wesenberg* 21 tunc *Lamb.* Caesarique qui *Kahnt Baiter* *fort.* qui in sua 22 curet *Ernesti* superet] sperent *Orelli Baiter Wesenberg*: suppeditent *coni. Mendelssohn*: *fort.* supererit (*cum* curet)

bella accessit ad tribunal, introierat in urbem triumphique postulationem abiecerat; quo facto rettudit sermones paratiorque visus est quam speraverat accusator. Is nunc in te maximam spem habet. Scio tibi eum non esse odio; quam velis eum obligare in tua manu est. Cum quo *si* simultas tibi non fuisset, liberius tibi de tota re esset; nunc si ad illam summam veritatem legitimum ius exegeris, cavendum tibi erit ne parum simpliciter et candide posuisse inimicitias videaris. In hanc partem porro tutum tibi erit si quid volueris gratificari; nemo enim necessitudine et amicitia te deterritum ab officio dicet.

Illud mihi occurrit, quod inter postulationem et nominis delationem uxor a Dolabella discessit. Quid mihi disce- 2
dens mandaris memini; quid ego tibi scripserim te non arbitror oblitum. Non est iam tempus plura narrandi; unum illud monere te possum, si res tibi non displicebit, tamen hoc tempore nihil de tua voluntate ostendas et exspectes quem ad modum exeat ex hac causa. †Denique invidiosum tibi sit, si emanarit porro significatio ulla intercessit, clarius, quam deceat aut expediat, fiat. Neque ille tacere eam rem poterit, quae suae spei tam opportuna acciderit quaeque in negotio conficiendo tanto inlustrior erit, cum praesertim is sit qui, si perniciosum sciret esse loqui de hac re, vix tamen se contineret.

Pompeius dicitur valde pro Appio laborare, ut etiam 3
putent alterum utrum de filiis ad te missurum. Hic nos omnes absolvimus, et hercules consaepta omnia foeda et inhonesta sunt. Consules autem habemus summa diligentia; adhuc s. c. nisi de feriis Latinis nullum facere potuerunt. Curioni nostro tribunatus conglaciat. Sed dici 4
non potest quo modo hic omnia iaceant. Nisi ego cum

5 si *add. Graevius* 8 deposuisse *Cobet* 18 Denique] Vide ne qua *coni. Wesenberg*: *Lehmann interpungit* causa denique. Invidiosum 19 porro si significatio ulla intercesserit *Orelli* 27 foeda et inhonesta] foedere inhonesto *C. F. Hermann*

tabernariis et aquariis pugnarem, veternus civitatem occupasset. Si Parthi vos nihil calficiunt, nos [nihil] frigore frigescimus. Tamen, quoquo modo potuit, sine Parthis Bibulus in Amano nescio quid cohorticularum amisit. Hoc sic nuntiatum est.

5 Quod tibi supra scripsi Curionem valde frigere, iam calet; nam ferventissime concerpitur. Levissime enim, quia de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum et pro Caesare loqui coepit legemque viariam non dissimilem agrariae Rulli et alumentariam, quae iubet aedilis metiri, iactavit. Hoc nondum fecerat, cum priorem partem epistulae scripsi. Amabo te, si quid, quod opus fuerit Appio, facies, ponito me in gratia. De Dolabella integrum tibi reserves suadeo. Et huic rei de qua loquor et dignitati tuae aequitatisque opinioni hoc ita facere expedit. Turpe tibi erit pantheras Graecas me non habere.

VII *Scr. Romae ex. m. Apr. aut in. Mai. a. 704 (50).*

CAELIVS CICERONI S.

1 Quam cito tu istinc decedere cupias nescio; ego quidem eo magis, quo adhuc felicius res gessisti, dum istic eris, de belli Parthici periculo cruciabor, ne hunc risum meum metus aliqui perturbet. Breviores has litteras properanti publicanorum tabellario subito dedi; tuo liberto pluribus

2 verbis scriptas pridie dederam. Res autem novae nullae sane acciderunt, nisi haec vis tibi scribi, quae certe vis: Cornificius adulescens Orestillae filiam sibi despondit; Paula Valeria, soror Triari, divortium sine causa, quo die vir e provincia venturus erat, fecit; nuptura est D. Bruto.

2 nos nihil] nos hic *vett.*: nos non nihil *Baiter*: *sed praestat* nihil *omittere* 10 alumentariam *M*: alim- *GR* quae *GR*: quas *M*: qua *coni. Man.* 12 fuerit Appio, facies *Müller*: fuerit, Appio f. *vulg.* 13 me ei in *Orelli* 16 Graecas] Κιβυράτας *coni. Orelli, coll. Att.* v. 21. 5

†Nondum rettuleras. Multa in hoc genere incredibilia te absente acciderunt. Servius Ocella nemini persuasisset se moechum esse, nisi triduo bis deprensus esset. Quaeres, ubi. *Ubi* hercules ego minime vellem. Relinquo tibi quod ab aliis quaeras; neque enim displicet mihi imperatorem singulos percontari cum qua sit aliqui deprensus.

VIII *Scr. Romae in. m. Oct. a. 703 (51).*

CAELIVS CICERONI S.

1 Etsi de re p. quae tibi scribam habeo, tamen nihil quod magis gavisurum te putem habeo quam hoc: Scito C. Sempronium Rufum, mel ac delicias tuas, calumniam maximo plausu tulisse. Qua quaeris in causa. M. Tuccium, accusatorem suum, post ludos Romanos reum lege Plotia de vi fecit hoc consilio, quod videbat, si extraordinarius reus nemo accessisset, sibi hoc anno causam esse dicendam. Dubium porro illi non erat quid futurum esset. Nemini hoc deferre munusculum maluit quam suo accusatori; itaque sine ullo subscriptore descendit et Tuccium reum fecit. At ego, simul atque audivi, invocatus ad subsellia rei occurro; surgo neque verbum de re facio; totum Sempronium usque eo perago ut Vestorium quoque interponam et illam fabulam narrem, quem ad modum tibi pro beneficio dederit, †si quod iniuriis suis esset, ut Vestorius teneret.

2 Haec quoque magna nunc contentio forum tenet: M. Servilius postquam, ut coeperat, omnibus in rebus turbarat nec quod non venderet quicquam reliquerat maximaeque nobis traditus erat invidiae, neque Laterensis praetor postulante

1 nondum *codd.* : mundum *Pantagathus, cf. Liv.* xxxiv. 7. 9 rettuleram *C. F. Hermann* : res suas rettulerat *Wesenberg* 12 Qua quaeris in *C. F. Hermann* : quaeris an *codd.* 23 si quid iuris sui *Vict.* : si quid iniuria ipsius *Wesenberg* 26 quicquam *Lamb.* : quoiquam *M Mendelssohn* : quo inquam *G* : quoquam *R* : quoipiam *Wesenberg* maximaeque . . . invidiae *codd.* : -aque -a *Man. Madvig*

Pausania nobis patronis QVO EA PECVNIA PERVENISSET recipere voluit, Q. Pilius, necessarius Attici nostri, *de* repetundis eum postulavit. Magna ilico fama surrexit et de damnatione ferventer loqui est coeptum. Quo vento proicitur Appius minor, ut †inpicet depecuniam ex bonis patris pervenisse ad Servilium praevaricationisque causa diceret depositum HS LXXXI. Admiraris amentiam; immo, si actionem stultissimasque de se, nefarias de patre confessiones

3 audisses. Mittit in consilium eosdem illos qui litis aestimarant iudices. Cum aequo numero sententiae fuissent, Laterensis leges ignorans pronuntiavit quid singuli ordines iudicassent, et ad extremum, ut solent, 'NON REDIGAM.' Postquam discessit et pro absoluto Servilius haberi coeptus legisque unum et centesimum caput legit, in quo ita erat: QVOD EORVM IVDICVM MAIOR PARS IVDICARIT, ID IVS RATVMQVE ESTO, in tabulas absolutum non rettulit, ordinum iudicia perscripsit; postulante rusus Appio cum L. Lollio transegit et se relaturum dixit. Sic nunc neque absolutus neque damnatus Servilius de repetundis saucius Pilio tradetur. Nam de divinatione Appius, cum calumniam iurasset, contendere ausus non est Pilioque cessit et ipse de pecuniis repetundis a Serviliis est postulatus et praeterea de vi reus a quodam suo emissario, S. Tettio, factus. Recte hoc par habet.

4 Quod ad rem publicam pertinet, omnino multis diebus exspectatione Galliarum actum nihil est; aliquando tamen saepe re dilata et graviter acta et plane perspecta Cn. Pompei voluntate in eam partem ut eum decedere post K. Martias placeret, senatus consultum, quod tibi misi, factum est auctoritatesque perscriptae.

5 *Senatus consultum, Auctoritates. Pr. K. Octobris in aede*

5 indicaret pecuniam *Wesenberg*: indicet DC [pecuniam] *Mendelssohn* 13 coeptus est *Lamb.* 18 transegit et se *vulg.*: transegisset *codd.*: transegisse et rem *conieci* 31 Senatus consultum. Auctoritates *Man.*: *ita codd. sed* auctoritas: *del. Mendelssohn Müller*

Apollinis scrib. adfuerunt L. Domitius Cn. f. Fab. Ahenobarbus, Q. Caecilius Q. f. Fab. Metellus Pius Scipio, L. Villius L. f. Pom. Annalis, C. Septimius T. f. Qui., C. Lucilius C. f. Pup. Hirrus, C. Scribonius C. f. Pop. Curio, L. Ateius L. f. An. Capito, M. Eppius M. f. Ter. Quod M. Marcellus cos. v. f. de provinciis consularibus, d. e. r. i. c., uti L. Paulus, C. Marcellus coss., cum magistratum inissent, ex K. Mart., quae in suo magistratu futurae essent, de consularibus provinciis ad senatum referrent, neve quid prius ex K. Mart. ad senatum referrent neve quid coniunctim [de ea re referretur a consiliis], utique eius rei causa per dies comitialis senatum haberent senatusque cons. facerent et, cum de ea re ad senatum referretur, a consiliis, qui eorum in ccc iudicibus essent, s. f. s. adducere liceret; si quid de ea re ad populum pl. ve lato opus esset, uti Ser. Sulpicius, M. Marcellus coss., praetores tr. q. pl., quibus eorum videretur, ad populum pl. ve ferrent; quod si ii non tulissent, uti quicumque deinceps essent ad populum pl. ve ferrent. C.

Pr. K. Octobris in aede Apollinis scrib. adfuerunt L. Domi- 6
tius Cn. f. Fab. Ahenobarbus, Q. Caecilius Q. f. Fab. Metellus Pius Scipio, L. Villius L. f. Pom. Annalis, C. Septimius T. f. Qui., ‹C. Lucilius C. f. Pup. Hirrus,› C. Scribonius C. f. Pop. Curio, L. Ateius L. f. An. Capito, M. Eppius M. f. Ter. Quod M. Marcellus cos. v. f. de provinciis, d. e. r. i. c., senatum existimare neminem eorum, qui potestatem habent intercedendi, impediendi, moram adferre oportere quo minus de r. p. p. R. q. p. ad senatum referri senatique consultum fieri possit; qui impedierit, prohibuerit, eum senatum existimare contra rem

10 de . . . consiliis *del. Mendelssohn Müller* 13 referretur] referrent ut *Hofmann* consiliis] consulibus *vett., male* CCCLX *Orelli* s. f. s. (= *sine fraude sua*) *Hirschfeld*: ses *codd.*: eos *vulg.* 16 quod si ii *Orelli*: quod ii *M*: quod si *Klotz* 18 C.] (= *censuere*) *Mommsen*: i. u *MR*: l. u *G*: I. N (= *intercessit nemo*) *Wesenberg* 22 C. Lucilius . . . Hirrus *add. Wesenberg ex* § 5 26 moram] *Hic desinit R* 27 q. p. (= *quam primum*)

publicam fecisse. Si quis huic s. c. intercesserit, senatui placere auctoritatem perscribi et de ea re ad senatum p. q. t. referri. Huic s. c. intercessit C. Caelius, L. Vinicius, P. Cornelius, C. Vibius Pansa, tr. pl.

7 *Item senatui placere de militibus, qui in exercitu C. Caesaris sunt, qui eorum stipendia emerita aut causas, quibus de causis missi fieri debeant, habeant, ad hunc ordinem referri, ut eorum ratio habeatur causaeque cognoscantur. Si quis huic s. c. intercessisset, senatui placere auctoritatem perscribi et de ea re p. q. t. ad hunc ordinem referri. Huic s. c. intercessit C. Caelius, C. Pansa, tr. pl.*

8 *Itemque senatui placere in Ciliciam provinciam, in VIII reliquas provincias, quas praetorii pro praetore obtinerent, eos, qui praetores fuerunt neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex s. c. cum imperio in provincias pro praetore mitti oporteret, eos sortito in provincias mitti placere; si ex eo numero, quos ⟨ex⟩ s. c. in provincias ire oporteret, ad numerum non essent qui in eas provincias proficiscerentur, tum, uti quodque conlegium primum praetorum fuisset neque in provincias profecti essent, ita sorte in provincias proficiscerentur; si ii ad numerum non essent, tum deinceps proximi cuiusque conlegii qui praetores fuissent neque in provincias profecti essent, in sortem coicerentur, quoad is numerus effectus esset, quem ad numerum in provincias mitti oporteret. Si quis huic s. c. intercessisset, auctoritas perscriberetur. Huic s. c. intercessit C. Caelius, C. Pansa, tr. pl.*

9 Illa praeterea Cn. Pompei sunt animadversa, quae maxime confidentiam attulerunt hominibus, ut diceret se ante K. Martias non posse sine iniuria de provinciis Caesaris statuere, post K. Martias se non dubitaturum. Cum interrogaretur, si qui tum intercederent, dixit hoc nihil interesse utrum

2 p. q. t. (= *primo quoque tempore*) *Willems*: populumque *codd.* 14 provincia *G*: proviniam *M*: provincias *Wesenberg* fuerunt] iverunt *Wesenberg* 17 ex *add. vett.* 20 provincias *Crat.*: -ciam *codd.*

C. Caesar senatui dicto audiens futurus non esset an pararet qui senatum decernere non pateretur. 'Quid, si,' inquit alius, 'et consul esse et exercitum habere volet?' At ille quam clementer: 'Quid, si filius meus fustem mihi impingere volet?' His vocibus, ut existimarent homines Pompeio cum Caesare esse negotium, effecit. Itaque iam, ut video, alteram utram ad condicionem descendere vult Caesar, ut aut maneat neque hoc anno sua ratio habeatur aut, si designari poterit, decedat. Curio se contra eum totum parat. **10** Quid adsequi possit nescio; illud video, bene sentientem, etsi nihil effecerit, cadere non posse. Me tractat liberaliter Curio et mihi suo munere negotium imposuit; nam si mihi non dedisset eas, quae ad ludos ei advectae erant Africanae, potuit supersederi; nunc quoniam dari necesse est, velim tibi curae sit, quod a te semper petii, ut aliquid istinc bestiarum habeamus; Sittianamque syngrapham tibi commendo. Libertum Philonem istoc misi et Diogenem Graecum, quibus mandata et litteras ad te dedi. Eos tibi et rem, de qua misi, velim curae habeas; nam quam vehementer ad me pertineat, in iis quas tibi illi reddent litteris perscripsi.

IX *Scr. Romae iv Non. Sept. a. 703 (51).*

CAELIVS CICERONI S.

'Sic tu,' inquis, 'Hirrum tractasti?' Immo, si scias **1** quam facile, quam ne contentionis quidem minimae fuerit, pudeat te ausum illum umquam esse incedere tamquam tuum competitorem. Post repulsam vero risus facit; civem bonum ludit et contra Caesarem sententias dicit,

14 potuit supersederi *Ernesti*: p. -ere *codd.*: potui -ere *Pluygers* dari *Wesenberg*: dare *codd.* 17 istoc *M*: *om. G*: istuc *vulg.* 21 perscripsi *Wesenberg*: descripsi *codd.*

exspectationem corripit, †Curionem prorsus Curionem non mediocriter obiurgatus ac repulsa se mutavit. Praeterea, qui numquam in foro apparuerit, non multum in iudiciis versatus 2 sit, agit causas liberalis, sed raro post meridiem. De provinciis quod tibi scripseram Idibus Sext. actum iri, interpellat iudicium Marcelli, consulis designati. In Kal. *res* reiecta est; ne frequentiam quidem efficere potuerant. Has litteras a. d. IIII Non. Septembris dedi, cum ad eam diem ne profligatum quidem quicquam erat. Ut video, causa haec integra in proximum annum transferetur et, quantum divino, relinquendus tibi erit qui provinciam obtineat; nam non expeditur successio, quoniam Galliae, quae habent intercessorem, in eandem condicionem quam ceterae provinciae vocantur. Hoc mihi non est dubium; quo tibi magis scripsi ut ad hunc eventum te parares.

3 Fere litteris omnibus tibi de pantheris scripsi. Turpe tibi erit Patiscum Curioni decem pantheras misisse, te non multis partibus pluris; quas ipsas Curio mihi et alias Africanas decem donavit, ne putes illum tantum praedia rustica dare scire. Tu si modo memoria tenueris et Ciburatas arcessieris itemque in Pamphyliam litteras miseris (nam ibi pluris capi aiunt), quod voles efficies. Hoc vehementius laboro nunc, quod seorsus a conlega puto mihi omnia paranda. Amabo te, impera tibi hoc. Curare soles libenter, ut ego maiorem partem nihil curare. In hoc negotio nulla tua nisi loquendi cura est, hoc est imperandi et mandandi; nam simul atque erunt captae, qui alant eas et deportent habes eos, quos ad

1 exspectationem corripit, Curionem prorsus non m. obiurgat *ita G*: obiurgatus *M*); hac r. s. m. *conieci*: e. c., Curionem p. n. m. obiurgatus; sic r. s. m. *Mendelssohn, qui* obiurgari *non magis a Caelio abhorrere quam* morare (5. 2) *putat*; e. c., C. p. n. m. obiurgat, totus hac r. s. m. *Riemann Müller*: exspectatione (*sc. earum rerum quas Curio tribunus acturus sit*) corripit Curionem; prorsus Curionem n. m. obiurgat; sic r. s. m. *Madvig* 5 interpellavit *Wesenberg* 6 res *add. Orelli* 15 parares *vett.*: pararis *M*: praepares *G*

Sittianam syngrapham misi. Puto etiam, si ullam spem mihi litteris ostenderis, me isto missurum alios.

M. Feridium, eq. R., amici mei filium, bonum et strenuum 4 adulescentem, qui ad suum negotium istoc venit, tibi commendo et te rogo ut eum in tuorum numero habeas. Agros, quos fructuarios habent civitates, vult tuo beneficio, quod tibi facile et honestum factu est, immunis esse. Gratos et bonos viros tibi obligaris.

Nolo te putare Favonium a columnariis praeteritum; 5 optimus quisque eum non fecit. †Pompeius tuus aperte Caesarem et provinciam tenere cum exercitu et consul; ipse tamen hanc sententiam dixit, nullum hoc tempore senatus consultum faciendum, Scipio hanc, ut K. Martiis de provinciis Galliis neu quid coniunctim referretur. Contristavit haec sententia Balbum Cornelium, et scio eum questum esse cum Scipione. Calidius in defensione sua fuit disertissimus, in accusatione satis frigidus.

X *Scr. Romae xiiii K. Dec. a. 703 (51).*

CAELIVS CICERONI S.

Sane quam litteris C. Cassi et Deiotari sumus commoti; 1 nam Cassius cis Euphraten copias Parthorum esse scripsit, Deiotarus profectas per Commagenen in provinciam nostram. Ego quidem praecipuum metum, quod ad te attinebat, habui, qui scirem quam paratus ab exercitu esses, ne quod hic tumultus dignitati tuae periculum adferret; nam de vita, si paratior ab exercitu esses, timuissem; nunc haec exiguitas copiarum recessum, non dimicationem mihi tuam praesagiebat. Hoc quo modo acciperent homines, quam probabilis necessitas futura esset, vereor etiam nunc neque prius de-

1 spem] *hic desinit G* 7 factu sit *C. F. Hermann* 10 *post* aperte *add.* non vult, *et pro* consul *legit* consulem esse *Lamb.* 11 provincias *Wesenberg, cf.* II. 3 22 Commagenen *vett.* : -em *M* 24 imparatus *Lamb.*

2 sinam formidare, quam tetigisse te Italiam audiero. Sed de Parthorum transitu nuntii varios sermones excitarunt; alius enim Pompeium mittendum, alius ab urbe Pompeium non removendum, alius Caesarem cum suo exercitu, alius consules, nemo tamen ex senatus consulto privatos. Consules autem, quia verentur ne illud senatus consultum fiat ut paludati exeant, et contumeliose praeter eos ad alium res transferatur, omnino senatum haberi nolunt, usque eo ut parum diligentes in re publica videantur; sed honeste, sive neglegentia sive inertia est sive ille quem proposui metus, latet sub hac temperantiae existimatione nolle provinciam.

A te litterae non venerunt et, nisi Deiotari subsecutae essent, in eam opinionem Cassius veniebat, quae diripuisset ipse ut viderentur ab hoste vastata, finxisse bellum et Arabas in provinciam immisisse eosque Parthos esse senatui renuntiasse. Qua re tibi suadeo, quicumque est istic status rerum, diligenter et caute perscribas, ne aut velificatus aliquoi dicaris aut aliquid quod referret scire reticuisse.

3 Nunc exitus est anni; nam ego has litteras a. d. XIIII K. Decembris scripsi. Plane nihil video ante K. Ianuarias agi posse. Nosti Marcellum, quam tardus et parum efficax sit, itemque Servius quam cunctator. Cuius modi putas hos esse aut quam id quod nolint conficere posse, qui quae cupiunt tamen ita frigide agunt ut nolle existimentur? Novis magistratibus autem, si Parthicum bellum erit, haec causa primos menses occupabit: sin †aut sit aut non erit istic bellum aut tantum erit ut vos aut successores parvis additis copiis sustinere possint, Curionem video se dupliciter iactaturum, primum ut aliquid Caesari adimat, inde ut aliquid Pompeio tribuat, quodvis quamlibet tenue munusculum. Paulus porro non humane de provincia loquitur. Huius

7 et] aut *Ernesti* praeter eos] se praeteritis *Madvig* 13 veniebat *vett.*: veniat *M* 17 aliquoi *Mendelssohn*: -qui *M* 18 scire *vett.*: sciret *M* 26 aut sit] autem *N*: *om. Baiter*

cupiditati occursurus est Furnius noster; pluris suspicari
non possum. Haec novi; alia quae possunt accidere non 4
cerno. Multa tempus adferre et praeparata mutare scio;
sed intra finis hos quaecumque acciderint vertentur. Illud
addo ad actiones C. Curionis, de agro Campano; de quo
negant Caesarem laborare, sed Pompeium valde nolle, ne
vacuus advenienti Caesari pateat.

Quod ad tuum decessum attinet, illud tibi non possum 5
polliceri, me curaturum ut tibi succedatur; illud certe prae-
stabo ne amplius prorogetur. Tui consili est, si tempus,
si senatus coget, si honeste a nobis recusari non poterit,
velisne perseverare; mei offici est meminisse qua obtesta-
tione discedens mihi ne paterer fieri mandaris.

XI *Scr. Romae ex. m. Apr. aut in. Mai. a. 704 (50).*

CAELIVS CICERONI S.

Non diu sed acriter nos tuae supplicationes torserunt; 1
incideramus enim in difficilem nodum. Nam Curio tui
cupidissimus, quoi omnibus rationibus comitiales *dies* eripie-
bantur, negabat se ullo modo pati posse decerni supplica-
tiones, ne quod furore Pauli adeptus esset boni sua culpa
videretur amisisse et praevaricator causae publicae existi-
maretur. Itaque ad pactionem descendimus, et confirmarunt
consules se his supplicationibus in hunc annum non usuros.
Plane quod utrisque consulibus gratias agas est, Paulo
magis certe; nam Marcellus sic respondit ei, spem in istis
supplicationibus non habere, Paulus, se omnino in hunc
annum non edicturum. Renuntiatum nobis erat Hirrum 2
diutius dicturum. Prendimus eum; non modo non fecit
sed, cum de hostiis ageretur et posset rem impedire si ut

6 nolle] velle *Lamb.* 13 discedens *Orelli*: decendens *M*: decedens *Mendelssohn*, *cf.* I. 1 18 dies *add. Wesenberg* 20 adeptus *vett.*: ademptus *M*: ademptum *Lamb.* 25 ei, se spem *Lamb.* 29 hostiis *vulg.*: hostis *M*: hostibus *vett.*

numeraretur postularet, tacuit; tantum Catoni adsensus est, qui *de* te locutus honorifice non decrerat supplicationes. Tertius ad hos Favonius accessit. Qua re pro cuiusque natura et instituto gratiae sunt agendae, his, quod tantum voluntatem ostenderunt, pro sententia cum impedire possent non pugnarunt, Curioni vero, quod de suarum actionum cursu tua causa deflexit. Nam Furnius et Lentulus, ut debuerunt, quasi eorum res esset, una nobiscum circumierunt et laborarunt. Balbi quoque Corneli operam et sedulitatem laudare possum; nam cum Curione vehementer locutus est et eum, si aliter fecisset, iniuriam Caesari facturum dixit, tum eius fidem in suspicionem adduxit. Decrerant quidem neque transigi volebant Domitii, Scipiones. Quibus hac re ad intercessionem evocandam interpellantibus venustissime Curio respondit se eo libentius non intercedere, quod quosdam qui decernerent videret confici nolle.

3 Quod ad rem publicam attinet, in unam causam omnis contentio conlecta est de provinciis; in quam adhuc incubuisse cum senatu Pompeius videtur ut Caesar Id. Nov. decedat; Curio omnia potius subire constituit quam id pati, ceteras suas abiecit actiones. Nostri porro, quos tu bene nosti, ad extremum certamen rem deducere non audebant. Scaena rei totius haec: Pompeius, tamquam Caesarem non impugnet sed quod illi aequum putet constituat, ait Curionem quaerere discordias, valde autem non vult et plane timet Caesarem †cos. desig. prius quam exercitum et provinciam tradiderit. Accipitur satis male a Curione et totus eius secundus consulatus exagitatur. Hoc tibi dico: Si omnibus rebus prement Curionem, Caesar defendet intercessorem; si, quod videntur, reformidarint, Caesar quoad

12 quidem neque *Lehmann* : quidam neque *Madvig* : quidem quiniq. *M* 18 in qua adhuc eo incubuisse *Madvig* 22 audebant *Klotz* : audeant *M* : audent *vel* audebunt *Wesenberg* 26 consulem designari *vett.* : consulatum inire *Mendelssohn* 27 provincias *Wesenberg*, *cf.* 9 5 30 reformidarint *Crat.* : -runt *M* : -buit *Mendelssohn*

4 volet manebit. Quam quisque sententiam dixerit, in commentario est rerum urbanarum; ex quo tu quae digna sunt selige; multa transi, in primis ludorum explosiones et funerum et ineptiarum ceterarum. Plura habet utilia; denique malo in hanc partem errare, ut quae non desideres audias, quam quicquam quod opus est praetermittatur. Tibi curae fuisse de Sittiano negotio gaudeo; sed quoniam suspicaris minus certa fide †eos tibi visos, tamquam procurator sic agas rogo.

XII *Scr. Romae circ. xii K. Oct. a. 704 (50).*

CAELIVS CICERONI S.

1 Pudet me tibi confiteri et queri de Appi, hominis ingratissimi, iniuriis, qui me odisse, quia magna mihi debebat beneficia, coepit et, cum homo avarus ut ea solveret sibi imperare non posset, occultum bellum mihi indixit, ita occultum tamen ut multi mihi renuntiarent et ipse facile animadverterem male eum de me cogitare. Postea quam vero comperi eum conlegium temptasse, deinde aperte cum quibusdam locutum, cum L. Domitio, ut nunc est, mihi inimicissimo homine, deliberare, velle hoc munusculum deferre Cn. Pompeio, ipsum reprenderem et ab eo deprecarer iniuriam, quem vitam mihi debere putaram, impetrare a me non potui. 2 Quid ergo est? tamen †quasi aliquot amicis, qui testes erant meorum in illum meritorum, locutus sum. Postea quam illum ne quoi satis faceret quidem me dignum habere sensi, malui conlegae eius, homini alienissimo mihi et propter amicitiam tuam non aequissimo, me obligare quam illius simiae vultum subire. Id postquam

6 est] sit *Wesenberg* 8 eos esse quos tibi misi *Wesenberg*: eos ibi (*i. e. in hac re*) visos *Mendelssohn* 18 conlegam *Graevius* 21 ipsum ut reprend. *Lamb.* 23 est *vett.*: st *M* quasi *M*: cum eius *Wesenberg* aliquot *vulg.*: aliquod *M, quae forma dubia pro* aliquot, *sed cf. M ad* xi. 23. 2

resciit, excanduit et me causam inimicitiarum quaerere clamitavit, ut, si mihi in pecunia minus satis fecisset, per hanc speciem simultatis eum consectarer. Postea non destitit accersere Polam Servium accusatorem, inire cum
3 Domitio consilia. Quibus cum parum procederet ut ulla lege mihi ponerent accusatorem, compellari ea lege me voluerunt qua dicere non poterant; insolentissimi homines summis Circensibus ludis meis postulandum me lege Scantinia curarunt. Vix hoc erat Pola elocutus, cum ego Appium censorem eadem lege postulavi. Quod melius caderet nihil vidi; nam sic est a populo et non infimo quoque approbatum, ut maiorem Appio dolorem fama quam postulatio attulerit. Praeterea coepi sacellum, in domo quod est, ab eo petere.

4 Conturbat me mora servi huius qui tibi litteras attulit; nam acceptis prioribus litteris amplius *dies* quadraginta mansit. Quid tibi scribam nescio. Scis Domitio *comitiorum* diem timori esse. Te exspecto valde et quam primum videre cupio. A te peto ut meas iniurias proinde doleas, ut me existimas et dolere et ulcisci tuas solere.

XIII *Scr. Romae ex. m. Mai. aut in. Iun. a. 704 (50).*

CAELIVS CICERONI S.

1 Gratulor tibi adfinitate viri medius fidius optimi; nam hoc ego de illo existimo. Cetera porro, quibus adhuc ille sibi parum utilis fuit, et aetate iam sunt decussa, et consuetudine atque auctoritate tua, pudore Tulliae, si qua restabunt, confido celeriter sublatum iri; non est enim pugnax in vitiis neque hebes ad id quod melius sit intellegendum. Deinde, quod maximum est, ego illum valde amo.

9 curarunt *Wesenberg propter* voluerunt : curant *M* 17 comitiorum *add. Weiske* 18 timori esse. Te *Vict.* : tumorae est *M* 25 decussa *Coluccius* : de causa *M* : decursa *vett.* 28 sit] est *Wesenberg*

2 Voles, Cicero, Curionem nostrum lautum intercessionis de provinciis exitum habuisse; nam cum *de* intercessione referretur, quae relatio fiebat ex senatus consulto, primaque M. Marcelli sententia pronuntiata esset, qui agendum cum tribunis pl. censebat, frequens senatus in alia omnia iit. Stomacho est scilicet Pompeius Magnus nunc ita languenti, ut vix id quod sibi placeat reperiat. Transierant illuc, rationem eius habendam qui *neque* exercitum neque provincias traderet. Quem ad modum hoc Pompeius laturus sit, cum cognoscam; quidnam rei publicae futurum sit, si †aut non curet, vos senes divites videritis. Q. Hortensius, cum has litteras scripsi, animam agebat.

XIV *Scr. Romae circ. viii K. Oct. a. 704 (50).*

CAELIVS CICERONI S.

1 Tanti non fuit Arsacen capere et Seleuceam expugnare, ut earum rerum quae hic gestae sunt spectaculo careres; numquam tibi oculi doluissent, si in repulsa Domiti vultum vidisses. Magna illa comitia fuerunt, et plane studia ex partium sensu apparuerunt; perpauci necessitudinem secuti officium praestiterunt. Itaque mihi est Domitius inimicissimus ut ne familiarem quidem suum quemquam tam oderit quam me, atque eo magis quod per iniuriam sibi putat ereptum *auguratum*, quoius ego auctor fuerim. Nunc furit tam gavisos homines suum dolorem †unumque move studiosiorem Antoni; nam Cn. Saturninum adulescentem ipse Cn. Domitius reum fecit sane quam superiore a vita invidiosum; quod iudicium nunc in exspectatione est, etiam in bona spe post Sex. Peducaei absolutionem.

2 de *add. vett.* 10 cum cognoscam *M*: cum cognoro scribam *Wesenberg* si aut] si aut armis resistat (*sc. Pompeius*) aut *Wesenberg*: si senatum *coni. Mendelssohn* 22 iniuriam] Curionem *coni. Mendelssohn* 23 auguratum *add. Gronovius* 24 suo in dolore *Madvig* unumque move] unum quemque *Bettmann* 26 superior ea vita *M*: superiorem causa, vita *Madvig*

2 De summa re publica saepe tibi scripsi me *in* annum pacem non videre et, quo propius ea contentio quam fieri necesse est accedit, eo clarius id periculum apparet. Propositum hoc est, de quo qui rerum potiuntur sunt dimicaturi, quod Cn. Pompeius constituit non pati C. Caesarem consulem aliter fieri nisi exercitum et provincias tradiderit, Caesari autem persuasum est se salvum esse non posse *si* ab exercitu recesserit; fert illam tamen condicionem, ut ambo exercitus tradant. Sic illi amores et invidiosa coniunctio non ad occultam recidit obtrectationem, sed ad bellum se erupit; neque mearum rerum quid consili capiam reperio; quod non dubito quin te quoque haec deliberatio sit perturbatura. Nam mihi cum hominibus his et gratia et †necessitudinem cum causam illam unde homines
3 odi. Illud te non arbitror fugere quin homines in dissensione domestica debeant, quam diu civiliter sine armis certetur, honestiorem sequi partem, ubi ad bellum et castra ventum sit, firmiorem et id melius statuere quod tutius sit. In hac discordia video Cn. Pompeium senatum quique res iudicant secum habiturum, ad Caesarem omnis qui cum timore aut mala spe vivant accessuros; exercitum conferendum non esse. Omnino satis spati est ad considerandas utriusque copias et eligendam partem.

4 Prope oblitus sum quod maxime fuit scribendum. Scis Appium censorem hic ostenta facere, de signis et tabulis, de agri modo, de aere alieno acerrime agere? persuasum est ei censuram lomentum aut nitrum esse. Errare mihi videtur; nam sordis eluere vult, venas sibi omnis et viscera aperit. Curre, per deos atque homines! et quam primum haec risum veni, legis Scantiniae iudicium apud Drusum fieri, Appium de tabulis et signis agere; crede mihi, est properandum. Curio noster sapienter id, quod remisit de

1 in *add. Müller* 14 gratiae et necessitudines sunt: causam illam amo unde homines odi *Madvig*

stipendio Pompei, fecisse existimatur. Ad summam, quaeris quid putem futurum. Si alter uter eorum ad Parthicum bellum non eat, video magnas impendere discordias, quas ferrum et vis iudicabit; uterque et animo et copiis est paratus. Si sine summo periculo fieri posset, magnum et iucundum tibi Fortuna spectaculum parabat.

XV *Scr. circ. vii Id. Mart. a. 705 (49).*

CAELIVS CICERONI S.

Ecquando tu hominem ineptiorem quam tuum Cn. Pom- 1
peium vidisti, qui tantas turbas, qui tam nugax esset, commorit? ecquem autem Caesare nostro acriorem in rebus gerendis, eodem in victoria temperatiorem aut legisti aut audisti? Quid est? num tibi nostri milites, qui durissimis et frigidissimis locis, taeterrima hieme bellum ambulando confecerunt, malis orbiculatis esse pasti videntur? 'Quid iam?' inquis. Gloriose omnia. Si scias quam sollicitus sim, tum hanc meam gloriam quae ad me nihil pertinet derideas; quae tibi exponere nisi coram non possum, idque celeriter fore spero; nam me, cum expulisset ex Italia Pompeium, constituit ad urbem vocare, id quod iam existimo confectum, nisi si maluit Pompeius Brundisi circumsederi.
Peream, si minima causa est properandi isto mihi, quod te 2
videre et omnia intima conferre discupio, habeo autem quam multa. Hui vereor, quod solet fieri, ne cum te videro omnia obliviscar. Sed tamen quod ob scelus iter mihi necessarium retro ad Alpis versus incidit? Ideo quod Intimilii in armis sunt, neque de magna causa. Bellienus, verna Demetri, qui ibi cum praesidio erat, Domitium quendam, nobilem illi, Caesaris hospitem, a contraria factione

5 summo *Vict.* : suo *codd.* : tuo *vett.* 10 nugas M, *cf. Lindsay ad Plaut. Capt.* 613 13 num *Lamb.* : nunc *M* 15 'Quid? tam' inquis 'gloriose omnia?' Immo si scias *Wesenberg* 17 tum] tum non *Gronov.* 25 tamen quod *Wesenberg* : tum quam *M* : tamen quodnam *vett.* 26 Ideo *Lamb.* : adeo *M* : Id adeo *Reid*

nummis acceptis comprendit et strangulavit; civitas ad arma iit; eo †num cohortibus mihi per nivis eundum est. 'Usque quaque,' inquis, 'se Domitii male dant.' Vellem quidem Venere prognatus tantum animi habuisset in vestro Domitio quantum Psecade natus in hoc habuit. Ciceroni f. s. d.

XVI *Scr. Intimili xvi K. Mai. a. 705 (49).*

CAELIVS CICERONI S.

1 Exanimatus tuis litteris, quibus te nihil nisi triste cogitare ostendisti neque id quid esset perscripsisti neque non tamen quale esset quod cogitares aperuisti, has ad te ilico litteras scripsi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos te oro et obsecro ne quid gravius de salute et incolumitate tua consulas; nam deos hominesque amicitiamque nostram testificor me tibi praedixisse neque temere monuisse sed, postquam Caesarem convenerim sententiamque eius qualis futura esset parta victoria cognorim, te certiorem fecisse. Si existimas eandem rationem fore Caesaris in dimittendis adversariis et condicionibus ferendis, erras; nihil nisi atrox et saevum cogitat atque etiam loquitur; iratus senatui exiit, his intercessionibus plane incitatus est; non me hercules
2 erit deprecationi locus. Qua re, si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuae reliquae tibi carae sunt, si aliquid apud te nos, si vir optimus, gener tuus, valemus, quorum fortunam non debes velle conturbare, ut eam causam in quoius victoria salus nostra est odisse aut relinquere cogamur aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus—denique illud cogita, quod offensae fuerit in ista cunctatione, te

2 num] nunc cum ** *Wesenberg*: quattuor *vett.*: VIII *coni. Mendelssohn* 5 Psecade natus *Pantagathus, cf. Iuv.* 6. 491: ipse (*vel* ipsa) cadenatus *M* *Alterum idque melius exemplum huius epistulae exstat in Epp. ad Att.* x. 9 Λ = *cod. Med.* 49. 18) 10 perscripsisti *A*: -psi *M*: -psti *Mendelssohn* 13 oro et *A*: oro *M* 15 praedixisse *A*: -dixi *M*: -dixe *Mendelssohn* 24 valemus *A*: valet *M*

subisse; nunc te contra victorem Caesarem facere, quem
dubiis rebus laedere noluisti, et ad eos fugatos accedere,
quos resistentis sequi nolueris, summae stultitiae est. Vide
ne, dum pudet te parum optimatem esse, parum diligenter
quid optimum sit eligas. Quod si totum tibi persuadere 3
non possum, saltem, dum quid de Hispaniis agamus scitur,
exspecta; quas tibi nuntio adventu Caesaris fore nostras.
Quam isti spem habeant amissis Hispaniis nescio; quod
porro tuum consilium sit ad desperatos accedere non
medius fidius reperio. Hoc quod tu non dicendo mihi 4
significasti Caesar audierat ac, simul atque 'have' mihi
dixit, statim quid de te audisset exposuit. Negavi me
scire, sed tamen ab eo petii ut ad te litteras mitteret, qui-
bus maxime ad remanendum commoveri posses. Me secum
in Hispaniam ducit; nam nisi ita faceret, ego, prius quam
ad urbem accederem, ubicumque esses, ad te percucurrissem
et hoc a te praesens contendissem atque omni vi te retinuis-
sem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita ne te tuosque 5
omnis funditus evertas, ne te sciens prudensque eo demittas
unde exitum vides nullum esse. Quod si te aut voces
optimatium commovent aut non nullorum hominum inso-
lentiam et iactationem ferre non potes, eligas censeo aliquod
oppidum vacuum a bello, dum haec decernuntur; quae iam
erunt confecta. Id si feceris, et ego te sapienter fecisse
iudicabo et Caesarem non offendes.

XVII *Scr. Romae vel ex. m. Ian. vel m. Febr. a. 706 (48).*

CAELIVS CICERONI S.

Ergo me potius in Hispania fuisse tum quam Formiis, 1
quom tu profectus es ad Pompeium! quod utinam †aut
Appius Claudius in ista parte C. Curio, quoius amicitia me

16 percucurrissem *A*[2]: percurrissem *M* 31 Claudius in hac parte fuisset aut in ista *Klotz*: *alii similia addunt*

paulatim in hanc perditam causam imposuit; nam mihi sentio bonam mentem iracundia et amore ablatam. Tu, tu porro, cum ad te proficiscens Ariminum noctu venissem, dum mihi pacis mandata das ad Caesarem et mirificum civem agis, amici officium neglexisti neque mi consuluisti. Neque haec dico quod diffidam huic causae, sed, crede
2 mihi, perire satius est quam hos videre. Quod si timor vestrae crudelitatis non esset, eiecti iam pridem hinc essemus; nam hic nunc praeter faeneratores paucos nec homo nec ordo quisquam est nisi Pompeianus. Equidem iam effeci ut maxime plebs et, qui antea noster fuit, populus vester esset. 'Cur hoc?' inquis. Immo reliqua exspectate; vos invitos vincere coegero. †Arruntanum me Catonem; vos dormitis nec haec adhuc mihi videmini intellegere, qua nos pateamus et qua simus imbecilli. Atque hoc nullius praemi spe faciam sed, quod apud me plurimum solet valere, doloris atque indignitatis causa. Quid istic facitis? proelium exspectatis, quod firmissimum †haec? vestras copias non novi; nostri valde depugnare et facile algere et esurire consuerunt.

3 Ariminum *Sternkopf*: arimini *M*: -o *Benedict*: Arpino *Grotefrend, fort. recte* 5 mi *Man.*: me *M* 13 Arruntanum me] Geram alterum me *Orelli*: An miramini *C. F. Hermann* 18 haec] habet *Orelli*: hac *Becher*: huic *Mendelssohn*

LIBER NONVS

AD M. VARRONEM ET CETEROS

I *Scr. Romae ex. a. 707 (47) aut in. a. 708 (46).*

CICERO M. VARRONI S.

Ex iis litteris, quas Atticus a te missas mihi legit, quid 1
ageres et ubi esses cognovi; quando autem te visuri essemus, nihil sane ex isdem litteris potui suspicari; in spem tamen venio appropinquare tuum adventum; qui mihi utinam solacio sit! etsi tot tantisque rebus urgemur, ut nullam adlevationem quisquam non stultissimus sperare debeat; sed tamen aut tu potes me aut ego te fortasse
aliqua re iuvare. Scito enim me, postea quam in urbem 2
venerim, redisse cum veteribus amicis, id est cum libris nostris, in gratiam; etsi non idcirco eorum usum dimiseram, quod iis suscenserem, sed quod eorum me subpudebat; videbar enim mihi, cum me in res turbulentissimas infidelissimis sociis demisissem, praeceptis illorum non satis paruisse. Ignoscunt mihi, revocant in consuetudinem pristinam teque, quod in eo permanseris, sapientiorem quam me dicunt fuisse. Quam ob rem, quoniam placatis iis utor, videor sperare debere, si te viderim, et ea, quae premant, et ea, quae impendeant, me facile laturum. Quam ob rem sive in

7 ut *om. M* 14 videbar *vett.* : -bam *codd.* enim mihi, cum *MD* : enim *H* : nimirum *Mendelssohn* : enim invitum *Usener* 15 demisissem *vett.* : demissum *codd. Usener* 17 ea *Lamb.* 20 laturum *D* : turum [transi] *M* (*sed* transi *man. alt.*) : sciturum *H*

Tusculano sive in Cumano ad te placebit sive, quod minime velim, Romae, dum modo simul simus, perficiam profecto ut id utrique nostrum commodissimum esse diiudicetur.

II *Scr. Romae paulo post xii K. Mai. a. 708 (46).*

CICERO VARRONI.

1 Caninius *tuus* et idem noster cum ad me pervesperi venisset et se postridie mane ad te iturum esse dixisset, dixi ei me daturum litterarum aliquid; mane ut peteret rogavi. Conscripsi epistulam noctu; nec ille ad me rediit; oblitum credidi. Ac tamen eam ipsam tibi epistulam misissem per meos, nisi audissem ex eodem postridie te mane e Tusculano exiturum. At tibi repente paucis post diebus, cum minime exspectarem, venit ad me Caninius mane; proficisci ad te statim dixit. Etsi erat ἕωλος illa epistula, praesertim tantis postea novis rebus adlatis, tamen perire lucubrationem meam nolui et eam ipsam Caninio dedi; sed cum eo ut cum homine docto et amantissimo tui
2 locutus ea sum, quae pertulisse illum ad te existimo. Tibi autem idem consili do quod mihimet ipsi, ut vitemus oculos hominum, si linguas minus facile possimus; qui enim victoria se efferunt, quasi victos nos intuentur, qui autem victos nostros moleste ferunt, nos dolent vivere. Quaeres fortasse cur, cum haec in urbe sint, non absim quem ad modum tu. Tu enim ipse, qui et me et alios prudentia vincis, omnia, credo, vidisti, nihil te omnino fefellit. Quis est tam Lynceus qui in tantis tenebris nihil offendat,
3 nusquam incurrat? Ac mihi quidem iam pridem venit in

1 ad te *M* (= *apud te*): stare tibi *H*: adire *D* 3 diiudicetur *H*: dividetur *M*: videatur *Crat.* 6 tuus et idem *Man.*: idem eidem *M* (*index*): idem et idem *M*: idem et *D*: idem *H* (*index*): *om. H*: tuus idem et idem *Ernesti* noster *M*: frater *D*: frater noster *H* pervesperi *forma dubia*: *fort.* vesperi pervenisset *vel* heri vesperi, *cf.* xi. 1. 1 10 Ac tamen *H*: attamen *MD* 17 ut cum *Graevius*: et cum *codd.* 20 possumus *N Wesenberg* 26 est enim tam *H*

mentem bellum esse aliquo exire, ut ea, quae agebantur hic quaeque dicebantur, nec viderem nec audirem. Sed calumniabar ipse; putabam, qui obviam mihi venisset, ut cuique commodum esset, suspicaturum aut dicturum, etiam si non suspicaretur: 'Hic aut metuit et ea re fugit aut aliquid cogitat et habet navem paratam.' Denique, levissime qui suspicaretur et qui fortasse me optime novisset, putaret me idcirco discedere, quod quosdam homines oculi mei ferre non possent. Haec ego suspicans adhuc Romae maneo, et tamen λεληθότως consuetudo diurna callum iam obduxit stomacho meo. Habes rationem mei consili. Tibi igitur 4
hoc censeo, latendum tantisper ibidem, dum effervescit haec gratulatio et simul dum audiamus quem ad modum negotium confectum sit; confectum enim esse existimo. Magni autem intererit qui fuerit victoris animus, qui exitus rerum; quamquam quo me coniectura ducat habeo, sed exspecto tamen. Te vero nolo, nisi ipse rumor iam raucus 5
erit factus, ad Baias venire; erit enim nobis honestius, etiam cum hinc discesserimus, videri venisse in illa loca ploratum potius *quam* natatum. Sed haec tu melius; modo nobis stet illud, una vivere in studiis nostris, a quibus antea delectationem modo petebamus, nunc vero etiam salutem; non deesse, si quis adhibere volet, non modo ut architectos verum etiam ut fabros ad aedificandam rem publicam et potius libenter accurrere; si nemo utetur opera, tamen et scribere et legere πολιτείας et, si minus in curia atque in foro, at in litteris et libris, ut doctissimi veteres fecerunt, gnavare rem p. et de moribus ac legibus quaerere. Mihi haec videntur; tu quid sis acturus et quid tibi placeat pergratum erit si ad me scripseris.

9 possent *vett.* : -sunt *codd.* 10 diuturna *vulg.* 12 defervescat *Lamb.* : defervescit *Graevius* 20 quam *add. H* (*man. rec.*) hoc *Wesenberg* 28 gnavare *Mendelssohn* : gravare *codd.* : gubernare *Vict.*

III *Scr. Romae paulo ante ep. 2.*

CICERO VARRONI.

1 Etsi quid scriberem non habebam, tamen Caninio ad te eunti non potui nihil dare. Quid ergo potissimum scribam? Quod velle te puto, cito me ad te esse venturum; etsi vide, quaeso, satisne rectum sit nos hoc tanto incendio civitatis in istis locis esse; dabimus sermonem iis, qui nesciunt nobis, quocumque in loco simus, eundem cultum, eundem victum esse. 'Quid refert? tamen in sermonem incidemus.' Valde id, credo, laborandum est ne, cum omnes in omni genere et scelerum et flagitiorum volutentur, nostra nobiscum aut inter nos cessatio vituperetur.
2 Ego vero neglecta barbarorum inscitia persequar; quamvis enim sint haec misera, quae sunt miserrima, tamen artes nostrae nescio quo modo nunc uberiores fructus ferre videntur quam olim ferebant, sive quia nulla nunc in re alia adquiescimus, sive quod gravitas morbi facit ut medicinae egeamus, eaque nunc appareat, cuius vim non sentiebamus cum valebamus. Sed quid ego nunc haec ad te, cuius domi nascuntur, γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας? Nihil scilicet nisi ut rescriberes aliquid, me exspectares. Sic igitur facies.

IV *Scr. in Tusculano inter viii et iv Id. Iun. a. 708 (46).*

CICERO VARRONI.

Περὶ δυνατῶν me scito κατὰ Διόδωρον κρίνειν. Quapropter si venturus es, scito necesse esse te venire; sin autem non es, ἀδύνατον est te venire. Nunc vide utra te κρίσις magis delectet, Chrysippi an haec, quam noster Diodotus non concoquebat. Sed de his etiam rebus, otiosi cum erimus,

13 persequar *HD* : -quare *M* : -quar te *vett.* 17 medicina *Lamb.* 19 cui domi *coni. Mendelssohn* 26 es *D* : est *MH* ἀδύνατον *Crat.* : ἀδυνάτων *codd.* : τῶν ἀδυνάτων *vulg.*

loquemur; hoc etiam κατὰ Χρύσιππον δυνατόν est. De †Coctio mihi gratum est; nam id etiam Attico mandaram. Tu si minus ad nos, *nos* accurremus ad te; si hortum in bybliotheca habes, deerit nihil.

V *Scr. Romae in. m. Iun. a. 708 (46).*

CICERO VARRONI.

Mihi vero ad Nonas bene maturum videtur fore, neque 1
solum propter rei p. sed etiam propter anni tempus; qua re
istum diem probo, itaque eundem ipse sequar. Consili 2
nostri, ne si eos quidem, qui id secuti non sunt, non paeniteret, nobis paenitendum putarem; secuti enim sumus non spem sed officium, reliquimus autem non officium sed desperationem. Ita verecundiores fuimus quam qui se domo non commoverunt, saniores quam qui amissis opibus domum non reverterunt. Sed nihil minus fero quam severitatem otiosorum et, quoquo modo se res habet, magis illos vereor, qui in bello occiderunt, quam hos curo, quibus
non satis facimus, quia vivimus. Mihi si spatium fuerit in 3
Tusculanum ante Nonas veniendi, istic te videbo; si minus, persequar in Cumanum et ante te certiorem faciam, ut lavatio parata sit.

VI *Scr. Romae inter xii et vii K. Quint. a. 708 (46).*

CICERO VARRONI.

Caninius noster me tuis verbis admonuit, ut scriberem ad 1
te, si quid esset quod putarem te scire oportere. Est igitur adventus Caesaris scilicet in exspectatione, neque tu id ignoras. Sed tamen, cum ille scripsisset, ut opinor, se in Alsiense venturum, scripserunt ad eum sui ne id faceret;

2 Cocceio *Corradus* 3 nos *add. Vict.* 4 bybliotheca, *cf. ad* vii. 23. 2 16 habet *Lamb.*: haberet *codd.* 26 Caesaris scilicet *del. Vict.*

multos ei molestos fore ipsumque multis; Ostiae videri
commodius eum exire posse. Id ego non intellegebam
quid interesset; sed tamen Hirtius mihi dixit et se ad eum
et Balbum et Oppium scripsisse ut ita faceret, homines, ut
2 cognovi, amantis tui. Hoc ego idcirco nosse te volui, ut
scires hospitium tibi ubi parares, vel potius *ut* utrubique
(quid enim ille facturus sit incertum est), et simul ostentavi
tibi me istis esse familiarem et consiliis eorum interesse.
Quod ego cur nolim nihil video; non enim est idem ferre,
si quid ferendum est, et probare, si quid non probandum
est. Etsi quid non probem equidem iam nescio, praeter
initia rerum; nam haec in voluntate fuerunt. Vidi enim
(nam tu aberas) nostros amicos cupere bellum, hunc autem
non tam cupere quam non timere (ergo haec consili fue-
runt, reliqua necessaria), vincere autem aut hos aut illos
3 necesse esse. Scio te semper mecum in luctu fuisse, cum
videremus quom illud ingens malum, alterius utrius exer-
citus et ducum interitum, tum vero extremum malorum
omnium esse civilis belli victoriam; quam quidem ego
etiam illorum timebam, ad quos veneramus; crudeliter
enim otiosissimi minabantur, eratque iis et tua invisa volun-
tas et mea oratio; nunc vero, si essent nostri potiti, valde
intemperantes fuissent, erant enim nobis perirati; quasi
quicquam de nostra salute decrevissemus, quod non idem
illis censuissemus, aut quasi utilius rei p. fuerit eos etiam ad
bestiarum auxilium confugere quam vel emori vel cum spe,
4 si non optima, at aliqua tamen vivere. At in perturbata
re p. vivimus. Quis negat? sed hoc viderint ii, qui nulla
sibi subsidia ad omnis vitae status paraverunt; huc enim ut
venirem, superior longius quam volui fluxit oratio. Cum
enim te semper magnum hominem duxi, tum quod his

6 ut *add. Schütz* 11 nescio *D* : scio *MH* 21 otiosissimi *HD* : otiosi si *M* : otiosis *vulg.* 31 duxi tum *Graevius* : duxerim *codd.*

tempestatibus es prope solus in portu fructusque doctri-
nae percipis eos qui maximi sunt, ut ea consideres eaque
tractes, quorum et usus et delectatio est omnibus istorum
et actis et voluptatibus anteponenda. Equidem hos tuos
Tusculanensis dies instar esse vitae puto libenterque omni-
bus omnis opes concesserim, ut mihi liceat vi nulla inter-
pellante isto modo vivere; quod nos quoque imitamur, ut 5
possumus, et in nostris studiis libentissime conquiescimus.
Quis enim hoc non dederit nobis ut, cum opera nostra
patria sive non possit uti sive nolit, ad eam vitam rever-
tamur, quam multi docti homines fortasse non recte, sed
tamen multi etiam rei p. praeponendam putaverunt? Quae
igitur studia magnorum hominum sententia vacationem
habent quandam publici muneris, iis concedente re p. cur
non abutamur? Sed plus facio quam Caninius mandavit, 6
†iure enim, si quid ego scirem, rogarat, quod tu nescires,
ego tibi ea narro, quae tu melius scis quam ipse, qui narro.
Faciam ergo illud, quod rogatus sum, ut eorum, quae tem-
poris huius sint, †quae tua audiero, ne quid ignores.

VII *Scr. Romae ex. m. Maio a. 708 (46).*

CICERO VARRONI.

Cenabam apud Seium, cum utrique nostrum redditae 1
sunt a te litterae. Mihi vero iam maturum videtur; nam
quod ante calumniatus sum, indicabo malitiam meam; vole-
bam prope alicubi esse, si quid bonae salutis, σύν τε δύ'
ἐρχομένω; nunc quoniam confecta sunt omnia, dubitandum
non est quin equis viris. Nam ut audivi de L. Caesare
filio, mecum ipse:

Quíd hic mihi faciét patri?'

14 quandam *Gebhard*: eandem *codd.* 16 iure] is *N*: ille *Klotz*: pure *Madvig* 19 quae tua] quantum *Hirschfeld*: quaecumque *Madvig*: quae vera *Klotz*: *fort.* quae e re tua 24 ante *Graevius*: antea te *codd.*: antea *Orelli* 25 esse *HD*: esset *M*: esse te *Orelli*: esse ut *C. F. Hermann*

itaque non desino apud istos, qui nunc dominantur, cenitare. 2 Quid faciam? tempori serviendum est. Sed ridicula missa, praesertim cum sit nihil quod rideamus:

'Africa terribili tremit horrida terra tumultu.'

Itaque nullum est ἀποπροηγμένον quod non verear. Sed quod quaeris, quando, qua, quo, nihil adhuc scimus. Istuc ipsum de Baiis, non nulli dubitant an per Sardiniam veniat; illud enim adhuc praedium suum non inspexit nec ullum habet deterius, sed tamen non contemnit. Ego omnino magis arbitror per Siciliam Veliam, *sed iam* sciemus; adventat enim Dolabella. Eum puto magistrum fore.

Πολλοὶ μαθηταὶ κρείσσονες διδασκάλων.

Sed tamen, si sciam quid tu constitueris, meum consilium accommodabo potissimum ad tuum; qua re exspecto tuas litteras.

VIII *Scr. in Tusculano v aut iv Id. Quint. a. 709 (45).*

CICERO VARRONI.

1 Etsi munus flagitare, quamvis quis ostenderit, ne populus quidem solet nisi concitatus, tamen ego exspectatione promissi tui moveor ut admoneam te, non ut flagitem. Misi autem ad te quattuor admonitores non nimis verecundos; nosti enim profecto os illius adulescentioris Academiae. Ex ea igitur media excitatos misi; qui metuo ne te forte flagitent; ego autem mandavi ut rogarent. Exspectabam omnino iam diu meque sustinebam, ne ad te prius ipse quid scriberem quam aliquid accepissem, ut possem te remunerari quam simillimo munere; sed cum tu tardius faceres, id est, ut ego interpretor, diligentius, teneri non potui quin coniunctionem studiorum amorisque nostri quo possem litterarum genere declararem. Feci

6 scimus *vett.* : sosmus *codd.* 10 sed iam *add. Wesenberg* 22 illius *HD* : eius M : huius *Lamb.* : *om. Ernesti*

igitur sermonem inter nos habitum in Cumano, cum esset
una Pomponius; tibi dedi partis Antiochinas, quas a te
probari intellexisse mihi videbar; mihi sumpsi Philonis.
Puto fore ut, cum legeris, mirere nos id locutos esse inter
nos, quod numquam locuti sumus; sed nosti morem dia-
logorum. Posthac autem, mi Varro, quam plurima, si 2
videtur, et de nobis inter nos, sero fortasse; sed superiorum
temporum Fortuna rei p. causam sustineat, haec ipsi prae-
stare debemus. Atque utinam quietis temporibus atque
aliquo, si non bono, at saltem certo statu civitatis haec
inter nos studia exercere possemus! quamquam tum qui-
dem vel aliae quaepiam rationes honestas nobis et curas et
actiones darent; nunc autem quid est sine his cur vivere
velimus? mihi vero cum his ipsis vix, his autem detractis ne
vix quidem. Sed haec coram et saepius. Migrationem et
emptionem feliciter evenire volo tuumque in ea re con-
silium probo. Cura ut valeas.

IX *Scr. in castris Caesaris circ. in. m. Iun. a. 706 (48).*

DOLABELLA S. D. CICERONI.

S. v. g. v. et Tullia nostra recte v. Terentia minus belle 1
habuit, sed certum scio iam convaluisse eam; praeterea
rectissime sunt apud te omnia. Etsi nullo tempore in su-
spicionem tibi debui venire partium causa potius quam
tua tibi suadere, ut te aut cum Caesare nobiscumque con-
iungeres aut certe in otium referres, praecipue nunc iam
inclinata victoria ne possum quidem in ullam aliam incidere
opinionem nisi in eam, in qua scilicet tibi suadere videar
quod pie tacere non possim. Tu autem, mi Cicero, sic
haec accipies ut, sive probabuntur tibi sive non proba-
buntur, ab optimo certe animo ac deditissimo tibi et cogi-
tata et scripta esse iudices. Animadvertis Cn. Pompeium 2
nec nominis sui nec rerum gestarum gloria neque etiam

27 tibi *H*: te tibi *MD*

regum ac nationum clientelis, quas ostentare crebro solebat, esse tutum, et hoc etiam, quod infimo cuique contigit, illi non posse contingere, ut honeste effugere possit, pulso Italia, amissis Hispaniis, capto exercitu veterano, circumvallato nunc denique, quod nescio an nulli umquam nostro acciderit imperatori. Quam ob rem quid aut ille sperare possit aut tu animum adverte pro tua prudentia; sic enim facillime quod tibi utilissimum erit consili capies. Illud autem *a* te peto, ut, si iam ille evitaverit hoc periculum et se abdiderit in classem, tu tuis rebus consulas et aliquando tibi potius quam cuivis sis amicus. Satis factum est iam a te vel officio vel familiaritati, satis factum etiam partibus
3 et ei rei p., quam tu probabas; reliquum est, ubi nunc est res p., ibi simus potius quam, dum illam veterem sequamur, simus in nulla. Qua re velim, mi iucundissime Cicero, si forte Pompeius pulsus his quoque locis rursus alias regiones petere cogatur, ut tu te vel Athenas vel in quamvis quietam recipias civitatem. Quod si eris facturus, velim mihi scribas, ut ego, si ullo modo potero, ad te advolem. Quaecumque de tua dignitate ab imperatore erunt impetranda, qua est humanitate Caesar, facillimum erit ab eo tibi ipsi impetrare, et meas tamen preces apud eum non minimum auctoritatis habituras puto. Erit tuae quoque fidei et humanitatis curare ut is tabellarius, quem ad te misi, reverti possit ad me et a te mihi litteras referat.

X *Scr. Romae ex. a. 708 (46) paulo ante iii K. Ian.*

M. CICERO S. D. P. DOLABELLAE.

1 Non sum ausus Salvio nostro nihil ad te litterarum dare; nec me hercule habebam quid scriberem, nisi te a me mirabiliter amari, de quo etiam nihil scribente me te non

2 contingit *vett.* 5 denique] undique *Lamb.* 9 a te *vett. Wesenberg Müller*: te *codd. Orelli Schmalz Müller* 13 ubi] ut ubi *vett.* 14 sequimur *Lamb.*

dubitare certo scio. Omnino mihi magis litterae sunt ex-
spectandae a te quam a me tibi; nihil enim Romae geritur
quod te putem scire curare, nisi forte scire vis me inter
Niciam nostrum et Vidium iudicem esse. Profert alter,
opinor, duobus versiculis expensum Niciae, alter Ari-
starchus hos ὀβελίζει; ego tamquam criticus antiquus
iudicaturus sum utrum sint τοῦ ποιητοῦ an παρεμβεβλη-
μένοι. Puto *te* nunc dicere: 'Oblitusne es igitur fungo- 2
rum illorum, quos apud Niciam, et ingentium †cularum
cum sophia septimae?' Quid ergo? tu adeo mihi excussam
severitatem veterem putas, ut ne in foro quidem reliquiae
pristinae frontis appareant? Sed tamen suavissimum συμ-
βιωτήν nostrum praestabo integellum nec committam ut, si
ego eum condemnaro, tu restituas, ne habeat Bursa Plancus
apud quem litteras discat. Sed quid ago? cum mihi sit 3
incertum tranquillone sis animo an ut in bello in aliqua
maiuscula cura negotiove versere, labor longius. Cum
igitur mihi erit exploratum te libenter esse risurum, scribam
ad te pluribus. Te tamen hoc scire volo, vehementer popu-
lum sollicitum fuisse de P. Sullae morte ante quam certum
scierit. Nunc quaerere desierunt quo modo perierit; satis
putant se scire quod sciunt. Ego ceteroqui animo aequo
fero; unum vereor, ne hasta Caesaris refrixerit.

XI *Scr. in Attici Ficuleano paulo post xii K. Mai. a. 709 (45).*

CICERO DOLABELLAE S.

Vel meo ipsius interitu mallem litteras meas desiderares 1
quam eo casu, quo sum gravissime adflictus; quem ferrem
certe moderatius, si te haberem; nam et oratio tua prudens
et amor erga me singularis multum levaret. Sed quoniam

8 te *add. Aldus* 9 cularum] squillarum *Gronovius*: cochlearum *vett.*: *fort.* fercularum 10 cum sepia Septimiae *Pantagathus* 14 ne] ut *Wesenberg* 29 nam me et *Kayser*

brevi tempore, ut opinio nostra est, te sum visurus, ita me adfectum offendes, ut multum a te possim iuvari; non quo ita sim fractus, ut aut hominen me esse oblitus sim aut fortunae succumbendum putem, sed tamen hilaritas illa nostra et suavitas, quae te praeter ceteros delectabat, erepta mihi omnis est; firmitatem tamen et constantiam, si modo fuit aliquando in nobis, eandem cognosces quam reliquisti.

2 Quod scribis proelia te mea causa sustinere, non tam id laboro ut, si qui mihi obtrectent, a te refutentur, quam intellegi cupio, quod certe intellegitur, me a te amari. Quod ut facias, te etiam atque etiam rogo, ignoscasque brevitati litterarum mearum; nam et celeriter una futuros nos arbitror et nondum satis sum confirmatus ad scribendum.

XII *Scr. in Cumano med. m. Dec. a. 709 (45).*

CICERO DOLABELLAE.

1 Gratulor Baiis nostris, si quidem, ut scribis, salubres repente factae sunt; nisi forte te amant et tibi adsentantur et tam diu, dum tu ades, sunt oblitae sui. Quod quidem si ita est, minime miror caelum etiam et terras vim suam, si

2 ita tibi conveniat, dimittere. Oratiunculam pro Deiotaro, quam requirebas, habebam mecum, quod non putaram. Itaque eam tibi misi; quam velim sic legas ut causam tenuem et inopem nec scriptione magno opere dignam; sed ego hospiti veteri et amico munusculum mittere volui levidense crasso filo, cuius modi ipsius solent esse munera. Tu velim animo sapienti fortique sis, ut tua moderatio et gravitas aliorum infamet iniuriam.

14 sum *om.* *M* 26 volui *om.* *M*

XIII *Scr. Romae ex. a. 708 (46) aut in. a. 709 (45).*

CICERO DOLABELLAE S.

C. Subernius Calenus et meus est familiaris et Leptae 1 nostri familiarissimi pernecessarius. Is cum vitandi belli causa profectus esset in Hispaniam cum M. Varrone ante bellum, ut in ea provincia esset, in qua nemo nostrum post Afranium superatum bellum ullum fore putaret, incidit in ea ipsa mala, quae summo studio vitaverat; oppressus est enim bello repentino, quod bellum commotum a Scapula ita postea confirmatum est a Pompeio, ut nulla ratione ab illa miseria se eripere posset. Eadem causa fere est 2 M. Plani Heredis, qui est item Calenus, Leptae nostri familiarissimus. Hosce igitur ambos tibi sic commendo, ut maiore cura, studio, sollicitudine animi commendare non possim. Volo ipsorum causa, meque in eo vehementer et amicitia movet et humanitas; Lepta vero cum ita laboret, ut eius fortunae videantur in discrimen venire, non possum ego non aut proxime atque ille aut etiam aeque laborare. Quapropter, etsi saepe expertus sum quantum me amares, tamen sic velim tibi persuadeas, id me in hac re maxime iudicaturum. Peto igitur a te vel, si pateris, oro ut ho- 3 mines miseros et fortuna, quam vitare nemo potest, magis quam culpa calamitosos conserves incolumis velisque per te me hoc muneris cum ipsis amicis hominibus, cum municipio Caleno, quocum mihi magna necessitudo est, tum Leptae, quem omnibus antepono, dare. Quod dicturus sum, puto 4 equidem non valde ad rem pertinere, sed tamen nihil obest dicere: Res familiaris alteri eorum valde exigua est, alteri vix equestris. Quapropter, quoniam iis Caesar vitam sua liberalitate concessit nec est quod iis praeterea magno opere possit adimi, reditum, si me tantum amas quantum certe

7 putaret *HD*: -are *M*: -arat *vulg.* 24 tum municipio *Baiter*: *sed* cum . . . cum . . . tum *Petit. cons.* 55

amas, hominibus confice; in quo nihil est praeter viam longam, quam idcirco non fugiunt, ut et vivant cum suis et moriantur domi. Quod ut enitare contendasque vel potius ut perficias (posse enim te mihi persuasi), vehementer te etiam atque etiam rogo.

XIV *Scr. in Pompeiano v Non. Mai. a. 710 (44).*

CICERO DOLABELLAE CONSVLI SVO S.

1 Etsi contentus eram, mi Dolabella, tua gloria satisque ex ea magnam laetitiam voluptatemque capiebam, tamen non possum non confiteri cumulari me maximo gaudio, quod vulgo hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus. Neminem conveni (convenio autem cotidie plurimos; sunt enim permulti optimi viri, qui valetudinis causa in haec loca veniant, praeterea ex municipiis frequentes necessarii mei), quin omnes, cum te summis laudibus ad caelum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant; negant enim se dubitare quin tu meis praeceptis et consiliis obtemperans praestantissimum te civem et singularem consulem praebeas.
2 Quibus ego quamquam verissime possum respondere te, quae facias, tuo iudicio et tua sponte facere nec cuiusquam egere consilio, tamen neque plane adsentior, ne imminuam tuam laudem, si omnis a meis consiliis profecta videatur, neque valde nego; sum enim avidior etiam quam satis est gloriae; et tamen non alienum est dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni, regum regi, fuit honestum, habere aliquem in consiliis capiendis Nestorem, mihi vero gloriosum te iuvenem consulem florere laudibus quasi alumnum disciplinae
3 meae. L. quidem Caesar, cum ad eum aegrotum Neapolim venissem, quamquam erat oppressus totius corporis dolori-

Alterum exemplum huius ep. invenitur ad Att. xiv. 17 (*A*) 13 qui *om. A* in his locis *A* 14 veniant *MD*: conveniant *H*: conveniunt *A*: veniant, conveniunt *Lehmann* 15 quin *HD*: qui *MA* 16 agunt *A*

bus, tamen, ante quam me plane salutavit, 'O mi Cicero,' inquit, 'gratulor tibi, cum tantum vales apud Dolabellam, quantum si ego apud sororis filium valerem, iam salvi esse possemus; Dolabellae vero tuo et gratulor et gratias ago, quem quidem post te consulem solum possumus vere consulem dicere.' Deinde multa de facto ac de re gesta tua: nihil magnificentius, nihil praeclarius actum umquam, nihil rei p. salutarius. Atque haec una vox omnium est. A te 4
autem peto ut me hanc quasi falsam hereditatem alienae gloriae sinas cernere meque aliqua ex parte in societatem tuarum laudum venire patiare. Quamquam, mi Dolabella (haec enim iocatus sum) libentius omnis meas, si modo sunt aliquae meae laudes, ad te transfuderim quam aliquam partem exhauserim ex tuis. Nam cum te semper tantum dilexerim, quantum tu intellegere potuisti, tum his tuis factis sic incensus sum, ut nihil umquam in amore fuerit ardentius. Nihil est enim, mihi crede, virtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amavi, ut scis, 5
M. Brutum propter eius summum ingenium, suavissimos mores, singularem probitatem atque constantiam; tamen Idibus Martiis tantum accessit ad amorem ut mirarer locum fuisse augendi in eo, quod mihi iam pridem cumulatum etiam videbatur. Quis erat qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere? Tantum accessit ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexisse. Qua re quid est quod ego te horter ut dignitati et gloriae 6
servias? proponam tibi claros viros, quod facere solent qui hortantur? Neminem habeo clariorem quam te ipsum; te imitere oportet, tecum ipse certes; ne licet quidem tibi iam tantis rebus gestis non tui similem esse. Quod cum ita sit, 7
hortatio non est necessaria, gratulatione magis utendum est; contigit enim tibi quod haud scio an nemini, ut summa severitas animadversionis non modo non invidiosa sed

6 tua *Wesenberg*: tum *MHA*: cum *D*: *del. Andresen* 23 etiam] esse *Aldus*

etiam popularis esset et cum bonis omnibus tum infimo cuique gratissima. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset, gratularer felicitati tuae; sed contigit magnitudine cum animi tum etiam ingeni atque consili. Legi enim contionem tuam; nihil illa sapientius; ita pedetemptim et gradatim tum accessus a te ad causam facti, tum recessus, ut res ipsa maturitatem tibi animadvertendi omnium con-
8 cessu daret. Liberasti igitur et urbem periculo et civitatem metu neque solum ad tempus maximam utilitatem attulisti sed etiam ad exemplum. Quo facto intellegere debes in te positam esse rem p. tibique non modo tuendos, sed etiam ornandos esse illos viros, a quibus initium libertatis profectum est. Sed his de rebus coram plura propediem, ut spero. Tu quoniam rem p. nosque conservas, fac ut diligentissime te ipsum, mi Dolabella, custodias.

XV *Scr. Romae m. interc. priore a. 708 (46).*

CICERO PAETO S.

1 Duabus tuis epistulis respondebo, uni, quam quadriduo ante acceperam a Zetho, alteri, quam attulerat Phileros tabellarius. Ex prioribus tuis litteris intellexi pergratam tibi esse curam meam valetudinis tuae, quam tibi perspectam esse gaudeo; sed, mihi crede, non perinde, ut est reapse, ex litteris perspicere potuisti. Nam cum a satis multis (non enim possum aliter dicere) et coli me videam et diligi, nemo est illorum omnium mihi te iucundior. Nam quod me amas, quod id et iam pridem et constanter facis, est id quidem magnum atque haud scio an maximum, sed tibi commune cum multis; quod tu ipse tam amandus es tamque dulcis tamque in omni genere iucundus, id est proprie

3 cum *MDH*^{2}*A*^{2}: quam *A*^{1}: quadam *A*^{3}: *om. H*^{1}: quadam cum *Andresen* 20 tibi esse *D*: tibi *MH* 21 curam . . . tibi *HD*: *om. M*: *post* tuae *add. Crat. et Lamb. ex codicibus quibusdam ut videtur* animumque erga te meum (*tum* quem) perspectam *HD*: -tum *M*

tuum. Accedunt non Attici, sed salsiores quam illi Atticorum Romani veteres atque urbani sales. Ego autem (existimes licet quidlibet) mirifice capior facetiis maxime nostratibus, praesertim cum eas videam primum oblitas Latio tum, cum in urbem nostram est infusa peregrinitas, nunc vero etiam bracatis et Transalpinis nationibus, ut nullum veteris leporis vestigium appareat. Itaque te cum video, omnis mihi Granios, omnis Lucilios, vere ut dicam, Crassos quoque et Laelios videre videor. Moriar, si praeter te quemquam reliquum habeo, in quo possim imaginem antiquae et vernaculae festivitatis agnoscere. Ad hos lepores cum amor erga me tantus accedat, miraris me tanta perturbatione valetudinis tuae tam graviter exanimatum fuisse? Quod autem altera epistula purgas te non dissuasorem mihi emptionis Neapolitanae fuisse sed auctorem moderationis, urbane, neque ego aliter accepi; intellexi tamen idem, quod his intellego litteris, non existimasse te mihi licere, id quod ego arbitrabar, res has non omnino quidem sed magnam partem relinquere. Catulum mihi narras et illa tempora. Quid simile? ne mi quidem ipsi tunc placebat diutius abesse ab rei p. custodia; sedebamus enim in puppi et clavum tenebamus; nunc autem vix est in sentina locus. An minus multa s. c. futura putas, si ego sim Neapoli? Romae cum sum et urgeo forum, s. c. scribuntur apud amatorem tuum, familiarem meum; et quidem, cum in mentem venit, ponor ad scribendum et ante audio s. c. in Armeniam et Syriam esse perlatum, quod in meam sententiam factum esse dicatur, quam omnino mentionem ullam de ea re esse factam. Atque hoc nolim me iocari putes; nam mihi scito iam a regibus ultimis adlatas esse

2 (at line 1), 3 (at "fuisse? Quod autem altera epistula purgas te non dissua-"), 4 (at "in sentina locus. An minus multa s. c. futura putas, si ego")

5 Latii *Madvig*: luto *Hirschfeld* 6 etiam in *Madvig* 9 Aelios *Orelli* 16 moderationis] commorationis *Lamb.*: demorationis *Gulielmius* urbane *Madvig*: urbanae *codd.* 26 ad scribendum] adfuisse scribendo *Man.*

litteras, quibus mihi gratias agant, quod se mea sententia reges appellaverim, quos ego non modo reges appellatos, sed
5 omnino natos nesciebam. Quid ergo est? tamen quam diu hic erit noster hic praefectus moribus, parebo auctoritati tuae; quom vero aberit, ad fungos me tuos conferam. Domum si habebo, in denos dies singulos sumptuariae legis dies conferam; sin autem minus invenero quod placeat, decrevi habitare apud te; scio enim me nihil tibi gratius facere posse. Domum Sullanam desperabam iam, ut tibi proxime scripsi, sed tamen non abieci. Tu velim, ut scribis, cum fabris eam perspicias; si enim nihil est in parietibus aut in tecto viti, cetera mihi probabuntur.

XVI

Scr. in Tusculano non post med. m. Quint. a. 708 (46).

CICERO [PAPIRIO] PAETO S.

1 Delectarunt me tuae litterae, in quibus primum amavi amorem tuum, qui te ad scribendum incitavit verentem ne Silius suo nuntio aliquid mihi sollicitudinis attulisset; de quo et tu mihi antea scripseras bis quidem eodem exemplo, facile ut intellegerem te esse commotum, et ego tibi accurate rescripseram, ut quo modo in tali re atque tempore
2 aut liberarem te ista cura aut certe levarem. Sed quoniam proximis quoque litteris ostendis quantae tibi curae sit ea res, sic, mi Paete, habeto, quicquid arte fieri potuerit (non enim iam satis est consilio pugnare; artificium quoddam excogitandum est), sed tamen, quicquid elaborari aut effici potuerit ad istorum benevolentiam conciliandam et conligendam, summo studio me consecutum esse, nec frustra, ut arbitror; sic enim color, sic observor ab omnibus iis, qui a Caesare diliguntur, ut ab iis me amari putem; nam etsi

15 PAPIRIO *om. indices MH*; *itemque* L. PAPIRIO *initio epp.* 17, 18, 19 16 amavi *codd.*: animadverti *Kleyn*: agnovi *Becker* 24 potuerit *vett.*: poterit *codd.* 30 nam etsi] tametsi *Crat.*

non facile diiudicatur amor verus et fictus, nisi aliquod incidit eius modi tempus, ut quasi aurum igni sic benevolentia fidelis periculo aliquo perspici possit; cetera sunt signa communia, sed ego uno utor argumento quam ob rem me ex animo vereque arbitrer diligi, quia et nostra fortuna ea est et illorum ut simulandi causa non sit. De 3
illo autem, quem penes est omnis potestas, nihil video quod timeam, nisi quod omnia sunt incerta, cum a iure discessum est, nec praestari quicquam potest quale futurum sit, quod positum est in alterius voluntate, ne dicam libidine. Sed tamen eius ipsius nulla re a me offensus est animus; est enim adhibita in ea re ipsa summa a nobis moderatio. Ut enim olim arbitrabar esse meum libere loqui, cuius opera esset in civitate libertas, sic ea nunc amissa nihil loqui quod offendat aut illius aut eorum, qui ab illo diliguntur, voluntatem. Effugere autem si velim non nullorum acute aut facete dictorum opinionem, fama ingeni mihi sit abicienda; quod si [id] possem, non recusarem. Sed tamen 4
ipse Caesar habet peracre iudicium, et, ut Servius, frater tuus, quem litteratissimum fuisse iudico, facile diceret: 'Hic versus Plauti non est, hic est,' quod tritas auris haberet notandis generibus poetarum et consuetudine legendi, sic audio Caesarem, cum volumina iam confecerit ἀποφθεγμάτων, si quod adferatur ad eum pro meo quod meum non sit reicere solere; quod eo nunc magis facit, quia vivunt mecum fere cotidie illius familiares. Incidunt autem in sermone vario multa, quae fortasse illis, cum dixi, nec inlitterata nec insulsa esse videantur; haec ad illum cum reliquis actis perferuntur; ita enim ipse mandavit. Sic fit ut, si quid praeterea de me audiat, non audiendum putet. Quam ob rem Oenomao tuo nihil utor; etsi posuisti loco versus Accianos. Sed quae est 'invidia,' aut quid mihi nunc 5

17 opinionem *HD*: *om. M*: famam *Vict.* sit *Bake*: est *codd.*
18 id *del. Lamb.* 32 Attianos *Wesenberg*

inrideri potest? Verum fac esse omnia; sic video philosophis placuisse iis, qui mihi soli videntur vim virtutis tenere, nihil esse sapientis praestare nisi culpam. Qua mihi videor dupliciter carere, et quod ea senserim quae rectissima fuerunt, et quod, cum viderem praesidi non satis esse ad ea obtinenda, viribus certandum cum valentioribus non putarim. Ergo in officio boni civis certe non sum reprehendendus. Reliquum est ne quid stulte, ne quid temere dicam aut faciam contra potentis. Id quoque puto esse sapientis. Cetera vero, quid quisque me dixisse dicat, aut quo modo ille accipiat, aut qua fide mecum vivant ii qui
6 me assidue colunt et observant, praestare non possum. Ita fit ut et consiliorum superiorum conscientia et praesentis temporis moderatione me consoler et illam Acci similitudinem non [modo] iam ad 'invidiam,' sed ad fortunam transferam, quam existimo levem et imbecillam ab animo firmo et gravi 'tamquam fluctum a saxo frangi' oportere. Etenim cum plena sint monumenta Graecorum quem ad modum sapientissimi viri regna tulerint vel Athenis vel Syracusis, cum servientibus suis civitatibus fuerint ipsi quodam modo liberi, ego me non putem tueri meum statum sic posse ut neque offendam animum cuiusquam nec frangam dignitatem meam?

7 Nunc venio ad iocationes tuas, quoniam tu secundum Oenomaum Acci non, ut olim solebat, Atellanam sed, ut nunc fit, mimum introduxisti. Quem tu mihi †popillium, quem †denarium narras, quam tyrotarichi patinam? Facilitate mea ista ferebantur antea; nunc mutata res est. Hirtium ego et Dolabellam dicendi discipulos habeo, cenandi magistros; puto enim te audisse, si forte ad vos omnia perferuntur, illos apud me declamitare, me apud illos

1 esse] posse *Wesenberg* 5 quod *Crat.* : qui *codd.* : quia *Andresen* 8 est, ut ne *Wesenberg* 15 modo *del. Ernesti* 26 pompilum *Rutilius* : polypum *Corradus* 27 denarium] thynnarium *Rutilius* : thynnum *Schütz* 31 apud me . . . illos *HD* : *om. M*

cenitare. Tu autem quod mihi bonam copiam eiures nihil
est; tum enim, cum rem habebas, quaesticulis te faciebat
attentiorem, nunc, cum tam aequo animo bona perdas, †non
eo sis consilio, ut, cum me hospitio recipias, aestimationem
te aliquam putes accipere; etiam haec levior est plaga ab
amico quam a debitore. Nec tamen eas cenas quaero, ut 8
magnae reliquiae fiant; quod erit, magnificum sit et lautum.
Memini te mihi Phameae cenam narrare. Temperius fiat,
cetera eodem modo. Quod si perseveras me ad matris
tuae cenam revocare, feram id quoque; volo enim videre
animum qui mihi audeat ista, quae scribis, apponere aut
etiam polypum miniati Iovis similem. Mihi crede, non
audebis; ante meum adventum fama ad te de mea nova
lautitia veniet; eam tu extimesces. Neque est quod in pro-
mulside spei ponas aliquid; quam totam sustuli; solebam
enim antea debilitari oleis et lucanicis tuis. Sed quid haec 9
loquimur? liceat modo isto venire. Tu vero (volo enim
abstergere animi tui metum) ad tyrotarichum antiquum redi.
Ego tibi unum sumptum adferam, quod balneum calfacias
oportebit; cetera more nostro. Superiora illa lusimus. De 10
villa Seliciana et curasti diligenter et scripsisti facetissime;
itaque puto me praetermissurum; salis enim satis est,
sannionum parum.

XVII *Scr. Romae post Id. Sext. a. 708 (46).*

CICERO [L. PAPIRIO] PAETO.

Non tu homo ridiculus es qui, cum Balbus noster apud 1
te fuerit, ex me quaeras quid de istis municipiis et agris
futurum putem? quasi aut ego quicquam sciam quod iste

2 habebas] augebas *Lamb.* quaesticulus *Orelli* 3 non eo sis consilio] non eo possis consilio uti *Madvig*: non est quod eo sis consilio *Wesenberg* 5 etiam] et tamen *Orelli* 12 miniati] *Lamb. vulg.*: Miniani *codd. Mendelssohn* 23 sannionum] *D Wesenberg Müller*: sannonum *M*: sanniorum *H*: sanorum *Hofmann*: *fort.* saniorum 26 Non *codd.*: ne (= *nae*) *Gronovius*

nesciat, aut, si quid aliquando scio, non ex isto soleam scire. Immo vero, si me amas, tu fac ut sciam, quid de nobis futurum sit: habuisti enim in tua potestate, ex quo vel ex sobrio vel certe ex ebrio scire posses. Sed ego ista, mi Paete, non quaero, primum quia de lucro prope iam quadriennium vivimus, si aut hoc lucrum est aut haec vita, superstitem rei p. vivere; deinde quod scire quoque mihi videor, quid futurum sit. Fiet enim, quodcumque volent, qui valebunt; valebunt autem semper arma. Satis igitur nobis esse debet, quicquid conceditur. Hoc si qui pati non potuit, mori debuit.

2 Veientem quidem agrum et Capenatem metiuntur; hoc non longe abest a Tusculano: nihil tamen timeo. Fruor dum licet, opto ut semper liceat; si id minus contigerit, tamen, quoniam ego vir fortis idemque philosophus vivere pulcherrimum duxi, non possum eum non diligere, cuius beneficio id consecutus sum. Qui si cupiat esse rem p., qualem fortasse et ille vult et omnes optare debemus, quid
3 faciat tamen non habet: ita se cum multis conligavit. Sed longius progredior: scribo enim ad te. Hoc tamen scito, non modo me qui consiliis non intersum sed ne ipsum quidem principem scire quid futurum sit; nos enim illi servimus, ipse temporibus. Ita nec ille, quid tempora postulatura sint, nec nos, quid ille cogitet, scire possumus.

Haec tibi antea non rescripsi, non quo cessator esse solerem, praesertim in litteris, sed, cum explorati nihil haberem, nec tibi sollicitudinem ex dubitatione mea nec spem ex adfirmatione adferre volui. Illud tamen adscribam, quod est verissimum, me his temporibus adhuc de isto periculo nihil audisse. Tu tamen pro tua sapientia debebis optare optima, cogitare difficillima, ferre quaecumque erunt.

7 scire ego quoque *Wesenberg* 25 perscripsi *coni. Müller*

XVIII *Scr. in Tusculano circ. xiii K. Sext. a. 708 (46).*

CICERO S. D. [L. PAPIRIO] PAETO.

Cum essem otiosus in Tusculano, propterea quod disci- 1
pulos obviam miseram ut eadem me quam maxime
conciliarent familiari suo, accepi tuas litteras plenissimas
suavitatis; ex quibus intellexi probari tibi meum consilium,
quod, ut Dionysius tyrannus, cum Syracusis pulsus esset,
Corinthi dicitur ludum aperuisse, sic ego sublatis iudiciis,
amisso regno forensi ludum quasi habere coeperim. Quid 2
quaeris? me quoque delectat consilium; multa enim con-
sequor. Primum, id quod maxime nunc opus est, munio
me ad haec tempora. Id cuius modi sit nescio; tantum
video, nullius adhuc consilium me huic anteponere; nisi
forte mori melius fuit. In lectulo, fateor, sed non accidit;
in acie non fui; ceteri quidem, Pompeius, Lentulus tuus,
Scipio, Afranius foede perierunt. At Cato praeclare. Iam
istuc quidem, cum volemus, licebit; demus modo operam
ne tam necesse nobis sit, quam illi fuit, id quod agimus.
Ergo hoc primum. Sequitur illud: Ipse melior fio primum 3
valetudine, quam intermissis exercitationibus amiseram;
deinde ipsa illa, si qua fuit in me, facultas orationis, nisi me
ad has exercitationes rettulissem, exaruisset. Extremum illud
est, quod tu nescio an primum putes: pluris iam pavones
confeci quam tu pullos columbinos. Tu istic te Hateriano
iure delectas, ego me hic Hirtiano. Veni igitur, si vir es, et
disce a me προλεγομένας, quas quaeris; etsi sus Minervam,
†sed quo modo video. Si aestimationes tuas vendere non 4
potes neque ollam denariorum implere, Romam tibi remi-
grandum est; satius est hic cruditate quam istic fame.

Totam hanc epistulam om. H 9 sublatis iudiciis *del. Bake* 27 disce a me *Bengel*: disceam *MD* 28 quo modo] quoniam ut *Orelli* videro *Bengel*: *locum ita sanare vult Mendelssohn* si, quo modo video, aestimationes

Video te bona perdidisse; spero idem istuc familiaris tuos. Actum igitur de te est, nisi provides. Potes mulo isto, quem tibi reliquum dicis esse, quoniam cantherium comedisti, Romam pervehi. Sella tibi erit in ludo tamquam hypodidascalo proxima; eam pulvinus sequetur.

XIX *Scr. Romae post Id. Sext. a. 708 (46).*

CICERO S. D. [L. PAPIRIO] PAETO.

1 Tamen a malitia non discedis; tenuiculo apparatu significas Balbum fuisse contentum. Hoc videris dicere, cum reges tam sint continentes, multo magis consularis esse oportere. Nescis me ab illo omnia expiscatum; recta enim a porta domum meam †venisse neque hoc admiror, quod non suam potius, sed illud, quod non ad suam. Ego autem tribus primis verbis: 'Quid noster Paetus?' At ille

2 adiurans nusquam se umquam libentius. Hoc si verbis adsecutus es, auris ad te adferam non minus elegantis; sin autem obsonio, peto a te ne pluris esse balbos quam disertos putes. Me cotidie aliud ex alio impedit; sed si me expediero ut in ista loca venire possim, non committam ut te sero a me certiorem factum putes.

XX *Scr. Romae in. m. Sext. a. 708 (46).*

CICERO PAETO.

1 Dupliciter delectatus sum tuis litteris, et quod ipse risi et quod te intellexi iam posse ridere; me autem a te ut scurram velitem malis oneratum esse non moleste tuli; illud doleo, in ista loca venire me, ut constitueram, non potuisse;

8 discedis *Graevius*: discedis? *Baiter* 11 enim] cum *Lamb.* (*marg.*) 12 venisse neque] venit neque *Schütz*: venit—sed (*vel* etsi) neque id glorior neque *Wesenberg* 13 ad] ut *Mendelssohn* suam (*sc. amicam*): suum (*sc. Caesarem*) *Benedict*

habuisses enim non hospitem sed contubernalem. At quem virum! non eum, quem tu es solitus promulside conficere; integram famem ad ovum adfero, itaque usque ad assum vitulinum opera perducitur. Illa mea, quae solebas antea laudare, 'O hominem facilem! o hospitem non gravem!' abierunt; nam omnem nostram de re p. curam, cogitationem de dicenda in senatu sententia, commentationem causarum abiecimus, in Epicuri nos, adversari nostri, castra coniecimus, nec tamen ad hanc insolentiam, sed ad illam tuam lautitiam, veterem dico, cum in sumptum habebas; etsi numquam plura praedia habuisti. Proinde te para; 2
cum homine et edaci tibi res est et qui iam aliquid intellegat (ὀψιμαθεῖς autem homines scis quam insolentes sint); dediscendae tibi sunt sportellae et artologani tui. Nos iam †ex artis tantum habemus, ut Verrium tuum et Camillum (qua munditia homines, qua elegantia!) vocare saepius audeamus. Sed vide audaciam; etiam Hirtio cenam dedi, sine pavone tamen. In ea cena cocus meus praeter ius fervens nihil *non* potuit imitari. Haec igitur est nunc vita 3
nostra: mane salutamus domi et bonos viros multos, sed tristis, et hos laetos victores, qui me quidem perofficiose et peramanter observant. Ubi salutatio defluxit, litteris me involvo, aut scribo aut lego; veniunt etiam qui me audiunt quasi doctum hominem, quia paulo sum quam ipsi doctior. Inde corpori omne tempus datur. Patriam eluxi iam et gravius et diutius quam ulla mater unicum filium. Sed cura, si me amas, ut valeas, ne ego te iacente bona tua comedim; statui enim tibi ne aegroto quidem parcere.

6 nam *D* : non *M* : *om. H* : nunc *Crat.* 15 ex artis] exquisitae artis *Wesenberg* : ἐξοχῆς *Tyrrell* 19 non *add. Orelli* 23 audiant *N Wesenberg*

XXI *Scr. ut videtur. circ. m. intercal. pr. a. 708 (46).*

CICERO PAETO S.

1 Ain tandem? insanire tibi videris, quod imitere verborum meorum, ut scribis, 'fulmina'? Tum insanires, si consequi non posses; cum vero etiam vincas, me prius inrideas quam te oportet. Qua re nihil tibi opus est illud a Trabea, sed potius ἀπότευγμα meum. Verum tamen quid tibi ego videor in epistulis? nonne plebeio sermone agere tecum? nec enim semper eodem modo. Quid enim simile habet epistula aut iudicio aut contioni? quin ipsa iudicia non solemus omnia tractare uno modo. Privatas causas et eas tenuis agimus subtilius, capitis aut famae scilicet ornatius; epistulas vero cotidianis verbis texere solemus.

2 Sed tamen, mi Paete, qui tibi venit in mentem negare Papirium quemquam umquam nisi plebeium fuisse? fuerunt enim patricii minorum gentium, quorum princeps L. Papirius Mugillanus, qui censor cum L. Sempronio Atratino fuit, cum ante consul cum eodem fuisset, annis post R. c. CCCXII; sed tum Papisii dicebamini. Post hunc XIII fuerunt sella curuli ante L. Papirium Crassum, qui primum Papisius est vocari desitus. Is dictator cum L. Papirio Cursore magistro equitum factus est annis post Romam conditam CCCCXV et quadriennio post consul cum K. Duilio. Hunc secutus est Cursor, homo valde honoratus; deinde L. Masso aedilicius; inde multi Massones. Quorum quidem tu omnium patriciorum imagines habeas volo. Deinde
3 Carbones et Turdi insequuntur. Hi plebeii fuerunt; quos contemnas censeo; nam praeter hunc C. Carbonem, quem Damasippus occidit, civis e re p. Carbonum nemo fuit. Cognovimus Cn. Carbonem et eius fratrem scurram; quid

3 'insanire' . . . 'imitere' *Wesenberg* 17 censor . . . consul *Man.*: consul . . . censor *codd.* 20 fuerunt] sederunt in *Wesenberg* primus *Crat.* 25 Maso . . . Masones *Schütz*

iis improbius? De hoc amico meo, Rubriae filio, nihil dico. Tres illi fratres fuerunt, C., Cn., M. Carbones. Marcus P. Flacco accusante condemnatus, fur magnus, ex Sicilia; Gaius accusante L. Crasso cantharidas sumpsisse dicitur. Is et tr. pl. seditiosus et P. Africano vim attulisse existimatus est. Hoc vero, qui Lilybaei a Pompeio nostro est interfectus, improbior nemo meo iudicio fuit. Iam pater eius accusatus a M. Antonio sutorio atramento absolutus putatur. Qua re ad patres censeo revertare; plebeii quam fuerint importuni vides.

XXII *Scr. fort. in Tusculano m. Iun. aut Quint. a. 709 (45).*

CICERO PAETO.

Amo verecundiam †vel potius libertatem loquendi. At- 1
qui hoc Zenoni placuit, homini me hercule acuto, etsi Academiae nostrae cum eo magna rixa est—sed, ut dico, placet Stoicis suo quamque rem nomine appellare. Sic enim disserunt, nihil esse obscenum, nihil turpe dictu; nam si quod sit in obscenitate flagitium, id aut in re esse aut in verbo; nihil esse tertium. In re non est. Itaque non modo in comoediis res ipsa narratur (ut ille in Demiurgo:

'Modo forte—'

Nosti canticum; meministi Roscium:

'Ita mé destituit núdum—'

Totus est sermo verbis tectus, re impudentior), sed etiam in tragoediis. Quid est enim illud:

'Quae múlier una—'

quid, inquam, est:

'Úsurpat duplex cubile'?

quid?

14 vel] tu *Rutilius*: tu inverecundiam vel *conieci* loquendi] loquendi odi *Lehmann* Atqui *M*: atque *HD*

'Huius †ferci
'Híc cubile iníre est ausus'—?

quid est:

'Vírginem me quóndam invitam pér vim violat Iúppiter'?

Bene 'violat'; atqui idem significat, sed alterum nemo 2 tulisset. Vides igitur, cum eadem res sit, quia verba non sint, nihil videri turpe. Ergo in re non est; multo minus in verbis. Si enim quod verbo significatur, id turpe non est, verbum, quod significat, turpe esse non potest. 'Anum' appellas alieno nomine; cur non suo potius? Si turpe est, ne alieno quidem; si non est, suo potius. Caudam antiqui 'penem' vocabant, ex quo est propter similitudinem 'penicillus'; at hodie 'penis' est in obscenis. 'At vero Piso ille Frugi in Annalibus suis queritur adulescentis "peni deditos" esse.' Quod tu in epistula appellas suo nomine, ille tectius 'penem'; sed, quia multi, factum est tam obscenum quam id verbum, quo tu usus es. Quid, quod vulgo dicitur: 'cum nos te voluimus convenire,' num obscenum est? Memini in senatu disertum consularem ita eloqui: 'Hanc culpam maiorem an illam dicam?' potuit obscenius? 'Non,' inquis; 'non enim ita sensit.' Non ergo in verbo est; docui autem in re non esse; nusquam 3 igitur est. 'Liberis dare operam' quam honeste dicitur! etiam patres rogant filios; eius operae nomen non audent dicere. Socraten fidibus docuit nobilissimus fidicen; is 'Connus' vocitatus est: num id obscenum putas? Cum loquimur 'terni,' nihil flagiti dicimus; at cum 'bini,' obscenum est. 'Graecis quidem,' inquies. Nihil est ergo in verbo, quoniam et ego Graece scio et tamen tibi dico 'bini,' idque tu facis, quasi ego Graece, non Latine dixerim. 'Ruta' et 'menta' recte utrumque; volo mentam pusillam ita appellare ut 'rutulam'; non licet. Belle 'tectoriola';

1 Phere *Ribbeck* 10 non suo potius *HD*: suo potius *M*: *del. Baiter* 20 illam dicam *sonus idem videtur esse ac* 'landicam'

dic ergo etiam 'pavimenta' isto modo; non potes. Viden
igitur nihil esse nisi ineptias, turpitudinem nec in verbo
esse nec in re, itaque nusquam esse? Igitur in verbis 4
honestis obscena ponimus. Quid enim? non honestum
verbum est 'divisio'? at inest obscenum, cui respondet
'intercapedo.' Num haec ergo obscena sunt? Nos autem
ridicule: si dicimus 'Ille patrem strangulavit,' honorem
non praefamur; sin de Aurelia aliquid aut Lollia, honos
praefandus est. Et quidem iam etiam non obscena verba
pro obscenis sunt. '"Batuit," inquit, impudenter, "depsit"
multo impudentius.' Atqui neutrum est obscenum. Stul-
torum plena sunt omnia. 'Testes' verbum honestissimum
in iudicio, alio loco non nimis; et honesti 'colei Lanuvini,'
'Cliternini' non honesti. Quid? ipsa res modo honesta,
modo turpis; suppedit, flagitium est; iam erit nudus in
balneo, non reprehendes. Habes scholam Stoicam: *ὁ σοφὸς* 5
εὐθυρρημονήσει. Quam multa ex uno verbo tuo! Te ad-
versus me omnia audere gratum est; ego servo et servabo
(sic enim adsuevi) Platonis verecundiam. Itaque tectis
verbis ea ad te scripsi, quae apertissimis agunt Stoici;
sed illi etiam crepitus aiunt aeque liberos ac ructus esse
oportere. Honorem igitur K. Martiis. Tu me diliges et
valebis.

XXIII *Scr. in Cumano m. interc. post. a. 708 (46).*

CICERO PAETO.

Here veni in Cumanum, cras ad te fortasse; sed cum certum sciam, faciam te paulo ante certiorem; etsi M. Caeparius, cum mihi in silva Gallinaria obviam venisset

13 et *Wesenberg*: at *D Baiter*: ad *MH* colei Lanuvini *vett.*: colii lanuini *codd.* 14 Quid] Quin *Müller, fort. recte* 15 suppedit *vulg.*: suppendet *MD*: suspendet *H*, *unde* suppedet *Baiter* 22 Honorem *M*: honor est *HD* 26 Here *M*: heri *HD*, *utrumque bonum*

quaesissemque quid ageres, dixit te in lecto esse, quod ex pedibus laborares. Tuli scilicet moleste, ut debui, sed tamen constitui ad te venire, ut et viderem te et viserem et cenarem etiam; non enim arbitror cocum etiam te arthriticum habere. Exspecta igitur hospitem cum minime edacem tum inimicum cenis sumptuosis.

XXIV *Scr. Romae ante med. m. Febr. a. 711 (43).*

CICERO PAETO S. D.

1 Rufum istum, amicum tuum, de quo iterum iam ad me scribis, adiuvarem, quantum possem, etiam si ab eo laesus essem, cum te tanto opere viderem eius causa laborare; cum vero et ex tuis litteris et ex illius ad me missis intellegam et iudicem magnae curae ei salutem meam fuisse, non possum ei non amicus esse, neque solum tua commendatione, quae apud me, ut debet, valet plurimum, sed etiam voluntate ac iudicio meo. Volo enim te scire, mi Paete, initium mihi suspicionis et cautionis et diligentiae fuisse litteras tuas, quibus litteris congruentes fuerunt aliae postea multorum. Nam et Aquini et Fabrateriae consilia sunt inita de me, quae te video inaudisse, et, quasi divinarent quam iis molestus essem futurus, nihil aliud egerunt nisi me ut opprimerent. Quod ego non suspicans incautior fuissem, nisi a te admonitus essem. Quam ob rem iste tuus amicus apud me commendatione non eget. Utinam ea fortuna rei p. sit, ut ille me unum gratissimum possit cognoscere! Sed haec hactenus.

2 Te ad cenas itare desisse moleste fero; magna enim te delectatione et voluptate privasti; deinde etiam vereor (licet enim verum dicere) ne nescio quid illud, quod solebas, dediscas et obliviscare, cenulas facere. Nam si tum, cum habebas quos imitarere, non multum proficiebas, quid nunc

25 me unum *Baiter*: meum *MH*: me meum *D*: meum animum *Klotz*

te facturum putem? Spurinna quidem, cum ei rem demonstrassem et vitam tuam superiorem exposuissem, magnum periculum summae rei p. demonstrabat, nisi ad superiorem consuetudinem tum, cum Favonius flaret, revertisses; hoc tempore ferri posse, si forte tu frigus ferre non posses. Sed 3
me hercule, mi Paete, extra iocum moneo te, quod pertinere ad beate vivendum arbitror, ut cum viris bonis, iucundis, amantibus tui vivas. Nihil est aptius vitae, nihil ad beate vivendum accommodatius. Nec id ad voluptatem refero sed ad communitatem vitae atque victus remissionemque animorum, quae maxime sermone efficitur familiari, qui est in conviviis dulcissimus, ut sapientius nostri quam Graeci; illi *συμπόσια* aut *σύνδειπνα*, id est compotationes aut concenationes, nos 'convivia,' quod tum maxime simul vivitur. Vides ut te philosophando revocare coner ad cenas. Cura ut valeas; id foris cenitando facillime consequere.

Sed cave, si me amas, existimes me, quod iocosius scri- 4
bam, abiecisse curam rei p. Sic tibi, mi Paete, persuade, me dies et noctes nihil aliud agere, nihil curare, nisi ut mei cives salvi liberique sint. Nullum locum praetermitto monendi, agendi, providendi; hoc denique animo sum ut, si in hac cura atque administratione vita mihi ponenda sit, praeclare actum mecum putem. Etiam atque etiam vale.

XXV *Scr. Laudiceae post iii Id. Febr. a. 704 (50).*

CICERO IMP. PAETO.

Summum me ducem litterae tuae reddiderunt. Plane 1
nesciebam te tam peritum esse rei militaris; Pyrrhi te libros et Cineae video lectitasse. Itaque obtemperare cogito praeceptis tuis, hoc amplius, navicularum habere aliquid in ora maritima. Contra equitem Parthum negant ullam armaturam meliorem inveniri posse. Sed quid ludi-

13 id . . . concenationes *del. Ruhnken*

mus? nescis quo cum imperatore tibi negotium sit. *Παιδείαν Κύρου* quam contrieram legendo, totam in hoc imperio
2 explicavi. Sed iocabimur alias coram, ut spero, brevi tempore; nunc ades ad imperandum vel ad parendum potius; sic enim antiqui loquebantur.

Cum M. Fadio, quod scire te arbitror, mihi summus usus est valdeque eum diligo cum propter summam probitatem eius ac singularem modestiam, tum quod in iis controversiis, quas habeo cum tuis combibonibus Epicuriis,
3 optima opera eius uti soleo. Is cum ad me Laudiceam venisset mecumque ego eum esse vellem, repente percussus est atrocissimis litteris, in quibus scriptum erat fundum Herculanensem a Q. Fadio fratre proscriptum esse, qui fundus cum eo communis esset. Id M. Fadius pergraviter tulit existimavitque fratrem suum, hominem non sapientem, impulsu inimicorum suorum eo progressum esse. Nunc si me amas, mi Paete, negotium totum suscipe; molestia Fadium libera. Auctoritate tua nobis opus est et consilio et etiam gratia. Noli pati litigare fratres et iudiciis turpibus conflictari. Matonem et Pollionem inimicos habet Fadius. Quid multa? non me hercule tam perscribere possum quam mihi gratum feceris, si otiosum Fadium reddideris. Id ille in te positum esse putat mihique persuadet.

XXVI *Scr. Romae ex. m. interc. pr. aut in. post. a. 708 (46).*

CICERO PAETO S. D.

1 Accubueram hora nona, cum ad te harum exemplum in codicillis exaravi. Dices: 'ubi?' Apud Volumnium Eutrapelum, et quidem supra me Atticus, infra Verrius, familiares tui. Miraris tam exhilaratam esse servitutem nostram? Quid ergo faciam? (te consulo, qui philosophum

4 vel . . . potius *del. Cobet*: vel . . . loquebatur *fort. eiciendum*

audis) angar, excruciem me? Quid adsequar? deinde quem ad finem? 'Vivas,' inquis 'in litteris.' An quicquam me aliud agere censes aut posse vivere, nisi in litteris viverem? Sed est earum etiam non satietas sed quidam modus; a quibus cum discessi, etsi minimum mihi est in cena (quod tu unum ζήτημα Dioni philosopho posuisti), tamen quid potius faciam, prius quam me dormitum conferam, non reperio. Audi reliqua: Infra Eutrapelum Cytheris accubuit. 2
'In eo igitur,' inquis, 'convivio Cicero ille,

Quem áspectabant, cuíus ob os Graii óra obvertebánt sua?'

Non me hercule suspicatus sum illam adfore. Sed tamen ne Aristippus quidem ille Socraticus erubuit, cum esset obiectum habere eum Laida. 'Habeo,' inquit, 'non habeor a Laide' (Graece hoc melius; tu, si voles, interpretabere); me vero nihil istorum ne iuvenem quidem movit umquam, ne nunc senem; convivio delector; ibi loquor quod in solum, ut dicitur, et gemitum in risus maximos transfero. An tu id melius, qui etiam [in] philosophum inriseris, *qui* 3
cum ille, 'si quis quid quaereret,' dixisset, cenam te quaerere a mane dixeris? Ille baro te putabat quaesiturum, unum caelum esset an innumerabilia. Quid ad te? At hercule †cena non quid ad te tibi praesertim. Sic igitur vivitur: Cotidie aliquid legitur aut scribitur; dein ne amicis nihil tribuamus, epulamur una non modo non contra legem, si ulla nunc lex est, sed etiam intra legem et quidem aliquanto. Qua re nihil est quod adventum nostrum extimescas; non multi cibi hospitem accipies, multi ioci.

1 excruciemne me *M*[c] 3 posse *Starker*: possem *codd.* 14 inquit] inquit, 'Laida' *Wesenberg*: *cur non addit* Laida *ante* habeo? 15 a Laide *secl. Wesenberg* 19 in *del. Graevius, vulg.* qui cum *Wesenberg*: cum *codd.*: cumque *Lehmann* 23 cena numquid ad te, ibi praesertim? *vulg.* 28 multi] sed multi *Crat.*

LIBER DECIMVS

AD L. PLANCVM ET CETEROS

I *Scr. Romae paulo post xiii K. Oct. a. 710 (44).*

CICERO PLANCO.

Et afui proficiscens in Graeciam et, postea quam de 1
medio cursu rei p. sum voce revocatus, numquam per
M. Antonium quietus fui; cuius tanta est non insolentia
(nam id quidem vulgare vitium est) sed immanitas, non
modo ut vocem sed ne vultum quidem liberum possit ferre
cuiusquam. Itaque mihi maximae curae est non de mea
quidem vita, cui satis feci vel aetate vel factis vel, si quid
etiam hoc ad rem pertinet, gloria, sed me patria sollicitat in
primisque, mi Plance, exspectatio consulatus tui, quae ita
longa est, ut optandum sit ut possimus ad id tempus rei p.
spiritum ducere. Quae potest enim spes esse in ea re p.,
in qua hominis impotentissimi atque intemperantissimi
armis oppressa sunt omnia, et in qua nec senatus nec
populus vim habet ullam, nec leges ullae sunt nec iudicia
nec omnino simulacrum aliquod ac vestigium civitatis?
Sed quoniam acta omnia mitti ad te arbitrabar, nihil erat 2
quod singulis de rebus scriberem; illud autem erat amoris
mei, quem a tua pueritia susceptum non servavi solum sed
etiam auxi, monere te atque hortari ut in rem p. omni

4 medio *Man.* : meo *codd.* 8 de *del. Lamb.*

cogitatione curaque incumberes. Quae si ad tuum tempus perducitur, facilis gubernatio est; ut perducatur autem magnae cum diligentiae est tum etiam fortunae.

3 Sed et te aliquanto ante, ut spero, habebimus et, praeterquam quod rei p. consulere debemus, tamen tuae dignitati ita favemus, ut omne nostrum consilium, studium, officium, operam, laborem, diligentiam ad amplitudinem tuam conferamus. Ita facillime et rei p., quae mihi carissima est, et amicitiae nostrae, quam sanctissime nobis colendam puto, me intellego satis facturum.

4 Furnium nostrum tanti a te fieri, quantum ipsius humanitas et dignitas postulat, nec miror et gaudeo teque hoc existimare volo, quicquid in eum iudici officique contuleris, id ita me accipere, ut in me ipsum te putem contulisse.

II *Scr. Romae inter xiii K. et iii Non. Oct. a. 710 (44).*

CICERO PLANCO S.

1 Meum studium honori tuo pro necessitudine nostra non defuisset, si aut tuto in senatum aut honeste venire potuissem; sed nec sine periculo quisquam libere de re p. sentiens versari potest in summa impunitate gladiorum, nec nostrae dignitatis videtur esse ibi sententiam de re p. dicere, ubi me et melius et propius audiant armati quam
2 senatores. Quapropter in privatis rebus nullum neque officium neque studium meum desiderabis; ne in publicis quidem, si quid erit in quo me interesse necesse sit, umquam deero ne cum periculo quidem meo dignitati tuae; in iis autem rebus, quae nihilo minus, ut ego absim, confici poterunt, peto a te ut me rationem habere velis et salutis et dignitatis meae.

5 tamen *codd., cf. Lehmann* (*De Epp. ad Att. rec. p.* 194), *et adn. ad* i. 7. 10: etiam *Wesenberg*

III *Scr. Romae paulo post iv Id. Dec. a. 710 (44).*

CICERO PLANCO S.

Cum ipsum Furnium per se vidi libentissime tum hoc 1 libentius, quod illum audiens te videbar audire. Nam et in re militari virtutem et in administranda provincia iustitiam et in omni genere prudentiam mihi tuam exposuit et praeterea mihi non ignaram in consuetudine et familiaritate suavitatem tuam; adiunxit praeterea summam erga se liberalitatem. Quae omnia mihi iucunda, hoc extremum etiam gratum fuit. Ego, Plance, necessitudinem constitutam 2 habui cum domo vestra ante aliquanto quam tu natus es, amorem autem erga te ab ineunte pueritia tua, confirmata iam aetate familiaritatem cum studio meo tum iudicio tuo constitutam. His de causis mirabiliter faveo dignitati tuae, quam mihi tecum statuo debere esse communem. Omnia summa consecutus es virtute duce, comite fortuna eaque es adeptus adulescens multis invidentibus, quos ingenio industriaque fregisti; nunc me amantissimum tui, nemini concedentem qui tibi vetustate necessitudinis potior possit esse, si audies, omnem tibi reliquae vitae dignitatem ex optimo rei p. statu adquires. Scis profecto (nihil enim te 3 fugere potuit) fuisse quoddam tempus, cum homines existimarent te nimis servire temporibus, quod ego quoque existimarem, te si ea quae patiebare probare etiam arbitrarer; sed cum intellegerem quid sentires, prudenter te arbitrabar videre quid posses. Nunc alia ratio est. Omnium rerum tuum iudicium est, idque liberum. Consul es designatus, optima aetate, summa eloquentia, maxima orbitate rei p. virorum talium. Incumbe, per deos immortalis! in eam curam et cogitationem, quae tibi summam dignitatem

7 praeterea *del. Ernesti* ignaram *HD*: ignatam *M*: ignotam *veti.* 15 statuo debere esse *Vict.*: statuo habere esse *codd.*: statuo habere *vett.*: statutum habeo esse *Müller*, *bene* 25 prudenter *om. M*

et gloriam adferat; unus autem est, hoc praesertim tempore, per tot annos re p. divexata, rei p. bene gerendae cursus ad gloriam.

4 Haec amore magis impulsus scribenda ad te putavi quam quo te arbitrarer monitis et praeceptis egere; sciebam enim ex iisdem te haec haurire fontibus, ex quibus ipse hauseram. Qua re modum faciam. Nunc tantum significandum putavi, ut potius amorem tibi ostenderem meum quam ostentarem prudentiam. Interea quae ad dignitatem tuam pertinere arbitrabor studiose diligenterque curabo.

IV *Scr. in Gallia Transalpina ex. m. Dec. a. 710 (44).*

PLANCVS CICERONI.

1 Gratissimae mihi tuae litterae fuerunt, quas ex Furni sermone te scripsisse animadverti. Ego autem praeteriti temporis excusationem adfero, quod te profectum audieram nec multo ante redisse scii quam ex epistula tua cognovi. Nullum enim in te officium ne minimum quidem sine maxima culpa videor posse praeterire, in quo tuendo habeo causas plurimas vel paternae necessitudinis vel meae a
2 pueritia observantiae vel tui erga me mutui amoris. Qua re, mi Cicero, quod mea tuaque patitur aetas, persuade tibi te unum esse in quo ego colendo patriam mihi constituerim sanctitatem. Omnia igitur tua consilia mihi non magis prudentiae plena, quae summa est, videntur quam fidelitatis, quam ego ex mea conscientia metior. Qua re, si aut aliter sentirem, certe admonitio tua me reprimere aut, si dubitarem, hortatio impellere posset ut id sequerer, quod tu optimum putares; nunc vero quid est quod me in aliam partem trahere possit? Quaecumque in me bona sunt aut fortunae beneficio tributa aut meo labore parta, etsi a te propter amorem carius sunt aestimata, tamen vel inimicissimi

2 divexata *Lamb.* : devexata *codd.*

iudicio tanta sunt ut praeter bonam famam nihil desiderare
videantur. Qua re hoc unum tibi persuade, quantum viribus 3
eniti, consilio providere, auctoritate monere potuero, hoc
omne rei p. semper futurum. Non est ignotus mihi sensus
tuus. Neque si facultas optabilis mihi quidem tui praesentis
esset, umquam a tuis consiliis discreparem nec nunc com-
mittam ut ullum meum factum reprehendere iure possis.
Sum in exspectatione omnium rerum, quid in Gallia cite- 4
riore, quid in urbe mense Ianuario geratur, ut sciam. In-
terim maximam hic sollicitudinem curamque sustineo, ne
inter aliena vitia hae gentes nostra mala suam putent
occasionem. Quod si proinde ut ipse mereor mihi suc-
cesserit, certe et tibi, cui maxime cupio, et omnibus viris
bonis satis faciam. Fac valeas meque mutuo diligas.

V *Scr. Romae med. m. Dec. a. 710 (44).*

CICERO PLANCO S.

Binas a te accepi litteras eodem exemplo, quod ipsum 1
argumento mihi fuit diligentiae tuae; intellexi enim te
laborare ut ad me mihi exspectatissimae litterae perferren-
tur. Ex quibus cepi fructum duplicem mihique in com-
paratione difficilem ad iudicandum, amoremne erga me
tuum an animum in rem p. pluris aestimandum putarem.
Est omnino patriae caritas meo quidem iudicio maxima, sed
amor voluntatisque coniunctio plus certe habet suavitatis.
Itaque commemoratio tua paternae necessitudinis benevo-
lentiaeque eius, quam erga me a pueritia contulisses, cetera-
rumque rerum, quae ad eam sententiam pertinebant, incre-
dibilem mihi laetitiam attulerunt; rursus declaratio animi 2
tui, quem haberes de re p. quemque habiturus esses, mihi
erat iucundissima; eoque maior erat haec laetitia, quod ad

9 ut sciam *del. Ernesti*: tu fac ut sciam *Wesenberg* 28 at(pro- *D*)tulerunt *codd. Man.* : attulerat *Lamb.*

illa superiora accedebat. Itaque te non hortor solum, mi Plance, sed plane etiam oro, quod feci iis litteris, quibus tu humanissime respondisti, ut tota mente omnique animi impetu in rem p. incumbas. Nihil est quod tibi maiori fructui gloriaeque esse possit, nec quicquam ex omnibus rebus humanis est praeclarius aut praestantius quam de re p.
3 bene mereri. Adhuc enim (patitur tua summa humanitas et sapientia me quod sentiam libere dicere) fortuna suffragante videris res maximas consecutus; quod quamquam sine virtute fieri non potuisset, tamen ex maxima parte ea quae es adeptus fortunae temporibusque tribuuntur; his temporibus difficillimis rei p. quicquid subveneris, id erit totum et proprium tuum. Incredibile est omnium civium latronibus exceptis odium in Antonium, magna spes in te et in tuo exercitu, magna exspectatio; cuius, per deos! gratiae gloriaeque cave tempus amittas. Sic moneo ut filium, sic faveo ut mihi, sic hortor ut et pro patria et amicissimum.

VI *Scr. Romae xiii K. Apr. vesperi a. 711 (43).*

CICERO PLANCO.

1 Quae locutus est Furnius noster de animo tuo in rem p., ea gratissima fuerunt senatui, p. R. probatissima; quae autem tuae recitatae litterae sunt in senatu, nequaquam consentire cum Furni oratione visae sunt. Pacis enim auctor eras, cum conlega tuus, vir clarissimus, a foedissimis latronibus obsideretur, qui aut positis armis pacem petere debent aut, si pugnantes eam postulant, victoria pax non pactione parienda est. Sed de pace litterae vel Lepidi vel tuae quam in partem acceptae sint, ex viro optimo, fratre
2 tuo, et ex C. Furnio poteris cognoscere. Me autem impulit

10 fieri *om. M* 13 proprie *Lamb. coll.* ix. 15. 1 23 tuae *om. M*

tui caritas ut, quamquam nec tibi ipsi consilium deesset, et fratris Furnique benevolentia fidelisque prudentia tibi praesto esset futura, vellem tamen meae quoque auctoritatis pro plurimis nostris necessitudinibus praeceptum ad te aliquod pervenire. Crede igitur mihi, Plance, omnis, quos adhuc gradus dignitatis consecutus sis (es autem adeptus amplissimos), eos honorum vocabula habituros, non dignitatis insignia, nisi te cum libertate populi R. et cum senatus auctoritate coniunxeris. Seiunge te, quaeso, aliquando ab iis, cum quibus te non tuum iudicium sed temporum vincla coniunxerunt. Complures in perturbatione rei p. consules 3
dicti, quorum nemo consularis habitus *est*, nisi qui animo exstitit in rem p. consularis. Talem igitur te esse oportet, qui primum te ab impiorum civium tui dissimillimorum societate seiungas, deinde te senatui bonisque omnibus auctorem, principem, ducem praebeas, postremo ut pacem esse iudices non in armis positis sed in abiecto armorum et servitutis metu. Haec si et ages et senties, tum eris non modo consul et consularis, sed magnus etiam consul et consularis; sin aliter, tum in istis amplissimis nominibus honorum non modo dignitas nulla erit sed erit summa deformitas. Haec impulsus benevolentia scripsi paulo severius; quae tu in experiendo ea ratione, quae te digna est, vera esse cognosces. D. XIII K. Apr.

VII *Scr. in Gallia Transalpina paulo post med. m. Mart. a. 711 (43).*

PLANCVS CICERONI.

Plura tibi de meis consiliis scriberem rationemque om- 1
nium rerum redderem verbosius, quo magis iudicares omnia me rei p. praestitisse, quae et tua exhortatione excepi et

11 consulares *Kleyn* 12 est *add. Baiter* 13 consularis *codd. Lehmann coll. Pis.* 23 : -ari *Crat. Wesenberg* 15 te *Man.* : et *codd.* 16 ut *del. Baiter* 23 ea *Man.* : in ea *codd.* : inita *Kleyn*

mea adfirmatione tibi recepi (non minus enim a te probari quam diligi semper volui, nec te magis in culpa defensorem mihi paravi quam praedicatorem meritorum meorum esse volui); sed breviorem me duae res faciunt, una, quod publicis litteris omnia sum persecutus, altera, quod M. Varisidium, equitem R., familiarem meum, ipsum ad te transire
2 iussi ex quo omnia cognoscere posses. Non medius fidius mediocri dolore adficiebar cum alii occupare possessionem laudis viderentur, sed usque mihi temperavi dum perducerem eo rem, ut dignum aliquid et consulatu meo et vestra exspectatione efficerem. Quod spero, si me fortuna non fefellerit, me consecuturum ut maximo praesidio rei p. nos fuisse et nunc sentiant homines et in posterum memoria teneant. A te peto ut dignitati meae suffrageris et, quarum rerum spe ad laudem me vocasti, harum fructu in reliquum facias alacriorem. Non minus posse te quam velle exploratum mihi est. Fac valeas meque mutuo diligas.

VIII *Scr. in Gallia Transalpina paulo post med. Mart. a. 711 (43).*

PLANCVS IMP. COS. DESIG. S. D. COS. PR. TR. PL. SENATVI POPVLO PLEBIQVE ROMANAE.

1 Si cui forte videor diutius et hominum exspectationem et spem rei p. de mea voluntate tenuisse suspensam, huic prius excusandum me esse arbitror quam de insequenti officio quicquam ulli pollicendum: non enim praeteritam culpam videri volo redemisse, sed optimae mentis cogitata iam pridem maturo tempore enuntiare.

2 Non me praeteribat in tanta sollicitudine hominum et tam perturbato statu civitatis fructuosissimam esse professionem bonae voluntatis, magnosque honores ex ea re compluris consecutos videbam; sed cum in eum casum me fortuna demisisset, ut aut celeriter pollicendo magna

mihi ipse ad proficiendum impedimenta opponerem aut, si in
eo mihi temperavissem, maiores occasiones ad opitulandum
haberem, expeditius iter communis salutis quam meae laudis
esse volui. Nam quis in ea fortuna quae mea est, et ab ea
vita quam in me cognitam hominibus arbitror, et cum ea
spe quam in manibus habeo, aut sordidum quicquam pati
aut perniciosum concupiscere potest? Sed aliquantum 3
nobis temporis et magni labores et multae impensae opus
fuerunt ut, quae rei p. bonisque omnibus polliceremur,
exitu praestaremus neque ad auxilium patriae nudi cum
bona voluntate sed cum facultatibus accederemus. Con-
firmandus erat exercitus nobis magnis saepe praemiis solli-
citatus, ut ab re p. potius moderata quam ab uno infinita
speraret; confirmandae complures civitates, quae superiore
anno largitionibus concessionibusque praemiorum erant
obligatae, ut et illa vana putarent et eadem a melioribus
auctoribus petenda existimarent; eliciendae etiam volun-
tates reliquorum, qui finitimis provinciis exercitibusque
praefuerunt, ut potius cum pluribus societatem defendendae
libertatis iniremus quam cum paucioribus funestam orbi
terrarum victoriam partiremur. Muniendi vero nosmet ipsi 4
fuimus aucto exercitu auxiliisque multiplicatis ut, cum prae-
ferremus sensus aperte, tum etiam invitis quibusdam sciri
quid defensuri essemus non esset periculosum. Ita num-
quam diffitebor multa me, ut ad effectum horum consilio-
rum pervenirem, et simulasse invitum et dissimulasse cum
dolore, quod praematura denuntiatio boni civis imparati
quam periculosa esset ex casu conlegae videbam. Quo 5
nomine etiam C. Furnio legato, viro forti atque strenuo,
plura etiam verbo quam scriptura mandata dedimus, ut et
tectius ad vos perferrentur et nos essemus tutiores, quibus-
que rebus et communem salutem muniri et nos armari con-

1 mihi ipse *Rutilius* : in spe *codd.* : ipse *Mendelssohn Müller* 17 adliciendae *vett.* 19 praesunt *Wesenberg Rhodius*

veniret praecepimus. Ex quo intellegi potest curam rei p. summae defendendae iam pridem apud nos excubare.

6 Nunc cum deum benignitate ab omni re sumus paratiores, non solum bene sperare de nobis homines sed explorate iudicare volumus. Legiones habeo quinque sub signis et sua fide virtuteque rei p. coniunctissimas et nostra liberalitate nobis obsequentis, provinciam omnium civitatium consensu paratissimam et summa contentione ad officia certantem, equitatus auxiliorumque tantas copias quantas hae gentes ad defendendam suam salutem libertatemque conficere possunt ; ipse ita sum animo paratus, ut vel provinciam tueri vel ire quo res p. vocet vel tradere exercitum, auxilia provinciamque vel omnem impetum belli in me convertere non recusem, si modo meo casu aut confirmare patriae salutem aut periculum possim morari.

7 Haec si iam expeditis omnibus rebus tranquilloque statu civitatis polliceor, in damno meae laudis rei p. commodo laetabor ; sin ad societatem integerrimorum et maximorum periculorum accedam, consilia mea aequis iudicibus ab obtrectatione invidorum defendenda commendo. Mihi quidem ipsi fructus meritorum meorum in rei p. incolumitate satis magnus est paratus ; eos vero, qui meam auctoritatem et multo magis vestram fidem secuti nec ulla spe decipi nec ullo metu terreri potuerunt, ut commendatos vobis habeatis petendum videtur.

IX *Scr. in Gallia Narbonensi vi aut v K. Mai. a. 711 (43).*

PLANCVS CICERONI S.

1 Nihil me tibi temere aut te ceteris de me frustra recepisse laetor ; certe hoc maius habes testimonium amoris mei, quo maturius tibi quam ceteris consilia mea volui esse nota.

11 ut vel . . . vel omnem] *HD Müller* : vel . . . vel omnem *M* : vel . . . ut vel omnem *Ernesti Wesenberg* : vel . . . ut omnem *H. J. Müller*

In dies vero meritorum meorum fieri accessiones pervidere
te spero, cogniturum magis recipio. Quod ad me attinet, 2
mi Cicero, (ita ab imminentibus malis res p. me adiuvante
liberetur!) sic honores praemiaque vestra suspicio con-
ferenda certe cum immortalitate, ut sine iis nihil de meo
studio perseverantiaque sim remissurus. Nisi in multitudine
optimorum civium impetus animi mei fuerit singularis et
opera praecipua, nihil ad meam dignitatem accedere volo
suffragatione vestra. Concupisco autem nihil mihi (contra 3
quod ipse pugno); et temporis et rei te moderatorem facile
patior esse. Nihil aut sero aut exigue a patria civi tributum
potest videri.

Exercitum a. d. VI K. Maias Rhodanum traieci magnis itineribus, Vienna equites mille via breviore praemisi. Ipse si ab Lepido non impediar, celeritate satis faciam; si autem itineri meo se opposierit, ad tempus consilium capiam. Copias adduco et numero et genere et fidelitate firmissimas. Te ut diligas me, si mutuo te facturum scis, rogo. Vale.

X *Scr. Romae iii K. Apr. a. 711 (43).*

CICERO PLANCO.

Etsi satis ex Furnio nostro cognoram quae tua voluntas, 1
quod consilium de re p. esset, tamen tuis litteris lectis
liquidius de toto sensu tuo iudicavi. Quam ob rem, quam-
quam in uno proelio omnis fortuna rei p. disceptatur (quod
quidem, cum haec legeres, iam decretum arbitrabar fore),
tamen ipsa fama, quae de tua voluntate percrebruit, magnam
es laudem consecutus. Itaque si consulem Romae ha-
buissemus, declaratum esset ab senatu cum tuis magnis
honoribus quam gratus esset conatus et apparatus tuus.

14 equitum III millia *Wesenberg coll.* II. 2 16 opposierit *M Müller*: opposuerit *HD* 25 disceptatur *Wesenberg* (*Em.* 81-4): disceptat *codd. Müller*

Cuius rei non modo non praeteriit tempus sed ne maturum quidem etiam nunc meo quidem iudicio fuit. Is enim denique honos mihi videri solet, qui non propter spem futuri benefici sed propter magna merita claris viris de-
2 fertur et datur. Qua re, sit modo aliqua res p. in qua honos elucere possit, omnibus, mihi crede, amplissimis honoribus abundabis. Is autem, qui vere appellari potest honos, non invitamentum ad tempus sed perpetuae virtutis est praemium. Quam ob rem, mi Plance, incumbe toto pectore ad laudem, subveni patriae, opitulare conlegae, omnium gentium consensum et incredibilem conspirationem adiuva. Me tuorum consiliorum adiutorem, dignitatis fautorem, omnibus in rebus tibi amicissimum fidelissimumque cognosces. Ad eas enim causas, quibus inter nos amore sumus, officiis, vetustate coniuncti, patriae caritas accessit, eaque effecit ut tuam vitam anteferrem meae. III K. Apr.

XI *Scr. in Allobrogibus ex. m. Apr. a. 711 (43).*

PLANCVS CICERONI.

1 Immortalis ago tibi gratias agamque, dum vivam; nam relaturum me adfirmare non possum. Tantis enim tuis officiis non videor mi respondere posse, nisi forte, ut tu gravissime disertissimeque scripsisti, ita sensurus es, ut me referre gratiam putes, cum memoria tenebo. Si de fili tui dignitate esset actum, amabilius certe nihil facere potuisses. Primae tuae sententiae infinitis cum muneribus, posteriores ad tempus arbitriumque amicorum meorum compositae, oratio adsidua et perpetua de me, iurgia cum obtrectatoribus propter me notissima mihi sunt. Non mediocris adhibenda mihi est cura ut rei p. me civem dignum tuis laudibus praestem, in amicitia tua memorem atque gratum. Quod reliquum est, tuum munus tuere et me, si quem esse voluisti eum exitu rebusque cognoscis, defende ac suscipe.

Cum Rhodanum copias omnis traiecissem fratremque 2
cum tribus milibus equitum praemisissem, ipse iter ad Mutinam dirigerem, in itinere de proelio facto Brutoque et Mutina obsidione liberatis audivi. Animadverti nullum alium receptum Antonium reliquiasque, quae cum eo essent, habere nisi in his partibus, duasque ei spes esse propositas, unam Lepidi ipsius, alteram exercitus. Quod quaedam pars exercitus non minus furiosa est quam qui cum Antonio fuerunt, equitatum revocavi; ipse in Allobrogibus constiti, ut proinde ad omnia paratus essem ac res me moneret. Si nudus hoc se Antonius confert, facile mi videor per me sustinere posse remque publicam ex vestra sententia administrare, quamvis ab exercitu Lepidi recipiatur; si vero copiarum aliquid secum adducet et si decima legio veterana, quae nostra opera revocata cum reliquis est, ad eundem furorem redierit, tamen ne quid detrimenti fiat dabitur opera a me, idque me praestaturum spero, dum istinc copiae traiciantur coniunctaeque nobiscum facilius perditos opprimant.

Hoc tibi spondeo, mi Cicero, neque animum nec diligen- 3
tiam mihi defuturam. Cupio me hercules nullam residuam sollicitudinem esse; sed si fuerit, nec animo nec benevolentiae nec patientiae cuiusquam pro vobis cedam. Do quidem ego operam ut etiam Lepidum ad huius rei societatem incitem, omniaque ei obsequia polliceor, si modo rem p. respicere volet. Utor in hac re adiutoribus interpretibusque fratre meo et Laterense et Furnio nostro. Non me impedient privatae offensiones quo minus pro rei p. salute etiam cum inimicissimo consentiam. Quod si nihil profecero, nihilo minus maximo cum animo et maiore fortasse cum mea gloria vobis satis faciam. Fac valeas meque mutuo diligas.

1 omnis *om. M* 2 tribus milibus] *cf.* 9. 3 11 hoc (= *huc*) *M*: huc *HD* conferet *vett.*

XII *Scr. Romae iii Id. Apr. a. 711 (43).*

CICERO PLANCO.

1 Etsi rei p. causa maxime gaudere debeo tantum ei te praesidi, tantum opis attulisse extremis paene temporibus, tamen ita te victorem complectar re p. reciperata, ut magnam partem mihi laetitiae tua dignitas adfert, quam et esse iam et futuram amplissimam intellego. Cave enim putes ullas umquam litteras gratiores quam tuas in senatu esse recitatas; idque contigit cum meritorum tuorum in rem p. eximia quadam magnitudine tum verborum sententiarumque gravitate. Quod mihi quidem minime novum, qui et te nossem et tuarum litterarum ad me missarum promissa meminissem et haberem a Furnio nostro tua penitus consilia cognita, sed senatui maiora visa sunt quam erant exspectata, non quo umquam de tua voluntate dubitasset, sed nec quantum facere posses nec quo progredi velles exploratum satis habebat.

2 Itaque cum a. d. VII Idus Aprilis mane mihi tuas litteras M. Varisidius reddidisset easque legissem, incredibili gaudio sum elatus; cumque magna multitudo optimorum virorum et civium me [de] domo deduceret, feci continuo omnis participes meae voluptatis. Interim ad me venit Munatius noster, ut consuerat. At ego ei litteras tuas, nihildum enim sciebat; nam ad me primum Varisidius, idque sibi a te mandatum esse dicebat. Paulo post idem mihi Munatius eas litteras legendas dedit quas ipsi miseras, et eas quas
3 publice. Placuit nobis ut statim ad Cornutum, pr. urb., litteras deferremus, qui, quod consules aberant, consulare munus sustinebat more maiorum. Senatus est continuo convocatus frequensque convenit propter famam atque ex-

6 adfert *M¹D* : adferat *McH* 16 quo *HD Müller* : quod *M* : quoad *vulg.* 21 de *om. HD* 23 At ego ei *M* (*subaudi* dedi) : at ego et *HD* : Lego ei *Boot* 27 ad M. Cornutum *Wesenberg*

spectationem tuarum litterarum. Recitatis litteris oblata
religio Cornuto est pullariorum admonitu non satis dili-
genter eum auspiciis operam dedisse, idque a nostro con-
legio comprobatum est. Itaque res dilata est in posterum.
Eo autem die magna mihi pro tua dignitate contentio cum
Servilio; qui cum gratia effecisset ut sua sententia prima
pronuntiaretur, frequens eum senatus reliquit et in alia
omnia discessit, meaeque sententiae, quae secunda pronun-
tiata erat, cum frequenter adsentiretur senatus, rogatu Ser-
vili P. Titius intercessit. Res in posterum dilata. Venit 4
paratus Servilius Iovi ipsi iniquus, cuius in templo res
agebatur. Hunc quem ad modum fregerim quantaque
contentione Titium intercessorem abiecerim, ex aliorum
te litteris malo cognoscere; unum hoc ex meis: Senatus
gravior, constantior, amicior tuis laudibus esse non potuit
quam tum fuit, nec vero tibi senatus amicior quam cuncta
civitas; mirabiliter enim populus R. universus et omnium
generum ordinumque consensus ad liberandam rem p.
conspiravit.

Perge igitur, ut agis, nomenque tuum commenda immor- 5
talitati atque haec omnia, quae habent speciem gloriae conlectam inanissimis splendoris insignibus, contemne, brevia, fucata, caduca existima. Verum decus in virtute positum est, quae maxime inlustratur magnis in rem p. meritis. Eam facultatem habes maximam. Quam quoniam complexus es et tenes, perfice ut ne minus res p. tibi quam tu rei p. debeas. Me tuae dignitatis non modo fautorem sed etiam amplificatorem cognosces. Id cum rei p., quae mihi vita est mea carior, tum nostrae necessitudini debere me iudico. Atque in his curis, quas contuli ad dignitatem

21 conlectam *vett. Ellis coll. Div. in Caecil.* 71, 72; *Phil.* ii. 3: conlecta *codd.* 23 fucata *HD*: fugatia (-ia *in ras.*) *M*: fugacia *vulg. Müller* 25 complexus es et tenes, perfice *HD*: c. es, tene, perfice *M* (*sed* es *et una littera post* tene *in ras.*) *vulg.*: c. tenes, perfice *Orelli*

tuam, cepi magnam voluptatem, quod bene cognitam mihi T. Munati prudentiam et fidem magis etiam perspexi in eius incredibili erga te benevolentia et diligentia. III Idus Apr.

XIII *Scr. Romae circ. v Id. Mai. a. 711 (43).*

CICERO PLANCO.

1 Ut primum potestas data est augendae dignitatis tuae, nihil praetermisi in te ornando, quod positum esset aut in praemio virtutis aut in honore verborum. Id ex ipso s. c. poteris cognoscere; ita enim est perscriptum, ut a me de scripto dicta sententia est; quam senatus frequens secutus
2 est summo studio magnoque consensu. Ego quamquam ex tuis litteris, quas mihi misisti, perspexeram te magis iudicio bonorum quam insignibus gloriae delectari, tamen considerandum nobis existimavi, etiam si tu nihil postulares, quantum tibi a re p. deberetur. Tu contexes extrema cum primis. Qui enim M. Antonium oppresserit, is bellum confecerit; itaque Homerus non Aiacem nec Achillem sed Ulixem appellavit πτολιπόρθιον.

XIV *Scr. Romae iii Non. Mai. a. 711 (43).*

CICERO PLANCO S.

1 O gratam famam biduo ante victoriam de subsidio tuo, de studio, de celeritate, de copiis! Atque etiam hostibus fusis spes omnis est in te; fugisse enim ex proelio Mutinensi dicuntur notissimi latronum duces; est autem non
2 minus gratum extrema delere quam prima depellere. Equidem exspectabam iam tuas litteras, idque cum multis, sperabamque etiam Lepidum rei p. temporibus admonitum tecum et cum re p. esse facturum. In illam igitur curam

7 esset *HD* : est *M* 16 M. *om. Wesenberg* 22 Atqui *Man.* 28 et cum rep. esse *Orelli* : et rep. esse *H* : et reip. esse *MD*[1] : esse (*om.* et cum re p.) *Graevius, adprobante Mendelssohn* : tecum e rep. esse *Bücheler Müller, fort. recte*

incumbe, mi Plance, ut ne quae scintilla teterrimi belli relinquatur. Quod si erit factum, et rem publicam divino beneficio adfeceris et ipse aeternam gloriam consequere. D. III Non. Mai.

XV *Scr. in Gallia Narbonensi cis Isaram circ. iii Id. Mai. a. 711 (43).*

PLANCVS CICERONI.

His litteris scriptis, quae postea accidissent scire te ad 1
rem p. putavi pertinere. Sedulitas mea, ut spero, et mihi
et rei p. tulit fructum. Namque adsiduis internuntiis cum
Lepido egi ut omissa omni contentione reconciliataque
voluntate nostra communi consilio rei p. succurreret, se,
liberos urbemque pluris quam unum perditum abiectumque
latronem putaret obsequioque meo, si ita faceret, ad omnis
res abuteretur. Profeci. Itaque per Laterensem internun- 2
tium fidem mihi dedit se Antonium, si prohibere provincia
sua non potuisset, bello persecuturum, me ut venirem
copiasque coniungerem rogavit, eoque magis, quod et An-
tonius ab equitatu firmus esse dicebatur et Lepidus ne
mediocrem quidem equitatum habebat; nam etiam ex pau-
citate eius non multis ante diebus decem qui optimi fuerant
ad me transierunt. Quibus rebus ego cognitis cunctatus
non sum; in cursu bonorum consiliorum Lepidum adiu-
vandum putavi. Adventus meus quid profecturus esset 3
vidi, vel quod equitatu meo persequi atque opprimere equi-
tatum eius possem, vel quod exercitus Lepidi eam partem,
quae corrupta est et ab re p. alienata, et corrigere et coercere
praesentia mei exercitus possem. Itaque in Isara, flumine
maximo, quod in finibus est Allobrogum, ponte uno die
facto exercitum a. d. IIII Idus Mai. traduxi. Cum vero

21 decem] DC (= *sescenti*) *Schelle* 22 transierant *Wesenberg* 25 meo] meo perditum latronem *Lehmann* 30 IIII] VII *vel* VIII *Nake*

mihi nuntiatum esset L. Antonium praemissum cum equitibus et cohortibus ad Forum Iuli venisse, fratrem cum equitum quattuor milibus ut occurreret ei misi a. d. III Idus Mai.; ipse maximis itineribus cum IIII legionibus ex-
4 peditis et reliquo equitatu subsequar. Si nos mediocris modo fortuna rei p. adiuverit, et audaciae perditorum et nostrae sollicitudinis hic finem reperiemus. Quod si latro praecognito nostro adventu rursus in Italiam se recipere coeperit, Bruti erit officium occurrere ei; cui scio nec consilium nec animum defuturum. Ego tamen, si id acciderit, fratrem cum equitatu mittam qui sequatur Italiamque a vastatione defendat. Fac valeas meque mutuo diligas.

XVI *Scr. Romae circ. ex. m. Mai. a. 711 (43).*

CICERO PLANCO.

1 Nihil post hominum memoriam gloriosius, nihil gratius, ne tempore quidem ipso opportunius accidere vidi quam tuas, Plance, litteras. Redditae sunt enim frequenti senatu Cornuto, cum is frigidas sane et inconstantis recitasset litteras Lepidi. Sub eas statim recitatae sunt tuae non sine magnis quidem clamoribus. Cum rebus enim ipsis essent et studiis beneficiisque in rem p. gratissimae, tum erant gravissimis verbis ac sententiis. Flagitare senatus institit Cornutum ut referret statim de tuis litteris. Ille se considerare velle. Cum ei magnum convicium fieret cuncto a senatu, quinque tribuni plebi rettulerunt. Servilius rogatus rem distulit; ego eam sententiam dixi, cui sunt adsensi ad unum. Ea
2 quae fuerit ex s. c. cognosces. Tu quamquam consilio non eges vel abundas potius, tamen hoc animo esse debes, ut nihil huc reicias neve in rebus tam subitis tamque

3 III *Wesenberg*: II *Lamb.*: V *codd. Ruete* 11 Italiamque *HD Müller*: Italiam *M vulg.*: ut Italiam *Wesenberg* 29 huc *H*: huic *MD*

angustis a senatu consilium petendum putes, ipse tibi sis senatus, quocumque te ratio rei p. ducet sequare, cures ut ante factum aliquid a te egregium audiamus, quam futurum putarimus. Illud tibi promitto, quicquid erit a te factum, id senatum non modo ut fideliter sed etiam ut sapienter factum comprobaturum.

XVII *Scr. in itinere ad Lepidum xiv aut xiii K. Iun. a. 711 (43).*

PLANCVS CICERONI.

Antonius Id. Mai. ad Forum Iuli cum primis copiis venit. 1 Ventidius bidui spatio abest ab eo. Lepidus ad Forum Voconi castra habet, qui locus a Foro Iuli quattuor et viginti millia passus abest, ibique me exspectare constituit, quem ad modum ipse mihi scripsit. Quod si omnia mihi integra et ipse et fortuna servarit, recipio vobis celeriter me negotium ex sententia confecturum. Fratrem meum adsiduis 2 laboribus concursationibusque confectum graviter se habuisse antea tibi scripsi. Sed tamen cum primum posse ingredi coepit, non magis sibi quam rei p. se convaluisse existimans ad omnia pericula princeps esse non recusabat. Sed ego eum non solum hortatus sum verum etiam coegi isto proficisci, quod et illa valetudine magis conficere se quam me iuvare posset in castris, et quod acerbissimo interitu consulum rem p. nudatam tali cive praetore in urbanis officiis indigere existimabam. Quod si qui vestrum non probabit, mihi prudentiam in consilio defuisse sciat, non illi erga patriam fidelitatem. Lepidus tamen, quod ego 3 desiderabam, fecit ut Apellam ad me mitteret, quo obside fidei illius et societatis in re p. administranda uterer. In ea re

3 aliquid *Man. Müller*: aliquod *codd.* 13 passus *codd., cf.* 30. 1: passuum *vett., cf.* 23. 2 27 tamen] tandem *Man.* 29 fidei *H Wesenberg Müller*: fide *MD* (*ex* fidei) *Mendelssohn Rhodius* In ea re *om. M*

studium mihi suum L. Gellius †de tribus fratribus Segaviano probavit, quo ego interprete novissime ad Lepidum sum usus. Amicum eum rei p. cognosse videor libenterque ei sum testimonio et omnibus ero qui bene merentur. Fac valeas meque mutuo diligas dignitatemque meam, si mereor, tuearis, sicut adhuc singulari cum benevolentia fecisti.

XVIII *Scr. in castris ex itinere ab Isara Forum Voconi xv K. Iun. a. 711 (43).*

PLANCVS CICERONI.

1 Quid in animo habuerim, cum Laevus Nervaque discesserunt a me, et ex litteris, quas eis dedi, et ex ipsis cognoscere potuisti, qui omnibus rebus consiliisque meis interfuerunt. Accidit mihi, quod homini pudenti et cupido satis faciendi rei p. bonisque omnibus accidere solet, ut consilium sequerer periculosum magis, dum me probarem,
2 quam tutum, quod habere posset obtrectationem. Itaque post discessum legatorum cum binis continuis litteris et Lepidus me ut venirem rogaret, et Laterensis multo etiam magis prope implorans obtestaretur non ullam rem aliam extimescens quam eandem, quae mihi quoque facit timorem, varietatem atque infidelitatem exercitus eius, non dubitandum putavi quin succurrerem meque communi periculo offerrem. Sciebam enim, etsi cautius illud erat consilium exspectare me ad Isaram dum Brutus traiceret exercitum, et cum conlega consentiente, exercitu concordi ac bene de re p. sentiente, sicut milites faciunt, hostibus obviam ire, tamen, si quid Lepidus bene sentiens detrimenti cepisset, hoc omne adsignatum iri aut pertinaciae meae aut timori videbam, si aut hominem offensum mihi, coniunctum cum re p. non sublevassem aut ipse a certamine belli tam

1 Gellius D. f. [tribu] Fab. Segovianus *Orelli* *Epp.* 18 *et* 19 *et* 20, 1–3 (certe) *om. D* 24 etsi *Lamb. Müller*: et *codd.* 26 exercitu . . . sentiente *H*: *om. M*

necessari me removissem. Itaque potius periclitari volui, 3 si possem mea praesentia et Lepidum tueri et exercitum facere meliorem quam nimis cautus videri. Sollicitiorem certe hominem non suis contractis neminem puto fuisse. Nam quae res nullam habebat dubitationem, si exercitus Lepidi absit, ea nunc magnam adfert sollicitudinem magnumque habet casum. Mihi enim si contigisset ut prior occurrerem Antonio, non me hercules horam constitisset; tantum ego et mihi confido et sic perculsas illius copias Ventidique mulionis castra despicio; sed non possum non exhorrescere, si quid intra cutem subest vulneris, quod prius nocere potest quam sciri curarique possit. Sed certe, nisi uno loco me tenerem, magnum periculum ipse Lepidus, magnum ea pars exercitus adiret, quae bene de re p. sentit. Magnam etiam perditi hostes accessionem sibi fecissent, si quas copias a Lepido abstraxissent. Quae si adventus meus represserit, agam gratias fortunae constantiaeque meae, quae me ad hanc experientiam excitavit. Itaque 4 a. d. XV K. Iun. ab Isara castra movi; pontem tamen, quem in Isara feceram, castellis duobus ad capita positis reliqui praesidiaque ibi firma posui, ut venienti Bruto exercituique eius sine mora transitus esset paratus. Ipse, ut spero, diebus VIII, quibus has litteras dabam, cum Lepidi copiis me coniungam.

XIX *Scr. Romae circ. vii K. Iun. a. 711 (43).*

CICERO PLANCO.

Quamquam gratiarum actionem a te non desiderabam, 1 cum te re ipsa atque animo scirem esse gratissimum, tamen (fatendum est enim) fuit ea mihi periucunda; sic enim vidi,

2 possem *H Crat.* : posset *M* 5 habebat . . . absit] habeat . . . absit *Baiter* : habebat . . . abesset *Wesenberg* 11 vulneris] ulceris *Puteanus* 13 nisi *codd.* : si *Man. Madvig. cf.* 23. 1; 32. 4 me tenerem] metaremur *Rutilius* 18 me *om. M* 19 XV *MH* : XII *vett. Wesenberg*

quasi ea quae oculis cernuntur, me a te amari. Dices :
'quid antea?' Semper equidem sed numquam inlustrius.
Litterae tuae mirabiliter gratae sunt senatui cum rebus
ipsis, quae erant gravissimae et maximae, fortissimi animi
summique consili, tum etiam gravitate sententiarum atque
2 verborum. Sed, mi Plance, incumbe ut belli extrema
perficias. In hoc erit summa et gratia et gloria. Cupio
omnia rei p. causa; sed me hercules in ea conservanda iam
defetigatus non multo plus patriae faveo quam tuae gloriae,
cuius maximam facultatem tibi di immortales, ut spero,
dedere; quam complectere obsecro. Qui enim Antonium
oppresserit, is hoc bellum taeterrimum periculosissimumque
confecerit.

XX *Scr. Romae iv K. Iun. a. 711 (43).*

CICERO PLANCO.

1 Ita erant omnia quae istim adferebantur incerta, ut
quid ad te scriberem non occurreret. Modo enim quae
vellemus de Lepido, modo contra nuntiabantur; de te
tamen fama constans nec decipi posse nec vinci; quorum
alterius fortuna partem habet quandam, alterum proprium
2 est prudentiae tuae. Sed accepi litteras a conlega tuo datas
Idibus Maiis, in quibus erat te ad se scripsisse a Lepido
non recipi Antonium; quod erit certius, si tu ad nos idem
scripseris. Sed minus audes fortasse propter inanem lae-
titiam litterarum superiorum. Verum, ut errare, mi Plance,
potuisti (quis enim id effugerit?), sic decipi te non potuisse
quis non videt? nunc vero etiam [iam] erroris causa subla-
ta est; culpa enim illa 'bis ad eundem' vulgari reprehensa
proverbio est. Sin ut scripsisti ad conlegam, ita se res
habet, omni cura liberati sumus nec tamen erimus prius

3 sunt] fuerunt *Ernesti* 11 dederunt *Orelli* 27 iam om. *Man.*

quam ita esse tu nos feceris certiores. Mea quidem, ut ad 3 te saepius scripsi, haec sententia est, qui reliquias huius belli oppresserit, eum totius belli confectorem fore; quem te et opto esse et confido futurum. Studia mea erga te, quibus certe nulla esse maiora potuerunt, tibi tam grata esse, quam ego putavi fore, minime miror vehementerque laetor. Quae quidem tu, si recte istic erit, maiora et graviora cognosces. IIII K. Iun.

XXI *Scr. in castris prid. Id. Mai. a. 711 (43).*

PLANCVS CICERONI.

Puderet me inconstantiae mearum litterarum, si non haec 1 ex aliena levitate penderent. Omnia feci qua re Lepido coniuncto ad rem p. defendendam minore sollicitudine vestra perditis resisterem; omnia ei et petenti recepi et ultro pollicitus sum scripsique tibi biduo ante confidere me bono Lepido esse usurum communique consilio bellum administraturum. Credidi chirographis eius, adfirmationi praesentis Laterensis, qui tum apud me erat reconciliaremque me Lepido fidemque haberem orabat. Non licuit diutius bene de eo sperare; illud certe cavi et cavebo ne mea credulitate rei p. summa fallatur.

Cum Isaram flumen uno die ponte effecto exercitum 2 traduxissem pro magnitudine rei celeritatem adhibens, quod petierat per litteras ipse ut maturarem venire, praesto mihi fuit stator eius cum litteris, quibus ne venirem denuntiabat; se posse per se conficere negotium; interea ad Isaram exspectarem. Indicabo temerarium meum consilium tibi: Nihilo minus ire decreram existimans eum socium gloriae vitare. Putabam posse me nec de laude ieiuni hominis delibare quicquam et subesse tamen propinquis locis, ut, si durius aliquid esset, succurrere celeriter possem. Ego 3 non malus homo hoc suspicabar. At Laterensis, vir sanctis-

simus, suo chirographo mittit mihi litteras nimisque de-
sperans de se, de exercitu, de Lepidi fide querensque se
destitutum, in quibus aperte denuntiat videam ne fallar;
suam fidem solutam esse; rei p. ne desim. Exemplar eius
chirographi Titio misi; ipsa chirographa omnia, et *ea* quibus
credidi, et ea quibus fidem non habendam putavi, Laevo
Cispio dabo perferenda, qui omnibus iis interfuit rebus.
4 Accessit eo ut milites eius, cum Lepidus contionaretur,
improbi per se, corrupti etiam per eos qui praesunt,
Canidios Rufrenosque et ceteros, quos cum opus erit
scietis, conclamarent viri boni pacem se velle neque esse
cum ullis pugnaturos duobus iam consulibus singularibus
occisis, tot civibus pro patria amissis, hostibus denique
omnibus iudicatis bonisque publicatis; neque hoc aut vin-
5 dicarat Lepidus aut sanarat. Hoc me venire et duobus
exercitibus coniunctis obicere exercitum fidelissimum, auxilia
maxima, principes Galliae, provinciam cunctam summae
dementiae et temeritatis esse vidi, mihique, si ita oppressus
essem remque publicam mecum prodidissem, mortuo non
modo honorem sed misericordiam quoque defuturum.
Itaque rediturus sum nec tanta munera perditis hominibus
6 dari posse sinam. Ut exercitum locis habeam opportunis,
provinciam tuear, etiam si ille exercitus descierit, omniaque
integra servem dabo operam, quoad exercitus hoc summit-
tatis parique felicitate rem p. hic vindicetis. Nec depu-
gnare, si occasio tulerit, nec obsideri, si necesse fuerit, nec
mori, si casus inciderit, pro vobis paratior fuit quisquam.
Qua re hortor te, mi Cicero, exercitum hoc traiciendum
quam primum cures et matures, prius quam hostes magis

1 nimisque *HD* : miisque *M* : nimis quam *Mendelssohn Müller* 5 et ea *Lamb.* : et *codd.* 11 conclamarent *Wesenberg* : -unt *codd.* : -int *vulg.* 12 singularibus *MD* (*suprascriptum in D*) : *om. H* 15 hoc *MH* : huc (*ex* hec) *D* 20 defuturum *M Müller*, *cf.* v. 21. 5; x. 25. 1 : -am *HD Wesenberg* 22 Ut *HD* : *om. M* 24 hoc *MHD*[1] : huc *D*[2] 28 hoc *MH* : huc *D*

conroborentur et nostri perturbentur. In quo si celeritas erit adhibita, res p. in possessione victoriae deletis sceleratis permanebit. Fac valeas meque diligas.

XXI a *Scr. ex itinere ad Isaram paulo post ep. xxi.*

PLANCVS CICERONI.

7 Fratrem meum tibi, fortissimum civem et ad omnia paratissimum, excusem litteris? qui ex labore in febriculam incidit adsiduam et satis molestam. Cum primum poterit, istoc recurrere non dubitabit, ne quo loco rei p. desit. Meam dignitatem commendatam habeas rogo. Concupiscere me nihil oportet; habeo te et amantissimum mei et, quod optavi, summae auctoritatis; tu videris quantum et quando tuum munus apud me velis esse. Tantum te rogo, in Hirti locum me subdas et ad tuum amorem et ad meam observantiam.

XXII *Scr. Romae inter viii et iii K. Quint. a. 711 (43).*

CICERO PLANCO.

1 In te et in conlega omnis spes est dis adprobantibus. Concordia vestra, quae senatui declarata litteris vestris est, mirifice et senatus et cuncta civitas delectata est. Quod ad me scripseras de re agraria, si consultus senatus esset, ut quisque honorificentissimam de te sententiam dixisset, eam secutus esset; qui certe ego fuissem. Sed propter tarditatem sententiarum moramque rerum cum ea, quae consulebantur, ad exitum non pervenirent, commodissimum mihi Plancoque fratri visum est uti eo *s. c.*, quod ne nostro arbitratu

4 *Novam ep. incipit Mendelssohn* 7 excusem] excuse *M*[1] : excuses *M*[c] : excusa *HD* : excuso *vett. Rhodius* litteris] si mitti vis *Rhodius* 9 istoc *M* : istuc *HD* 22 eam secutus esset; qui] *Kleyn Wesenberg Müller* : e. s. essem qui *codd.* : qui eam secutus esset *Graevius* : e. s. e. in quis *Mendelssohn* 26 eo s. c. *Man.* : eo *codd.* : s. c. *Orelli*

componeretur, quis fuerit impedimento, arbitror te ex Planci 2 litteris cognovisse. Sed sive in s. c. sive in ceteris rebus desideras aliquid, sic tibi persuade, tantam esse apud omnis bonos tui caritatem, ut nullum genus amplissimae dignitatis excogitari possit, quod tibi non paratum sit. Litteras tuas vehementer exspecto, et quidem talis qualis maxime opto. Vale.

XXIII *Scr. Cularone in finibus Allobrogum viii Id. Iun. a. 711 (43).*

PLANCVS CICERONI.

1 Numquam me hercules, mi Cicero, me paenitebit maxima pericula pro patria subire, dum, si quid acciderit mihi, a reprehensione temeritatis absim. Confiterer imprudentia me lapsum, si umquam Lepido ex animo credidissem; credulitas enim error est magis quam culpa, et quidem in optimi cuiusque mentem facillime inrepit; sed ego non hoc vitio paene sum deceptus, Lepidum enim pulchre noram. Quid ergo est? Pudor me, qui in bello maxime est periculosus, hunc casum coegit subire; nam si uno loco essem, verebar ne cui obtrectatorum viderer et nimium pertinaciter 2 Lepido offensus et mea patientia etiam alere bellum. Itaque copias prope in conspectum Lepidi Antonique adduxi quadragintaque millium passuum spatio relicto consedi eo consilio ut vel celeriter accedere vel salutariter recipere me possem. Adiunxi haec in loco eligendo, flumen oppositum ut haberem, in quo mora transitus esset, Vocontii sub manu ut essent, per quorum loca fideliter mihi pateret iter. Lepidus desperato adventu meo, quem non mediocriter captabat, se cum Antonio coniunxit a. d. IIII K. Iun., eodemque die ad me castra moverunt. Viginti millia pas-
3 suum cum abessent, res mihi nuntiata est. Dedi operam

19 si *codd.*: nisi *Wesenberg Müller*, *cf.* 18. 3

deum benignitate ut et celeriter me reciperem et hic
discessus nihil fugae simile haberet, non miles ullus, non
eques, non quicquam impedimentorum amitteretur aut ab
illis ferventibus latronibus interciperetur. Itaque pridie
Nonas Iunias omnis copias Isaram traieci pontisque quos
feceram interrupi, ut spatium ad colligendum se homines
haberent et ego me interea cum conlega coniungerem; quem
triduo, cum has dabam litteras, exspectabam.

Laterensis nostri et fidem et animum singularem in re p. 4
semper fatebor; sed certe nimia eius indulgentia in Lepidum
ad haec pericula perspicienda fecit eum minus sagacem.
Qui quidem cum in fraudem se deductum videret, manus,
quas iustius in Lepidi perniciem armasset, sibi adferre
conatus est; in quo casu tamen interpellatus et adhuc vivit
et dicitur victurus; sed tamen de hoc parum mihi certum
est. Magno cum dolore parricidarum elapsus sum iis; 5
veniebant enim eodem furore in me quo in patriam incitati,
iracundias autem harum rerum recentis habebant, quod
Lepidum castigare non destiteram ut exstingueret bellum,
quod conloquia facta improbabam, quod legatos fide Lepidi
missos ad me in conspectum venire vetueram, quod
C. Catium Vestinum, tr. mil., missum ab Antonio ad eum
cum litteris exceperam numeroque hostis habueram. In
quo hanc capio voluptatem, quod certe, quo magis me
petiverunt, tanto maiorem iis frustratio dolorem attulit.

Tu, mi Cicero, quod adhuc fecisti, idem praesta, ut vigi- 6
lanter nervoseque nos, qui stamus in acie, subornes. Veniat
Caesar cum copiis quas habet firmissimas, aut, si ipsum
aliqua res impedit, exercitus mittatur; cuius ipsius magnum

6 ut spatium ad colligendum se *H sed cum nota pro* et *supra* spatium *Baiter*, *cf. Varro L. L.* ix. 42, *et Roby* ii. *p.* lxxii : u. s. et c. s. *MD* : ut et spatium colligendi se *Wesenberg* 9 re p. *codd. Müller* : remp. *vulg.*, *cf* xi. 19. 2 22 ad eum *Man.* : ad me *codd. Mendelssohn* (*qui* exegeram *pro* exceperam *coniecit* 23 numeroque hostis habueram *HD* : *om. M*

periculum agitur. Quicquid aliquando futurum fuit in castris perditorum contra patriam, hoc omne iam convenit; pro urbis vero salute cur non omnibus facultatibus quas habemus utamur? Quod si vos istic non defueritis, profecto, quod ad me attinet, omnibus rebus abunde rei p. satis
7 faciam. Te quidem, mi Cicero, in dies me hercules habeo cariorem, sollicitudinesque meas cotidie magis tua merita exacuunt ne quid aut ex amore aut ex iudicio tuo perdam. Opto ut mihi liceat iam praesenti pietate meorum officiorum tua beneficia tibi facere iucundiora. VIII Idus Iun. Cularone ex finibus Allobrogum.

XXIV *Scr. in castris v K. Sext. a. 711 (43).*

PLANCVS IMP. COS. DES. S. D. CICERONI.

1 Facere non possum quin in singulas res meritaque tua tibi gratias agam, sed me hercules facio cum pudore. Neque enim tanta necessitudo, quantam tu mihi tecum esse voluisti, desiderare videtur gratiarum actionem, neque ego libenter pro maximis tuis beneficiis tam vili munere defungor orationis et malo praesens observantia, indulgentia, adsiduitate memorem me tibi probare. Quod si mihi vita contigerit, omnis gratas amicitias atque etiam pias propinquitates in tua observantia, indulgentia, adsiduitate, vincam; amor enim tuus ac iudicium de me utrum mihi plus dignitatis in perpetuum an voluptatis cotidie sit adlaturus non facile dixerim.

2 De militum commodis fuit tibi curae; quos ego non potentiae meae causa (nihil enim me non salutariter cogitare scio) ornari volui a senatu, sed primum quod ita meritos iudicabam, deinde quod ad omnis casus coniunctiores rei p. esse volebam, novissime ut ab omni omnium sollicitatione

9 iam] etiam *Starker* 19 indulgentia] diligentia *Lamb.* 22 in tua . . . adsiduitate] *non sollicitanda. Plancus, ut effusius loquatur, haec repetit* 28 scis *Nodell*

aversos eos talis vobis praestare possem, quales adhuc
fuerunt. Nos adhuc hic omnia integra sustinuimus. Quod 3
consilium nostrum, etsi quanta sit aviditas hominum non
sine causa †talis victoriae scio, tamen vobis probari spero.
Non enim, si quid in his exercitibus sit offensum, magna
subsidia res p. habet expedita, quibus subito impetu ac
latrocinio parricidarum resistat. Copias vero nostras notas
tibi esse arbitror. In castris meis legiones sunt veteranae
tres, tironum vel luculentissima ex omnibus una, in castris
Bruti una veterana legio, altera bima, octo tironum. Ita
universus exercitus numero amplissimus est, firmitate
exiguus. Quantum autem in acie tironi sit committendum,
nimium saepe expertum habemus. Ad hoc robur nostrorum 4
exercituum sive Africanus exercitus, qui est veteranus, sive
Caesaris accessisset, aequo animo summam rem p. in dis-
crimen deduceremus; aliquanto autem propius esse, quod
ad Caesarem attinet, videbamus. Nihil destiti eum litteris
hortari, neque ille intermisit adfirmare se sine mora venire,
cum interim aversum illum ab hac cogitatione ad alia
consilia video se contulisse. Ego tamen ad eum Furnium
nostrum cum mandatis litterisque misi, si quid forte pro-
ficere posset. Scis tu, mi Cicero, quod ad Caesaris amorem 5
attinet, societatem mihi esse tecum, vel quod in familiaritate
Caesaris vivo illo iam tueri eum et diligere fuit mihi necesse,
vel quod ipse, quoad ego nosse potui, moderatissimi atque
humanissimi fuit sensus, vel quod ex tam insigni amicitia
mea atque Caesaris hunc filii loco et illius et vestro iudicio
substitutum non proinde habere turpe mihi videtur. Sed 6
(quicquid tibi scribo, dolenter me hercules magis quam
inimice facio) quod vivit Antonius hodie, quod Lepidus
una est, quod exercitus habent non contemnendos, quod
sperant, quod audent, omne Caesari acceptum referre pos-

4 talis] fatalis *Koch*, *cf.* xv. 15. 2 : capitalis *Mendelssohn* 16 esse quod Caesarem videbamus, nihil *Stroth Wesenberg*

sunt. Neque ego superiora repetam; sed ex eo tempore, quo ipse mihi professus est se venire, si venire voluisset, aut oppressum iam bellum esset aut in aversissimam illis Hispaniam cum detrimento eorum maximo extrusum. Quae mens eum aut quorum consilia a tanta gloria, sibi vero etiam necessaria ac salutari, avocarit et ad cogitationem consulatus bimestris summo cum terrore hominum et insulsa
7 cum efflagitatione transtulerit, exputare non possum. Multum in hac re mihi videntur necessarii eius et rei p. et ipsius causa proficere posse, plurimum, ut puto, tu quoque, cuius ille tanta merita habet, quanta nemo praeter me. Numquam enim obliviscar maxima ac plurima me tibi debere. De his rebus ut exigeret cum eo Furnio mandavi. Quod si quantam debeo habuero apud eum auctoritatem,
8 plurimum ipsum iuvero. Nos interea duriore condicione bellum sustinemus, quod neque expeditissimam dimicationem putamus neque tamen refugiendo commissuri sumus ut maius detrimentum res p. accipere possit. Quod si aut Caesar se respexerit, aut Africanae legiones celeriter venerint, securos vos ab hac parte reddemus. Tu, ut instituisti, me diligas rogo proprieque tuum esse tibi persuadeas. v. K. Sext. ex castris.

XXV

Scr. Romae circ. vii K. Iun. a. 711 (43).

CICERO S. D. FVRNIO.

1 Si interest, id quod homines arbitrantur, rei p. te, ut instituisti atque fecisti, navare operam rebusque maximis, quae ad exstinguendas reliquias belli pertinent, interesse, nihil videris melius neque laudabilius neque honestius facere posse, istamque operam tuam, navitatem, animum in rem p. celeritati praeturae anteponendam censeo. Nolo

3 adversissimam *Crat.* 6 avocarint . . . transtulerint *Klotz* 7 bimestris *codd.* : quinquemestris (*v et ii saepe confusa sunt*) *Man.* : semestris (*bi* = *ui*) *Lange*, *cf.* xv. 4. 8 30 anteponendum *vett.* : -da *Baiter*, *sed cf.* 21. 5

enim te ignorare quantam laudem consecutus sis; mihi
crede, proximam Planco, idque ipsius Planci testimonio,
praeterea fama scientiaque omnium. Quam ob rem, si 2
quid operis tibi etiam nunc restat, id maximo opere censeo
persequendum; quid enim honestius, aut quid honesto
anteponendum? Sin autem satis factum rei p. putas,
celeriter ad comitia, quoniam mature futura sunt, veniendum
censeo, dum modo ne [quid] haec ambitiosa festinatio
aliquid imminuat eius gloriae, quam consecuti sumus. Multi
clarissimi viri, cum rei p. darent operam, annum petitionis
suae non obierunt. Quod eo facilius nobis est, quod non
est annus hic tibi destinatus, ut, si aedilis fuisses, post
biennium tuus annus esset. Nunc nihil praetermittere
videbere usitati et quasi legitimi temporis ad petendum.
Video autem Planco cos., etsi etiam sine eo rationes expe-
ditas haberes, tamen splendidiorem petitionem tuam, si
modo ista ex sententia confecta essent. Omnino plura me 3
scribere, cum tuum tantum consilium iudiciumque sit, non
ita necesse arbitrabar; sed tamen sententiam meam tibi
ignotam esse nolebam; cuius est haec summa, ut omnia te
metiri dignitate malim quam ambitione maioremque fructum
ponere in perpetuitate laudis quam in celeritate praeturae.
Haec eadem locutus sum domi meae adhibito Quinto, fratre
meo, et Caecina et Calvisio studiosissimis tui, cum Dardanus,
libertus tuus, interesset. Omnibus probari videbatur oratio
mea; sed tu optime iudicabis.

XXVI *Scr. Romae inter viii et iii K. Quint. a. 711 (43).*

M. CICERO S. D. C. FVRNIO.

Lectis tuis litteris, quibus declarabas aut omittendos Nar- 1
bonensis aut cum periculo dimicandum, illud magis timui;
quod vitatum non moleste fero. Quod de Planci et Bruti

3 sententiaque *Man.* : conscientiaque *coni. Orelli* 8 quid *del. vulg.* : 9 aliquid *del. Man.* 15 videbam *Wesenberg* 31 quod vit.] hoc vit. *Rost*

concordia scribis, in eo vel maximam spem pono victoriae. De Gallorum studio nos aliquando cognoscemus, ut scribis, cuius id opera maxime excitatum sit; sed iam, mihi crede, cognovimus. Itaque iucundissimis tuis litteris stomachatus sum in extremo; scribis enim, si in Sextilem comitia, cito te, sin iam confecta, citius, ne diutius cum periculo fatuus 2 sis. O mi Furni, quam tu tuam causam non nosti, qui alienas tam facile discas! Tu nunc candidatum te putas et id cogitas, ut aut ad comitia curras aut, si iam confecta, domi tuae sis, ne cum maximo periculo, ut scribis, stultissimus sis? Non arbitror te ita sentire; omnis enim tuos ad laudem impetus novi. Quod si ut scribis ita sentis, non magis te quam de te iudicium reprehendo meum. Te adipiscendi magistratus levissimi et divulgatissimi, si ita adipiscare ut plerique, praepropera festinatio abducet a tantis laudibus, quibus te omnes in caelum iure et vere ferunt? Scilicet id agitur utrum hac petitione an proxima praetor fias, non ut ita de re p. mereare, omni honore ut 3 dignissimus iudicere. Utrum nescis quam alte ascenderis, an pro nihilo id putas? Si nescis, tibi ignosco, nos in culpa sumus; sin intellegis, ulla tibi est praetura vel officio, quod pauci, vel gloria, quam omnes sequuntur, dulcior? Hac de re et ego et Calvisius, homo magni iudici tuique amantissimus, te accusamus cotidie. Comitia tamen, quoniam ex iis pendes, quantum facere possumus, quod multis de causis rei p. arbitramur conducere, in Ianuarium mensem protrudimus. Vince igitur et vale.

XXVII *Scr. Romae xiii K. Apr. vesperi a. 711 (43).*

CICERO LEPIDO S.

1 Quod mihi pro summa erga te benevolentia magnae curae est, ut quam amplissima dignitate sis, moleste tuli te senatui gratias non egisse, cum esses ab eo ordine ornatus summis

27 igitur te et *coni. Orelli* 30 summa mea erga *Orelli*

honoribus. Pacis inter civis conciliandae te cupidum esse laetor. Eam si a servitute seiungis, consules et rei p. et dignitati tuae; sin ista pax perditum hominem in possessionem impotentissimi dominatus restitutura est, hoc animo scito omnis sanos, ut mortem servituti anteponant. Itaque 2 sapientius meo quidem iudicio facies, si te in istam pacificationem non interpones, quae neque senatui neque populo nec cuiquam bono probatur. Sed haec audies ex aliis aut certior fies litteris; tu pro tua prudentia quid optimum factu sit videbis.

XXVIII *Scr. Romae circ. iv Non. Febr. a. 711 (43).*

CICERO TREBONIO S.

Quam vellem ad illas pulcherrimas epulas me Idibus 1 Martiis invitasses! reliquiarum nihil haberemus. At nunc cum iis tantum negoti est, ut vestrum illud divinum *in* rem p. beneficium non nullam habeat querelam. Quod vero a te, viro optimo, seductus est tuoque beneficio adhuc vivit haec pestis, interdum, quod mihi vix fas est, tibi subirascor; mihi enim negoti plus reliquisti uni quam praeter me omnibus. Ut enim primum post Antoni foedissimum discessum senatus haberi libere potuit, ad illum animum meum reverti pristinum, quem tu cum civi acerrimo, patre tuo, in ore et amore semper habuisti. Nam cum senatum 2 a. d. XIII K. Ian. tr. pl. vocavissent deque alia re referrent, totam rem p. sum complexus egique acerrime senatumque iam languentem et defessum ad pristinam virtutem consuetudinemque revocavi magis animi quam ingeni viribus. Hic dies meaque contentio atque actio spem primum populo R. attulit libertatis reciperandae; nec vero ipse

2 seiunges *Ernesti* 5 omnis esse sanos *Wesenberg* 15 in *add. vett.*

postea tempus ullum intermisi de re p. non cogitandi solum sed etiam agendi.

3 Quod nisi res urbanas actaque omnia ad te perferri arbitrarer, ipse perscriberem, quamquam eram maximis occupationibus impeditus. Sed illa cognosces ex aliis; a me pauca, et ea summatim. Habemus fortem senatum, consularis partim timidos, partim male sentientis; magnum damnum factum est in Servio; L. Caesar optime sentit sed, quod avunculus est, non acerrimas dicit sententias; consules egregii, praeclarus D. Brutus, egregius puer Caesar, de quo spero equidem reliqua; hoc vero certum habeto, nisi ille veteranos celeriter conscripsisset legionesque duae de exercitu Antoni ad eius se auctoritatem contulissent atque is oppositus esset terror Antonio, nihil Antonium sceleris, nihil crudelitatis praeteriturum fuisse. Haec tibi, etsi audita esse arbitrabar, volui tamen notiora esse. Plura scribam, si plus oti habuero.

XXIX *Scr. Romae prid. Non. Quint. a. 711 (43).*

CICERO APPIO S.

De meo studio erga salutem et incolumitatem tuam credo *te* cognosse ex litteris tuorum; quibus me cumulatissime satis fecisse certo scio, nec iis concedo, quamquam sunt singulari in te benevolentia, ut te salvum malint quam ego. Illi mihi necesse est concedant ut tibi plus quam ipsi hoc tempore prodesse possim; quod quidem nec destiti facere nec desistam et iam in maxima re feci et fundamenta ieci salutis tuae. Tu fac bono animo magnoque sis meque tibi nulla re defuturum esse confidas. Pridie Non. Quintilis.

21 te *D*: et *MH* 27 tibi in nulla *Baiter*

XXX *Scr. in castris ad Mutinam a. d. xvii K. Mai. a. 711 (43).*

GALBA CICERONI S.

A. d. xviii K. Mai., quo die Pansa in castris Hirti erat 1
futurus, cum quo ego eram (nam ei obviam processeram
millia passus centum, quo maturius veniret), Antonius
legiones eduxit duas, secundam et quintam tricesimam,
et cohortis praetorias duas, unam suam, alteram Silani, *et*
evocatorum partem. Ita obviam venit nobis, quod nos
quattuor legiones tironum habere solum arbitrabatur. Sed
noctu, quo tutius venire in castra potuissemus, legionem
Martiam, cui ego praeesse solebam, et duas cohortis prae-
torias miserat Hirtius nobis. Cum equites Antoni apparuis- 2
sent, contineri neque legio Martia neque cohortes praetoriae
potuerunt; quas sequi coepimus coacti, quoniam retinere
eas non potueramus. Antonius ad Forum Gallorum suas
copias continebat neque sciri volebat se legiones habere;
tantum equitatum et levem armaturam ostendebat. Postea
quam vidit se invito legionem ire Pansa, sequi se duas
legiones iussit tironum. Postea quam angustias paludis et
silvarum transiimus, acies est instructa a nobis xii cohor-
tium; nondum venerant legiones duae: repente Antonius in 3
aciem suas copias de vico produxit et sine mora concurrit.
Primo ita pugnatum est, ut acrius non posset ex utraque
parte pugnari; etsi dexterius cornu, in quo ego eram cum
Martiae legionis cohortibus octo, impetu primo fugaverat
legionem xxxv Antoni, ut amplius passus D ultra aciem,
quo loco steterat, processerit. Itaque cum equites nostrum

4 xviii *Ruete*: xvii *codd.* 6 passus *codd., cf.* 17. 1: passuum *vulg.* 8 et *Man.*: *om. codd.* 11 potuissemus *HD, in Galba tolerandum*: posuissemus *M*: possemus *Baiter*: potis essemus *coni. Mendelssohn* 21 transiimus *Vict.*: transimus *M*: transivimus *HD* 27 passus D] *HD*: passus *M*

cornu circumire vellent, recipere me coepi et levem armaturam opponere Maurorum equitibus, ne aversos nostros adgrederentur. Interim video me esse inter Antonianos Antoniumque post me esse aliquanto. Repente equum immisi ad eam legionem tironum, quae veniebat ex castris, scuto reiecto. Antoniani me insequi; nostri pila coicere velle. Ita nescio quo fato sum servatus, quod sum cito
4 a nostris cognitus. In ipsa Aemilia, ubi cohors Caesaris praetoria erat, diu pugnatum est. Cornu sinisterius, quod erat infirmius, ubi Martiae legionis duae cohortes erant et cohors praetoria, pedem referre coeperunt, quod ab equitatu circumibantur, quo vel plurimum valet Antonius. Cum omnes se recepissent nostri ordines, recipere me novissimus coepi ad castra. Antonius tamquam victor castra putavit se posse capere. Quo cum venit, compluris ibi amisit nec egit quicquam.

Audita re Hirtius cum cohortibus XX veteranis redeunti Antonio in sua castra occurrit copiasque eius omnis delevit, fugavit eodemque loco, ubi erat pugnatum, ad Forum Gallorum: Antonius cum equitibus hora noctis quarta se
5 in castra sua ad Mutinam recepit; Hirtius in ea castra redit, unde Pansa exierat, ubi duas legiones reliquerat, quae ab Antonio erant oppugnatae. Sic partem maiorem suarum copiarum Antonius amisit veteranarum; nec id tamen sine aliqua iactura cohortium praetoriarum nostrarum et legionis Martiae fieri potuit. Aquilae duae, signa LX sunt relata Antoni; res bene gesta est. A. d. XVII K. Mai. ex castris.

1 cornu *HD Baiter Müller*: cornum *M, quae forma est bona, sed hic dubia cum bis in hac ep.* cornu *inveniatur* 19 *Aut* fugavitque eodem loco (*ut N Baiter*) *aut* fugavit eodem loco *scribendum esse putat Müller*: fugavit eodem die eodemque loco *Wesenberg* 22 redit *codd.* : rediit *vulg.* 27 XVII *Ruete* : XVI *Man.* : XII *codd.*

XXXI *Scr. Cordubae xvii K. Apr. a. 711 (43).*

C. ASINIVS POLLIO CICERONI S. D.

Minime mirum tibi debet videri nihil me scripsisse de 1
re p., postea quam itum est ad arma. Nam saltus Castulo-
nensis, qui semper tenuit nostros tabellarios, etsi nunc
frequentioribus latrociniis infestior factus est, tamen nequa-
quam tanta in mora est, quanta qui locis omnibus dispositi
ab utraque parte scrutantur tabellarios et retinent. Itaque
nisi nave perlatae litterae essent, omnino nescirem quid
istic fieret. Nunc vero nactus occasionem, postea quam
navigari coeptum est, cupidissime et quam creberrime
potero scribam ad te. Ne movear eius sermonibus, quem 2
tametsi nemo est qui videre velit, tamen nequaquam pro-
inde ac dignus est oderunt homines, periculum non est;
adeo est enim invisus mihi, ut nihil non acerbum putem,
quod commune cum illo sit. Natura autem mea et studia
trahunt me ad pacis et libertatis cupiditatem. Itaque illud
initium civilis belli saepe deflevi; cum vero non liceret
mihi nullius partis esse, quia utrubique magnos inimicos
habebam, ea castra fugi, in quibus plane tutum me ab
insidiis inimici sciebam non futurum; compulsus eo quo
minime volebam, ne in extremis essem, plane pericula non
dubitanter adii. Caesarem vero, quod me in tanta fortuna 3
modo cognitum vetustissimorum familiarium loco habuit,
dilexi summa cum pietate et fide. Quae mea sententia
gerere mihi licuit, ita feci ut optimus quisque maxime
probarit; quod iussus sum, eo tempore atque ita feci ut
appareret invito imperatum esse. Cuius facti iniustissima
invidia erudire me potuit quam iucunda libertas et quam
misera sub dominatione vita esset. Ita si id agitur ut
rursus in potestate omnia unius sint, quicumque is est, ei

19 utrubique *M*: utrobique *HD* 22 essem plane, pericula *Lehmann*: *om.* plane *Wesenberg*

me profiteor inimicum, nec periculum est ullum quod pro
4 libertate aut refugiam aut deprecer. Sed consules neque senatus consulto neque litteris suis praeceperant mihi quid facerem; unas enim post Idus Mart. demum a Pansa litteras accepi, in quibus hortatur me ut senatu scribam me et exercitum in potestate eius futurum. Quod, cum Lepidus contionaretur atque omnibus scriberet se consentire cum Antonio, maxime contrarium fuit; nam quibus commeatibus invito illo per illius provinciam legiones ducerem? aut si cetera transissem, num etiam Alpis poteram transvolare, quae praesidio illius tenentur? Adde huc quod perferri litterae nulla condicione potuerunt; sescentis enim locis excutiuntur, deinde etiam retinentur ab Lepido tabellarii.
5 Illud me Cordubae pro contione dixisse nemo vocabit in dubium, provinciam me nulli, nisi qui ab senatu missus venisset, traditurum. Nam de legione tricesima tradenda quantas contentiones habuerim quid ego scribam? Qua tradita quanto pro re p. infirmior futurus fuerim quis ignorat? Hac enim legione noli acrius aut pugnacius quicquam putare esse. Qua re eum me existima esse, qui primum pacis cupidissimus sim (omnis enim civis plane studeo esse salvos), deinde qui et me et rem publicam vindicare in
6 libertatem paratus sim. Quod familiarem meum tuorum numero habes, opinione tua mihi gratius est; invideo illi tamen, quod ambulat et iocatur tecum. Quaeres quanti aestimem. Si umquam licuerit vivere in otio, experieris; nullum enim vestigium abs te discessurus sum. Illud vehementer admiror, non scripsisse te mihi manendo in provincia an ducendo exercitum in Italiam rei p. magis satis facere possim. Ego quidem, etsi mihi tutius ac minus laboriosum est manere, tamen, quia video tali tempore

5 senatu *M*: senatui *M^c HD*, *sed cf.* 24. 3 (impetu) 14 nemo *vett. Bücheler*: ne *codd.* 23 in tuorum numero *Lamb.* 25 quanti id aestimem *Orelli*

multo magis legionibus opus esse quam provinciis, quae praesertim reciperari nullo negotio possunt, constitui, ut nunc est, cum exercitu proficisci. Deinde ex litteris, quas Pansae misi, cognosces omnia; nam tibi earum exemplar misi. XVII K. Apr. Corduba.

XXXII *Scr. Cordubae vi Id. Iun. a. 711 (43).*

C. ASINIVS POLLIO CICERONI.

Balbus quaestor magna numerata pecunia, magno pon- 1
dere auri, maiore argenti coacto de publicis exactionibus,
ne stipendio quidem militibus reddito duxit se a Gadibus
et triduum tempestate retentus ad Calpem K. Iun. traiecit
sese in regnum Bogudis plane bene peculiatus. His rumo-
ribus utrum Gadis referatur an Romam (ad singulos enim
nuntios turpissime consilia mutat) nondum scio. Sed 2
praeter furta et rapinas et virgis caesos socios haec quoque
fecit, ut ipse gloriari solet, eadem quae C. Caesar: Ludis,
quos Gadibus fecit, Herennium Gallum histrionem summo
ludorum die anulo aureo donatum in XIIII sessum deduxit
(tot enim fecerat ordines equestris loci); quattuorviratum
sibi prorogavit; comitia bienni biduo habuit, hoc est re-
nuntiavit quos ei visum est; exsules reduxit non horum
temporum, sed illorum quibus a seditiosis senatus truci-
datus aut expulsus est Sex. Varo procos. Illa vero iam ne 3
Caesaris quidem exemplo, quod ludis praetextam de suo
itinere ad L. Lentulum procos. sollicitandum posuit, et
quidem cum ageretur, flevit memoria rerum gestarum
commotus; gladiatoribus autem Fadium quendam, militem
Pompeianum, quia, cum depressus in ludum bis gratis de-
pugnasset, auctorare sese nolebat et ad populum confugerat,
primum Gallos equites immisit in populum (coniecti enim

2 possint *Wesenberg* 11 Calpem *codd. Schmalz*: Calpen *Ernesti Müller* 29 auctorare *Madvig*: auctore *codd.*: auctorari *vulg.*

lapides sunt in eum, cum abriperetur Fadius), deinde abstractum defodit in ludo et vivum combussit, cum quidem pransus nudis pedibus, tunica soluta, manibus ad tergum reiectis inambularet et illi misero quiritanti: 'C. R. natus sum' responderet: 'Abi nunc, populi fidem implora'; bestiis vero civis Romanos, in iis circulatorem quendam auctionum, notissimum hominem Hispali, quia deformis erat, obiecit. Cum huiusce modi portento res mihi fuit.

4 Sed de illo plura coram; nunc, quod praestat, quid me velitis facere constituite. Tris legiones firmas habeo, quarum unam, XXVIII, cum ad se initio belli arcessisset Antonius hac pollicitatione, quo die in castra venisset, denarios quingenos singulis militibus daturum, in victoria vero eadem praemia quae suis legionibus (quorum quis ullam finem aut modum futurum putabit?), incitatissimam retinui aegre me hercules, nec retinuissem, si uno loco habuissem, utpote cum singulae quaedam cohortes seditionem fecerint. Reliquas quoque legiones non destitit litteris atque infinitis pollicitationibus incitare. Nec vero minus Lepidus ursit me et suis et Antoni litteris ut legionem XXX
5 mitterem sibi. Itaque quem exercitum neque vendere ullis praemiis volui nec eorum periculorum metu, quae victoribus illis portendebantur, deminuere, debetis existimare retentum et conservatum rei p. esse atque ita credere, quodcumque imperassetis, facturum fuisse, si quod iussistis feci. Nam et provinciam in otio et exercitum in mea potestate tenui, finibus meae provinciae nusquam excessi, militem non modo legionarium sed ne auxiliarium quidem ullum quoquam misi et, si quos equites decedentis nactus sum, supplicio adfeci. Quarum rerum fructum satis magnum re p. salva tulisse me putabo; sed res p. si me satis novisset et maior pars senatus, maiores ex me fructus tulisset.

4 C. R. natus sum *del. Kleyn* 9 praestat] restat *vett. Müller*
13 se quingenos singulis *Lamb.* 24 credere me *Wesenberg*

Epistulam, quam Balbo, cum etiam nunc in provincia esset, scripsi, legendam tibi misi; etiam praetextam, si voles legere, Gallum Cornelium, familiarem meum, poscito. vi Idus Iun. Corduba.

XXXIII

Scr. Cordubae vel ex. m. Maio vel in. Iun. a. 711 (43).

POLLIO CICERONI S. P.

S. v. b. e. e. q. v. Quo tardius certior fierem de proeliis 1
apud Mutinam factis Lepidus effecit, qui meos tabellarios
novem dies retinuit; tametsi tantam calamitatem rei p.
quam tardissime audire optandum est, sed illis, qui prodesse
nihil possunt neque mederi. Atque utinam eodem s. c.,
quo Plancum et Lepidum in Italiam arcessistis, me quoque
iussissetis venire! profecto non accepisset res p. hoc vulnus.
Quo si qui laetantur in praesentia, quia videntur et duces et
veterani Caesaris partium interisse, tamen postmodo ne-
cesse est doleant, cum vastitatem Italiae respexerint; nam et
robur et suboles militum interiit, si quidem quae nuntian-
tur ulla ex parte vera sunt. Neque ego non videbam 2
quanto usui rei p. essem futurus, si ad Lepidum venissem;
omnem enim cunctationem eius discussissem, praesertim
adiutore Planco; sed scribenti ad me eius modi litteras
quas leges et contionibus videlicet, quas Narbone ha-
buisse dicitur, similis palparer necesse erat, si vellem com-
meatus per provinciam eius iter faciens habere. Praeterea
verebar ne, si ante quam ego incepta perficerem proelium
confectum esset, pium consilium meum raperent in contra-
riam partem obtrectatores mei propter amicitiam, quae
mihi cum Antonio non maior tamen quam Planco fuit.

Itaque a Gadibus mense Aprili binis tabellariis in duas 3

11 sed] *suspectant Koch et Mendelssohn; at fortasse idem valet ac* '*scilicet*,' *cf. Orat.* 97   23 et *om. Ernesti*

navis impositis et tibi et consulibus et Octaviano scripsi ut me faceretis certiorem quonam modo plurimum possem prodesse rei p. Sed, ut rationem ineo, quo die proelium Pansa commisit, eodem a Gadibus naves profectae sunt; nulla enim post hiemem fuit ante eam diem navigatio. Et ego me hercules longe remotus ab omni suspicione futuri civilis tumultus penitus in Lusitania legiones in hibernis conlocaram. Ita porro festinavit uterque confligere, tamquam nihil peius timerent quam ne sine maximo rei p. detrimento bellum componeretur. Sed si properandum fuit, nihil non summi ducis consilio gessisse Hirtium video.

4 Nunc haec mihi scribuntur ex Gallia Lepidi et nuntiantur, Pansae exercitum concisum esse, Pansam ex vulneribus mortuum, eodem proelio Martiam legionem interisse et L. Fabatum et C. Peducaeum et D. Carfulenum; †Hirtino autem proelio et quartam legionem et omnis peraeque Antoni caesas, item Hirti, quartam vero, cum castra quoque Antoni cepisset, a quinta legione concisam esse; ibi Hirtium quoque perisse et Pontium Aquilam; dici etiam Octavianum cecidisse (quae si, quod di prohibeant! vera sunt, non mediocriter doleo); Antonium turpiter Mutinae obsessionem reliquisse sed habere equitum v̄, legiones sub signis armatas tris et P. Bagienni unam, inermis bene multos; Ventidium quoque se cum legione VII, VIII, VIIII coniunxisse; si nihil in Lepido spei sit, descensurum ad extrema et non modo nationes sed etiam servitia concitaturum; Par-
5 mam direptam; L. Antonium Alpis occupasse. Quae si vera sunt, nemini nostrum cessandum est nec exspectandum quid decernat senatus; res enim cogit huic tanto incendio succurrere omnis, qui aut imperium aut nomen denique populi R. salvum volunt esse. Brutum enim cohortis XVII

15 Hirtino] *rectius* Hirtiano, *cf. Varr. L. L.* ix. 71   16 quartam] secundam *Man.*   peraeque] praet. (= *praetorias*) *Mendelssohn*   22 v̄ (= *quinque milia*) *Man.* : *om. codd.*   23 P.] *vett.* : pupilli *codd.*, *cf. ad* xiii. 14. 1 : Popilli *Gardthausen*

et duas non frequentis tironum legiones, quas conscripserat Antonius, habere audio. Neque tamen dubito quin omnes qui supersint de Hirti exercitu confluant ad eum. Nam in dilectu non multum spei puto esse, praesertim cum nihil sit periculosius quam spatium confirmandi sese Antonio dari. Anni autem tempus libertatem maiorem mihi dat, propterea quia frumenta aut in agris aut in villis sunt. Itaque proximis litteris consilium meum expedietur; nam neque desse neque superesse rei p. volo. Maxime tamen doleo adeo et longo et infesto itinere ad me veniri, ut die quadragesimo post aut ultra etiam quam facta sunt omnia nuntientur.

XXXIV *Scr. in castris ad Pontem Argenteum circ. xv K. Iun. a. 711 (43).*

LEPIDVS IMP. ITER. PONT. MAX. S. D. M. TVLLIO CICERONI.

S. v. b. e. e. v. Cum audissem M. Antonium cum suis 1
copiis praemisso L. Antonio cum parte equitatus in provinciam meam venire, cum exercitu meo ab confluente Rhodani castra movi ac contra eos venire institui. Itaque continuis itineribus ad Forum Voconi veni et ultra castra ad flumen Argenteum contra Antonios feci. P. Ventidius suas legiones tris coniunxit cum eo et ultra me castra posuit. Habebat antea legionem v et ex reliquis legionibus magnam multitudinem sed inermorum. Equitatum habet magnum; nam omnis ex proelio integer discessit ita ut sint amplius equitum milia quinque. Ad me complures milites et equites ab eo transierunt et in dies singulos eius

19 ab confluente Rhodani] (*sc. cum Druentia*) *vett.* (*teste Wesenberg*): ab confluente ab (*om.* ab *D*) rhodano *MD*: rhodano ab confl. *H*: ab confluente Arari et Rhodano *Hübner* 22 Antonianos *vulg.* 27 milia quinque *Madvig*: M. itaque *HD*: itaque *M*

2 copiae minuuntur. Silanus et Culleo ab eo discesserunt. Nos etsi graviter ab iis laesi eramus, quod contra nostram voluntatem ad Antonium ierant, tamen nostrae humanitatis et necessitudinis causa eorum salutis rationem habuimus nec tamen eorum opera utimur neque in castris habemus neque ulli negotio praefecimus. Quod ad bellum hoc attinet, nec senatui nec rei p. derimus. Quae postea egerimus faciam te certiorem.

XXXIV a *Scr. ibidem xi K. Iun. a. 711 (43).*

LEPIDVS CICERONI.

3 Etsi omni tempore summa studia offici mutuo inter nos
certatim constiterunt pro nostra inter nos familiaritate et
proinde diligenter ab utroque conservata sunt, tamen non
dubito in tanto et tam repentino motu rei p. quin non nulla
de me falsis rumoribus a meis obtrectatoribus me indigna
ad te delata sint, quae tuum animum magno opere moverent
pro tuo amore in rem p. Ea te moderate accepisse neque
temere credendum iudicasse a meis procuratoribus certior
sum factus. Quae mihi, ut debent, gratissima sunt; me-
mini enim et illa superiora, quae abs tua voluntate profecta
sunt ad meam dignitatem augendam et ornandam, quae
4 perpetuo animo meo fixa manebunt. Abs te, mi Cicero,
magno opere peto, si meam vitam, studium diligentissime
superioribus temporibus in re p. administranda, quae Lepido
digna sunt, perspecta habes, ut paria aut eo ampliora reliquo
tempore exspectes et proinde tua auctoritate me tuendum
existimes, quo tibi plura tuo merito debeo. Vale. D. xi
K. Iun. ex castris ex Ponte Argenteo.

11 *Novae ep. initium fecit Vict.* offici mutuo] officiaque mutua *Lamb.*: offici mutui *vett.* 22 in animo *Wesenberg* 23 diligentiam *Lamb.* 25 sint *Wesenberg*

XXXV *Scr. in Ponte Argenteo iii K. Iun. a. 711 (43).*

M. LEPIDVS IMP. ITER. PONT. MAX. S. D. PR. TR. PL.
SENATVI POPVLO PLEBIQVE ROMANAE.

S. v. liberique vestri v. b. e. e. q. v. Deos hominesque 1
testor, p. c., qua mente et quo animo semper in rem p.
fuerim et quam nihil antiquius communi salute ac libertate
iudicarim; quod vobis brevi probassem, nisi mihi fortuna
proprium consilium extorsisset. Nam exercitus cunctus
consuetudinem suam in civibus conservandis communique
pace seditione facta retinuit meque tantae multitudinis
civium Romanorum salutis atque incolumitatis causam
suscipere, ut vere dicam, coegit. In qua re ego vos, p. c., 2
oro atque obsecro ut privatis offensionibus omissis summae
rei p. consulatis neve misericordiam nostram exercitusque
nostri in civili dissensione sceleris loco ponatis. Quod si
salutis omnium ac dignitatis rationem habueritis, melius
et vobis et rei p. consuletis. D. III Kal. *Iun.* a Ponte
Argenteo.

2 PR. TR. PL. *om. M*   17 III] IIII *Ruete* · Iun. *add. vett.*

LIBER VNDECIMVS

AD M. BRVTVM ET CETEROS

I *Scr. Romae xvii K. Apr. a. 710 (44).*

D. BRVTVS BRVTO SVO ET CASSIO S.

Qvo in statu simus cognoscite. Heri vesperi apud me 1
Hirtius fuit; qua mente esset Antonius demonstravit, pes-
sima scilicet et infidelissima. Nam se neque mihi pro-
vinciam dare posse aiebat neque arbitrari tuto in urbe esse
quemquam nostrum; adeo esse militum concitatos animos
et plebis. Quod utrumque esse falsum puto vos animad-
vertere atque illud esse verum, quod Hirtius demonstrabat,
timere eum ne, si mediocre auxilium dignitatis nostrae
habuissemus, nullae partes iis in re p. relinquerentur. Cum 2
in his angustiis versarer, placitum est mihi ut postularem
legationem liberam mihi reliquisque nostris, ut aliqua causa
proficiscendi honesta quaereretur. Haec se impetraturum
pollicitus est, nec tamen impetraturum confido; tanta est
hominum insolentia et nostri insectatio. Ac si dederint
quod petimus, tamen paulo post futurum puto ut hostes
iudicemur aut aqua et igni nobis interdicatur. 'Quid ergo 3
est' inquis 'tui consili?' Dandus est locus fortunae,
cedendum ex Italia, migrandum Rhodum aut aliquo terra-
rum arbitror. Si melior casus fuerit, revertemur Romam;
si mediocris, in exsilio vivemus; si pessimus, ad novissima

11 iis *vett., cf. Reid ad Sull.* 81 : his *M Mendelssohn* : *om. HD*
14 Hoc *Lamb.* : hanc *Baiter*

4 auxilia descendemus. Succurret fortasse hoc loco alicui vestrum cur novissimum tempus exspectemus potius quam nunc aliquid moliamur. Quia ubi consistamus non habemus praeter Sex. Pompeium et Bassum Caecilium; qui mihi videntur hoc nuntio de Caesare adlato firmiores futuri. Satis tempore ad eos accedemus, ubi quid valeant scierimus. Pro Cassio et te si quid me velitis recipere reci-
5 piam; postulat enim hoc Hirtius ut faciam. Rogo vos quam primum mihi rescribatis (nam non dubito quin de his rebus ante horam quartam Hirtius certiorem me sit facturus); quem in locum convenire possimus, quo me velitis venire rescribite.

6 Post novissimum Hirti sermonem placitum est mihi postulare ut liceret nobis Romae esse publico praesidio. Quod illos nobis concessuros non puto; magnam enim invidiam iis faciemus. Nihil tamen non postulandum putavi quod aequum esse statuerem.

II *Scr. Lanuvi ex. m. Mai. a. 710 (44).*

BRVTVS ET CASSIVS PRAETORES M. ANTONIO COS.

1 De tua fide et benevolentia in nos nisi persuasum esset nobis, non scripsissemus haec tibi; quae profecto, quoniam istum animum habes, in optimam partem accipies. Scribitur nobis magnam veteranorum multitudinem Romam convenisse iam et ad K. Iun. futuram multo maiorem. De te si dubitemus aut vereamur, simus nostri dissimiles; sed certe, cum ipsi in tua potestate fuerimus tuoque adducti consilio dimiserimus ex municipiis nostros necessarios neque solum edicto sed etiam litteris id fecerimus, digni sumus quos habeas tui consili participes, in ea praesertim re quae
2 ad nos pertinet. Qua re petimus a te facias nos certiores

21 non scripsissemus *HD*: conscripsissemus *M*: non conscripsissemus *velt.*

tuae voluntatis in nos, putesne nos tutos fore in tanta frequentia militum veteranorum, quos etiam de reponenda ara cogitare audimus; quod velle et probare vix quisquam posse videtur qui nos salvos et honestos velit. Nos ab initio spectasse otium nec quicquam aliud libertate communi quaesisse exitus declarat. Fallere nemo nos potest nisi tu, quod certe abest ab tua virtute et fide; sed alius nemo facultatem habet decipiendi nos; tibi enim uni credidimus et credituri sumus. Maximo timore de nobis adfi- 3
ciuntur amici nostri; quibus etsi tua fides explorata est, tamen illud in mentem venit, multitudinem veteranorum facilius impelli ab aliis quolibet quam a te retineri posse. Rescribas nobis ad omnia rogamus; nam illud valde leve est ac nugatorium, ea re denuntiatum esse veteranis, quod de commodis eorum mense Iunio laturus esses. Quem enim impedimento futurum putas, cum de nobis certum sit nos quieturos? Non debemus cuiquam videri nimium cupidi vitae, cum accidere nobis nihil possit sine pernicie et confusione omnium rerum.

III *Scr. Neapoli prid. Non. Sext. a. 710 (44).*

BRVTVS ET CASSIVS PR. S. D. ANTONIO COS.

S. v. b. Litteras tuas legimus simillimas edicti tui, con- 1
tumeliosas, minacis, minime dignas quae a te nobis mitterentur. Nos, Antoni, te nulla lacessiimus iniuria neque miraturum credidimus, si praetores et ea dignitate homines aliquid edicto postulassemus a consule. Quod si indignaris ausos esse id facere, concede nobis ut doleamus ne hoc quidem abs te Bruto et Cassio tribui. Nam de dilectibus 2
habitis et pecuniis imperatis, exercitibus sollicitatis et nuntiis trans mare missis quod te questum esse negas, nos quidem tibi credimus optimo animo te fecisse, sed tamen neque

24 lacessiimus *vett.* : lacessimus *codd.*

agnoscimus quicquam eorum et te miramur, cum haec reticueris, non potuisse continere iracundiam tuam quin
3 nobis de morte Caesaris obiceres. Illud vero quem ad modum ferendum sit tute cogita, non licere praetoribus concordiae ac libertatis causa per edictum de suo iure decedere quin consul arma minetur. Quorum fiducia nihil est quod nos terreas; neque enim decet aut convenit nobis periculo ulli submittere animum nostrum neque est Antonio postulandum ut iis imperet quorum opera liber est. Nos si alia hortarentur ut bellum civile suscitare vellemus, litterae tuae nihil proficerent; nulla enim minantis auctoritas apud liberos est; sed pulchre intellegis non posse nos quoquam impelli et fortassis ea re minaciter agis ut iudicium
4 nostrum metus videatur. Nos in hac sententia sumus, ut te cupiamus in libera re p. magnum atque honestum esse, vocemus te ad nullas inimicitias, sed tamen pluris nostram libertatem quam tuam amicitiam aestimemus. Tu etiam atque etiam vide quid suscipias, quid sustinere possis, neque quam diu vixerit Caesar sed quam non diu regnarit fac cogites. Deos quaesumus consilia tua rei p. salutaria sint ac tibi; si minus, ut salva atque honesta re p. tibi quam minimum noceant optamus. Pr. Non. Sext.

IV *Scr. in Gallia citeriore inter med. m. Oct. et ex. Nov. a. 710 (44).*

D. BRVTVS IMP. COS. DESIG. S. D. CICERONI.

1 Si de tua in me voluntate dubitarem, multis a te verbis peterem ut dignitatem meam tuerere, sed profecto est ita ut mihi persuasi, me tibi esse curae. Progressus sum ad Inalpinos cum exercitu non tam nomen imperatorium captans quam cupiens militibus satis facere firmosque eos
2 ad tuendas nostras res efficere; quod mihi videor con-

13 fortassis *codd., in Bruto et Cassio tolerandum*: fortasse *Wesenberg*

secutus; nam et liberalitatem nostram et animum sunt experti. Cum omnium bellicosissimis bellum gessi; multa castella cepi, multa vastavi. Non sine causa ad senatum litteras misi. Adiuva nos tua sententia; quod cum facies, ex magna parte communi commodo inservieris.

V *Scr. Romae paulo post v Id. Dec. a. 710 (44).*

M. CICERO S. D. D. BRVTO IMP. COS. DESIG.

Lupus familiaris noster cum a te venisset cumque Romae 1
quosdam dies commoraretur, ego eram in iis locis in quibus
maxime tuto me esse arbitrabar. Eo factum est ut ad te
Lupus sine meis litteris rediret, cum tamen curasset tuas ad
me perferendas. Romam autem veni a. d. v Idus Dec. nec
habui quicquam antiquius quam ut Pansam statim con-
venirem; ex quo ea de te cognovi quae maxime optabam.
Qua re hortatione tu quidem non eges, si ne in illa quidem
re quae a te gesta est post hominum memoriam maxima
hortatorem desiderasti; illud tamen breviter significandum 2
videtur, populum Romanum omnia a te exspectare atque in
te aliquando reciperandae libertatis omnem spem ponere.
Tu si dies noctesque memineris, quod te facere certo scio,
quantam rem gesseris, non obliviscere profecto quantae
tibi etiam nunc gerendae sint. Si enim iste provinciam
nactus erit, cui quidem ego semper amicus fui, ante quam
illum intellexi non modo aperte sed etiam libenter cum
re p. bellum gerere, spem reliquam nullam video salutis.
Quam ob rem te obsecro iisdem precibus quibus senatus 3
populusque Romanus ut in perpetuum rem p. dominatu
regio liberes, ut principiis consentiant exitus. Tuum est
hoc munus, tuae partes, a te hoc civitas vel omnes potius
gentes non exspectant solum sed etiam postulant. Quam-
quam, cum hortatione non egeas, ut supra scripsi, non utar

12 Idus] Kal. *Ruete* 14 optabam *HD*: ortabam M^1 : ortabar M^c

ea pluribus verbis, faciam illud, quod meum est, ut tibi omnia mea officia, studia, curas, cogitationes pollicear, quae ad tuam laudem et gloriam pertinebunt. Quam ob rem velim tibi ita persuadeas, me cum rei p. causa, quae mihi vita mea est carior, tum quod tibi ipsi faveam tuamque dignitatem amplificari velim, [me] tuis optimis consiliis amplitudini, gloriae nullo loco defuturum.

VI *Scr. Romae xiii K. Ian. a. 710 (44).*

M. CICERO S. D. D. BRVTO IMP. COS. DESIG.

1 Lupus noster cum Romam sexto die Mutina venisset, postridie me mane convenit; tua mihi mandata diligentissime exposuit et litteras reddidit. Quod mihi tuam dignitatem commendas, eodem tempore existimo te mihi meam dignitatem commendare, quam me hercule non habeo tua cariorem. Qua re mihi gratissimum facies, si exploratum habebis tuis laudibus nullo loco nec consilium nec studium meum defuturum.

2 Cum tribuni pl. edixissent senatus adesset a. d. XIII K. Ian., haberentque in animo de praesidio consulum designatorum referre, quamquam statueram in senatum ante K. Ian. non venire, tamen, cum eo die ipso edictum tuum propositum esset, nefas esse duxi aut ita haberi senatum ut de tuis divinis in rem p. meritis sileretur (quod factum esset, nisi ego venissem), aut etiam, si quid de te honorifice diceretur, me non adesse. Itaque in senatum veni mane.
3 Quod cum esset animadversum, frequentissimi senatores convenerunt. Quae de te in senatu egerim, quae in contione maxima dixerim, aliorum te litteris malo cognoscere; illud tibi persuadeas velim, me omnia quae ad tuam dignitatem augendam pertinebunt, quae est per se am-

6 me *del. vett.* 14 dignitatem *del. Ernesti*

plissima, summo semper studio suscepturum et defensurum. Quod quamquam intellego me cum multis esse facturum, tamen appetam huius rei principatum.

VII *Scr. Romae xiii K. Ian. a. 710 (44).*

M. CICERO S. D. D. BRVTO IMP. COS. DESIG.

Cum adhibuisset domi meae Lupus me et Libonem et 1
Servium, consobrinum tuum, quae mea fuerit sententia
cognosse te ex M. Seio arbitror, qui nostro sermoni interfuit;
reliqua, quamquam statim Seium Graeceius est subsecutus,
tamen ex Graeceio poteris cognoscere. Caput autem est 2
hoc, quod te diligentissime percipere et meminisse volo, ut
ne in libertate et salute p. R. conservanda auctoritatem
senatus exspectes nondum liberi, ne et tuum factum con-
demnes (nullo enim publico consilio rem p. liberavisti,
quo etiam est res illa maior et clarior) et adulescentem vel
puerum potius Caesarem iudices temere fecisse, qui tantam
causam publicam privato consilio susceperit, denique
homines rusticos, sed fortissimos viros civisque optimos,
dementis fuisse iudices, primum milites veteranos commili-
tones tuos, deinde legionem Martiam, legionem quartam,
quae suum consulem hostem iudicaverunt seque ad salutem
rei p. defendendam contulerunt. Voluntas senatus pro
auctoritate haberi debet, cum auctoritas impeditur metu.
Postremo suscepta tibi causa iam bis est, ut non sit integrum, 3
primum Idibus Martiis, deinde proxime exercitu novo et
copiis comparatis. Quam ob rem ad omnia ita paratus,
ita animatus debes esse, non ut nihil facias nisi iussus,
sed ut ea geras quae ab omnibus summa cum admiratione
laudentur.

11 volo] *Wesenberg* : volam *codd. Mendelssohn* : velim *N Müller*

VIII *Scr. Romae circ. ix K. Febr. a. 711 (43).*

M. CICERO S. D. D. BRVTO IMP. COS. DESIG.

1 Eo tempore Polla tua misit ut ad te si quid vellem darem litterarum, cum quid scriberem non habebam; omnia enim erant suspensa propter exspectationem legatorum, qui quid egissent nihildum nuntiabatur. Haec tamen scribenda existimavi, primum senatum populumque R. de te laborare non solum salutis suae causa sed etiam dignitatis tuae. Admirabilis enim est quaedam tui nominis caritas amorque in te singularis omnium civium; ita enim sperant atque confidunt, ut antea rege sic hoc tempore regno 2 te rem p. liberaturum. Romae dilectus habetur totaque Italia, si hic dilectus appellandus est, cum ultro se offerunt omnes; tantus ardor animos hominum occupavit desiderio libertatis odioque diutinae servitutis. De reliquis rebus a te iam exspectare litteras debemus quid ipse agas, quid noster Hirtius, quid Caesar meus; quos spero brevi tempore societate victoriae tecum copulatos fore. Reliquum est ut de me id scribam, quod te ex tuorum litteris et spero et malo cognoscere, me neque deesse ulla in re neque umquam defuturum dignitati tuae.

IX *Scr. in castris Regi iii K. Mai. a. 711 (43).*

D. BRVTVS S. D. M. CICERONI.

1 Pansa amisso quantum detrimenti res p. acceperit non te praeterit. Nunc auctoritate et prudentia tua prospicias oportet, ne inimici nostri consulibus sublatis sperent se convalescere posse. Ego ne consistere possit in Italia Antonius dabo operam; sequar eum confestim. Utrumque me praestaturum spero, ne aut Ventidius elabatur aut Antonius in Italia moretur. In primis rogo te ad hominem ventosissimum, Lepidum, mittas, ne bellum nobis redinte-

grare possit Antonio sibi coniuncto. Nam de Pollione
Asinio puto te perspicere quid facturus sit. Multae et
bonae et firmae sunt legiones Lepidi et Asini. Neque haec 2
idcirco tibi scribo, quod te non eadem animadvertere sciam,
sed quod mihi persuasissimum est Lepidum recte facturum
numquam, si forte vobis id de hoc dubium est. Plancum
quoque confirmetis oro; quem spero pulso Antonio rei p.
non defuturum. Si se Alpis Antonius traiecerit, constitui
praesidium in Alpibus conlocare et te de omni re facere
certiorem. III K. Mai. ex castris Regio.

X *Scr. in castris Dertonae iii Non. Mai. a. 711 (43).*

D. BRVTVS S. D. M. CICERONI.

Non mihi rem p. plus debere arbitror quam me tibi. 1
Gratiorem me esse in te posse, quam isti perversi sint in
me, exploratum habes †sit an hoc temporis videatur dici
causa†, malle me tuum iudicium quam ex altera parte omnium istorum; tu enim a certo sensu et vero iudicas de
nobis; quod isti ne faciant summa malevolentia et livore
impediuntur. Interpellent me quo minus honoratus sim,
dum ne interpellent quo minus res p. a me commode
administrari possit. Quae quanto sit in periculo quam
potero brevissime exponam.

Primum omnium quantam perturbationem rerum urbana- 2
rum adferat obitus consulum quantamque cupiditatem
hominibus iniciat vacuitas non te fugit. Satis me multa
scripsisse, quae litteris commendari possint, arbitror; scio
enim cui scribam.

10 III] VI *vel* VII *Schelle* Regio *Orelli Müller*: regii *M*: regiis *HD* 14 posse] nosces *Madvig* 15 habes: si tamen hoc temporis videatur dici causa, malle *Graevius Wesenberg; itemque Vict. Baiter* (*sed hi* haec t. videantur): habes vita (ne haec temporis videantur dici causa) malle *Madvig* 25 iniciat vacuitas *M*: initiata (-u D^1) civitas *HD*: iniciat vacua civitas *Madvig*

3 Revertor nunc ad Antonium. Qui ex fuga cum parvulam
manum peditum haberet inermium, ergastula solvendo
omneque genus hominum abripiendo satis magnum nu-
merum videtur effecisse. Hoc accessit manus Ventidi, quae
trans Appenninum itinere facto difficillimo ad Vada pervenit
atque ibi se cum Antonio coniunxit. Est numerus veterano-
4 rum et armatorum satis frequens cum Ventidio. Consilia
Antoni haec sint necesse est, aut ad Lepidum ut se conferat,
si recipitur, aut Appennino Alpibusque se teneat et de-
cursionibus per equites, quos habet multos, vastet ea loca
in quae incurrerit, aut rusus se in Etruriam referat, quod ea
pars Italiae sine exercitu est. Quod si me Caesar audisset
atque Appenninum transisset, in tantas angustias Antonium
compulissem, ut inopia potius quam ferro conficeretur. Sed
neque Caesari imperari potest nec Caesar exercitui suo,
quod utrumque pessimum est. Cum haec talia sint, quo
minus, quod ad me pertinebit, homines interpellent, ut supra
scripsi, non impedio. Haec quem ad modum explicari
possint aut, a te cum explicabuntur, ne impediantur timeo.
5 Alere iam milites non possum. Cum ad rem p. liberandam
accessi, HS mihi fuit pecuniae |cccc| amplius. Tantum
abest ut meae rei familiaris liberum sit quicquam, ut omnis
iam meos amicos aere alieno obstrinxerim. Septem nu-
merum nunc legionum alo, qua difficultate tu arbitrare;
non, si Varronis thensauros haberem, subsistere sumptui
possem. Cum primum de Antonio exploratum habuero,
faciam te certiorem. Tu me amabis ita, si hoc idem me in
te facere senseris. III Non. Mai. ex castris Dertona.

4 Huc *vulg.* 11 rusus *M* : rursus *HD* 21 |cccc| (= *HS.* 40.000.000) *Mendelssohn* : cccc *vulg.* 23 septem nimirum nunc legiones *Boot* : *fort.* septem [numerum *glossema*] nunc legiones 25 thensauros *M* : thesauros *HD*

XI *Scr. in castris in finibus Statiellensium prid. Non. Mai. a. 711 (43).*

D. BRVTVS IMP. COS. DES. S. D. M. CICERONI.

Eodem exemplo a te mi litterae redditae sunt, quo pueri 1
mei attulerunt. Tantum me tibi debere existimo, quantum persolvere difficile est. Scripsi tibi quae hic gererentur. In itinere est Antonius, ad Lepidum proficiscitur; ne de Planco quidem spem adhuc abiecit, ut ex libellis eius animadverti qui in me inciderunt; in quibus, quos ad Asinium, quos ad Lepidum, quos ad Plancum mitteret scribebat. Ego tamen non habui ambiguum et statim ad Plancum misi et biduo ab Allobrogibus et totius Galliae legatos exspecto; quos confirmatos domum remittam. Tu 2
quae istic opus erunt administrari prospicies, ut ex tua voluntate reique publicae commodo fiant. Malevolentiae hominum in me, si poteris, occurres; si non potueris, hoc consolabere, quod me de statu meo nullis contumeliis deterrere possunt. Pr. Non. Mai. ex castris finibus Statiellensium.

XII *Scr. Romae circ. iii Id. Mai. a. 711 (43).*

M. CICERO S. D. D. BRVTO IMP. COS. DES.

Tris uno die a te accepi epistulas, unam brevem quam 1
Flacco Volumnio dederas, duas pleniores, quarum alteram tabellarius T. Vibi attulit, alteram ad me misit Lupus. Ex tuis litteris et ex Graecei oratione non modo non restinctum bellum sed etiam inflammatum videtur. Non dubito autem pro tua singulari prudentia quin perspicias, si aliquid firmitatis nactus sit Antonius, omnia tua illa praeclara in rem p. merita ad nihilum esse ventura. Ita enim Romam erat nuntiatum, ita persuasum omnibus, cum paucis

16 hoc te con. *Man.* 18 ex (*vel* a) finibus *Wesenberg*

inermis, perterritis metu, fracto animo fugisse Antonium.
2 Qui si ita se habet ut, quem ad modum audiebam de Graeceio, confligi cum eo sine periculo non possit, non ille mihi fugisse a Mutina videtur sed locum belli gerendi mutasse. Itaque homines alii facti sunt; non nulli etiam queruntur, quod persecuti non sitis; opprimi potuisse, si celeritas adhibita esset, existimant. Omnino est hoc populi maximeque nostri, in eo potissimum abuti libertate per quem eam consecutus sit; sed tamen providendum est ne quae iusta querela esse possit. Res se sic habet: Is bellum confecerit, qui Antonium oppresserit. Hoc quam vim habeat te existimare malo quam me apertius scribere.

XIII *Scr. in castris Pollentiae circ. iv Id. Mai. a. 711 (43).*

D. BRVTVS IMP. COS. DES. S. D. M. CICERONI.

1 Iam non ago tibi gratias; cui enim re vix referre possum, huic verbis non patitur res satis fieri. Attendere te volo quae in manibus sunt; qua enim prudentia es, nihil te fugiet, si meas litteras diligenter legeris. Sequi confestim Antonium his de causis, Cicero, non potui: Eram sine equitibus, sine iumentis; Hirtium perisse nesciebam, Aquilam perisse nesciebam; Caesari non credebam prius quam convenissem et conlocutus essem. Hic dies hoc modo
2 abiit. Postero die mane a Pansa sum accersitus Bononiam. Cum in itinere essem, nuntiatum mihi est eum mortuum esse. Recurri ad meas copiolas; sic enim vere eas appellare possum; sunt extenuatissimae et inopia omnium rerum pessime acceptae. Biduo me Antonius antecessit, itinera fecit multo maiora fugiens quam ego sequens; ille enim iit passim, ego ordinatim. Quacumque iit, ergastula solvit,

21 Aquilam perisse nesciebam *HD*: *om. M* 29 fecit *HD*: *om. M*

homines abripuit, constitit nusquam prius quam ad Vada
venit; quem locum volo tibi esse notum. Iacet inter Ap-
penninum et Alpis impeditissimus ad iter faciendum. Cum 3
abessem ab eo milia passuum xxx et se iam Ventidius
coniunxisset, contio eius ad me est adlata, in qua petere
coepit a militibus ut se trans Alpis sequerentur; sibi cum
M. Lepido convenire. Succlamatum est ei frequenter a
militibus Ventidianis (nam suos valde quam paucos habet)
sibi aut in Italia pereundum esse aut vincendum, et orare
coeperunt ut Pollentiam iter facerent. Cum sustinere eos
non posset, in posterum diem iter suum contulit. Hac 4
re mihi nuntiata statim quinque cohortis Pollentiam prae-
misi meumque iter eo contuli. Hora ante praesidium
meum Pollentiam venit quam Trebellius cum equitibus.
Sane quam sum gavisus; in hoc enim victoriam puto con-
sistere . . .

XIII a *Scr. Cularone in Allobrogibus circ. iv Id. Iun. a. 711 (43).*

PLANCVS ET D. BRVTVS SENATVI POPVLO PLEBIQVE ROMANAE.

. . . in spem venerant, quod neque Planci quattuor
legiones omnibus suis copiis paris arbitrabantur neque ex
Italia tam celeriter exercitum traici posse credebant. Quos
ipsi adhuc satis adroganter Allobroges equitatusque omnis,
qui eo praemissus erat a nobis, sustinebant, nostroque
adventu sustineri facilius posse confidimus. Tamen si quo
etiam casu Isaram se traiecerint, ne quod detrimentum rei p.
iniungant summa a nobis dabitur opera. Vos magnum 5
animum optimamque spem de summa re p. habere volumus,
cum et nos et exercitus nostros singulari concordia con-

4 se ei iam *Baiter* 7 ei *Koch Müller*: et *codd. Mendelssohn* 17 *Novam epistulam primus agnovit L. Gurlitt* 24 arroganter *HD*: abroganter *M*

iunctus ad omnia pro vobis videatis paratos. Sed tamen nihil de diligentia remittere debetis dareque operam ut quam paratissimi et ab exercitu reliquisque rebus pro vestra salute contra sceleratissimam conspirationem hostium confligamus; qui quidem eas copias, quas diu simulatione rei publicae comparabant, subito ad patriae periculum converterunt.

XIII b *Scr. in castris Parmae ex. m. Apr. a. 711 (43).*

D. BRVTVS COS. DESIG. M. CICERONI S. D.

Parmensis miserrimos . . .

XIV *Scr. Romae iv Kal. Iun. a. 711 (43).*

M. CICERO D. BRVTO COS. DESIG. S. D.

1 Mirabiliter, mi Brute, laetor mea consilia measque sententias a te probari de decem viris, de ornando adulescente. Sed quid refert? Mihi crede, homini non glorioso, plane iam, Brute, frigeo; ὄργανον enim erat meum senatus; id iam est dissolutum. Tantam spem attulerat exploratae victoriae tua praeclara Mutina eruptio, fuga Antoni conciso exercitu, †ut omnium animi relaxati sint, meaeque illae vehementes contentiones tamquam σκιαμαχίαι esse videantur†.
2 Sed ut ad rem redeam, legionem Martiam et quartam negant qui illas norunt ulla condicione ad te posse perduci; pecuniae, quam desideras, ratio potest haberi, eaque habebitur. De Bruto arcessendo Caesareque ad Italiae praesidium tenendo valde tibi adsentior; sed, ut scribis, habes obtrectatores; quos equidem facillime sustineo, sed
3 impediunt tamen. Ex Africa legiones exspectantur; sed

3 et *del. Crat., cf. Madvig ad Fin.* v. 64 8 *Hoc initium epistulae servavit M index. Folium unum archetypi videtur excidisse* 19 ut . . . videantur] *verba* sint *et* videantur *fortasse accommodantur ad tempus scribendi: sin minus, aut legendum* essent *et* viderentur (*Ernesti*), *aut exciderunt quaedam velut* quantus nunc timor insecutus est *post* exercitu (*Orelli*)

bellum istuc renatum mirantur homines. Nihil tam praeter spem umquam; nam die tuo natali victoria nuntiata in multa saecula videbamus rem p. liberatam, hi novi timores retexunt superiora. Scripsisti autem ad me litteris iis, quas Idibus Maiis dedisti, modo te accepisse a Planco litteras non recipi Antonium a Lepido. Id si ita est, omnia faciliora; sin aliter, magnum negotium, cuius exitum non extimesco. Tuae partes sunt; ego plus quam feci facere non possum. Te tamen, id quod spero, omnium maximum et clarissimum videre cupio.

XV *Scr. Romae inter viii et iii K. Quint. a. 711 (43).*

M. CICERO D. BRVTO COS. DES. S. D.

Etsi mihi tuae litterae iucundissimae sunt, tamen iucun- 1
dius fuit, quod in summa occupatione tua Planco conlegae mandasti ut te mihi per litteras excusaret; quod fecit ille diligenter. Mihi autem nihil amabilius officio tuo et diligentia. Coniunctio tua cum conlega concordiaque vestra, quae litteris communibus declarata est, senatui populoque Romano gratissima accidit. Quod superest, perge, mi 2
Brute, et iam non cum aliis sed tecum ipse certa. Plura scribere non debeo, praesertim ad te, quo magistro brevitatis uti cogito. Litteras tuas vehementer exspecto, et quidem talis qualis maxime opto. Vale.

XVI *Scr. Romae inter ex. m. Apr. et in. Quint. a. 711 (43).*

M. CICERO D. BRVTO COS. DES. S. D.

Permagni interest quo tibi haec tempore epistula 1
reddita sit, utrum cum sollicitudinis aliquid haberes an cum ab omni molestia vacuus esses. Itaque ei praecepi,

1 renatum *codd.*, *cf. Brut.* i. 14. 2: renovatum *Kleyn* 3 hi *HD*: *om. M*: nunc *Orelli* 4 litteris *HD*: *om. M* 7 ne extimescam *Crat.*

quem ad te misi, ut tempus observaret epistulae tibi reddendae. Nam quem ad modum coram qui ad nos intempestive adeunt molesti saepe sunt, sic epistulae offendunt non loco redditae. Si autem, ut spero, nihil te perturbat, nihil impedit, et ille cui mandavi satis scite et commode tempus ad te cepit adeundi, confido me quod velim facile a te impetraturum.

2 L. Lamia praeturam petit. Hoc ego utor uno omnium plurimum; magna vetustas, magna consuetudo intercedit, quodque plurimum valet, nihil mihi eius est familiaritate iucundius. Magno praeterea beneficio eius magnoque merito sum obligatus. Nam Clodianis temporibus, cum equestris ordinis princeps esset proque mea salute acerrime propugnaret, a Gabinio consule relegatus est, quod ante id tempus civi Romano Romae contigit nemini. Hoc cum populus Romanus meminit, me ipsum non meminisse
3 turpissimum est. Quapropter persuade tibi, mi Brute, me petere praeturam. Quamquam enim Lamia summo splendore, summa gratia est magnificentissimo munere aedilicio, tamen, quasi ea ita non essent, ego suscepi totum negotium. Nunc si me tanti facis quanti certe facis, quoniam equitum centurias tenes, in quis regnas, mitte ad Lupum nostrum ut is nobis eas centurias conficiat. Non tenebo te pluribus; ponam in extremo quod sentio: Nihil est, Brute, cum omnia a te exspectem, quod mihi gratius facere possis.

XVII *Scr. ibidem eodem tempore quo ep. 16.*

M. CICERO D. BRVTO S. D.

1 L. Lamia uno omnium familiarissime utor. Magna sunt eius in me, non dico officia, sed merita, eaque sunt populo Romano notissima. Is magnificentissimo munere aedili-

16 meminit *HD*: memini *M*: meminerit *vett.* 17 est] esset *Kleyn* 28 sunt *om. M*

tatis perfunctus petit praeturam, omnesque intellegunt nec
dignitatem ei deesse nec gratiam; sed is ambitus excitari
videtur ut ego omnia pertimescam totamque petitionem
Lamiae mihi sustinendam putem. In ea re quantum me 2
possis adiuvare facile perspicio nec vero quantum mea
causa velis dubito. Velim igitur, mi Brute, tibi persuadeas
nihil me maiore studio a te petere, nihil te mihi gratius
facere posse quam si omnibus tuis opibus, omni studio
Lamiam in petitione iuveris. Quod ut facias vehementer
te rogo.

XVIII *Scr. Romae xiiii K. Iun. a. 711 (43).*

M. CICERO S. D. D. BRVTO IMP. COS. DESIG.

Etsi ex mandatis, quae Galbae Volumnioque ad senatum 1
dedisti, quid timendum putares suspicabamur, tamen timi-
diora mandata videbantur quam erat dignum tua populique
Romani victoria. Senatus autem, mi Brute, fortis est et
habet fortis duces. Itaque moleste ferebat se a te, quem
omnium quicumque fuissent fortissimum iudicaret, timi-
dum atque ignavum iudicari. Etenim cum te incluso spem 2
maximam omnes habuissent in tua virtute florente Antonio,
quis erat qui quicquam timeret profligato illo, te liberato?
Nec vero Lepidum timebamus. Quis enim esset qui illum
tam furiosum arbitraretur ut, qui in maximo bello pacem
velle se dixisset, is in optatissima pace bellum rei p. indi-
ceret? Nec dubito quin tu plus provideas; sed tamen 3
tam recenti gratulatione quam tuo nomine ad omnia deo-
rum templa fecimus, renovatio timoris magnam molestiam
adferebat. Qua re velim equidem, id quod spero, ut plane
abiectus et fractus sit Antonius; sin aliquid virium forte
conlegerit, sentiet nec senatui consilium nec populo Ro-

2 excitari *vett.* : -are *codd.*

mano virtutem deesse nec rei p. te vivo imperatorem. XIIII K. Iun.

XIX *Scr. Vercellis XII K. Iun. a. 711 (43).*

D. BRVTVS IMP. COS. DESIG. S. D. M. CICERONI.

1 Ad senatum quas litteras misi velim prius perlegas et si qua tibi videbuntur commutes. Necessario me scripsisse ipse animadvertes; nam cum putarem quartam et Martiam legiones mecum futuras, ut Druso Paulloque placuerat vobis adsentientibus, minus de reliquis rebus laborandum existimavi; nunc vero, cum sim cum tironibus egentissimis, valde et meam et vestram vicem timeam necesse est.

2 Vicetini me et M. Brutum praecipue observant. His ne quam patiare iniuriam fieri in senatu vernarum causa a te peto. Causam habent optimam, officium in re p. summum, genus hominum adversariorum seditiosum et incertissimum. XII K. Iun. Vercellis.

XX *Scr. Eporediae IX K. Iun. a. 711 (43).*

D. BRVTVS S. D. M. CICERONI.

1 Quod pro me non facio, id pro te facere amor meus in te tuaque officia cogunt, ut timeam. Saepe enim mihi cum esset dictum neque a me contemptum, novissime Labeo Segulius, homo sui simillimus, narrat mihi apud Caesarem se fuisse multumque sermonem de te habitum esse. Ipsum Caesarem nihil sane de te questum, nisi dictum quod diceret te dixisse 'laudandum adulescentem, ornandum, tollendum'; se non esse commissurum ut tolli possit. Hoc ego Labeonem credo illi rettulisse aut finxisse dictum,

1 XIIII] XVII *O. E. Schmidt* 14 rep. *codd. Müller*: remp. *vulg.*; *cf.* x. 23. 4 15 incertissimum *H*[1] *Graevius Wesenberg Müller*: inertissimum *MDH*[2] 22 sui *vett.*: siui *M*: sibi *HD* 26 posset *Wesenberg*

non ab adulescente prolatum. Veteranos vero pessime
loqui volebat Labeo me credere et tibi ab iis instare peri-
culum maximeque indignari, quod in decem viris neque
Caesar neque ego habiti essemus atque omnia ad vestrum
arbitrium essent conlata. Haec cum audissem et iam in 2
itinere essem, committendum non putavi prius ut Alpis
transgrederer quam quid istic ageretur scirem; nam de
tuo periculo crede mihi iactatione verborum et denuntia-
tione periculi sperare eos te pertimefacto, adulescente im-
pulso, posse magna consequi praemia, et totam istam canti-
lenam ex hoc pendere ut quam plurimum lucri faciant.
Neque tamen non te cautum esse volo et insidias vitantem;
nihil enim tua mihi vita potest esse iucundius neque carius.
Illud vide ne timendo magis timere cogare et quibus rebus 3
potest occurri veteranis occurras, primum quod desiderant
de decem viris facias, deinde de praemiis, si tibi videtur,
agros eorum militum qui cum Antonio veterani fuerunt iis
dandos censeas ab utrisque nobis; de nummis lente ac
ratione habita pecuniae senatum de ea re constiturum.
Quattuor legionibus iis, quibus agros dandos censuistis,
video facultatem fore ex agris Sullanis et agro Campano;
aequaliter aut sorte agros legionibus adsignari puto oportere.

Haec me tibi scribere non prudentia mea hortatur sed 4
amor in te et cupiditas oti, quod sine te consistere *non*
potest. Ego, nisi valde necesse fuerit, ex Italia non exce-
dam. Legiones armo, paro. Spero me non pessimum
exercitum habiturum ad omnis casus et impetus hominum.
De exercitu quem Pansa habuit legionem mihi Caesar non
remittit. Ad has litteras statim mihi rescribe tuorumque
aliquem mitte, si quid reconditum magis erit meque scire
opus esse putaris. VIIII K. Iun. Eporedia.

6 non *N vett.* : nondum *M* : *om. HD* 21 Sullanis *vett. Wesenberg Baiter*: Silani *MD Mendelssohn Müller*: scillani *H*

XXI *Scr. Romae prid. Non. Iun. a. 711 (43).*

M. CICERO S. D. D. BRVTO IMP. COS. DESIG.

1 Dei isti Segulio male faciant, homini nequissimo omnium,
qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt! Quid? tu illum
tecum solum aut cum Caesare? qui neminem praetermiserit,
quicum loqui potuerit, cui non eadem ista dixerit. Te
tamen, mi Brute, sic amo ut debeo, quod istud quicquid
esset nugarum me scire voluisti; signum enim magnum
2 amoris dedisti. Nam quod idem Segulius, veteranos queri,
quod tu et Caesar in decem viris non essetis, utinam ne
ego quidem essem! quid enim molestius? Sed tamen, cum
ego sensissem de iis qui exercitus haberent sententiam
ferri oportere, idem illi qui solent reclamarunt; itaque ex-
cepti etiam estis me vehementer repugnante. Quocirca
Segulium neglegamus qui res novas quaerit, non quo vete-
rem comederit (nullam enim habuit) sed hanc ipsam recen-
3 tem novam devoravit. Quod autem scribis te, quod pro te
ipso non facias, id pro me, ut de me timeas aliquid, omni
te, vir optime mihique carissime, Brute, de me metu libero;
ego enim quae provideri poterunt non fallar in iis, quae
cautionem non habebunt de iis non ita valde laboro. Sim
enim impudens, si plus postulem quam homini a rerum
natura tribui potest.

4 Quod mihi praecipis ut caveam ne timendo magis timere cogar, et sapienter et amicissime praecipis; sed velim tibi persuadeas, cum te constet excellere hoc genere virtutis ut numquam extimescas, numquam perturbere, me huic tuae virtuti proxime accedere. Quam ob rem nec metuo quicquam et cavebo omnia. Sed vide ne tua iam, mi Brute, culpa futura sit, si ego quicquam timeam. Tuis enim opi-

3 Dei] di *vett.* 12 sententiam ferri *M*: s. fieri *D*: scientiam fieri *H*: s. e. fieri *Orelli* 17 novam *vel delendum* (*Ursinus*) *vel* et *anteponendum* (*Boot*) 28 metuo *HD*: metum *M*: metuam *vulg.*

bus et consulatu tuo, etiam si timidi essemus, tamen omnem timorem abiceremus, praesertim cum persuasum omnibus esset mihique maxime a te nos unice diligi.

Consiliis tuis, quae scribis de quattuor legionibus deque 5
agris adsignandis ab utroque vestrum, vehementer adsentior.
Itaque cum quidam de conlegis nostris agrariam curationem
ligurrirent, disturbavi rem totamque nobis integram reser-
vavi. Si quid erit occultius et, ut scribis, 'reconditum,'
meorum aliquem mittam, quo fidelius ad te litterae per-
ferantur. Pr. Non. Iun.

XXII *Scr. Romae circ. prid. Id. Quint. a. 711 (43).*

M. CICERO S. D. D. BRVTO.

Cum Appio Claudio C. f. summa mihi necessitudo est 1
multis eius officiis et meis mutuis constituta. Peto a te ma-
iorem in modum vel humanitatis tuae vel mea causa ut
eum auctoritate tua, quae plurimum valet, conservatum
velis. Volo te, cum fortissimus vir cognitus sis, etiam
clementissimum existimari. Magno tibi erit ornamento
nobilissimum adulescentem beneficio tuo esse salvum;
cuius quidem causa hoc melior debet esse, quod pietate
adductus propter patris restitutionem se cum Antonio con-
iunxit. Qua re etsi minus veram causam habebis, tamen 2
vel probabilem aliquam poteris inducere. Nutus tuus po-
test hominem summo loco natum, summo ingenio, summa
virtute, officiosissimum praeterea et gratissimum, incolumem
in civitate retinere. Quod ut facias ita a te peto, ut maiore
studio magisve ex animo petere non possim.

5 ab utroque vestrum *Lamb. Müller*: ab utrisque vestrum *codd.*, *sed constructio vix Ciceroniana* 7 vobis *vett.* : nobis *codd.* 8 magis reconditum *Wesenberg*, *cf.* 20. 4

XXIII *Scr. Eporediae viii K. Iun. a. 711 (43).*

D. BRVTVS S. D. M. CICERONI.

1 Nos hic valemus recte et quo melius valeamus operam dabimus. Lepidus commode nobis sentire videtur. Omni timore deposito debemus libere rei p. consulere. Quod si omnia essent aliena, tamen tribus tantis exercitibus, propriis rei p., valentibus magnum animum habere debebas; quem et semper habuisti et nunc fortuna adiuvante augere potes.

2 Quae tibi superioribus litteris mea manu scripsi, terrendi tui causa homines loquuntur. Si frenum momorderis, peream, si te omnes quot sunt conantem loqui ferre poterunt. Ego, tibi ut antea scripsi, dum mihi a te litterae veniant, in Italia morabor. VIII K. Iunias Eporedia.

XXIV *Scr. Romae viii Id. Iun. a. 711 (43).*

M. CICERO S. D. D. BRVTO IMP. COS. DESIG.

1 Narro tibi: antea subirascebar brevitati tuarum litterarum, nunc mihi loquax esse videor; te igitur imitabor. Quam multa quam paucis! te recte valere operamque dare ut cotidie melius, Lepidum commode sentire, tribus exercitibus quidvis nos oportere confidere. Si timidus essem, tamen ista epistula mi omnem metum abstersisses; sed, ut mones, 'frenum momordi'; etenim qui te incluso omnem spem habuerim in te, quid nunc putas? Cupio iam vigiliam meam, Brute, tibi tradere, sed ita ut ne desim constantiae meae.

2 Quod scribis in Italia te moraturum dum tibi litterae meae veniant, si per hostem licet, non erraris (multa enim Romae), sin adventu tuo bellum confici potest, nihil sit antiquius. Pecunia expeditissima quae erat tibi

12 quot *HD*: quod *M. cf.* viii. 12. 2 *et Brambach Hülfsb. p.* 7: quotquot *Crat.* poterunt *vett.*: -rint *codd.*

decreta est. Habes amantissimum Servium; nos non desumus. VIII Idus Iunias.

XXV *Scr. Romae xiv K. Quint. a. 711 (43).*

M. CICERO S. D. D. BRVTO.

Exspectanti mihi tuas cotidie litteras Lupus noster subito 1
denuntiavit ut ad te scriberem si quid vellem. Ego autem, etsi quid scriberem non habebam (acta enim ad te mitti sciebam, inanem autem sermonem litterarum tibi iniucundum esse audiebam), brevitatem secutus sum te magistro. Scito igitur in te et in conlega spem omnem esse. De 2
Bruto autem nihil adhuc certi; quem ego, quem ad modum praecipis, privatis litteris ad bellum commune vocare non desino. Qui utinam iam adesset! intestinum urbis malum, quod est non mediocre, minus timeremus. Sed quid ago? non imitor λακωνισμόν tuum; altera iam pagella procedit. Vince et vale. XIIII K. Quintil.

XXVI *Scr. in castris in itinere Cularonem iii Non. Iun. a. 711 (43).*

D. BRVTVS S. D. M. CICERONI.

Maximo meo dolore hoc solacio utor, quod intellegunt homines non sine causa me timuisse ista quae acciderunt. Deliberent utrum traiciant legiones ex Africa necne et ex Sardinia, et Brutum accersant necne, et mihi stipendium dent an decernant. Ad senatum litteras misi. Crede mihi, nisi ista omnia ita fiant quem ad modum scribo, magnum

1 amantissimum tui *Wesenberg e cod. Dresd.* 3 20 In maximo *vett.* 23 Sardinia] *non sollicitandum: copiae undique exquirebantur, etiam ex Sardinia* 24 dent an decernant *codd.* (*'dant' pecuniam praesentem, 'decernunt' pecuniam ex vectigalibus cogendam, ut O. E. Schmidt docet*): denegent an decernant *Müller ex coni. Mendelssohn*: dent an non decernant *vett.*: demant an decernant *C. F. Hermann* 25 fiant *HD*: fiunt *M*

nos omnis adituros periculum. Rogo te, videte quibus hominibus negotium detis qui ad me legiones adducant. Et fide opus est et celeritate. III Non. Iun. ex castris.

XXVII *Scr. in Tusculano inter x et iii K. Sept. a. 710 (44).*

M. CICERO MATIO S.

1 Nondum satis constitui molestiaene plus an voluptatis attulerit mihi Trebatius noster, homo cum plenus offici tum utriusque nostrum amantissimus. Nam cum in Tusculanum vesperi venissem, postridie ille ad me, nondum satis firmo corpore cum esset, mane venit. Quem cum obiurgarem quod parum valetudini parceret, tum ille nihil sibi longius fuisse quam ut me videret. 'Num quidnam' inquam 'novi?' Detulit ad me querelam tuam. De qua prius quam respondeo pauca proponam.

2 Quantum memoria repetere praeterita possum, nemo est mihi te amicus antiquior. Sed vetustas habet aliquid commune cum multis, amor non habet. Dilexi te quo die cognovi meque a te diligi iudicavi. Tuus deinde discessus isque diuturnus, ambitio nostra et vitae dissimilitudo non est passa voluntates nostras consuetudine conglutinari; tuum tamen erga me animum agnovi multis annis ante bellum civile, cum Caesar esset in Gallia. Quod enim vehementer mihi utile esse putabas nec inutile ipsi Caesari perfecisti, ut ille me diligeret, coleret, haberet in suis. Multa praetereo quae temporibus illis inter nos familiarissime dicta, scripta, communicata sunt; graviora enim consecuta
3 sunt. Et initio belli civilis cum Brundisium versus ires ad Caesarem, venisti ad me in Formianum. Primum hoc ipsum quanti, praesertim temporibus illis! deinde oblitum

27 sunt *H Crat.*: sint *MD* 28 Et] etenim *Orelli*: *om. Wesenberg*

me putas consili, sermonis, humanitatis tuae? quibus rebus interesse memini Trebatium. Nec vero sum oblitus litterarum tuarum quas ad me misisti, cum Caesari obviam venisses in agro, ut arbitror, Trebulano. Secutum illud 4 tempus est, cum me ad Pompeium proficisci sive pudor meus coegit sive officium sive fortuna. Quod officium tuum, quod studium vel in absentem me vel in praesentis meos defuit? quem porro omnes mei et mihi et sibi te amiciorem iudicaverunt? Veni Brundisium. Oblitumne me putas qua celeritate, ut primum audieris, ad me Tarento advolaris, quae tua fuerit adsessio, oratio, confirmatio animi mei fracti communium miseriarum metu? Tandem ali- 5 quando Romae esse coepimus. Quid defuit nostrae familiaritati? In maximis rebus quonam modo gererem me adversus Caesarem usus tuo consilio sum, in reliquis officio. Cui tu tribuisti excepto Caesare praeter me ut domum ventitares horasque multas saepe suavissimo sermone consumeres, tum cum etiam, si meministi, ut haec *φιλοσοφούμενα* scriberem tu me impulisti? Post Caesaris reditum quid tibi maiori curae fuit quam ut essem ego illi quam familiarissimus? quod effeceras.

Quorsum igitur haec oratio longior quam putaram? 6 Quia sum admiratus te, qui haec nosse deberes, quicquam a me commissum, quod esset alienum nostra amicitia, credidisse. Nam praeter haec quae commemoravi, quae testata sunt et inlustria, habeo multa occultiora, quae vix verbis exsequi possum. Omnia me tua delectant sed maxime maxima cum fides in amicitia, consilium, gravitas, constantia tum lepos, humanitas, litterae.

Quapropter (redeo nunc ad querelam) ego te suffragium 7 tulisse in illa lege primum non credidi; deinde, si credidissem, numquam id sine aliqua iusta causa existimarem te fecisse. Dignitas tua facit ut animadvertatur quicquid

28 maxima *del. Ernesti*

facias, malevolentia autem hominum ut non nulla durius quam a te facta sint proferantur. Ea tu si non audis, quid dicam nescio; equidem, si quando audio, tam defendo quam me scio a te contra iniquos meos solere defendi. Defensio autem est duplex; alia sunt quae liquido negare soleam, ut de isto ipso suffragio, alia quae defendam a te
8 pie fieri et humane, ut de curatione ludorum. Sed te, hominem doctissimum, non fugit, si Caesar rex fuerit (quod mihi quidem videtur), in utramque partem de tuo officio disputari posse, vel in eam qua ego soleo uti, laudandam esse fidem et humanitatem tuam, qui amicum etiam mortuum diligas, vel in eam qua non nulli utuntur, libertatem patriae vitae amici anteponendam. Ex his sermonibus utinam essent delatae ad te disputationes meae! Illa vero duo, quae maxima sunt laudum tuarum, quis aut libentius quam ego commemorat aut saepius, te et non suscipiendi belli civilis gravissimum auctorem fuisse et moderandae victoriae? in quo qui mihi non adsentiretur inveni neminem. Qua re habeo gratiam Trebatio, familiari nostro, qui mihi dedit causam harum litterarum; quibus nisi credideris, me omnis offici et humanitatis expertem iudicaris; quo nec mihi gravius quicquam potest esse nec te alienius.

XXVIII *Scr. Romae paulo post ep. 27.*

MATIVS CICERONI S.

1 Magnam voluptatem ex tuis litteris cepi, quod quam speraram atque optaram habere te de me opinionem cognovi; de qua etsi non dubitabam, tamen, quia maximi aestimabam, ut incorrupta maneret laborabam. Conscius autem mihi eram nihil a me commissum esse quod boni cuiusquam offenderet animum. Eo minus credebam plurimis atque optimis artibus ornato tibi temere quicquam

22 nec a te *D Wesenberg*

persuaderi potuisse, praesertim in quem mea propensa et perpetua fuisset atque esset benevolentia. Quod quoniam ut volui scio esse, respondebo criminibus, quibus tu pro me, ut par erat tua singulari bonitate et amicitia nostra, saepe restitisti.

Nota enim mihi sunt quae in me post Caesaris mortem 2 contulerint. Vitio mihi dant quod mortem hominis necessari graviter fero atque eum quem dilexi perisse indignor; aiunt enim patriam amicitiae praeponendam esse, proinde ac si iam vicerint obitum eius rei p. fuisse utilem. Sed non agam astute; fateor me ad istum gradum sapientiae non pervenisse; neque enim Caesarem in dissensione civili sum secutus sed amicum; quamquam re offendebar, tamen non deserui, neque bellum umquam civile aut etiam causam dissensionis probavi, quam etiam nascentem exstingui summe studui. Itaque in victoria hominis necessari neque honoris neque pecuniae dulcedine sum captus, quibus praemiis reliqui, minus apud eum quam ego cum possent, immoderate sunt abusi. Atque etiam res familiaris mea lege Caesaris deminuta est, cuius beneficio plerique, qui Caesaris morte laetantur remanserunt, in civitate. Civibus victis ut parceretur aeque ac pro mea salute laboravi.

Possum igitur qui omnis voluerim incolumis eum a quo 3 id impetratum est perisse non indignari? cum praesertim idem homines illi et invidiae et exitio fuerint. 'Plecteris ergo' inquiunt 'quoniam factum nostrum improbare audes.' O superbiam inauditam alios in facinore gloriari, aliis ne dolere quidem impunite licere! At haec etiam servis semper libera fuerunt, *ut* timerent, gauderent, dolerent suo potius quam alterius arbitrio; quae nunc, ut quidem isti dictitant, 'libertatis auctores' metu nobis extorquere conantur. Sed 4 nihil agunt; nullius umquam periculi terroribus ab officio

4 pro tua *D Lamb.* 27 gloriari] singulari *D* 29 ut *add. Baiter*: ut sperarent *add. Lehmann*

aut ab humanitate desciscam; numquam enim honestam mortem fugiendam, saepe etiam oppetendam putavi. Sed quid mihi suscensent, si id opto ut paeniteat eos sui facti? Cupio enim Caesaris mortem omnibus esse acerbam.

'At debeo pro civili parte rem p. velle salvam.' Id quidem me cupere, nisi et ante acta vita et reliqua mea spes
5 tacente me probat, dicendo vincere non postulo. Qua re maiorem in modum te rogo ut rem potiorem oratione ducas mihique, si sentis expedire recte fieri, credas nullam communionem cum improbis esse posse. An quod adulescens praestiti, cum etiam errare cum excusatione possem, id nunc aetate praecipitata commutem ac me ipse retexam? Non faciam neque quod displiceat committam, praeterquam quod hominis mihi coniunctissimi ac viri amplissimi doleo gravem casum. Quod si aliter essem animatus, numquam quod facerem negarem, ne et in peccando improbus et in dissimulando timidus ac vanus existimarer.

6 'At ludos quos Caesaris victoriae Caesar adulescens fecit curavi.' At id ad privatum officium, non ad statum rei p. pertinet; quod tamen munus et hominis amicissimi memoriae atque honoribus praestare etiam mortui debui et optimae spei adulescenti ac dignissimo Caesare petenti
7 negare non potui. Veni etiam consulis Antoni domum saepe salutandi causa; ad quem qui me parum patriae amantem esse existimant rogandi quidem aliquid aut auferendi causa frequentis ventitare reperies. Sed quae haec est adrogantia, quod Caesar numquam interpellavit quin quibus vellem atque etiam quos ipse non diligebat tamen iis uterer, eos qui mihi amicum eripuerunt carpendo me efficere conari ne quos velim diligam?

8 Sed non vereor ne aut meae vitae modestia parum valitura sit in posterum contra falsos rumores aut ne etiam ii, qui me non amant propter meam in Caesarem constantiam, non malint mei quam sui similis amicos habere. Mihi

quidem si optata contingent, quod reliquum est vitae in otio Rhodi degam; sin casus aliquis interpellarit, ita ero Romae ut recte fieri semper cupiam. Trebatio nostro magnas ago gratias, quod tuum erga me animum simplicem atque amicum aperuit et quod eum, quem semper libenter dilexi, quo magis iure colere atque observare deberem fecit. Bene vale et me dilige.

XXIX *Scr. vel ex. m. Iun. vel in. Quint. a. 710 (44).*

CICERO OPPIO S. D.

Dubitanti mihi, quod scit Atticus noster, de hoc toto 1
consilio profectionis, quod in utramque partem in mentem multa veniebant, magnum pondus accessit ad tollendam dubitationem iudicium et consilium tuum; nam et scripsisti aperte quid tibi videretur et Atticus ad me sermonem tuum pertulit. Semper iudicavi in te et in capiendo consilio prudentiam summam esse et in dando fidem maximeque sum expertus, cum initio civilis belli per litteras te consuluissem quid mihi faciendum esse censeres, eundumne ad Pompeium an manendum in Italia. Suasisti ut consulerem dignitati meae; ex quo quid sentires intellexi et sum admiratus fidem tuam et in consilio dando religionem, quod, cum aliud malle amicissimum tuum putares, antiquius tibi officium meum quam illius voluntas fuit. Equidem et ante 2
hoc tempus te dilexi et semper me a te diligi sensi et, cum abessem atque in magnis periculis essem, et me absentem et meos praesentis a te cultos et defensos esse memini et, post meum reditum quam familiariter mecum vixeris quaeque ego de te et senserim et praedicarim, omnis qui solent haec animadvertere testis habemus. Gravissimum vero iudicium de mea fide et constantia fecisti, cum post mortem Caesaris totum te ad amicitiam meam contulisti; quod tuum iudicium nisi mea summa bene-

volentiae erga te omnibusque meritis comprobaro, ipse me
3 hominem non putabo. Tu, mi Oppi, conservabis amorem tuum (etsi more magis hoc quidem scribo quam quo te admonendum putem) meaque omnia tuebere; quae tibi ne ignota essent Attico mandavi; a me autem, cum paulum oti nacti erimus, uberiores litteras exspectato. Da operam ut valeas. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

LIBER DVODECIMVS

AD C. CASSIVM ET CETEROS

I *Scr. in Pompeiano v Non. Mai. a. 710 (44).*

CICERO CASSIO S.

Finem nullam facio, mihi crede, Cassi, de te et Bruto 1
nostro, id est de tota re p., cogitandi, cuius omnis spes in vobis est et in D. Bruto; quam quidem iam habeo ipse meliorem re publica a Dolabella meo praeclarissime gesta. Manabat enim illud malum urbanum et ita corroborabatur cotidie ut ego quidem et urbi et otio diffiderem urbano, sed ita *seditio* compressa est ut mihi videamur omne iam ad tempus ab illo dumtaxat sordidissimo periculo tuti futuri. Reliqua magna sunt ac multa sed posita omnia in vobis. Quamquam primum quidque explicemus. Nam ut adhuc quidem actum est, non regno sed rege liberati videmur; interfecto enim rege regios omnis nutus tuemur, neque vero id solum sed etiam, quae ipse ille si viveret non faceret, ea nos quasi cogitata ab illo probamus. Nec eius quidem rei finem video. Tabulae figuntur, immunitates dantur, pecuniae maximae discribuntur, exsules reducuntur, senatus consulta falsa deferuntur, ut tantum modo odium illud hominis impuri et servitutis dolor depulsus esse videatur, res p. iaceat in iis perturbationibus in quas eam ille coniecit.

9 seditio *addidi* compressa *codd.*: compressum *Man.*: compressa res *Ernesti* 18 discribuntur *M*: descr. *HD*; *cf.* xvi. 11. 3 19 deferuntur *Orelli*, *cf. Mommsen Staatsr.* iii. 1011: ref. *codd.*

2 Haec omnia vobis sunt expedienda, nec hoc cogitandum, satis iam habere rem p. a vobis. Habet illa quidem tantum quantum numquam mihi in mentem venit optare, sed contenta non est et pro magnitudine et animi et benefici vestri a vobis magna desiderat. Adhuc ulta suas iniurias est per vos interitu tyranni; nihil amplius; ornamenta vero sua quae reciperavit? an quod ei mortuo paret quem vivum ferre non poterat? Cuius aera refigere debebamus, eius etiam chirographa defendimus? At enim ita decrevimus. Fecimus id quidem temporibus cedentes, quae valent in re p. plurimum; sed immoderate quidam et ingrate nostra facilitate abutuntur. Verum haec propediem et multa alia coram; interim velim sic tibi persuadeas, mihi cum rei p., quam semper habui carissimam, tum amoris nostri causa maximae curae esse tuam dignitatem. Da operam ut valeas. Vale.

II *Scr. Romae inter xiii K. et iii Non. Oct. a. 710 (44).*

CICERO CASSIO S.

1 Vehementer laetor tibi probari sententiam et orationem meam. Qua si saepius uti liceret, nihil esset negoti libertatem et rem p. reciperare; sed homo amens et perditus multoque nequior quam ille ipse quem tu nequissimum occisum esse dixisti caedis initium quaerit nullamque aliam ob causam me auctorem fuisse Caesaris interficiendi criminatur, nisi ut in me veterani incitentur; quod ego periculum non extimesco, modo vestri facti gloriam cum mea laude communicet. Ita nec Pisoni qui in eum primus invectus est nullo adsentiente, nec mihi qui idem tricesimo post die feci, nec P. Servilio qui me est consecutus, tuto in senatum venire licet. Caedem enim gladiator quaerit eiusque initium a. d. XIII K. Octobr. a me se facturum putavit; ad quem

5 magna] maiora *Boot* desiderat adhuc. Ulta *Kleyn Baiter*

paratus venerat, cum in villa Metelli compluris dies commentatus esset. Quae autem in lustris et in vino commentatio potuit esse? Itaque omnibus est visus, ut ad te antea scripsi, vomere suo more, non dicere.

Qua re, quod scribis te confidere auctoritate et eloquentia 2
nostra aliquid profici posse, non nihil ut in tantis malis est profectum. Intellegit enim populus R. tris esse consularis, qui, quia de re p. bene senserint, libere locuti sint, tuto in senatum venire non possint. Nec est praeterea quod quicquam exspectes. Tuus enim necessarius adfinitate nova delectatur, itaque iam non est studiosus ludorum infinitoque fratris tui plausu dirumpitur; alter item adfinis novis commentariis Caesaris delenitus est. Sed haec tolerabilia, illud non ferendum, quod est qui vestro anno filium suum consulem futurum putet ob eamque causam se huic latroni deservire prae se ferat. Nam L. Cotta familiaris meus 3
fatali quadam desperatione, ut ait, minus in senatum venit; L. Caesar, optimus et fortissimus civis, valetudine impeditur; Ser. Sulpicius et summa auctoritate et optime sentiens non adest; reliquos exceptis designatis ignosce mihi si non numero consularis. Habes auctores consili publici. Qui numerus etiam bonis rebus exiguus esset, quid censes perditis?

Qua re spes est omnis in vobis; qui si idcirco abestis ut sitis in tuto, ne in vobis quidem; sin aliquid dignum vestra gloria cogitatis, velim salvis nobis; sin id minus, res tamen publica per vos brevi tempore ius suum reciperabit. Ego tuis neque desum neque dero. Qui si quae ad me referent, mea tibi benevolentia fidesque praestabitur. Vale.

8 qui, quia quae de *Crat. Wesenberg* libereque *coni. Müller*
28 qui si quae ad me referent *HD*: qui sive ad me referent *M*: qui sive ad me referent sive non referent *Orelli Mendelssohn Müller*
29 tibi *HD*: tibi tamen *M*

III *Scr. Romae inter vi et prid. Non. Oct. a. 710 (44).*

CICERO CASSIO S.

1 Auget tuus amicus furorem in dies. Primum in statua quam posuit in rostris inscripsit 'PARENTI OPTIME MERITO,' ut non modo sicarii sed iam etiam parricidae iudicemini. quid dico 'iudicemini'? iudicemur potius; vestri enim pulcherrimi facti ille furiosus me principem dicit fuisse. Utinam quidem fuissem! molestus nobis non esset. Sed hoc vestrum est; quod quoniam praeteriit, utinam haberem quid vobis darem consili! sed ne mihi quidem ipsi reperio quid faciendum sit. Quid enim est quod contra vim sine
2 vi fieri possit? Consilium omne autem hoc est illorum, ut mortem Caesaris persequantur. Itaque ante diem VI Non. Oct. productus in contionem a Cannutio turpissime ille quidem discessit, sed tamen ea dixit de conservatoribus patriae quae dici deberent de proditoribus; de me quidem non dubitanter quin omnia de meo consilio et vos fecissetis et Cannutius faceret. Cetera cuius modi sint ex hoc iudica, quod legato tuo viaticum eripuerunt. Quid eos interpretari putas, cum hoc faciunt? ad hostem scilicet portari. O rem miseram! dominum ferre non potuimus, conservo servimus. Et tamen me quidem favente magis quam sperante etiam nunc residet spes in virtute tua. Sed ubi sunt copiae? De reliquo malo te ipsum tecum loqui quam nostra dicta cognoscere. Vale.

IV *Scr. Romae circ. K. Febr. a. 711 (43).*

CICERO CASSIO S.

1 Vellem Idibus Martiis me ad cenam invitasses; reliquiarum nihil fuisset. Nunc me reliquiae vestrae exercent et quidem praeter ceteros me hercule. Quamquam egregios

30 me hercule *HD* : me *M*

consules habemus sed turpissimos consularis, senatum fortem sed infimo quemque honore fortissimum; populo vero nihil fortius, nihil melius Italiaque universa: nihil autem foedius Philippo et Pisone legatis, nihil flagitiosius. Qui cum essent missi ut Antonio ex senatus sententia certas res nuntiarent, cum ille earum rerum nulli paruisset, ultro ab illo ad nos intolerabilia postulata rettulerunt. Itaque ad nos concurritur factique iam in re salutari populares sumus.

Sed tu quid ageres, quid acturus, ubi denique esses, 2
nesciebam; fama nuntiabat te esse in Syria, auctor erat nemo. De Bruto, quo propius est, eo firmiora videntur esse quae nuntiantur. Dolabella valde vituperabatur ab hominibus non insulsis, quod tibi tam cito succederet, cum tu vixdum XXX dies in Syria fuisses. Itaque constabat eum recipi in Syriam non oportere. Summa laus et tua et Bruti est, quod exercitum praeter spem existimamini comparasse. Scriberem plura, si rem causamque nossem; nunc quae scribo scribo ex opinione hominum atque fama. Tuas litteras avide exspecto. Vale.

V *Scr. Romae circ. Non. Febr. a. 711 (43).*

CICERO CASSIO S.

Hiemem credo adhuc prohibuisse quo minus de te certum 1
haberemus quid ageres maximeque ubi esses; loquebantur omnes tamen credo, quod volebant) in Syria te esse, habere copias. Id autem eo facilius credebatur, quia simile veri videbatur. Brutus quidem noster egregiam laudem est consecutus; res enim tantas gessit tamque inopinatas ut eae cum per se gratae essent tum ornatiores propter celeritatem. Quod si tu ea tenes quae putamus, magnis subsidiis

6 nuntiarent *codd.*, *cf. Phil.* vi. 4: denuntiarent *Gronovius* 11 esse in Syria *vulg.*: isse in syria *M*: isse in syriam *HD*

fulta res p. est; a prima enim ora Graeciae usque ad Aegyptum optimorum civium imperiis muniti erimus et
2 copiis. Quamquam, nisi me fallebat, res se sic habebat ut totius belli omne discrimen in D. Bruto positum videretur; qui si, ut sperabamus, erupisset Mutina, nihil belli reliqui fore videbatur. Parvis omnino iam copiis obsidebatur, quod magno praesidio Bononiam tenebat Antonius. Erat autem Claternae noster Hirtius, ad Forum Corneli Caesar, uterque cum firmo exercitu, magnasque Romae Pansa copias ex dilectu Italiae compararat. Hiems adhuc rem geri prohibuerat. Hirtius nihil nisi considerate, ut mihi crebris litteris significat, acturus videbatur. Praeter Bononiam, Regium Lepidi, Parmam totam Galliam tenebamus studiosissimam rei publicae; tuos etiam clientis Transpadanos mirifice coniunctos cum causa habebamus. Erat firmissimus senatus exceptis consularibus, ex quibus unus L. Caesar
3 firmus est et rectus. Ser. Sulpici morte magnum praesidium amisimus; reliqui partim inertes, partim improbi; non nulli invident eorum laudi quos in re p. probari vident; populi vero Romani totiusque Italiae mira consensio est. Haec erant fere quae tibi nota esse vellem; nunc autem opto ut ab istis Orientis partibus virtutis tuae lumen eluceat. Vale.

VI *Scr. Romae inter ex. m. Mart. et vii Id. Apr. a. 711 (43).*

CICERO CASSIO S.

1 Qui status rerum fuerit tum cum has litteras dedi scire poteris ex C. Titio Strabone, viro bono et optime de re p. sentiente; nam quid dicam 'cupidissimo tui,' qui domo et fortunis relictis ad te potissimum profectus sit? Itaque

5 reliquum *cod. Dresd.* 3 *Lamb.* 8 Cornelii *HD genetivus est forma solita, cf. C. I. L.* xi. *p.* 126 *et Martial.* iii. 4. 4: Cornelium *M* 10 compararat *DN Mendelssohn*: -parat *MH*: -parabat *Ernesti*

eum tibi ne commendo quidem; adventus ipsius ad te satis
eum commendabit. Tu velim sic existimes tibique per- 2
suadeas, omne perfugium bonorum in te et Bruto esse positum, si, quod nolim, adversi quid evenerit. Res, cum haec scribebam, erat in extremum adducta discrimen; Brutus enim Mutinae vix iam sustinebat. Qui si conservatus erit, vicimus; sin, quod di omen avertant! omnis omnium cursus est ad vos. Proinde fac animum tantum habeas tantumque apparatum quanto opus est ad universam rem p. reciperandam. Vale.

VII *Scr. Romae circ. Non. Mart. a. 711 (43).*

CICERO CASSIO S.

Quanto studio dignitatem tuam et in senatu et ad populum 1
defenderim ex tuis te malo quam ex me cognoscere; quae mea sententia in senatu facile valuisset, nisi Pansa vehementer obstitisset. Ea sententia dicta productus sum in contionem a tr. pl. M. Servilio. Dixi de te quae potui tanta contentione quantum forum est, tanto clamore consensuque populi ut nihil umquam simile viderim. Id velim mihi ignoscas quod invita socru tua fecerim. Mulier timida verebatur ne Pansae animus offenderetur. In contione quidem Pansa dixit matrem quoque tuam et fratrem illam a me sententiam noluisse dici. Sed me haec non movebant, alia valebant: favebam et rei p., cui semper favi, et
dignitati ac gloriae tuae. Quod autem et in senatu pluribus 2
verbis disserui *et* dixi in contione, in eo velim fidem meam liberes. Promisi enim et prope confirmavi te non exspectasse nec exspectaturum decreta nostra sed te ipsum tuo more rem p. defensurum. Et quamquam nihildum audieramus nec ubi esses nec quas copias haberes, tamen sic

4 si *HD*: sin *M* 8 est] erit *Ernesti* 24 valebant *Krauss Wesenberg*: malebam *codd.* 26 et *add. vett.*

statuebam, omnis quae in istis partibus essent opes copiaeque tuas esse, per teque Asiam provinciam confidebam iam rei p. reciperatam. Tu fac in augenda gloria te ipsum vincas. Vale.

VIII *Scr. Romae v Id. Iun. aut paulo post a. 711 (43).*

CICERO CASSIO S.

1 Scelus adfinis tui Lepidi summamque levitatem et inconstantiam ex actis, quae ad te mitti certo scio, cognosse te arbitror. Itaque nos confecto bello, ut arbitrabamur, renovatum bellum gerimus spemque omnem in D. Bruto et Planco habemus, si verum quaeris, in te et in M. Bruto non solum ad praesens perfugium, si, quod nolim, adversi quid acciderit, sed etiam ad confirmationem perpetuae libertatis.
2 Nos hic de Dolabella audiebamus quae vellemus, sed certos auctores non habebamus. Te quidem magnum hominem et praesenti iudicio et reliqui temporis exspectatione scito esse. Hoc tibi proposito fac ut ad summa contendas. Nihil est tantum quod non p. R. a te perfici atque obtineri posse iudicet. Vale.

IX *Scr. Romae inter xvi et iii K. Quint. a. 711 (43).*

CICERO CASSIO S.

1 Brevitas tuarum litterarum me quoque breviorem in scribendo facit et, vere ut dicam, non satis occurrit quid scribam: nostras enim res in actis perferri ad te certo scio, tuas autem ignoramus. Tamquam enim clausa sit Asia, sic nihil perfertur ad nos praeter rumores de oppresso Dolabella
2 satis illos quidem constantis, sed adhuc sine auctore. Nos confectum bellum quom putaremus, repente a Lepido tuo

3 ipsum uincas *HD*: ipsuincas *M*: ipse vincas *Ernesti* 11 *fort.* sed si M. *Gronovius Müller*: meo *codd. vulg.* 21 CASSIO *Indices MH*: ATTICO *codd.* 28 quom] quam *M*: cum *H*: cum iam *D*

in summam sollicitudinem sumus adducti. Itaque tibi persuade maximam rei p. spem in te et in tuis copiis esse. Firmos omnino exercitus habemus, sed tamen ut omnia, ut spero, prospere procedant multum interest te venire. Exigua enim spes est rei p. (nam nullam non libet dicere), sed, quaecumque est, ea despondetur anno consulatus tui. Vale.

X *Scr. Romae circ. K. Quint. a. 711 (43).*

CICERO CASSIO S.

Lepidus, tuus adfinis, meus familiaris, pr. K. Quintilis 1
sententiis omnibus hostis a senatu iudicatus est ceterique qui una cum illo a re p. defecerunt; quibus tamen ad sanitatem redeundi ante K. Sept. potestas facta est. Fortis sane senatus, sed maxime spe subsidi tui. Bellum quidem, cum haec scribebam, sane magnum erat scelere et levitate Lepidi. Nos de Dolabella cotidie quae volumus audimus, sed adhuc sine capite, sine auctore, rumore nuntio. Quod 2
cum ita esset, tamen litteris tuis, quas Nonis Maiis ex castris datas acceperamus, ita persuasum erat civitati ut illum iam oppressum omnes arbitrarentur, te autem in Italiam venire cum exercitu ut, si haec ex sententia confecta essent, consilio atque auctoritate tua, sin quid forte titubatum, ut fit in bello, exercitu tuo niteremur. Quem quidem ego exercitum quibuscumque potuero rebus ornabo; cuius rei tum tempus erit cum quid opis rei p. laturus is exercitus sit aut quid iam tulerit notum esse coeperit; nam adhuc tantum conatus audiuntur optimi illi quidem et praeclarissimi, sed gesta res exspectatur, quam quidem aut iam esse aliquam aut appropinquare confido. Tua virtute, magnitudine animi nihil est nobilius. Itaque 3
optamus ut quam primum te in Italia videamus. Rem p.

29 virtute et magnitudine *vett.*

nos habere arbitrabimur, si vos habebimus. Praeclare viceramus, nisi spoliatum, inermem, fugientem Lepidus recepisset Antonium. Itaque numquam tanto odio civitati Antonius fuit quanto est Lepidus; ille enim ex turbulenta re p., hic ex pace et victoria bellum excitavit. Huic oppositos consules designatos habemus, in quibus est magna illa quidem spes sed anceps cura propter incertos exitus proe-
4 liorum. Persuade tibi igitur in te et in Bruto tuo esse omnia, vos exspectari, Brutum quidem iam iamque. Quod si, ut spero, victis hostibus nostris veneritis, tamen auctoritate vestra res p. exsurget et in aliquo statu tolerabili consistet; sunt enim permulta quibus erit medendum, etiam si res p. satis esse videbitur sceleribus hostium liberata. Vale.

XI *Scr. in castris Taricheis Non. Mart. a. 711 (43).*

C. CASSIVS PROCOS. S. D. M. CICERONI.

1 S. v. b. e. e. q. v. In Syriam me profectum esse scito ad L. Murcum et Q. Crispum imp. Viri fortes optimique cives, postea quam audierunt quae Romae gererentur, exercitus mihi tradiderunt ipsique mecum una fortissimo animo rem p. administrant. Item legionem quam Q. Caecilius Bassus habuit ad me venisse scito, quattuorque legiones quas A. Allienus ex Aegypto eduxit traditas ab eo mihi
2 esse scito. Nunc te cohortatione non puto indigere ut nos absentis remque p., quantum est in te, defendas. Scire te volo firma praesidia vobis senatuique non deesse, ut optima spe et maximo animo rem p. defendas. Reliqua tecum aget L. Carteius, familiaris meus. Vale. D. Nonis Martiis ex castris Taricheis.

24 in te *om. M* 25 non deesse *D vett.* : desse *M* : deesse *H*

XII *Scr. in castris in Syria Non. Mai. a. 711 (43).*

CASSIVS PROCOS. S. D. M. CICERONI SVO.

S. v. b. e. e. q. v. Legi tuas litteras, in quibus mirificum 1
tuum erga me amorem recognovi; videbaris enim non solum favere nobis, id quod et nostra et rei p. causa semper fecisti, sed etiam gravem curam suscepisse vehementerque esse de nobis sollicitus. Itaque quod te primum existimare putabam nos oppressa re p. quiescere non posse, deinde, cum suspicarere nos moliri, quod te sollicitum esse et de salute nostra et de rerum eventu putabam, simul ac legiones accepi quas A. Allienus eduxerat ex Aegypto, scripsi ad te tabellariosque compluris Romam misi; scripsi etiam ad senatum litteras, quas reddi vetui prius quam tibi recitatae essent, si forte mei obtemperare mihi voluerint. Quod si litterae perlatae non sunt, non dubito quin Dolabella, qui nefarie Trebonio occiso Asiam occupavit, tabellarios meos deprenderit litterasque interceperit.

Exercitus omnis qui in Syria fuerunt teneo. Habui 2
pollulum morae, dum promissa militibus persolvo; nunc iam sum expeditus. A te peto ut dignitatem meam commendatam tibi habeas, si me intellegis nullum neque periculum neque laborem patriae denegasse, si contra importunissimos latrones arma cepi te hortante et auctore, si non solum exercitus ad rem p. libertatemque defendendam comparavi sed etiam crudelissimis tyrannis eripui; quos si occupasset Dolabella, non solum adventu sed etiam opinione et exspectatione exercitus sui Antonium confirmasset.

Quas ob res milites tuere, si eos mirifice de re p. meritos 3
esse animadvertis, et effice ne quem paeniteat rem p. quam spem praedae et rapinarum sequi maluisse. Item Murci et Crispi imperatorum dignitatem, quantum est in te, tuere.

14 voluerunt *Lamb. Wesenberg* 19 pollulum *M*, *cf. Cato R. R.* 10. 2; 21. 3; *Varro L. L.* v. 167: pollutum *HD*

Nam Bassus misere noluit mihi legionem tradere. Quod
nisi milites invito eo legatos ad me misissent, clausam
Apameam tenuisset, quoad vi esset expugnata. Haec a te
peto non solum rei p., quae tibi semper fuit carissima,
sed etiam amicitiae nostrae nomine, quam confido apud te
4 plurimum posse. Crede mihi hunc exercitum quem habeo
senatus atque optimi cuiusque esse maximeque tuum, de
cuius voluntate adsidue audiendo mirifice te diligit carum-
que habet. Qui si intellexerit commoda sua curae tibi esse,
debere etiam se tibi omnia putabit.

5 Litteris scriptis audii Dolabellam in Ciliciam venisse cum suis copiis. Proficiscar in Ciliciam. Quid egerim celeriter ut scias dabo operam; ac velim, ut meremur de re p., sic felices simus. Fac valeas meque ames. Nonis Maiis ex castris.

XIII *Scr. in Cypro Crommyuacride Id. Iun. a. 711 (43).*

C. CASSIVS Q. S. D. M. CICERONI.

1 S. v. b. e. v. Cum rei p. vel salute vel victoria gaudemus tum instauratione tuarum laudum, quod maximus consularis maximum consulem te ipse vicisti, et laetamur et mirari satis non possumus. Fatale nescio quid tuae virtuti datum, id quod saepe iam experti sumus. Est enim tua toga omnium armis felicior; quae nunc quoque nobis paene victam rem p. ex manibus hostium eripuit ac reddidit. Nunc ergo vivemus liberi, nunc te, omnium maxime civis et mihi carissime, id quod maximis rei p. tenebris comperisti, nunc te habebimus testem nostri et in te et in coniunctissimam tibi rem p. amoris et, quae saepe pollicitus es te et taciturum dum serviremus, et dicturum de me tum cum mihi profutura essent, nunc illa non ego quidem dici tanto opere

11 audii *vett.* : audi *MH* : audivi *D* 17 C.] L. *Schütz Wesenberg*; *sed hic fuit C. Cassius Parmensis*

desiderabo quam sentiri a te ipso. Neque enim omnium iudicio malim me a te commendari quam ipse tuo iudicio digne ac mereor commendatus esse, ut haec novissima nostra facta non subita nec convenientia sed similia illis cogitationibus quarum tu testis es fuisse iudices meque ad optimam spem patriae non minimum tibi ipsi producendum putes. Sunt tibi, M. Tulli, liberi propinquique digni quidem 2
te et merito tibi carissimi; esse etiam debent in re p. proxime hos cari, qui studiorum tuorum sunt aemuli, quorum esse cupio tibi copiam; sed tamen non maxima me turba puto excludi, quo minus tibi vacet me excipere et ad omnia quae velis et probes producere. Animum tibi nostrum fortasse probavimus, ingenium diutina servitus certe, qualecumque est, minus tamen quam erat passa est videri.

Nos ex ora maritima Asiae provinciae et ex insulis quas 3
potuimus navis deduximus, dilectum remigum magna contumacia civitatium tamen satis celeriter habuimus, secuti sumus classem Dolabellae cui L. Figulus praeerat; qui spem saepe transitionis praebendo neque umquam non decedendo novissime Corycum se contulit et clauso portu se tenere coepit. Nos illa relicta, quod et in castra pervenire satius esse putabamus et sequebatur classis altera, quam anno priore in Bithynia Tillius Cimber compararat, Turullius quaestor praeerat, Cyprum petivimus. Ibi quae cognovimus scribere ad vos quam celerrime voluimus. Dolabellam ut Tarsenses, pessimi socii, ita Laudiceni multo 4
amentiores ultro arcessierunt: ex quibus utrisque civitatibus Graecorum militum numero speciem exercitus effecit. Castra habet ante oppidum Laudiceam posita et partem muri

4 nec inconvenientia *Crat.* 6 non minimam tibi ipsi, prod. *Boot* 16 in magna *coni. Wesenberg, sed cf. Verr.* ii. 189 18 L. Figulus *Schütz et edd. recc. coll. Appian B. C.* iv. 60: lucilius *codd.* 20 recedendo *Gronovius* 21 *fort.* in Cassi castra 23 quam *HD*: qui *M* quoi—anno . . . compararat—Turullius *Lehmann*: quam anno . . . compararat, cui Turullius *vett. Wesenberg* 26 Laudiceni *cf. adn. ad* iii. 5. 3

demolitus est et castra oppido coniunxit. Cassius noster cum decem legionibus et cohortibus xx auxiliariis et quattuor milium equitatu a milibus passuum xx castra habet posita Πάλτῳ et existimat se sine proelio posse vincere; nam iam ternis tetrachmis triticum apud Dolabellam est. Nisi quid navibus Laudicenorum supportarit, cito fame pereat necesse est; ne supportare possit et Cassi classis bene magna cui praeest Sextilius Rufus et tres quas nos adduximus, ego, Turullius, Patiscus, facile praestabunt. Te volo bene sperare et rem p., ut vos istic expedistis, ita pro nostra parte celeriter nobis expediri posse confidere. Vale. D. Idib. Iun. Cypro a Crommyuacride.

XIV *Scr. Pergae iiii K. Iun. a. 711 (43).*

LENTVLVS CICERONI SVO S. P. D.

1 Cum Brutum nostrum convenissem eumque tardius in Asiam venturum animadverterem, in Asiam redii ut reliquias mei laboris conligerem et pecuniam quam primum Romam mitterem. Interim cognovi in Lycia esse classem Dolabellae ampliusque centum navis onerarias in quas exercitus eius imponi posset, idque Dolabellam ea mente comparasse ut, si Syriae spes eum frustrata esset, conscenderet in navis et Italiam peteret seque cum Antoniis et reliquis latronibus coniungeret. Cuius rei tanto in timore fui, ut omnibus rebus relictis cum paucioribus et minoribus
2 navibus ad illas ire conatus sim. Quae res, si a Rhodiis non essem interpellatus, fortasse tota sublata esset; tamen magna ex parte profligata est, quoniam quidem classis dissipata est adventus nostri timore, milites ducesque effugerunt, onerariae omnes ad unam a nobis sunt exceptae. Certe quod maxime timui videor esse consecutus, ut non possit

4 Παλτοῖ *Man.* 5 tetrachmis *M*: tetrachinis *D*: tetradrachmis *vett.* 11 a nobis *Lamb.* 12 a Crommyuacride *Baiter*: a Crommyoacride *Wesenberg*: acromamyacride *codd.*

Dolabella in Italiam pervenire nec suis sociis firmatis durius vobis efficere negotium.

Rhodii nos et rem p. quam valde desperaverint ex litteris 3
quas publice misi cognosces. Et quidem multo parcius scripsi quam re vera furere eos inveni. Quod vero aliquid de iis scripsi, mirari noli; mira est eorum amentia. † Nec me meae ullae privatim iniuriae umquam; malus animus eorum in nostra salute, cupiditas partium aliarum, perseverantia in contemptione optimi cuiusque ferenda mihi non fuit. Nec tamen omnis perditos esse puto; sed idem illi, qui tum fugientem patrem meum, qui L. Lentulum, qui Pompeium, qui ceteros viros clarissimos non receperunt, idem tamquam aliquo fato et nunc aut magistratum gerunt aut eos qui sunt in magistratu in sua habent potestate; itaque eadem superbia in pravitate utuntur; quorum improbitatem aliquando retundi et non pati impunitate augeri non solum utile est rei p. nostrae sed etiam necessarium.

De nostra dignitate velim tibi ut semper curae sit et, 4
quocumque tempore occasionem habueris, et in senatu et ceteris rebus laudi nostrae suffragere. Quoniam consulibus decreta est Asia et permissum est iis ut, dum ipsi venirent, darent negotium qui Asiam optineant, rogo te petas ab iis ut hanc dignitatem potissimum nobis tribuant et mihi dent negotium ut Asiam obtineam, dum ipsorum alter uter venit; nam quod hoc properent in magistratu venire aut exercitum mittere causam non habent. Dolabella enim in Syria est et, ut tu divina tua mente prospexisti et praedicasti, dum isti veniunt, Cassius eum opprimet; exclusus enim ab Antiochia Dolabella et in oppugnando male acceptus nulla alia confisus urbe Laudiceam, quae est in Syria,

3 desperaverint *codd.*: spreverint *Kleyn*: despexerint (*per* desperint) *Müller* 5-6 quam . . . scripsi *HD*: *om. M* 7 me meae *MH*: memet *D*: meae *Vict.*: in me *duo libri Manuti*: moverunt me meae (*marg. M manu rec.*) 8 nostram salutem *vett. Wesenberg* 24 venerit *Ernesti*: veniat *Wesenberg* 25 huc *vett.*

ad mare se contulit. Ibi spero celeriter eum poenas daturum; nam neque quo refugiat habet neque diutius ibi poterit tantum exercitum Cassi sustinere. Spero etiam 5 confectum esse iam et oppressum Dolabellam. Qua re non puto Pansam et Hirtium in consulatu properaturos in provincias exire sed Romae acturos consulatum. Itaque si ab iis petieris ut interea nobis procurationem Asiae dent, spero te posse impetrare. Praeterea mihi promiserunt Pansa et Hirtius coram et absenti mihi scripserunt Verrioque nostro Pansa adfirmavit se daturum operam ne in suo consulatu mihi succedatur. Ego porro non medius fidius cupiditate provinciae produci longius spatium mihi volo; nam mihi fuit ista provincia plena laboris, periculi, detrimenti; quae ego ne frustra subierim nive, prius quam reliquias meae diligentiae consequar, decedere cogar valde laboro. Nam si potuissem quam exegeram pecuniam universam mittere, postularem ut mihi succederetur; nunc, quod Cassio dedi, quod Treboni morte amisimus, quod etiam crudelitate Dolabellae aut perfidia eorum, qui fidem mihi reique publicae non praestiterunt, id consequi et reficere volo; quod aliter non potest fieri, nisi spatium habuero. Id ut per te consequar velim, ut solet, tibi curae 6 sit. Ego me de re p. puto esse meritum, ut non provinciae istius beneficium exspectare debeam sed tantum quantum Cassius et Bruti non solum illius facti periculique societate sed etiam huius temporis studio et virtute. Primus enim ego leges Antonias fregi, primus equitatum Dolabellae ad rem p. traduxi Cassioque tradidi, primus dilectus habui pro salute omnium contra coniurationem sceleratissimam, solus Cassio et rei p. Syriam exercitusque qui ibi erant coniunxi; nam nisi ego tantam pecuniam tantaque praesidia et tam

4 Dolabellam *del. Lamb.* 6 peracturos *HD* 14 nive *M. cf. Munro ad Lucr.* ii. 734 : neve *HD* 21 nisi si *Ernesti Köhler, sed cf. Sall. Hist.* i. 41. 17, 24

celeriter Cassio dedissem, ne ausus quidem esset ire in Syriam et nunc non minora pericula rei p. a Dolabella instarent quam ab Antonio. Atque haec omnia is feci qui 7
sodalis et familiarissimus Dolabellae eram, coniunctissimus sanguine Antoniis, provinciam quoque illorum beneficio habebam, sed '*πατρίδα ἐμὴν μᾶλλον φιλῶν*' omnibus meis bellum primus indixi. Haec etsi adhuc non magno opere mihi tulisse fructum animadverto, tamen non despero nec defetigabor permanere non solum in studio libertatis sed etiam in labore et periculis. At tamen, si etiam aliqua gloria iusta et merita provocabimur senatus et optimi cuiusque officiis, maiore cum auctoritate apud ceteros erimus et eo plus prodesse rei p. poterimus.

Filium tuum, ad Brutum cum veni, videre non potui, ideo 8
quod iam in hiberna cum equitibus erat profectus, sed medius fidius ea esse eum opinione et tua et ipsius et in primis mea causa gaudeo; fratris enim loco mihi est qui ex te natus teque dignus est. Vale. D. IIII K. Iun. Pergae.

XV *Scr. Pergae §§ 1-6 iiii K., § 7 iiii Non. Iun. a. 711 (43).*

P. LENTVLVS P. F. PROQ. PROPR. S. D. COSS. PR. TR. PL. SENATVI POPVLO PLEBIQVE ROMANAE.

S. v. l. v. v. b. e. v. Scelere Dolabellae oppressa Asia in 1
proximam provinciam Macedoniam praesidiaque rei p. quae M. Brutus, v. c., tenebat me contuli et id egi ut, per quos celerrime possent, Asia provincia vectigaliaque in vestram potestatem redigerentur. Quod cum pertimuisset Dolabella vastata provincia, correptis vectigalibus, praecipue civibus Romanis omnibus crudelissime denudatis ac diven-

10 Attamen *HD*: adtamen *M*: Ac tamen *Wesenberg* 18 Pergae *M*: -as *HD*: -a *Orelli* 23 l. v.] l. q. v. *Lamb.* b. e. v. *MH*: b. e. e. q. v. *D* 28 et vastata (*vel* vastataque) . . . celerius *Man. Madvig* 29 divenditis] divexatis *Lamb.*

ditis celeriusque Asia excessisset quam eo praesidium adduci potuisset, diutius morari aut exspectare praesidium non necesse habui et quam primum ad meum officium revertendum mihi esse existimavi, ut et reliqua vectigalia exigerem et quam deposui pecuniam conligerem, quicquid ex ea correptum esset aut quorum id culpa accidisset cognoscerem quam primum et vos de omni re facerem certiores.

2 Interim cum per insulas in Asiam naviganti mihi nuntiatum esset classem Dolabellae in Lycia esse Rhodiosque navis compluris instructas et paratas in aqua habere, cum iis navibus, quas aut mecum adduxeram aut comparaverat Patiscus proq., homo mihi cum familiaritate tum etiam sensibus in re p. coniunctissimus, Rhodum deverti confisus auctoritate vestra senatusque consulto quo hostem Dolabellam iudicaratis, foedere quoque quod cum iis M. Marcello, Ser. Sulpicio *coss.* renovatum erat, quo iuraverant Rhodii eosdem hostis se habituros quos senatus populusque R. Quae res nos vehementer fefellit; tantum enim afuit ut illorum praesidio nostram firmaremus classem, ut etiam a Rhodiis urbe, portu, statione quae extra urbem est, commeatu, aqua denique prohiberentur nostri milites, nos vix ipsi singulis cum navigiolis reciperemur. Quam indignitatem deminutionemque †maiestatis non solum iuris nostri sed etiam imperi populique Romani idcirco tulimus, quod interceptis litteris cognoramus Dolabellam, si desperasset de Syria Aegyptoque, quod necesse erat fieri, in navis cum omnibus suis latronibus atque omni pecunia conscendere esse paratum Italiamque petere; idcirco etiam navis onerarias, quarum minor nulla erat duum milium amphorum,

3 contractas in Lycia a classe eius obsideri. Huius rei timore, p. c., percitus iniurias perpeti et cum contumelia

5 quicquid] quidque *Wesenberg* 16 coss. *add. vett.* 23 deminutionemque non s. i. n. s. e. maiestatis imperique populi R. *Ernesti. Textum retinet Orelli sed* populi[que] *scribit*

etiam nostra omnia prius experiri malui. Itaque ad illorum voluntatem introductus in urbem et in senatum eorum quam diligentissime potui causam rei p. egi periculumque omne quod instaret si ille latro cum suis omnibus navis conscendisset exposui. Rhodios autem tanta in pravitate animadverti ut omnis firmiores putarent quam bonos, ut hanc concordiam et conspirationem omnium ordinum ad defendendam libertatem propense non crederent esse factam, ut patientiam senatus et optimi cuiusque manere etiam nunc confiderent nec potuisse audere quemquam Dolabellam hostem iudicare, ut denique omnia quae improbi fingebant magis vera existimarent quam quae vere facta erant et a nobis docebantur.

Qua mente etiam ante nostrum adventum post Treboni 4
indignissimam caedem ceteraque tot tamque nefaria facinora binae profectae erant ad Dolabellam legationes eorum, et quidem novo exemplo, contra leges ipsorum, prohibentibus iis qui tum magistratus gerebant. †Haec sive timore, ut dictitant, de agris quos in continenti habent, sive furore sive patientia paucorum, qui et antea pari contumelia viros clarissimos adfecerant et nunc maximos magistratus gerentes nullo exemplo neque nostra ex parte neque nostro praesentium neque imminenti Italiae urbique nostrae periculo, si ille parricida cum suis latronibus navibus ex Asia Syriaque expulsus Italiam petisset, mederi, cum facile possent, noluerunt†.

Non nullis etiam ipsi magistratus veniebant in suspicio- 5
nem detinuisse nos et demorati esse, dum classis Dolabellae

18 Haec . . . noluerunt] *locus nondum sanatus*: *fort. si* provocati (*cum Wesenberg*) *post* parte (l. 22) *addideris, locum quodam modo levabis, vocabulo* haec *sine regimine propter sententiae velocitatem relicto* Haec] hac (*sc.* mente) *Lehmann*: Hic *Orelli*: ac *Madvig* 20 patientia] impotentia *vett. Madvig*: potentia *Egnatius Mendelssohn* 21 gerentes] gerunt *Madvig* 22 nostra ex parte] nos accipere portu *Madvig*: nostra ex parte ⟨neque ipsorum in potestate habent⟩ (*vel simile*) *Lehmann coll.* 14. 3 26 voluerunt *Crat. et edd.*

certior fieret de adventu nostro. Quam suspicionem consecutae res aliquot auxerunt, maxime quod subito ex Lycia Sex. Marius et C. Titius, legati Dolabellae, a classe discesserunt navique longa profugerunt onerariis relictis, in quibus conligendis non minimum temporis laborisque consumpserant. Itaque cum ab Rhodo cum iis quas habueramus navibus in Lyciam venissemus, navis onerarias recepimus dominisque restituimus idemque, quod maxime verebamur, ne posset Dolabella cum suis latronibus in Italiam venire, timere desiimus; classem fugientem persecuti sumus usque Sidam, quae extrema regio est provinciae meae.

6 Ibi cognovi partem navium Dolabellae diffugisse, reliquas Syriam Cyprumque petisse. Quibus disiectis, cum scirem C. Cassi, singularis civis et ducis, classem maximam fore praesto in Syria, ad meum officium reverti daboque operam ut meum studium, diligentiam vobis, p. c., reique p. praestem pecuniamque quam maximam potero et quam celerrime cogam omnibusque rationibus ad vos mittam. Si percurrero provinciam et cognovero qui nobis et rei p. fidem praestiterunt in conservanda pecunia a me deposita quique scelere ultro deferentes pecuniam publicam hoc munere societatem facinorum cum Dolabella inierunt, faciam vos certiores. De quibus, si vobis videbitur, si, ut meriti sunt, graviter constitueritis nosque vestra auctoritate firmaveritis, facilius et reliqua exigere vectigalia et exacta servare poterimus. Interea quo commodius vectigalia tueri provinciamque ab iniuria defendere possim, praesidium voluntarium necessariumque comparavi.

7 His litteris scriptis milites circiter xxx, quos Dolabella ex Asia conscripserat, ex Syria fugientes in Pamphyliam venerunt. Hi nuntiaverunt Dolabellam Antiocheam quae

16 studium et dil. *HD*: *om.* et *M* 18 omnibusque rat. *cf.* viii. 11. 1: omn. cum rat. *vett.* 20, 22 praestiterint . . . inierint *Wesenberg* 21 scelere] scelerate *Lamb.*

in Syria est venisse, non receptum conatum esse aliquotiens vi introire; repulsum semper esse cum magno suo detrimento itaque DC circiter amissis, aegris relictis noctu Antiochea profugisse Laudiceam versus; ea nocte omnis fere Asiaticos milites ab eo discessisse; ex his ad octingentos Antiocheam redisse et se iis tradidisse qui a Cassio relicti urbi illi praeerant, ceteros per Amanum in Ciliciam descendisse, quo ex numero se quoque esse dicebant; Cassium autem cum suis omnibus copiis nuntiatum esse quadridui iter Laudicea afuisse tum cum Dolabella eo tenderet. Quam ob rem opinione celerius confido sceleratissimum latronem poenas daturum. IIII N. Iun. Pergae.

XVI *Scr. Athenis viii K. Iun. a. 710 (44).*

TREBONIVS CICERONI S.

S. v. b. Athenas veni a. d. XI K. Iun. atque ibi, quod maxime optabam, vidi filium tuum deditum optimis studiis summaque modestiae fama. Qua ex re quantam voluptatem ceperim scire potes etiam me tacente; non enim nescis quanti te faciam et quam pro nostro veterrimo verissimoque amore omnibus tuis etiam minimis commodis, non modo tanto bono gaudeam. Noli putare, mi Cicero, me hoc auribus tuis dare; nihil adulescente tuo atque adeo nostro (nihil enim mihi a te potest esse seiunctum) aut amabilius omnibus iis qui Athenis sunt est aut studiosius earum artium quas tu maxime amas, hoc est optimarum. Itaque tibi, quod vere facere possum, libenter quoque gratulor nec minus etiam nobis quod eum, quem necesse erat diligere qualiscumque esset, talem habemus ut libenter quoque diligamus. 1

Qui cum mihi in sermone iniecisset se velle Asiam visere, non modo invitatus sed etiam rogatus est a me ut id potis- 2

3 DC] *HD*: C *M* 10 a Laud. *Crat.* 12 Pergae *cf.* 14 *fin.*

simum nobis obtinentibus provinciam faceret; cui nos et caritate et amore tuum officium praestaturos non debes dubitare. Illud quoque erit nobis curae ut Cratippus una cum eo sit, ne putes in Asia feriatum illum ab iis studiis in quae tua cohortatione incitatur futurum; nam illum paratum, ut video, et ingressum pleno gradu cohortari non intermittemus, quo in dies longius discendo exercendoque se procedat.

3 Vos quid ageretis in re p., cum has litteras dabam, non sciebam; audiebam quaedam turbulenta, quae scilicet cupio esse falsa ut aliquando otiosa libertate fruamur; quod vel minime mihi adhuc contigit. Ego tamen nactus in navigatione nostra pusillum laxamenti concinnavi tibi munusculum ex instituto meo et dictum cum magno nostro honore a te dictum conclusi et tibi infra subscripsi. In quibus versiculis si tibi quibusdam verbis εὐθυρρημονέστερος videbor, turpitudo personae eius in quam liberius invehimur nos vindicabit. Ignosces etiam iracundiae nostrae, quae iusta est in eius modi et homines et civis. Deinde qui magis hoc Lucilio licuerit adsumere libertatis quam nobis? cum etiam si odio pari fuerit in eos quos laesit, tamen certe non magis dignos habuerit in quos tanta libertate verborum
4 incurreret. Tu sicut mihi pollicitus es, adiunges me quam primum ad tuos sermones; namque illud non dubito quin, si quid de interitu Caesaris scribas, non patiaris me minimam partem et rei et amoris tui ferre. Vale et matrem meosque tibi commendatos habe. D. VIII K. Iun. Athenis.

XVII *Scr. Romae circ. med. m. Sept. a. 708 (46).*

CICERO S. D. CORNIFICIO CONLEGAE.

1 Grata mihi vehementer est memoria nostri tua quam significasti litteris; quam ut conserves, non quo de tua constantia dubitem sed quia mos est ita rogandi, rogo.

21 pari *Lamb.* : par *codd.*

Ex Syria nobis tumultuosiora quaedam nuntiata sunt, quae quia tibi sunt propiora quam nobis, tua me causa magis movent quam mea. Romae summum otium est, sed ita ut malis salubre aliquod et honestum negotium; quod spero fore. Video id curae esse Caesari.

2 Me scito, dum tu absis, quasi occasionem quandam et licentiam nactum scribere audacius, et cetera quidem fortasse quae etiam tu concederes, sed proxime scripsi de optimo genere dicendi, in quo saepe suspicatus sum te a iudicio nostro sic scilicet ut doctum hominem ab non indocto paulum dissidere. Huic tu libro maxime velim ex animo, si minus, gratiae causa suffragere. Dicam tuis ut eum, si velint, describant ad teque mittant; puto enim, etiam si rem minus probabis, tamen in ista solitudine, quicquid a me profectum sit, iucundum tibi fore.

3 Quod mihi existimationem tuam dignitatemque commendas, facis tu quidem omnium more, sed velim sic existimes, me cum amori quem inter nos mutuum esse intellegam plurimum tribuam, tum de summo ingenio et de studiis tuis optimis et de spe amplissimae dignitatis ita iudicare ut neminem tibi anteponam, comparem paucos.

XVIII *Scr. Romae vel ex. m. Sept. vel in. Oct. a. 708 (46).*

CICERO S. D. CORNIFICIO CONLEGAE.

1 Quod extremum fuit in ea epistula quam a te proxime accepi, ad id primum respondebo; animum adverti enim hoc vos magnos oratores facere non numquam. Epistulas requiris meas; ego autem numquam, cum mihi denuntiatum esset a tuis ire aliquem, non dedi.

Quod mihi videor ex tuis litteris intellegere te nihil com-

6 abes *Lamb.* 14 probaris *Ernesti* 15 sit] est *coni. Wesenberg* 18 intellego *cod. Dresd.* 3 *Wesenberg* 19 tribuere *Lamb.* 29 est *coni. Wesenberg*

missurum esse temere nec ante quam scisses quo iste nescio qui Caecilius Bassus erumperet quicquam certi constituturum, id ego et speraram prudentia tua fretus et ut confiderem fecerunt tuae gratissimae mihi litterae, idque ut facias quam saepissime, ut et quid tu agas et quid agatur scire possim et etiam quid acturus sis, valde te rogo. Etsi periniquo patiebar animo te a me digredi, tamen eo tempore me consolabar, quod et in summum otium te ire arbitrabar et ab impendentibus magnis negotiis dis-
2 cedere. Utrumque contra accidit; istic enim bellum est exortum, hic pax consecuta, sed tamen eius modi pax in qua, si adesses, multa te non delectarent, ea tamen quae ne ipsum Caesarem quidem delectant. Bellorum enim civilium ii semper exitus sunt, ut non ea solum fiant quae velit victor, sed etiam ut iis mos gerendus sit quibus adiutoribus sit parta victoria. Equidem sic iam obdurui ut ludis Caesaris nostri animo aequissimo viderem T. Plancum, audirem Laberi et Publili poemata.

Nihil mihi tam desse scito quam quicum haec familiariter docteque rideam. Is tu eris, si quam primum veneris; quod ut facias, non mea solum sed etiam tua interesse arbitror.

XIX *Scr. Romae m. Dec. a. 708 (46).*

CICERO CORNIFICIO S.

1 Libentissime legi tuas litteras; in quibus iucundissimum mihi fuit, quod cognovi meas tibi redditas esse; non enim dubitabam quin eas libenter lecturus esses, verebar ut redderentur.

Bellum quod est in Syria Syriamque provinciam tibi tributam esse a Caesare ex tuis litteris cognovi. Eam rem

18 Publili *Sillig et Wölfflin*: Publii *codd.* 30 tributam] *hic incipit Fragmentum Heilbronnense L*, Eam *Lamb.*: eandem *HDL*: eadem *M*: eam quidem *Ernesti*

tibi volo bene et feliciter evenire; quod ita fore confido
fretus et industria et prudentia tua. Sed de Parthici belli 2
suspicione quod scribis, sane me commovit. Quid enim
copiarum haberes cum ipse coniectura consequi poteram
tum ex tuis litteris cognovi. Itaque opto ne se illa gens
moveat hoc tempore, dum ad te legiones eae perducantur
quas audio duci. Quod si paris copias ad confligendum
non habebis, non te fugiet uti consilio M. Bibuli, qui se
oppido munitissimo et copiosissimo tam diu tenuit quam
diu in provincia Parthi fuerunt. Sed haec melius ex re et 3
ex tempore constitues; mihi quidem usque curae erit quid
agas, dum quid egeris sciero. Litteras ad te numquam
habui cui darem, quin dederim; a te ut idem facias
peto, in primisque ut ita ad tuos scribas, ut me tuum
sciant esse.

XX *Scr. Romae iv Non. Sept. a. 710 (44).*

CICERO CORNIFICIO.

Gratae mihi tuae litterae, nisi quod Sinuessanum deversoriolum contempsisti. Quam quidem contumeliam villa pusilla iniquo animo feret, nisi in Cumano et Pompeiano reddideris πάντα περὶ πάντων. Sic igitur facies meque amabis et scripto aliquo lacesses; ego enim respondere facilius possum quam provocare. Quod si, †ut es, cessabis, lacessam, nec tua ignavia etiam *mihi* inertiam adferet. Plura otiosus; haec cum essem in senatu exaravi.

3 Quid enim *HD*: *om. M*: quantum *L* 10 haec tu melius *Wesenberg* 16 *De tempore scribendi cf. Gauter Philol.* lii. (1894) *p.* 141 23 ut es *MHL*, *vix defendi potest ex Att.* xiii. 10 *fin.* '*ut erat*': ut es delicatus *D*: ut es cessator *Koch*: diutius (*vel* ut soles) *coni. Müller* 24 mihi *add. Lamb. Müller*

XXI *Scr. Romae mense incerto a. 710 (44).*

CICERO CORNIFICIO.

C. Anicius, familiaris meus, vir omnibus rebus ornatus, negotiorum suorum causa legatus est in Africam legatione libera. Eum velim rebus omnibus adiuves operamque des ut quam commodissime sua negotia conficiat, in primisque, quod ei carissimum est, dignitatem eius tibi commendo idque a te peto, quod ipse in provincia facere sum solitus non rogatus, ut omnibus senatoribus lictores darem; quod idem acceperam et id cognoveram a summis viris factitatum. Hoc igitur, mi Cornifici, facies ceterisque rebus omnibus eius dignitati reique, si me amas, consules. Erit id mihi gratissimum. Da operam ut valeas.

XXII *Scr. Romae post xiii K. Oct. a. 710 (44).*

CICERO CORNIFICIO S.

1 Nos hic cum homine gladiatore omnium nequissimo, conlega nostro, Antonio, bellum gerimus, sed non pari condicione, contra arma verbis. At etiam de te contionatur, nec impune; nam sentiet quos lacessierit. Ego autem acta ad te omnia arbitror perscribi ab aliis; a me futura debes cognoscere; quorum quidem non est difficilis coniec-
2 tura. Oppressa omnia sunt, nec habent ducem boni, nostrique tyrannoctoni longe gentium absunt. Pansa et sentit bene et loquitur fortiter; Hirtius noster tardius convalescit. Quid futurum sit plane nescio; spes tamen una est aliquando p. R. maiorum similem fore. Ego certe rei p. non deero et, quicquid acciderit a quo mea culpa absit, animo forti feram; illud profecto, quoad potero, tuam famam et dignitatem tuebor.

14 *Ganter (l. c.) putat* §§ 1. 2 *unam esse epistulam circiter idem tempus ac* x. 1. 2 *scriptam, Sept. 710 (44)*: §§ 3, 4 *alteram esse epistulam ad finem eiusdem anni (44) pertinentem* 17 nostro *vett.*: vestro *codd.*: vostro *L*

XXII a *Scr. Romae a. 710 (44) paulo post xiii K. Ian.*

CICERO CORNIFICIO S.

A. d. XIII K. Ian. senatus frequens mihi est adsensus cum 3
de ceteris rebus magnis et necessariis tum de provinciis ab
iis qui obtinerent retinendis neque cuiquam tradendis, nisi
qui ex s. c. successisset. Hoc ego cum rei p. causa censui
tum me hercule in primis retinendae dignitatis tuae. Quam
ob rem te amoris nostri causa rogo, rei p. causa hortor ut
ne cui quicquam iuris in tua provincia esse patiare atque
ut omnia referas ad dignitatem, qua nihil esse potest prae-
stantius. Vere tecum agam, ut necessitudo nostra postulat. 4
In Sempronio, si meis litteris obtemperasses, maximam ab
omnibus laudem adeptus esses. Sed illud et praeteriit et
levius est, haec magna res est: Fac ut provinciam retineas
in potestate rei p. Plura scripsissem, nisi tui festinarent.
Itaque Chaerippo nostro me velim excuses.

XXIII *Scr. Romae paulo post vii Id. Oct. a. 710 (44).*

CICERO CORNIFICIO S.

Omnem condicionem imperi tui statumque provinciae 1
mihi demonstravit Tratorius. O multa intolerabilia locis
omnibus! Sed quo tua maior dignitas, eo quae tibi acci-
derunt minus ferenda; neque enim, quae tu propter
magnitudinem et animi *et* ingeni moderate fers, a te ea
non ulciscenda sunt, etiam si non sunt dolenda. Sed haec
posterius.

Rerum urbanarum acta tibi mitti certo scio. Quod ni 2
ita putarem, ipse perscriberem in primisque Caesaris Octa-
viani conatum; de quo multitudini fictum ab Antonio
crimen videtur, ut in pecuniam adulescentis impetum
faceret; prudentes autem et boni viri et credunt factum et

3 frequens *vulg.*: aut frequens *codd.*: haud infrequens *Baiter*: *fort.* haud frequens 21 dignitas est *Lamb.* 23 et *add. vett.* fers a te *HDL* (*sed L* fere): ferstea *M*: fers ea *Vict. vulg.*

probant. Quid quaeris? magna spes est in eo; nihil est quod non existimetur laudis et gloriae causa facturus. Antonius autem, noster familiaris, tanto se odio esse intellegit ut, cum interfectores suos domi comprenderit, rem proferre non audeat. A. d. VII Id. Oct. Brundisium erat profectus obviam legionibus Macedonicis quattuor, quas sibi conciliare pecunia cogitabat easque ad urbem adducere et in cervicibus nostris conlocare.

3 Habes formam rei p., si in castris potest esse res p.; in quo tuam vicem saepe doleo, quod nullam partem per aetatem sanae et salvae rei p. gustare potuisti. Atque antehac quidem sperare saltem licebat, nunc etiam id ereptum est. Quae enim est spes, cum in contione dicere ausus sit Antonius Cannutium apud eos locum sibi quaerere qui-
4 bus se salvo locus in civitate esse non posset? Equidem et haec et omnia quae homini accidere possunt sic fero ut philosophiae magnam habeam gratiam, quae me non modo ab sollicitudine abducit sed etiam contra omnis fortunae impetus armat, tibique idem censeo faciendum nec a quo culpa absit quicquam in malis numerandum. Sed haec tu melius.

Tratorium nostrum cum semper probassem, tum maxime in tuis rebus summam eius fidem, diligentiam prudentiamque cognovi. Da operam ut valeas; hoc mihi gratius facere nihil potes.

XXIV *Scr. Romae circ. IX K. Febr. a. 711 (43).*

CICERO CORNIFICIO S.

1 Ego nullum locum praetermitto (nec enim debeo) non modo laudandi tui sed ne ornandi quidem; sed mea studia erga te et officia malo tibi ex tuorum litteris quam ex meis

10 quo *Ernesti*: qua *codd.* 28 non modo ornandi tui sed ne laudandi quidem *Gronovius*

esse nota. Te tamen hortor ut omni cura in rem p. incum-
bas. Hoc est animi, hoc est ingeni tui, hoc eius spei
quam habere debes amplificandae dignitatis tuae. Sed hac 2
de re alias ad te pluribus. Cum enim haec scribebam, in
exspectatione erant omnia; nondum legati redierant, quos
senatus non ad pacem deprecandam sed ad denuntiandum
bellum miserat nisi legatorum nuntio paruisset. Ego
tamen, ut primum occasio data est, meo pristino more rem
p. defendi, me principem senatui populoque R. professus
sum nec, postea quam suscepi causam libertatis, minimum
tempus amisi tuendae salutis libertatisque communis. Sed
haec quoque te ex aliis malo.

T. Pinarium, familiarissimum meum, tanto tibi studio 3
commendo ut maiore non possim; cui cum propter omnis
virtutes tum etiam propter studia communia sum amicis-
simus. Is procurat rationes negotiaque Dionysi nostri,
quem et tu multum amas et ego omnium plurimum. Ea
tibi ego non debeo commendare, sed commendo tamen.
Facies igitur ut ex Pinari, gratissimi hominis, litteris tuum
et erga illum et erga Dionysium studium perspiciamus.

XXV *Scr. Romae xiv K. Apr. a. 711 (43).*

CICERO CORNIFICIO S.

Liberalibus litteras accepi tuas quas mihi Cornificius 1
altero vicesimo die, ut dicebat, reddidit. Eo die non
fuit senatus neque postero. Quinquatribus frequenti senatu
causam tuam egi non invita Minerva; etenim eo ipso die
senatus decrevit ut Minerva nostra, custos urbis, quam
turbo deiecerat, restitueretur. Pansa tuas litteras recitavit.
Magna senatus approbatio consecuta est cum summo gaudio
et offensione Minotauri, id est Calvisi et Tauri; factum de

2 hoc est animi *M*: *om. HD* 9 defendendi *Ernesti* 29 summo meo gaudio *Baiter Wesenberg Müller* gaudio] odio *Schütz*

te s. c. honorificum. Postulabatur ut etiam illi notarentur;
2 sed Pansa clementior. Ego, mi Cornifici, quo die primum in spem libertatis ingressus sum et cunctantibus ceteris a. d. XIII K. Ian. fundamenta ieci rei p., eo ipso die providi multum atque habui rationem dignitatis tuae; mihi enim est adsensus senatus de obtinendis provinciis. Nec vero postea destiti labefactare eum qui summa cum tua iniuria contumeliaque rei p. provinciam absens obtinebat. Itaque crebras vel potius cotidianas compellationes meas non tulit seque in urbem recepit invitus neque solum spe sed certa re iam et possessione deturbatus est meo iustissimo honestissimoque convicio. Te tuam dignitatem summa tua virtute tenuisse provinciaeque honoribus amplissimis adfectum vehementer gaudeo.

3 Quod te mihi de Sempronio purgas, accipio excusationem; fuit enim illud quoddam caecum tempus servitutis. Ego tuorum consiliorum auctor dignitatisque fautor iratus temporibus in Graeciam desperata libertate rapiebar, cum me etesiae quasi boni cives relinquentem rem p. prosequi noluerunt austerque adversus maximo flatu me ad tribulis tuos Regium rettulit, atque inde ventis remis in patriam omni festinatione properavi postridieque in summa reli-
4 quorum servitute liber unus fui. Sic sum in Antonium invectus ut ille non ferret omnemque suum vinulentum furorem in me unum effunderet meque tum elicere vellet ad caedis causam tum temptaret insidiis. Quem ego ructantem et nauseantem conieci in Caesaris Octaviani plagas. Puer enim egregius praesidium sibi primum et nobis, deinde summae rei p. comparavit. Qui nisi fuisset, Antoni reditus a Brundisio pestis patriae fuisset. Quae

16 caecum *HD*: graecum *M*: taetrum *Orelli*: *glossema* temp. serv. *Graeca verba* δούλιον ἦμαρ *Hom. Od.* xvii. 323 *expulisse putat Cobet* 17 dignitatisque *D Wesenberg*: -tatique *MH vulg.* 22 omni festinatione *del. Ruhnken*

deinceps acta sint scire te arbitror. Sed redeamus illuc, 5
unde devertimus. Accipio excusationem tuam de Sempronio; neque enim statuti quid in tanta perturbatione habere potuisti.

'Nunc híc dies aliam vítam defert, álios mores póstulat,'

ut ait Terentius. Quam ob rem, mi Quinte, conscende nobiscum et quidem ad puppim. Una navis est iam bonorum omnium, quam quidem nos damus operam ut rectam teneamus, utinam prospero cursu! Sed, quicumque venti erunt, ars nostra certe non aberit. Quid enim praestare aliud virtus potest? Tu fac ut magno animo sis et excelso cogitesque omnem dignitatem tuam cum re p. coniunctam esse debere.

XXV a *Scr. Romae circ. in. m. Mai. a. 711 (43).*

CICERO CORNIFICIO S.

P. Lucceium mihi meum commendas; quem quibuscum- 6
que rebus potero diligenter tuebor. Hirtium quidem et Pansam, conlegas nostros, homines in consulatu rei p. salutaris, alieno sane tempore amisimus, re publica Antoniano quidem latrocinio liberata sed nondum omnino explicata. Quam nos, si licebit, more nostro tuebimur, quamquam admodum sumus iam defetigati. Sed nulla lassitudo impedire officium et fidem debet. Verum haec hactenus. 7
Ab aliis te de me quam a me ipso malo cognoscere. De te audiebamus ea quae maxime vellemus. De Cn. Minucio, quem tu quibusdam litteris ad caelum laudibus extulisti, rumores duriores erant. Id quale sit omninoque quid istic agatur facias me velim certiorem.

5 adfert *codd. Terenti Andr.* 189 14 *Novam epistulam primus incepit Corradus*

XXVI *Scr. Romae vere a. 711 (43).*

CICERO CORNIFICIO S.

1 Q. Turius, qui in Africa negotiatus est, vir bonus et honestus, heredes fecit similis sui, Cn. Saturninum, Sex. Aufidium, C. Anneum, Q. Considium Gallum, L. Servilium Postumum, C. Rubellium. Ex eorum oratione intellexi gratiarum actione eos magis egere quam commendatione. Tanta enim liberalitate se tua usos praedicabant ut iis plus a te tributum intellegerem quam ego te auderem rogare.
2 Audebo tamen; scio enim quantum ponderis mea commendatio sit habitura. Qua re a te peto ut ad eam liberalitatem qua sine meis litteris usus es quam maximus his litteris cumulus accedat. Caput autem est meae commendationis ne patiare Erotem Turium, Q. Turi libertum, ut adhuc fecit, hereditatem Turianam avertere ceterisque omnibus rebus habeas eos a me commendatissimos. Magnam ex eorum splendore et observantia capies voluptatem. Quod ut velis te vehementer etiam atque etiam rogo.

XXVII *Scr. Romae vere a. 711 (43).*

CICERO CORNIFICIO S.

Sex. Aufidius et observantia qua me colit accedit ad proximos et splendore equiti Romano nemini cedit; est autem ita temperatis moderatisque moribus ut summa severitas summa cum humanitate iungatur. Cuius tibi negotia quae sunt in Africa ita commendo ut maiore studio magisve ex animo commendare non possim. Pergratum mihi feceris, si dederis operam ut is intellegat meas apud te litteras maximum pondus habuisse. Hoc te vehementer, mi Cornifici, rogo.

5 Anneium *vett.*

XXVIII *Scr. Romae paulo post xiii K. Apr. a. 711 (43).*

CICERO CORNIFICIO S.

Adsentior tibi eos quos scribis Lilybaeo minari istic 1 poenas dare debuisse; sed metuisti, ut ais, ne nimis liber in ulciscendo viderere. Metuisti igitur ne gravis civis, ne nimis fortis, ne nimis te dignus viderere. Quod societatem 2 rei p. conservandae tibi mecum a patre acceptam renovas gratum est; quae societas inter nos semper, mi Cornifici, manebit. Gratum etiam illud, quod mihi tuo nomine gratias agendas non putas; nec enim id inter nos facere debemus. Senatus saepius pro dignitate tua appellaretur, si absentibus consulibus umquam nisi ad rem novam cogeretur. Itaque nec de HS |XX| nec de HS DCC quicquam agi nunc per senatum potest. Tibi autem ex s. c. imperandum mutuumve sumendum censeo. In re p. quid agatur credo 3 te ex eorum litteris cognoscere, qui ad te acta debent perscribere. Ego sum spe bona; consilio, cura, labore non desum; omnibus inimicis rei publicae esse me acerrimum hostem prae me fero. Res neque nunc difficili loco mihi videtur esse et fuisset facillimo, si culpa a quibusdam afuisset.

XXIX *Scr. Romae vere a. 711 (43).*

CICERO CORNIFICIO SAL.

Non modo tibi cui nostra omnia notissima sunt, sed 1 neminem in populo R. arbitror esse cui sit ignota ea familiaritas quae mihi cum L. Lamia est. Etenim magno theatro spectata est tum, cum est ab A. Gabinio consule relegatus quod libere et fortiter salutem meam defendisset. Nec ex eo amor inter nos natus est sed, quod erat vetus et magnus, propterea nullum periculum pro me adire dubitavit.

16 mutuumve *Orelli*: -que *codd.* 22 *Alterum huius ep. exstat exemplum in MH post xiii. 77 (mh)*

Ad haec officia vel merita potius iucundissima consuetudo
accedit, ut nullo prorsus plus homine delecter. Non puto
te iam exspectare quibus eum tibi verbis commendem;
causa enim tanti amoris intellegis quae verba desideret.
2 Iis me omnibus usum putato. Tantum velim existimes,
si negotia Lamiae, procuratores, libertos, familiam quibus-
cumque rebus opus erit defenderis, gratius mihi futurum
quam si ea tua liberalitas pertinuisset ad rem familiarem
meam; nec dubito quin sine mea commendatione, quod
tuum est iudicium de hominibus, ipsius Lamiae causa
studiose omnia facturus sis. Quamquam erat nobis dictum
te existimare alicui s. c., quod contra dignitatem tuam
fieret, scribendo Lamiam adfuisse; qui omnino consulibus
illis numquam fuit ad scribendum; deinde omnia tum falsa
senatus consulta deferebantur. Nisi forte etiam illi Sem-
proniano s. c. me censes adfuisse qui ne Romae quidem
3 fui, ut tum de eo ad te scripsi re recenti. Sed haec hac-
tenus. Te, mi Cornifici, etiam atque etiam rogo ut omnia
Lamiae negotia mea putes esse curesque ut intellegat hanc
commendationem maximo sibi usui fuisse. Hoc mihi
gratius facere nihil potes. Cura ut valeas.

XXX *Scr. Romae paulo post v Id. Iun. a. 711 (43).*

CICERO CORNIFICIO S.

1 Itane? praeter litigatores nemo ad te meas litteras?
Multae istae quidem; tu enim perfecisti ut nemo sine
litteris meis tibi se commendatum putaret; sed quis umquam
tuorum mihi dixit esse cui darem, quin dederim? aut
quid mi iucundius quam, cum coram tecum loqui non
possim, aut scribere ad te aut tuas legere litteras? Illud
magis mihi solet esse molestum, tantis me impediri occupa-
tionibus, ut ad te scribendi meo arbitratu facultas nulla

3 commendem *mh*: -darim (-daverim *H*) *codd.*

detur. Non enim te epistulis sed voluminibus lacesserem; quibus quidem me a te provocari oportebat. Quamvis enim occupatus sis, oti tamen plus habes; aut, si ne tu quidem vacas, noli impudens esse nec mihi molestiam exhibere et a me litteras crebriores, cum tu mihi raro mittas, flagitare. 2 Nam cum antea distinebar maximis occupationibus, propterea quod omnibus curis *rem p.* mihi tuendam putabam, tum hoc tempore multo distineor vehementius. Ut enim gravius aegrotant ii qui, cum levati morbo videntur, in eum de integro inciderunt, sic vehementius nos laboramus, qui profligato bello ac paene sublato renovatum bellum gerere conamur. Sed haec hactenus.

3 Tu tibi, mi Cornifici, fac ut persuadeas non esse me tam imbecillo animo, ne dicam inhumano, ut a te vinci possim aut officiis aut amore. Non dubitabam equidem, verum tamen multo mihi notiorem amorem tuum effecit Chaerippus. O hominem semper illum quidem mihi aptum, nunc vero etiam suavem! Vultus me hercule tuos mihi expressit omnis, non solum animum ac verba pertulit. Itaque noli vereri ne tibi suscensuerim, quod eodem exemplo ad me quo ad ceteros. Requisivi equidem proprias ad me unum litteras, sed neque vehementer et amanter.

4 De sumptu, quem te in rem militarem facere et fecisse dicis, nihil sane possum tibi opitulari, propterea quod et orbus senătus consulibus amissis et incredibiles angustiae pecuniae publicae; quae conquiritur undique, ut optime meritis militibus promissa solvantur; quod quidem fieri sine tributo posse non arbitror.

5 De Attio Dionysio nihil puto esse, quoniam mihi nihil dixit Tratorius. De P. Lucceio nihil tibi concedo, quo studiosior tu sis quam ego sum; est enim nobis necessarius.

7 remp. *add. vett.* 9 viderentur *Man.* 12 eogamur *Man.* 22 litteras *HD*: ad litt. *M*: a te litt. *Crat.* 25 orbus est *Lamb.* 31 tu sis *HD*: iussis *M*: eius sis *vulg.*

Sed a magistris cum contenderem de proferendo die, probarunt mihi sese quo minus id facerent et compromisso et iure iurando impediri. Qua re veniendum arbitror Lucceio; quamquam, si meis litteris obtemperavit, cum tu haec leges, illum Romae esse oportebit.

6 Ceteris de rebus maximeque de pecunia, cum Pansae mortem ignorares, scripsisti quae per nos ab eo consequi te posse arbitrarere. Quae te non fefellissent, si viveret; nam te diligebat; post mortem autem eius quid fieri posset non
7 videbamus. De Venuleio, Latino, Horatio valde laudo; illud non nimium probo, quod scribis, quo illi animo aequiore ferrent, te tuis etiam legatis lictores ademisse (honore enim cum ignominia dignis non erant comparandi), eosque, ex s. c. si non decedunt, cogendos ut decedant existimo. Haec fere ad eas litteras, quas eodem exemplo binas accepi; de reliquo velim tibi persuadeas non esse mihi meam dignitatem tua cariorem.

13 enim] enim digni *Man.* : enim cum digni sint *Lehmann*

LIBER TERTIVS DECIMVS

AD C. MEMMIVM ET CETEROS

I *Scr. Athenis inter vii K. et prid. Non. Quint. a. 703 (51).*

M. CICERO S. D. C. MEMMIO.

Etsi non satis mihi constiterat cum aliquane animi mei 1 molestia an potius libenter te Athenis visurus essem, quod iniuria, quam accepisti, dolore me adficeret, sapientia tua, qua fers iniuriam, laetitia, tamen vidisse te mallem; nam quod est molestiae non sane multo levius est, cum te non video, quod esse potuit voluptatis certe, si vidissem te, plus fuisset. Itaque non dubitabo dare operam ut te videam, cum id satis commode facere potuero; interea quod per litteras et agi tecum et, ut arbitror, confici potest agam. Nunc te illud primum rogabo ne quid invitus mea causa 2 facias, sed id, quod mea intelleges multum, tua nullam in partem interesse, ita mihi des, si tibi ut id libenter facias ante persuaseris.

Cum Patrone Epicurio mihi omnia sunt, nisi quod in philosophia vehementer ab eo dissentio. Sed et initio Romae, cum te quoque et tuos omnis observabat, me coluit in primis et nuper, cum ea quae voluit de suis commodis et praemiis consecutus est, me habuit suorum defensorum

10 potuero *HD*: potero *M* 11 agam. Nunc a te *HD*: agam nunc ac te *M*: agam nunc. Ac te *Baiter*: agam. Ac te *Schütz* 16 omnia] omnia communia *Crat.* 20 me *HD*: meme *M*, *cf.* v. 9. 1 (*Vatinius*), *et fortasse* viii. 2. 1 (*Caelius*); *sed num hac forma usus sit Cicero in ep. accurate scripta dubito*

et amicorum fere principem et iam a Phaedro, qui nobis, cum pueri essemus, ante quam Philonem cognovimus, valde ut philosophus, postea tamen ut vir bonus et suavis et officiosus probabatur, traditus mihi commendatusque est.

3 Is igitur Patro cum ad me Romam litteras misisset, uti te sibi placarem peteremque ut nescio quid illud Epicuri parietinarum sibi concederes, nihil scripsi ad te ob eam rem, quod aedificationis tuae consilium commendatione mea nolebam impediri; idem, ut veni Athenas, cum idem ad te scriberem rogasset, ob eam causam impetravit, quod te abiecisse illam aedificationem constabat inter omnis

4 amicos tuos. Quod si ita est et si iam tua plane nihil interest, velim, si qua offensiuncula facta est animi tui perversitate aliquorum (novi enim gentem illam), des te ad lenitatem vel propter summam *tuam* humanitatem vel etiam honoris mei causa. Equidem, si quid ipse sentiam quaeris, nec cur ille tanto opere contendat video, nec cur tu repugnes, nisi tamen multo minus tibi concedi potest quam illi laborare sine causa. Quamquam Patronis et orationem et causam tibi cognitam esse certo scio; honorem, officium, testamentorum ius, Epicuri auctoritatem, Phaedri obtestationem, sedem, domicilium, vestigia summorum hominum sibi tuenda esse dicit. Totam hominis vitam rationemque, quam sequitur in philosophia, derideamus licet, si hanc eius contentionem volumus reprehendere; sed me hercules, quoniam illi ceterisque, quos illa delectant, non valde inimici sumus, nescio an ignoscendum sit huic, si tanto opere laborat; in quo etiam si

5 peccat, magis ineptiis quam improbitate peccat. Sed ne plura (dicendum enim aliquando est), Pomponium Atticum sic amo ut alterum fratrem. Nihil est illo mihi nec carius nec iucundius. Is (non quo sit ex istis; est enim omni liberali doctrina politissimus, sed valde diligit Patronem,

9 idem, ut] eidem ut *MD*: ut *H* idem ut ad *HD* 15 tuam *add. vett.* 23 viam *Wesenberg*

valde Phaedrum amavit) sic a me hoc contendit, homo minime ambitiosus, minime in rogando molestus, ut nihil umquam magis, nec dubitat quin ego a te nutu hoc consequi possem, etiam si aedificaturus esses. Nunc vero, si audierit te aedificationem deposuisse neque tamen me a te impetrasse, non te in me inliberalem sed me in se neglegentem putabit. Quam ob rem peto a te ut scribas ad tuos posse tua voluntate decretum illud Areopagitarum, quem ὑπομνηματισμόν illi vocant, tolli. Sed redeo ad prima. Prius 6
velim tibi persuadeas ut hoc mea causa libenter facias quam ut facias; sic tamen habeto, si feceris quod rogo, fore mihi gratissimum. Vale.

II *Scr. Romae, ut videtur. m. Apr. aut paulo post a. 702 (52).*

CICERO MEMMIO S.

C. Avianio Evandro, qui habitat in tuo sacrario, et ipso multum utor et patrono eius M. Aemilio familiarissime. Peto igitur a te in maiorem modum, quod sine tua molestia fiat, ut ei de habitatione accommodes. Nam propter opera instituta multa multorum subitum est ei remigrare K. Quintilibus. Impedior verecundia ne te pluribus verbis rogem; neque tamen dubito quin, si tua nihil aut non multum intersit, eo sis animo, quo ego essem si quid tu me rogares. Mihi certe gratissimum feceris.

III *Scr. Romae, ut videtur. post m. Apr. 702 (52) aut in. a. 703 (51).*

CICERO MEMMIO S.

A. Fufium, unum ex meis intimis observantissimum studiosissimumque nostri, eruditum hominem et summa humanitate tuaque amicitia dignissimum, velim ita tractes

6 inliberalem] *fort.* minus liberalem *Wesenberg* 19 commodes *cod. Dresd.* 3 20 demigrare *Lamb.*

ut mihi coram recepisti. Tam gratum mihi id erit quam quod gratissimum; ipsum praeterea summo officio et summa observantia tibi in perpetuum devinxeris.

IV *Scr. Romae non ante med. m. Oct. a. 709 (45).*

M. CICERO S. D. Q. VALERIO Q. F. ORCAE LEGATO PROPR.

1 Cum municipibus Volaterranis mihi summa necessitudo est; magno enim meo beneficio adfecti cumulatissime mihi gratiam rettulerunt: nam nec in honoribus meis nec *in* laboribus umquam defuerunt. Cum quibus si mihi nulla causa intercederet, tamen, quod te vehementissime diligo quodque me a te plurimi fieri sentio, et monerem te et hortarer ut eorum fortunis consuleres, praesertim cum prope praecipuam causam haberent ad ius obtinendum, primum quod Sullani temporis acerbitatem deorum immortalium benignitate subterfugerunt, deinde quod summo
2 studio p. R. a me in consulatu meo defensi sunt. Cum tribuni plebi legem iniquissimam de eorum agris promulgavissent, facile senatui populoque R. persuasi ut eos civis, quibus fortuna pepercisset, salvos esse vellent. Hanc actionem meam C. Caesar primo suo consulatu lege agraria comprobavit agrumque Volaterranum et oppidum omni periculo in perpetuum liberavit, ut mihi dubium non sit quin is, qui novas necessitudines adiungat, vetera sua beneficia conservari velit. Quam ob rem est tuae prudentiae aut sequi eius auctoritatem, cuius sectam atque imperium summa cum tua dignitate secutus es, aut certe illi integram omnem causam reservare; illud vero dubitare non debes quin tam grave, tam firmum, tam honestum municipium tibi tuo summo beneficio in perpetuum obligari velis.

9 *posterius* nec in *Vict.* : *om. M* (*spatio quattuor litt. relicto*) : nec meis *HD* 17 Cum] cum enim *Vict.* : qui cum *Wesenberg*

Sed haec quae supra scripta sunt eo spectant ut te 3
horter et suadeam; reliqua sunt, quae pertinent ad rogandum, ut non solum tua causa tibi consilium me dare putes sed etiam, quod mihi opus sit, me a te petere et rogare. Gratissimum igitur mihi feceris, si Volaterranos omnibus rebus integros incolumisque esse volueris. Eorum ego domicilia, sedes, rem, fortunas, quae et a dis immortalibus et a praestantissimis in nostra re p. civibus summo senatus populique R. studio conservatae sunt, tuae fidei, iustitiae bonitatique commendo. Si pro meis pristinis opibus facul- 4
tatem mihi res hoc tempore daret ut ita defendere possem Volaterranos quem ad modum consuevi tueri meos, nullum officium, nullum denique certamen, in quo illis prodesse possem, praetermitterem; sed quoniam apud te nihilo minus hoc tempore valere me confido quam valuerim semper apud omnis, pro nostra summa necessitudine parique inter nos et mutua benevolentia abs te peto ut ita de Volaterranis mereare, ut existiment eum quasi divino consilio isti negotio praepositum esse, apud quem unum nos eorum perpetui defensores plurimum valere possemus.

V *Scr. Romae non ante med. m. Oct. a. 709 (45).*

CICERO S. D. Q. VALERIO LEG. PROPR.

Non moleste fero eam necessitudinem, quae mihi tecum 1
est, notam esse quam plurimis neque tamen ob eam causam (quod tu optime existimare potes) te impedio quo minus susceptum negotium pro tua fide et diligentia ex voluntate Caesaris, qui tibi rem magnam difficilemque commisit, gerere possis. Nam cum multi a me petant multa, quod de tua erga me voluntate non dubitent, non committo ut ambitione mea conturbem officium tuum.

1 ut et horter *Baiter*, *cf.* § 1 : *fort.* ut te et horter   16 apud bonos omnis *Orelli*

2 C. Curtio ab ineunte aetate familiarissime sum usus. Eius et Sullani temporis iniustissima calamitate dolui et cum iis, qui similem iniuriam acceperant, amissis omnibus fortunis reditus tamen in patriam voluntate omnium concedi videretur, adiutor incolumitatis fui. Is habet in Volaterrano possessionem, cum in eam tamquam e naufragio reliquias contulisset. Hoc autem tempore eum Caesar in senatum legit; quem ordinem ille ista possessione amissa tueri vix potest. Gravissimum autem est, cum superior factus sit ordine, inferiorem esse fortuna, minimeque convenit ex eo agro, qui Caesaris iussu dividatur, eum moveri,
3 qui Caesaris beneficio senator sit. Sed mihi minus libet multa de aequitate rei scribere, ne causa potius apud te valuisse videar quam gratia. Quam ob rem te in maiorem modum rogo ut C. Curti rem meam putes esse, quicquid mea causa faceres, ut, id C. Curti causa cum feceris, existimes, quod ille per me habuerit, id me habere abs te. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

VI *Scr. Romae post med. a. 698 (56).*

M. CICERO Q. VALERIO Q. F. ORCAE PROCOS.

1 S. v. b. e. v. Credo te memoria tenere me et coram P. Cuspio tecum locutum esse, cum te prosequerer paludatum, et item postea pluribus verbis tecum egisse ut, quoscumque tibi eius necessarios commendarem, haberes eos in numero meorum necessariorum. Id tu pro tua summa erga me benevolentia perpetuaque observantia mihi liberalissime atque humanissime recepisti.

2 Cuspius, homo in omnis suos officiosissimus, mirifice quosdam homines ex ista provincia tuetur et diligit, propterea

21 coram P. Cuspio] *incertum, cum* coram *adverbialiter a Cicerone semper usurpetur praeter Pis.* 12, *ubi* et *inserendum esse ante voc.* genero *Reid (Lael.* 3) *docuit*: *fort.* coram pro P. Cuspio

quod fuit in Africa bis, cum maximis societatis negotiis
praeesset. Itaque hoc eius officium, quod adhibetur erga
illos, ego mea facultate et gratia soleo quantum possum
adiuvare. Qua re Cuspianorum omnium commendationis
causam hac tibi epistula exponendam putavi, reliquis epistulis
tantum faciam ut notam apponam eam, quae mihi tecum
convenit, et simul significem de numero esse Cuspi ami-
corum; sed hanc commendationem, quam his litteris con- 3
signare volui, scito esse omnium gravissimam; nam P.
Cuspius singulari studio contendit a me ut tibi quam
diligentissime L. Iulium commendarem. Eius ego studio
vix videor mihi satis facere posse, si utar verbis iis, quibus,
cum diligentissime quid agimus, uti solemus; nova quaedam
postulat et putat me eius generis artificium quoddam tenere.
Ei ego pollicitus sum me ex intima nostra arte deprompturum
mirificum genus commendationis. Id quoniam adsequi non
possum, tu re velim efficias ut ille genere mearum litterarum
incredibile quiddam perfectum arbitretur. Id facies, si 4
omne genus liberalitatis, quod et ab humanitate et potestate
tua proficisci poterit, non modo re sed etiam verbis, vultu
denique exprompseris; quae quantum in provincia valeant
vellem expertus esse, sed tamen suspicor. Ipsum hominem,
quem tibi commendo, perdignum esse tua amicitia, non
solum quia mihi Cuspius dicit, credo, tametsi id satis esse
debebat, sed quia novi eius iudicium in hominibus et amicis
deligendis.

Harum litterarum vis quanta fuerit propediem iudicabo 5
tibique, ut confido, gratias agam. Ego quae te velle quae-
que ad te pertinere arbitrabor, omnia studiose diligenterque
curabo. Cura ut valeas.

18 incredibili *codd. omnes, etiam H* 19 et a potestate *Wesenberg* 22 esse, sed *Madvig*: esses sed *codd.*: essem, sed *Orelli*

VI a *Scr. ibid. eod. fere tempore.*

M. CICERO Q. VALERIO Q. F. ORCAE PROCOS.

P. Cornelius, qui tibi litteras *has* dedit, est mihi a P. Cuspio commendatus; cuius causa quanto opere cuperem deberemque profecto ex me facile cognosti. Vehementer te rogo ut cures ut ex hac commendatione mihi Cuspius quam maximas quam primum quam saepissime gratias agat. Vale.

VII *Scr. Romae non ante med. m. Oct. a. 709 (45).*

CICERO CLVVIO S.

1 Cum in Galliam proficiscens pro nostra necessitudine tuaque summa in me observantia ad me domum venisses, locutus sum tecum de agro vectigali municipi Atellani, qui esset in Gallia, quantoque opere eius municipi causa laborarem tibi ostendi. Post tuam autem profectionem cum et maxima res municipi honestissimi mihique coniunctissimi et summum meum officium ageretur, pro tuo animo in me singulari existimavi me oportere ad te accuratius scribere, etsi non sum nescius et quae temporum ratio et quae tua potestas sit, tibique negotium datum esse a C. Caesare, non iudicium, praeclare intellego. Qua re a te tantum peto, quantum et te facere posse et libenter mea
2 causa facturum esse arbitror. Et primum velim existimes, quod res est, municipi fortunas omnis in isto vectigali consistere, his autem temporibus hoc municipium maximis oneribus pressum summis adfectum esse difficultatibus. Hoc etsi commune videtur esse cum multis, tamen mihi crede singularis huic municipio calamitates accidisse; quas

3 has *add. Orelli* 11 necessitudine tuaque *HD*: necessitudineque tua *M*: nec. proque tua *Orelli* 22 te et *Koch* 27 commune ei *Lamb.*

idcirco non commemoro, ne de miseriis meorum necessariorum conquerens homines quos nolo videar offendere. Itaque nisi magnam spem haberem C. Caesari nos causam 3
municipi probaturos, non erat causa cur a te hoc tempore aliquid contenderem; sed quia confido mihique persuasi illum et dignitatis municipi et aequitatis et etiam voluntatis erga se habiturum esse rationem, ideo a te non dubitavi contendere ut hanc causam illi integram conservares. Quod etsi nihilo minus a te peterem, si nihil audivissem te 4
tale fecisse, tamen maiorem spem impetrandi nactus sum, postea quam mihi dictum est hoc idem a te Regiensis impetravisse; qui etsi te aliqua necessitudine attingunt, tamen tuus amor in me sperare me cogit te, quod tuis necessariis tribueris, idem esse tributurum meis, praesertim cum ego pro his unis petam, habeam autem qui simili causa laborent compluris necessarios. Hoc me non sine causa facere neque aliqua levi ambitione commotum a te contendere etsi te existimare arbitror, tamen mihi adfirmanti credas velim me huic municipio debere plurimum; nullum umquam fuisse tempus neque honorum nec laborum meorum, in quo non huius municipi studium in me exstiterit singulare.

Quapropter a te etiam atque etiam pro nostra summa 5
coniunctione proque tua in me perpetua et maxima benevolentia maiorem in modum peto atque contendo ut, cum fortunas agi eius municipi intellegas, quod sit mihi necessitudine, officiis, benevolentia coniunctissimum, id mihi des; quod erit huius modi ut, si a Caesare quod speramus impetrarimus, tuo beneficio nos id consecutos esse iudicemus, sin minus, pro eo tamen id habeamus, quoniam a te data sit opera ut impetraremus. Hoc cum mihi gratissimum feceris tum viros optimos, homines honestissimos eosdemque gratissimos et tua necessitudine dignissimos summo beneficio in perpetuum tibi tuisque devinxeris.

VIII *Scr. Romae non ante med. m. Oct. a. 709 (45).*

M. CICERO M. RVTILIO S.

1 Cum et mihi conscius essem quanti te facerem et tuam
erga me benevolentiam expertus essem, non dubitavi a te
petere, quod mihi petendum esset.
P. Sestium quanti faciam ipse optime scio, quanti autem
facere debeam et tu et omnes homines sciunt. Is cum ex
aliis te mei studiosissimum esse cognosset, petivit a me ut
ad te quam accuratissime scriberem de re C. Albini sena-
toris, cuius ex filia natus est L. Sestius, optimus adulescens,
filius P. Sesti. Hoc idcirco scripsi, ut intellegeres non
solum me pro P. Sestio laborare debere, sed Sestium etiam
2 pro Albinio. Res autem est haec: A M. Laberio C. Albi-
nius praedia in aestimationem accepit, quae praedia Labe-
rius emerat a Caesare de bonis Plotianis. Ea si dicam
non esse e re p. dividi, docere te videar, non rogare. Sed
tamen cum Caesar Sullanas venditiones et adsignationes
ratas esse velit, quo firmiores existimentur suae, si ea prae-
dia dividentur, quae ipse Caesar vendidit, quae tandem in
eius venditionibus esse poterit auctoritas? Sed hoc quale
3 sit tu pro tua prudentia considerabis. Ego te plane rogo
atque ita, ut maiore studio, iustiore de causa, magis ex
animo rogare nihil possim, ut Albinio parcas, praedia Labe-
riana ne attingas. Magna me adfeceris non modo laetitia,
sed etiam quodam modo gloria, si P. Sestius homini maxime
necessario satis fecerit per me, ut ego illi uni plurimum
debeo. Quod ut facias te vehementer etiam atque etiam
rogo. Maius mihi dare beneficium nullum potes; id mihi
intelleges esse gratissimum.

26 ut . . . debeo *Ernesti*: ut . . . debeam *codd.*: cum . . . debeam *vett.*

IX *Scr., ut videtur, Tarsi vel ex. a. 703 (51) vel in. a. 704 (50).*

CICERO CRASSIPEDI S.

Quamquam tibi praesens commendavi, ut potui dili- 1
gentissime, socios Bithyniae teque cum mea commendatione
tum etiam tua sponte intellexi cupere ei societati quibus-
cumque rebus posses commodare, tamen cum ii, quorum
res agitur, magni sua interesse arbitrarentur me etiam per
litteras declarare tibi qua essem erga ipsos voluntate, non
dubitavi haec ad te scribere. Volo enim te existimare me, 2
cum universo ordini publicanorum semper libentissime
tribuerim idque magnis eius ordinis erga me meritis facere
debuerim, tum in primis amicum esse huic Bithynicae so-
cietati, quae societas ordine ipso et hominum genere pars
est maxima civitatis (constat enim ex ceteris societatibus),
et casu permulti sunt in ea societate valde mihi familiares in
primisque is, cuius praecipuum officium agitur hoc tempore,
P. Rupilius P. f. Men., qui est magister in ea societate.

Quae cum ita sint, in maiorem modum a te peto Cn. 3
Pupium, qui est in operis eius societatis, omnibus tuis
officiis atque omni liberalitate tueare curesque ut eius
operae, quod tibi facile factu est, quam gratissimae sint
sociis, remque et utilitatem sociorum (cuius rei quantam
potestatem quaestor habeat non sum ignarus) per te quam
maxime defensam et auctam velis. Id cum mihi gratis-
simum feceris, tum illud tibi expertus promitto et spondeo,
te socios Bithyniae, si iis commodaris, memores esse et
gratos cogniturum.

12 tribuerim plurimum, idque *Kayser Wesenberg, sed cf.* 70 14 ordine ipso et *HD*: ordine, ipso *M Mendelssohn*: ipso *Ernesti*

X *Scr. Romae in. a. 708 (46).*

CICERO BRVTO S.

1 Cum ad te tuus quaestor, M. Varro, proficisceretur, commendatione egere eum non putabam; satis enim commendatum tibi eum arbitrabar ab ipso more maiorum, qui, ut te non fugit, hanc quaesturae coniunctionem liberorum necessitudini proximam voluit esse. Sed cum sibi ita persuasisset ipse, meas de se accurate scriptas litteras maximum apud te pondus habituras, a meque contenderet ut quam diligentissime scriberem, malui facere, quod meus familiaris tanti sua interesse arbitraretur.

2 Ut igitur debere me facere hoc intellegas, cum primum M. Terentius in forum venit, ad amicitiam se meam contulit; deinde, ut se corroboravit, duae causae accesserunt quae meam in illum benevolentiam augerent, una, quod versabatur in hoc studio nostro, quo etiam nunc maxime delectamur, et cum ingenio, ut nosti, nec sine industria; deinde, quod mature se contulit in societates publicorum; quod quidem nollem; maximis enim damnis adfectus est; sed tamen causa communis ordinis mihi commendatissimi fecit amicitiam nostram firmiorem. Deinde versatus in utrisque subselliis optima et fide et fama iam ante hanc commutationem rei p. petitioni sese dedit honoremque
3 honestissimum existimavit fructum laboris sui. His autem temporibus a me Brundisio cum litteris et mandatis profectus ad Caesarem est; qua in re et amorem eius in suscipiendo negotio perspexi et in conficiendo ac renuntiando fidem.

Videor mihi, cum separatim de probitate eius et moribus dicturus fuissem, si prius causam cur eum tanto opere diligerem tibi exposuissem, in ipsa causa exponenda satis etiam de probitate dixisse. Sed tamen separatim promitto in

18 publicanorum *D Baiter Wesenberg* 20 causa *om. M*

meque recipio fore eum tibi et voluptati et usui; nam et modestum hominem cognosces et prudentem et a cupiditate omni remotissimum, praeterea magni laboris summaeque industriae.

Neque ego haec polliceri debeo, quae tibi ipsi, cum bene 4
cognoris, iudicanda sunt; sed tamen in omnibus novis coniunctionibus interest qualis primus aditus sit et qua commendatione quasi amicitiae fores aperiantur; quod ego his litteris efficere volui; etsi id ipsa per se necessitudo quaesturae effecisse debet; sed tamen nihilo infirmius illud hoc addito. Cura igitur, si me tanti facis quanti et Varro existimat et ipse sentio, ut quam primum intellegam hanc meam commendationem tantum illi utilitatis attulisse quantum et ipse sperarit nec ego dubitarim.

XI

Scr. Romae paulo post ep. x.

CICERO BRVTO S.

Quia semper animadverti studiose te operam dare ut ne 1
quid meorum tibi esset ignotum, propterea non dubito quin scias non solum cuius municipi sim, sed etiam quam diligenter soleam meos municipes Arpinatis tueri. Quorum quidem omnia commoda omnesque facultates, quibus et sacra conficere et sarta tecta aedium sacrarum locorumque communium tueri possint, consistunt in iis vectigalibus, quae habent in provincia Gallia. Ad ea visenda pecuniasque, quae a colonis debentur, exigendas totamque rem et cognoscendam et administrandam legatos equites Romanos misimus, Q. Fufidium Q. f., M. Faucium M. f., Q. Mamercium Q. f. Peto a te in maiorem modum pro nostra 2
necessitudine ut tibi ea res curae sit operamque des ut per te quam commodissime negotium municipi administretur

2 pudentem *Corradus* 20 Arpinatis *del. Bake* 27 Mamercum *vett., sed cf. C. I. L.* ix. 668, 1159

quam primumque conficiatur, ipsosque, quorum nomina scripsi, ut quam honorificentissime pro tua natura et quam
3 liberalissime tractes. Bonos viros ad tuam necessitudinem adiunxeris municipiumque gratissimum beneficio tuo devinxeris, mihi vero etiam gratius feceris, quod cum semper tueri municipes meos consuevi, tum hic annus praecipue ad meam curam officiumque pertinet. Nam constituendi municipi causa hoc anno aedilem filium meum fieri volui et fratris filium et M. Caesium, hominem mihi maxime necessarium; is enim magistratus in nostro municipio nec alius ullus creari solet. Quos cohonestaris in primisque me, si res p. municipi tuo studio, diligentia bene administrata erit. Quod ut facias te vehementer etiam atque etiam rogo.

XII *Scr. Romae paulo post ep. xi.*

CICERO BRVTO S.

1 Alia epistula communiter commendavi tibi legatos Arpinatium, ut potui diligentissime, hac separatim Q. Fufidium, quocum mihi omnes necessitudines sunt, diligentius commendo, non ut aliquid de illa commendatione deminuam, sed ut ad hanc addam. Nam et privignus est M. Caesi, mei maxime et familiaris et necessari, et fuit in Cilicia mecum tribunus militum; quo in munere ita se tractavit,
2 ut accepisse ab eo beneficium viderer, non dedisse. Est praeterea, quod apud te valet plurimum, a nostris studiis non abhorrens. Qua re velim eum quam liberalissime complectare operamque des ut in ea legatione, quam suscepit contra suum commodum secutus auctoritatem meam, quam maxime eius excellat industria. Vult enim, id quod optimo cuique natura tributum est, quam maximam laudem cum a nobis, qui eum impulimus, tum a municipio consequi;

5 etiam] eo etiam *H*: etiam eo *D* 20 ad *om. H*: ad illam hanc addam *Baiter*

quod ei continget, si hac mea commendatione tuum erga se studium erit consecutus.

XIII *Scr. Romae paulo post ep. xii.*

CICERO BRVTO S.

L. Castronius Paetus, longe princeps municipi Lucensis, est honestus, gravis, plenus offici, bonus plane vir et cum virtutibus tum etiam fortuna, si quid hoc ad rem pertinet, ornatus; meus autem est familiarissimus, sic prosus ut nostri ordinis observet neminem diligentius. Qua re ut et meum amicum et tua dignum amicitia tibi commendo. Cui quibuscumque rebus commodaveris, tibi profecto iucundum, mihi certe erit gratum. Vale.

XIV *Scr. Romae paulo post ep. xiii.*

CICERO BRVTO S.

L. Titio Strabone, equite R. in primis honesto et ornato, 1
familiarissime utor; omnia mihi cum eo intercedunt iura summae necessitudinis. Huic in tua provincia pecuniam debet P. Cornelius. Ea res a Volcacio, qui Romae ius dicit, reiecta in Galliam est. Peto a te hoc diligentius quam si 2
mea res esset, quo est honestius de amicorum pecunia laborare quam de sua, ut negotium conficiendum cures, ipse suscipias, transigas operamque des, quoad tibi aequum et rectum videbitur, ut quam commodissima condicione libertus Strabonis, qui eius rei causa missus est, negotium conficiat ad nummosque perveniat. Id et mihi gratissimum erit et tu ipse L. Titium cognosces amicitia tua dignissimum. Quod ut tibi curae sit, ut omnia solent esse quae me velle scis, te vehementer etiam atque etiam rogo.

8 prosus *M*: prorsus *HD vulg.* 18 P.] pupillus *codd.*, *cf.* x. 33. 4 Vulcatio (*vel* -cio) *codd.*

XV *Scr. Romae ex. m. Mart. a. 709 (45).*

CICERO CAESARI IMP. S.

1 Precilium tibi commendo unice, tui necessari, mei familiarissimi, viri optimi filium. Quem cum adulescentem ipsum propter eius modestiam, humanitatem, animum et amorem erga me singularem mirifice diligo, tum patrem eius re doctus intellexi et didici mihi fuisse semper amicissimum. Em hic ille est [de illis], maxime qui inridere atque obiurgare me solitus est, quod me non tecum, praesertim cum abs te honorificentissime invitarer, coniungerem ;

ἀλλ' ἐμὸν οὔ ποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθεν.

Audiebam enim nostros proceres clamitantis :

ἄλκιμος ἔσσ', ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ.
ὣς φάτο, τὸν δ' ἄχεος νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα.

2 Sed tamen idem me consolantur etiam ; hominem perustum etiamnum gloria volunt incendere atque ita loquuntur :

μὴ μὰν ἀσπουδί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην,
ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.

Sed me minus iam movent, ut vides. Itaque ab Homeri magniloquentia confero me ad vera praecepta Εὐριπίδου :

μισῶ σοφιστήν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός,

quem versum senex Precilius laudat egregie et ait posse eundem et *ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω* videre et tamen nihilo minus

αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων.

3 Sed ut redeam ad id unde coepi, vehementer mihi gratum feceris, si hunc adulescentem humanitate tua, quae est singularis, comprehenderis et ad id, quod ipsorum Preciliorum causa te velle arbitror, addideris cumulum commendationis meae. Genere novo sum litterarum ad te usus, ut intellegeres non vulgarem esse commendationem.

8 Em *M* : *om. HD* : en *vett.* de illis *om. HD* : de tuis *Wesenberg* 9 soliti sunt *Lamb.* 19 me minus *HD* : miminus *M* : minus *Ernesti*

XVI *Scr. ibid. fere eod. temp. quo ep. xv.*

CICERO CAESARI S.

P. Crassum ex omni nobilitate adulescentem dilexi pluri- 1
mum, et ex eo cum ab ineunte eius aetate bene speravissem,
tum perbene existimare coepi eximiis iudiciis quae de eo fe-
ceras cognitis. Eius libertum Apollonium iam tum equidem
cum ille viveret et magni faciebam et probabam; erat enim
et studiosus Crassi et ad eius optima studia vehementer
aptus; itaque ab eo admodum diligebatur. Post mortem 2
autem Crassi eo mihi etiam dignior visus est quem in fidem
atque amicitiam meam reciperem, quod eos a se observan-
dos et colendos putabat, quos ille dilexisset et quibus carus
fuisset. Itaque et ad me in Ciliciam venit multisque in
rebus mihi magno usui fuit et fides eius et prudentia et, ut
opinor, tibi in Alexandrino bello, quantum studio et fidelitate
consequi potuit, non defuit. Quod cum speraret te quoque 3
ita existimare, in Hispaniam ad te maxime ille quidem suo
consilio sed etiam me auctore est profectus. Cui ego
commendationem non sum pollicitus, non quin eam vali-
turam apud te arbitrarer, sed neque egere mihi commenda-
tione videbatur, qui et in bello tecum fuisset et propter
memoriam Crassi de tuis unus esset, et, si uti commenda-
tionibus vellet, etiam per alios eum videbam id consequi
posse; testimonium mei de eo iudici, quod et ipse magni
aestimabat et ego apud te valere eram expertus, ei libenter
dedi.

Doctum igitur hominem cognovi et studiis optimis 4
deditum, idque a puero; nam domi meae cum Diodoto
Stoico, homine meo iudicio eruditissimo, multum a puero

4 ex] de *Lamb. Wesenberg, quod* sperare ex *vix dici possit de personis, etsi saepe de rebus; sed cf. Bell. Afric.* 45. 5   5 perbene *Schütz*: per me *codd.*: optime *Lamb.*   eximiis *Klotz*: ex his *codd.*: iis *Ernesti*   feceras *Madvig*: feceram *codd.*

fuit. Nunc autem incensus studio rerum tuarum eas litteris Graecis mandare cupiebat. Posse arbitror; valet ingenio, habet usum, iam pridem in eo genere studi litterarumque versatur, satis facere immortalitati laudum tuarum mirabiliter cupit.

Habes opinionis meae testimonium, sed tu hoc facilius multo pro tua singulari prudentia iudicabis. Et tamen, quod negaveram, commendo tibi eum. Quicquid ei commodaveris, erit id mihi maiorem in modum gratum.

XVII *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO S. D. SER. SVLPICIO.

1 M'. Curius, qui Patris negotiatur, multis et magnis de causis a me diligitur; nam et amicitia pervetus mihi cum eo est ut primum in forum venit instituta, et Patris cum aliquotiens antea tum proxime hoc miserrimo bello domus eius tota mihi patuit; qua si opus fuisset tam essem usus quam mea. Maximum autem mihi vinculum cum eo est quasi sanctioris cuiusdam necessitudinis, quod est Attici nostri familiarissimus eumque unum praeter ceteros observat 2 ac diligit. Quem si tu iam forte cognosti, puto me hoc quod facio facere serius; ea est enim humanitate et observantia, ut eum tibi iam ipsum per se commendatum putem. Quod tamen si ita est, magno opere a te quaeso ut ad eam voluntatem, si quam in illum ante has meas litteras contulisti, quam maximus potest mea commendatione 3 cumulus accedat; sin autem propter verecundiam suam minus se tibi obtulit aut nondum eum satis habes cognitum aut quae causa est cur maioris commendationis indigeat, sic tibi eum commendo, ut neque maiore studio quemquam neque iustioribus de causis commendare possim, faciamque

25 potest mea *Man. Wesenberg*: postea *codd.*: post mea *Lamb. Müller* (*vel* postea mea)

id quod debent facere ii qui religiose et sine ambitione commendant; spondebo enim tibi vel potius spondeo in meque recipio eos esse M'. Curi mores eamque cum probitatem tum etiam humanitatem, ut eum et amicitia tua et tam accurata commendatione, si tibi sit cognitus, dignum sis existimaturus. Mihi certe gratissimum feceris, si intellexero has litteras tantum, quantum scribens confidebam, apud te pondus habuisse.

XVIII *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO SERVIO S.

Non concedam ut Attico nostro, quem elatum laetitia 1
vidi, iucundiores tuae suavissime ad eum et humanissime
scriptae litterae fuerint quam mihi. Nam etsi utrique
nostrum prope aeque gratae erant, tamen ego admirabar
magis te, qui, si rogatus aut certe admonitus liberaliter
Attico respondisses †(quod tamen dubium nobis quin ita
futurum fuerit non erat), ultro ad eum scripsisse eique nec
opinanti voluntatem tuam tantam per litteras detulisse. De
quo non modo rogare te ut eo studiosius mea quoque
causa facias non debeo (nihil enim cumulatius fieri potest
quam polliceris), sed ne gratias quidem agere, quod tu et
ipsius causa et tua sponte feceris; illud tamen dicam, mihi 2
id, quod fecisti, esse gratissimum. Tale enim tuum iudicium de homine eo, quem ego unice diligo, non potest mihi non summe esse iucundum; quod cum ita sit, esse gratum necesse est. Sed tamen, quoniam mihi pro coniunctione nostra vel peccare apud te in scribendo licet, utrumque eorum, quae negavi mihi facienda esse, faciam; nam et ad id, quod Attici causa te ostendisti esse facturum, tantum velim addas, quantum ex nostro amore accessionis fieri potest, et, quod modo verebar, tibi gratias agere, nunc

16 respondisses, nobis gratum fecisses—quod *Lehmann*

plane ago teque ita existimare volo, quibuscumque officiis in Epiroticis reliquisque rebus Atticum obstrinxeris, iisdem me tibi obligatum fore.

XIX *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO SERVIO S.

1 Cum Lysone Patrensi est mihi quidem hospitium vetus, quam ego necessitudinem sancte colendam puto; sed ea causa *est* etiam cum aliis compluribus, familiaritas tanta nullo cum hospite, et ea cum officiis eius multis tum etiam consuetudine cotidiana sic est aucta, ut nihil sit familiaritate nostra coniunctius. Is cum Romae annum prope ita fuisset, ut mecum viveret, etsi eramus in magna spe te meis litteris commendationeque diligentissime facturum id, quod fecisti, ut eius rem et fortunas absentis tuerere, tamen, quod in unius potestate erant omnia et quod Lyso fuerat in nostra causa nostrisque praesidiis, cotidie aliquid timebamus. Effectum tamen est et ipsius splendore et nostro reliquorumque hospitum studio ut omnia quae vellemus a Caesare impetrarentur, quod intelleges ex iis litteris, quas
2 Caesar ad te dedit. Nunc non modo non remittimus tibi aliquid ex nostra commendatione quasi adepti iam omnia, sed eo vehementius a te contendimus ut Lysonem in fidem necessitudinemque tuam recipias; cuius dubia fortuna timidius tecum agebamus verentes ne quid accideret eius modi ut ne tu quidem mederi posses; explorata vero eius incolumitate omnia a te summo studio et cura peto. Quae ne singula enumerem, totam tibi domum commendo, in his adulescentem filium eius, quem C. Maenius Gemellus, cliens meus, cum in calamitate exsili sui Patrensis civis

8 est *add. Lamb.* 26 summo studio et cura *HD*: studia summo cura *M*: studio summo curaque *N Baiter* 28 Memmius *vett.*

factus esset, Patrensium legibus adoptavit, ut eius ipsius hereditatis ius causamque tueare.

Caput illud est ut Lysonem, quem ego virum optimum 3 gratissimumque cognovi, recipias in necessitudinem tuam. Quod si feceris, non dubito quin in eo diligendo ceterisque postea commendando idem quod ego sis iudici et voluntatis habiturus. Quod cum fieri vehementer studeo tum etiam illud vereor ne, si minus cumulate videbere fecisse aliquid eius causa, me ille neglegenter scripsisse putet, non te oblitum mei. Quanti enim me faceres cum ex sermonibus cotidianis meis tum ex epistulis etiam tuis potuit cognoscere.

XX *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO SERVIO S.

Asclapone Patrensi medico utor familiariter, eiusque cum consuetudo mihi iucunda fuit tum ars etiam, quam sum expertus in valetudine meorum; in qua mihi cum ipsa scientia tum etiam fidelitate benevolentiaque satis fecit. Hunc igitur tibi commendo et a te peto ut des operam ut intellegat diligenter me scripsisse de sese meamque commendationem usui magno sibi fuisse. Erit id mihi vehementer gratum.

XXI *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO SERVIO S.

M. Aemilius Avianius ab ineunte adulescentia me ob- 1 servavit semperque dilexit, vir cum bonus tum perhumanus et in omni genere offici diligendus. Quem si arbitrarer esse Sicyone et nisi audirem ibi eum etiam nunc, ubi ego

25 Avianius *Klotz*: Avianus *M*: Avinianus *HD* 27 diligendus] diligens *Man.*: diligentissimus *Lamb.*

reliqui, Cibyrae commorari, nihil esset necesse plura me ad te de eo scribere; perficeret enim ipse profecto suis moribus suaque humanitate ut sine cuiusquam commendatione diligeretur abs te non minus quam et a me et a ceteris suis
2 familiaribus. Sed cum illum abesse putem, commendo tibi in maiorem modum domum eius quae est Sicyone remque familiarem, maxime C. Avianium Hammonium, libertum eius, quem quidem tibi etiam suo nomine commendo. Nam cum propterea mihi est probatus, quod est in patronum suum officio et fide singulari, tum etiam in me ipsum magna officia contulit mihique molestissimis temporibus ita fideliter benevoleque praesto fuit, ut si a me manumissus esset. Itaque peto a te ut eum Hammonium et in patroni eius negotio sic tueare ut eius procuratorem, quem tibi commendo, et ipsum suo nomine diligas habeasque in numero tuorum. Hominem pudentem et officiosum cognosces et dignum qui a te diligatur. Vale.

XXII *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO SERVIO S.

1 T. Manlium, qui negotiatur Thespiis, vehementer diligo; nam et semper me coluit diligentissimeque observavit et a studiis nostris non abhorret. Accedit eo quod Varro Murena magno opere eius causa vult omnia; qui tamen existimavit, etsi suis litteris, quibus tibi Manlium commendabat, valde confideret, tamen mea commendatione aliquid accessionis fore. Me quidem cum Manli familiaritas tum Varronis studium commovit ut ad te quam accu-
2 ratissime scriberem. Gratissimum igitur mihi feceris, si huic commendationi meae tantum tribueris quantum cui tribuisti plurimum, id est, si T. Manlium quam maxime,

10 tum etiam] tum quod etiam *Ernesti* 13 Hammonium *susp. Man.* 14 quem tibi comm. *del. Ernesti* 16 prudentem *HD* 24 commendarat *Ernesti Wesenberg*

quibuscumque rebus honeste ac pro tua dignitate poteris, iuveris atque ornaveris ; ex ipsiusque praeterea gratissimis et humanissimis moribus confirmo tibi te eum, quem soles fructum a bonorum virorum officiis exspectare, esse capturum.

XXIII *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO SERVIO S.

L. Cossinio, amico et tribuli *tuo*, valde familiariter utor ; 1
nam et inter nosmet ipsos vetus usus intercedit et Atticus
noster maiorem etiam mihi cum Cossinio consuetudinem
fecit. Itaque tota Cossini domus me diligit in primisque
libertus eius, L. Cossinius Anchialus, homo et patrono et
patroni necessariis, quo in numero ego sum, probatissimus.
Hunc tibi ita commendo, ut, si meus libertus esset eodem- 2
que apud me loco esset quo [et] est apud suum patronum,
maiore studio commendare non possem. Qua re pergratum
mihi feceris, si eum in amicitiam tuam receperis atque eum,
quod sine molestia tua fiat, si qua in re opus ei fuerit,
iuveris. Id et mihi vehementer gratum erit et tibi postea
iucundum ; hominem enim summa probitate, humanitate
observantiaque cognosces.

XXIV *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO SERVIO S.

Cum antea capiebam ex officio meo voluptatem, quod 1
memineram quam tibi diligenter Lysonem, hospitem et
familiarem meum, commendassem, tum vero, postea quam
ex litteris eius cognovi tibi eum falso suspectum fuisse,
vehementissime laetatus sum me tam diligentem in eo
commendando fuisse. Ita enim scripsit ad me, sibi meam

8 tuo] meo *vett.* 15 est *vett.* : et est *codd.* : is est *Klotz*

commendationem maximo adiumento fuisse, quod ad te delatum diceret sese contra dignitatem tuam Romae de

2 te loqui solitum esse. De quo etsi pro tua facilitate et humanitate purgatum se tibi scribit esse, tamen primum, ut debeo, tibi maximas gratias ago, cum tantum litterae meae potuerunt, ut iis lectis omnem offensionem suspicionis, quam habueras de Lysone, deponeres, deinde credas mihi adfirmanti velim me hoc non pro Lysone magis quam pro omnibus scribere, hominem esse neminem, qui umquam mentionem tui sine tua summa laude fecerit; Lyso vero cum mecum prope cotidie esset unaque viveret, non solum quia libenter me audire arbitrabatur, sed quia libentius ipse loquebatur, omnia mihi tua et facta et dicta laudabat.

3 Quapropter etsi a te ita tractatur, ut iam non desideret commendationem meam unisque se litteris meis omnia consecutum putet, tamen a te peto in maiorem modum ut eum etiam atque etiam tuis officiis, liberalitate conplectare. Scriberem ad te qualis vir esset, ut superioribus litteris feceram, nisi eum iam per se ipsum tibi satis notum esse arbitrarer.

XXV *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO SERVIO S.

Hagesaretus Larisaeus magnis meis beneficiis ornatus in consulatu meo memor et gratus fuit meque postea diligentissime coluit. Eum tibi magno opere commendo ut et hospitem meum et familiarem [meum] et gratum hominem et virum bonum et principem civitatis suae et tua necessitudine dignissimum. Pergratum mihi feceris, si dederis operam ut is intellegat hanc meam commendationem magnum apud te pondus habuisse.

5 cum] quod *Wesenberg, sed cf.* iv. 3. 4   26 meum (*post* famil.) *om. HD*: hospitem et familiarem meum *Lamb.*

XXVI *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO SERVIO S.

L. Mescinius ea mecum necessitudine coniunctus est, quod 1
mihi quaestor fuit; sed hanc causam, quam ego, ut a maioribus accepi, semper gravem duxi, fecit virtute et humanitate sua iustiorem. Itaque eo sic utor ut nec familiarius ullo nec libentius. Is quamquam confidere videbatur te sua causa quae honeste posses libenter esse facturum, magnum esse tamen speravit apud te meas quoque litteras *pondus habituras.* Id cum ipse ita iudicabat tum pro familiari consuetudine saepe ex me audierat quam suavis esset inter nos et quanta coniunctio. Peto igitur 2
a te tanto scilicet studio, quanto intellegis debere me petere pro homine tam mihi necessario et tam familiari, ut eius negotia, quae sunt in Achaia ex eo quod heres est M. Mindio, fratri suo, qui Elide negotiatus est, explices et expedias cum iure et potestate, quam habes, tum etiam auctoritate et consilio tuo. Sic enim praescripsimus iis, quibus ea negotia mandavimus, ut omnibus in rebus, quae in aliquam controversiam vocarentur, te arbitro et, quod commodo tuo fieri posset, te disceptatore uterentur. Id ut honoris mei causa suscipias, vehementer te etiam atque etiam rogo. Illud praeterea, si non alienum tua dignitate putabis 3
esse, feceris mihi pergratum, si qui difficiliores erunt, ut rem sine controversia confici nolint, si eos, quoniam cum senatore res est, Romam reieceris. Quod quo minore dubitatione facere possis, litteras ad te a M. Lepido consule, non quae te aliquid iuberent (neque enim id tuae dignitatis esse arbitramur), sed quodam modo quasi commendaticias

9 magnum] magni *Mendelssohn qui confert* 72. 2; xv. 15. 4, *et omittit* pondus habituras *quae vett. addiderant* 16 Elide *Lamb. Wesenberg Müller, forma usitatiore usi*: Eli *codd. et hic* (*sed ante* ne-) *et N. D.* iii. 59 (*sed ante* de-) *Baiter Mendelssohn* 27 possis *codd.*: posses *Ernesti Wesenberg Müller* 29 arbitrabamur *Lamb.*

4 sumpsimus. Scriberem quam id beneficium bene apud Mescinium positurus esses, nisi et te scire confiderem et mihi peterem. Sic enim velim existimes, non minus me de illius re laborare quam ipsum de sua. Sed cum illum studeo quam facillime ad suum pervenire tum illud laboro ut non minimum hac mea commendatione se consecutum arbitretur.

XXVII *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO SERVIO S.

1 Licet eodem exemplo saepius tibi huius generis litteras mittam, cum gratias agam, quod meas commendationes tam diligenter observes (quod feci in aliis et faciam, ut video, saepius), sed tamen non parcam operae et, ut vos soletis in formulis, sic ego in epistulis 'DE EADEM RE ALIO MODO.'
2 C. Avianius igitur Hammonius incredibilis mihi gratias per litteras egit et suo et Aemili Aviani, patroni sui, nomine; nec liberalius nec honorificentius potuisse tractari nec se praesentem nec rem familiarem absentis patroni sui. Id mihi cum iucundum est eorum causa, quos tibi ego summa necessitudine et summa coniunctione adductus commendaveram, quod M. Aemilius unus est ex meis familiarissimis atque intimis maxime necessarius, homo et magnis meis beneficiis devinctus et prope omnium, qui mihi debere aliquid videntur, gratissimus, tum multo iucundius te esse in me tali voluntate, ut plus prosis amicis meis quam ego praesens fortasse prodessem, credo, quod magis ego dubitarem quid illorum causa facerem, quam tu quid mea.
3 Sed hoc non dubito quin existimes mihi esse gratum; illud te rogo ut illos quoque gratos esse homines putes, quod ita esse tibi promitto atque confirmo. Qua re velim, quicquid

13 vos soletis *Vict.*: voletis *MD*: videtis *H*

habent negoti, des operam, quod commodo tuo fiat, ut te obtinente Achaiam conficiant. Ego cum tuo Servio iucundissime et coniunctissime vivo magnamque cum ex ingenio eius singularique studio tum ex virtute et probitate voluptatem capio. 4

XXVIII *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO SERVIO S.

1 Etsi libenter petere a te soleo, si quid opus est meorum cuipiam, tamen multo libentius gratias tibi ago, cum fecisti aliquid commendatione mea, quod semper facis. Incredibile est enim quas mihi gratias omnes agant, etiam mediocriter a me tibi commendati. Quae mihi omnia grata, sed de L. Mescinio gratissimum. Sic enim est mecum locutus, te, ut meas litteras legeris, statim procuratoribus suis pollicitum esse omnia, multo vero plura et maiora fecisse. Id igitur (puto enim etiam atque etiam mihi dicendum esse) velim existimes mihi te fecisse gratissimum. 2 Quod quidem hoc vehementius laetor, quod ex ipso Mescinio te video magnam capturum voluptatem; est enim in eo cum virtus et probitas et summum officium summaque observantia tum studia illa nostra, quibus antea delectabamur nunc etiam vivimus. Quod reliquum est, velim augeas tua in eum beneficia omnibus rebus, quae te erunt dignae; sed duo, quae te nominatim rogo, primum ut, si quid satis dandum erit 'AMPLIVS EO NOMINE NON PETI,' cures ut satis detur fide mea; deinde, cum fere consistat hereditas in iis rebus, quas avertit Oppia, quae uxor Mindi fuit, adiuves ineasque rationem quem ad modum ea mulier Romam perducatur. Quod si putarit illa fore, ut opinio nostra est, negotium

3 et *HD*: *om. M* 12 grata sunt, sed *Wesenberg* 23 sed duo, quae] sunt d., q. *Wesenberg*: sed duo quidem *vett.*: sed duo *Lamb.*: *fort.* sed sunt duo quae

conficiemus. Hoc ut adsequamur, te vehementer etiam atque
3 etiam rogo. Illud, quod supra scripsi, id tibi confirmo in meque recipio, te ea quae fecisti Mescini causa quaeque feceris ita bene conlocaturum, ut ipse iudices homini te gratissimo, iucundissimo benigne fecisse. Volo enim ad id quod mea causa fecisti hoc etiam accedere.

XXVIII a *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO SERVIO S.

1 Nec Lacedaemonios dubitare arbitror quin ipsi sua maiorumque suorum auctoritate satis commendati sint fidei et iustitiae tuae, et ego, qui te optime novissem, non dubitavi quin tibi notissima et iura et merita populorum essent. Itaque cum a me peteret Philippus Lacedaemonius ut tibi civitatem commendarem, etsi memineram me ei civitati omnia debere, tamen respondi commendatione Lacedae-
2 monios apud te non egere. Itaque sic velim existimes, me omnis Achaiae civitates arbitrari pro horum temporum perturbatione felicis, quod iis tu praesis, eundemque me ita iudicasse, te, quod unus optime nosses non nostra solum sed etiam Graeciae monumenta omnia, tua sponte amicum Lacedaemoniis et esse et fore. Qua re tantum a te peto ut, quom ea facies Lacedaemoniorum causa quae tua fides, amplitudo, iustitia postulabit, iis, si tibi videbitur, significes te non moleste ferre, quod intellegas ea quae facias mihi quoque grata esse. Pertinet enim ad officium meum eos existimare curae mihi suas res esse. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

2 tibi confirmo *om. M* 7 *Novam ep. incepit primus Man.* 19 iudicasse *Wesenberg*: -are *codd. vulg.* 23 postulabit, iis *coni. Wesenberg*: postulat ut his *codd.*

XXIX

Scr. Romae vel ex. a. 707 (47) vel in. a. 708 (46).

M. CICERO L. PLANCO S.

Non dubito quin scias in iis necessariis, qui tibi a patre 1 relicti sunt, me tibi esse vel coniunctissimum non iis modo causis, quae speciem habent magnae coniunctionis, sed iis etiam, quae familiaritate et consuetudine tenentur, quam scis mihi iucundissimam cum patre tuo et summam fuisse. Ab his initiis noster in te amor profectus auxit paternam necessitudinem, et eo magis, quod intellexi, ut primum per aetatem iudicium facere potueris quanti quisque tibi faciendus esset, me a te in primis coeptum esse observari, coli, diligi. Accedebat non mediocre vinculum cum studiorum, quod ipsum est per se grave, tum eorum studiorum earumque artium, quae per se ipsae eos qui voluntate eadem sunt etiam familiaritate devinciunt.

Exspectare te arbitror haec tam longe repetita principia 2 quo spectent. Id primum ergo habeto, non sine magna iustaque causa hanc a me commemorationem esse factam.

C. Ateio Capitone utor familiarissime. Notae tibi sunt varietates meorum temporum. In omni genere et honorum et laborum meorum et animus et opera et auctoritas et gratia, etiam res familiaris C. Capitonis praesto fuit et paruit et temporibus et fortunae meae. Huius propinquus fuit 3 T. Antistius. Qui cum sorte quaestor Macedoniam obtineret neque ei successum esset, Pompeius in eam provinciam cum exercitu venit. Facere Antistius nihil potuit; nam si potuisset, nihil ei fuisset antiquius quam ad Capitonem, quem ut parentem diligebat, reverti, praesertim *cum* sciret quanti is Caesarem faceret semperque fecisset. Sed oppressus tantum attigit negoti quantum recusare non

5 sunt *H Wesenberg, cf.* iii. 12. 2: sint *MD* 6 habent *Crat.*: habeant *codd. vulg.*: habent aliquam *Koch* 7 teneantur *Lamb.*

4 potuit. Cum signaretur argentum Apolloniae, non possum dicere eum praefuisse neque possum negare adfuisse, sed non plus duobus aut tribus mensibus. Deinde afuit a castris; fugit omne negotium. Hoc mihi ut testi velim credas; meam enim ille maestitiam in illo bello videbat, mecum omnia communicabat. Itaque abdidit se in intimam Macedoniam, quo potuit longissime a castris, non modo ut non praeesset ulli negotio sed etiam ut ne interesset quidem. Is post proelium se ad hominem necessarium, A. Plautium, in Bithyniam contulit. Ibi eum Caesar cum vidisset, nihil aspere, nihil acerbe dixit, Romam iussit venire. Ille in morbum continuo incidit, ex quo non convaluit. Aeger Corcyram venit; ibi est mortuus. Testamento, quod Romae Paulo et Marcello consulibus fecerat, heres ex parte dimidia et tertia est Capito; in sextante sunt ii quorum pars sine ulla cuiusquam querela publica potest esse; ea est ad HS |xxx|. Sed de hoc Caesar viderit.

5 Te, mi Plance, pro paterna necessitudine, pro nostro amore, pro studiis et omni cursu nostro totius vitae simillimo rogo et a te ita peto, ut maiore cura, maiore studio nullam possim, ut hanc rem suscipias, meam putes esse, enitare, contendas, efficias ut mea commendatione, tuo studio, Caesaris beneficio hereditatem propinqui sui C. Capito obtineat. Omnia quae potui in hac summa tua gratia ac potentia a te impetrare, si petissem, ultro te ad me
6 detulisse putabo, si hanc rem impetravero. Illud fore tibi adiumento spero, cuius ipse Caesar optimus esse iudex potest: Semper Caesarem Capito coluit et dilexit. Sed ipse huius rei testis est; novi hominis memoriam. Itaque nihil te doceo; tantum tibi sumito pro Capitone apud Cae-
7 sarem quantum ipsum meminisse senties. Ego, quod in

3 aut *HD Wesenberg*: an *M vulg.* 17 |xxx| *Mendelssohn*: xxx *vulg.* 21 nullam| non *Lamb.*: nulla in re *Starker*: nullam rem *vel* nullam rem petere *Wesenberg*

me ipso experiri potui, ad te deferam; in eo quantum sit ponderis tu videbis. Quam partem in re p. causamque defenderim, per quos homines ordinesque steterim quibusque munitus fuerim non ignoras. Hoc mihi velim credas, si quid fecerim hoc ipso in bello minus ex Caesaris voluntate (quod intellexi scire ipsum Caesarem me invitissimum fecisse), id fecisse aliorum consilio, hortatu, auctoritate; quod fuerim moderatior temperatiorque quam in ea parte quisquam, id me fecisse maxime auctoritate Capitonis; cuius similis si reliquos necessarios habuissem, rei p. fortasse non nihil, mihi certe plurimum profuissem. Hanc 8
rem, mi Plance, si effeceris, meam de tua erga me benevolentia spem confirmaveris, ipsum Capitonem, gratissimum, officiosissimum, optimum virum, ad tuam necessitudinem tuo summo beneficio adiunxeris.

XXX *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO ACILIO PROCONSVLI S.

L. Manlius est Sosis. Is fuit Catinensis, sed est una 1
cum reliquis Neapolitanis civis R. factusque decurioque Neapoli; erat enim adscriptus in id municipium ante civitatem sociis et Latinis datam. Eius frater Catinae nuper mortuus est. Nullam omnino arbitramur de ea hereditate controversiam eum habiturum, et est hodie in bonis; sed quoniam habet praeterea negotia vetera in Sicilia sua, et hanc hereditatem fraternam et omnia eius tibi commendo in primisque ipsum, virum optimum mihique familiarissimum, iis studiis litterarum doctrinaeque praeditum, quibus ego maxime delector. Peto igitur abs te ut 2

4 munitus] inimicus *Man.* 6 intellexi *vett. Madvig*: -exerim *codd.* (*propter* fecerim *et* fuerim) *vulg.* 7 id fecisse *D*: id feci *MH*: id fecisse me *Wesenberg* 25 sua] tua *Schütz* 27 praeditum] *cf. Cael.* 24: deditum *vett.*

eum, sive aderit sive non venerit in Siciliam, in meis intimis maximeque necessariis scias esse itaque tractes, ut intellegat meam sibi commendationem magno adiumento fuisse.

XXXI *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO ACILIO PROCONSVLI S.

1 C. Flavio, honesto et ornato equite R., utor valde familiariter; fuit enim generi mei, C. Pisonis, pernecessarius meque diligentissime observant et ipse et L. Flavius, frater eius. Quapropter velim honoris mei causa, quibus rebus honeste et pro tua dignitate poteris, quam honorificentissime et quam liberalissime C. Flavium tractes. Id mihi sic erit
2 gratum, ut gratius esse nihil possit. Sed praeterea tibi adfirmo (neque id ambitione adductus facio sed cum familiaritate et necessitudine tum etiam veritate) te ex C. Flavi officio et observantia et praeterea splendore atque inter suos gratia magnam voluptatem esse capturum. Vale.

XXXII *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO ACILIO PROCONSVLI S.

1 In Halaesina civitate tam lauta tamque nobili coniunctissimos habeo et hospitio et familiaritate M. et C. Clodios Archagathum et Philonem. Sed vereor ne, quia compluris tibi praecipue commendo, exaequare videar ambitione quadam commendationes meas; quamquam a te quidem
2 cumulate satis fit et mihi et meis omnibus. Sed velim sic existimes, hanc familiam et hos mihi maxime esse coniunctos vetustate, officiis, benevolentia. Quam ob rem peto a te in maiorem modum ut iis omnibus in rebus, quantum tua fides dignitasque patietur, commodes. Id si feceris, erit mihi vehementissime gratum.

19 Halaesina *Klotz, cf. C. I. L.* x. *p.* 768; *urbs Graece* Ἄλαισα: Halesina *codd.*

XXXIII *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO ACILIO PROCONSVLI S.

Cn. Otacilio Nasone utor familiarissime, ita prorsus ut illius ordinis nullo familiarius; nam et humanitate eius et probitate in consuetudine cotidiana magno opere delector. Nihil iam opus est exspectare te quibus eum verbis tibi commendem, quo sic utar ut scripsi. Habet is in provincia tua negotia, quae procurant liberti, Hilarus, Antigonus, Demostratus; quos tibi negotiaque omnia Nasonis non secus commendo ac si mea essent. Gratissimum mihi feceris, si intellexero hanc commendationem magnum apud te pondus habuisse. Vale.

XXXIV *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO ACILIO PROCONSVLI S.

Avitum mihi hospitium est cum Lysone, Lysonis filio, Lilybitano, valdeque ab eo observor cognovique dignum et patre et avo; est enim nobilissima familia. Quapropter commendo tibi maiorem in modum rem domumque eius magnoque opere abs te peto cures ut is intellegat meam commendationem maximo sibi apud te et adiumento et ornamento fuisse.

XXXV *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO ACILIO PROCONSVLI S.

C. Avianius Philoxenus antiquus est hospes meus et 1
praeter hospitium valde etiam familiaris; quem Caesar meo beneficio in Novocomensis rettulit; nomen autem

1 *Huius et sequentis ep. inscriptiones om. codd.* 3 Nasone e. R. (= *equite Romano*) *Kleyn Wesenberg* 16 Lilybitano *est forma recta, cf. C. I. L.* x. *p.* 742 *et eodem ducit cod. Reg. ad Verr.* iv. 32, v. 10: Lily(-i- *H*)bitoni *codd.*: Lilybaetano *vulg.* 24 Avianius *cf. ad* xiii. 21

Aviani secutus est, quod homine nullo plus est usus quam Flacco Avianio, meo, quem ad modum te scire arbitror, familiarissimo. Quae ego omnia conlegi, ut intellegeres non
2 vulgarem esse commendationem hanc meam. Peto igitur abs te ut omnibus rebus, quod sine molestia tua facere possis, ei commodes habeasque in numero tuorum perficiasque ut intellegat has litteras meas magno sibi usui fuisse. Erit id mihi maiorem in modum gratum.

XXXVI *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO ACILIO PROCONSVLI S.

1 Cum Demetrio Mega mihi vetustum hospitium est, familiaritas autem tanta quanta cum Siculo nullo. Ei Dolabella rogatu meo civitatem a Caesare impetravit, qua in re ego interfui; itaque nunc P. Cornelius vocatur; cumque propter quosdam sordidos homines, qui Caesaris beneficia vendebant, tabulam, in qua nomina civitate donatorum incisa essent, revelli iussisset, eidem Dolabellae me audiente Caesar dixit nihil esse quod de Mega vereretur; beneficium
2 suum in eo manere. Hoc te scire volui, ut eum in civium Romanorum numero haberes, ceterisque in rebus tibi eum ita commendo, ut maiore studio neminem commendarim. Gratissimum mihi feceris, si eum ita tractaris, ut intellegat meam commendationem magno sibi ornamento fuisse.

XXXVII *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO ACILIO PROCONSVLI S.

Hippiam, Philoxeni filium, Calactinum, hospitem et necessarium meum, tibi commendo in maiorem modum. Eius bona, quem ad modum ad me delata res est, publice possidentur alieno nomine contra leges Calactinorum. Id si ita est, etiam sine mea commendatione ab aequitate tua

9 *Huius et trium sequentium epp. inscriptiones omittunt MH, dat D*

res ipsa impetrare debet ut ei subvenias. Quoquo modo autem se res habet, peto a te ut honoris mei causa eum expedias tantumque ei commodes et in hac re et in ceteris, quantum tua fides dignitasque patietur. Id mihi vehementer gratum erit.

XXXVIII *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO ACILIO PROCONSVLI S.

L. Bruttius, eques R., adulescens omnibus rebus ornatus, in meis familiarissimis *est* meque observat diligentissime; cuius cum patre magna mihi fuit amicitia iam inde a quaestura mea Siciliensi. Omnino nunc ipse Bruttius Romae mecum est; sed tamen domum eius et rem familiarem et procuratores tibi sic commendo, ut maiore studio commendare non possim. Gratissimum mihi feceris, si curaris ut intellegat Bruttius, id quod ei recepi, hanc meam commendationem sibi magno adiumento fuisse.

XXXIX *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO ACILIO PROCONSVLI S.

Cum familia Titurnia necessitudo mihi intercedit vetus; ex qua reliquus est M. Titurnius Rufus, qui mihi omni diligentia atque officio est tuendus. Est igitur in tua potestate ut ille in me satis sibi praesidi putet esse. Quapropter eum tibi commendo in maiorem modum et abs te peto efficias ut is commendationem hanc intellegat sibi magno adiumento fuisse. Erit *id* mihi vehementer gratum.

XL *Scr. Romae ex. a. 699 (55) aut a. 700 (54).*

M. CICERO S. D. Q. ANCHARIO Q. F. PROCOS.

L. et C. Aurelios L. filios, quibus et ipsis et patre eorum, viro optimo, familiarissime utor, commendo tibi maiorem in modum, adulescentis omnibus optimis artibus ornatos,

9 est *add. vett.* 25 id *add. vett.*

meos pernecessarios, tua amicitia dignissimos. Si ulla mea apud te commendatio valuit (quod scio multas plurimum valuisse), haec ut valeat rogo. Quod si eos honorifice liberaliterque tractaris, et tibi gratissimos optimosque adulescentis adiunxeris et mihi gratissimum feceris.

XLI *Scr. Romae ante a. 696 (58) non nullis mensibus post ep. xlii.*

CICERO CVLLEOLO S.

1 Quae fecisti L. Luccei causa, scire te plane volo te homini gratissimo commodasse, et cum ipsi quae fecisti pergrata sunt, tum Pompeius, quotienscumque me videt (videt autem saepe), gratias tibi agit singularis. Addo etiam illud, quod tibi iucundissimum esse certo scio, me ipsum ex tua erga Lucceium benignitate maxima voluptate
2 adfici. Quod superest, quamquam mihi non est dubium quin, cum antea nostra causa, nunc iam etiam tuae constantiae gratia mansurus sis in eadem ista liberalitate, tamen abs te vehementer etiam atque etiam peto ut ea, quae initio ostendisti, deinceps fecisti, ad exitum augeri et cumulari per te velis. Id et Lucceio et Pompeio valde gratum fore teque apud eos praeclare positurum confirmo et spondeo.

De re p. deque his negotiis cogitationibusque nostris perscripseram ad te diligenter paucis ante diebus easque litteras dederam pueris tuis. Vale.

XLII *Scr. Romae ante a. 696 (58) non nullis mensibus ante ep. xli.*

M. CICERO S. D. L. CVLLEOLO PROCOS.

1 L. Lucceius, meus familiaris, homo omnium gratissimus, mirificas tibi apud me gratias egit, cum diceret omnia te cumulatissime et liberalissime procuratoribus suis pollicitum

27 CVLLEOLO] lucceio *MII et indices*: luceio *D*

esse. Cum oratio tua tam ei grata fuerit, quam gratam rem
ipsam existimas fore, cum, ut spero, quae pollicitus es fe-
ceris! Omnino ostenderunt Bulliones sese Lucceio Pompei
arbitratu satis facturos; sed vehementer opus est nobis et 2
voluntatem et auctoritatem et imperium tuum accedere;
quod ut facias te etiam atque etiam rogo. Illudque mihi
gratissimum est, quod ita sciunt Luccei procuratores et
ita Lucceius ipse ex litteris tuis, quas ad eum misisti, intel-
lexit, hominis nullius apud te auctoritatem aut gratiam valere
plus quam meam. Id ut re experiatur iterum et saepius te
rogo.

XLIII *Scr. Romae ante a. 696 (58) non nullis mensibus ante ep. xliv.*

M. CICERO QVINTIO GALLO.

Etsi plurimis rebus spero fore ut perspiciam, quod tamen 1
iam pridem perspicio, me a te amari, tamen ea causa tibi
datur, in qua facile declarare possis tuam erga me benevo-
lentiam. L. Oppius M. f. Philomeli negotiatur, homo mihi
familiaris. Eum tibi unice commendo eoque magis, quod
cum ipsum diligo, tum quod negotia procurat L. Egnati
Rufi, quo ego uno equite R. familiarissime utor et qui cum
consuetudine cotidiana tum officiis plurimis maximisque
mihi coniunctus est. Oppium igitur praesentem ut diligas, 2
Egnati absentis rem ut tueare aeque a te peto ac si mea
negotia essent. Velim memoriae tuae causa des litterarum
aliquid, quae tibi in provincia reddantur, sed ita conscribas,
ut tum, cum eas leges, facile recordari possis huius meae
commendationis diligentiam. Hoc te vehementer etiam
atque etiam rogo.

3 Bulliones *codd., cf. Plin. N. H.* iii. 145: Bullidenses *vett. Wesenberg, cf. Caes. B. C.* iii. 12. 4 *et Cic. Pis.* 96 14 QVINTIO GALLO *codd. Mendelssohn Müller*: Q. GALLIO *Man. Wesenberg*: *vid. ep. seq.* 16 ea *HD*: mea *M*: nunc ea *vett.*: iam ea *Koch*: magna *coni. Müller*

XLIV *Scr. Romae ante a. 696 (58) non nullis mensibus post ep. xliii.*

CICERO GALLO S.

Etsi ex tuis et ex L. Oppi, familiaris mei, litteris cognovi te memorem commendationis meae fuisse idque pro tua summa erga me benevolentia proque nostra necessitudine minime sum admiratus, tamen etiam atque etiam tibi L. Oppium praesentem et L. Egnati, mei familiarissimi, absentis negotia commendo. Tanta mihi cum eo necessitudo est familiaritasque ut, si mea res esset, non magis laborarem. Quapropter gratissimum mihi feceris, si curaris ut is intellegat me a te tantum amari quantum ipse existimo. Hoc mihi gratius facere nihil potes, idque ut facias vehementer te rogo.

XLV *Scr. Romae eod. fere a. quo ep. xliv.*

CICERO APPVLEIO PROQVAESTORI.

L. Egnatio uno equite R. vel familiarissime utor. Eius Anchialum servum negotiaque quae habet in Asia tibi commendo non minore studio quam si rem meam commendarem. Sic enim existimes velim, mihi cum eo non modo cotidianam consuetudinem summam intercedere, sed etiam officia magna et mutua nostra inter nos esse. Quam ob rem etiam atque etiam a te peto ut cures ut intellegat me ad te satis diligenter scripsisse; nam de tua erga me voluntate non dubitabat. Id ut facias te etiam atque etiam rogo. Vale.

3 GALLO *D, vid. ep. praec.*: GALLIO *MH* 4 familiaris mei *Mendelssohn, coll.* 43. 1; 74: familiarissimi *codd.* 17 vel *del. Crat. Wesenberg*

XLVI *Scr. Romae eod. fere anno quo ep. xlv.*

CICERO APPVLEIO S.

L. Nostius Zoilus est coheres meus, heres autem patroni sui. Ea re utrumque scripsi, ut et mihi cum illo causam amicitiae scires esse et hominem probum existimares, qui patroni iudicio ornatus esset. Eum tibi igitur sic commendo ut unum ex nostra domo. Valde mihi gratum erit, si curaris ut intellegat hanc commendationem sibi apud te magno adiumento fuisse.

XLVII *Scr., ut videtur, ex. m. Martio a. 703 (51).*

CICERO SILIO S.

Quid ego tibi commendem eum, quem tu ipse diligis? Sed tamen, ut scires eum a me non diligi solum verum etiam amari, ob eam rem tibi haec scribo. Omnium tuorum officiorum, quae et multa et magna sunt, mihi gratissimum fuerit, si ita tractaris Egnatium, ut sentiat et se a me et me a te amari. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Illa nostra scilicet ceciderunt. Utamur igitur vulgari consolatione: 'Quid, si hoc melius?' Sed haec coram. Tu fac, quod facis, ut me ames teque amari a me scias.

XLVIII *Scr. Romae, ut videtur, autumno anni 707 (47).*

CICERO C. SEXTILIO RVFO QVAESTORI S. D.

Omnis tibi commendo Cyprios, sed magis Paphios (quibus tu quaecumque commodaris erunt mihi gratissima), eoque facio libentius ut eos tibi commendem, quod et tuae laudi, cuius ego fautor sum, conducere arbitror, cum primus in eam insulam quaestor veneris, ea te instituere quae

11 *Fort.* SILIO PROPR. *cf.* 61–65 26 et] *om. Lamb.*: id *coni. Müller*

sequantur alii; quae, ut spero, facilius consequere, si et P. Lentuli, necessari tui, legem et ea quae a me constituta sunt sequi volueris; quam rem tibi confido magnae laudi fore.

XLIX *Scr. Romae inter med. m. Oct. a. 707 (47) et Id. Mart. a. 710 (44).*

CICERO CVRIO PROCOS.

Q. Pompeius Sex. f. multis et veteribus causis necessitudinis mihi coniunctus est. Is cum antea meis commendationibus et rem et gratiam et auctoritatem suam tueri consuerit, nunc profecto te provinciam obtinente meis litteris adsequi debet, ut nemini se intellegat commendatiorem umquam fuisse. Quam ob rem a te maiorem in modum peto ut, cum omnis meos aeque ac tuos observare pro necessitudine nostra debeas, hunc in primis ita in tuam fidem recipias, ut ipse intellegat nullam rem sibi maiori usui aut ornamento quam meam commendationem esse potuisse. Vale.

L *Scr. Romae in. m. Ian. a. 710 (44).*

CICERO S. D. ACILIO.

1 Sumpsi hoc mihi pro tua in me observantia, quam penitus perspexi quam diu Brundisi fuimus, ut ad te familiariter et quasi pro meo iure scriberem, si quae res esset de qua valde laborarem. M'. Curius, qui Patris negotiatur, ita mihi familiaris est, ut nihil possit esse coniunctius. Multa illius in me officia, multa in illum mea, quodque maximum
2 est, summus inter nos amor et mutuus. Quae cum ita sint, si ullam in amicitia mea spem habes, si ea, quae in me

1 quae] quod *Wesenberg* 20 ACILIO *Lallemand*, *cf.* vii. 30. 3; 31. 1: AVCTO *codd.*

officia et studia Brundisi contulisti, vis mihi etiam gratiora efficere (quamquam sunt gratissima), si me a tuis omnibus amari vides, hoc mihi da atque largire, ut M'. Curium 'sartum et tectum,' ut aiunt, ab omnique incommodo, detrimento, molestia sincerum integrumque conserves. Et ipse spondeo et omnes hoc tibi tuî pro me recipient, ex mea amicitia et ex tuo in me officio maximum te fructum summamque voluptatem esse capturum. Vale.

LI *Scr. loco et anno incerto, fortasse ante 698 (56).*

CICERO P. CAESIO S. D.

P. Messienum, equitem R. omnibus rebus ornatum meumque perfamiliarem, tibi commendo ea commendatione quae potest esse diligentissima. Peto a te et pro nostra et pro paterna amicitia ut eum in tuam fidem recipias eiusque rem famamque tueare. Virum bonum tuaque amicitia dignum tibi adiunxeris mihique gratissimum feceris.

LII *Scr. Romae circ. med. m. Sept. a. 708 (46).*

CICERO REGI S.

A. Licinius Aristoteles Melitensis antiquissimus est hospes meus et praeterea coniunctus magno usu familiaritatis. Haec cum ita sint, non dubito quin tibi satis commendatus sit; etenim ex multis cognosco meam commendationem plurimum apud te valere. Hunc ego a Caesare liberavi; frequens enim fuerat nobiscum atque etiam diutius in causa est quam nos commoratus; quo melius te de eo existimaturum arbitror. Fac igitur, mi Rex, ut intellegat has sibi litteras plurimum profuisse.

21 mihi coniunctus *Lamb.*

LIII *Scr. in Cilicia vel ex. a. 703 (51) vel in. a. 704 (50), ut videtur.*

CICERO THERMO PROPR. S.

1 L. Genucilio Curvo iam pridem utor familiarissime, optimo viro et homine gratissimo. Eum tibi penitus commendo atque trado, primum ut omnibus in rebus ei commodes, quoad fides tua dignitasque patietur; patietur autem in omnibus: nihil enim abs te umquam, quod sit 2 alienum tuis aut etiam suis moribus, postulabit. Praecipue autem tibi commendo negotia eius, quae sunt in Hellesponto, primum ut obtineat id iuris in agris, quod ei Pariana civitas decrevit et dedit et quod semper obtinuit sine ulla controversia, deinde, si quid habebit cum aliquo Hellespontio controversiae, ut in illam διοίκησιν reicias. Sed non mihi videor, cum tibi totum hominem diligentissime commendarim, singulas ad te eius causas perscribere debere. Summa illa est: Quicquid offici, benefici, honoris in Genucilium contuleris, id te existimabo in me ipsum atque in rem meam contulisse.

LIV *Scr. Laudiceae inter a. d. iii Id. Febr. et m. Apr. a. 704 (50).*

CICERO THERMO PROPR. S.

Cum multa mihi grata sunt, quae tu adductus mea commendatione fecisti, tum in primis, quod M. Marcilium, amici atque interpretis mei filium, liberalissime tractavisti; venit enim Laudiceam et tibi apud me mihique propter te gratias maximas egit. Qua re, quod reliquum est, a te peto, quoniam apud gratos homines beneficium ponis, ut eo libentius iis commodes operamque des, quoad fides tua patietur, ut socrus adulescentis rea ne fiat. Ego cum antea studiose

17 illast *Müller*: illa sit *codd.* 24 amici] accensi *Orelli*

commendabam Marcilium tum multo nunc studiosius, quod in longa apparitione singularem et prope incredibilem patris Marcili fidem, abstinentiam modestiamque cognovi.

LV *Scr., ut videtur, paulo ante ep. liii.*

CICERO THERMO PROPR. S.

Etsi mihi videor intellexisse, cum tecum Ephesi de re 1
M. Annei, legati mei, locutus sum, te ipsius causa vehementer omnia velle, tamen et M. Anneium tanti facio, ut mihi nihil putem praetermittendum quod illius intersit, et me a te tanti fieri puto, ut non dubitem quin ad tuam voluntatem magnus cumulus accedat commendationis meae. Nam cum iam diu diligerem M. Anneium deque eo sic existimarem, ut res declarat, qui ultro ei detulerim legationem, cum multis petentibus denegassem, tum vero, postea quam mecum in bello atque in re militari fuit, tantam in eo virtutem, prudentiam, fidem tantamque erga me benevolentiam cognovi, ut hominem neminem pluris faciam. Eum cum Sardianis habere controversiam scis. Causam tibi exposuimus Ephesi; quam tu tamen coram facilius meliusque cognosces. De reliquo mihi me hercule diu dubium 2
fuit quid ad te potissimum scriberem. Ius enim quem ad modum dicas clarum et magna cum tua laude notum est; nobis autem in hac causa nihil aliud opus est nisi te ius instituto tuo dicere. Sed tamen cum me non fugiat quanta sit in praetore auctoritas, praesertim ista integritate, gravitate, clementia, qua te esse inter omnis constat, peto abs te pro nostra coniunctissima necessitudine plurimisque officiis paribus ac mutuis ut voluntate, auctoritate, studio tuo perficias ut M. Anneius intellegat te et sibi amicum esse (quod non dubitat; saepe enim mecum locutus est) et multo amiciorem his meis litteris esse factum. In tuo toto imperio atque provincia nihil est quod mihi gratius facere

13 qui *Baiter*: quae *codd.*: ut qui *Orelli*

possis; nam apud ipsum gratissimum hominem atque optimum virum quam bene positurus sis studium tuum atque officium dubitare te non existimo.

LVI *Scr., ut videtur, paulo post ep. liii.*

CICERO THERMO PROPR. S.

1 Cluvius Puteolanus valde me observat valdeque est mihi familiaris. Is ita sibi persuadet, quod in tua provincia negoti habeat nisi te provinciam obtinente meis commendationibus confecerit, id se in perditis et desperatis habiturum. Nunc quoniam mihi ab amico officiosissimo tantum oneris imponitur, ego quoque tibi imponam pro tuis in me summis officiis, ita tamen ut tibi nolim molestus esse.

Μυλασεῖς et Ἀλαβανδεῖς pecuniam Cluvio debent. Dixerat mihi Euthydemus, cum Ephesi essem, se curaturum ut ecdici a Mylasinis Romam mitterentur. Id factum non est. Legatos audio missos esse, sed malo ecdicos, ut aliquid confici possit. Qua re peto a te ut et eos et Ἀλαβανδεῖς
2 iubeas ecdicos Romam mittere. Praeterea Philocles Alabandensis ὑποθήκας Cluvio dedit. Eae commissae sunt. Velim cures ut aut de hypothecis decedat easque procuratoribus Cluvi tradat aut pecuniam solvat, praeterea Heracleotae et Bargylietae, qui item debent, aut pecuniam
3 solvant aut fructibus suis satis faciant. Caunii praeterea debent, sed aiunt se depositam pecuniam habuisse. Id velim cognoscas et, si intellexeris eos neque ex edicto neque ex decreto depositam habuisse, des operam ut usurae Cluvio instituto tuo conserventur.

His de rebus eo magis laboro, quod agitur res Cn. Pompei etiam, nostri necessari, et quod is magis etiam mihi labo-

1 nam *Müller*: iam *codd.* 13 Μυλασεῖς et Ἀλαβανδεῖς *Orelli Wesenberg Müller*: Mylasis et Alabandis *codd.* 15 a Mylasinis *HD*: mylas. ii *M*: Mylasis *coni. Mendelssohn* 17 Alabandis *codd.*

rare videtur quam ipse Cluvius; cui satis factum esse a nobis valde volo. His de rebus te vehementer etiam atque etiam rogo.

LVII *Scr. Laudiceae in. m. Apr. a. 704 (50).*

CICERO THERMO PROPR. S.

Quo magis cotidie ex litteris nuntiisque bellum magnum 1
esse in Syria cognosco, eo vehementius a te pro nostra necessitudine contendo ut mihi M. Anneium legatum primo quoque tempore remittas; nam eius opera, consilio, scientia rei militaris vel maxime intellego me et rem p. adiuvari posse. Quod nisi tanta res eius ageretur, nec ipse adduci potuisset ut a me discederet, neque ego ut eum a me dimitterem. Ego in Ciliciam proficisci cogito circiter K. Mai.
Ante eam diem M. Anneius ad me redeat oportet. Illud 2
quod tecum et coram et per litteras diligentissime egi, id et nunc etiam atque etiam rogo curae tibi sit, ut suum negotium, quod habet cum populo Sardiano, pro causae veritate et pro sua dignitate conficiat. Intellexi ex tua oratione, cum tecum Ephesi locutus sum, te ipsius M. Annei causa omnia velle; sed tamen sic velim existimes, te mihi nihil gratius facere posse quam si intellexero per te illum ipsum negotium ex sententia confecisse, idque quam primum ut efficias te etiam atque etiam rogo.

LVIII *Scr. fortasse Laudiceae post a. d. iv Id. Febr. a. 704 (50).*

M. CICERO C. TITIO L. F. RVFO PR. VRB. S.

L. Custidius est tribulis et municeps et familiaris meus. Is causam habet, quam causam ad te deferet. Commendo tibi hominem, sic ut tua fides et meus pudor postulat,

15 egi, id et *codd.*: egi, id te *Lamb. Müller*: egi, te *Baiter*
21 ipsum] suum *Wesenberg*

tantum ut facilis ad te aditus habeat, quae aequa postulabit ut libente te impetret, sentiatque meam sibi amicitiam, etiam cum longissime absim, prodesse, in primis apud te.

LIX *Scr. Laudiceae post a. d. iii Id. Febr. a. 704 (50).*

M. CICERO C. CVRTIO PEDVCAEANO PR. S.

M. Fadium unice diligo, summaque mihi cum eo consuetudo et familiaritas est pervetus. In eius controversiis quid decernas a te non peto (servabis, ut tua fides et dignitas postulat, edictum et institutum tuum), sed ut quam facillimos ad te aditus habeat, quae erunt aequa libente te impetret, ut meam amicitiam sibi, etiam cum procul absim, prodesse sentiat, praesertim apud te. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

LX *Scr. Romae post reditum fortasse ex. a. 698 (56).*

M. CICERO C. MVNATIO C. F. S.

1 L. Livineius Trypho est omnino L. Reguli, familiarissimi mei, libertus; cuius calamitas etiam officiosiorem me facit in illum; nam benevolentior quam semper fui esse non possum. Sed ego libertum eius per se ipsum diligo; summa enim eius erga me officia exstiterunt iis nostris temporibus, quibus facillime [bonam] benevolentiam homi-
2 num et fidem perspicere potui. Eum tibi ita commendo, ut homines grati et memores bene meritos de se commendare debent. Pergratum mihi feceris, si ille intellexerit se, quod pro salute mea multa pericula adierit, saepe hieme summa navigarit, pro tua erga me benevolentia gratum etiam tibi fecisse.

6 Fadium *Orelli*: Fabium *codd.* 21 bonam *del. Klotz*: *ante* fidem *transposuit Lamb.*

LXI *Scr. fere eod. temp. quo ep. liii.*

M. CICERO S. D. P. SILIO PROPR.

T. Pinnio familiarissime me usum esse scire te arbitror; quod quidem ille testamento declaravit, qui me cum tutorem tum etiam secundum heredem instituerit. Eius filio mire studioso et erudito et modesto pecuniam Nicaeenses grandem debent, ad sestertium octogies, et, ut audio, in primis ei volunt solvere. Pergratum igitur mihi feceris, quoniam non modo reliqui tutores qui sciunt quanti me facias sed etiam puer ipse sibi persuasit te omnia mea causa facturum esse, si dederis operam, quoad tua fides dignitasque patietur, ut quam plurimum pecuniae Pinnio solvatur Nicaeensium nomine.

LXII *Scr. paulo post ep. lxi. ut videtur.*

M. CICERO S. D. P. SILIO PROPR.

Et in Atili negotio te amavi (cum enim sero venissem, tamen honestum equitem R. beneficio tuo conservavi) et me hercule semper sic in animo habui, te in meo aere esse propter Lamiae nostri coniunctionem et singularem necessitudinem. Itaque primum tibi ago gratias quod me omni molestia liberas, deinde impudentia prosequor, sed idem sarciam; te enim semper sic colam et tuebor ut quem diligentissime. Quintum, fratrem meum, si me diligis, eo numero cura ut habeas quo me. Ita magnum beneficium tuum magno cumulo auxeris.

LXIII *Scr. fortasse Laudiceae post a. d. iii Id. Febr. a. 704 (50).*

M. CICERO S. D. P. SILIO PROPR.

Non putavi fieri posse ut mihi verba dessent, sed tamen 1
in M. Laenio commendando desunt. Itaque rem tibi ex-

5 mei mire *Orelli, sed cf.* xii. 30. 5; xiv. 1. 2   12 plurimum pecuniae *MH*: primum pecunia *D Crat.*   21 liberasti *Ernesti*   29 desunt] deerunt *Kleyn propter* defutura (§ 2)

ponam paucis verbis, sed tamen ut plane perspicere possis voluntatem meam. Incredibile est quanti faciamus et ego et frater meus, qui mihi carissimus est, M. Laenium. Id fit cum plurimis eius officiis tum summa probitate et singulari modestia. Eum ego a me invitissimus dimisi cum propter familiaritatem et consuetudinis suavitatem tum quod con-
2 silio eius fideli ac bono libenter utebar. Sed vereor ne iam superesse mihi verba putes, quae dixeram defutura. Commendo tibi hominem sic, ut intellegis me *eum de* quo ea supra scripserim debere commendare, a teque vehementer etiam atque etiam peto ut quod habet in tua provincia negoti expedias, quod tibi videbitur rectum esse ipsi dicas. Hominem facillimum liberalissimumque cognosces. Itaque te rogo ut eum solutum, liberum confectis eius negotiis per te quam primum ad me remittas. Id mihi fratrique meo gratissimum feceris.

LXIV *Scr. paulo post ep. lxii.*

M. CICERO S. D. P. SILIO PROPR.

1 Nero meus mirificas apud me tibi gratias egit, prorsus incredibilis, ut nullum honorem sibi haberi potuisse diceret qui a te praetermissus esset. Magnum fructum ex ipso capies; nihil est enim illo adulescente gratius; sed me hercule mihi quoque gratissimum fecisti; pluris enim ex omni nobilitate neminem facio. Itaque si ea feceris quae ille per me tecum agi voluit, gratissimum mihi feceris, primum de Pausania Alabandensi sustentes rem, dum Nero veniat (vehementer eius causa cupere eum intellexi; itaque hoc valde te rogo); deinde Nysaeos, quos Nero in primis habet necessarios diligentissimeque tuetur ac defendit, habeas tibi commendatissimos, ut intellegat illa civitas sibi in Neronis

1 sed] sic *Bengel*: ita *Lamb.*: *del. Koch* 9 eum de quo *Lamb.*: quo *codd.*: quom *aut* qui *coni. Mendelssohn*

patrocinio summum esse praesidium. Strabonem Servilium tibi saepe commendavi; nunc eo facio id impensius, quod eius causam Nero suscepit. Tantum a te petimus ut agas eam rem ne relinquas hominem innocentem ad alicuius tui dissimilis quaestum. Id cum gratum mihi erit tum etiam existimabo te humanitate tua esse usum.

Summa huius epistulae haec est, ut ornes omnibus rebus 2 Neronem, sicuti instituisti atque fecisti. Magnum theatrum habet ista provincia, non ut haec nostra, *ad* adulescentis nobilis, ingeniosi, abstinentis commendationem atque gloriam. Qua re si te fautore usus erit, sicuti profecto et utetur et usus est, amplissimas clientelas acceptas a maioribus confirmare poterit et beneficiis suis obligare. Hoc in genere si eum adiuveris eo studio quo ostendisti, apud ipsum praeclarissime posueris sed mihi etiam gratissimum feceris.

LXV *Scr. paulo post ep. lxiv.*

M. CICERO S. D. P. SILIO PROPR.

Cum P. Terentio Hispone, qui operas in scriptura pro 1 magistro dat, mihi summa familiaritas consuetudoque est, multaque et magna inter nos officia paria et mutua intercedunt. Eius summa existimatio agitur in eo ut pactiones cum civitatibus reliquis conficiat. Non me praeterit nos eam rem Ephesi expertos esse neque ab Ephesiis ullo modo impetrare potuisse; sed quoniam, quem ad modum omnes existimant et ego intellego, tua cum summa integritate tum singulari humanitate et mansuetudine consecutus es ut libentissimis Graecis nutu quod velis consequare, peto a te in maiorem modum ut honoris mei causa hac laude Hisponem adfici velis. Praeterea cum sociis scripturae 2 mihi summa necessitudo est non solum ob eam causam

3 ut tu agas *Baiter* 4 neu *Klotz* 9 ad *add. Bengel:* angustum ad (*vel simile quid*) *Wesenberg* 15 sed] et *Orelli*

quod ea societas universa in mea fide est, sed etiam quod plerisque sociis utor familiarissime. Ita et Hisponem meum per me ornaris et societatem mihi coniunctiorem feceris tuque ipse et ex huius observantia, gratissimi hominis, et ex sociorum gratia, hominum amplissimorum, maximum fructum capies et me summo beneficio adfeceris. Sic enim velim existimes, ex tota tua provincia omnique isto imperio nihil esse quod mihi gratius facere possis.

LXVI *Scr. Romae vel ex. m. Ian. vel in. Febr. a. 709 (45).*

M. CICERO P. SERVILIO S.

1 A. Caecinam, maxime proprium clientem familiae vestrae, non commendarem tibi, cum scirem qua fide in tuos, qua clementia in calamitosos soleres esse, nisi me et patris eius, quo sum familiarissime usus, memoria et huius fortuna ita moveret, ut hominis omnibus mecum studiis officiisque coniunctissimi movere debebat. A te hoc omni contentione peto, sic ut maiore cura, maiore animi labore petere non possim, ut ad ea, quae tua sponte sine cuiusquam commendatione faceres in hominem tantum et talem et calamitosum, aliquem adferant cumulum meae litterae, quo
2 studiosius eum quibuscumque rebus possis iuves. Quod si Romae fuisses, etiam salutem A. Caecinae essemus, ut opinio mea fert, per te consecuti; de qua tamen magnam spem habemus freti clementia conlegae tui. Nunc quoniam tuam iustitiam secutus tutissimum sibi portum provinciam istam duxit esse, etiam atque etiam te rogo atque oro ut eum et in reliquiis veteris negotiationis conligendis iuves et ceteris rebus tegas atque tueare. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

7 ex] in *Kleyn*: *del. Baiter* 16 A te] nunc a te *Wesenberg*, *cf.* § 2: *fort.* a te tamen 19 tantum] tam tuum *Thierbach Madvig* et calamitosum *H*: calamitosum *MD Madvig Müller*: tamque calamitosum *Lehmann*: *del. Ursinus*

LXVII *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

M. CICERO P. SERVILIO PROPR. S.

Ex provincia mea Ciliciensi, cui scis τρεῖς διοικήσεις 1
Asiaticas adtributas fuisse, nullo sum familiarius usus quam Androne, Artemonis filio, Laudicensi, eumque habui in ea civitate cum hospitem tum vehementer ad meae vitae rationem et consuetudinem accommodatum; quem quidem multo etiam pluris postea quam decessi facere coepi, quod multis rebus expertus sum gratum hominem meique memorem. Itaque eum Romae libentissime vidi; non te enim fugit, qui plurimis in ista provincia benigne fecisti, quam multi grati reperiantur.

Haec propterea scripsi, ut et me non sine causa laborare 2
intellegeres et tu ipse eum dignum hospitio tuo iudicares. Feceris igitur mihi gratissimum, si ei declararis quanti me facias, id est si receperis eum in fidem tuam et quibuscumque rebus honeste ac sine molestia tua poteris adiuveris. Hoc mihi erit vehementer gratum idque ut facias te etiam atque etiam rogo.

LXVIII *Scr. Romae circ. med. m. Sept. a. 708 (46).*

M. TVLLIVS CICERO P. SERVILIO ISAVRICO PROCOS. CONLEGAE S. P.

Gratae mihi vehementer tuae litterae fuerunt, ex quibus 1
cognovi cursus navigationum tuarum; significabas enim memoriam tuam nostrae necessitudinis, qua mihi nihil poterat esse iucundius. Quod reliquum est, multo etiam erit gratius, si ad me de re p., id est de statu provinciae, de institutis tuis familiariter scribes. Quae quamquam ex multis pro tua claritate audiam, tamen libentissime ex tuis litteris cognoscam.

Ego ad te de re p. summa quid sentiam non saepe 2
scribam propter periculum eius modi litterarum; quid

31 reip. *Crat.*

agatur autem scribam saepius. Sperare tamen videor Caesari, conlegae nostro, fore curae et esse ut habeamus aliquam rem p., cuius consiliis magni referebat te interesse; sed si tibi utilius est, id est gloriosius, Asiae praeesse et istam partem rei p. male adfectam tueri, mihi quoque idem quod tibi et laudi tuae profuturum est optatius debet esse.
3 Ego quae ad tuam dignitatem pertinere arbitrabor summo studio diligentiaque curabo in primisque tuebor omni observantia clarissimum virum, patrem tuum, quod et pro vetustate necessitudinis et pro beneficiis vestris et pro dignitate ipsius facere debeo.

LXIX *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

CICERO P. SERVILIO CONLEGAE S. P.

1 C. Curtius Mithres est ille quidem, ut scis, libertus Postumi, familiarissimi mei, sed me colit et observat aeque atque illum ipsum patronum suum. Apud eum ego sic Ephesi fui, quotienscumque fui, tamquam domi meae, multaque acciderunt in quibus et benevolentiam eius erga me experirer et fidem. Itaque si quid aut mihi aut meorum cuipiam in Asia opus est, ad hunc scribere consuevi, huius cum opera et fide tum domo et re uti tamquam mea.

Haec ad te eo pluribus scripsi ut intellegeres me non †vulgare nec ambitiose, sed ut pro homine intimo ac mihi
2 pernecessario scribere. Peto igitur a te ut in ea controversia, quam habet de fundo cum quodam Colophonio, et in ceteris rebus quantum fides tua patietur quantumque tuo commodo poteris tantum ei honoris mei causa commodes; etsi ut eius modestiam cognovi, gravis tibi nulla in re erit. Si et mea commendatione et sua probitate adsecutus erit ut de se bene existimes, omnia se adeptum

23 vulgare] vulgarem in modum *Wesenberg*: vulgari more *Klotz*: vulgarie *coni. Müller*

arbitrabitur. Ut igitur eum recipias in fidem habeasque in numero tuorum te vehementer etiam atque etiam rogo. Ego quae te velle quaeque ad te pertinere arbitrabor omnia studiose diligenterque curabo.

LXX *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

M. CICERO P. SERVILIO CONLEGAE S. P.

Quia non est obscura tua in me benevolentia, sic fit ut multi per me tibi velint commendari; ego autem tribuo non numquam in vulgus, sed plerumque necessariis, ut hoc tempore. Nam cum T. Ampio Balbo mihi summa familiaritas necessitudoque est. Eius libertum, T. Ampium Menandrum, hominem frugi et modestum et patrono et nobis vehementer probatum, tibi commendo maiorem in modum. Vehementer mihi gratum feceris, si quibuscumque rebus sine tua molestia poteris ei commodaris. Quod ut facias te vehementer etiam atque etiam rogo.

LXXI *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. P. SERVILIO CONLEGAE.

Multos tibi commendem necesse est, quoniam omnibus nota nostra necessitudo est tuaque erga me benevolentia; sed tamen etsi omnium causa quos commendo velle debeo, tamen cum omnibus non eadem mihi causa est. T. Agusius et comes meus fuit illo miserrimo tempore et omnium itinerum, navigationum, laborum, periculorum meorum socius neque hoc tempore discessisset a me nisi ego ei permisissem. Qua re sic tibi eum commendo ut unum de meis domesticis et maxime necessariis. Pergratum mihi feceris, si eum ita tractaris, ut intellegat hanc commendationem sibi magno usu atque adiumento fuisse.

7 sic *om. Wesenberg* 8 id tribuo *Wesenberg, sed cf.* 9. 2 9 ut *vett.*: in *codd.*

LXXII *Scr. Romae, ut videtur, a. 708 (46).*

M. CICERO P. SERVILIO CONLEGAE S.

1 Caerelliae, necessariae meae, rem, nomina, possessiones Asiaticas commendavi tibi praesens in hortis tuis quam potui diligentissime, tuque mihi pro tua consuetudine proque tuis in me perpetuis maximisque officiis omnia te facturum liberalissime recepisti. Meminisse te id spero; scio enim solere. Sed tamen Caerelliae procuratores scripserunt te propter magnitudinem provinciae multitudinemque negotiorum etiam atque etiam esse commonefaciendum.

2 Peto igitur ut memineris te omnia, quae tua fides pateretur, mihi cumulate recepisse. Equidem existimo habere te magnam facultatem (sed hoc tui est consili et iudici) ex eo s. c., quod in heredes C. Vennoni factum est, Caerelliae commodandi. Id senatus consultum tu interpretabere pro tua sapientia; scio enim eius ordinis auctoritatem semper apud te magni fuisse. Quod reliquum est, sic velim existimes quibuscumque rebus Caerelliae benigne feceris mihi te gratissimum esse facturum.

LXXIII *Scr. Romae anno post ep. lxxiv.*

M. CICERO Q. PHILIPPO PROCOS. S.

1 Gratulor tibi, quod ex provincia salvum te ad tuos recepisti incolumi fama et re p. Quod si Romae fuissem, te vidissem coramque gratias egissem, quod tibi L. Egnatius, familiarissimus meus, absens, L. Oppius praesens curae fuisset.

2 Cum Antipatro Derbete mihi non solum hospitium verum etiam summa familiaritas intercedit. Ei te vehementer succensuisse audivi et moleste tuli. De re nihil possum iudicare, nisi illud mihi persuadeo, te, talem virum, nihil temere fecisse. *A* te autem pro vetere nostra necessitudine etiam

23 fuissem *om. M* 30 nisi quod illud *Ernesti* 31 A *add. vett.*

atque etiam peto ut eius filios, qui in tua potestate sunt, mihi potissimum condones, nisi quid existimas in ea re violari existimationem tuam. Quod ego si arbitrarer, numquam te rogarem mihique tua fama multo antiquior esset quam illa necessitudo est; sed mihi ita persuadeo (potest fieri ut fallar) eam rem laudi tibi potius quam vituperationi fore. Quid fieri possit et quid mea causa facere possis (nam quin velis non dubito) velim, si tibi grave non erit, certiorem me facias.

LXXIV *Scr. Romae eod. temp. quo ep. xliv.*

M. CICERO Q. PHILIPPO PROCOS. S.

Etsi non dubito pro tua in me observantia proque nostra necessitudine quin commendationem meam memoria teneas, tamen etiam atque etiam eundem tibi L. Oppium, familiarem meum, praesentem et L. Egnati, familiarissimi mei, absentis negotia commendo. Tanta mihi cum eo necessitudo est familiaritasque, ut si mea res esset non magis laborarem. Quapropter gratissimum mihi feceris, si curaris ut is intellegat me a te tantum amari quantum ipse existimo. Hoc mihi gratius facere nihil potes, idque ut facias te vehementer rogo.

LXXV *Scr. Romae vel ex. a. 702 (52) vel in. a. 703 (51).*

M. CICERO T. TITIO T. F. LEG. S. D.

Etsi non dubito quin apud te mea commendatio prima 1
satis valeat, tamen obsequor homini familiarissimo, C. Aviano Flacco, cuius causa omnia cum cupio tum me hercule etiam debeo. De quo et praesens tecum egi diligenter, cum tu mihi humanissime respondisti, et scripsi ad te accurate antea; sed putat interesse sua me ad te quam saepissime scribere. Qua re velim mihi ignoscas, si illius

voluntati obtemperans minus videbor meminisse constantiae
2 tuae. A te idem illud peto ut de loco, quo deportet frumentum, et de tempore Aviano commodes, quorum utrumque per eundem me obtinuit triennium, dum Pompeius isti negotio praefuit. Summa est, in quo mihi gratissimum facere possis, si curaris ut Avianius, quoniam se a me amari putat, me a te amari sciat. Erit id mihi pergratum.

LXXVI *Scr. Romae anno incerto, fort. 691 (63).*

M. CICERO IIII VIRIS ET DECVRIONIBVS S. D.

1 Tantae mihi cum Q. Hippio causae necessitudinis sunt, ut nihil possit esse coniunctius quam nos inter nos sumus. Quod nisi ita esset, uterer mea consuetudine ut vobis nulla in re molestus essem. Etenim vos mihi optimi testes estis, quom mihi persuasum esset nihil esse quod a vobis impetrare non possem, numquam me tamen gravem vobis esse
2 voluisse. Vehementer igitur vos etiam atque etiam rogo ut honoris mei causa quam liberalissime C. Valgium Hippianum tractetis remque cum eo conficiatis, ut quam possessionem habet in agro Fregellano *a* vobis emptam eam liberam et immunem habere possit. Id si a vobis impetraro, summo me beneficio vestro adfectum arbitrabor.

LXXVII *Scr. Romae mense interc. pr. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. P. SVLPICIO IMP.

1 Cum his temporibus non sane in senatum ventitarem, tamen, ut tuas litteras legi, non existimavi me salvo iure nostrae veteris amicitiae multorumque inter nos officiorum facere posse ut honori tuo deessem. Itaque adfui supplicationemque tibi libenter decrevi nec reliquo tempore ullo aut

2 ut et de *Lamb* 14 quom *Mendelssohn* : quam *codd.* : cum *vulg.* : quamquam *Orelli* 23 SVLPICIO *codd.* : VATINIO *Rutilius*

rei aut existimationi aut dignitati tuae deero. Atque hoc ut tui necessarii sciant, hoc me animo erga te esse, velim facias eos per litteras certiores, ut si quid tibi opus sit ne dubitent mihi iure suo denuntiare.

2 M. Bolanum, virum bonum et fortem et omnibus rebus ornatum meumque veterem amicum, tibi magno opere commendo. Pergratum mihi feceris, si curaris ut is intellegat hanc commendationem sibi magno adiumento fuisse; ipsumque virum optimum gratissimumque cognosces. Promitto tibi te ex eius amicitia magnam voluptatem esse capturum.

3 Praeterea a te peto in maiorem modum pro nostra amicitia et pro tuo perpetuo in me studio ut in hac re etiam elabores: Dionysius, servus meus, qui meam bibliothecen multorum nummorum tractavit, cum multos libros surripuisset nec se impune laturum putaret, aufugit. Is est in provincia tua. Eum et M. Bolanus, *meus* familiaris, et multi alii Naronae viderunt, sed, cum se a me manu missum esse diceret, crediderunt. Hunc tu si mihi restituendum curaris, non possum dicere quam mihi gratum futurum sit. Res ipsa parva, sed animi mei dolor magnus est. Ubi sit et quid fieri possit Bolanus te docebit. Ego si hominem per te reciperaro, summo me a te beneficio adfectum arbitrabor.

LXXVIII *Scr. Romae in. a. 708 (46).*

M. CICERO ALLIENO S.

1 Democritus Sicyonius non solum hospes meus est sed etiam, quod non multis contigit, Graecis praesertim, valde familiaris; est enim in eo summa probitas, summa virtus,

14 bibliothecen *MD*: -thecam *H*: βιβλιοθήκην *Wesenberg* 15 surrupuisset *M* 17 meus *add. vett.* 25 *Haec et omnes deinceps epp. usque ad finem libri xvi inveniuntur in codice Erfurtensi, nunc Berolinensi* (*F*)

summa in hospites liberalitas et observantia, meque praeter ceteros et colit et observat et diligit. Eum tu non modo suorum civium verum paene Achaiae principem cognosces.
2 Huic ego tantum modo aditum ad tuam cognitionem patefacio et munio; cognitum per te ipsum, quae tua natura est, dignum tua amicitia atque hospitio iudicabis. Peto igitur a te ut his litteris lectis recipias eum in tuam fidem, polliceare omnia te facturum mea causa. De reliquo si, id quod confido fore, dignum eum tua amicitia hospitioque cognoveris, peto ut eum complectare, diligas, in tuis habeas. Erit id mihi maiorem in modum gratum. Vale.

LXXIX *Scr. Romae in. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. ALLIENO PROCOS.

Et te scire arbitror quanti fecerim C. Avianium Flaccum, et ego ex ipso audiveram, optimo et gratissimo homine, quam a te liberaliter esset tractatus. Eius filios dignissimos illo patre meosque necessarios, quos ego unice diligo, commendo tibi sic, ut maiore studio nullos commendare possim. C. Avianius in Sicilia est, Marcus est nobiscum. Ut illius dignitatem praesentis ornes, rem utriusque defendas te rogo. Hoc mihi gratius in ista provincia facere nihil potes, idque ut facias te vehementer etiam atque etiam rogo.

LIBER QVARTVS DECIMVS

AD TERENTIAM VXOREM

I *Scr. Dyrrhachi a. d. vi K. Dec. a. 696 (58).*

TVLLIVS TERENTIAE SVAE, TVLLIOLAE SVAE, CICERONI SVO S. D.

Et litteris multorum et sermone omnium perfertur ad me 1 incredibilem tuam virtutem et fortitudinem esse teque nec animi neque corporis laboribus defetigari. Me miserum! te ista virtute, fide, probitate, humanitate in tantas aerumnas propter me incidisse, Tulliolamque nostram, ex quo patre tantas voluptates capiebat, ex eo tantos percipere luctus! Nam quid ego de Cicerone dicam? qui cum primum sapere coepit, acerbissimos dolores miseriasque percepit. Quae si, tu ut scribis, 'fato facta' putarem, ferrem paulo facilius; sed omnia sunt mea culpa commissa, qui ab iis me amari putabam qui invidebant, eos non sequebar qui petebant. Quod si nostris consiliis usi essemus neque 2 apud nos tantum valuisset sermo aut stultorum amicorum aut improborum, beatissimi viveremus. Nunc quoniam sperare nos amici iubent, dabo operam ne mea valetudo tuo labori desit. Res quanta sit intellego quantoque fuerit facilius manere domi quam redire; sed tamen si omnis tr. pl. habemus, si Lentulum tam studiosum quam videtur, si vero etiam Pompeium et Caesarem, non est desperandum.

De familia quo modo placuisse scribis amicis faciemus. 3 De loco nunc quidem iam abiit pestilentia, sed quam diu

fuit me non attigit. Plancius, homo officiosissimus, me
cupit esse secum et adhuc retinet. Ego volebam loco
magis deserto esse in Epiro, quo neque Piso veniret nec
milites, sed adhuc Plancius me retinet; sperat posse fieri
ut mecum in Italiam decedat. Quem ego diem si videro
et si in vestrum complexum venero ac si et vos et me ipsum
reciperaro, satis magnum mihi fructum videbor percepisse
et vestrae pietatis et meae.

4 Pisonis humanitas, virtus, amor in omnis nos tantus est,
ut nihil supra possit. Utinam ea res ei voluptati sit!
gloriae quidem video fore. De Quinto fratre nihil ego te
accusavi, sed vos, cum praesertim tam pauci sitis, volui esse
5 quam coniunctissimos. Quibus me voluisti agere gratias
egi et me a te certiorem factum esse scripsi.

Quod ad me, mea Terentia, scribis te vicum vendituram,
quid, obsecro te, me miserum! quid futurum est? et si
nos premet eadem fortuna, quid puero misero fiet? Non
queo reliqua scribere; tanta vis lacrimarum est; neque te
in eundem fletum adducam; tantum scribo: Si erunt in
officio amici, pecunia non derit; si non erunt, tu efficere
tua pecunia non poteris. Per fortunas miseras nostras,
vide ne puerum perditum perdamus; cui si aliquid erit ne
egeat, mediocri virtute opus est et mediocri fortuna ut
6 cetera consequatur. Fac valeas et ad me tabellarios mittas,
ut sciam quid agatur et vos quid agatis. Mihi omnino
iam brevis exspectatio est. Tulliolae et Ciceroni salutem dic.
Valete. D. a. d. VI K. Decembr. Dyrrhachi.

7 Dyrrhachium veni, quod et libera civitas est et in me
officiosa et proxima Italiae; sed si offendet me loci celebritas, alio me conferam, ad te scribam.

3 Piso *Man. Drumann*: ipso *codd.*: Hispo *vett.* 15 vendituram *HDF*: -turum *M*, *cf. disputationem Gelli* i. 7) 17 premet] *cf.* 2. 3: perimet *Madvig* 20 derit *M*: perit *HDF*: deerit *vulg.* 22 perditum perdamus *codd.*, *cf. Brix ad Plaut. Capt.* 438: perd. eamus *Schottus* 27 Dyrrhachio *Orelli* 30 ante ad te *Starker Schmalz*: ad teque *coni. Wesenberg*

II *Scr. Thessalonicae a. d. iii Non. Oct. a. 696 (58).*

TVLLIVS S. D. TERENTIAE SVAE ET TVLLIOLAE ET CICERONI SVIS.

Noli putare me ad quemquam longiores epistulas scri- 1
bere, nisi si quis ad me plura scripsit, cui puto rescribi
oportere; nec enim habeo quid scribam nec hoc tem-
pore quicquam difficilius facio; ad te vero et ad nostram
Tulliolam non queo sine plurimis lacrimis scribere; vos
enim video esse miserrimas, quas ego beatissimas semper
esse volui, idque praestare debui et, nisi tam timidi fuisse-
mus, praestitissem. Pisonem nostrum merito eius amo 2
plurimum. Eum, ut potui, per litteras cohortatus sum
gratiasque egi, ut debui. In novis tr. pl. intellego spem
te habere. Id erit firmum, si Pompei voluntas erit; sed
Crassum tamen metuo. A te quidem omnia fieri fortissime
et amantissime video nec miror, sed maereo casum eius
modi, ut tantis tuis miseriis meae miseriae subleventur.
Nam ad me P. Valerius, homo officiosus, scripsit, id quod
ego maximo cum fletu legi, quem ad modum a Vestae ad
tabulam Valeriam ducta esses. Hem, mea lux, meum de-
siderium, unde omnes opem petere solebant! te nunc, mea
Terentia, sic vexari, sic iacere in lacrimis et sordibus, idque
fieri mea culpa, qui ceteros servavi, ut nos periremus!

Quod de domo scribis, hoc est de area, ego vero tum 3
denique mihi videbor restitutus, si illa nobis erit restituta.
Verum haec non sunt in nostra manu; illud doleo, quae
impensa facienda est, in eius partem te miseram et despolia-
tam venire. Quod si conficitur negotium, omnia conse-
quemur; sin eadem nos fortuna premet, etiamne reliquias
tuas misera proicies? Obsecro te, mea vita, quod ad sum-

5 ad me scripsit, plura cui *coni. Tyrrell* 6 quid] quod *Crat.* 16 casum esse eius modi *Ernesti* 28 conficietur *coni. Wesenberg*

ptum attinet, sine alios, qui possunt si modo volunt, sustinere et valetudinem istam infirmam, si me amas, noli vexare. Nam mihi ante oculos dies noctesque versaris; omnis labores te excipere video; timeo ut sustineas. Sed video in te esse omnia. Qua re, ut id quod speras et quod

4 agis consequamur, servi valetudini. Ego ad quos scribam nescio, nisi ad eos qui ad me scribunt, aut ad eos de quibus ad me vos aliquid scribitis. Longius, quoniam ita vobis placet, non discedam; sed velim quam saepissime litteras mittatis, praesertim si quid est firmius quod speremus. Valete, mea desideria, valete. D. a. d. III Non. Oct. Thessalonica.

III *Scr. Dyrrhachi pr. K. Dec. a. 696 (58).*

TVLLIVS S. D. TERENTIAE SVAE ET TVLLIAE ET CICERONI.

1 Accepi ab Aristocrito tris epistulas, quas ego lacrimis prope delevi; conficior enim maerore, mea Terentia, nec meae me miseriae magis excruciant quam tuae vestraeque; ego autem hoc miserior sum quam tu, quae es miserrima, quod ipsa calamitas communis est utriusque nostrum, sed culpa mea propria est. Meum fuit officium vel legatione vitare periculum vel diligentia et copiis resistere vel cadere fortiter. Hoc miserius, turpius, indignius nobis nihil fuit.

2 Qua re cum dolore conficior tum etiam pudore; pudet enim me uxori meae optimae, suavissimis liberis virtutem et diligentiam non praestitisse. Nam mi ante oculos dies noctesque versatur squalor vester et maeror et infirmitas valetudinis tuae, spes autem salutis pertenuis ostenditur. Inimici sunt multi, invidi paene omnes; eicere nos magnum

7 *alterum* ad eos *secl. Wesenberg*

fuit, excludere facile est. Sed tamen quam diu vos
eritis in spe, non deficiam, ne omnia mea culpa cecidisse
videantur.

Ut tuto sim, quod laboras, id mihi nunc facillimum est, 3
quem etiam inimici volunt vivere in tantis miseriis; ego
tamen faciam quae praecipis. Amicis quibus voluisti egi
gratias et eas litteras Dexippo dedi meque de eorum officio
scripsi a te certiorem esse factum. Pisonem nostrum miri-
fico esse studio in nos et officio et ego perspicio et omnes
praedicant. Di faxint ut tali genero mihi praesenti tecum
simul et cum liberis nostris frui liceat! Nunc spes reliqua
est in novis tr. pl. et in primis quidem diebus; nam si in-
veterarit, actum est. Ea re ad te statim Aristocritum misi 4
ut ad me continuo initia rerum et rationem totius negoti
posses scribere; etsi Dexippo quoque ita imperavi, statim ut
recurreret, et ad fratrem misi ut crebro tabellarios mitteret.
Nam ego eo nomine sum Dyrrhachi hoc tempore, ut quam
celerrime quid agatur audiam, et sum tuto; civitas enim
haec semper a me defensa est. Cum inimici nostri venire
dicentur, tum in Epirum ibo.

Quod scribis te, si velim, ad me venturam, ego vero, 5
cum sciam magnam partem istius oneris abs te sustineri, te
istic esse volo. Si perficitis quod agitis, me ad vos venire
oportet; sin autem—sed nihil opus est reliqua scribere.
Ex primis aut summum secundis litteris tuis constituere
poterimus quid nobis faciendum sit; tu modo ad me velim
omnia diligentissime perscribas; etsi magis iam rem quam
litteras debeo exspectare. Cura ut valeas et ita tibi per-
suadeas, mihi te carius nihil esse nec umquam fuisse. Vale,
mea Terentia; quam ego videre videor itaque debilitor
lacrimis. Vale. Pr. K. Dec.

4 tuto] tutus *vel* in tuto *Wesenberg; sed cf.* § 4   5 in tantis *HDF*: instantis *M*: in his tantis *vett.*

IV. *Scr. Brundisi pr. K. Mai. a. 696 (58).*

TVLLIVS S. D. TERENTIAE ET TVLLIAE ET CICERONI SVIS.

1 Ego minus saepe do ad vos litteras quam possum, propterea quod cum omnia mihi tempora sunt misera, tum vero, cum aut scribo ad vos aut vestras lego, conficior lacrimis sic ut ferre non possim. Quod utinam minus vitae cupidi fuissemus! certe nihil aut non multum in vita mali vidissemus. Quod si nos ad aliquam alicuius commodi aliquando reciperandi spem fortuna reservavit, minus est erratum a nobis; si haec mala fixa sunt, ego vero te quam primum, mea vita, cupio videre et in tuo complexu emori, quoniam neque dii, quos tu castissime coluisti, neque homines, quibus ego semper servivi, nobis gratiam rettulerunt.

2 Nos Brundisi apud M. Laenium Flaccum dies XIII fuimus, virum optimum, qui periculum fortunarum et capitis sui prae mea salute neglexit neque legis improbissimae poena deductus est quo minus hospiti et amicitiae ius officiumque praestaret. Huic utinam aliquando gratiam referre possimus! habebimus quidem semper. 3 Brundisio profecti sumus a. d. II K. Mai.; per Macedoniam Cyzicum petebamus.

O me perditum, o adflictum! Quid nunc rogem te ut venias, mulierem aegram et corpore et animo confectam? Non rogem? sine te igitur sim? Opinor, sic agam: Si est spes nostri reditus, eam confirmes et rem adiuves; sin, ut ego metuo, transactum est, quoquo modo potes ad me fac venias. Unum hoc scito: Si te habebo, non mihi videbor plane perisse. Sed quid Tulliola mea fiet? Iam id vos

11 si] sin *N vett.* 17 prae *MD, quod Tullianum* (*Verr.* ii. 156; *Off.* iii. 47): pro *HF quod Vatinianum* (*cf.* v. 9. 1) 21 II Kal. *Rutilius, sed forma rarior, cf. C. I. L.* i.[1] 902, 979: prid. *Schütz*: V Kal. *codd., vix a Plut. Cic.* 32. 2 *defensum* 22 nunc] enim? *Wesenberg* 25 rem] re *Lamb.*: Romae *Koch*

videte; mihi deest consilium. Sed certe, quoquo modo se
res habebit, illius misellae et matrimonio et famae servien-
dum est. Quid? Cicero meus quid aget? Iste vero sit
in sinu semper et complexu meo. Non queo plura iam
scribere; impedit maeror. Tu quid egeris nescio; utrum
aliquid teneas an, quod metuo, plane sis spoliata. Pisonem, 4
ut scribis, spero fore semper nostrum. De familia liberata
nihil est quod te moveat. Primum tuis ita promissum est,
te facturam esse, ut quisque esset meritus; est autem in
officio adhuc Orpheus, praeterea magno opere nemo; cete-
rorum servorum ea causa est ut, si res a nobis abisset,
liberti nostri essent, si obtinere potuissent; sin ad nos per-
tinerent, servirent praeterquam oppido pauci. Sed haec
minora sunt.

Tu quod me hortaris ut animo sim magno et spem 5
habeam reciperandae salutis, id velim sit eius modi ut
recte sperare possimus. Nunc miser quando tuas iam
litteras accipiam? quis ad me perferet? Quas ego exspec-
tassem Brundisi, si esset licitum per nautas, qui tempestatem
praetermittere noluerunt. Quod reliquum est, sustenta te,
mea Terentia, ut potes honestissime. Viximus, floruimus;
non vitium nostrum sed virtus nostra nos adflixit; peccatum
est nullum, nisi quod non una animam cum ornamentis amisi-
mus. Sed si hoc fuit liberis nostris gratius nos vivere, cetera,
quamquam ferenda non sunt, feramus. Atque ego, qui te
confirmo, ipse me non possum. Clodium Philhetaerum, 6
quod valetudine oculorum impediebatur, hominem fidelem,
remisi. Sallustius officio vincit omnis. Pescennius est
perbenevolus nobis; quem semper spero tui fore obser-
vantem. Sicca dixerat se mecum fore sed Brundisio dis-

4 meo] tuo *Tyrrell* 7 liberanda *Wesenberg* 11 abisset *Lamb.*: abesset *codd.* 12 pertineret *Gronovius Wesenberg* 21 ut potes. Honestissime viximus *Baiter* 25 non *om. M* Atqui *Wesenberg* 28 Sallustius *vulg., quae forma melior, cf. indices Inscriptionum*: Salustius *codd.* vincit *vett.*: -cet *codd.*

cessit. Cura, quod potes, ut valeas et sic existimes, me vehementius tua miseria quam mea commoveri. Mea Terentia, fidissima atque optima uxor, et mea carissima filiola et spes reliqua nostra, Cicero, valete. Pr. K. Mai. Brundisio.

V *Scr. Athenis a. d. xvii K. Novemb. a. 704 (50).*

TVLLIVS S. D. TERENTIAE SVAE.

1 Si tu et Tullia, lux nostra, valetis, ego et suavissimus Cicero valemus. Pr. Idus Oct. Athenas venimus, cum sane adversis ventis usi essemus tardeque et incommode navigassemus. De nave exeuntibus nobis Acastus cum litteris praesto fuit uno et vicesimo die sane strenue. Accepi tuas litteras, quibus intellexi te vereri ne superiores mihi redditae non essent. Omnes sunt redditae diligentissimeque a te perscripta sunt omnia, idque mihi gratissimum fuit. Neque sum admiratus hanc epistulam, quam Acastus attulit, brevem fuisse; iam enim me ipsum exspectas sive nos ipsos, qui quidem quam primum ad vos venire cupimus, etsi in quam rem p. veniamus intellego. Cognovi enim ex multorum amicorum litteris, quas attulit Acastus, ad arma rem spectare, ut mihi, cum venero, dissimulare non liceat quid sentiam. Sed quoniam subeunda fortuna est, eo citius dabimus operam ut veniamus, quo facilius de tota re deliberemus. Tu velim, quod commodo valetudinis tuae fiat, quam longissime poteris obviam nobis prodeas.

2 De hereditate Preciana (quae quidem mihi magno dolori est; valde enim illum amavi) sed hoc velim cures, si auctio ante meum adventum fiet, ut Pomponius aut, si is minus poterit, Camillus nostrum negotium curet; nos cum salvi venerimus, reliqua per nos agemus; sin tu iam Roma

1 quoad potes *vett. Wesenberg* 18 cupimus . . . veniamus *Lamb.*: cupiamus . . . venimus *codd.*

profecta eris, tamen curabis ut hoc ita fiat. Nos, si dii adiuvabunt, circiter Idus Nov. in Italia speramus fore. Vos, mea suavissima et optatissima Terentia, si nos amatis, curate ut valeatis. Vale. Athenis a. d. XVII K. Novemb.

VI *Scr. Dyrrhachi Id. Quint. a. 706 (48).*

SVIS S. D.

Nec saepe est cui litteras demus, nec rem habemus ullam quam scribere velimus. Ex tuis litteris, quas proxime accepi, cognovi praedium nullum venire potuisse. Qua re videatis velim quo modo satis fiat ei, cui scitis me satis fieri velle. Quod nostra tibi gratias agit, id ego non miror te mereri ut ea tibi merito tuo gratias agere possit. Pollicem, si adhuc non est profectus, quam primum fac extrudas. Cura ut valeas. Idib. Quint.

VII *Scr. in portu Caietano nave conscensa vii Id. Iun. a. 705 (49).*

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. P.

Omnis molestias et sollicitudines, quibus et te miserrimam 1
habui, id quod mihi molestissimum est, et Tulliolam, quae
nobis nostra vita dulcior est, deposui et eieci. Quid causae
autem fuerit postridie intellexi quam a vobis discessi.
Χολὴν ἄκρατον noctu eieci; statim ita sum levatus, ut mihi
deus aliquis medicinam fecisse videatur; cui quidem tu
deo, quem ad modum soles, pie et caste satis facies [id est
Apollini et Aesculapio]. Navem spero nos valde bonam 2
habere. In eam simul atque conscendi, haec scripsi. Deinde
conscribam ad nostros familiaris multas epistulas, quibus

4 XVII *Gruber O. E. Schmidt*: XV *codd.* 6 SVIS *MHF*: M. T. CI suis *D*: TVLLIVS SVIS *Baiter* 19 et *ante* Tulliolam *om. M; add. ante* id *Vict.* 24 id est . . . Aesculapio *suspecta Manutio*

te et Tulliolam nostram diligentissime commendabo. Cohortarer vos quo animo fortiores essetis, nisi vos fortiores cognossem quam quemquam virum. Et tamen eius modi spero negotia esse, ut et vos istic commodissime sperem esse et me aliquando cum similibus nostri rem p. defensuros.
3 Tu primum valetudinem tuam velim cures; deinde, si tibi videbitur, villis iis utere, quae longissime aberunt a militibus. Fundo Arpinati bene poteris uti cum familia urbana, si annona carior fuerit. Cicero bellissimus tibi salutem plurimam dicit. Etiam atque etiam vale. D. VII. Idus Iun.

VIII *Scr. Brundisi a. d. iv Non. Iun. a. 707 (47).*

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S.

Si vales, bene est, ego valeo. Valetudinem tuam velim cures diligentissime. Nam mihi et scriptum et nuntiatum est te in febrim subito incidisse. Quod celeriter me fecisti de Caesaris litteris certiorem, fecisti mihi gratum. Item posthac, si quid opus erit, si quid acciderit novi, facies ut sciam. Cura ut valeas. Vale. D. IIII Non. Iun.

IX *Scr. Brundisi a. 706 (48) a. d. xvi K. Ian.*

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. P.

Ad ceteras meas miserias accessit dolor et de Dolabellae valetudine et de Tulliae. Omnino de omnibus rebus nec quid consili capiam nec quid faciam scio. Tu velim tuam et Tulliae valetudinem cures. Vale.

2 quo *D* : quod *M* : quoniam *HF* : *secl. Orelli* fortiores *codd.* : fortiore *vett. Wesenberg* 5 defensuros *codd.*, *cf. Phil.* xii. 27 : -surum *vett.* 7 utare *Wesenberg* 11 *De tempore scribendi cf. O. E. Schmidt 'Briefwechsel' p.* 192 *et Att.* xi. 16. 1, *quem secutus sum. Fieri tamen potest ut hae litterae Caesaris essent publicae* 18 Vale *del. Kleyn* 21 de *om. M*

X *Scr. Brundisi vii Id. Quint. a. 707 (47).*

TVLLIVS S. D. TERENTIAE SVAE.

Quid fieri placeret scripsi ad Pomponium serius quam oportuit. Cum eo si locuta eris, intelleges quid fieri velim; apertius scribi, quoniam ad illum scripseram, necesse non fuit. De ea re et de ceteris rebus quam primum velim nobis litteras mittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. VII Idus Quintilis.

XI *Scr. Brundisi xvii K. Quint. a. 707 (47).*

TVLLIVS S. D. TERENTIAE SVAE.

S. v. b. e. v. Tullia nostra venit ad me pr. Idus Iun. Cuius summa virtute et singulari humanitate graviore etiam sum dolore adfectus nostra factum esse neglegentia ut longe alia in fortuna esset atque eius pietas ac dignitas postulabat. Nobis erat in animo Ciceronem ad Caesarem mittere et cum eo Cn. Sallustium. Si profectus erit, faciam te certiorem. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. XVII K. Quintilis.

XII *Scr. Brundisi prid. Non. Novemb. a. 706 (48).*

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

Quod nos in Italiam salvos venisse gaudes, perpetuo gaudeas velim; sed perturbati dolore animi magnisque iniuriis metuo ne id consili ceperimus, quod non facile explicare possimus. Qua re quantum potes adiuva; quid autem possis mihi in mentem non venit. In viam quod te des hoc tempore nihil est. Et longum est iter et non tutum, et non video quid prodesse possis, si veneris. Vale. D. pr. Non. Nov. Brundisio.

11 e. v.] e. e. v. *Wesenberg, itemque* 16, 17, 21–24

XIII *Scr. Brundisi vi Id. Quint. a. 707 (47).*

TVLLIVS S. D. TERENTIAE SVAE.

Quod scripsi ad te proximis litteris de nuntio remittendo, quae sit istius vis hoc tempore et quae concitatio multitudinis ignoro. Si metuendus iratus est, quiesces; tamen ab illo fortasse nascetur. Totum iudicabis quale sit et, quod in miserrimis rebus minime miserum putabis, id facies. Vale. vi Id. Quintilis.

XIV *Scr. Menturnis viii K. Febr. a. 705 (49).*

TVLLIVS TERENTIAE ET PATER TVLLIAE, DVABVS ANIMIS SVIS, ET CICERO MATRI OPTIMAE, SVAVISSIMAE SORORI S. P. D.

1 Si vos valetis, nos valemus. Vestrum iam consilium est non solum meum quid sit vobis faciendum. Si ille Romam modeste venturus est, recte in praesentia domi esse potestis; sin homo amens diripiendam urbem daturus est, vereor ut Dolabella ipse satis nobis prodesse possit. Etiam illud metuo ne iam intercludamur, ut cum velitis exire non liceat. Reliquum est, quod ipsae optime considerabitis, vestri similes feminae sintne Romae; si enim non sunt, videndum est ut honeste vos esse possitis. Quo modo quidem nunc se res habet, modo ut haec nobis loca tenere liceat, bellissime vel mecum vel in nostris praediis esse poteritis. Etiam illud verendum est ne brevi tempore fames
2 in urbe sit. His de rebus velim cum Pomponio, cum Camillo, cum quibus vobis videbitur, consideretis, ad summam animo forti sitis. Labienus rem meliorem fecit;

5 quiesces *M*: quiesce *HF*: quiesces; res *Orelli*: *fort.* quiesce: sed 11 ANIMABVS *F* 18 intercludamini *cod. Dresd.* 5 27 forti *HDF*: fortis *M*: fortes *Stangl, cf.* x. 6. 3

adiuvat etiam Piso, quod ab urbe discedit et sceleris condemnat generum suum. Vos, meae carissimae animae, quam saepissime ad me scribite et vos quid agatis et quid istic agatur. Quintus pater et filius et Rufus vobis s. d. Valete. VIII K. [Quint.] Menturnis.

XV *Scr. Brundisi xii K. Quint. a. 707 (47).*

TVLLIVS S. D. TERENTIAE.

Si vales, bene est. Constitueramus, ut ad te antea scripseram, obviam Ciceronem Caesari mittere, sed mutavimus consilium, quia de illius adventu nihil audiebamus. De ceteris rebus, etsi nihil erat novi, tamen quid velimus et quid hoc tempore putemus opus esse ex Sicca poteris cognoscere. Tulliam adhuc mecum teneo. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. XII K. Quintilis.

XVI *Scr. Brundisi pr. Non. Ian. a. 707 (47).*

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

S. v. b. e. v. Etsi eius modi tempora nostra sunt ut nihil habeam quod aut a te litterarum exspectem aut ipse ad te scribam, tamen nescio quo modo et ipse vestras litteras exspecto et scribo ad vos, cum habeo qui ferat.

Volumnia debuit in te officiosior esse quam fuit, et id ipsum quod fecit potuit diligentius facere et cautius. Quamquam alia sunt quae magis curemus magisque doleamus, quae me ita conficiunt, ut ii voluerunt qui me de mea sententia detruserunt. Cura ut valeas. Pr. Non. Ian.

5 Quint. *del. Wesenberg; epist. in mense Ianuario scripta est, cf.* xvi. 12. 6 Menturnis *codd.* : Minturnis *vulg.; utrumque bonum* 18 quod *vett.* : quid *codd.* litterarum *del. Ernesti* 24 ut ii *N* : uti ei *codd.; unde* ut iei *Lachmann* (*Lucr.* ii. 322)

XVII *Scr. Brundisi a. 706 (48) circ. xii K. Ian.*

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

S. v. b. e. v. Si quid haberem quod ad te scriberem, facerem id et pluribus verbis et saepius. Nunc quae sint negotia vides; ego autem quo modo sim adfectus ex Lepta et Trebatio poteris cognoscere. Tu fac ut tuam et Tulliae valetudinem cures. Vale.

XVIII *Scr. Formiis ix K. Febr. a. 705 (49).*

TVLLIVS TERENTIAE SVAE ET PATER SVAVISSIMAE FILIAE, CICERO MATRI ET SORORI S. D. P.

1 Considerandum vobis etiam atque etiam, animae meae, diligenter puto quid faciatis, Romaene sitis an mecum an aliquo tuto loco; id non solum meum consilium est sed etiam vestrum. Mihi veniunt in mentem haec, Romae vos esse tuto posse per Dolabellam, eamque rem posse nobis adiumento esse, si quae vis aut si quae rapinae fieri coeperint. Sed rursus illud me movet, quod video omnis bonos abesse Roma et eos mulieres suas secum habere. Haec autem regio, in qua ego sum, nostrorum est cum oppidorum tum etiam praediorum, ut et multum esse mecum et, cum
2 abieritis, commode et in nostris esse possitis. Mihi plane non satis constat adhuc utrum sit melius. Vos videte quid aliae faciant isto loco feminae et ne, cum velitis, exire non liceat. Id velim diligenter etiam atque etiam vobiscum et cum amicis consideretis. Domus ut propugnacula et praesidium habeat Philotimo dicetis; et velim tabellarios instituatis certos, ut cotidie aliquas a vobis litteras accipiam; maxime autem date operam ut valeatis, si nos vultis valere. VIIII K. Formiis.

4 sint *Lamb.* : sunt *codd.* 12 *posterius* an *Wesenberg, Müller coll. Att.* vii. 12. 6 : in *codd.* 21 commode et (ut *H*[1]) in nostris (vestris *F*) *codd.* : commode in nostris praediis *vett. Wesenberg, cf.* 14. 1 : commode et tuto in nostris *Koch*

XIX *Scr. Brundisi iv K. Dec. a. 706 (48).*

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

In maximis meis doloribus excruciat me valetudo Tulliae nostrae, de qua nihil est quod ad te plura scribam; tibi enim aeque magnae curae esse certo scio. Quod me propius vultis accedere, video ita esse faciendum et iam ante fecissem, sed me multa impediverunt, quae ne nunc quidem expedita sunt. Sed a Pomponio exspecto litteras; quas ad me quam primum perferendas cures velim. Da operam ut valeas.

XX *Scr. de Venusino K. Oct. a. 707 (47).*

TVLLIVS S. D. TERENTIAE SVAE.

In Tusculanum nos venturos putamus aut Nonis aut postridie. Ibi ut sint omnia parata (plures enim fortasse nobiscum erunt et, ut arbitror, diutius ibi commorabimur); labrum si in balineo non est, ut sit, item cetera quae sunt ad victum et ad valetudinem necessaria. Vale. K. Oct. de Venusino.

XXI *Scr. Brundisi paulo post a. d. iii Non. Iun. a. 707 (47).*

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

S. v. b. e. v. Da operam ut convalescas, quod opus erit, ut res tempusque postulat, provideas atque administres et ad me de omnibus rebus quam saepissime litteras mittas. Vale.

6 et iam *Scheller*: etiam *codd.* 14 Ibi ut] Ibi fac ut *Müller* 23 postulabit *coni. Wesenberg*

XXII *Scr. Brundisi K. Sept. a. 707 (47).*

TVLLIVS S. D. TERENTIAE SVAE.

S. v. b. e. v. Nos cotidie tabellarios nostros exspectamus. Qui si venerint, fortasse erimus certiores quid nobis faciendum sit, faciemusque te statim certiorem. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. K. Septemb.

XXIII *Scr. Brundisi prid. Id. Sext. a. 707 (47).*

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

S. v. b. e. v. Redditae mihi tandem sunt a Caesare litterae satis liberales, et ipse opinione celerius venturus esse dicitur. Cui utrum obviam procedam an hic eum exspectem cum constituero, faciam te certiorem. Tabellarios mihi velim quam primum remittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. D. pr. Id. Sext.

XXIV *Scr. Brundisi iii Id. Sext. a. 707 (47).*

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

S. v. b. e. v. Nos neque de Caesaris adventu neque de litteris, quas Philotimus habere dicitur, quicquam adhuc certi habemus. Si quid erit certi, faciam te statim certiorem. Valetudinem tuam fac ut cures. Vale. III Idus Sextilis.

3 nos cotidiae *M* (*index*) : nostodie *M* : nos tota die *HDF*; *fort.* nos totam diem

LIBER QVINTVS DECIMVS

AD SENATVM ET CETEROS

I *Scr. in Cilicia xiii K. Oct. a. 703 (51).*

M. TVLLIVS M. F. CICERO PROCOS. S. D. COS., PR., TR. PL., SENATVI.

S. v. v. b. e. e. q. v. Etsi non dubie mihi nuntiabatur 1
Parthos transisse Euphratem cum omnibus fere suis copiis, tamen, quod arbitrabar a M. Bibulo procos. certiora de his rebus ad vos scribi posse, statuebam mihi non necesse esse publice scribere ea quae de alterius provincia nuntiarentur. Postea vero quam certissimis auctoribus, legatis, nuntiis, litteris, sum certior factus, vel quod tanta res erat vel quod nondum audieramus Bibulum in Syriam venisse vel quia administratio huius belli mihi cum Bibulo paene est communis, quae ad me delata essent scribenda ad vos putavi.

Regis Antiochi Commageni legati primi mihi nuntiarunt 2
Parthorum magnas copias Euphratem transire coepisse. Quo nuntio adlato, cum essent non nulli qui ei regi minorem fidem habendam putarent, statui exspectandum esse si quid certius adferretur. A. d. XIII K. Oct., cum exercitum in Ciliciam ducerem, in finibus Lycaoniae et Cappadociae mihi litterae redditae sunt a Tarcondimoto, qui fidelissimus socius trans Taurum amicissimusque p. R. existimatur, Pacorum Orodi regis Parthorum filium cum permagno equitatu Parthico transisse Euphratem et castra posuisse Tybae, magnumque tumultum esse in provincia Syria

excitatum. Eodem die ab Iamblicho, phylarcho Arabum, quem homines opinantur bene sentire amicumque esse rei p.
3 nostrae, litterae de isdem rebus mihi redditae sunt. His rebus adlatis, etsi intellegebam socios infirme animatos esse et novarum rerum exspectatione suspensos, sperabam tamen eos, ad quos iam accesseram quique nostram mansuetudinem integritatemque perspexerant, amiciores p. R. esse factos, Ciliciam autem firmiorem fore, si aequitatis nostrae particeps facta esset. Et ob eam causam et ut opprimerentur ii qui ex Cilicum gente in armis essent, et ut hostis is qui esset in Syria sciret exercitum p. R. non modo non cedere iis nuntiis adlatis sed etiam propius accedere, exercitum ad Taurum institui ducere.

4 Sed si quid apud vos auctoritas mea ponderis habet, in iis praesertim rebus, quas vos audistis, ego paene cerno, magno opere vos et hortor et moneo ut his provinciis serius vos quidem quam decuit, sed aliquando tamen consulatis. Nos quem ad modum instructos et quibus praesidiis munitos ad tanti belli opinionem miseritis non estis ignari. Quod ego negotium non stultitia occaecatus sed verecundia deterritus non recusavi; neque enim umquam ullum periculum tantum putavi quod subterfugere mallem
5 quam vestrae auctoritati obtemperare. Hoc autem tempore res sese sic habet ut, nisi exercitum tantum, quantum ad maximum bellum mittere soletis, mature in has provincias miseritis, summum periculum sit ne amittendae sint omnes hae provinciae, quibus vectigalia p. R. continentur. Quam ob rem autem in hoc provinciali dilectu spem habeatis aliquam causa nulla est. Neque multi sunt et diffugiunt qui sunt metu oblato; et quod genus hoc militum sit iudicavit vir fortissimus M. Bibulus in Asia, qui, cum vos ei permisissetis, dilectum habere noluerit. Nam sociorum

6 mansuetudinem *Ferrarius*: consuetudinem *codd.* 12 cedere] recedere *Kleyn* 27 hae *vett.* : heae *codd.* : eae *Baiter*

auxilia propter acerbitatem atque iniurias imperi nostri aut
ita imbecilla sunt ut non multum nos iuvare possint, aut
ita alienata a nobis ut neque exspectandum ab iis neque
committendum iis quicquam esse videatur. Regis Deiotari 6
et voluntatem et copias, quantaecumque sunt, nostras esse
duco; Cappadocia est inanis, reliqui reges tyrannique neque
opibus satis firmi nec voluntate sunt. Mihi in hac paucitate
militum animus certe non deerit, spero ne consilium quidem;
quid casurum sit incertum est. Utinam saluti nostrae
consulere possimus! dignitati certe consulemus.

II *Scr. in castris ad Cybistra vel xi vel x K. Oct. a. 703 (51).*

M. TVLLIVS M. F. CICERO PROCOS. S. D. COS., PR., TR. PL., SENATVI

S. v. v. b. e. e. q. v. Cum pr. K. Sext. in provinciam 1
venissem neque maturius propter itinerum et navigationum
difficultatem venire potuissem, maxime convenire officio
meo reique p. conducere putavi parare ea quae ad exercitum quaeque ad rem militarem pertinerent. Quae cum
essent a me cura magis et diligentia quam facultate et copia
constituta, nuntiique et litterae de bello a Parthis in provinciam Syriam inlato cotidie fere adferrentur, iter mihi
faciendum per Lycaoniam et per Isauros et per Cappadociam
arbitratus sum. Erat enim magna suspicio Parthos, si ex
Syria egredi atque inrumpere in meam provinciam conarentur, iter eos per Cappadociam, quod ea maxime pateret,
esse facturos. Itaque cum exercitu per Cappadociae partem 2
eam quae cum Cilicia continens est iter feci castraque ad
Cybistra, quod oppidum est ad montem Taurum, locavi,
ut Artuasdes, rex Armenius, quocumque animo esset, sciret

2 tutare *HDF* 29 Artuasdes (Arduasdes *F codd.; cf. Mommsen ad Res gest. d. Aug.*[2] *p.* 110. 1 *et Ellis ad Vell.* ii. 94. 4 : Artavasdes *Wesenberg*

non procul a suis finibus exercitum p. R. esse, et Deiotarum, fidelissimum regem atque amicissimum rei p. nostrae, maxime coniunctum haberem, cuius et consilio et opibus adiuvari posset res p.

3 Quo cum in loco castra haberem equitatumque in Ciliciam misissem, ut et meus adventus iis civitatibus, quae in ea parte essent, nuntiatus firmiores animos omnium faceret et ego mature quid ageretur in Syria scire possem, tempus eius tridui, quod in iis castris morabar, in magno officio 4 et necessario mihi ponendum putavi. Cum enim vestra auctoritas intercessisset ut ego regem Ariobarzanem Eusebem et Philorhomaeum tuerer eiusque regis salutem et incolumitatem regnumque defenderem, regi regnoque praesidio essem, adiunxissetisque salutem eius regis populo senatuique magnae curae esse, quod nullo umquam de rege decretum esset a nostro ordine, existimavi me iudicium vestrum ad regem deferre debere eique praesidium meum et fidem et diligentiam polliceri, ut, quoniam salus ipsius, incolumitas regni mihi commendata esset a vobis, diceret si quid vellet.

5 Quae cum essem in consilio meo cum rege locutus, initio ille orationis suae vobis maximas, ut debuit, deinde etiam mihi gratias egit, quod ei permagnum et perhonorificum videbatur senatui p. q. R. tantae curae esse salutem suam meque tantam diligentiam adhibere ut et mea fides et commendationis vestrae auctoritas perspici posset. Atque ille primo, quod mihi maximae laetitiae fuit, ita mecum locutus est, ut nullas insidias neque vitae suae neque regno diceret se aut intellegere fieri aut etiam suspicari. Cum ego ei gratulatus essem idque me gaudere dixissem et tamen adulescentem essem cohortatus ut recordaretur casum illum

12 Philoromaeum *Man.* et *om. M* 14 populo senatuique *codd.; cf. Mommsen. Staatsrecht* iii. p. 1257. 1 16 est *Baiter* 30 et tamen . . . essem *HDF*: *om. M*

interitus paterni et vigilanter se tueretur atque admonitu senatus consuleret saluti suae, tum a me discessit in oppidum Cybistra.

Postero autem die cum Ariarathe, fratre suo, et cum 6
paternis amicis maioribus natu ad me in castra venit perturbatusque et flens, cum idem et frater faceret et amici, meam fidem, vestram commendationem implorare coepit. Cum admirarer quid accidisset novi dixit ad se indicia manifestarum insidiarum esse delata, quae essent ante adventum meum occultata, quod ii, qui ea patefacere possent, propter metum reticuissent. Eo autem tempore spe mei praesidi compluris ea quae scirent audacter ad se detulisse; in iis amantissimum sui, summa pietate praeditum fratrem dicere (ea quae is me quoque audiente dicebat) se sollicitatum esse ut regnare vellet; id vivo fratre suo accipere non potuisse; se tamen ante illud tempus eam rem numquam in medium propter periculi metum protulisse. Quae cum esset locutus, monui regem ut omnem diligentiam ad se conservandum adhiberet, amicosque [in] patris eius atque avi iudicio probatos hortatus sum regis sui vitam docti casu acerbissimo patris eius omni cura custodiaque defenderent. Cum rex a me equitatum cohortisque de exercitu 7
meo postularet, etsi intellegebam vestro senatus consulto non modo posse me id facere sed etiam debere, tamen, cum res p. postularet propter cotidianos ex Syria nuntios ut quam primum exercitum ad Ciliciae finis adducerem, cumque mihi rex patefactis iam insidiis non egere exercitu p. R. sed posse *se* suis opibus defendere videretur, illum cohortatus sum ut in sua vita conservanda primum regnare disceret; a quibus perspexisset sibi insidias paratas, in eos uteretur

9 manifesta *Kleyn, sed cf. Vell.* ii. 83. 2 14 is me quoque *vett.*: m. i. q. *M*: i. q. m. *FHD* 16 accipere *Ernesti*: accidere *codd.* 19 in] *om. Baiter*: iam *Lamb.*: ut *coni. Müller post* sum, *ut vid., conlocandum* 20 avi *om. M* 28 se *add. Wesenberg*

iure regio; poena adficeret eos quos necesse esset, reliquos metu liberaret; praesidio exercitus mei ad eorum qui in culpa essent timorem potius quam ad contentionem uteretur; fore autem ut omnes, quoniam senatus consultum nossent, intellegerent me regi, si opus esset, ex auctoritate vestra praesidio futurum.

8 Ita confirmato illo ex eo loco castra movi; iter in Ciliciam facere institui, cum hac opinione e Cappadocia discederem, ut consilio vestro, casu incredibili ac paene divino regem, quem vos honorificentissime appellassetis nullo postulante quemque meae fidei commendassetis et cuius salutem magnae vobis curae esse decressetis, meus adventus praesentibus insidiis liberarit. Quod ad vos a me scribi non alienum putavi, *ut* intellegeretis ex iis, quae paene acciderunt, vos multo ante ne ea acciderent providisse, eoque vos studiosius feci certiores, quod in rege Ariobarzane ea mihi signa videor virtutis, ingeni, fidei benevolentiaeque erga vos perspexisse, ut non sine causa tantam curam in eius vos salutem diligentiamque videamini contulisse.

III *Scr. in castris ad Iconium iii K. Sept. aut paulo post a. 703 (51).*

M. CICERO S. D. M. CATONI.

1 Cum ad me legati missi ab Antiocho Commageno venissent in castra ad Iconium a. d. III *K.* Sept. iique mihi nuntiassent regis Parthorum filium, quocum esset nupta regis Armeniorum soror, ad Euphratem cum maximis Parthorum copiis multarumque praeterea gentium magna manu venisse Euphratemque iam transire coepisse dicique Armenium regem in Cappadociam impetum esse facturum,

13 liberarit *Ernesti*: -aret *codd.*: -asset *Wesenberg* 14 ut *add. vett.* 22 M. CICERO IMP. *codd. et indices MII*: *om.* IMP. *Man., nam Cic. non imperator appellatus est donec a. d. iii Id. Oct. Amaniensis vicerat* 24 K. *Man. Schmidt*: Non. *codd. Moll Müller*

putavi pro nostra necessitudine me hoc ad te scribere
oportere. Publice propter duas causas nihil scripsi, quod et 2
ipsum Commagenum legati dicebant ad senatum statim
nuntios litterasque misisse et existimabam M. Bibulum
procos., qui circiter Idus Sext. ab Epheso in Syriam navibus
profectus erat, quod secundos ventos habuisset, iam in
provinciam suam pervenisse; cuius litteris omnia certiora
perlatum iri ad senatum putabam. Mihi, ut in eius modi re
tantoque bello, maximae curae est ut, quae copiis et opibus
tenere vix possumus, ea mansuetudine et continentia nostra,
sociorum fidelitate teneamus. Tu velim, ut consuesti, nos
absentis diligas et defendas.

IV *Scr. Tarsi vel ex. a. 703 (51) vel in. 704 (50).*

M. CICERO IMP. S. D. M. CATONI.

Summa tua auctoritas fecit meumque perpetuum de tua 1
singulari virtute iudicium ut magni mea interesse putarem
et res eas quas gessissem tibi notas esse et non ignorari
a te qua aequitate et continentia tuerer socios provinciamque
administrarem. Iis enim a te cognitis arbitrabar facilius me
tibi quae vellem probaturum.

Cum in provinciam pr. K. Sext. venissem et propter anni 2
tempus ad exercitum mihi confestim esse eundum viderem,
biduum Laudiceae fui, deinde Apameae quadriduum, tri-
duum Synnadis, totidem dies Philomeli. Quibus in oppidis
cum magni conventus fuissent, multas civitates acerbissimis
tributis et gravissimis usuris et falso aere alieno liberavi.
Cumque ante adventum meum seditione quadam exercitus
esset dissipatus, quinque cohortes sine legato, sine tribuno
militum, denique etiam sine centurione ullo apud Philo-

1 haec *Wesenberg* 9 ut quae . . . teneamus *habet Nonius p.* 273 11 teneamus *HF vulg.*: tueamur *Wesenberg, ex codd. Noni qui dant* teneamur *vel* tuneamur: teneamur *D*: tenemus *M* 19 Iis *M*: his *HDF* 23 quadriduum *M*: quatriduum *HDF*: triduum *Ruete*

melium consedissent, reliquus exercitus esset in Lycaonia, M. Anneio legato imperavi ut eas quinque cohortis ad reliquum exercitum duceret coactoque in unum locum
3 exercitu castra in Lycaonia apud Iconium faceret. Quod cum ab illo diligenter esset factum, ego in castra a. d. VII K. Sept. veni, cum interea superioribus diebus ex. s. c. et evocatorum firmam manum et equitatum sane idoneum et populorum liberorum regumque sociorum auxilia voluntaria comparavissem. Interim cum exercitu lustrato iter in Ciliciam facere coepissem, *iii* K. Sept. legati a rege Commageno ad me missi pertumultuose neque tamen non vere
4 Parthos in Syriam transisse nuntiaverunt; quo audito vehementer sum commotus cum de Syria tum de mea provincia, de reliqua denique Asia. Itaque exercitum mihi ducendum per Cappadociae regionem eam quae Ciliciam attingeret putavi. Nam si me in Ciliciam demisissem, Ciliciam quidem ipsam propter montis Amani naturam facile tenuissem (duo sunt enim aditus in Ciliciam ex Syria, quorum uterque parvis praesidiis propter angustias intercludi potest, nec est quicquam Cilicia contra Syriam munitius), sed me Cappadocia movebat, quae patet a Syria regesque habet finitimos, qui etiam si sunt clam amici nobis, tamen aperte Parthis inimici esse non audent. Itaque in Cappadocia extrema non longe a Tauro apud oppidum Cybistra castra feci, ut et Ciliciam tuerer et Cappadociam tenens nova finitimorum consilia impedirem.

5 Interea in hoc tanto motu tantaque exspectatione maximi belli rex Deiotarus, cui non sine causa plurimum semper et meo et tuo et senatus iudicio tributum est, vir cum benevolentia et fide erga populum R. singulari tum praestanti magnitudine et animi et consili, legatos ad me misit se cum

3 coactoque . . . faceret *habet Nonius p.* 264 locum *om. Nonius* 5 actum *M* 10 III K. *Man.* : K. *codd.* 22 clam *Orelli* : etiam *MD* : *om. HF* 30 praestanti *Crat.* : praesentia *codd.* : praesentia et *Man. Schütz*

omnibus suis copiis in mea castra esse venturum. Cuius
ego studio officioque commotus egi ei per litteras gratias
idque ut maturaret hortatus sum. Cum autem ad Cybistra 6
propter rationem belli quinque dies essem moratus, regem
Ariobarzanem, cuius salutem a senatu te auctore com-
mendatam habebam, praesentibus insidiis nec opinantem
liberavi neque solum ei saluti fui sed etiam curavi ut cum
auctoritate regnaret. Metram et eum quem tu mihi dili-
genter commendaras, Athenaeum, importunitate Athenaidis
exsilio multatos *in* maxima apud regem auctoritate gratiaque
constitui, cumque magnum bellum in Cappadocia con-
citaretur, si sacerdos armis se, quod facturus putabatur,
defenderet, adulescens et equitatu et peditatu et pecunia
paratus †et toto iis, qui novari aliquid volebant, perfeci ut
e regno ille discederet rexque sine tumultu ac sine armis
omni auctoritate aulae communita regnum cum dignitate
obtineret.

Interea cognovi multorum litteris atque nuntiis magnas 7
Parthorum copias *et* Arabum ad oppidum Antiocheam
accessisse magnumque eorum equitatum, qui in Ciliciam
transisset, ab equitum meorum turmis et a cohorte prae-
toria, quae erat Epiphaneae praesidi causa, occidione
occisum. Qua re cum viderem a Cappadocia Parthorum
copias aversas non longe a finibus esse Ciliciae, quam potui
maximis itineribus ad Amanum exercitum duxi. Quo ut
veni, hostem ab Antiochea recessisse, Bibulum Antiocheae
esse cognovi. Deiotarum confestim iam ad me venientem
cum magno et firmo equitatu et peditatu et cum omnibus
suis copiis certiorem feci non videri esse causam cur
abesset a regno meque ad eum, si quid novi forte accidisset,
statim litteras nuntiosque missurum esse. Cumque eo 8

10 in *add. Hofmann* 14 et toto iis *M*: et tuto his *HDF*: ex toto iis *Orelli*: et tot sociis *Baiter*: *fort.* et praesto iis 19 et *add. vett.*

animo venissem ut utrique provinciae, si ita tempus ferret,
subvenirem, tum id, quod iam ante statueram vehementer
interesse utriusque provinciae, pacare Amanum et perpetuum
hostem ex eo monte tollere, agere perrexi. Cumque me
discedere ab eo monte simulassem et alias partis Ciliciae
petere abessemque ab Amano iter unius diei et castra apud
Epiphaneam fecissem, a. d. IIII Id. Oct., cum advespera-
sceret, expedito exercitu ita noctu iter feci, ut a. d. III Id. Oct.,
cum lucisceret, in Amanum ascenderem distributisque
cohortibus et auxiliis, cum aliis Quintus frater legatus mecum
simul, aliis C. Pomptinus legatus, reliquis M. Anneius et
L. Tullius legati praeessent, plerosque nec opinantis oppres-
9 simus, qui occisi captique sunt interclusi fuga, Eranam
autem, quae fuit non vici instar sed urbis, quod erat Amani
caput, itemque Sepyram et Commorim, acriter et diu re-
pugnantibus Pomptino illam partem Amani tenente, ex
antelucano tempore usque ad horam diei X magna multi-
tudine hostium occisa cepimus castellaque vi capta complura
(9) incendimus. His rebus ita gestis castra in radicibus Amani
habuimus apud Aras Alexandri quadriduum et in reliquiis
Amani delendis agrisque vastandis, quae pars eius montis
10 meae provinciae est, id tempus omne consumpsimus. Con-
fectis his rebus ad oppidum Eleutherocilicum Pindenissum
exercitum adduxi. Quod cum esset altissimo et munitissimo
loco ab iisque incoleretur qui ne regibus quidem umquam
paruissent, cum et fugitivos reciperent et Parthorum ad-
ventum acerrime exspectarent, ad existimationem imperi
pertinere arbitratus sum comprimere eorum audaciam, quo
facilius etiam ceterorum animi, qui alieni essent ab imperio
nostro, frangerentur. Vallo et fossa circumdedi, sex castellis
castrisque maximis saepsi, aggere, viniis, turribus oppugnavi

15 repugnantibus] rep. hostibus *Orelli*: repugnantes *Lamb.* 16 tenenti *Gronovius* 18 vi *Madvig*: sex *codd.* 20 reliquiis *vett.*: reliquis *codd.*: reliquis vicis *Hirschwälder* 24 abduxi *coni. Wesenberg* 31 viniis *M*: vineis *HDF*, *cf.* ii. 10. 3

usque tormentis multis, multis sagittariis magno labore meo sine ulla molestia sumptuve sociorum septimo quinquagesimo die rem confeci, ut omnibus partibus urbis disturbatis aut incensis compulsi in potestatem meam pervenirent. His erant finitimi pari scelere et audacia Tebarani. Ab iis Pindenisso capto obsides accepi; exercitum in hiberna dimisi; Quintum fratrem negotio praeposui ut in vicis aut captis aut male pacatis exercitus conlocaretur.

11 Nunc velim sic tibi persuadeas, si de iis rebus ad senatum relatum sit, me existimaturum summam mihi laudem tributam, si tu honorem meum sententia tua comprobaris, idque, etsi talibus de rebus gravissimos homines et rogare solere et rogari scio, tamen admonendum potius te a me quam rogandum puto. Tu es enim is qui me tuis sententiis saepissime ornasti, qui oratione, qui praedicatione, qui summis laudibus in senatu, in contionibus ad caelum extulisti; cuius ego semper tanta esse verborum pondera putavi, ut uno verbo tuo cum mea laude coniuncto omnia adsequi me arbitrarer; te denique memini, cum cuidam clarissimo atque optimo viro supplicationem non decerneres, dicere te decreturum, si referretur ob eas res quas is consul in urbe gessisset; tu idem mihi supplicationem decrevisti togato non ut multis re p. bene gesta sed ut nemini re p. conservata. 12 Mitto quod invidiam, quod pericula, quod omnis meas tempestates et subieris et multo etiam magis, si per me licuisset, subire paratissimus fueris, quod denique inimicum meum tuum inimicum putaris, cuius etiam interitum, cum facile intellegerem mihi quantum tribueres, Milonis causa in senatu defendenda approbaris. A me autem haec sunt profecta, quae non ego in benefici loco pono sed in

2 septimo et *D* 29 cum *HDF*: *om. M*: ut *M*[r] 31 sunt in te profecta *Kleyn*, *cf.* iii. 1. 1; v. 5. 2 non *ante* pono *habet M*

veri testimoni atque iudici, ut praestantissimas tuas virtutes non tacitus admirarer (quis enim [te] id non facit?), sed in omnibus orationibus, sententiis dicendis, causis agendis, omnibus scriptis Graecis, Latinis, omni denique varietate litterarum mearum te non modo iis quos vidissemus sed iis de quibus audissemus omnibus anteferrem.

13 Quaeres fortasse quid sit quod ego hoc nescio quid gratulationis et honoris a senatu tanti aestimem. Agam iam tecum familiariter, ut est et studiis et officiis nostris mutuis et summa amicitia dignum et necessitudine etiam paterna. Si quisquam fuit umquam remotus et natura et magis etiam, ut mihi quidem sentire videor, ratione atque doctrina ab inani laude et sermonibus vulgi, ego profecto is sum. Testis est consulatus meus, in quo sicut in reliqua vita fateor ea me studiose secutum ex quibus vera gloria nasci posset, ipsam quidem gloriam per se numquam putavi expetendam. Itaque et provinciam ornatam et spem non dubiam triumphi neglexi, sacerdotium denique, cum, quem ad modum te existimare arbitror, non difficillime consequi possem, non appetivi; idem post iniuriam acceptam, quam tu rei p. calamitatem semper appellas, meam non modo non calamitatem sed etiam gloriam, studui quam ornatissima senatus populique R. de me iudicia intercedere. Itaque et augur postea fieri volui, quod antea neglexeram, et eum honorem, qui a senatu tribui rebus bellicis solet, neglectum a me olim nunc mihi expetendum puto.

14 Huic meae voluntati, in qua inest aliqua vis desideri ad sanandum vulnus iniuriae, ut faveas adiutorque sis, quod paulo ante me negaram rogaturum, vehementer te rogo, sed ita, si non ieiunum hoc nescio quid, quod ego gessi, et contemnendum videbitur sed tale atque tantum, ut multi nequaquam paribus rebus honores summos a senatu consecuti sint. Equidem etiam illud mihi animum advertisse

2 te *M Wesenberg, vix recte*: *om. FHD Vict.*: de te *M*[r].: in te *Lamb.*

videor (scis enim quam attente te audire soleam), te non tam res gestas quam mores instituta atque vitam imperatorum spectare solere in habendis aut non habendis honoribus. Quod si in mea causa considerabis, reperies me exercitu imbecillo contra metum maximi belli firmissimum praesidium habuisse aequitatem et continentiam. His ego subsidiis ea sum consecutus, quae nullis legionibus consequi potuissem, ut *ex* alienissimis sociis amicissimos, ex infidelissimis firmissimos redderem animosque novarum rerum exspectatione suspensos ad veteris imperi benevolentiam traducerem.

15 Sed nimis haec multa de me, praesertim ad te, a quo uno omnium sociorum querelae audiuntur. Cognosces ex iis, qui meis institutis se recreatos putant; cumque omnes uno prope consensu de me apud te ea quae mihi optatissima sunt praedicabunt, tum duae maxime clientelae tuae, Cyprus insula et Cappadociae regnum, tecum de me loquentur, puto etiam regem Deiotarum, qui uni tibi est maxime necessarius. Quae si etiam maiora sunt et in omnibus saeculis pauciores viri reperti sunt qui suas cupiditates quam qui hostium copias vincerent, est profecto tuum, cum ad res bellicas haec quae rariora et difficiliora sunt genera virtutis adiunxeris, ipsas etiam illas res gestas iustiores esse et maiores putare.

16 Extremum illud est, ut quasi diffidens rogationi meae philosophiam ad te adlegem, qua nec mihi carior ulla umquam res in vita fuit nec hominum generi maius a deis munus ullum est datum. Haec igitur, quae mihi tecum communis est, societas studiorum atque artium nostrarum, quibus a pueritia dediti ac devincti soli prope modum nos philosophiam veram illam et antiquam, quae quibusdam

2 mores *om. Madvig ad Fin.* iv. 56 instituta atque *codd.* : institutamque *Lehmann* : institutaque et *Wesenberg* : *fort.* institutaque atque 8 ex *Mr vulg.* : *om. codd.* 18 unus *Baiter* 23 inlustriores *Man.*

oti esse ac desidiae videtur, in forum atque in rem p. atque in ipsam aciem paene deduximus, tecum agit de mea laude; cui negari a Catone fas esse non puto. Quam ob rem tibi sic persuadeas velim, si mihi tua sententia tributus honos ex meis litteris fuerit, me sic existimaturum, cum auctoritate tua tum benevolentia erga me mihi quod maxime cupierim contigisse.

V *Scr. Romae vel ex. m. Apr. vel in. Mai. a. 704/50.*

M. CATO S. D. M. CICERONI IMP.

1 Quod et res p. me et nostra amicitia hortatur, libenter
facio ut tuam virtutem, innocentiam, diligentiam cognitam
in maximis rebus domi togati, armati foris pari industria
administrare gaudeam. Itaque, quod pro meo iudicio
facere potui, ut innocentia consilioque tuo defensam pro-
vinciam, servatum Ariobarzanis cum ipso rege regnum,
sociorum revocatam ad studium imperi nostri voluntatem
2 sententia mea et decreto laudarem, feci. Supplicationem
decretam, si tu, qua in re nihil fortuito sed summa tua
ratione et continentia rei p. provisum est, dis immortalibus
gratulari nos quam tibi referre acceptum mavis, gaudeo;
quod si triumphi praerogativam putas supplicationem et
idcirco casum potius quam te laudari mavis, neque supplica-
tionem sequitur semper triumphus, et triumpho multo
clarius est senatum iudicare potius mansuetudine et inno-
centia imperatoris provinciam quam vi militum aut beni-
gnitate deorum retentam atque conservatam esse; quod
ego mea sententia censebam.

3 Atque haec ego idcirco ad te contra consuetudinem meam pluribus scripsi ut, quod maxime volo, existimes me laborare ut tibi persuadeam me et voluisse de tua maie-

13 administrare *Crat. Lehmann Müller, cf. Sall. Iug.* 92. 9: -trari *codd. Wesenberg Mendelssohn*

state quod amplissimum sim arbitratus et quod tu maluisti factum esse gaudere. Vale et nos dilige et instituto itinere severitatem diligentiamque sociis et rei p. praesta.

VI *Scr. Tarsi paulo ante iii K. Sext. a. 704 (50).*

M. CICERO S. D. M. CATONI.

'Laetus sum laudari me,' inquit Hector, opinor, apud 1
Naevium, 'abs te, pater, a laudato viro.' Ea est enim pro-
fecto iucunda laus, quae ab iis proficiscitur, qui ipsi in
laude vixerunt. Ego vero vel gratulatione litterarum tuarum
vel testimoniis sententiae dictae nihil est quod me non
adsecutum putem, idque mihi cum amplissimum tum gra-
tissimum est, te libenter amicitiae dedisse quod liquido
veritati dares. Et, si non modo omnes verum etiam multi
Catones essent in civitate nostra, in qua unum exstitisse
mirabile est, quem ego currum aut quam lauream cum tua
laudatione conferrem? Nam ad meum sensum et ad illud
sincerum ac subtile iudicium nihil potest esse laudabilius
quam ea tua oratio, quae est ad me perscripta a meis neces-
sariis. Sed causam meae voluntatis, non enim dicam 2
'cupiditatis,' exposui tibi superioribus litteris; quae etiam si
parum iusta tibi visa est, hanc tamen habet rationem, non
ut nimis concupiscendus honos sed tamen, si deferatur
a senatu, minime aspernandus esse videatur. Spero autem
illum ordinem pro meis ob rem p. susceptis laboribus me
non indignum honore, usitato praesertim, existimaturum.
Quod si ita erit, tantum ex te peto, quod amicissime scribis,
ut, cum tuo iudicio quod amplissimum esse arbitraris
mihi tribueris, si id quod maluero acciderit, gaudeas.
Sic enim fecisse te et sensisse et scripsisse video, resque
ipsa declarat tibi illum honorem nostrum supplicationis

1 sim *M*: sis *HFD*: sum *N Wesenberg* 22 nimis *vett.*: minus *codd.*

iucundum fuisse, quod scribendo adfuisti; haec enim senatus consulta non ignoro ab amicissimis eius, cuius *de* honore agitur, scribi solere. Ego, ut spero, te propediem videbo, atque utinam re p. meliore quam timeo!

VII *Scr. in itinere per Lycaoniam inter K. Sept. et xi K. Oct. a. 703 (51).*

M. CICERO PROCOS. S. D. C. MARCELLO COS. DESIG.

Maxima sum laetitia adfectus, cum audivi consulem te factum esse, eumque honorem tibi deos fortunare volo atque a te pro tua parentisque tui dignitate administrari. Nam cum te semper amavi dilexique, tum mei amantissimum cognovi in omni varietate rerum mearum, tum patris tui pluribus beneficiis vel defensus tristibus temporibus vel ornatus secundis et sum totus vester et esse debeo, cum praesertim matris tuae, gravissimae atque optimae feminae, maiora erga salutem dignitatemque meam studia quam erant a muliere postulanda perspexerim. Quapropter a te peto in maiorem modum ut me absentem diligas atque defendas.

VIII *Scr. eodem loco et temp. quo ep. vii.*

M. CICERO PROCOS. S. D. C. MARCELLO CONLEGAE.

Marcellum tuum cos. factum teque ea laetitia adfectum esse, quam maxime optasti, mirandum in modum gaudeo, idque cum ipsius causa, tum quod te omnibus secundissimis rebus dignissimum iudico, cuius erga me singularem benevolentiam vel in labore meo vel in honore perspexi, totam denique domum vestram vel salutis vel dignitatis meae studiosissimam cupidissimamque cognovi. Qua re gratum mihi feceris, si uxori tuae Iuniae, gravissimae atque

2 de honore *vett.* : honor *Gulielmius* 11 tum] cum *vett.*

optimae feminae, meis verbis eris gratulatus. A te, id quod consuesti, peto me absentem diligas atque defendas.

IX *Scr. eodem loco et temp. quo ep. vii et viii.*

M. CICERO PROCOS. S. D. M. MARCELLO COS.

Te et pietatis in tuos et animi in rem p. et clarissimi 1 atque optimi consulatus C. Marcello consule facto fructum cepisse vehementer gaudeo. Non dubito quid praesentes sentiant; nos quidem longinqui et a te ipso missi in ultimas gentis ad caelum me hercule tollimus verissimis ac iustissimis laudibus. Nam cum te a pueritia tua unice dilexerim tuque me in omni genere semper amplissimum esse et volueris et iudicaris, tum hoc vel tuo facto vel populi R. de te iudicio multo acrius vehementiusque diligo maximaque laetitia adficior, cum ab hominibus prudentissimis virisque optimis omnibus dictis, factis, studiis, institutis vel me tui similem esse audio vel te mei. Unum vero si addis 2 ad praeclarissimas res consulatus tui, ut aut mihi succedat quam primum aliquis aut ne quid accedat temporis ad id quod tu mihi et senatus c. et lege finisti, omnia me per te consecutum putabo. Cura ut valeas et me absentem diligas atque defendas.

Quae mihi de Parthis nuntiata sunt, quia non putabam 3 a me etiam nunc scribenda esse publice, propterea ne pro familiaritate quidem nostra volui ad te scribere, ne, cum ad consulem scripsissem, publice viderer scripsisse.

X *Scr. Tarsi vel ex. a. 703 (51) vel in. 704 (50).*

M. CICERO IMP. S. D. C. MARCELLO C. F. COS.

Quoniam id accidit, quod mihi maxime fuit optatum, ut 1 omnium Marcellorum, Marcellinorum etiam (mirificus enim generis ac nominis vestri fuit erga me semper animus)—

2 consuesti *HDF*: suesti *M* 9 te tollimus *Kayser*

quoniam ergo ita accidit, ut omnium vestrum studio tuus consulatus satis facere posset, in quem meae res gestae lausque et honos earum potissimum incideret, peto a te, id quod facillimum factu est non aspernante, ut confido, senatu, ut quam honorificentissime senatus consultum litteris meis
2 recitatis faciendum cures. Si mihi tecum minus esset quam est cum tuis omnibus, adlegarem ad te illos a quibus intellegis me praecipue diligi. Patris tui beneficia in me sunt amplissima; neque enim saluti meae neque honori amicior quisquam dici potest; frater tuus quanti me faciat semperque fecerit esse hominem qui ignoret arbitror neminem; domus tua denique tota me semper omnibus summis officiis prosecuta est; neque vero tu in me diligendo cuiquam concessisti tuorum. Qua re a te peto in maiorem modum ut me per te quam ornatissimum velis esse meamque et in supplicatione decernenda et in ceteris rebus existimationem satis tibi esse commendatam putes.

XI *Scr. eodem loco et temp. quo ep. vi.*

M. CICERO IMP. S. D. C. MARCELLO COS.

1 Quantae curae tibi meus honos fuerit et quam idem exstiteris consul in me ornando et amplificando, qui fueras semper cum parentibus tuis et cum tota domo, etsi res ipsa loquebatur, cognovi tamen ex meorum omnium litteris. Itaque nihil est tantum, quod ego non tua causa debeam
2 facturusque sim †cum studiose ac libenter. Nam magni interest cui debeas, debere autem nemini malui quam tibi, cui me cum studia communia, beneficia paterna tuaque iam ante coniunxerant, tum accedit mea quidem sententia maximum vinculum, quod ita rem p. geris atque gessisti, qua mihi carius nihil est, ut, quantum tibi omnes boni

5 honorificentissimum *vett.* 25 cum studiose tum *vett.*: quam studiose ac *Hand*: studiose ac (*om.* cum) *Orelli*

debeant, quo minus tantundem ego unus debeam non recusem. Quam ob rem tibi velim ii sint exitus, quos mereris et quos fore confido. Ego, si me navigatio non morabitur, quae incurrebat in ipsos etesias, propediem te, ut spero, videbo.

XII *Scr. eodem loco et temp. quo ep. vii, viii, ix.*

M. CICERO PROCOS. S. D. L. PAVLLO COS. DESIG.

Etsi mihi numquam fuit dubium quin te populus R. pro 1
tuis summis in rem p. meritis et pro amplissima familiae
dignitate summo studio cunctis suffragiis consulem facturus
esset, tamen incredibili laetitia sum adfectus, cum id mihi
nuntiatum est, eumque honorem tibi deos fortunare volo
a teque ex tua maiorumque tuorum dignitate administrari.
Atque utinam praesens illum diem mihi optatissimum 2
videre potuissem proque tuis amplissimis erga me studiis
atque beneficiis tibi operam meam studiumque navare!
Quam mihi facultatem quoniam hic nec opinatus et improvisus provinciae casus eripuit, tamen ut te consulem rem p. pro tua dignitate gerentem videre possim, magno opere a te peto ut operam des efficiasque ne quid mihi fiat iniuriae neve quid temporis ad meum annuum munus accedat. Quod si feceris, magnus ad tua pristina erga me studia cumulus accedet.

XIII *Scr. eodem loco et tempore quo ep. iv et x.*

M. CICERO IMP. S. D. L. PAVLLO COS.

Maxime mihi fuit optatum Romae esse tecum multas ob 1
causas sed praecipue ut et in petendo et in gerendo consulatu meum tibi debitum studium perspicere posses. Ac

7 PROCOS. *Wesenberg. cf. epp.* 7. 8. 9: IMP. *codd., sed cf.* 3 *init.*
20 efficiasque *HDF*: efficias *M* 25 PAVLLO *M index*: PAVLO *codd.*

petitionis quidem tuae ratio mihi semper fuit explorata, sed tamen navare operam volebam; in consulatu vero cupio equidem te minus habere negoti, sed moleste fero me consulem tuum studium adulescentis perspexisse, te meum, cum id
2 aetatis sim, perspicere non posse. Sed ita fato nescio quo contigisse arbitror ut tibi ad me ornandum semper detur facultas, mihi ad remunerandum nihil suppetat praeter voluntatem. Ornasti consulatum, ornasti reditum meum; incidit meum tempus rerum gerendarum in ipsum consulatum tuum. Itaque cum et tua summa amplitudo et dignitas et meus magnus honos magnaque existimatio postulare videatur ut a te plurimis verbis contendam ac petam ut quam honorificentissimum senatus consultum de meis rebus gestis faciendum cures, non audeo vehementer a te contendere, ne aut ipse tuae perpetuae consuetudinis erga me
3 oblitus esse videar aut te oblitum putem. Qua re, ut te velle arbitror, ita faciam atque ab eo, quem omnes gentes sciunt de me optime meritum, breviter petam. Si alii consules essent, ad te potissimum, Paulle, mitterem ut eos mihi quam amicissimos redderes; nunc cum tua summa potestas summaque auctoritas notaque omnibus nostra necessitudo sit, vehementer te rogo ut et quam honorificentissime cures decernendum de meis rebus gestis et quam celerrime. Dignas res esse honore et gratulatione cognosces ex iis litteris, quas ad te et conlegam et senatum publice misi. Omniumque mearum reliquarum rerum maximeque existimationis meae procurationem susceptam velim habeas, in primisque tibi curae sit, quod abs te superioribus quoque litteris petivi, ne mihi tempus prorogetur. Cupio te consulem videre omniaque quae spero cum absens tum etiam praesens te consule adsequi.

7 ad te remun. *Lamb.* 12 pluribus *N* *Wesenberg* 19 Paulle *D*: Paule *MHF*

XIV *Scr. in castris ad Aras Alexandri (cf. 4. 9) med. m. Oct. a. 703 (51).*

M. CICERO IMP. S. D. C. CASSIO PROQ.

M. Fadium quod mihi amicum tua commendatione das, 1
nullum in eo facio quaestum; multi enim anni sunt cum ille in aere meo est et a me diligitur propter summam suam humanitatem et observantiam; sed tamen quod te ab eo egregie diligi sensi, multo amicior ei sum factus. Itaque quamquam profecerunt litterae tuae, tamen aliquanto plus commendationis apud me habuit animus ipsius erga te mihi perspectus et cognitus.

Sed de Fadio faciemus studiose quae rogas; tu multis 2
de causis vellem me convenire potuisses, primum ut te, quem iam diu plurimi facio, tanto intervallo viderem, deinde ut tibi, quod feci per litteras, possem praesens gratulari, tum ut quibus de rebus vellemus, tu tuis, ego meis, inter nos communicaremus, postremo ut amicitia nostra, quae summis officiis ab utroque culta est sed longis intervallis temporum interruptam consuetudinem habuit, confirmaretur vehementius. Id quoniam non accidit, utemur bono littera- 3
rum et eadem fere absentes quae, si coram essemus, consequeremur. Unus scilicet animi fructus, qui in te videndo est, percipi litteris non potest, alter gratulationis est is quidem exilior quam si tibi te ipsum intuens gratularer, sed tamen et feci antea et facio nunc tibique cum pro rerum magnitudine quas gessisti, tum pro opportunitate temporis gratulor, quod te de provincia decedentem summa laus et summa gratia provinciae prosecuta est. Tertium est ut id, 4
quod de nostris rebus coram communicassemus inter nos, conficiamus idem litteris.

Ego ceterarum rerum causa tibi Romam properandum

4 Fadium *Orelli*: Fabium *codd.*, *itemque* § 2 6 meo est *vett.*: meost *M*: meo stet *FHD* 7 te *D*: *om.* *MHF* 9 profecernnt] aliquid prof. *Wesenberg* 22 animi *Orelli*: uni *M*: *om.* *FHD*

magno opere censeo; nam et ea quae reliqui tranquilla de te erant et hac tua recenti victoria tanta clarum tuum adventum fore intellego; sed si quae sunt onera tuorum, si tanta sunt ut ea sustinere possis, propera; nihil tibi erit lautius, nihil gloriosus; sin maiora, considera ne in alienissimum tempus cadat adventus tuus. Huius rei totum consilium tuum est; tu enim scis quid sustinere possis. Si potes, laudabile atque populare est; sin plane non potes, absens hominum sermones facilius sustinebis.

5 De me autem idem tecum his ago litteris quod superioribus egi, ut omnis tuos nervos in eo contendas ne quid mihi ad hanc provinciam, quam et senatus et populus annuam esse voluit, temporis prorogetur. Hoc a te ita contendo, ut in eo fortunas meas positas putem. Habes Paullum nostrum nostri cupidissimum; est Curio, est Furnius. Sic velim enitare, quasi in eo sint mihi omnia.

6 Extremum illud est de iis quae proposueram confirmatio nostrae amicitiae; de qua pluribus verbis nihil opus est. Tu puer me appetisti, ego autem semper ornamento te mihi fore duxi; fuisti etiam praesidio tristissimis meis temporibus; accessit post tuum discessum familiaritas mihi cum Bruto tuo maxima. Itaque in vestro ingenio et industria mihi plurimum et suavitatis et dignitatis constitutum puto. Id tu ut tuo studio confirmes te vehementer rogo, litterasque ad me et continuo mittas et, cum Romam veneris, quam saepissime.

XV *Scr. Brundisi circ. med. m. Sext. a. 707 (47).*

M. CICERO S. D. C. CASSIO.

1 Etsi uterque nostrum spe pacis et odio civilis sanguinis abesse a belli [necessaria] pertinacia voluit, tamen quoniam eius consili princeps ego fuisse videor, plus fortasse tibi

30 necessaria *M*[1]: *om. HDF Müller*: necessari *Bengel*: non necessari *Madvig*

praestare ipse debeo quam a te exspectare; etsi ut saepe soleo mecum recordari, sermo familiaris meus tecum et item mecum tuus adduxit utrumque nostrum ad id consilium, ut uno proelio putaremus, si non totam causam, at certe nostrum iudicium definiri convenire. Neque quisquam hanc nostram sententiam vere umquam reprehendit praeter eos qui arbitrantur melius esse deleri omnino rem p. quam imminutam et debilitatam manere; ego autem ex interitu eius nullam spem scilicet mihi proponebam, ex reliquiis magnam. Sed ea sunt consecuta, ut magis mirum sit 2
accidere illa potuisse quam nos non vidisse ea futura nec, homines cum essemus, divinare potuisse. Equidem fateor meam coniecturam hanc fuisse, ut illo quasi quodam fatali proelio facto et victores communi saluti consuli vellent et victi suae; utrumque autem positum esse arbitrabar in celeritate victoris. Quae si fuisset, eandem clementiam experta esset Africa quam cognovit Asia, quam etiam Achaia te, ut opinor, ipso legato ac deprecatore. Amissis autem temporibus, quae plurimum valent, praesertim in bellis civilibus, interpositus annus alios induxit ut victoriam sperarent, alios ut ipsum vinci contemnerent. Atque horum malorum omnium culpam fortuna sustinet; quis enim aut Alexandrini belli tantam moram huic bello adiunctum iri aut nescio quem istum Pharnacem Asiae terrorem inlaturum putaret? Nos tamen in consilio pari casu dissimili 3
usi sumus. Tu enim eam partem petisti, ut et consiliis interesses et, quod maxime curam levat, futura animo prospicere posses; ego qui festinavi ut Caesarem in Italia viderem (sic enim arbitrabamur) eumque multis honestissimis viris conservatis redeuntem ad pacem 'currentem,' ut aiunt,

7 arbitrabantur *Crat.* 13 quasi *vett.*: quase *codd.*, *cf. Quintil.* i. 7. 24 14 et victores . . . vellent *om. HF* consuli *Vict.*: consule *M*: consulere D^2 *marg. Benedictus* 15 positum *vett.*: propositum *codd. Mendelssohn* arbitrabar *HDF*: -trari *M*: -trarer *Hofmann* 18 adlegato *Gronovius* 29 arbitrabamur *vett.*: -tramur *codd.*

'incitarem,' ab illo longissime et absum et afui. Versor
autem in gemitu Italiae et in urbis miserrimis querelis;
quibus aliquid opis fortasse ego pro mea, tu pro tua, pro
4 sua quisque parte ferre potuisset, si auctor adfuisset. Qua re
velim pro tua perpetua erga me benevolentia scribas ad
me quid videas, quid sentias, quid exspectandum, quid
agendum nobis existimes. Magni erunt mihi tuae litterae;
atque utinam primis illis quas Luceria miseras paruissem!
sine ulla enim molestia dignitatem meam retinuissem.

XVI *Scr. Romae ante med. m. Ian. a. 709 (45).*

M. CICERO S. D. C. CASSIO.

1 Puto te iam suppudere, quem haec tertia iam epistula
ante oppressit quam tu scidam aut litteram. Sed non
urgeo; longiores enim exspectabo vel potius exigam. Ego
si semper haberem cui darem, vel ternas in hora darem;
fit enim nescio qui ut quasi coram adesse videare cum
scribo aliquid ad te, neque id κατ' εἰδώλων φαντασίας, ut
dicunt tui amici novi, qui putant etiam διανοητικὰς φαντα-
σίας spectris Catianis excitari; nam ne te fugiat, Catius
Insuber, Ἐπικούρειος, qui nuper est mortuus, quae ille Gar-
gettius et iam ante Democritus εἴδωλα, hic 'spectra' nomi-
2 nat. His autem spectris etiam si oculi possent feriri, quod
quae velis ipsa incurrunt, animus qui possit ego non video.
Doceas tu me oportebit, cum salvus veneris, in meane
potestate sit spectrum tuum, ut, simul ac mihi conlibitum
sit de te cogitare, illud occurrat; neque solum de te, qui
mihi haeres in medullis, sed si insulam Britanniam coepero

12 iam *del. Ernesti* quem *Gronovius*: cum *codd.* 13 ante te *Baiter* oppressit *HF*: operis sit *M*: oppresserit *D* 20 Ἐπικούρειος *Mendelssohn*: epicureius *codd.* -eus *Baiter*: -ius *Müller* 22 possent *MHF*: -sint *D*: -sunt *Wesenberg* 23 quae *addidi*: eum *add. Man. Wesenberg* velis] vel iis *Vict.*: vel *Ernesti*: velis nolis *Koch* incurrunt *HDF*: currunt *M*: accurrunt *vulg.*: occurrunt *Vict.*

cogitare, eius εἴδωλον mihi advolabit ad pectus? Sed haec 3 posterius; tempto enim te quo animo accipias. Si enim stomachabere et moleste feres, plura dicemus postulabimusque, ex qua αἱρέσει 'VI HOMINIBVS ARMATIS' deiectus sis, in eam restituare. In hoc interdicto non solet addi 'IN HOC ANNO.' Qua re si iam biennium aut triennium est cum virtuti nuntium remisisti delenitus inlecebris voluptatis, in integro res nobis erit. Quamquam quicum loquor? Cum uno fortissimo viro qui, postea quam forum attigisti, nihil fecisti nisi plenissimum amplissimae dignitatis. In ista ipsa αἱρέσει metuo ne plus nervorum sit quam ego putarim, si modo eam tu probas. 'Qui id tibi in mentem venit?' inquies. Quia nihil habebam aliud quod scriberem; de re p. enim nihil scribere possum; nec enim quod sentio libet scribere.

XVII *Scr. Romae iii K. Ian. aut paulo post a. 708 (46).*

M. CICERO C. CASSIO S.

Praeposteros habes tabellarios; etsi me quidem non 1 offendunt; sed tamen, cum a me discedunt, flagitant litteras, cum ad me veniunt, nullas adferunt. Atque id ipsum facerent commodius, si mihi aliquid spati ad scribendum darent; sed petasati veniunt, comites ad portam exspectare dicunt. Ergo ignosces; alteras iam habebis has brevis; sed exspecta πάντα περὶ πάντων. Etsi quid ego me tibi purgo, cum tui ad me inanes veniant, ad te cum epistulis revertantur?

Nos hic, ut tamen ad te scribam aliquid, P. Sullam 2 patrem mortuum habebamus; alii a latronibus, alii cruditate dicebant; populus non curabat, combustum enim esse constabat. Hoc tu pro tua sapientia feres aequo animo;

6 iam biennium . . . voluptatis *habet Nonius p.* 278 aut triennium *om. Nonius* 11 putaram *Wesenberg* 12 Qui id *Schütz*: quid *codd.* 27 P.] *Schütz*: d. *codd.*: *del. Baiter*

quamquam πρόσωπον πόλεως amisimus. Caesarem putabant moleste laturum verentem ne hasta refrixisset; Mindius macellarius et Attius pigmentarius valde gaudebant se ad-
3 versarium perdidisse. De Hispania novi nihil, sed exspectatio valde magna: rumores tristiores sed ἀδέσποτοι. Pansa noster paludatus a. d. III K. Ian. profectus est, ut quivis intellegere posset, id quod tu nuper dubitare coepisti, τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετόν esse; nam quod multos miseriis levavit et quod se in his malis hominem praebuit, mirabilis eum virorum bonorum benevolentia prosecuta est.

4 Tu quod adhuc Brundisi moratus es valde probo et gaudeo et me hercule puto te sapienter facturum, si ἀκενόσπουδος fueris; nobis quidem qui te amamus erit gratum. Et amabo te, cum dabis posthac aliquid domum litterarum, mei memineris. Ego numquam quemquam ad te, cum sciam, sine meis litteris ire patiar. Vale.

XVIII *Scr. Romae circ. med. m. Dec. a. 708 (46).*

M. CICERO S. D. C. CASSIO.

1 Longior epistula fuisset, nisi eo ipso tempore petita esset a me, cum iam iretur ad te; longior autem φλύαρον aliquem habuisset: nam σπουδάζειν sine periculo vix possumus. 'Ridere igitur,' inquies, 'possumus?' Non me hercule facillime; verum tamen aliam aberrationem a molestiis nullam habemus. 'Ubi igitur,' inquiès, 'philosophia?' Tua quidem in culina, mea molesta est; pudet enim servire; itaque facio me alias res agere, ne convicium Platonis au-
2 diam. De Hispania nihil adhuc certi, nihil omnino novi.

3 macellarius *Weiske Madvig*: Marcellus *codd.*, *fort. recte, cf. Appian. B. C.* v. 102 6 Ian. *om. Wesenberg*: ita *vel* Ian. ita *Mendelssohn* 20 autem *Mendelssohn*: autem si *codd.*: etiam *vett.*: autem si fuisset, nihil nisi *Müller* 21 habuissem *Lamb.* 25 in culina] *fort.* iucunda molestast *codd.*: in palaestra est *Man.*: in oleost *coni. Baiter*: in molis est *Schöll* 26 facio *non sollicitandum; cf. Catull.* 97. 9: facile patior *Boot*

Te abesse mea causa moleste fero, tua gaudeo. Sed flagitat tabellarius. Valebis igitur meque, ut a puero fecisti, amabis.

XIX *Scr. Brundisi ex. m. Ian. a. 709 (45).*

C. CASSIVS S. D. M. CICERONI.

S. v. b. Non me hercule in hac mea peregrinatione quic- 1
quam libentius facio quam scribo ad te; videor enim cum praesente loqui et iocari. Nec tamen hoc usu venit propter 'spectra Catiana'; pro quo tibi proxima epistula tot rusticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum esse dicas.
Pansam nostrum secunda voluntate hominum paludatum 2
ex urbe exisse cum ipsius causa gaudeo tum me hercule etiam omnium nostrorum; spero enim homines intellecturos quanto sit omnibus odio crudelitas et quanto amori probitas et clementia, atque ea, quae maxime mali petant et concupiscant, ad bonos pervenire. Difficile est enim persuadere hominibus τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν esse; ἡδονήν vero et ἀταραξίαν virtute, iustitia, τῷ καλῷ parari et verum et probabile est; ipse enim Epicurus, a quo omnes Catii et Amafinii, mali verborum interpretes, proficiscuntur, dicit:
Οὐκ ἔστιν ἡδέως ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν. Itaque et 3
Pansa, qui ἡδονήν sequitur, virtutem retinet, et ii, qui a vobis φιλήδονοι vocantur, sunt φιλόκαλοι et φιλοδίκαιοι omnisque virtutes et colunt et retinent. Itaque Sulla, cuius iudicium probare debemus, cum dissentire philosophos videret, non quaesiit quid bonum esset sed omnia bona coemit. Cuius ego mortem forti me hercules animo tuli. Nec tamen Caesar diutius nos eum desiderare patietur; nam habet damnatos quos pro illo nobis restituat, nec ipse sectorem desiderabit, cum filium viderit.

Nunc ut ad rem p. redeam, quid in Hispaniis geratur 4

6 b.] b. e. *Wesenberg* 26 sed *Orelli*: et *codd.*: *del. Wesenberg*
29 sectorem *M*: sertorem *D*: sectatorem *HF*

rescribe. Peream nisi sollicitus sum ac malo veterem et clementem dominum habere quam novum et crudelem experiri. Scis Gnaeus quam sit fatuus; scis quo modo crudelitatem virtutem putet; scis quam se semper a nobis derisum putet; vereor ne nos rustice gladio velit *ἀντιμυκτηρίσαι*. Quid fiat, si me diligis, rescribe. Hui, quam velim scire utrum ista sollicito animo an soluto legas! sciam enim eodem tempore quid me facere oporteat. Ne longior sim, vale; me, ut facis, ama. Si Caesar vicit, celeriter me exspecta.

XX *Scr. Romae (?) m. Apr. 710 (44).*

M. CICERO S. D. C. TREBONIO.

1 'Oratorem' meum (sic enim inscripsi) Sabino tuo commendavi. Natio me hominis impulit ut ei recte putarem; nisi forte candidatorum licentia hic quoque usus hoc subito cognomen arripuit; etsi modestus eius vultus sermoque constans habere quiddam a Curibus videbatur. Sed de Sabino satis.

2 Tu, mi Treboni, quoniam ad amorem meum aliquantum olei discedens addidisti, quo tolerabilius feramus igniculum desideri tui, crebris nos litteris appellato, atque ita, si idem fiet a nobis. Quamquam duae causae sunt cur tu frequentior in isto officio esse debeas quam nos, primum quod olim solebant qui Romae erant ad provincialis amicos de re p. scribere, nunc tu nobis scribas oportet (res enim publica istic est); deinde quod nos aliis officiis tibi absenti satis facere possumus, tu nobis nisi litteris non video qua re alia
3 satis facere possis. Sed cetera scribes ad nos postea; nunc haec primo cupio cognoscere iter tuum cuius modi sit, ubi Brutum nostrum videris, quam diu simul fueris; deinde

5 ἀντιμυκτηρίσαι, *cf. Sen. Suas.* i. 5   9 meque *N Wesenberg*   11 *Hanc ep. scriptam esse paulo post ep.* 21 *putat Sternkopf*   19 aliquantum olei *Koch Krauss*: a. olim *codd.*: *om.* olim *Wesenberg*: aliquantulum *Man.*

cum processeris longius, de bellicis rebus, de toto negotio, ut existimare possimus quo statu simus. Ego tantum me scire putabo quantum ex tuis litteris habebo cognitum. Cura ut valeas meque ames amore illo tuo singulari.

XXI

Scr. Romae fort. ex. ann. 707 (47).

M. CICERO S. D. C. TREBONIO.

Et epistulam tuam legi libenter et librum libentissime; 1
sed tamen in ea voluptate hunc accepi dolorem, quod, cum incendisses cupiditatem meam consuetudinis augendae nostrae (nam ad amorem quidem nihil poterat accedere), tum discedis a nobis meque tanto desiderio adficis, ut unam mihi consolationem relinquas, fore ut utriusque nostrum absentis desiderium crebris et longis epistulis leniatur; quod ego non modo de me tibi spondere possum sed de te etiam mihi; nullam enim apud me reliquisti dubitationem quantum me amares. Nam ut illa omittam quae civitate teste fecisti, 2
cum mecum inimicitias communicavisti, cum me contionibus tuis defendisti, cum quaestor in mea atque in publica causa consulum partis suscepisti, cum tribuno plebis quaestor non paruisti, cui tuus praesertim conlega pareret, ut haec recentia quae meminero semper obliviscar, quae tua sollicitudo de me in armis, quae laetitia in reditu, quae cura, qui dolor, quom ad te curae et dolores mei perferrentur, Brundisium denique te ad me venturum fuisse, nisi subito in Hispaniam missus esses—ut haec igitur omittam quae mihi tanti aestimanda sunt quanti vitam aestimo et salutem meam, liber iste, quem mihi misisti, quantam habet declarationem amoris tui! primum quod tibi facetum videtur, quicquid ego dixi, quod aliis fortasse non item; deinde quod

5 *Hanc ep. scriptam esse aut exeunte anno 708 (46) aut ineunte 709 (45) docte disputavit Sternkopf (Jahrb. 1893 pp. 424–432); quod non praecise nego, sed confer quae dicta sunt in 'Cicero's Correspondence' v. p. 221 sq.* 29 aliis *Crat.* : alii *codd.*

illa, sive faceta sunt sive sic, fiunt narrante te venustissima; quin etiam ante quam ad me veniatur, risus omnis paene
3 consumitur. Quod si in iis scribendis nihil aliud nisi quod necesse fuit de uno me tam diu cogitavisses, ferreus essem si te non amarem; cum vero ea quae scriptura persecutus es sine summo amore cogitare non potueris, non possum existimare plus quemquam a se ipso quam me a te amari. Cui quidem ego amori utinam ceteris rebus possem! amore certe respondebo, quo tamen ipso tibi confido futurum satis.

4 Nunc ad epistulam venio, cui copiose et suaviter scriptae nihil est quod multa respondeam. Primum enim ego illas Calvo litteras misi non plus quam has, quas nunc legis, existimans exituras; aliter enim scribimus quod eos solos quibus mittimus, aliter quod multos lecturos putamus; deinde ingenium eius melioribus extuli laudibus quam tu id vere potuisse fieri putas, primum quod ita iudicabam: Acute movebatur, genus quoddam sequebatur, in quo iudicio lapsus, quo valebat, tamen adsequebatur quod probaret: multae erant et reconditae litterae, vis non erat; ad eam igitur adhortabar; in excitando autem et in acuendo plurimum valet, si laudes eum quem cohortere. Habes de Calvo iudicium et consilium meum, consilium, quod hortandi causa laudavi, iudicium, quod de ingenio eius valde existimavi bene.

5 Reliquum est tuam profectionem amore prosequar, reditum spe exspectem, absentem memoria colam, omne desiderium litteris mittendis accipiendisque leniam. Tu velim tua in me studia et officia multum tecum recordere. Quae cum tibi liceat, mihi nefas sit oblivisci, non modo virum bonum me existimabis verum etiam te a me amari plurimum iudicabis. Vale.

1 sic *codd.*: secus *Corradus Lamb.* 8 ceteris *HDF*: certis *M* 9 facturum *Man.* 15 melioribus] maioribus *Ernesti*: amplioribus *coni. Orelli* 18 probarat *Nipperdey* 25 est ut tuam *Lamb.*

LIBER SEXTVS DECIMVS

AD TIRONEM

I *Scr. in itinere Patris Alyziam iii Non. Nov. a. 704 (50).*

TVLLIVS TIRONI SVO S. P. D. ET CICERO MEVS ET FRATER ET FRATRIS F.

PAVLO facilius putavi posse me ferre desiderium tui, sed 1
plane non fero et, quamquam magni ad honorem nostrum
interest quam primum ad urbem me venire, tamen peccasse
mihi videor qui a te discesserim; sed quia tua voluntas ea
videbatur esse, ut prorsus nisi confirmato corpore nolles
navigare, approbavi tuum consilium neque nunc muto, si
tu in eadem es sententia; sin autem, postea quam cibum
cepisti, videris tibi posse me consequi, tuum consilium est.
Marionem ad te eo misi, ut aut tecum ad me quam primum
veniret aut, si tu morarere, statim ad me rediret. Tu 2
autem hoc tibi persuade, si commodo valetudinis tuae fieri
possit, nihil me malle quam te esse mecum; si autem intel-
leges opus esse te Patris convalescendi causa paulum com-
morari, nihil me malle quam te valere. Si statim navigas,
nos Leucade consequere; sin te confirmare vis, et comites
et tempestates et navem idoneam ut habeas diligenter vide-
bis. Unum illud, mi Tiro, videto, si me amas, ne te

Epistularum libri xvi ordo in codd. hic est 5, 7, 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 10, 15, 14, 13, 16, 17, &c. 9 muto] = *me muto; cf. Plaut. Rud.* 865 15 sin *F Crat.* intelleges *MD*: intellegis *HF Wesenberg* (*vel* -as)

Marionis adventus et hae litterae moveant. Quod valetudini
tuae maxime conducet si feceris, maxime obtemperaris
3 voluntati meae. Haec pro tuo ingenio considera. Nos ita
te desideramus, ut amemus; amor ut valentem videamus
hortatur, desiderium ut quam primum; illud igitur potius.
Cura ergo potissimum ut valeas. De tuis innumerabilibus
in me officiis erit hoc gratissimum. III Non. Nov.

II *Scr. Alyziae Non. Nov. a. 704 (50).*

TVLLIVS TIRONI SVO S.

Non queo ad te nec libet scribere quo animo sim adfectus; tantum scribo et tibi et mihi maximae voluptati fore, si te firmum quam primum videro. Tertio die abs te ad Alyziam accesseramus (is locus est citra Leucadem stadia CXX); Leucade aut te ipsum aut tuas litteras a Marione putabam me accepturum. Quantum me diligis, tantum fac ut valeas, vel quantum te a me scis diligi. Non. Nov. Alyzia.

III *Scr. Alyziae a. d. viii Id. Nov. a. 704 (50).*

TVLLIVS ET CICERO TIRONI SVO S. D. ET Q. PATER ET FILIVS.

1 Nos apud Alyziam, ex quo loco tibi litteras ante dede-
ramus, unum diem commorati sumus, quod Quintus nos
consecutus non erat. Is dies fuit Non. Nov. Inde ante
lucem proficiscentes ante diem VIII Idus Nov. has litteras
dedimus. Tu si nos omnis amas et praecipue me, magi-
2 strum tuum, confirma te. Ego valde suspenso animo ex-
specto primum te scilicet, deinde Marionem cum tuis
litteris. Omnes cupimus, ego in primis, quam primum te
videre sed, mi Tiro, valentem. Qua re nihil properaris;

4 amamus *Graevius*

satis cito te videro, si valebis. Utilitatibus tuis possum carere; te valere tua causa primum volo, tum mea, mi Tiro. Vale.

IV *Scr. Leucade vii Id. Nov. a. 704 (50).*

TVLLIVS TIRONI SVO S. P. D. ET CICERO ET Q. FRATER ET Q. F.

Varie sum adfectus tuis litteris, valde priore pagina per- 1
turbatus, paulum altera recreatus. Qua re nunc quidem non dubito quin, quoad plane valeas, te neque navigationi neque viae committas. Satis te mature videro, si plane confirmatum videro. De medico et tu bene existimari scribis et ego sic audio; sed plane curationes eius non probo; ius enim dandum tibi non fuit, quom κακοστόμαχος esses. Sed tamen et ad illum scripsi accurate et ad Lysonem. Ad Curium vero, suavissimum hominem et 2
summi offici summaeque humanitatis, multa scripsi, in his etiam ut, si tibi videretur, te ad se traferret; Lyso enim noster vereor ne neglegentior sit, primum quia omnes Graeci, deinde quod, cum a me litteras accepisset, mihi nullas remisit. Sed eum tu laudas; tu igitur quid faciendum sit iudicabis. Illud, mi Tiro, te rogo sumptu ne parcas ulla in re, quod ad valetudinem opus sit. Scripsi ad Curium quod dixisses daret. Medico ipsi puto aliquid dandum esse, quo sit studiosior. Innumerabilia tua sunt 3
in me officia domestica, forensia, urbana, provincialia, in re privata, in publica, in studiis, in litteris nostris; omnia viceris, si, ut spero, te validum videro. Ego puto te bellissime, si recte erit, cum quaestore Mescinio decursurum. Non inhumanus est teque, ut mihi visus est, diligit. Et cum valetudini tuae diligentissime consulueris, tum, mi

1 cito te *Ernesti Müller*: cotidie *codd.*: quo te die *Orelli* 10 plane *M*: te *HDF* 13 quom *Müller*: qum *M*: quem *HDF*: cum *vulg.* 16 his] iis *Wesenberg*

Tiro, consulito navigationi. Nulla in re iam te festinare
4 volo; nihil laboro, nisi ut salvus sis. Sic habeto, mi Tiro, neminem esse qui me amet quin idem te amet, et cum tua et mea maxime interest te valere, tum multis est curae. Adhuc dum mihi nullo loco deesse vis, numquam te confirmare potuisti; nunc te nihil impedit; omnia depone, corpori servi. Quantam diligentiam in valetudinem tuam contuleris, tanti me fieri a te iudicabo. Vale, mi Tiro, vale, vale et salve. Lepta tibi salutem dicit et omnes. Vale. VII Id. Nov. Leucade.

V *Scr. Leucade vii Id. Nov. a. 704 (50).*

TVLLIVS ET CICERO ET Q. Q. TIRONI HVMANISSIMO ET OPTIMO S. P. D.

1 Vide quanta sit in te suavitas. Duas horas Thyrrei fuimus. Xenomenes hospes tam te diligit quam si vixerit tecum. Is omnia pollicitus est quae tibi essent opus; facturum puto. Mihi placebat, si firmior esses, ut te Leucadem deportaret, ut ibi te plane confirmares. Videbis quid Curio, quid Lysoni, quid medico placeat. Volebam ad te Marionem remittere quem, cum meliuscule tibi esset, ad me mitteres; sed cogitavi unas litteras Marionem adferre
2 posse, me autem crebras exspectare. Poteris igitur et facies, si me diligis, ut cotidie sit Acastus in portu. Multi erunt quibus recte litteras dare possis, qui ad me libenter perferant; equidem Patras euntem neminem praetermittam. Ego omnem spem tui diligenter curandi in Curio habeo. Nihil potest illo fieri humanius, nihil nostri amantius. Ei te totum trade. Malo te paulo post valentem quam statim imbecillum videre. Cura igitur nihil aliud nisi ut valeas; cetera ego curabo. Etiam atque etiam vale. Leucade proficiscens VII Id. Nov.

18 ut ibi *HDF*: ut ubi *M*: ubi *Wesenberg ex Baiteri coni.* 22 igitur et facies *in parenthesi Lehmann*

VI *Scr. Acti vii Id. Nov. a. 704 (50).*

TVLLIVS ET CICERO ET Q. Q. TIRONI S. P. D.

Tertiam ad te hanc epistulam scripsi eodem die magis 1
instituti mei tenendi causa, quia nactus eram cui darem, quam quo haberem quid scriberem. Igitur illa: Quantum me diligis, tantum adhibe in te diligentiae; ad tua innumerabilia in me officia adde hoc, quod mihi erit gratissimum omnium; cum valetudinis rationem, ut spero, habueris, habeto etiam navigationis; in Italiam euntibus 2
omnibus ad me litteras dabis, ut ego euntem Patras neminem praetermitto; cura, cura te, mi Tiro. Quoniam non contigit ut simul navigares, nihil est quod festines nec quicquam cures nisi ut valeas. Etiam atque etiam vale. VII Idus Nov. Actio vesperi.

VII *Scr. Corcyrae xv K. Dec. a. 704 (50).*

TVLLIVS ET CICERO S. D. TIRONI SVO.

Septimum iam diem Corcyrae tenebamur, Quintus autem pater et filius Buthroti. Solliciti eramus de tua valetudine mirum in modum nec mirabamur nihil a te litterarum; iis enim ventis istim navigatur, qui si essent, nos Corcyrae non sederemus. Cura igitur te et confirma et, cum commode et per valetudinem et per anni tempus navigare poteris, ad nos amantissimos tui veni. Nemo nos amat qui te non diligat; carus omnibus exspectatusque venies. Cura ut valeas. Etiam atque etiam, Tiro noster, vale. XV K. Dec. Corcyra.

5 quid] quod *Lamb.* 12 nec quod quicquam *Lamb.* 20 si *MHF*: si non *D*: nisi *Graevius*: ni *Kühner* 26 Dec. *Man.*: Nov. *codd.*: *del. Wesenberg*

VIII *Scr. in Campania vel ex. m. Ian. vel Febr. a. 705 (49).*

Q. CICERO TIRONI S. D.

1 Magnae nobis est sollicitudini valetudo tua. Nam tametsi qui veniunt ἀκίνδυνα μὲν χρονιώτερα δέ nuntiant, tamen in magna consolatione ingens inest sollicitudo, si diutius a nobis afuturus es is, cuius usum et suavitatem desiderando sentimus. At tamen quamquam videre te tota cogitatione cupio, tamen te penitus rogo ne te tam longae navigationi et viae per hiemem nisi bene firmum
2 committas neve naviges nisi explorate. Vix in ipsis tectis et oppidis frigus infirma valetudine vitatur, nedum in mari et via sit facile abesse ab iniuria temporis.

Ψῦχος δὲ λεπτῷ χρωτὶ πολεμιώτατον,

inquit Euripides; cui tu quantum credas nescio; ego certe singulos eius versus singula [eius] testimonia puto. Effice, si me diligis, ut valeas et ut ad nos firmus ac valens quam primum venias. Ama nos et vale. Quintus f. tibi salutem dicit.

IX *Scr. Brundisi iv K. Dec. a. 704 (50).*

TVLLIVS ET CICERO TIRONI SVO S. P. D.

1 Nos a te, ut scis, discessimus a. d. IIII Non. Nov. Leucadem venimus a. d. VIII Id. Nov., a. d. VII Actium. Ibi propter tempestatem a. d. VI Id. morati sumus. Inde a. d. V Id. Corcyram bellissime navigavimus. Corcyrae fuimus usque ad a. d. XVI K. Dec. tempestatibus retenti. A. d. XV K. in portum Corcyraeorum ad Cassiopen stadia CXX processimus. Ibi retenti ventis sumus usque ad a. d. VIIII K.

6 a *HDF*: *om. M* afuturus *vett.* : futurus *codd.* : defuturus *coni. Büchler* es *codd.* : est *vulg. Büchler* 7 At] Ac *Wesenberg* 15 singula *HDF*: singula eius *M Büchler*. *Pro* eius *coni.* ἀληθείας *Orelli*, dei alicuius *Koch*, *alii alia* 25 ad a. d. *MH*[1] : ad *DF* 27 ad a. d. *M*: a. d. *D*: ad *HF*

Interea, qui cupide profecti sunt, multi naufragia fece-
runt. Nos eo die cenati solvimus; inde austro lenissimo 2
caelo sereno nocte illa et die postero in Italiam ad Hydrun-
tem ludibundi pervenimus eodemque vento postridie (id
erat a. d. VII K. Dec.) hora IIII Brundisium venimus, eodem-
que tempore simul nobiscum in oppidum introiit Terentia,
quae te facit plurimi.

A. d. V K. Dec. servus Cn. Planci Brundisi tandem
aliquando mihi a te exspectatissimas litteras reddidit datas
Idibus Nov., quae me molestia valde levarunt; utinam
omnino liberassent! Sed tamen Asclapo medicus plane
confirmat propediem te valentem fore. Nunc quid ego te 3
horter ut omnem diligentiam adhibeas ad convalescendum?
Tuam prudentiam, temperantiam, amorem erga me novi;
scio te omnia facturum ut nobiscum quam primum sis, sed
tamen ita velim, ut ne quid properes. Symphoniam Ly-
sonis vellem vitasses, ne in quartam hebdomada incideres;
sed quoniam pudori tuo maluisti obsequi quam valetudini,
reliqua cura. Curio misi ut medico honos haberetur et
tibi daret quod opus esset; me cui iussisset curaturum.
Ecum et mulum Brundisi tibi reliqui. Romae vereor ne
ex K. Ian. magni tumultus sint. Nos agemus omnia mo-
dice. Reliquum est ut te hoc rogem et a te petam ne 4
temere naviges (solent nautae festinare quaestus sui causa),
cautus sis, mi Tiro (mare magnum et difficile tibi restat), si
poteris, cum Mescinio (caute is solet navigare), si minus,
cum honesto aliquo homine, cuius auctoritate navicularius
moveatur. In hoc omnem diligentiam si adhibueris teque
nobis incolumem steteris, omnia a te habebo. Etiam atque
etiam, noster Tiro, vale. Medico, Curio, Lysoni de te
scripsi diligentissime. Vale, salve.

17 vellem *Schütz*: velim *codd.* 21 ecum *M*: metum *DH*: medicum *H* (*suprasc.*) 29 steteris *M*: stiteris *Vict. Wesenberg*: praestiteris *HDF* 31 vale et salve *Wesenberg*

X *Scr. in Cumano xv K. Mai a. 701 (53).*

TVLLIVS TIRONI S.

1 Ego vero cupio te ad me venire, sed viam timeo. Gravissime aegrotasti, inedia et purgationibus et vi ipsius morbi consumptus es; graves solent offensiones esse ex gravibus morbis, si quae culpa commissa est; iam ad id biduum, quod fueris in via, dum in Cumanum venis, accedent continuo ad reditum dies quinque. Ego in Formiano a. d. III K. esse volo. Ibi te ut firmum offendam, mi Tiro, effice.

2 Litterulae meae sive nostrae tui desiderio oblanguerunt, hac tamen epistula, quam Acastus attulit, oculos paulum sustulerunt. Pompeius erat apud me, cum haec scribebam, hilare et libenter. Ei cupienti audire nostra dixi sine te omnia mea muta esse. Tu Musis nostris para ut operas reddas. Nostra ad diem dictam fient; docui enim te fides ἔτυμον quod haberet. Fac plane ut valeas. Nos adsumus. Vale. XIIII K.

XI *Scr. ad urbem prid. Id. Ian. a. 705 (49).*

TVLLIVS ET CICERO, TERENTIA, TVLLIA, Q. Q. TIRONI S. P. D.

1 Etsi opportunitatem operae tuae omnibus locis desidero, tamen non tam mea quam tua causa doleo te non valere; sed quoniam in quartanam conversa vis est morbi (sic enim scribit Curius), spero te diligentia adhibita iam firmiorem fore; modo fac, id quod est humanitatis tuae, ne quid aliud cures hoc tempore nisi ut quam commodissime convalescas. Non ignoro quantum ex desiderio labores; sed erunt omnia facilia, si valebis. Festinare te nolo, ne nauseae molestiam suscipias aeger et periculose hieme naviges.

12 Pomponius *Man.* 24 iam *Müller*: etiam *codd.*

Ego ad urbem accessi pr. Non. Ian. Obviam mihi sic 2
est proditum, ut nihil possit fieri ornatius; sed incidi in ipsam flammam civilis discordiae vel potius belli. Cui cum cuperem mederi et, ut arbitror, possem, cupiditates certorum hominum (nam ex utraque parte sunt qui pugnare cupiant) impedimento mihi fuerunt. Omnino et ipse Caesar, amicus noster, minacis ad senatum et acerbas litteras miserat et erat adhuc impudens qui exercitum et provinciam invito senatu teneret, et Curio meus illum incitabat; Antonius quidem noster et Q. Cassius nulla vi expulsi ad Caesarem cum Curione profecti erant, postea quam senatus consulibus, pr., tr. pl. et nobis, qui pro coss. sumus, negotium dederat ut curaremus ne quid res p. detrimenti caperet. Num- 3
quam maiore in periculo civitas fuit, numquam improbi cives habuerunt paratiorem ducem. Omnino ex hac quoque parte diligentissime comparatur. Id fit auctoritate et studio Pompei nostri, qui Caesarem sero coepit timere.

Nobis inter has turbas senatus tamen frequens flagitavit triumphum; sed Lentulus consul, quo maius suum beneficium faceret, simul atque expedisset quae essent necessaria de re p. dixit se relaturum. Nos agimus nihil cupide eoque est nostra pluris auctoritas. Italiae regiones discriptae sunt, quam quisque partem tueretur. Nos Capuam sumpsimus.

Haec te scire volui. Tu etiam atque etiam cura ut valeas litterasque ad me mittas, quotienscumque habebis cui des. Etiam atque etiam vale. D. pr. Idus Ian.

XII *Scr. Capuae iv K. Febr. a. 705 (49).*

TVLLIVS S. D. TIRONI SVO.

Quo in discrimine versetur salus mea et bonorum om- 1
nium atque universae rei p. ex eo scire potes quod domos nostras et patriam ipsam vel diripiendam vel inflammandam

8 provincias *Boot* cf. xii. 1. 1 22 discriptae M^1: descriptae $M^c HDF$,

reliquimus. In eum locum res deducta est ut, nisi qui deus

2 vel casus aliquis subvenerit, salvi esse nequeamus. Equidem ut veni ad urbem, non destiti omnia et sentire et dicere et facere quae ad concordiam pertinerent; sed mirus invaserat furor non solum improbis sed etiam iis qui boni habentur, ut pugnare cuperent me clamante nihil esse bello civili miserius. Itaque cum Caesar amentia quadam raperetur et oblitus nominis atque honorum suorum Ariminum, Pisaurum, Anconam, Arretium occupavisset, urbem reliquimus, quam sapienter aut quam fortiter nihil attinet

3 disputari. Quo quidem in casu simus vides. Feruntur omnino condiciones ab illo, ut Pompeius eat in Hispaniam, dilectus qui sunt habiti et praesidia nostra dimittantur; se ulteriorem Galliam Domitio, citeriorem Considio Noniano (his enim obtigerunt) traditurum; ad consulatus petitionem se venturum, neque se iam velle absente se rationem haberi suam; se praesentem trinum nundinum petiturum. Accepimus condiciones, sed ita, ut removeat praesidia ex iis locis quae occupavit, ut sine metu de his ipsis condicionibus

4 Romae senatus haberi possit. Id ille si fecerit, spes est pacis, non honestae (leges enim imponuntur); sed quidvis est melius quam sic esse ut sumus. Sin autem ille suis condicionibus stare noluerit, bellum paratum est, eius modi tamen quod sustinere ille non possit, praesertim cum a suis condicionibus ipse fugerit; tantum modo ut eum intercludamus ne ad urbem possit accedere, quod sperabamus fieri posse. Dilectus enim magnos habebamus putabamusque illum metuere, si ad urbem ire coepisset, ne Gallias amitteret, quas ambas habet inimicissimas praeter Transpadanos, ex Hispaniaque sex legiones et magna auxilia Afranio et Petreio ducibus habet a tergo. Videtur, si insaniet, posse

1 ut utrique nisi *Lehmann* 2 aliqui *Baiter* 9 Anconam *codd.*: Anconem *Wesenberg*; *utrumque bonum C. I. L.* ix. *p.* 572 18 iis *Wesenberg*: his *codd.*

opprimi, modo ut urbe salva. Maximam autem plagam accepit quod, is qui summam auctoritatem in illius exercitu habebat, T. Labienus socius sceleris esse noluit. Reliquit illum et *est* nobiscum multique idem facturi esse dicuntur.

Ego adhuc orae maritimae praesum a Formiis. Nullum 5
maius negotium suscipere volui, quo plus apud illum meae litterae cohortationesque ad pacem valerent. Sin autem erit bellum, video me castris et certis legionibus praefuturum. Habeo etiam illam molestiam, quod Dolabella noster apud Caesarem est.

Haec tibi nota esse volui; quae cave ne te perturbent et impediant valetudinem tuam. Ego A. Varroni, quem quom 6
amantissimum mei cognovi tum etiam valde tui studiosum, diligentissime te commendavi, ut et valetudinis tuae rationem haberet et navigationis et totum te susciperet ac tueretur. Quem omnia facturum confido; recepit enim et mecum locutus est suavissime. Tu quoniam eo tempore mecum esse non potuisti, quo ego maxime operam et fidelitatem desideravi tuam, cave festines aut committas ut aut aeger aut hieme naviges. Numquam sero te venisse putabo, si salvus veneris. Adhuc neminem videram qui te postea vidisset quam M. Volusius, a quo tuas litteras accepi. Quod non mirabar; neque enim meas puto ad te litteras tanta hieme perferri. Sed da operam ut valeas et, si valebis, cum recte navigari poterit, tum naviges. Cicero meus in Formiano erat, Terentia et Tullia Romae. Cura ut valeas. IIII K. Febr. Capua.

1 ut *MD*: *om. HF* 4 est *add. vett.*, *alii post* et, *alii post* nobiscum

XIII

Scr. in Cumano iv Id. Apr. a. 701 (53).

TVLLIVS TIRONI S.

Omnia a te data mihi putabo, si te valentem videro. Summa cura exspectabam adventum Menandri, quem ad te miseram. Cura, si me diligis, ut valeas et, cum te bene confirmaris, ad nos venias. Vale. IIII Id. Apr.

XIV

Scr. in Cumano iii Id. Apr. a. 701 (53).

TVLLIVS TIRONI S.

1 Andricus postridie ad me venit quam exspectaram; itaque habui noctem plenam timoris ac miseriae. Tuis litteris nihilo sum factus certior quo modo te haberes, sed tamen sum recreatus. Ego omni delectatione litterisque omnibus careo, quas ante quam te videro attingere non possum. Medico, mercedis quantum poscet, promitti iu-
2 beto. Id scripsi ad Ummium. Audio te animo angi et medicum dicere ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex somno tuas litteras humanitatemque, propter quam mihi es carissimus. Nunc opus est te animo valere, ut corpore possis. Id cum tua tum mea causa facias a te peto. Acastum retine, quo commodius tibi ministretur. Conserva te mihi. Dies promissorum adest, quem etiam repraesentabo, si adveneris. Etiam atque etiam vale. III Idus h. VI.

XV

Scr. in Cumano pr. Id. Apr. a. u. c. 701 (53).

TVLLIVS TIRONI S.

1 Aegypta ad me venit pr. Idus Apr. Is etsi mihi nuntiavit te plane febri carere et belle habere, tamen, quod negavit te potuisse ad me scribere, curam mi attulit, et eo

4 Menandri] Andrici *Engelbronner, cf.* 14   9 Andricus] Menandrus *Man., cf.* 13   15 Ummidium *Lallemand*: Manium *Man.*

magis, quod Hermia, quem eodem die venire oportuerat, non venerat. Incredibili sum sollicitudine de tua valetudine; qua si me liberaris, ego te omni cura liberabo. Plura scriberem, si iam putarem libenter te legere posse. Ingenium tuum, quod ego maximi facio, confer ad te mihi tibique conservandum; cura te etiam atque etiam diligenter. Vale.

Scripta iam epistula Hermia venit. Accepi tuam epi- 2
stulam vacillantibus litterulis, nec mirum tam gravi morbo. Ego ad te Aegyptam misi, quod nec inhumanus est et te visus est mihi diligere, ut is tecum esset, et cum eo cocum, quo uterere. Vale.

XVI *Scr. in Gallia transalpina ex. m. Maio a. 701 (53).*

QVINTVS MARCO FRATRI S.

De Tirone, mi Marce, ita te meumque Ciceronem et 1
meam Tulliolam tuumque filium videam, ut mihi gratissimum fecisti, quom eum indignum illa fortuna ac nobis amicum quam servum esse maluisti. Mihi crede, tuis et illius litteris perlectis exsilui gaudio et tibi et ago gratias et
gratulor. Si enim mihi Stati fidelitas est tantae voluptati, 2
quanti esse in isto haec eadem bona debent additis litteris, [et] sermonibus, humanitate, quae sunt his ipsis commodis potiora! Amo te omnibus equidem de maximis causis, verum etiam propter hanc vel quod mihi sic ut debuisti nuntiasti. Te totum in litteris vidi. Sabini pueris et promisi omnia et faciam.

16 meam] tuam *Wesenberg* 17 fortuna iudicasti ac nobis, *omisso* eum *coni. Bücheler, quo modo scabrities quidem orationis ita removetur ut tamen oratio vere Quintiana tolli videatur*: fortuna ac nomine nobis *Lehmann* 20 fidelitas et frugalitas *Lamb.*, *vel* fid. et utilitas *Boot propter plurativa* eadem bona, his commodis 22 et *codd.*: *del. edd. plerique*: et *etiam ante* humanitate *Wesenberg*

XVII *Scr. Asturae iv K. Sext. a. 709 (45).*

TVLLIVS TIRONI S.

1 Video quid agas; tuas quoque epistulas vis referri in volumina. Sed heus tu, qui *κανών* esse meorum scriptorum soles, unde illud tam ἄκυρον 'valetudini fideliter inserviendo'? unde in istum locum 'fideliter' venit? cui verbo domicilium est proprium in officio, migrationes in alienum multae; nam et doctrina et domus et ars et ager etiam 'fidelis' dici potest, ut sit, quo modo Theophrasto placet, verecunda tralatio. Sed haec coram.

2 Demetrius venit ad me a quo quidem comitatu ἀφωμίλησα satis scite. Tu eum videlicet non potuisti videre. Cras aderit; videbis igitur; nam ego hinc perendie mane cogito. Valetudo tua me valde sollicitat; sed inservi et fac omnia. Tum te mecum esse, tum mihi cumulatissime satis facere putato. Cuspio quod operam dedisti mihi gratum est; valde enim eius causa volo. Vale.

XVIII *Scr. Romae inter med. m. Oct. a. 707 (47) et Id. Mart. a. 710 (44).*

TVLLIVS TIRONI S.

1 Quid igitur? non sic oportet? Equidem censeo sic, addendum etiam 'svo.' Sed, si placet, invidia vitetur, quam quidem ego saepe contempsi. Tibi διαφόρησιν gaudeo profuisse; si vero etiam Tusculanum, dei boni! quanto mihi illud erit amabilius! Sed si me amas, quod quidem aut facis aut perbelle simulas, quod tamen in modum procedit, sed, *ut* ut est, indulge valetudini tuae; cui quidem tu adhuc, dum mihi deservis, servisti non satis.

11 a *add. Wesenberg* 12 satis scite *HDF*, *cf.* xi. 16. 1 : satis scis e *M* 23 saepe *MHF* : semper *D* 24 boni *D* : bonei *M Mendelssohn* : lionei *HF* 26 in modum *cf. Catull.* 61. 38 : *Verr.* iv. 20 ; incredibilem in modum *Wesenberg* 27 ut ut *Crat.* : ut *codd. Mendelssohn*

Ea quid postulet non ignoras, πέψιν, ἀκοπίαν, περίπατον
σύμμετρον, τρῖψιν, εὐλυσίαν κοιλίας. Fac bellus revertare;
non modo te sed etiam Tusculanum nostrum plus amem.
Parhedrum excita ut hortum ipse conducat; sic holitorem 2
ipsum commovebis. Helico nequissimus HS ∞ dabat nullo
aprico horto, nullo emissario, nulla maceria, nulla casa.
Iste nos tanta impensa derideat? Calface hominem ut ego
Mothonem; itaque abutor coronis. De Crabra quid agatur, 3
etsi nunc quidem etiam nimium est aquae, tamen velim
scire. Horologium mittam et libros, si erit sudum. Sed
tu nullosne tecum libellos? an pangis aliquid Sophocleum?
Fac opus appareat. A. Ligurius, Caesaris familiaris, mortuus est, bonus homo et nobis amicus. Te quando exspectemus fac ut sciam. Cura te diligenter. Vale.

XIX *Scr. in Tusculano paulo post in. m. Sext. a. 709 (45).*

TVLLIVS TIRONI SVO S.

Exspecto tuas litteras de multis rebus, te ipsum multo magis. Demetrium redde nostrum et aliud, si quid potest boni. De Aufidiano nomine nihil te hortor; scio tibi curae esse; sed confice. Et, si ob eam rem moraris, accipio causam; si id te non tenet, advola. Litteras tuas valde exspecto. Vale.

XX *Scr. eodem loco et tempore quo ep. xviii.*

TVLLIVS TIRONI S.

Sollicitat, ita vivam, me tua, mi Tiro, valetudo; sed confido, si diligentiam quam instituisti adhibueris, cito te firmum fore. Libros compone; indicem, cum Metrodoro

3 nostrum ut plus *Orelli* 4 olitorem *vett.* 5 Salaco *vett.* *Schütz* 6 aprico horto] apiario, nulla cohorte *Schütz*: apricatorio *Orelli* 8 abundo *Reid* 12 opus ut *HF* 18 potest *M*: potes *DF et H sed una litt. erasa*

libebit, quoniam eius arbitratu vivendum est. Cum holitore, ut videtur. Tu potes Kalendis spectare gladiatores, postridie redire, et ita censeo; verum, ut videbitur. Cura te, si me amas, diligenter. Vale.

XXI *Scr. Athenis inter ex. m. Quint. et ex. Oct. a. 710 (44).*

CICERO F. TIRONI SVO DVLCISSIMO S.

1 Cum vehementer tabellarios exspectarem cotidie, aliquando venerunt post diem quadragesimum et sextum quam a vobis discesserant. Quorum mihi fuit adventus exoptatissimus; nam cum maximam cepissem laetitiam ex humanissimi et carissimi patris epistula, tum vero iucundissimae tuae litterae cumulum mihi gaudi attulerunt. Itaque me iam non paenitebat intercapedinem scribendi fecisse sed potius laetabar; fructum enim magnum humanitatis tuae capiebam ex silentio mearum litterarum. Vehementer igitur gaudeo te meam sine dubitatione accepisse excusationem.

2 Gratos tibi optatosque esse qui de me rumores adferuntur non dubito, mi dulcissime Tiro, praestaboque et enitar ut in dies magis magisque haec nascens de me duplicetur opinio. Qua re, quod polliceris te bucinatorem fore existimationis meae, firmo id constantique animo facias licet; tantum enim mihi dolorem cruciatumque attulerunt errata aetatis meae, ut non solum animus a factis sed aures quoque a commemoratione abhorreant. Cuius te sollicitudinis et doloris participem fuisse notum exploratumque est mihi, nec id mirum; nam cum omnia mea causa velles mihi successa tum etiam tua; socium enim te meorum commodorum semper esse volui.

1 olitore *vett.* 8 et *del. Baiter* 10 exoptatissimus *HDF*: adoptatissimus *M*: optatissimus *vett.* 27 successa *codd.*, *cf. Neue-Wagener* (*Formenlehre* iii.^{3} 115): successe (= *successisse*) *L. Schwabe*, *cf. Neue-Wagener op. cit.* 501 *sqq.*

Quoniam igitur tum ex me doluisti, nunc ut duplicetur 3 tuum ex me gaudium praestabo. Cratippo me scito non ut discipulum sed ut filium esse coniunctissimum; nam cum audio illum libenter tum etiam propriam eius suavitatem vehementer amplector. Sum totos dies cum eo noctisque saepe numero partem; exoro enim ut mecum quam saepissime cenet. Hac introducta consuetudine saepe inscientibus nobis et cenantibus obrepit sublataque severitate philosophiae humanissime nobiscum iocatur. Qua re da operam ut hunc talem, tam iucundum, tam excellentem virum videas quam primum. Nam quid ego de Bruttio 4 dicam? quem nullo tempore a me patior discedere; cuius cum frugi severaque est vita tum etiam iucundissima convictio; non est enim seiunctus iocus a φιλολογίᾳ et cotidiana συζητήσει. Huic ego locum in proximo conduxi et, ut possum, ex meis angustiis illius sustento tenuitatem. Praeterea declamitare Graece apud Cassium institui, Latine 5 autem apud Bruttium exerceri volo. Utor familiaribus et cotidianis convictoribus, quos secum Mitylenis Cratippus adduxit, hominibus et doctis et illi probatissimis. Multum etiam mecum est Epicrates, princeps Atheniensium, et Leonides et horum ceteri similes. Τὰ μὲν οὖν καθ' ἡμᾶς τάδε. De Gorgia autem quod mihi scribis, erat quidem ille 6 in cotidiana declamatione utilis, sed omnia postposui, dum modo praeceptis patris parerem; διαρρήδην enim scripserat ut eum dimitterem statim. Tergiversari nolui, ne mea nimia σπουδή suspicionem ei aliquam importaret; deinde illud etiam mihi succurrebat, grave esse me de iudicio patris iudicare. Tuum tamen studium et consilium gratum acce- 7 ptumque est mihi.

Excusationem angustiarum tui temporis accipio; scio enim quam soleas esse occupatus. Emisse te praedium vehementer gaudeo feliciterque tibi rem istam evenire cupio

19 Mitylenis *M*: mutilenes *D*: mitilenes *HF*, *cf. ad* iv. 7. 4

(hoc loco me tibi gratulari noli mirari; eodem enim fere loco tu quoque emisse te fecisti me certiorem). Habes; deponendae tibi sunt urbanitates: rusticus Romanus factus es, quo modo ego mihi nunc ante oculos tuum iucundissimum conspectum propono; videor enim videre ementem te rusticas res, cum vilico loquentem, in lacinia servantem ex mensa secunda semina. Sed quod ad rem pertinet, me tum tibi defuisse aeque ac tu doleo. Sed noli dubitare, mi Tiro, quin te sublevaturus sim, si modo fortuna me, praesertim cum sciam communem nobis emptum esse istum fundum.

8 De mandatis quod tibi curae fuit est mihi gratum; sed peto a te ut quam celerrime mihi librarius mittatur, maxime quidem Graecus; multum enim mihi eripitur operae in exscribendis hypomnematis. Tu velim in primis cures ut valeas, ut una συμφιλολογεῖν possimus. Anterum tibi commendo.

XXII

Scr. Asturae vi K. Sext. a. 709 (45).

TVLLIVS TIRONI SVO S.

1 Spero ex tuis litteris tibi melius esse, cupio certe. Cui quidem rei omni ratione cura ut inservias et cave suspiceris contra meam voluntatem te facere quod non sis mecum. Mecum es, si te curas. Qua re malo te valetudini tuae servire quam meis oculis et auribus. Etsi enim et audio te et video libenter, tamen hoc multo erit, si valebis, iucundius. Ego hic cesso, quia ipse nihil scribo, lego autem libentissime. Tu istic si quid librarii mea manu non intellegent monstrabis. Una omnino interpositio difficilior est, quam ne ipse quidem facile legere soleo, de quadrimo Catone. De triclinio cura, ut facis. Tertia aderit, modo

2 Rem habes *Reid* 3 Romanus] germanus *Ribbeck* 5 enim] mihi *Wesenberg* 6 villico *HDF* 13 enim mihi *HDF*: mihi enim *M* 15 Anterum *H*: Antherum *MDF* 28 quadrimo *M*: quadrivio *D et O. E. Schmidt*: qua primo *HF*

ne Publius rogatus sit. Demetrius iste numquam omnino 2
Phalereus fuit sed nunc plane Billienus est. Itaque te do vicarium; tu eum observabis. Etsi—verum tamen de illis—nosti cetera. Sed tamen si quem cum eo sermonem habueris scribes ad me, ut mihi nascatur epistulae argumentum et ut tuas quam longissimas litteras legam. Cura, mi Tiro, ut valeas; hoc gratius mihi facere nihil potes. Vale.

XXIII *Scr. in Tusculano v K. Iun. a. 710 (44).*

CICERO TIRONI S.

Tu vero confice professionem, si potes; etsi haec pecunia 1
ex eo genere est, ut professione non egeat. Verum tamen—. Balbus ad me scripsit tanta se ἐπιφορᾷ oppressum, ut loqui non possit. Antonius de lege quod egerit—liceat modo rusticari. Ad Bithynicum scripsi. De Servilio tu videris, 2
qui senectutem non contemnis. Etsi Atticus noster, quia quondam me commoveri πανικοῖς intellexit, idem semper putat nec videt quibus praesidiis philosophiae saeptus sim; et hercle, quod timidus ipse est, θορυβοποιεῖ. Ego tamen Antoni inveteratam sine ulla offensione amicitiam retinere sane volo scribamque ad eum, sed non ante quam te videro. Nec tamen te avoco a syngrapha; γόνυ κνήμης. Cras exspecto Leptam et †n. ad cuius rutam puleio mihi tui sermonis utendum est. Vale.

XXIV *Scr. in Arpinati paulo post a. d. iii Id. Nov. a. 710 (44).*

TVLLIVS TIRONI S.

Etsi mane Harpalum miseram, tamen cum haberem cui 1
recte darem litteras, etsi novi nihil erat, isdem de rebus volui ad te saepius scribere, non quin confiderem diligentiae

13 posset *Wesenberg* quod egerit—*Lehmann* (*De epp. ad Att. recens. p.* 197): quid egerit *codd.*: quidlibet egerit *Reid* 15 contemnis: at ego contemno; etsi *Kayser Wesenberg* 22 n.] *videtur perisse hominis nomen*

tuae, sed rei me magnitudo movebat. Mihi 'prora et puppis,' ut Graecorum proverbium est, fuit a me tui dimittendi ut rationes nostras explicares. Ofilio et Aurelio utique satis fiat. A Flamma, si non potes omne, partem aliquam velim extorqueas, in primisque ut expedita sit pensio K. Ian. De attributione conficies, de repraesentatione videbis.

2 De domesticis rebus hactenus, de publicis omnia mihi certa, quid Octavianus, quid Antonius, quae hominum opinio, quid futurum putes. Ego vix teneor quin accurram; sed litteras tuas exspecto. Et scito Balbum tum fuisse Aquini cum tibi est dictum, et postridie Hirtium. Puto utrumque ad aquas; sed quod egerint—. Dolabellae procuratores fac ut admoneantur. Appellabis etiam Papiam. Vale.

XXV *Scr. Athenis inter med. m. Sept. et Oct. a. 710 (44).*

CICERO F. TIRONI SVO S.

Etsi iusta et idonea usus es excusatione intermissionis litterarum tuarum, tamen id ne saepius facias rogo. Nam etsi de re p. rumoribus et nuntiis certior fio et de sua in me voluntate semper ad me perscribit pater, tamen de quavis minima re scripta a te ad me epistula semper fuit gratissima. Qua re cum in primis tuas desiderem litteras, noli committere ut excusatione potius expleas officium scribendi quam assiduitate epistularum. Vale.

3 Ofilio *vett., cf. ad* vii. 21: ofillio *MD*: offillio *HF* 5 Ian. *codd. Ruete*: Iun. *Schütz*: *del. Wesenberg* 7 rebus *N vett.*: eius *M*: *om. HDF* 8 Octavianus *HF*: Octavius *MD, cf. O. E. Schmidt* (*Jahrb.* 1884, *p.* 631) 10 sed *HDF*: sed si *M*: sed st. *Man. Wesenberg Mendelssohn Müller*: sed scito *Ellis; at* si *in M ex dittographia ortum esse videtur, cf. Gurlitt N. Phil. Rundschau.* 1899, *p.* 434) 12 quod egerint—*codd., cf. ad* 23. 1: quid e. *vett.* 17 intermissionis *Crat.*: -one *codd.*

XXVI *Scr. loco et mense incerto a. 710 (44).*

QVINTVS TIRONI SVO P. S. D.

Verberavi te cogitationis tacito dumtaxat convicio, quod 1
fasciculus alter ad me iam sine tuis litteris perlatus est.
Non potes effugere huius culpae poenam te patrono; Marcus est adhibendus, isque diu et multis lucubrationibus commentata oratione vide ut probare possit te non peccasse.
Plane te rogo, sic ut olim matrem nostram facere memini, 2
quae lagonas etiam inanis obsignabat, ne dicerentur inanes aliquae fuisse quae furtim essent exsiccatae, sic tu etiam si quod scribas non habebis, scribito tamen, ne furtum cessationis quaesivisse videaris. Valde enim mi semper et vera et dulcia tuis epistulis nuntiantur. Ama nos et vale.

XXVII *Scr. loco incerto ex. m. Dec. a. 710 (44).*

Q. CICERO TIRONI SVO S. P. D.

Mirificam mi verberationem cessationis epistula dedisti; 1
nam quae parcius frater perscripserat verecundia videlicet et properatione, ea tu sine adsentatione ut erant ad me scripsisti, et maxime de coss. designatis, quos ego penitus novi libidinum et languoris effeminatissimi animi plenos; qui nisi a gubernaculis recesserint, maximum ab universo
naufragio periculum est. Incredibile est, quae ego illos scio 2
oppositis Gallorum castris in aestivis fecisse, quos ille latro, nisi aliquid firmius fuerit, societate vitiorum deleniet. Res est aut tribuniciis aut privatis consiliis munienda; nam isti duo vix sunt digni quibus alteri Caesenam, alteri Cossutianarum tabernarum fundamenta credas. Te, ut dixi, fero *in* oculis. Ego vos a. d. III K. videbo tuosque oculos, etiam si te veniens in medio foro videro, dissaviabor. Me ama. Vale.

9 lagonas *M*: lagoenas *HD*: laogenas *F* 20 animi *om. D Ernesti Bücheler* 22 scio *MD*: *om. HF*: sciam *Wesenberg* 27 fero in oculis *Ernesti Bücheler, cf. Q. Fr.* iii. 1. 9: *om.* in *codd.* 29 dissuaviabor *vett. Wesenberg* me ama et vale *D Wesenberg*

INDEX NOMINVM

Academia IV xii 3. IX xxii 1.
Academia adulescentior IX viii 1.
Acastus XIV v 1. XVI v 2; x 2; xiv 2.
Acciani versus IX xvi 4.
Accius (L.), *poeta*. VII xxxiii 1. IX xvi 6. 7.
Achaia XIII xxvi 2; xxvii 3; xxviii *a* 2; lxxviii 1. XV xv 2.
Achaicum negotium IV iv 2.
Achilles V xii 7. X xiii 2.
Acidinus IV xii 2.
Acilius Glabrio (M.), *Ciceronis ad eum epistulae* XIII xxx–xxxix; l.
— VII xxx 3; xxxi 1.
Actium XVI vi 2; ix 1.
Adiatorix II xii 2.
Aegina IV v 4.
Aegypta XVI xv 1, 2.
Aegyptus I vii 4. 5. XII v 1; xi 1; xii 1; xv 2.
Aelius (Sex.) VII xxii.
Aelius Lamia (L.) XI xvi 2, 3; xvii 1, 2. XII xxix 1, 2, 3. XIII lxii.
Aemilia via X xxx 4.
Aemilius Avianius (M.) XIII ii; xxi 1; xxvii 2.
Aemilius Lepidus (M.), *Ciceronis ad eum epistula* X xxvii; *eius ad Ciceronem* X xxxiv; *eius ad Senatum* X xxxv.
— X vi 1; ix 3; xi 2, 3; xiv 2; xv 1–3; xvi 1; xvii 1, 3; xviii 2–4; xx 1, 2; xxi 1, 3, 4; xxiii 1, 2, 4, 5; xxiv 6; xxxi 4; xxxiii 1, 2, 4; xxxiv *a* 4. XI ix 1, 2; x 4; xi 1; xiii 3; xiv 3; xviii 2; xxiii 1; xxiv 1. XII viii 1; ix 2; x 1, 3. XIII xxvi 3.
Aemilius Paullus (L.) *v.* Paullus.
Aemilius Paullus Macedonicus (L.) IV vi 1.
Aemilius Philemo VII xviii 3.
Aemilius Scaurus (M.) I ix 16.
Aesculapius XIV vii 1.
Aesopus VII i 2, 4.
Afranius (L.) I i 3. IX xiii 1; xviii 2. XVI xii 4.
Africa I ix 9. IV vii 3. VI xiii 2. IX vii 2. XI xiv 3; xxvi. XII xxi; xxvi 1; xxvii. XIII vi 2. XV xv 2.
Africana causa VI xiii 3.
Africanae legiones X xxiv 8.
Africanae pantherae VIII viii 10; ix 3.
Africanae res V xxi 3.
Africanus *v.* Cornelius Scipio.
Africanus exercitus X xxiv 4.
Agamemnon IX xiv 2.
Agesilaus V xii 7.
Agusius (T.) XIII lxxi.
Aiax X xiii 2.
Ἀλαβανδεῖς XIII lvi 1.
Alabandensis XIII lvi 2; lxiv 1.
Albinius (C.) XIII viii 1–3.
Alexander Magnus II x 3. V xii 7.
Alexandrea *vel* Alexandria I iv 2; vii 4. VII xvii 1.
Alexandrina causa I v *b* 1; res I v *a* 3.
Alexandrinum bellum XIII xvi 2. XV xv 2.
Alexandrinus rex I v *a* 3 (?); vii 4. VIII iv 5.

Allienus (A.), *Ciceronis ad eum epistulae* XIII lxxviii; lxxix.
— XII xi 1; xii 1.
Allobroges X xi 2; xv 2; xxiii 7. XI xi 1; xiii *a* 4.
Alpes VIII xv 2. X xxxi 4; xxxiii 4. XI ix 2; x 4; xiii 2, 3; xx 2.
Alsiense (praedium) IX vi 1.
Alyzia XVI ii; iii 1.
Amafinii XV xix 2.
Amanienses II x 3.
Amanus (mons) II x 2. III viii 10. VIII vi 4. XII xv 7. XV iv 4, 7, 8, 9.
Amphiaraus VI vi 6.
Ampia VI xii 3.
Ampius Balbus (T.), *Ciceronis ad eum ep.* VI xii.
— I iii 2. II xvi 3. III vii 5. VI xii 1. XIII lxx.
Ampius Menander (T.) XIII lxx.
Ancharius (Q.), *Ciceronis ad eum epistula* XIII xl.
Anchialus XIII xlv.
Ancona XVI xii 2.
Andricus (?) XVI xiv 1.
Andro XIII lxvii 1.
Anicius (C.) VII xxvi 2. XII xxi.
Anneius (M.) XIII lv 1, 2; lvii 1, 2. XV iv 2, 8.
Anneus (C.) XII xxvi 1.
Annius Milo (T.) I v *b* 1; vii 7. II vi 1, 3-5. III x 10. VII v 3. VIII iii 2. XV iv 12.
Anterus XVI xxi 8.
Antigonus XIII xxxiii.
Antiochea *vel* Antiochia II x 2; xvii 6. XII xiv 4; xv 7. XV iv 7.
Antiochinae partes IX viii 1.
Antiochus, *Commagenus* XV i 2; iii 1; iv. 3.
Antipater, *Derbes* XIII lxxiii 2.
Antistius (T.) XIII xxix 3.
Antoniae leges XII xiv 6.
Antoniani X xxx 3.
Antonianum latrocinium XII xxv *a* 6.
Antonii II xv 4. VIII iv 2. XII xiv 1, 7.
Antonius (C.), *Ciceronis ad eum ep.* V v.
— V vi 3.
Antonius (D.) III vi 5.
Antonius (L.) X xv 3; xxxiii 4; xxxiv 1.
Antonius (M.), *orator* VI ii 2; VII xxxii 2. IX xxi 3.
Antonius (M.), *triumvir* VIII xiv 1. X i 1; v 3; xi 2; xiii 2; xv 2; xvii 1; xviii 3; xix 2; xx 2; xxiii 2, 5; xxiv 6; xxviii 1, 3; xxx 1, 2, 3, 4, 5; xxxi 4; xxxii 4; xxxiii 2, 4, 5; xxxiv 1, 2. XI i 1; iii 1, 3; ix 1, 2; x 3, 4, 5; xi 1; xii 1, 2; xiii 1, 2; xiv 1, 3; xviii 2, 3; xx 3; xxii 1; xxviii 7. XII iv 1; v 2; x 3; xii 2; xiv 6; xxii 1; xxiii 2, 3; xxv 4. XVI xi 2; xxiii 1, 2; xxiv 2.
Apamea, *ad Orontem* XII xii 3.
Apamea, *Phrygiae* II xvii 3, 4. III viii 2, 5, 6. XV iv 2.
Apamensis civitas V xx 2.
Apella, *Fadi Galli l.* VII xxv 2.
Apella, *Lepidi l.* X xvii 3.
Apelles I ix 15. V xii 7.
Apollo VIII iv 4; viii 5, 6. XIV vii 1.
Apollonia XIII xxix 4.
Apollonius XIII xvi 1.
Appenninus (mons) XI x 4; xiii 2.
Appiani, *incolae Appiae, oppidi in Phrygia* III vii 2, 3; ix 1.
Appietas III vii 5.
Appius *v.* Claudius.
Appuleius, *Ciceronis ad eum epp.* XIII xlv; xlvi.
Appuleius Saturninus (Cn.) VIII xiv 1. XII xxvi 1.
Apulia I x.
Aquila *v.* Pontius Aquila.
Aquinum IX xxiv 1. XVI xxiv 2.
Arabes III viii 10. VIII x 2. XV i 2; iv 7.
Arae Alexandri XV iv 9.
Areopagitae XIII i 5.
Argenteum flumen X xxxiv 1.

Argenteus Pons X xxxiv *a* 4; xxxv 2.
Ariarathes XV ii 6.
Ariminum VIII iv 4; xvii 1. XVI xii 2.
Ariobarzanes II xvii 7. XV ii 4 *sqq.*, 8; iv 6; v 1.
Aristarchus III xi 5. IX x 1.
Aristippus IX xxvi 2.
Aristo II xviii 2.
Aristocritus XIV iii 1, 4.
Aristotelia ratio I ix 23.
Aristotelius mos I ix 23.
Armenia IX xv 4.
Armenius rex XV ii 2; iii 1.
Arpinas (fundus) VII xxiii 1. XIV vii 3.
Arpinates XIII xi 1; xii 1.
Arretium XVI xii 2.
Arruntius (L.) VII xviii 4.
Arsaces VIII xiv 1.
Artemo XIII lxvii 1.
Artuasdes XV ii 2.
Asclapo XIII xx. XVI ix 2, 4.
Asia II vi 1; xv 4; xvii 1. III ix 1; xi 3. IV v 4. VI vi 2. XII vii 2; ix 1; xii 1; xiii 3; xiv 1, 4, 5; xv 1, 2, 4, 7; xvi 2. XIII lxviii 2; lxix 1. XV i 5; iv 4; xv 2.
Asiatica negotiatio VI viii 2.
Asiaticae διοικήσεις XIII lxvii 1.
Asiaticae possessiones XIII lxxii 1.
Asiatici milites XII xv 7.
Asiaticum iter VI vii 5.
Asinius Pollio (C.). *eius ad Ciceronem epp.* X xxxi; xxxii; xxxiii. — IX xxv 3. XI ix 1; xi 1.
Asinius Pollio, *Lentuli Spintheris procurator* I vi 1.
Astura VI xix 2.
Ateius Capito (C.) XIII xxix 2-8.
Ateius Capito (L.) VIII viii 5, 6.
Atellana fabula IX xvi 7.
Atellanum municipium XIII vii 1.
Athenae II viii 3. IV xii 1, 2, 3. VI iii 4; iv 5. IX ix 3; xvi 6. XII xvi 1, 4. XIII i 1, 3. XIV v 1, 2. XV xix 1.
Ἀθῆναι VI iii 4. IX iii 2.
Athenaeus XV iv 6.
Athenais XV iv 6.
Athenienses IV xii 3. XVI xxi 5.
Atheniensis populus I ix 18.
Athenodorus III vii 5.
Atilius XIII lxii.
Attica gloria VII xxxi 2.
Attici sales IX xv 2.
Atticus *v.* Pomponius.
Attius, *pigmentarius* XV xvii 2.
Attius *poeta v.* Accius.
Attius Dionysius XII xxiv 3; xxx 5.
Aufidianum nomen XVI xix.
Aufidius (Sex.) XII xxvi 1; xxvii.
Aurelia IX xxii 4.
Aurelia Orestilla VIII vii 2.
Aurelius XVI xxiv 1.
Aurelius (C.) XIII xl 1.
Aurelius (L.) XIII xl 1.
Aurelius Cotta (L.) XII ii 3.
Avianius Evander (C.) VII xxiii 1, 2, 3. XIII ii.
Avianius Flaccus (C.) XIII xxxv 1; lxxv 1, 2; lxxix. Gaius filius lxxix; Marcus filius *ib.*
Avianius Hammonius (C.) XIII xxi 2; xxvii 2.
Avianius Philoxenus (C.) XIII xxxv 1.

Bacchae, *statuae*, VII xxiii 2.
Bagiennus (P.) (?) X xxxiii 4.
Baiae IX ii 5; vii 2; xii 1.
Balbus *v.* Ampius *et* Cornelius.
Bargylietae XIII lvi 2.
Bassus VII xx 3.
Battara VII ix 2.
Bauli VIII i 4.
Bellienus, *verna* VIII xv 2.
Bellovaci VIII i 4.
Bibulus *v.* Calpurnius.
Billienus XVI xxii 2.
Bithynia XII xiii 3. XIII ix. 1, 3; xxix 4.
Bithynica societas XIII ix 2.
Boeotia IV xii 1.
Bogus X xxxii 1.

Bolanus (M.) XIII lxxvii 2, 3.
Bona dea I ix 15.
Bononia XI xiii 2. XII v 2.
Britannia VII vi 2; vii 1, 2; x 1; xiv 1; xvi 1; xvii 3. XV xvi 2.
Britannicae litterae VII viii 2.
Britannicus iuris consultus VII xi 2.
Brundisium III iii 1, 2; iv 1; v 3; vi 1; viii 5. VIII xv 1. XI xxvii 3, 4. XII xxiii 2; xxv 4. XIII x 3; l 1, 2. XIV iv 2, 3, 5, 6; xii. XV xvii 4; xxi 2. XVI ix 2, 3.
Bruttius, *philologus* XVI xxi 4, 5.
Bruttius (L.), *eques* XIII xxxviii.
Brutus *v.* Iunius Brutus.
Bulliones XIII xlii 1.
Bursa *v.* Munatius Plancus Bursa.
Buthrotum XVI vii.

Caecilius Bassus (Q.) XI i 4. XII xi 1; xii 3; xviii 1.
Caecilius Metellus L. f. (Q.), *cons.* 685 I ix 16.
Caecilius Metellus Celer (Q.), *cons.* 694, *eius ad Ciceronem ep.* V i; *Ciceronis ad eum* V ii.
Caecilius Metellus Nepos (Q.), *cons.* 697, *eius ad Ciceronem ep.* V iii; *Ciceronis ad eum* V iv.
— V i 1; ii 6, 8, 9. VII xxiii 2 (?).
Caecilius Metellus Scipio (Q.), *cons.* 702 VIII viii 5, 6; ix 5; xi 2. IX xviii 2. XII ii 1.
Caecina (A.), *Ciceronis ad eum epp.* VI v, vi; viii; *eius ad Ciceronem* VI vii.
— VI ix 1, 2. X xxv 3 XIII lxvi 1, 2.
Caelius (C.) VIII viii 6, 7, 8.
Caelius Rufus (M.), *eius ad Ciceronem epp.* VIII i–xvii; *Ciceronis ad eum* II viii–xvi.
— II ix 3; x 4; xii 2. III x 5.
Caeparius (M.) IX xxiii.
Caepio (Q.) *v.* Iunius Brutus (M.).
Caerellia XIII lxxii 1, 2.
Caesar *v.* Iulius, Octavius.
Caesena XVI xxvii 2.
Caesius (M.) XIII xi 3; xii 1.
Caesius (P.), *Ciceronis ad eum ep.* XIII li.
Calactini XIII xxxvii.
Calenus IX xiii 1, 2, 3.
Calidius (M.) VIII iv 1; ix 5.
Callisthenes V xii 2.
Calpe X xxxii 1.
Calpurnius Bibulus (M.) I i 3; ii 1, 2; iv 1; ix 7, 12. II x 2; xvii 2, 6, 7. III iii 1. VIII vi 4. XII xix 2. XV i 1, 5; iii 2; iv 7.
Calpurnius Piso Caesoninus (L.) IV iv 3. XII ii 1; iv 1. XIV xiv 2.
Calpurnius Piso Frugi (C.), *Ciceronis gener* XIII xxxi 1. XIV i 3, 4; ii 2; iv 4.
Calpurnius Piso Frugi (L.), *historicus* IX xxii 2.
Calvisius (C.) X xxv 3; xxvi 3.
Calvus *v.* Licinius.
Camillus (C.) V xx 3. IX xx 2. XIV v 2; xiv 2.
Campana causa I ix 10.
Campanus ager I ix 8. VIII x 4. XI xx 3.
Canidii X xxi 4.
Caninius Gallus (L.) I ii 1, 4; iv 1. II viii 3. VII i 4. IX ii 1; iii 1; vi 1, 6.
Caninius Rebilus (C.) VII xxx 1.
Caninius Salustius *v.* Salustius.
Cannutius (Ti.) XII iii 2; xxiii 3.
Capenas (ager) IX xvii 2.
Cappadocia III vi 6. XV i 2, 6; ii 1, 2, 8; iii 1; iv. 4, 6, 7, 15.
Capua XVI xi 3; xii 6.
Carbo *v.* Papirii Carbones.
Carfulenus (D.) X xxxiii 4.
Caria II xi 2.
Carteius (L.) XII xi 2.
Cassii II xv 4.
Cassiope XVI ix 1.
Cassius (*qu.* Crassus) VII xxiii 4.
Cassius, *philologus* XVI xxi 5.
Cassius Longinus (C.), *Ciceronis*

ad eum epp. XII i x. XV xiv–xviii; *eius ad Ciceronem* XII xi; xii; xiii. XV xix; *eius et M. Bruti ad M. Antonium epp.* XI ii; iii.
— II x 2. VI vi 10. VII xxxiii 2. VIII x 1, 2. XI i 4; iii 1. XII i 1; xiii 4; xiv 4, 5, 6; xv 6. 7.
Cassius Parmensis (C.), *eius ad Ciceronem ep.* XII 13.
Cassius (Q.) XVI xi 2. *cf.* II xv 4.
Castrinius Paetus (L.) VIII ii 2; *idem videtur esse atque*
Castronius Paetus (L.) XIII xiii.
Castulonensis saltus X xxxi 1.
Catiana spectra XV xvi 1; xix. 1.
Catii (*v.* Catius Insuber) XV xix 2.
Catilius V x *a* 1.
Catina XIII xxx 1.
Catinensis XIII xxx 1.
Catius, *Insuber* XV xvi 1; xix 1, 2.
Catius (C.), *Vestinus* X xxiii 5.
Cato *v.* Porcius.
'Cato,' *Fadi Galli liber* VII xxiv 2.
Catones XV vi 1.
Catoniani VII xxv 1.
Catulus *v.* Lutatius.
Caunii XIII lvi 3.
Chaerippus XII xxii *a* 4; xxx 3.
Chrestus II viii 1.
Chrysippus IX 4.
Chrysippus Vettius VII xiv 1, 2.
Ciburatae (*vel* Cibyratae) pantherae VIII iv 5; ix 3, *cf.* vi 5.
Cibyra XIII xxi 1.
Cicero *v.* Tullius Cicero.
Cicerones pueri II xvii 1.
Cilices XV i 3.
Cilicia I vii 4; ix 24. II x 3; xiii 4; xviii 3; xix 1. 2. III vi 6; vii 2. VIII viii 8. XII xii 5; xv 7. XIII xii 1; xvi 2; lvii 1. XV i 2, 3; ii 2, 3. 7, 8; iv 3. 4. 7, 8.
Ciliciensis provincia XIII lxvii 1.
Cilix III i 2.
Cilo VI xx 1.
Cineas IX xxv 1.
Cinnea tempora I ix 11.
Cipius VII xxiv 1.
Circenses ludi VIII xii 3.
Cispius Laevus X xviii 1; xxi 3.
Claterna XII v 2.
Claudia V ii 6.
Claudius:
Appius Claudius (Pulcher), *Ciceronis ad eum epp.* III i–xiii.
— I ix 4. 19, 25. II xiii 2; xv 2. III vii 4. 5; viii 3; ix 1. V x *a* 2. VIII vi 1, 3. 5; xii 1, 3; xiv 4; xvii 1.
Appius Claudius C. f., *Ciceronis ad eum ep.* X xxix.
— XI xxii 1.
Appius Claudius minor VIII viii 2, 3.
Claudius Marcellus (C.), *cons.* 704, *Ciceronis ad eum epp.* XV vii; x; xi.
— VIII iv 1; viii 5; ix 2; xi 1. XIII xxix 4.
Claudius Marcellus (C.), *pater superioris, Ciceronis ad eum ep.* XV viii.
Claudius Marcellus (C.), *cons.* 705 IV iv 3; vii 6; ix 4; xi 1. VII iii 1.
Claudius Marcellus (M.), *cons.* 703, *Ciceronis ad eum epp.* IV vii; viii; ix; x; *eius ad Ciceronem ep.* IV xi; *eius caedes narratur* IV xii.
— IV iv. 3. VI vi 10. VIII i 2; ii 2; v 3; viii 5, 6; x 3; xiii 2. XII xv 2.
Claudius Nero (Ti.) XIII lxiv 1, 2.
Clitarchus II x 3.
Cliternini (colei) IX xxii 4.
Clodiana tempora XI xvi 2.
Clodius (L.) III iv 1, 2; v 3; vi 2; viii 7.
Clodius (P.) I vii 7. VII ii 3.
Clodius Archagathus (M.) XIII xxxii 1.
Clodius Philhetaerus XIV iv 6.
Clodius Philo (C.) XIII xxxii 1.

Cluvius, *Ciceronis ad eum ep.* XIII vii.
Cluvius (M.), *Puteolanus* XIII lvi 1, 2, 3.
'Clytaemestra,' *fabulae nomen* VII i 2.
Coctius (?) IX iv.
Coelius Caldus (C.) II xv 4. *Ciceronis ad eum ep.* II xix.
Coelius Vinicianus (M.) VIII iv 3.
Colophonius XIII lxix 2.
Commagene VIII x 1.
Commagenus XV i 2; iii 1, 2; iv 3; *cf.* Antiochus.
Commoris XV iv 9.
Connus IX xxii 3.
Considius Gallus (Q.) XII xxvi 1.
Considius Nonianus XVI xii 3.
Corcyra III v 3; vi 2; viii 5, 7. IV xiv 1. XIII xxix 4. XVI vii; ix 1.
Corcyraei XVI ix 1.
Corduba X xxxi 5, 6; xxxii 5.
Corinthus IV v 4. VII vi 1. IX xviii 1.
Coriolanus (?) V xii 5.
Cornelia V vi 1.
Cornelius (Cn.) VII ix 3.
Cornelius (P.), *negotiator* XIII vi *a*; xiv 1.
Cornelius (P.), *tr. pl.* 703, VIII viii 6.
Cornelius (Q.), *iuris consultus* V vi 1. VII viii 2; xvii 3.
Cornelius Balbus (L.) VI viii 1; xii 2; xviii 1; xix 2. VII v 2; vi 1; vii 1, 2; ix 1; xvi 3; xviii 3. VIII ix 5; xi 20. IX vi 1; xvii 1 xix 1. XVI xxiii 1; xxiv 2.
Cornelius Balbus (L.), minor X xxxii 1 3, 5.
Cornelius Dolabella (P.), *eius ad Ciceronem ep.* IX ix; *Ciceronis ad eum epp.* IX x xiv.
— II xiii 2; xv 2; xvi 5, 7. VI xi 1; xviii 5. VII xxxii 3; xxxiii 2. VIII iv 1; vi 1, 5. IX vii 2; xiv 1, 3, 4, 8; xvi 7. XII i 1; iv 2; viii 2; ix 1; x 1; xii 1, 2, 5; xiii 3, 4; xiv 1, 2, 4–7; xv 1–7. XIII xxxvi 1. XIV ix; xiv 1; xviii 1. XVI xii 5; xxiv 2.
Cornelius Gallus X xxxii 5.
Cornelius Lentulus (L.), *cons.* 705 VII iii 1. VIII iv 1. XII xiv 3. XVI xi 3.
Cornelius Lentulus (L.), *proc. Hispaniae* 711 X xxxii 3.
Cornelius Lentulus Marcellinus (Cn.), *cons.* 698 I i 3; ii. 1; ix 8.
Cornelius Lentulus Spinther (P.), *cons.* 697, *Ciceronis ad eum epp.* I i–ix.
— I ix 4, 17; x. III vii 4, 5. VIII xi 2. IX xviii 2. XIII xlviii. XIV i 2.
Cornelius Lentulus Spinther (P.), *superioris filius, eius ad Ciceronem ep.* XII xiv; *ad Senatum ep.* XII xv.
— I vii 11; ix 24. VII xxvi 2.
Cornelius Megas (P.) *v.* Demetrius Megas.
Cornelius Scipio Africanus (minor) V vii 3. IX xxi 3.
Cornelius Sulla (L.), *dictator* III xi 2.
Cornelius Sulla (P.) IX x 3. XV xvii 2; xix 3.
Cornificius, *frater, ut videtur, Q. Cornifici* XII xxv 1.
Cornificius (Q.), *Ciceronis ad eum epp.* XII xvii–xxx.
— VIII vii 2. XII xxi; xxv 2, 5; xxvii; xxviii 2; xxix 3; xxx 3.
Cornutus X xii 3; xvi 1.
Corycus XII xiii 3.
Cossinius (L.) XIII xxiii 1.
Cossinius Anchialus (L.) XIII xxiii 1.
Cossutianae tabernae XVI xxvii 2.
Cotta *v.* Aurelius.
Crabra (Aqua) XVI xviii 3.
Crassi IX xv 2.
Crassipes *v.* Furius.
Crassus *v.* Licinius Crassus.

Cratippus XII xvi 2. XVI xxi 3, 5.
Crispus (Q.) XII xi 1; xii 3.
Crommyuacris XII xiii 4.
Cularo X xxiii 7.
Culleo X xxxiv 2.
Culleolus (L.), *Ciceronis ad eum epp.* XIII xli; xlii.
Cumae VIII i 2.
Cumanum II xvi 3. IV ii 1. VII iv. IX i 2; v 3; viii 1; xxiii. XII xx. XVI x 1.
Cures XV xx 1.
Curio *v.* Scribonius Curio.
Curius, *consobrinus Coeli Caldi*, II xix 2. *Ciceronis ad eum ep.* XIII xlix.
Curius (M'.), *Ciceronis ad eum epp.* VII xxviii; xxx; xxxi; *eius ad Ciceronem ep.* VII xxix. XIII xvii 1, 3; l 1, 2. XVI iv 2; v 1, 2; ix 3, 4; xi 1.
Curtius (P.) VI xviii 2.
Curtius Mithres (C.) XIII lxix 1.
Curtius Peducaeanus (C.), *Ciceronis ad eum ep.* XIII lix.
Curtius Postumus (C.) XIII v 2, 3; lxix 1.
Curtius Postumus (M.) II xvi 7.
Cuspiana XIII vi 2.
Cuspius (P.) XIII vi 1–4; vi *a.* XVI xvii 2.
Custidius (L.) XIII lviii.
Cybistra XV ii 2, 5; iv 4, 6.
Cyprii XIII xlviii.
'Cyropaedia,' *Xenophontis liber* IX xxv 1.
Cyprus I vii 4. XII xiii 3, 4; xv 6. XV iv 15.
Cyrus, *architectus* VII xiv 1.
Cytheris IX xxvi 2.
Cyzicus XIV iv 3.

Dalmati V xi 3.
Dalmatia V ix 3; x *a* 3; x *b.*
Dalmaticae res V x *a* 3.
Dalmaticum frigus V x *a* 1.
Damasippus *v.* Licinius Damasippus.
Dardanus X xxv 3.
Dareus II x 3.
'De Oratore,' *Ciceronis liber* VII xxxii 2.
Decius V vi 1.
Deiotarus VIII x 1, 2. IX xii 2. XV i 6; ii 2 *sqq.*; iv 5, 7, 15.
Demetrius, *homo molestus* VIII xv 2. XVI xvii 2; xix; xxii 2.
Demetrius Megas XIII xxxvi 1.
Demetrius Phalereus XVI xxii 2.
'Demiurgus,' *fabulae nomen* IX xxii 1.
Democritus, *philosophus* XV xvi 1.
Democritus, *Sicyonius* XIII lxxviii 1.
Demostratus XIII xxxiii.
Derbes XIII lxxiii 2; *cf.* Antipater.
Dertona XI x 5.
Dexippus XIV iii 3, 4.
Dexius VII xxiii 4.
Diodorus IX 4.
Diodotus XIII xvi 4.
Diogenes II xii 2. VIII viii 10.
Dion IX xxvi 1.
Dionysius *v.* Attius Dionysius.
Dionysius, *Ciceronis anagnostes* V ix 2; x *a* 1; xi 3. XIII lxxvii 3.
Dionysius, *tyrannus* IX xviii 1.
Dolabella *v.* Cornelius Dolabella.
Domitii VI xxi 1. VIII xi 2; xv 2.
Domitius Ahenobarbus (Cn.), *Ciceronis ad eum ep.* VI xxii. — VIII xiv 1.
Domitius Ahenobarbus (L.) VIII i 4; viii 5, 6; xii 1, 2, 4; xiv 1; xv 2. XVI xii 3.
Domitius, *Intimilius* VIII xv 2.
Drusus *v.* Livius.
Duilius (K.) IX xxi 2.
Dyrrhachium XIV i 6, 7 iii 4.

Egnatius Rufus (L.) XIII xliii 1; xliv; xlv; xlvii; lxxiii 1; lxxiv.
Eleutherocilices XV iv 10.
Elis XIII xxvi 2.
Epaminondas V xii 5.
Ephesii XIII lxv 1.

Ephesus III v 5; x 3. V xx 9. XIII lv 1; lvi 1; lvii 2; lxv 1; lxix 1. XV iii 2.
Epicrates XVI xxi 5.
Epictetus, *sive Phrygia minor* III x 6.
Epicureus (*vel* -ius) VII xii 1. IX xxv 2; *cf.* Ἐπικούρειον III ix 2
Epicurus VII xxvi 1. IX xx 1. XIII i 3, 4. XV xix 2; *cf.* Gargettius.
Epidaurus IV xii 1.
Epiphanea XV iv 7, 8.
Epiroticae res XIII xviii 2.
Epirus XIV i 3; iii 4.
Eporedia XI xx 4; xxiii 2.
Eppius (M.) VIII viii 5, 6.
Eppuleia VI xii 3.
'Equus Troianus,' *fabulae nomen* VII i 2; xvi 1.
Erana XV iv 9.
Eros, *servus* XII xxvi 2.
Etesiae (venti) II xv 5. XII xxv 3.
Etruria VI vi 8. XI x 4.
'Eunuchus,' *Terenti fabula* I ix 19.
Euphrates VIII x 1. XXV i 1, 2; iii 1.
Euripides XIII xv 2. XVI viii 2.
Euthydemus XIII lvi 1.

Fabatus (L.) X xxxiii 4.
Fabius Maximus (Q.) IV vi 1. VII xxx 1.
Fabius Vergilianus (Q.) III iii 1, 2; iv 1.
Fabrateria IX xxiv 1.
Fadius, *miles Pompeianus* X xxxii 3.
Fadius (Sex.) VII xx 3.
Fadius Gallus (M.), *Ciceronis ad eum epp.* VII xxiii–xxvii.
— II xiv. VII xxiii 1; xxiv 1; xxv 2. IX xxv 2, 3. XIII lix. XV xiv 1, 2.
Fadius Gallus (Q.) IX xxv 3.
Fadius Gallus (T.), *Ciceronis ad eum ep.* V xviii.
Falernum (praedium) VI xix 1.
Faucius (M.) XIII xi 1.
Favonius (M.) VIII ix 5; xi 2.
Favonius (ventus) IX xxiv 2.
Feridius (M.) VIII ix 4.
Figulus *v.* Marcius Figulus, Nigidius.
Flaccus *v.* Valerius Flaccus, Volumnius.
Flaminius Flamma (T.) XVI xxiv 1.
Flavius (C.) XIII xxxi 1, 2.
Flavius (L.) XIII xxxi 1.
Formiae VIII xvii 1. XIV xviii 2. XVI xii 5.
Formianum XI xxvii 3. XVI x 1; xii 6.
Fortuna, *dea* VIII xiv 4. IX viii 2.
Forum Corneli XII v 2.
Forum Gallorum X xxx 2, 4.
Forum Iuli X xv 3; xvii 1.
Forum Voconi X xvii 1; xxxiv 1.
Fregellanus ager XIII lxxvi 2.
Fufidius (Q.) XIII xi 1; xii 1.
Fufitius (M.) (?) VII v 2.
Fufius (A.) XIII iii.
Fufius (Q.) V vi 1.
Furfanius Postumus (T.), *Ciceronis ad eum ep.* VI ix.
— VI viii 3.
Furius Crassipes, *Ciceronis ad eum ep.* XIII ix.
— I vii 11; ix 20.
Furnius (C.), *Ciceronis ad eum epp.* X xxv; xxvi.
— VIII xi 2. X i 4; iii 1; iv 1; vi 1, 2; viii 5; x 1; xi 3; xii 1; xxiv 4, 7; xxvi 2. XV xiv 5.

Gabinius (A.) I ix 20. XI xvi 2. XII xxix 1.
Gades X xxxii 1, 2; xxxiii 3.
Galba *v.* Sulpicius Galba.
Galli X xxvi 1; xxxii 3. X I xxvii 2.
Gallia VI vi 10. VII v 2. X iv 4; xxi 5; xxvi 1 (Narbonensis); xxxiii 4. XI xi 1; xxvii 2. XII v 2. XIII vii 1; xi 1; xiv 1.

Galliae VIII i 2; iv 1; v 2; viii 4; ix 2, 5. XVI xii 3, 4.
Gallicum bellum VII xviii 1.
Gallinaria silva IX xxiii.
Gallus *v.* Fadius Gallus, Herennius.
Galus *v.* Sulpicius Galus.
Gargettius (*i. e. Epicurus*) XV xvi 1.
Gellius (L.) X xvii 3.
Genucilius Curvus (L.) XIII liii 1, 2.
Glabrio *v.* Acilius Glabrio.
Gorgias, *Atheniensis* XVI xxi 6.
Graeca scripta XV iv 12; via VII i 3.
Graecae litterae XIII xvi 4.
Graecae pantherae VIII vi 5.
Graece (dicere) IX xxii 3; xxvi 2. (declamitare) XVI xxi 5.
Graeceius XI vii 1; xii 1, 2.
Graeci I vi 2. V xii 2. VII i 3 (ludi). IX xvi 6; xxii 3; xxiv 3; lxv 1; lxxviii 1. XVI iv 2; xxiv 1.
Graecia VI vi 10. VII xxviii 1; xxx 3. X i 1. XII v 1; xxv 3; xxviii *a* 2.
Graecula cautio VII xviii 1.
Graecus XVI xxi 8.
Graii IX xxvi 2.
Granii IX xv 2.

Haedui VII x 4.
Hagesaretus, *Larisaeus* XIII xxv.
Halaesina civitas XIII xxxii 1.
Hales (amnis) VII xx 1.
Hammonius I i 1.
Harpalus XVI xxiv 1.
Haterianum (ius) IX xviii 3.
Hector (Naevianus) V xii 7. XV vi 1.
Helico XVI xviii 2.
Hellespontius XIII liii 2.
Hellespontus XIII liii 2.
(Helvia), Ciceronis mater XVI xxvi 2.
Heracleotae XIII lvi 2.
Herculanensis fundus IX xxv 3.
Hercules Xenophontius V xii 3.
Herennius Gallus X xxxii 2.
Hermia XVI xv 1, 2.
Herodotus V xii 7.
Hesiodus VI xviii 5.
Hilarus XIII xxxiii.
Hillus II x 1; *cf.* Lucilius Hirrus.
Hippias, *Calactinus* XIII xxxvii.
Hippius (Q.) XIII lxxvi 1.
Hipponacteum praeconium VII xxiv 1.
Hirrus *v.* Lucilius Hirrus.
Hirtianum (ius) IX xviii 3.
Hirtinum (*vel* -ianum) proelium X xxxiii 4.
Hirtius (A.) VI xii 2. VII xxxiii 1. IX vi 1; xvi 7; xx 2; xxi *a* 7. X xxx 1, 4, 5; xxxiii 3, 4, 5. XI i 1, 4, 5, 6; viii 2; xiii 1. XII v 2; xiv 5; xxii 2; xxv *a* 6. XVI xxiv 2; *cf.* xxvii 1, 2.
Hispalis X xxxii 3.
Hispani VI xviii 2.
Hispania III viii 10. IV i 1. VI vi 5. VII xxiii 4. VIII xvi 3, 4; xvii 1. IX ix 2; xiii 1. X xxiv 6. XIII xvi 3. XV xvii 3; xviii 2; xxi 2. XVI xii 3, 4.
Hispania citerior I ix 13.
Hispaniae VI xviii 2. XV xix 4.
Hispaniensis casus II xvi 6.
Homerus III vii 6; xi 5. V xii 7. X xiii 2. XIII xv 1, 2.
Horatius XII xxx 7.
Hortensius (Q.), *orator* I i 3; ii 1, 2; v *b* 2; vii 2. II xvi 3. III viii 9. VIII ii 1; xiii 2.
Hydruns (*vel* Hydruntum) XVI ix 2.
Hypsaeus I i 3.

Iamblichus, *phylarchus* XV i 2.
Iconium III v 4; vi 6; vii 4; viii 4, 5. XV iii 1; iv 2.
Inalpini XI iv 1.
Intimilii VIII xv 2.
Isara X xv 3; xviii 2, 4; xxiii 3. XI xiii *a* 4.
Isauri XV ii 1.

Isocratia ratio I ix 23.
Issus II x 3.
Italia I ix 13, 16. II vi 1; xvi 2, 3. III iii 1. IV xii 1. V ii 1, 8. VI vi 6, 9; xxii 1. VII iii 1; xvi 3. VIII x 1; xv 1. IX ix 2. X xxxi 6; xxxiii 1. XI i 3; ix 1; x 4; xiii 3; xiii *a* 4; xiv 2; xx 4; xxiii 2; xxiv 2; xxix 1. XII iv 1; v 2, 3; x 2, 3; xiv 1, 2; xv 4. 5. XIV i 3, 7; v 2; xii. XV xv 3. XVI vi 2; ix 2; xi 3.
Italicum bellum V xii 2.
Iuba VII iii 3.
Iulius (L.) XIII vi 3.
Iulius Caesar (C.), *Ciceronis ad eum epp.* VII v. XIII xv; xvi.
— I vii 10; ix 4, 7, 9, 10, 12, 14, 17–21. II xiii 3; xv 2. IV ii 3; iii 2; iv 3, 4, 5; xiii 2. V x *a* 3; x *b*. VI vi 2, 8, 10, 13; vii 2, 4, 5; viii 1; x 2; xii 2; xiii 2; xiv 2, 3; xviii 2. VII v 3; vi 1; vii 2; viii 1; ix 1; x 1, 3; xi 2; xiii 1; xiv 2; xvii 2; xxiv 1; xxvii 1; xxxiii 2. VIII i 4; iv 2, 4; v 3; vi 5; viii 1, 9; ix 5; x 2, 3, 4; xi 2, 3; xiv 2, 3; xv 1, 2; xvi 1-5; xvii 1. IX vi 1; ix 1, 3; x 3; xiii 4; xvi 2, 4. X xxxi 3; xxxii 2, 3; xxxiii 1. XI i 4; iii 2, 4; xxvii 2, 3, 5, 8; xxviii 2, 4, 6, 7, 8; xxix 2. XII ii 1, 2; iii 2; xvi 4; xviii 2; xix 1. XIII iv 2; v 1, 2; vii 1, 3, 5; viii 2; xiii 3; xix 1; xxix 3–7; xxxvi 1; lii; lxviii 2. XIV i 2; viii; xi; xv; xxiii; xxiv. XV xv 3; xix 3, 4. XVI xi 2, 3; xii 2, 5; xviii 3.
Iulius Caesar (L.) IX xiv 3. X xxviii 3. XII ii 3; v 2.
Iulius Caesar (L.), *superioris filius* IX vii 1.
Iunia XV viii.
Iunius VII xxiii 3.
Iunius Brutus (Decimus), *Ciceronis ad eum epp.* XI v–viii; xii; xiv–xviii; xxi; xxii; xxiv; xxv; *eius ad Ciceronem* XI iv; ix-xi; xiii; xiii *b*; xix; xx; xxiii; xxvi; *eius ad M. Brutum et Cassium epp.* XI i; *eius et Planci ad Senatum* XI xiii *a*.
— VIII vii 2. X xi 2; xv 4; xviii 2, 4; xxiv 3; xxvi 1; xxviii 3; xxxiii 4. XI xiv 1; xv 2; xvi 3; xvii 2; xviii 1; xxi 1, 3, 4; xxiv 1. XII i 1; v 2; vi 2; viii 1.
Iunius Brutus (Marcus), *Ciceronis ad eum epp. anni* 708 (46) XIII x–xiv.
— II xiii 2. III iv 2; vii 1; x 2; xi 3. VI vi 10; vii 4. VII xxii. IX xiv 5. XI iii 1; xiv 2; xix 2; xxv 2; xxvi. XII iv 2; v 1; vi 2; viii 1; x 4; xiv 1, 6, 8; xv 1. XV xiv 6; xx 3; *appellatus* Q. Caepio VII xxi; *eius et Cassi ad M. Antonium epp.* XI ii; iii.
Iunius Silanus (M.) X xxx 1; xxxiv 2. XI xx 3 ( ).
Iuppiter X xii 4.
Iuppiter lapis VII xii 2.
Iuppiter miniatus IX xvi 8.
Iuventius Laterensis (M.) VIII viii 2, 3. X xi 3; xv 2; xviii 2; xxi 1, 3; xxiii 4.

Labeo *v.* Segulius Labeo.
Laberiana praedia XIII viii 3
Laberius (D.), *poeta* VII xi 2. XII xviii 2.
Laberius (M.) XIII viii 2.
Labienus (T.) XIV xiv 2. XVI xii 4.
Lacedaemonii XIII xxviii *a* 1, 2.
Laelii VIII iv 2. IX xv 2.
Laelius (C.) V vii 3.
Laenius Flaccus (M.) XIII lxiii 1. XIV iv 2.
Laevus *v.* Cispius Laevus.
Lais IX xxvi 2.
Lamia *v.* Aelius Lamia.
Lanuvini (colei) IX xxii 4.

Largus VI viii 1, 2.
Laterensis *v.* Iuventius Laterensis
Latina scripta XV iv 12.
Latinae feriae VIII vi 3.
Latine (dicere) IX xxii 3. (declamitare) XVI xxi 5.
Latini XIII xxx 1.
Latinus XII xxx 7.
Latium IX xv 2.
Laudicea II xvii 4. III v 3, 4; vi 2; vii 1; viii 4, 5, 6; x 3. IX xxv 3. XII xiii 4; xiv 4; xv 7. XIII liv. XV iv 2.
Laudiceni XII xiii 4.
Laudicensis XIII lxvii 1.
Laudicensis civitas V xx 2.
Lentuli VI xxi 1.
Lentulitas III vii 5.
Lentulus *v.* Cornelius Lentulus
Leonides XVI xxi 5.
Lepidus *v.* Aemilius Lepidus.
Lepta (Q.), *Ciceronis ad eum epp.* VI xviii; xix.
— III vii 4. V xx 4. VII v 2. IX xiii 1-3. XIV xvii. XVI iv 4; xxiii 2.
Lepta (Q.), *superioris filius* VI xviii 4, 5.
Leucas XVI i 2; ii; iv 4; v 1, 2; ix 1.
Lex Cornelia I ix 25. III vi 3, 6; x 6.
Lex Iulia II xvii 2; V xx 2.
Lex Licinia VIII ii 1.
Lex Plotia VIII viii 1.
Lex Pupia I iv 1.
Lex Scantinia VIII xii 3; xiv 4.
Lex Sempronia I vii 10.
Liberalia XII xxv 1.
Libo *v.* Scribonius Libo.
Licinia VII xxiii 4.
Licinius Aristoteles (A.) XIII lii.
Licinius Calvus (C.) VII xxiv 1. XV xxi 4.
Licinius Crassus (L.), *orator* IX xxi 3.
Licinius Crassus (M.), *cos.* 684, *Ciceronis ad eum ep.* V viii.
— I i 3; ix 9, 19, 20. V vi 2. XIII xvi 1-3. XIV ii 2.
Licinius Crassus (M.), *superioris filius* V viii 4.
Licinius Crassus (P.), *superioris frater* V viii 2, 4. XIII xvi 1.
Licinius Damasippus, *artium arbiter* VII xxiii 2, 3.
Licinius Damasippus (L.), *praetor* 672, IX xxi 3.
Licinius Lucullus (M.) I i 3; v *b* 2; vii 2.
Ligarius (Q.), *Ciceronis ad eum epp.* VI xiii; xiv.
Ligurius (A.) XVI xviii 3.
Lilybaeum IX xxi 3. XII xxviii 1.
Lilybitanus XIII xxxiv.
(Livineius) Regulus (L.) XIII lx 1.
Livineius Trypho (L.) XIII lx 1.
Livius Drusus VIII xiv 4. XI xix 1.
Lollia IX xxii 4.
Lollius V iii 2.
Lollius (L.) VIII viii 3.
Luca I ix 9.
Lucceius (?) V xx 5, 6.
Lucceius (L.), *Ciceronis ad eum epp.* V xii; xiii; xv; *eius ad Ciceronem* V xiv.
— XIII xli 1, 2; xlii 1, 2.
Lucceius (P.) XII xxv *a* 6; xxx 5.
Lucense municipium XIII xiii.
Luceria XV xv 4.
Lucilii IX xv 2.
Lucilius (C.), *poeta* XII xvi 3.
Lucilius (L.) III v 1.
Lucilius Hirrus (C.) VIII ii 2; iii 1; iv 3; viii 5, 6; ix 1; xi 2; *cf.* Hillus II x 1.
Lucullus *v.* Licinius Lucullus.
Lupercal VII xx 1.
Lupus *v.* Rutilius Lupus.
Lusitania X xxxiii 3.
Lutatius Catulus (Q.) IX xv 3.
Lycaon III x 10.
Lycaonia XV i 2; ii 1; iv 2.
Lycia XII xiv 1; xv 2, 5.
Lynceus IX ii 2.
Lysippus V xii 7.
Lyso, *Lilybitanus* XIII xxxiv.

Lyso, *Patrensis* XIII xix 1-3; xxiv 1, 2. XVI iv 1, 2; v 1; ix 3, 4.

Macedonia XII xv 1. XIII xxix 3, 4. XIV iv 3.
Macedonicae legiones XII xxiii 2.
Macula *v.* Pompeius Macula.
Maecius Tarpa (Sp.) VII i 1.
Maenius Gemellus (C.) XIII xix 2.
Magius Cilo (P.) IV xii 2.
Maleae IV xii 1.
Mamercius (Q.) XIII xi 1.
Manilius (M'.) VII viii 2; x 2; xxii.
Manlius (T.) XIII xxii 1, 2.
Manlius Sosis (L.), *Catinensis* XIII xxx 1.
Manlius Torquatus (A.), *Ciceronis ad eum epp.* VI i; ii; iii; iv.
— VI i 2.
Mantinea V xii 5.
Marcelli XV x 1.
Marcellini XV x 1.
Marcellinus *v.* Cornelius Lentulus Marcellinus.
Marcellus *v.* Claudius Marcellus.
Marcilius (M.) XIII liv.
Marcius Figulus (L.) XII xiii 3.
Marcius Philippus (L.) I ix 8. XII iv 1.
Marcius Philippus (Q.), *Ciceronis ad eum epp.* XIII lxxiii; lxxiv.
Mario XVI i 1, 2; ii; iii 2; v 1.
Marius (L.), *quaestor* II xvii 5.
Marius (M.), *Ciceronis ad eum epp.* VII i; ii; iii; iv.
Marius (Sex.) XII xv 5.
Marius (T.) V xx 4.
Mars VI iv 1. VII xxiii 2.
Martia legio X xxx 1-5; xxxiii 4. XI vii 2; xiv 2; xix 1.
Massones IX xxi 2.
Matius (C.), *Ciceronis ad eum ep.* XI xxvii; *eius ad Ciceronem* XI xxviii.
— VI xii 2. VII xv 2.
Mato IX xxv 3.
Matrinius II xv 5.
Mauri X xxx 3.
Maximus *v.* Fabius Maximus.
Medea VII vi 1, 2.
Megalensia II xi 2.
Megara IV v 4.
Melitensis XIII lii.
Memmius (C.), *Ciceronis ad eum epp.* XIII i–iii.
Menandrus (?) XVI xiii.
Menocritus I ix 23.
Menturnae (*vel* Minturnae) XIV xiv 2.
Mercurius VII xxiii 2.
Mescinius Rufus (L.), *Ciceronis ad eum epp.* V xix; xx; xxi.
— XIII xxvi 1, 4; xxviii 1-3. XVI iv 3; ix 4.
Messalla (*sive* Messala) *v.* Valerius Messalla.
Messienus (P.) XIII li.
Metellus *v.* Caecilius Metellus.
Metras XV iv 6.
Metrodorus XVI xx.
Midaeenses III viii 3.
Milo *v.* Annius Milo.
Mindius (M.) V xx 2. XIII xxvi 2; xxviii 2.
Mindius, *macellarius* XV xvii 2.
Minerva IX xviii 3. XII xxv 1. (Παλλάς et Ἀππιάς) III i 1.
Minotaurus (i. e. *Calvisius et Taurus*) XII xxv 1.
Minucius (Cn.) XII xxv*a* 7.
Minucius Basilus (L.), *Ciceronis ad eum ep.* VI xv.
Minucius Thermus (Q.). *Ciceronis ad eum epp.* II xviii. XIII liii–lvii.
— II xvii 6.
Mitylenae (*vel* Mytilenae) IV vii 4. VII iii 5. XVI xxi 5.
Mopsuhestia III viii 10.
Motho XVI xviii 2.
Mucia V ii 6.
Mucius Scaevola (P.), *cons.* 621, VII x 2; xxii.
Mucius Scaevola (Q.), *procos. Asiae*, 655, I ix 26.
Mucius Scaevola Q. f. Q. n. (Q.) III v 5. IV ix 1.

Μυλασεῖς XIII lvi 1.
Munatius (C.), *Ciceronis ad eum ep.* XIII lx.
Munatius Plancus (L.), *Ciceronis ad eum epp.* X i–iii; v; vi; x; xii–xiv; xvi; xix; xx; xxii. XIII xxix; *eius ad Ciceronem epp.* X iv; vii; ix; xi; xv; xvii; xviii; xxi; xxi *a*; xxiii; xxiv; *eius ad Senatum magistratusque ep.* X viii; *eius et D. Bruti ad Senatum ep.* XI xiii *a*.
— X i 1; iii 2; v 2; vi 2; x ii; xiv 2; xvi 1; xix 2; xx 2; xxv 1, 2; xxvi 1; xxxiii 1, 2. XI ix 2; xi 1; xiii *a* 4; xiv 3; xv 1. XII viii 1. XIII xxix 5, 8.
Munatius Plancus (T.) X xii 2, 5.
Munatius Plancus Bursa (T.) VII ii 2. VIII i 4. IX x 2. XII xviii 2.
Murcus *v.* Statius Murcus.
Musae, *deae* VII xxiii 2.
Musae = *litterae* I ix 23. XVI x 2.
Musae, *statuae* VII xxiii 2.
Mutina VI viii 3. X xi 2; xxx 4; xxxiii 1, 4. XI vi 1; xii 2; xiv 1. XII v 2; vi 2.
Mutinense proelium X xiv 1.
Mylasini XIII lvi 1.
Myrina V xx 8.
Mytilenae *v.* Mitylenae.

Naevianus (Hector) V xii 7.
Naevius (Cn.), *poeta* XV vi 1.
Narbo X xxxiii 2.
Narbonensis *v.* Gallia.
Narona V ix 2; x *b*. XIII lxxvii 3.
Neapolis IX xiv 3; xv 4. XIII xxx 1.
Neapolitanus IX xv 3. XIII xxx 1.
Nero *v.* Claudius Nero.
Nerva X xviii 1.
Nestor IX xiv 2.
Nicaeenses XIII lxi.
Nicias VII xxiii 4.
Nicias Curtius, *grammaticus* IX x 1, 2.
Nicon VII xx 3.
Nigidius Figulus (P.), *Ciceronis ad eum ep.* IV xiii.
— IV xiii 3.
Nostius Zoilus (L.) XIII xlvi.
Numantinum bellum V xii 2.
Nysaei XIII lxiv 1.

Oceanus VII x 2.
Ocella (Ser.) II xv 5. VIII vii 2.
Octavius (Octavianus) Caesar X xxiii 6; xxiv 4–8; xxviii 3; xxx 4; xxxiii 3, 4. XI vii 2; viii 2; x 4; xiii 1; xiv 2; xx 1, 4; xxi 1, 2: xxviii 6. XII iii 1; xxiii 2; xxv 4. XVI xxiv 2.
Octavius (Cn.) VII ix 3; xvi 2.
Octavius (M.) III iv 1. VIII ii 2; iii 1.
'Oenomaus,' *fabulae nomen* IX xvi 4, 7.
Ofilius (A.) VII xxi. XVI xxiv 1.
Oppia XIII xxviii 2.
Oppius (C.), *Ciceronis ad eum ep.* XI xxix.
— II xvi 7. VI viii 1; xii 2; xix 2. IX vi 1.
Oppius (L.) XIII xliii 1, 2; xliv; lxxiii 1; lxxiv.
'Orator,' *Ciceronis liber* VI vii 4; xviii 4. XV xx 1.
'Oratore (De),' *Ciceronis liber* VII xxxii 2.
Orestilla *v.* Aurelia Orestilla.
Oriens XII v 3.
Orodes XV i 2.
Orpheus, *servus* XIV iv 4.
Osci ludi VII i 3.
Ostia IX vi 1.
Otacilius Naso (Cn.) XIII xxxiii.

Paciaecus VI xviii 2.
Pacorus XV i 2.
Paetus *v.* Papirius Paetus.
Πάλτος XII xiii 4.
Pamphila (*ap. Terentium*) I ix 19.
Pamphylia VIII ix 3. XII xv 7.

Pansa *v.* Vibius Pansa.
Paphii XIII xlviii.
Papia XVI xxiv 2.
Papiriana domus VII xx 1.
Papirii Carbones (C., Cn., M.) IX xxi 3.
(Papirii) Turdi IX xxi 2.
Papirius Crassus IX xxi 2.
Papirius Cursor (L.), *eq. magister* IX xxi 2.
(Papirius) Masso (L.) IX xxi 2.
Papirius Mugillanus (L.) IX xxi 2.
Papirius Paetus (L.), *Ciceronis ad eum epp.* IX xv–xxvi.
— IX xvi 2; xvii 1; xix 1; xxi 2; xxiv 1, 3, 4; xxv 3.
Papisii IX xxi 2.
Parhedrus XVI xviii 2.
Pariana civitas XIII liii 2.
Parma X xxxiii 4. XII v 2.
Parmenses XI xiii *b*.
Parthi II x 2, 4; xvii 3. III viii 10. VIII vi 4; x 1, 2. XII xix 2. XV i 1, 2; ii 1; iii 1; iv 3, 4, 7, 10; ix 3.
Parthicum bellum II x 2; xvii 6. VIII vii 1; x 3; xiv 4. XII xix 2.
Parthicus equitatus XV i 2.
Parthicus metus II xvii 1.
Parthicus ornatus III viii 10.
Parthus VIII v 1. (eques) IX xxv 1.
Patrae VII xxviii 1. XIII xvii 1. XVI i 2; v 2; vi 2.
Patrenses XIII xix 2.
Patiscus II xi 2. VIII ix 3. XII xiii 4; xv 2.
Patro, *Epicurius* XIII i 2, 3, 4, 5.
Paula Valeria VIII vii 2.
Paullus (*vel* Paulus) *v.* Aemilius Paullus.
Paullus (*vel* Paulus) (L.), *cons.* 704, *Ciceronis ad eum epp.* XV xii; xiii.
— VIII iv 4; viii 5; x 3; xi 1. XI xix. 1. XIII xxix 4. XV xiii 3; xiv 5.
Pausanias, *Lentuli l.* III vii 4, 5.
Pausanias, *Asiaticorum, ut videtur, procurator* VIII viii 2.
Pausanias, *Alabandensis* XIII lxiv 1.
Peducaeus (C.) X xxxiii 4.
Peducaeus (Sex.) VIII xiv 1.
Pelopidae VII xxviii 2; xxx 1.
Peloponnesus VII xxviii 1.
Perga XII xiv 8; xv 7.
Pescennius XIV iv 6.
Pessinus II xii 2.
Petreius (M.) XVI xii 4.
Petrinum (praedium) VI xix 1.
Phaedria (*ap. Terentium*) I ix 19.
Phaedrus, *philosophus* XIII i 2, 4, 5.
Phamea VII xxiv 2. IX xvi 8.
Phania II xiii 2; III i 1, 2; v 3; vi 1, 2.
Pharnaces XV xv 2.
Philargyrus VI i 6.
Phileros IX xv 1.
Philippus *v.* Marcius Philippus.
Philippus, *Lacedaemonius* XIII xxviii *a* 1.
Philo, *Caeli libertus* II xii 2. VIII viii 10.
Philo, *Larisaeus* IX viii 1. XIII i 2.
Philocles XIII lvi 2.
Philoctetes VII xxxiii 1.
Philomelium III viii 5, 6. XIII xliii 1. XV iv 2.
Philotimus III ix 1. IV ii 1. VIII iii 2. XIV xviii 2; xxiv.
Philoxenus XIII xxxvii.
Phocicum bellum V xii 2.
Phryx III x 10.
Pilius (Q.) VIII viii 2, 3.
Pinarius (T.) XII xxiv 3.
Pindenissus II x 3. XV iv 10.
Pinnius (T.) XIII lxi.
Piraeus IV v 4; xii 1, 2.
Pisaurum XVI xii 2.
Piso *v.* Calpurnius Piso.
Plaetorius (M.) I viii 1.
Plancius (Cn.), *Ciceronis ad eum epp.* IV xiv; xv.
— VI xx 1. XIV i 3. XVI ix 2.
Plancus *v.* Munatius Plancus.
Planius Heres (M.) IX xiii 2.

Plato I ix 12, 18. IX xxii 5. XV xviii 1.
Plautius (A.) XIII xxix 4.
Plautus, *poeta* IX xvi 4.
Plotiana bona XIII viii 2.
Pola Servius VIII xii 2, 3.
Polla XI viii 1.
Pollentia XI xiii 3, 4.
Pollex XIV vi.
Pollio *v.* Asinius Pollio.
Polybius V xii 2.
Pompeia V xi 2.
Pompeianum (praedium) VII iii 1; iv. XII xx.
Pompeianus VIII xvii 2; (miles X xxxii 3.
Pompeius Q., Sex. f. XIII xlix.
Pompeius, Sex. XI i 4.
Pompeius Bithynicus (A.), *eius ad Ciceronem ep.* VI xvi; *Ciceronis ad eum* VI xvii; *cf.* XVI xxiii 1.
Pompeius Macula (Q.) VI xix 1.
Pompeius Magnus (Cn.), *Ciceronis ad eum ep.* V. vii.
— I i 1–4; ii 1–3; v *b* 1, 2; vii 3; viii 1, 2, 3, 5, 7; ix 6, 7, 9–12, 14, 19, 20. II viii 2; xiii 2; xv 3. III iv 2; vii 5; viii 10; ix 2; x 2, 10; xi 3. 4. IV vii 2. V ii 6; xx 5, 9. VI vi 4–6, 10. VII i 3; iii 2. VIII i 3; iv 4; viii 4, 9; ix 5; x 2–4; xi 3; xii 1; xiii 2; xiv 2–4; xv 1, 2; xvii 1. IX ix 2, 3; xiii 1; xviii 2; xxi 3. XI xxvii 4; xxix 1. XII xiv 3. XIII xxix 3 xli 2; xlii 1; lvi 3; lxxv 2. XIV i 2; ii 2. XVI x 2, 3; xi 3; xii 3.
Pompeius (Cn.), *Magni filius* VI xviii 2, 3. XV xix 4.
Pompeius Rufus (Q.) VIII i 4.
Pomponius Atticus (T.) V iv 1; v 1, 2, 3. VI x 1. VII xxix 1, 2; xxx 2; xxxi 2. VIII viii 2. IX i 1, iv; viii 1; xxvi 1. XI xxix 1, 3. XIII i 5; xvii 1; xviii 1. 2; xxiii 1. XIV v 2; x; xiv 2; xix. XVI xxiii 2.
Pomptinum (praedium) VII xviii 3.
Pomptinus (C.) II xv 4. III iii 2; x 3. XV iv 9.
Pontius Aquila X xxxiii 4. XI xiii 1.
Porcius Cato (M.), *Uticensis, Ciceronis ad eum epp.* XV iii; iv; vi; *eius ad Ciceronem ep.* XV v.
— I ii 4; iv 1; v *a* 2; v *b* 1, 2; ix 19. IV vi 1. VIII xi 2. IX xviii 2. XV iv 16. XVI xxii 1.
Postumia IV ii 1, 4.
Postumius VI xii 2.
Postumius (P.) IV xii 2.
Postumulenus VI x 1.
Preciana hereditas XIV v 2.
Precianus VII viii 2.
Precilius XIII xv 1, 2, 3.
Protogenes VII i 3.
Psecas VIII xv 2.
Pseudodamasippus VII xxiii 3; *cf.* Licinius Damasippus.
Ptolomaeus I vii 4.
Ptolomais I vii 4.
Publilius Syrus, *poeta* XII xviii 2.
Publius (*sc. P. Clodius et P. Vatinius*) I ix 19.
Publius, *ignotus homo* XVI xxii 1.
Pupius (Cn.) XIII ix 3.
Puteolanum (praedium) V xv 2.
Puteoli III x 8.
Pyramus (fluvius) III xi 1.
Pyrrhus V xii 2. IX xxv 1.

Quattuor viri et Decuriones municipi cuiusdam, *Ciceronis ad eos ep.* XIII lxxvi.
'Querelae,' *nomen libri a Caecina scripti* VI vi 8.
Quinquatrus II xii 1.
Quintius Gallus, *Ciceronis ad eum epp.* XIII xliii; xliv.
Quintius Scapula (T.) IX xiii 1.

Racilius (L.) I vii 2.
Ravenna I ix 9. VIII i 4.
Regienses (Lepidi) XIII vii 4.

Regium, *Italiae meridianae urbs* VII xix. XII xxv 3.
Regium Lepidi) XI ix 2. XII v 2.
Regulus *v.* Livineius.
Rex, *Ciceronis ad eum ep.* XIII lii.
Rhodanus X ix 3 ; xi 2 ; xxxiv 1.
Rhodii XII xiv 2, 3 ; xv 2, 3.
Rhodon II xviii 1.
Rhodus II xvii 1. IV vii 4. VII iii 5. XI i 3 ; xxviii 8. XII xv 2, 5.
Roma I ix 1. II vi 1 ; viii 1 ; xii 2. III i 2 ; iii 1 ; vi 2 ; vii 1 ; viii 3, 4 ; x 5, 6. IV iv 5 ; vii 4. V ii 4 ; xiv 1 ; xxi 3. VI i 1 ; iv 3 ; xviii 1, 5. VII i 5 ; x 4 ; xi 1. VIII i 2 ; iii 1. IX i 2 ; ii 3 ; x 1 ; xv 4 ; xviii 4 ; xxi 2. X x 1 ; xxxii 1. XI i 3, 6 ; ii 1 ; v 1 ; vi 1 ; viii 2 ; xii 1 ; xvi 2 ; xxiv 2 ; xxvii 5 ; xxviii 8. XII v 2 ; xi 1 ; xii 1 ; xiv 1, 5 ; xvii 1 ; xxix 2 ; xxx 5. XIII i 2, 3 ; xiv 1 ; xix 1 ; xxiv 1 ; xxvi 3 ; xxviii 2 ; xxix 4 ; xxxviii ; lvi 1 ; lvi 2 ; lxvii 1 ; lxxiii 1. XIV v 2 ; xiv 1 ; xviii 1. XV xiii 1 ; xiv 4, 6 ; xx 2. XVI ix 3 ; xii 3, 6.
Romani ludi VIII viii 1.
Romani sales IX xv 2.
Romanus civis V x *a* 1. X xxxii 3 ; xxxv 1. XII xv 1. XIII xxx 1 ; xxxvi 2.
Romanus eques VIII ix 4. X vii 1. XII xxvii 1. XIII xiv 1 ; xxxi 1 ; xxxviii ; xliii 1 ; xlv ; li ; lxii.
Romanus mos VII xvi 3 ; xviii 3.
Romanus populus I iv 2, 3 ; ix 20. II xvii 4. III viii 3. IV v 4. V v 2 ; viii 2. VI vi 9. VII xxvii 2. VIII viii 6. X vi 1, 2 ; xxviii 2 ; xxxiii 5. XI v 2, 3 ; vii 2 ; viii 1 ; xv 1 ; xvi 2 ; xviii 1, 3. XII ii 2 ; v 3 ; viii 2 ; xv 2 ; xxii 2 ; xxiv 2 ; xxix 1. XIII iv 1, 2, 3. XV i 2, 3. 5 ; ii 2, 5, 7 ; iv 5. 13 ; ix 1 ; xii 1.
Romanus rusticus XVI xxi 7.
Roscius IX xxii 1.
Rubellius (C.) XII xxvi 1.
Rubria IX xxi 3.
Rufio VII xx 1.
Rufreni X xxi 4.
Rufus *v.* Caelius Rufus, Mescinius.
Rufus, *Paeti amicus* IX xxiv 1.
Rufus, *homo ignotus* XIV xiv 2.
Rullus *v.* Servilius Rullus.
Rupa II iii 1.
Rupilius (P.) XIII ix 2.
Rutilius (M.), *Ciceronis ad eum ep.* XIII viii.
(Rutilius) Lupus, *amicus D. Bruti* XI v 1 ; vi 1 ; vii 1 ; xii 1 ; xvi 3 ; xxv 1.
Rutilius Lupus (P.), *tr. pl.* 698, I i 3 ; ii 2.

Sabinus XV xx 1. XVI xvi 2.
Salassus (Q.) VI xviii 2.
Salustius (*vel* Sallustius) (Cn.), *Ciceronis ad eum ep.* II xvii.
— XIV iv 6 ; xi.
Salvius IX x 1.
Samarobriva VII xi 2 ; xii 1 ; xvi 3.
Samos III viii 4.
Sandon III vii 5.
Sardi VII xxiv 2 ; *cf.* xxv 1.
Sardiani XIII lv 1 ; lvii 2.
Sardinia I ix 9. IX vii 2. XI xxvi.
Saturninus *v.* Appuleius Saturninus.
Saturni signum VII xxiii 2.
Scaevola *v.* Mucius Scaevola.
Scapula *v.* Quintius Scapula.
Scaurus *v.* Aemilius Scaurus.
Scipio *v.* Caecilius Metellus Scipio.
Scipiones VIII xi 2.
Scribonius Curio (C.), *Ciceronis ad eum epp.* II i—vii.
— I iv 1. II iv 1 ; vi 1 ; vii 2, 4 ; xiii 3 ; xv 1, 3. VIII ii 1 ;

iv 2 ; v 3 ; vi 3, 5 ; viii 5, 6, 10 ; ix 1, 3 ; x 3, 4 ; xi 1, 2, 3 : xiii 2 ; xiv 4 ; xvii 1. XV xiv 5. XVI xi 2.
Scribonius Libo (L.) I i 3. VII iv. XI vii 1.
Segaviano (?) X xvii 3.
Segulius Labeo XI xx 1 ; xxi 1, 2.
Seius (M.) IX vii 1. XI vii 1.
Seleucea VIII xiv 1.
Seleucus VI xviii 1.
Seliciana villa IX xvi 10.
Selicius (Q.) I v *a* 3, 4.
Selius VII xii 1 ; xxxii 2.
Sempronianum senatus consultum XII xxix 2.
Sempronius Atratinus (L.) IX xxi 2.
Sempronius Rufus (C.) VIII viii 1. XII xxii *a* 4 ; xxv 3, 5.
Senatus et Magistratus, *Ciceronis ad eos epp.* XV i ; ii ; *P. Lentuli fil.* XII xv ; *Lepidi* X xxxv ; *Planci* X viii ; *Planci et D. Bruti* XI xiii *a*.
Septimia (?) IX x 2.
Septimius (C.) VIII viii 5, 6.
Sepyra XV iv 9.
Servaeus VIII iv 2.
Servilii VIII viii 3.
Servilius (M.) VIII viii 2, 3.
Servilius (M.), *tr. pl.* 711, XII vii 1.
Servilius (Sex.) V x *a* 1.
Servilius Caepio (Q.) III x 2 ; xi 1 ; xii 4.
Servilius Postumus (L.) XII xxvi 1.
Servilius Rullus (P.) VIII vi 5.
Servilius Strabo XIII lxiv 1.
Servilius Vatia Isauricus, C. f. (P.) I i 3. XVI xxiii 2.
Servilius Vatia Isauricus (P.), *superioris filius, Ciceronis ad eum epp.* XIII lxvi–lxxii.
— X xii 3, 4 ; xvi 1. XII ii 1.
Servius, *Papiri Paeti frater* IX xvi 4.
Servius Pola VIII xii 2, 3.
Sestiana dicta VII xxxii 1.
Sestius (P.), *Ciceronis ad eum ep.* V vi.
— I ix 7. V xx 5. VI x 1. VII xxiv 2 XIII viii 1, 3.
Sestius (L.), *superioris filius* XIII viii 1.
Sextilius Rufus (C.), *Ciceronis ad eum ep.* XIII xlviii.
— XII xiii 4.
Sibylla I vii 4.
Sicca XIV iv 6 ; xv.
Sicilia VI viii 1, 2. IX vii 2 ; xxi 3. XIII xxx 1, 2 ; lxxix.
Siciliensis quaestura XIII xxxviii.
Siculus XIII xxxvi 1.
Sicyon XIII xxi 1, 2.
Sicyonius XIII lxxviii 1 ; *cf.* Democritus.
Sida III vi 1 ; xii 4. XII xv 5.
Sigeum V xii 7.
Silanus *v.* Iunius Silanus.
Sili causa VII xxi.
Silius (A.) IX xvi 1.
Silius Nerva (C.), *Ciceronis ad eum epp.* XIII xlvii ; lxi–lxv.
Sinuessanum (praedium) XII xx.
Siro VI xi 2.
Sittiana syngrapha VIII ii 2 ; iv 5 ; viii 10 ; ix 3 ; *cf.* xi 4
Sittius (P.), *Ciceronis ad eum ep.* V xvii.
— V xvii 2.
Sittius (P.), *superioris filius* V xvii 2.
Socrates IX xxii 3.
Sophocleum aliquid XVI xviii 3.
Spartiates Agesilaus V xii 7.
Spurinna IX xxiv 2.
Stabianus sinus VII i 1.
Statiellenses XI xi 2.
Statius, *Q. Ciceronis libertus* XVI xvi 2.
Statius Murcus (L.) XII xi 1 ; xii 3.
Stoica (schola) IX xxii 5.
Stoici III vii 5. VII xvi 3 ; xxvi 1. IX xxii 1, 5. XV xix 1.
Subernius (C.) IX xiii 1.
Sulla *v.* Cornelius Sulla.
Sullana domus IX xv v.

Sullanae venditiones XIII viii 2.
Sullani agri XI xx 3.
Sullanum tempus XIII iv 1; v 2.
Sulpicius Galus (C.) IV vi 1.
Sulpicius Galba (Servius). *eius ad Ciceronem ep.* X xxx.
— VI xviii 3. XI xviii 1.
Sulpicius Rufus (P.). *Ciceronis ad eum ep.* XIII lxxvii.
Sulpicius Rufus (Servius), *Ciceronis ad eum epp.* IV i-iv; vi. XIII xvii-xxviii *a*; *eius ad Ciceronem epp.* IV v; xii.
— III iii 1. IV i 1; v 4; vi 1. VI i 6; iv 5; vi 10. VII xxi; xxix 1; xxxi 2. VIII viii 5; x 3. X xxviii 3. XII ii 3; v 3; xv 2.
Sulpicius Rufus (Servius), *superioris filius* IV ii 1, 4; iii 4; iv 5; vi 1. XI vii 1; xxiv 2. XIII xxvii 4.
Sura V xi 2.
Synnada (*vel* Synnas) III viii 3, 5, 6. XV iv 2
Syracusae IX xvi 6; xviii 1.
Syria II xvii 5. III viii 10. IX xv 4. XII iv 2; v 1; xi 1; xii 2; xiv 1, 4, 6; xv 2, 4, 6 7; xvii 1; xix 1. XIII lvii 1. XV i 1–3; ii 1, 3, 7; iii 2; iv 3, 4.

Tarcondimotus XV i 2.
Tarentum VII xii 1. XI xxvii 2.
Taricheae XII xi 2.
Tarracina VII xxiii 3
Tarsenses XII xiii 4.
Tarsus II xvii 1. III vi 4; viii 6, 10; xi 1.
Taurus (mons) II xv 5. III viii 4, 5, 6. XV i 2, 3; ii 2; iv 4.
Tebarani XV iv 10.
Terentia, *Ciceronis uxor, Ciceronis ad eam et liberos epp.* XIV i-iv; vi; xiv; xviii; *ad eam solam* XIV v; vii-xiii; xv-xvii; xix xxiv.
— V vi 1. IX ix 1. XIV i 5; ii 2; iii 1, 5; iv 5, 6; v 2. XVI ix 2; xii 6.
Terentius, *poeta* I ix 19. XII xxv 5.
Terentius Hispo (P.) XIII lxv 1, 2.
Terentius Varro (M.), *Ciceronis ad eum epp.* IX i-viii.
— III vii 4. IX viii 2; xiii 1. XI x 5.
Terentius Varro Gibba (M.) XIII x 1, 2, 4.
Terentius Varro Murena (A.) XIII xxii 1. XVI xii 6.
Tertia XVI xxii 1.
Testa *i. e.* Trebatius VII xxii.
Tettius (S.) VIII viii 3.
Themistocles V xii 5, 7.
Theophilus IV ix 1; x 1.
Theophrastus XVI xvii 1.
Thermus *v.* Minucius Thermus.
Thespiae XIII xxii 1.
Thessalonica XIV ii 4.
Theudas VI x 1.
Thraso II vii 3.
Thyrreum XVI v 1.
Tigellius VII xxiv 1; *cf.* xxv.
Tillius Cimber (L.) VI xii 2. XII xiii 3.
Timaeus V xii 2, 7.
Timoleon V xii 7.
Tiro *v.* Tullius Tiro.
Titinius (M.) (?) VII v 2.
Titius (C.) XII xv 5.
Titius (P.), *tr. pl.* 711, X xii 3; xxi 3.
Titius (T.), *Ciceronis ad eum epp.* V xvi. XIII lxxv.
Titius Rufus (C.). *Ciceronis ad eum ep.* XIII lviii.
Titius Strabo (C.) XII vi 1.
Titius Strabo (L.) XIII xiv 1, 2.
Titurnia familia XIII xxxix.
Titurnius Rufus (M.) XIII xxxix.
'Topica' Aristotelea VII xix.
Toranius (C.). *Ciceronis ad eum epp.* VI xx; xxi.
Torquatus *v.* Manlius Torquatus.
Trabea, *poeta* IX xxi 1.
Tralles III v 1.
Transalpinae nationes IX xv 2.
Transpadani II xvii 7. VIII i 2. XII v 2. XVI xii 4.

Tratorius XII xxiii 1, 4 ; xxx 5.
Trebatius Testa (C.), *Ciceronis ad eum epp.* VII vi–xxii.
— IV i 1, 2. VII v 1, 2 ; xiii 1 ; xx 2 ; xxi ; xxii. XI xxvii 1, 3, 8 ; xxviii 8. XIV xvii.
Trebellius (L.) XI xiii 4.
Trebianus, *Ciceronis ad eum epp.* VI x ; xi.
— VI x 3.
Trebonius (A.) I iii 1.
Trebonius (C.), *Ciceronis ad eum epp.* X xxviii ; XV xx : xxi ; *eius ad Ciceronem* XII xvi.
— XII xii 1 ; xiv 5 ; xv 4. XV xx 2.
Trebulanus (ager) XI xxvii 3.
Treviri VII xiii 2.
Triarius *v.* Valerius Triarius.
Tuccius (M.) VIII viii 1.
Tullia (*vel* Tulliola), *Ciceronis filia ; Ciceronis ad eam Marcumque fratrem una cum matre Terentia epp.* XIV i–iv ; vi ; xiv ; xviii.
— II xv 2 ; xvi 5. III xii 2. IV v 1. VI xviii 5. VII xxiii 4. VIII xiii 1. IX ix 1. XIV i 1, 6 ; ii 1 ; iv 3 ; v 1 ; vii 1, 2 ; ix ; xi ; xv ; xvii ; xix. XVI xii 6 ; xvi 1.
Tullius (D.) III xi 5.
Tullius (L.) XV iv 8.
Tullius (M.), *scriba* V xx 1, 8, 9.
Tullius Cicero (M.) I ix 9. II iv 1. IV v 5. V x *a* 2 ; x *b*. VI vii 5 ; x 3. VII xxix 1. VIII xiii 2 ; xvi 1, 5. IX ix 1, 3 ; xxvi 2. X iv 2 ; ix 2 ; xi 3 ; xxi 6 ; xxiii 1, 6, 7 ; xxiv 5 ; xxxiv *a* 4. XI xiii 1. XII xiii 2 ; xvi 1. XVI xvi 1 ; xxvi 1.
Tullius Cicero (M. filius), *Ciceronis ad eum Tulliamque sororem una cum matre Terentia epp.* XIV i–iv ; vi ; xiv ; xviii.
— VIII xv 2. XIV i 1, 6 ; iv 3, 6 ; v 1 ; vii 3 ; xi ; xv. XVI xii 6 ; xvi 1 ; *cf.* Cicerones.
Tullius Cicero (Q.), *eius ad Tironem epp.* XVI viii ; xxvi ; xxvii ; *ad Marcum fratrem* XVI xvi.
— I ix 9, 10, 12, 21, 24. II xv 4. V iv 1, 2. VII vii 1 ; ix 1 ; xvii 1. X xxv 3. XII xxv 5. XIII lxii. XIV i 4 ; xiv 2. XV iv 8, 10. XVI iii 1 ; vii.
Tullius Cicero (Q. filius) XIV xiv 2. XVI viii 2 ; xvi 1 : *cf.* Cicerones.
Tullius Tiro (M.), *M. Ciceronis libertus, Ciceronis domusque suae ad eum epp.* XVI i ; iii ; iv ; v ; vi ; vii ; ix ; xi ; *Ciceronis solius* XVI ii ; x ; xii–xv ; xvii–xx ; xxii–xxiv ; *Quinti* XVI viii ; xxvi ; xxvii ; *Ciceronis fili* XVI xxi ; xxv.
— VII xxix 2. XVI i 2 ; iii 2 ; iv 2–4 ; vi 2 ; vii ; ix 4 ; x 1 ; xvi 1 ; xx ; xxi 2, 7 ; xxii 2.
Turdi *v.* Papirii Turdi.
Turiana hereditas XII xxvi 2.
Turius (Q.) XII xxvi 1, 2.
Turpilia VII xxi.
Turullius XII xiii 3, 4.
Tusca disciplina VI vi 3.
Tusculanenses dies IX vi 4.
Tusculanum (praedium) V xv 2. VII xi 2 ; xxiii 3 ; xxvi 1. IX i 2 ; ii 1 ; v 3 ; xvii 2 ; xviii 1. XI xxvii 1. XIV xx. XVI xviii 1.
Tyba XV i 2.

Ulcinium (?) V x *b*.
Ulixes I x. X xiii 2.
Ulubrae VII xviii 3.
Ulubranus populus VII xii 2.
Ummius (*vel* Ummidius) XVI xiv 1.

Vacerra VII viii 2.
Vada XI x 3 ; xiii 2.
Valeria Paula VIII vii 2.
Valeria tabula XIV ii 2.
Valeriani praedes V xx 3, 4.
Valerius V xx 3.
Valerius (L.), *iuris consultus, Ciceronis ad eum ep.* I x.
— III i 3. VII xi 2.

Valerius (P. XIV ii 2.
Valerius Flaccus (C.) III iv 1; xi 3.
Valerius Flaccus (P.) IX xxi 3.
Valerius Messalla (*sive* Messala) (M.) VI xviii 2. VIII ii 1; iv 1.
Valerius Orca (Q.), *Ciceronis ad eum epp.* XIII iv-vi *a*.
Valerius Triarius (P. VIII vii 2.
Valgius Hippianus (C.) XIII lxxvi 2.
Vardaei V ix 2.
Varisidius (M.) X vii 1; xii 2.
Varro *v.* Terentius Varro.
Varus (Sex) X xxxii 2.
Vatinius (P.), *eius ad Ciceronem epp.* V ix; x *a*; x *b.*; *Ciceronis ad eum* V xi.
— I ix 4, 7, 19. 20 V ix 1.
Veiens (ager IX xvii 2.
Velia VII xix; xx 1, 3. IX vii 2.
Velienses VII xx 1.
Vennonius (C.) XIII lxxii 2.
Ventidiani milites XI xiii 3.
Ventidius Bassus (P.) X xvii 1; xviii 3; xxxiii 4; xxxiv 1 XI ix 1: x 3; xiii 3.
Venuleius XII xxx 7.
Venus I ix 15. VIII xv 2.
Venusinum (praedium) XIV xx.
Vercellae XI xix 2.
Vergilius (C.) II xix 2.
Verrius IX xx 2; xxvi 1. XII xiv 5.
Vesta XIV ii 2.
Vestorius (C. VI xi 2. VIII viii 1.
Vettius Chrysippus VII xiv 1, 2.
Vibius (T. XI xii 1.
Vibius Pansa (C.) VI xii 2, 3. VII xii 1, 2. VIII viii 6, 7. 8. X xxx 1, 2, 5; xxxi 4, 6; xxxiii 3, 4. XI v 1; ix 1; xiii 2; xx 4. XII v 2; vii 1; xiv 5; xxii 2; xxv 1; xxv *a* 6; xxx 6. XV xvii 3; xix 2, 3. XVI xxvii 1, 2.
Vibullius Rufus (L.) I ix 10.
Vicetini XI xix 2.
Victoria, *dea* VI vii 2.
Vidius IX x 1.
Vienna X ix 3.
Villius (Sex.) II vi 1.
Villius Annalis (L.) VIII viii 5, 6.
Vinicius (L.) VIII viii 6.
Vocontii X xxiii 2.
Volaterrani XIII iv 1, 3, 4.
Volaterranus ager XIII iv 2; v 2.
Volcacius Tullus (L.), *cons* 688, I i 3; ii 1, 2; iv 1. IV iv 4.
Volcacius Tullus (L.), *praetor* 708, XIII xiv 1.
Volumnia XIV xvi.
Volumnius (L.), *senator* VII xxxii 1.
Volumnius Eutrapelus (P.), *Ciceronis ad eum epp.* VII xxxii; xxxiii.
— VII xxxii 3; xxxiii 1. IX xxvi 1, 2.
Volumnius Flaccus XI xii 1; xviii 1.
Voluptas, *dea* V xii 3.
Volusius (M.) XVI xii 6.
Volusius (Q.) V x *a* 2. V xx 3, 4 (*nisi is Cn. Volusius* Att. V xi 4).

Xenomenes XVI v 1.
Xenophon V xii 7.
Xenophontius Hercules V xii 3.

Zeius (?) VII xii 1 *v.* Selius.
Zeno, *Stoicus* IX xxii 1.
Zethus IX xv 1.
Ζεύς (*ap. Homerum*) III vii 6.

OXFORD CLASSICAL TEXTS

All prices are subject to alteration without notice

GREEK

All prices are net

	Cloth	India Paper
AESCHYLUS. G. G. A. Murray	7*s* 6*d*	
ANTONINUS. J. H. Leopold	6*s*	
APOLLONIUS RHODIUS. R. C. Seaton	5*s*	
ARISTOPHANES. F. W. Hall, W. M. Geldart		
I. *Ach., Eq., Nubes, Vesp., Pax, Aves.* Second edition	5*s*	
II. *Lys., Thesm., Ran., Eccl., Plutus, Fragmenta.* Sec. ed.	5*s*	
ARISTOTLE. I. Bywater, F. G. Kenyon		
De Arte Poetica. Second edition	3*s*	
De Caelo	7*s* 6*d*	
Ethica. (On quarto writing paper, 15*s*.)	5*s*	
Atheniensium Respublica	4*s*	
BUCOLICI GRAECI. U. v. Wilamowitz-Moellendorff	5*s*	7*s* 6*d*
DEMOSTHENES		27*s* 6*d*
I. *Orationes* I–XIX. S. H. Butcher	6*s*	
II. i. *Orationes* XX–XXVI. S. H. Butcher	5*s*	
II. ii. *Orationes* XXVII–XL. W. Rennie	5*s*	
III. *Or.* XLI–LXI; *Procœmia*; *Epistulae.* W. Rennie	6*s*	
EURIPIDES. G. G. A. Murray		17*s* 6*d*
I. *Cyc., Alc., Med., Heracl., Hip., Andr., Hec.*	5*s*	
II. *Suppl., Herc., Ion, Tro., El., I. T.* Third ed.	5*s*	
III. *Hel., Phoen., Or., Bacch., Iph. Aul., Rhesus*	5*s*	6*s*
HELLENICA OXYRHYNCHIA *cum Theopompi et Cratippi fragmentis.* B. P. Grenfell, A. S. Hunt	10*s*	
HERODOTUS. K. Hude. Second edition		
I (Books I–IV), II (Books V–IX) each	6*s*	
HOMER		17*s* 6*d*
I–II. *Iliad.* D. B. Monro, T. W. Allen		10*s*
Books I–XII. Second edition	4*s*	
Books XIII–XXIV. Third edition	4*s*	
III–IV. *Odyssey.* T. W. Allen		10*s*
Books I–XII. Second edition	4*s*	
Books XIII–XXIV. Second edition	4*s*	
V. Hymns, &c. T. W. Allen	7*s* 6*d*	
HYPERIDES. F. G. Kenyon	4*s* 6*d*	
LONGINUS. A. O. Prickard	4*s*	

March 1943

All prices are net

	Cloth	India Paper
LYSIAS. K. Hude	5*s*	
PINDAR. C. M. Bowra	8*s* 6*d*	
PLATO. J. Burnet		
I. *Euth.,Apol.,Crit.,Ph.; Crat.Tht.,Soph.,Polit.* Ed. 2	7*s* 6*d*	}
II. *Par.,Phil.,Symp.,Phdr.; Alc.I,II,Hipp.,Am.* Ed. 2	7*s* 6*d*	} 25*s*
III. *Thg., Chrm., Laches, Lysis, Euthd., Prot., Gorg., Meno, Hp. Ma. et Min., Io, Mnx.*	7*s* 6*d*	}
IV. *Clitopho, Respublica, Timaeus, Critias*	8*s* 6*d*	}
Respublica separately, 7*s* 6*d*		} 21*s*
V. *Minos, Leges; Ep., Epp., Def., Spuria*	9*s* 6*d*	}
SOPHOCLES, *Fabulae.* A. C. Pearson	6*s* 6*d*	8*s*
THEOPHRASTUS, *Characteres.* H. Diels	4*s* 6*d*	
THUCYDIDES. H. Stuart Jones and J. E. Powell		12*s* 6*d*
Books I–IV	5*s*	
Books V–VIII.	5*s*	
XENOPHON. E. C. Marchant		
I–V		25*s*
I. *Historia Graeca*, Ed. 2, and III. Anabasis	each 4*s*	
II. *Libri Socratici* and IV. *Institutio Cyri*	each 5*s*	
V. *Opuscula*	7*s* 6*d*	

LATIN

	Cloth	India Paper
ASCONIUS. A. C. Clark	6*s*	
CAESAR, COMMENTARII. R. L. A. Du Pontet		10*s*
I. *Bellum Gallicum*	3*s* 6*d*	
II. *Bellum Civile*	5*s*	
CATULLUS. R. Ellis	3*s* 6*d*	
With *Tibullus* and *Propertius*		10*s* 6*d*
CICERO		
EPISTULAE. L. C. Purser		
I. *ad Fam.*	9*s*	
II. *ad Att., Pars* i (1–8), *Pars* ii (9–16)	each 6*s*	
III. *ad Q. F., ad M. Brut., Fragm.*	5*s*	
ORATIONES. A. C. Clark and W. Peterson		
I. *Rosc., Am., I. Pomp., Clu., Cat., Mur., Cael.* Clark	4*s*	
II. *Pro Milone, Caesarianae, Philippicae.* Clark. Ed. 2	4*s*	
III. *Verrinae.* Peterson. Second edition	5*s*	
IV. *Quinct., Rosc. Com., Caec., Leg. Agr., Rab. Perduell., Flacc., Pis., Rab. Post.* Clark	4*s*	
V. *Post Reditum, De Domo, Har. Resp., Sest., Vat., Prov. Cons., Balb.* Peterson	4*s*	
VI. *Tull., Font., Sull., Arch., Planc. Scaur.* Clark	4*s*	

	All prices are net Cloth	India Paper
CICERO (*cont.*)		
RHETORICA. A. S. Wilkins		
I. *De Oratore*	5*s*	
II. *Brutus*, &c.	6*s*	
HORACE. E. C. Wickham. Ed. 2. H. W. Garrod	4*s*	6*s*
ISIDORI ETYMOLOGIAE. W. M. Lindsay. Two vols.	30*s*	
LIVY. R. S. Conway and C. F. Walters		
Books I–V	7*s* 6*d*	
Books VI–X	7*s* 6*d*	
Books XXI–XXV	6*s*	
Books XXVI–XXX R. S. Conway and S. K. Johnson	8*s* 6*d*	
LUCRETIUS. C. Bailey	5*s*	7*s* 6*d*
MARTIAL. W. M. Lindsay	9*s*	
NEPOS. E. O. Winstedt	4*s*	
OVID, *Tristia, Epistulae ex Ponto*, &c. S. G. Owen	4*s*	
PERSIUS and JUVENAL. S. G. Owen. Second ed.	5*s*	
PHAEDRUS, *Fabulae*. J. P. Postgate	6*s*	
PLAUTUS. W. M. Lindsay		21*s*
I. *Amphitruo–Mercator*	9*s*	
II. *Miles Gloriosus–Fragmenta*	9*s*	
PROPERTIUS. J. S. Phillimore. Ed. 2. (I.P., see Catullus)	4*s*	
STATIUS		
Silvae. J. S. Phillimore. Second edition	6*s*	
Thebais and *Achilleis*. H. W. Garrod	10*s*	
TACITUS		18*s*
Annales. C. D. Fisher	7*s* 6*d*	
Historiae. C. D. Fisher	6*s*	
Opera Minora. H. Furneaux	4*s*	
TERENCE. W. M. Lindsay and R. Kauer. Second ed.	6*s*	7*s* 6*d*
TIBULLUS. J. P. Postgate. Ed. 2 (I.P., see Catullus)	3*s*	
VELLEIUS PATERCULUS. R. Ellis	7*s* 6*d*	
VIRGIL. Sir Arthur Hirtzel	4*s* 6*d*	7*s* 6*d*
APPENDIX VERGILIANA. R. Ellis	5*s*	

The Oxford Greek Testament, 5*s* net (I.P. 7*s* 6*d* net; on quarto writing paper 15*s* net); Dr. Souter's Pocket Lexicon to the above, 3*s* 6*d* net; The New Testament in Latin, 3*s* net (I.P. 4*s* 6*d* net).

OXFORD UNIVERSITY PRESS

Amen House Warwick Square London, E.C. 4

